1

payel yayınevi

kadın
genç kızlık çağı

simone de beauvoir

simone de beauvoir

genç kızlık çağı

23

SIMONE DE BEAUVOIR

□

KADIN

□

I

PAYEL YAYINLARI **23**
Bilgi Dizisi **14**

İkinci Baskı Aralık 1971
Dizgi Tertip Alfabe Matbaası
Baskı Cilt Fono Tesisleri

SIMONE DE BEAUVOIR

KADIN

Tarih
Genç Kızlık Çağı

İ

Türkçesi
BERTAN ONARAN

PAYEL YAYINEVİ
İstanbul

SIMONE DE BEAUVOIR'ın yayınlarımız arasında çıkmış olan eserleri

KADIN

KONUK KIZ
Roman

KADINLIĞIMIN HİKÂYESİ

BİR GENÇ KIZIN ANILARI

PAYEL YAYINEVİ
Nuruosmaniye Cad.
Atasaray No. 405
CAĞALOĞLU

P. K. 889 — İSTANBUL

Evrende, düzeni, ışığı ve erkeği yaratan iyi bir ögeyle, karışıklığı, karanlığı ve kadını yaratan kötü bir öge vardır.

Pythagore

Erkeklerin kadınlar üstüne yazdıklarına kuşkuyla bakılmalıdır, çünkü onlar hem yargıç, hem dâvacıdırlar.

Poulain de Barre

Jacques Bost'a

PAYEL YAYINLARI : 25
Çağdaş Kadının Kitapları 3

ISBN (1. Cilt) 975 - 388 - 038 - 3
ISBN (Takım) 975 - 388 - 037 - 5

Dizgi	Payel
Baskı	Teknografik Matbaası
Kapak filmleri	Ebru Grafik
Kapak baskısı	Çetin Ofset
Cilt	Esra Mücellithanesi

Simone de Beauvoir 1908 yılında Paris'te doğdu. Sorbonne Üniversitesi'nde okudu. Öğrenciyken ünlü yazar ve düşünür J. P. Sartre ile tanıştı ve bir daha ondan ayrılmadı. Bir süre felsefe öğretmenliği yaptı. 1943'te yayımlanan ve büyük ilgi gören *Konuk Kız* romanıyla yazarlığa başladı. Çeşitli roman, deneme ve inceleme kitapları yazdı. Dünyanın pek çok yerini dolaştı. Bu arada gezi kitapları da hazırladı. 1954 yılında Goncourt Edebiyat Ödülü'nü aldı. Simone de Beauvoir 14 Nisan 1986 Pazarteşi günü Paris'te öldü.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 13

İLK KESİM : YAZGI 33

I. Bölüm : Biyolojik Veriler 35
II. Bölüm : Ruhçözümsel Görüş 45
III. Bölüm : Tarihsel Maddeciliğin Görüşü 56

İKİNCİ KESİM : TARİH 65
ÜÇÜNCÜ KESİM . EFSANELER 151
DÖRDÜNCÜ KESİM : OLUŞUM 227

GİRİŞ 229

I. Bölüm : Çocukluk 231
II. Bölüm : Genç Kız 302
III. Bölüm : Cinsel Yaşama Giriş 354
IV. Bölüm : Sevici Kadın 394

Giriş

UZUN süre kararsızlık geçirdim kadın konusunda bir kitap yazıp yazmamakta. Konu özellikle kadınlar için sinirlendirici; üstelik yeni de değil. Kadın hakları kavgası insanlara epey mürekkep harcatmıştır, şimdilerdeyse konu kapanmış gibidir: en iyisi hiç üstüne varmamaktır. Oysa yine de üstünde durulmakta. Ve son yüzyıl içersinde döktürülen ciltlerce salaklığın soruna ışık tuttuğu da söylenemez. Ayrıca bir sorun var ını acaba ortada? Varsa nedir? Hatta, kadın diye bir nesne var ını? Şu ölümsüz kadınlık kuramının savunucularına bugün bile rastlıyoruz elbet; bunlar: "Azizim, *kadın dediğin,* Rusya'da bile kadın olarak kalınıştır" diye fısıldamaktalar; beri yandan, daha geniş bilgili kimseler —ve zaman zaman bunlar, az önce sözünü ettiğimiz kişilerdir— göğüs geçirirler: "Ah, azizim, ah, kadm denen şey yok olup gidiyor, hatta gitti bile." Kimisecikler bilmiyor artık yeryüzünde kadın diye bir şeyin varolup olmadığını, varolup olmayacağını, varolmasını istemenin mi istememenin mi doğru olacağını, şu dünyada nasıl bir yer tuttuklarını, tutmaları gerektiğini. Ara sıra çıkan bir dergi,[1] geçenlerde: "Kadınlar nerde?" diye soruyordu. Peki ama, her şeyden önce şunu belirleyelim: kadın nedir? *"Tota mulier in utero:* kadın, döl yatağından başka bir şey değildir" diyor kimisi. Oysa, işten anlayanlar, bazı kadınlar için, öbürleri gibi birer döl yatakları

[1] Şimdi artık çıkmayan bu derginin adı *Franchise'* ti (İçtenlik).

bulunsa da: "Bunlar kadın değil azizim" buyurmaktalar. İnsan türü içersinde dişilerin de bulunduğunu herkes oybirliğiyle kabul etmekte; bunlar, eski çağlardaki gibi, insanlığın hemen hemen yarısını oluşturmaktalar; ama yine de bize "kadınlığın ölüm tehlikesiyle karşı karşıya olduğu" söylenmekte; "kadın olun, kadın kalın, kadınlığınıza dönün" diye öğütler verilmekte. Demek ki, her dişi insan ille de kadın olmuyor; bunun için, kadınlık denen şu giz dolu, yok olma tehlikesi geçiren gerçekliğe katılması gerekiyor. Peki, kadınlık dediğimiz şeyi yumurtalıklar mı yaratıyor acaba? Yoksa, bu, Eflâtun'a özgü evrenin bir köşesinde donup kalmış bir nitelik mi? Onu yeryüzüne indirebilmek için hışırtılı bir etek yeterli mi? Bazı kadınlar ellerinden gelen çabayı göstererek kadınlığı temsil etmeye uğraşsalar da, ana örnek hiçbir zaman kesinlikle çizilemedi. Kadınlığı, falcı kadınların sözlüğünden ödünç alınmışa benzeyen parlak ve belirsiz laflarla anlatmaktayız. Saint Thomas zamanında, kadınlık, haşhaşın uyutucu niteliği kadar açık seçik bir öz diye biliniyordu. Ama kavramcılık, sonradan, epey zayıfladı: yaşambilimle toplumbilim artık Kadın, Yahudi ya da Zenci gibi belli karakterleri oluşturan değişmez kendiliklerin (entité-zatiyet) varlığına inanmıyor; bu bilimler, karekterleri, belli bir durum karşısında gösterilen ikinci dereceden tepki diye görüyorlar. Bugün artık kadınlık diye bir şey yoksa, daha önce de olmamış demektir. Ee, "kadın" sözcüğünün hiçbir içeriği yok mu yani? Aydınlanma felsefesinden, akılcılıktan, adlandırmacılıktan yana olanlar büyük bir inançla böyle diyorlar: onlara göre, kadınlar, insani varlıklar içersindeki "kadın" adı verilen kimselerdir. Özellikle Amerikan kadınları, bu anlamda kadının ortadan kalktığına inanmaktalar; gecikmiş biri kendini hâlâ kadın sayıyorsa, dostları ona, bu saplantıdan kurtulmak üzere hemen kendisini bir ruh hekimine göstermesini salık vermektedir. Dorothy Parker, *Modern Women: a lost sex* (Yitik Bir Cins: Çağdaş Kadın) adlı, epey can sıkıcı bir kitap için şunları yazmıştı: "Kadını kadın olarak ele alan kitaplara karşı dürüst davranamam... Bence, kadın ya da erkek, hepimizin insani varlık olarak ele alınması gerekir." Ancak, adlandırmacılık güdük bir öğretidir; ve kadın düşmanlarının kadınların insan olmadıkla-

rını göstermeye çalışmaları boşunadır. Kadının, tıpkı erkek gibi, insani bir varlık olduğuna kuşku yoktur: ama böyle bir olumlama da soyuttur; işin doğrusu, her somut insani varlığın, bugün dünyada özel bir yer tuttuğudur. Ölümsüz kadınlığı, Zenciliği, Yahudiliği dile getiren kavramları yadsımak, bugün yeryüzünde Yahudilerin, Zencilerin, kadınların bulunduğu gerçeğini değiştirmez: bu yadsıma, ilgili kişiler için bir kurtuluş değil, düzmece bir kaçıştır. Hiçbir kadının, kötü niyetli davranmadıkça, kendini cinsinin ötesine yerleştiremeyeceği açıktır. Bundan birkaç yıl önce, tanınmış bir yazar kadın, resminin özellikle kadın yazarlara ayrılmış bir dizi fotoğraf arasında yayımlanmasına izin vermedi: erkekler arasında yer almak istiyordu; ancak, bu ayrıcalığı elde edebilmek için, kocasının etkisinden yaralandı. Herkes gibi bir insan olduklarını öne süren kadınlar, erkeklerden özel bir saygı ve kayırma beklemekten de geri kalmazlar. Şu anda aklıma, gürültülü patırtılı bir açık hava toplantısında, yüksekçe bir yere çıkıp yumruğunu havaya kaldıran genç Troçki'ci kız geliyor; o da kadınsı zayıflığını yadsımaktaydı; ama bu işi, eşit olmaya çalıştığı devrimci bir oğlanı sevdiği için yapıyordu. Amerikalı kadınların inatla kafa tutuşları, kadınlıklarının bir türlü akıllarından çıkmadığını göstermekte. Oysa, şöyle azıcık gözünü açıp dolaşmak, insanlığın, giyimleri, yüzleri, vücutları, gülümsemeleri, yürüyüşleri, ilgileri, uğraştıkları işler birbirinden apayrı iki kategoryaya bölündüğünü görmeye yeter: bu ayrımlar belki de yüzeyseldir, belki kısa bir süre sonra ortadan kalkacaktır. Ancak şurası bir gerçek ki, şimdilik, kör kör parmağım gözüne ortadadırlar.

Dişilik görevi kadını tanımlamaya yetmiyorsa, onu şu beylik "ölümsüz kadınsı yan"la açıklamak istemiyorsak; bununla birlikte, geçici de olsa, yeryüzünde kadınların bulunduğunu kabul ediyorsak, kendimize şu soruyu sormak zorundayız demektir: kadın nedir?

Sorunun dile getirilmesi bile, bana, bulunacak ilk karşılık konusunda birtakım ipuçları veriyor. Böyle bir soru sormam yeterince anlamlı. Erkeklerin insanlık içindeki özel yerlerini gösteren bir

kitap yazmak hiçbir erkeğin aklından geçmez[2] Kendimi tanımlamak istiyorsam, ilkin: "Ben bir kadınım" demem gerekiyor; bu doğru, daha sonra, uzun bir olumlamanın oturtulacağı bir temel meydana getiriyor. Hiçbir erkek, işe, kendini belli bir cinsin üyesi olarak kabul etmekle başlamaz: erkek oluşu, kendiliğindendir. Belediye kayıtlarıyla kimlik belgelerinde erkeklerle kadınlara bakışık iki sütun ayrılması salt biçimseldir; iki cins arasındaki ilinti iki elektrik türü, iki kutup arasındaki ilinti değildir: erkek, hem artı, hem cinssiz (yansız) kutbu canlandırır, öyle ki, Fransızcada, "adamlar" sözcüğü insanlar anlamına kullanılmaktadır; sözcüğün tekilindeki "vir" (erkek) anlamı, genel "homo" (insan) anlamıyla özdeş olup çıkmıştır. Kadınsa eksi kutup olarak ortaya çıkmakta, onunla ilgili her tanımlama bir karşılıksızlık, bir sınırlandırma biçimini almaktadır. Soyut tartışmalar sırasında, birtakım erkeklerin: "Kadın olduğunuz için öyle düşünüyorsunuz" demesi zaman zaman müthiş canımı sıkmıştır; bu gibi durumlarda, öznelliğimi yok sayarak: "Doğru olduğu için böyle düşünüyorum" demekten başka çıkar yolun bulunmadığını biliyordum; "Siz de erkek olduğunuz için öbür türlü düşünüyorsunuz" diyemezdim; çünkü erkek olmak bir gariplik, başkalık değildir; erkek, daha işin başında haklı, kadınsa haksızdır. Uygulamada, eskiler için dikeyi belirleyen mutlak bir yatayın bulunuşu gibi, insanoğlu için de mutlak bir örnek vardır, bu da erkektir. Kadının yumurtalıkları, döl yatağı vardır; bunlar, onu öznelliğe kapatan özel koşullardır; hemen herkes, hiç çekinmeden, kadının salgı bezleriyle düşündüğünü söyler. Erkek, burnu bir karış havada, kendi yapısında da birtakım hormonların ve yumurtalıkların bulunduğunu unutmaktadır. Bedenini, tüm nesnelliğiyle yakaladığını sandığı dünyayla kendisi arasında kurulmuş dolaysız ve olağan bir ilinti diye görmekte, kadının bedeniniyse, kendine özgü nitelikleriyle ağırlaştırılmış bir engel, bir hapisane saymaktadır. Aristo: "Kadın, birtakım niteliklerin *yokluğundan ötürü kadındır*" diyordu. "Kadınların karakterini doğal bir eksiklikle yaralı diye kabul etmek zorundayız." Saint Thomas da, ustasının ardından; kadının "yarım

[2] Örneğin Kinsey Raporu, Amerikan erkeğinin cinsel özellikletini saptamakla yetinir; buysa, bambaşka bir şeydir.

kalmış bir erkek", "rastlantısal" bir varlık olduğunu buyurur. Tevrat'taki Dünya'nın Yaratılışı bölümü de zaten bunu simgelemektedir; burda Havva, Bossuet'nin deyimiyle Adem'in "fazla gelen kaburga kemiği"nden yapılmış bir varlık olarak gösterilmektedir. İnsanlık dediğimiz şey erkeklerden oluşmuştur ve erkek kadını kendi varlığı içinde değil, kendisine göre tanımlamaktadır; kadına özerk bir varlık gözüyle bakmaz. "Kadın şu bağımlı varlık..." der Michelet. M. Benda da, *Rapport d'Uriel'* de şöyle buyurur: "Erkeğin bedeni, kadınınkini çekip alsanız bile bir anlam taşımakta, kadının bedeniyse, erkeksiz, tüm anlamını yitirmektedir... Erkek kendini kadınsız düşünebilir. Kadınsa kendini erkeksiz düşünemez." Sizin anlayacağınız, kadın, erkek neye karar verirse odur; bu yüzden de ona, erkeğe özellikle cinsel yanı ağır basan bir varlık gibi gözüktüğünü belirtmek üzere "dişi" sıfatı verilir: erkek için kadın tepeden tırnağa cinselliktir, erkek için öyle olduğuna göre de, bu onun mutlak değeridir. O, kendine göre değil, erkeğe göre belirlenip ayrılmaktadır; özsel (temel) varlığın karşısındaki özselolmayan varlıktır. Erkek Özne'dir, Mutlak Varlık'tır: kadınsa Öteki Cins'tir.[3]

Bu *Öteki Cins* kategoryası, bilincin kendisi kadar eski köklüdür. En ilkel kavimlerde, en eski efsanelerde bile bu Sahici Varlık-Öteki Varlık ikilemesine rastlarız; bu ayrım, ilkin, cins ayrımını dile getirmiyordu, hiçbir deneysel veriye bağlı değildi: daha başka yapıtlarla birlikte, Granet'nin Çin düşüncesi, Dumézil'in de Hindistan ve Roma üzerindeki çalışmaları bunun böyle olduğunu ortaya çıkarmıştır. Varuna-Mitra, Uranus-Zeus, Güneş-Ay, Gece-Gündüz çiftlerinde, başlangıçta, bir dişi öğe yoktur; İyi-Kötü zıtlaşmasında, Yararlı ve Zararlı ilkeler, Sağ-Sol, Tanrı ve İblis zıtlaşmasında da öyle; başkalık, ayrılık, insani

[3] Bu fikir, en açık seçik biçimde E. Lévinas'nın *le Temps et l'Autre* (Zaman ve Öteki Varlık) adlı yapıtında dile getirilmiştir. Şöyle diyor yazar: "Başkalığın, bir varlık tarafından, öz halinde, olumlu bir sıfat gibi taşınacağı bir durum olamaz mı acaba? Aynı cinsten iki türün zıtlaşmasından başka başkalık var mıdır? Bence, en mutlak karşı kutup, dişiliktir; zıtlık, kendisiyle ziddi arasındaki ilişkiden etkilenmez; bu karşıtlık, kesinlikle başka nitelemesinin taşınmasına izin veren bir karşı kutup, yani dişiliktir. Cins ayrımı, sıradan, özel bir ayrım değildir... Cinsler arasındaki ayrım bir çelişme de değildir... Ayrıca bu, birbirini tamamlayan iki terimin ikiliği de değildir, çünkü birbirini tamamlayan iki terimin varlığı, onlardan önce

düşüncenin temel katagoryalarından biridir. Hiçbir topluluk kendini Bir topluluk olarak düşünürken, hemen karşısına Öteki'ni dikmeden edemez. Üç yolcunun bir rastlantı sonucu aynı kompartımanda birleşmeleri, bütün öbür yolcuların, belli bilirsiz kendilerine düşman olan "ötekiler" haline gelmelerine yeter. Köylü için, kendi köyünden olmayan herkes, insanda kuşku uyandıran "ötekiler"dir; belli bir ülkede doğan için, kendi ülkesi dışında doğanlar "yabancı"dır; Yahudi düşmanı için Yahudiler "ötekiler"dir, Amerikan ırkçıları için Zenciler, sömürgeciler için yerli halk, varlıklı sınıflar için işçi sınıfı aynı durumdadır. Lévi-Strauss, ilkel toplumların türlü biçimleri üzerinde yaptığı derin bir incelemeyi şöyle bitirir: "Doğal durumdan Kültürel duruma geçiş, biyolojik ilişkileri karşıtlıklar dizgesi halinde düşünebilme yeteneğinin elde edilmesiyle tanımlanır: ikilik, almaşma (alternance-mütenavebe), karşıtlık ve bakışıklık, ister belirli ister belirsiz biçimlerde ortaya çıksınlar, açıklanması gereken görüngüler değil, toplumsal gerçekliğin temel ve dolaysız verileridirler." [4] İnsani gerçeklik, öncelikle dayanışma ve dostluk temeli üzerine oturtulmuş bir mitsein (birlikte varoluş) olsaydı, bu görüngüleri, anlayamazdık. Oysa, Hegel'le birlikte, bilinçte başka bilinçlere karşı temel bir düşmanlık bulunduğunu gördüğümüz an, her şey aydınlığa kavuşmaktadır; bir özne, ancak başka öznelere karşı çıkarak ortaya koyar kendini: temel varlık olarak kendini olumlamak, öteki varlığıysa temel-olmayan varlık, nesne durumuna sokmak ister.

Oysa, öteki bilinç de karşısına aynı arzuyla çıkmaktadır: belli bir ülkede doğan kişi, yolculuğa çıktığı zaman, komşu ülkelerde kendisine yabancı gözüyle bakan yerli insanların bulunduğunu fark etmektedir; köyler, boylar, uluslar, sınıflar arasında bu *Öteki* varlık (başkası) fikrinin mutlaklığını yok edip göreceliğini ortaya

varolan bir bütünü gerektirir... Başkalık, kadında başlayıp kadında biter. Bu, bilinçle aynı diziye giren, ama ona zıt anlam taşıyan bir terimdir".

Bana öyle geliyor ki, Bay Lévinas, kadının da kendini bir bilinç olarak algıladığını unutuyor. Ancak, özneyle nesne arasındaki karşıtlıklığa parmak basmadan, bile bile erkek görüşünü benimsemesi epey ilginçtir. Kadın anlaşılmaz bir varlıktır derken, herhalde, "erkek için" demek istiyor. Böylece, yan tutmamaya çalışan bu betimleme, gerçekte, erkek ayrıcalığının saptanması olup çıkıyor.

[4] Levi - Strauss'un *Les Structures elementaires de la Parente* (Hısımlığın ilkel

vuran savaşlar, potlaçlar (armağan alıp verme törenleri), ortak pazarlar, antlaşmalar, çatışmalar vardır; gerek bireyler, gerek topluluklar, isteseler de istemeseler de ilintilerinin karşılıklı olduğunu kabul etmek zorundadırlar. Peki nasıl olmuş da iki cins arasında bu karşılıklılık hiç göz önüne alınmamış, içlerinden biri karşı cinsi katkısız başkalık diye niteleyerek, onunla arasındaki her türlü ilintiyi yadsıyarak kendini biricik özsel varlık diye ortaya sürmüştür? Neden kadınlar erkek egemenliğine kafa tutmazlar? Hiçbir özne kendini bir anda ve tümden özsel-olmayan varlık diye ortaya koymaz; Biri'ni belirleyen, kendi kendini Öteki diye tanımlayan Öteki değildir: o, kendini Biri diye ortaya koyan Biri tarafından Öteki diye nitelendirilmektedir. Ancak , birinden Öteki'ne dönüş olamaması için, bu Biri'nin işte böyle tümden yabancı bir görüş açısını benimsemesi gerekir. Peki, nerden geliyor kadındaki bu boyun eğiş?

Buna benzer bazı durumlarda da, belli bir toplumsal kategorya, kısa ya da uzun bir süre için, başka bir kategoryayı mutlak boyunduruğu altına almayı başarmıştır. Genellikle, bu ayrıcalığı sağlayan sayıca üstünlüktür: çoğunluk, kendi yasasını azınlığa benimsetmekte ya da onu ezmektedir. Ancak, kadınlar, Amerikan Zencileri ya da Yahudiler gibi küçük bir azınlık değildirler: yeryüzünde erkek kadar kadın vardır. Ayrıca, her iki bölük de başlangıçta bağımsızdır: ya birbirlerinden haberleri yoktu, ya da birbirlerinin özerkliğini kabul etmekteydiler; zayıfı güçlüye bağlayan tarihsel olaylar olmuştur: Yahudilerin dünyanın dört bir yanına dağılmaları, Amerika'ya köleliğin girişi, sömürgelerin ele geçirilişi çağ açan tarihsel olgulardır. Bu durumlarda, ezilenlerin bir *öncesi* vardır: ortak bir geçmişleri, gelenekleri, kimi zaman dinleri, kültürleri olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, Bebel'in kadınlarla işçi sınıfı arasındaki kıyaslaması epey sağlam gözükmektedir: işçiler de sayıca az değildirler ve hiçbir zaman ayrı bir topluluk

---

Yapıları) adlı yapıtına bakınız. Özellikle ikinci kesimde yararlandığım bu çalışmayı daha taslak halindeyken bana verdiği için C. Levi - Strauss'a teşekkür ederim.

kuramamışlardır. Bununla birlikte, tarihsel *bir* olay bulunmasa da, tarihsel gelişme onların bir sınıf olarak ortaya çıkışını ve *birtakım* bireylerin bu sınıf içindeki dağılışını açıklamaya yetmektedir. İşçi dediğimiz, dünya kuruldu kurulalı yoktur: ama kadın vardır; kadınlar, bedensel yapılarından ötürü kadındırlar; ve tarihin en eski çağlarından beri erkeğin boyunduruğundadırlar: bağımlılıkları bir tarihsel olay ya da gelişmenin sonucu değildir, sonradan *olmamıştır*. Ve başkalık, burda, tarihsel olgunun rastlantısallığından sıyrıldığı için mutlakmış gibi gözükmektedir. Zaman içersinde yaratılan bir durum, bir an gelir bozulabilir: örneğin Haitili Zenciler bunun böyle olduğunu kanıtlamışlardır; oysa doğal bir durum bütün değişmelere kafa tutar gibidir. Gerçekte, tıpkı tarihsel gerçeklik gibi, doğa da değişmez bir veri değildir. Kadının kendini özsel'e dönemeyen özsel-olmayan varlık biçiminde görüşü, bu dönüşü yapmayışındandır. İşçiler konuşurken "biz işçiler" derler. Zenciler de öyle. Kendilerini özne olarak ortaya koymakla kentsoyluları, Beyazları "ötekiler" haline getirirler. Kadınlarsa —birtakım soyut gösteriler olmaktan öteye geçmeyen kurultayların dışında— hiçbir zaman "biz kadınlar" demezler; erkekler "kadınlar" derler, kadınlar da bu lafı alır kendileri için kullanırlar; ama kendilerini sahici birer Özne olarak ortaya koymazlar. İşçiler Rusya'da, Zenciler Haiti'de devrim yapmışlardır, Hindiçiniler Hindiçini'de savaşmaktadırlar: kadınların eylemiyse sınıgesel bir hareketten öteye geçmemiştir; ancak erkeklerin kendilerine bıraktıkları şeyleri kazanmışlar; kendi başlarına hiçbir şey elde edememiş, hep verileni almışlardır.[5] Çünkü, karşı çıkarak kendini olumlayacak bir birlik haline gelebilmek için gerekli somut araçlardan yoksundurlar. Kendilerine özgü bir geçinişleri, bir tarihleri, bir dinleri yoktur; aralarında, işçilerinki gibi bir çalışma ve çıkar duyanışması da bulunmaz; hatta, onlar arasında, Amerikalı Zencileri, kapalı mahallelerde yaşayan Yahudileri, Saint-Denis'de Renault fabrikalarında çalışan işçileri

[5] 2. Kesim, 5. Bölüme bakınız.

birleştirip bir topluluk haline getiren şu evrensel kaynaşma bile yoktur. Erkekler arasında: konut, çalışma, iktisadi çıkar, toplumsal durum ve benzeri şeylerle bazı erkeklere —baba ya da kocalarına— öbür kadınlara bağlandıklarından daha sıkı bağlanarak yaşamaktadırlar. Kentsoyluysalar, emekçi kadınların değil, kentsoylu erkeklerin yandaşıdırlar; Beyaz ırktansalar, Kara derili kadınların değil, Ak derili erkeklerin yanındadırlar. İşçi sınıfı, yönetici sınıfı kırıp geçirmeyi amaçlayabilir; aşırı tutucu bir Yahudi ya da Zenci, atom bombasının gizini ele geçirip yalnız Yahudilerden, yalnız Zencilerden kurulu bir insanlık yaratmayı düşleyebilir: kadınsa, düşünde bile erkekleri kırıp geçiremez. Onu kendisini ezenlere bağlayan bağ, öbür bağlara benzemez. Gerçekten de, cins ayrımı insanlık tarihinin belli bir anı değil, biyolojik bir veridir. Zıtlıkları, kökü insanoğlunun başlangıcına uzanan bir *mitsein* içersinde ortaya çıkmış ve kadın bunu kıramamıştır. Kadın-erkek eşliği, iki parçanın sımsıkı birbirine kenetlendiği bir temel birliktir: toplum, iki ayrı cinse bölünemez. Kadının karakterini belirleyen çok temel bir öğedir bu: o, iki parçası da birbirine gerekli bir bütünlüğün içinde Öteki varlıktır.

Bu karşılıklılığın kadının özgürlüğe kavuşmasını kolaylaştırması gerektiğini düşünüyor insan; Herkül, Omphale'in dizi dibinde yün eğirirken, arzusuyla zincire vurulmuş durumdadır: neden acaba Omphale sürekli bir güç sağlayamamıştır kendine? Medea, Jason'dan öç alabilmek için, çocuklarını öldürür: bu vahşi efsane, kadının, kendisini çocuğuna bağlayan bağdan ürkütücü bir güç çıkarabileceğini anlatmak ister gibidir. Aristophanes, Lysistrata adlı oyununda, erkeklerin kendilerine duydukları gereksinimi toplumsal erekler uğrunda kullanmaya kalkışan birtakım kadınlar düşünmüştür: ama bu bir oyundan başka bir şey değildir. Efsaneye göre, Sabine'ler, kendilerini kaçıran erkeklere çocuk doğurmaktan inatla kaçınmış, ancak berikiler de meşin kırbaçlarla onların bu direncini sihirli değnekle dokunmuşçasına kırmış. Erkeği kadına bağlayan biyolojik gereksinim —cinsel arzu ile soyunu sürdürme isteği—, kadına toplumsal özgürlük getirmemiştir. Efendiyle köle

de, köleyi özgürlüğe kavuşturmayan bir iktisadi gereksinimle birbirlerine bağlıdırlar. Çünkü efendi-köle ilintisinde, efendi köleye duyduğu gereksinimi açıkça ortaya koymaz; bu gereksinimi giderme gücü elindedir, bunun için köleyi araya sokmaz; buna karşılık köle, bağımlılık, umut ya da korku içinde, efendiye duyduğu gereksinimi içleştirir; ikisinin de birbirine duyduğu gereksinimin ivediliği hep ezenin yararına, ezilenin zararına işler; işçi sınıfının kurtuluşunun böylesine ağır oluşu bundandır. Kadınsa, öteden beri erkeğin kölesi değilse bile, uyruğu olagelmiştir; iki cins, dünyayı hiçbir zaman eşitlik içinde paylaşmamışlardır; ve durumu değişmekte olsa da, kadın bugün de epey gerilerdedir. Dünyanın hemen hiçbir ülkesinde yasal durumu erkeğinkinin aynı değildir ve çoğunlukla onu zarara uğratmaktadır. Hakları soyut olarak kabul edilse bile, binlerce yılın alışkanlığı bunların somut alanda dile gelmelerini engellemektedir. Kadınlarla erkekler, iktisadi açıdan, iki ayrı sınıf meydana getirmektedirler; her şey eşit olsa da, erkekler, yarışa yeni katılan kadınlara oranla daha iyi işleri, daha yüksek ücretleri, daha büyük başarı olasılığını ellerinde bulundurmaktadırlar; sanayi, siyaset vb. alanlarda daha çok sayıda ve en önemli yerler onların elindedir. Bu somut güçlerin dışında, çocuk eğitiminin bir gelenek halinde sürdürdüğü büyüleyici etkiye sahiptirler: şimdiki zaman geçmişi kucaklar, geçmişteyse tarihin tümünü erkekler yazmıştır. Kadınlar onun işlenmesine katıldıkları anda, bu dünya hâlâ erkeklerin malıdır: erkeklerin bundan hiç kuşkusu yoktur, kadınlarınsa, pek az vardır. Öteki varlık olmayı, erkekle suç ortaklığı etmeyi reddetmek, kadınlar için üst tabakayla varılacak bir antlaşmanın sağlayacağı bütün üstünlüklerden vazgeçme anlamına gelmektedir. Derebeyi-erkek, uyruk-kadını maddi açıdan koruyacak, onun varlığını doğrulama işini üstüne alacaktır: kadın, iktisadi tehlikeyle birlikte, kendi erkeklerini kimseden yardım almaksızın yaratmak zorunda bulunan bir özgürlüğün fizikötesi tehlikesinden de kaçmaktadır böylece. Gerçekten de, her bireyin törel bir özençle kendini bir özne gibi ortaya koyma eğiliminin yanında, bir de özgürlüğünden kaçma, kendini nesne haline

getirme eğilimi vardır: buysa çok zararlı bir yoldur, çünkü o zaman, edilgin, yabancılaşmış, yitik bir birey durumuna düşen birey, yabancı istemlerin kurbanı olur, aşkınlığından kopar, her türlü değerden yoksun kalır. Ama aynı zamanda kolay bir yoldur da: böylece, tam anlamıyla yüklenilen bir yaşamın yaratacağı bunalımı ve gerilimden kurtulunmuş olur. Kadını *Öteki* varlık haline getiren erkek, onda kendisinin suç ortağı olduğunu ele veren davranışlarla yüz yüze gelecektir. İşte bu nedenlerle kadın, elinde somut olanaklar bulunmadığı, kendisini erkeğe bağlayan bağı karşılıklılığını düşünmeden hissettiği ve çoğu kez *Öteki* varlık olmak hoşuna gittiği için özne olmak hakkına sahip çıkmamaktadır.

Ancak, bu durumda hemen bir soruyla karşılaşmaktayız: peki ama, nasıl başladı bu iş? Cins ayrılığının, bütün ayrılıklar gibi, bir çatışmaya dönüşmesini anlamak kolay. İki yandan biri üstünlüğünü kabul ettirdiği an, bunun mutlak üstünlük biçimine girmesini anlamak da zor değil. Geriye, erkeğin daha işin başında arayı açışının açıklanması kalıyor. Görünüşe göre, kadınlar da pekâlâ yengiye ulaşabilirdi; ya da çatışma, bir sonuca bağlanmamacasına sürüp gidebilirdi. Nasıl olmuş da dünya hep erkeklerin elinde bulunmuştur, ve, bu durum, neden ancak şimdilerde değişmeye başlamıştır? İyi bir şey midir bu değişiklik? Dünyanın erkeklerle kadınlar arasında eşit olarak paylaştırılmasına yol açacak mıdır, açmayacak mıdır?

Bu sorular hiç de yeni değil elbet; daha önce de bunlara sayısız karşılıklar verilmiştir; ama kadının Öteki varlık oluşu, tek başına, erkeklerin bunlara buldukları doğrulamaları yadsımaya yetmektedir: onlara bu yanıtları çıkarlarının buldurduğu açık seçik ortadaydı. Pek az kimsenin tanıdığı kadın hakları savunucusu Poulain de la Barre, XVII. yüzyılda: "Erkeklerin kadınlar üstüne yazdıklarına kuşkuyla bakılmalıdır, çünkü onlar hem yargıç, hem davacıdırlar" demiş. Erkekler, dünyanın her köşesinde, her zaman, kendilerini evrenin kralı hissetmekten duydukları büyük tadı dile getirmişlerdir. Yahudiler, sabah dualarında: "Beni kadın yaratmayan Ulu Tanrı'ya bizlerin ve bütün dünyanın Yüce Efendisi'ne

şükürler olsun!" derler; eşleriyse, aynı anda, tam bir boyun eğişle: "Beni dilediği gibi yaratan Rabbim'e şükürler olsun" demektedir. Eflâtun, Tanrı'ya, önce kendisini köle değil de özgür bir insan, sonra da kadın değil de erkek yarattığı için şükretmekteydi. Ama erkekler bu ayrıcalığı sonsuza dek sürecek, mutlak bir hak olarak görmeseler, bu denli sevinmezlerdi: onlar, üstünlüklerini hak haline getirmeye çalışmışlardır. Yine Poulain de la Barre: "Yasaları yapıp bir araya toplayanlar erkek olduğundan, kendi cinslerini gözetmiş, böylece hukukçular yasaları değişmez ilkeler haline getirmişlerdir" der. Yasa koyucular, din adamları, felsefeciler, yazarlar, bilginler, kadının bağımlılığının Tanrı'nın hoşuna gittiği gibi, yeryüzünde de çok yararlı olduğunu gösterebilmek için canlarını dişlerine takmışlardır. Erkeklerin kaynatıp kotardıkları dinler de bu egemenlik isteğini yansıtmaktadır. Havva Anamızla, Pandora'yla ilgili efsanelerden kendi görüşlerini destekleyen silahlar çıkarmışlardır. Yukarda andığımız Aristo'nun, Saint Thomas'ın sözlerinde de görüldüğü gibi, felsefeyi, dinbilimini gönüllerince kullanmışlardır. Eski Yunan'dan beri, taşlamacılar, ahlâkçılar büyük bir keyifle kadın zayıflıkları üzerinde durmuşlardır. Fransız edebiyatında kadınlara karşı ne yaman suçlamalara girişildiğini herkes bilir: Montherlant, daha cansız bir hayal gücüyle de olsa Jean de Meung'ün bıraktığı yerden sürdürür bu saldırıyı. Bu düşmanlık kimi zaman sağlam bir temele dayanmakta, çoğunlukla da bedelsiz yapılmaktadır; gerçekteyse, ustaca gizlenebilen ya da gizlenemeyen bir kendi kendini doğrulama isteğini içermektedir. "Bir cinsi suçlamaktansa öbürünü bağışlamak çok daha kolaydır" der Montaigne. Kimi durumlarda bu süreç açık seçik ortadadır. Örneğin, ailenin zayıflamasından ötürü kadınlar erkek mirasçılar için bir tehlike yaratmaya başladığı an, Roma hukukunun kadın haklarını kısıtlamak üzere "bu cinsin sersemliğinden, zayıflığından" söz açması ilginçtir. XVI. yüzyılda, kadın erkeğin kanadı altında tutabilmek üzere, Saint Augustin'in yetkesine başvurup, evlenmemiş kadın malını mülkünü yönetme hakkına sahipken, "evli kadının, ağılsız, ahırsız bir hayvan" olduğunun öne sürülmesi

de ilginçtir. Montaigne, kadının alnına zorla çekilen yazgının keyfiliğiyle haksızlığını çok iyi anlamıştı: "Kadınlar, hele bunları erkekler kendilerine danışmadan yaptıkları için, yeryüzüne konan kuralları reddettikleri zaman hiç de haksız değildirler. Kadınlarla aramızda birtakım çıkar oyunları ve çatışma bulunduğu besbellidir"; ama o da, bunları söyledikten sonra, kadın haklarını savunma önderliğine kalkışmaz. Ancak XVIII. yüzyılda, insanların eşitliğine yürekten inanan erkekler bu sorunu yan tutmadan ele alabileceklerdir. Bu arada özellikle Diderot, kadının da erkek gibi bir insani varlık olduğunu gösterme işine girişir. Daha sonra, Stuart Mill, canla başla savunur bunu. XIX. yüzyılda, kadın hakları kavgası, yeniden, iki ayrı görüşü savunan kişilerin çatışması haline gelir; şanayi devriminin sonuçlarından biri, kadının üretici çalışmaya katılması olmuştur: ondan sonra kadın haklarının savunulması kuramsal alandan çıkıp, iktisadi temellere oturmuştur; dolayısıyla, kadın haklarına karşı çıkanlar da iyiden iyiye saldırganlaşmıştır; toprak mülkiyeti belli oranda sarsıldığı halde, kentsoylu (burjuva) sınıf, kadının sağlamlığında özel mülkiyetin güvencesini gören eski ahlaka sımsıkı sarılmaktadır: kadının dış dünyaya açılması gerçek bir tehlike haline geldikçe, kentsoylu sınıf kadının evde oturmasını savunmaktadır; işçi sınıfı içersinde bile, erkekler bu özgürleşmeyi engellemeye çalışmışlardır, çünkü kadınlar, üstelik düşük ücretlerle çalışmaya da alışık olduklarından tehlikeli rakipler olarak gözükmüştür gözlerine. Bunun üzerine, kadın düşmanları, kadının aşağılığını göstermek üzere, eskisi gibi din, felsefe ve dinbilimden değil bilimden de yararlanmaya giriştiler: biyoloji, deneysel ruhbilim vb. işe karıştırıldı. *Öteki cinse,* çok çok, "ayırım içinde eşitlik" bağışlanmaktaydı. Pek tutulan bu formül anlamlıdır: Jim Crow yasaları Amerikan Zencileri için aynı terimi kullanmaktadır; oysa, bu sözüm ona eşitlikçi ayırma, en aşırı ayrılıklara yol açmaktan başka bir işe yaramazdı. Ve bu çakışma hiç de rastlantı değildir: aşağı durumda bırakılan ister bir ırk, bir kast, bir sınıf, ister bir cins olsun, doğrulama süreçleri hep aynıdır. "Ölümsüz dişilik" kavramı, "Zenci ruhu" ile "Yahudi karakteri"nin ikiz kardeşidir. Öte yandan, Yahudilik sorunu, genel

olarak ele alındığında, öbür ikisinden ayrıdır: Yahudi düşmanı için Yahudi yalnızca daha aşağı bir varlık değil, bir düşmandır ve ona, şu yeryüzünde, özel bir yer tanımamaktadır; hatta ortadan kaldırılmak istenmektedir. Buna karşılık, kadınların durumuyla Zencilerinki arasında büyük benzerlikler vardır; birinciler de, ikinciler de bugün aynı baba koruyuculuğundan yavaş yavaş sıyrılmaktadırlar ve eskiden efendileri olan toplumsal tabaka onları "yerlerinde" yani kendisinin onlar için seçtiği yerde tutmaya çabalamaktadır; her ikisi için de, az ya da çok içtenlikle, bilinçsiz, çocuksu, güler yüzlü "iyi Zenci"ye, yazgısına boyun eğmiş Zenci'ye ve "sahici" kadına, yani hoppa, çocuksu, sorumsuz, erkeğe bağlı kadına övgüler yağdırmaktadır. Her iki durumda da, kullanacağı kanıtı, kendi yarattığı toplumsal durumdan çıkarmaktadır. Hepiniz bilirsiniz. Bernard Shaw'un iğneli şakasını: "Amerikalı Beyaz, der özetle, Zenci'yi ayakkabı boyacılığına düşürür: ve sonra, boyacılıktan başka bir işe yaramadığına karar verir." Bu kısırdöngüye bütün benzer durumlarda rastlarız: bir birey ya da bireyler topluluğu öbürlerinden aşağı bir durumda bırakıldı mı, bu onun gerçekten aşağı *olduğunu* göstermektedir: ancak, bu *olmak* sözcüğünün kapsamı üzerinde anlaşmak gerekir; kötü niyet ona özsel bir değer verir, oysa sözcüğün kendisi Hegel'ci, dinamik bir anlam taşımaktadır: *olmak,* olmuş bulunmak, göründüğü gibi yapılmış olmaktır; evet kadınlar, genellikle bugün erkeklerden *aşağıdırlar,* yani içinde bulundukları durum onlara daha az olanak sağlamaktadır: bütün iş, bu durumun sonsuza dek böyle sürüp sürmeyeceğini bilmektedir.

Erkeklerin çoğu bunun böyle olmasını istiyor: hepsinin silahı düşmedi çünkü. Tutucu kentsoylu sınıf, kadının özgürlüğe kavuşmasını kendi ahlak ve çıkarları için tehlike saymaya devam etmektedir. Bazı erkekler dişilerle yarışmaktan çekinmektedirler. Geçenlerde, öğrencinin biri *l'Hebdo-Latin* dergisinde böyle diyordu: "Bir doktorluk ya da avukatlık elde eden bir kız öğrenci, bize ayrılan yerlerden birini *çalmış olmaktadır;"* bu delikanlı, yeryüzündeki haklarına toz kondurmuyordu. Ama burada etkili olan

yalnızca iktisadi çıkarlar değildir. Ezme, ezenlerin en değersizine bile kendini üstün görme çıkarını sağlamaktadır: Amerika Birleşik Devletleri'nin Güney'inde yaşayan "yoksul Beyaz", şu "Pis Zenci"lerden biri olmadığını düşünüp avunmaktadır; ve varlıklı Beyazlar, büyük bir ustalıkla sömürmektedirler bu gururu. Aynı şekilde, erkeklerin en değersizi bile kadınların karşısında yarı tanrı gibi hissetmektedir kendini. H. de Montherlant'ın (üstelik de bile bile seçtiği) kadınlar karşısında kahramanlık taslaması, erkekler arasında erkek rolü oynamasından çok daha kolaydı elbet: bu rolü, kadınların pek çoğu ondan daha iyi oynamışlardır. İşte bu yüzden, M. Claude Mauriac —bütün erkeklerin hayranlığını kazanan güçlü bir özgünlükle—, 1948 Eylül'ünde, *Figaro littéraire*'de şunları yazabilmiş (ya da yazabileceğini sanmıştır): "Bizler... aklının, biz'den alınmış fikirleri az ya da çok parlak bir biçimde yansıtmaktan öteye geçmediğini bildiğimiz için, en parlak zekâlı kadını bile çelebice bir kayıtsızlıkla (evet tıpatıp böyle diyor!) dinleriz." Hiçbir fikrine rastlayamadığımıza göre, karşısında konuşan hanım herhalde M.C. Mauriac'ın fikirlerini yansıtmıyordu; erkeklerden gelen fikirleri yansıtmış olabilir: erkekler arasında da, kendisinin olmayan görüşlere sahip çıkan çoktur; M. Claude Mauriac'ın da kendi fikirlerinden çok, Descartes'ı, Marx'ı, Gide'i adam gibi yansıtmakla daha iyi iş yapmış olup olmayacağı düşünülebilir; ilginç olan, biz sözcüğünün iki anlamlılığıyla kendisini Saint Paul, Hegel, Lenin ve Nietzsche'yle özdeşleştirmesi ve tünediği yücelik dağının tepesinden, kendisiyle aşık atmaya kalkan kadınlara küçümseyerek bakmasıdır; doğrusunu isterseniz, ben, M. Mauriac'a şöyle "çelebice bir kayıtsızlık" lütfetme sabrını bile gösteremeyecek epey kadın tanıyorum.

Bu örnek üzerinde fazlaca durdum, çünkü erkeklerin saflığı akıllara durgunluk verecek kertededir. Erkeklerin, kadının başkalığını kendi yararlarına kullanmalarının çok daha ince sayısız yolu vardır. Aşağılık duygusu içinde kıvrananlar için, kadının başkalığı mucizeler yaratan bir ovma ilacıdır: kadınlara karşı hiç kimse erkekliğinden kuşkulanan erkek kadar küstah, saldırgan ya da

küçümseyici olamaz. Benzerlerinden pek çekinmeyenler kadını da kendileri gibi bir insan saymaya daha yatkındırlar; ancak, böyleleri için bile, Öteki cins, Kadın efsanesinin türlü nedenlerle önemi büyüktür;[6] bu efsaneden sağladıkları çıkarları gönül rahatlığıyla gözden çıkarmaları beklenemez elbet: düşünü kurdukları kadından vazgeçmekle neler yitireceklerini çok iyi bilmekte, buna karşılık yarınki kadının kendilerine neler getireceğini kestirememektedirler. İnsanın kendini biricik mutlak Özne olarak ortaya koymaktan vazgeçebilmesi için epeyce büyük bir özveri gereklidir. Ayrıca, erkeklerin çoğu açıkça böyle bir arzu göstermemektedir. Kadını kendilerinden aşağı bir varlık olarak *ortaya koymazlar:* bütün insanları eşit saymamazlık edemeyecek kadar benimsemiştir demokrasi ülküsünü. Aile içersinde, kadın çocuğa, delikanlıya, yetişkin erkekler oranında sayılacak bir birey gibi gözükmüş; sonra, arzu ve sevgide, sevip arzuladığı kadının direnmesini, bağımsızlığını hissetmiştir; evlendikten sonra, karısında eşe, anaya saygı gösterir, ve kadın, karı-koca yaşamında, karşısına bir özgürlük biçiminde çıkar. Dolayısıyla, cinsler arasında toplumsal ayrım bulunmadığına, birtakım yapı değişikliklerine rağmen, kadının kendisine eşit olduğuna inanabilir. Ama bu arada birtakım aşağılıklar —bunların en önemlisi uğraşsal yetersizliktir— saptadığı için, bunları yaradılışa verir. Kadına işbirlikçi, iyilikçi bir tutumla yanaştığı zaman, soyut eşitlik temasını işlemektedir; saptadığı somut eşitsizliğiyse *sorun konusu etmemektedir.* Ancak, kadınla çatışmaya girdiği an, durum tersine döner: somut eşitsizliği ele alıp işlemeye, hatta burdan yola çıkıp soyut eşitliği yadsımaya başlar.[7] İşte bu yüzden, pek çok erkek, hemen hemen iyi niyetle,

[6] *Cahiers du Sud*'ün (Güney Postası) 292. sayısında çıkan Michel Carrouges'un bu konuyla ilgili yazısı epey öğreticidir. Yazar, müthiş bir tiksintiyle şöyle diyor: "İnsan yeryüzündeki kadın efsanesi diye bir şey kalmasın, yalnızca aşçı kadınlardan, ev kadınlarından, yosmalardan, mavi çoraplılardan oluşmuş bir kadınlar alayı bulunsun istiyor!" Ona göre, kadının kendisi için bir varlığı, bir yaşamı yok yani; o, kadının yalnızca erkek dünyasındaki *görevi*'ne bakıyor. Kadının erkekliği erektedir; dolayısıyla, bu görevler içersinden şiirsel "göreve" öncelik tanınabilir. Ancak, bütün iş, kadının neden ille de erkeğe göre tanımlanması gerektiğini bilmektedir.

[7] Örneğin, erkek, belli bir uğraşı yok diye karısının değerinden bir şey yitirmediğini öne sürer; ev işi de aynı derecede soyludur falan filan der. Ama ilk kavgada avazı çıktığınca bağırır : "Bırakasam, kendini bile geçindiremezsin!"

kadınların erkeklerle eşit *olduklarını,* elde edecekleri yeni bir hakkın bulunmadığını öne sürerken, *aynı zamanda:* kadınların hiçbir zaman erkeklerle eşit olamayacaklarını, hak isteklerinin havada kadığını söyleyebilmektedir. Çünkü, erkek için, dışardan bakıldığı gözüken toplumsal ayrımların önemini kavramak gerçekten güçtür; bunların kadındaki tinsel, zihinsel yansımaları öylesine derindir ki, kökleri kadının yaradılışına uzanıyormuş gibi gözükebilir.[8] Kadına ötekilerden daha büyük bir sevgiyle yanaşan erkek, içinde bulunduğu somut durumu hiç tanımıyor demektir. Dolayısıyla, kapsamım bilmedikleri ayrıcalıkları savunmaya girişen erkeklere inanmak yersizdir. Biz, kadınlara yöneltilen saldırıların çokluğu ve sertliği karşısında yılmayacağımız gibi; ne "sahici kadın"a yağdırılan çıkarcı övgülere kanıp aldanacağız; ne de paylaşmaya yanaşmadıkları alın yazısının erkeklerde uyandırdığı coşkunluğa kapılacağız.

Beri yandan, kadın hakları savunucularının öne sürdükleri kanıtlara da aynı güvensizlikle bakmak zorundayız: çoğu kez, tartışmada üstün gelme kaygısı bunların değerini yok etmektedir. "Kadın sorunu"nun böylesine incir çekirdeğim doldurmayan bir konu olup çıkışı, erkek saldırganlığının bunu bir "kavga" haline getirmesindendir; oysa insanlar kavga ederken akıllarını çalıştırmazlar. Bıkıp usanmadan, kadının erkekten üstün, aşağı ya da ona eşit olduğu gösterilmeye çalışıldı şimdiye dek: kimileri, Adem'den sonra yaratıldığına göre, ikinci derecede bir varlıktır, dediler; kimileri de, tam tersine, Adem bir denemeydi, Tanrı, insan denen varlığın en yetkin biçimine Havva'yı yaratırken ulaştı, buyurdular; erkeğin beyni kadınınkinden küçüktür: ama bedeni kadına göre iridir; İsa insan kılığına girmiştir: bunu, belki de alçakgönüllülüğünden yapmıştır. Her kanıt hemen karşıtını çağrıştırmakta ve çoğu kez ikisi de yanlış olmaktadır. Doğruyu görebilmek için, bu tekerlek izlerinden çıkmak gerekir; bütün tartışmaları yozlaştıran üstünlük, aşağılık, eşitlik kavramlarını bir yana bırakmak, işe en başından girişmek gereklidir.

[8] Bu süreci, incelememizin ikinci cildinde anlatacağız.

Peki ama, o zaman da sorunu nasıl ortaya koyacağız? Ayrıca, böyle bir sorun ortaya atan bizler, kimiz? Erkekler, bu konuda hem savcı, hem de davacı durumundalar: kadınlar da öyle. Nerden bulacağız yan tutmayan meleği? Doğrusunu isterseniz, melek bu konuda konuşamaz, sorunun verilerini bilemez çünkü: erselik, yani hem erkek hem dişi varlığa gelince, bu da pek ender bulunan bir nesnedir: böylesi aynı anda hem erkek, hem dişi değil, ne erkek, ne dişidir. Bence, kadının durumunu aydınlığa kavuşturabilmek için bazı kadınlardan daha iyisi bulunamaz. Epimenides'i Kretli, Kretlileri de yalancı saymak bilgiciliğin (safsatacılığın) bir türüdür: kadınlarla erkekleri iyi ya da kötü niyetli yapan gizli bir öz değildir; onları doğruyu aramaya hazırlayan, içinde bulundukları durumdur. Bugün kadınların çoğu, insanoğluna tanınan bütün ayrıcalıkların kendilerine geri verildiğini görme talihine erdiklerinden, yan tutmama hovardalığına kalkışabilirler: hatta, gereksinmemiz var buna. Bizler bugün, kadın hakları için savaşan ablalarımız gibi değiliz; savaşı büyük ölçüde kazanmış durumdayız; Birleşmiş Milletler Örgütü, son zamanlardaki kadın hakları tartışmalarında, hiç durmadan, cinsler arası eşitliğin gerçekleşmek üzere olduğunu bildirmekte, ve içimizden çoğu artık dişiliğini bir engel sayıp ondan utanmamaktadır; pek çok sorun, kendi özel sorunlarımızdan daha önemli geliyor bizlere: bu uzaklaşma bile, tutumumuzun yansız olacağı konusunda umut vermektedir. Ayrıca, kadın dünyasını erkeklerden daha iyi tanıyoruz, çünkü köklerimiz orada; insani bir varlık için kadın olmanın ne anlama geldiğini daha dolaysız biçimde yakalamaktayız; ve bunu yakalamak, bizim için, erkeklerden çok daha fazla önemlidir. Az önce, daha temel birtakım sorunların bulunduğunu söyledim; ama bu, ele aldığımız sorunun önemini yok etmiyor: kadın olmak yaşamımızı nasıl etkiliyor acaba? Nedir bize tanınan ve tanınmayan olanaklar? Bizden küçük kardeşlerimizi bekleyen yazgı nedir, hangi yöne yöneltmeliyiz onları? Günümüz kadın edebiyatının hak aramaktan çok, aydınlık getirme çabalarına yönelmiş bulunması ilginçtir; elinizdeki kitap da, bir düzensiz tartışmalar döneminin ardından, daha başkalarıyla birlikte, konuyu noktalama ereğini gütmektedir.

Beri yandan, hiçbir insani konunun yan tutmadan ele alınamayacağı besbellidir: soruların ortaya atılışı, benimsenen bakış açıları bile birtakım çıkarların değer sıralamasına sokulmasını gerektirmektedir; her nitelikte birtakım değerler vardır çünkü; nesnel olduğunu öne süren her betimlemenin ardında ahlaksal bir dayanak bulunur. Az çok ortaya vurulan gizli anıştırmalarla benimsediğimiz ilkeleri gizlemeye çalışacak yerde, daha işin başında açıklamakta yarar var; böylece her sayfada, üstün, aşağı, daha iyi, daha kötü, gelişme, gerileme vb. sözcüklere ne anlam yüklediğimizi belirtme zorunluğundan kurtulmuş olacağız. Kadın konusundaki bazı yapıtları gözden geçirirken, en belirgin görüş açısının halk yararı, çoğunluk çıkarı olduğunu görürüz: oysa herkes, bu sözcükleri kullanırken, ayakta tutmaya ya da kurmaya çalıştığı toplumun çıkarını dile getirmektedir. Bizse, yurttaşların özel yararını gözetenin dışında bir halk yararı bulunmadığına inanmaktayız; biz kurumları, bireylere sağlanan somut olanaklar açısından değerlendiriyoruz. Ayrıca, özel çıkar fikriyle mutluluğu da birbirine karıştırmıyoruz: bu da sık sık rastlanan görüş açılarından biridir; Harem'deki kadınlar bir seçmen kadından daha mutlu değil midir? Ev kadını, işçi kadından daha mutlu değil mi? Biz, mutluluk sözcüğünün ne anlama geldiğini, hele hele hangi sahici değerleri taşıdığını hiç bilmiyoruz; insan başkasının mutluluğunu ölçemez, ve başkasına zorla benimsetmek istediğimiz bir duruma mutlu sıfatını yakıştırmak son derece kolaydır: özellikle durukluğa mahkûm ettiğimiz kişilere, durukluk mutluluktur bahanesiyle, mutlu insanlar diyoruz. Onun için, biz bu kavrama başvurmayacağız. Biz, varoluşçu görüş açısını benimseyeceğiz. Her özne, kurduğu tasarılar aracılığıyla kendini bir aşkınlık biçiminde, somut olarak ortaya koyar; özgürlüğünü, öteki özgürlüklere doğru sürekli olarak kendini aşarak tamamlar; şu anki varoluşun doğrulanması, onun alabildiğine açık bir geleceğe doğru açılmasıyla olabilir ancak. Bir aşkınlık içkinliğe (kendi içimizde taşıdığımız değerlerle varolmaya) dönüştü mü, varlık "kendi içinde" varlık, özgürlük de yapaylık haline gelip yozlaşır; eğer özne buna razı olmuşsa, bu düşüş

ahlaksal bir kusurdur; zorla katlanmışsa, ortada bir yoksun bırakılma, bir ezme var demektir; her iki durumda da düşüş mutlak bir kötülüktür. Varlığını olumlamak isteyen her birey, bunu sınırsız bir aşama gereksinimi biçiminde duyar. Kadının durumunu garip bir biçimde belirleyen şeyse, her insani varlık gibi bağımsız bir özgürlük olan kadının, erkeklerin kendisini Başka, Öteki varlık olmaya zorladıkları bir dünyada kendini keşfedip seçmesidir: hep bir nesne haline getirilip dondurulmak; aşkınlığı kendi dışındaki özsel, buyurgan bir bilinç tarafından sürekli olarak aşılacağından, içkinliğe kapatılmak istenmektedir. Kadının dramı, kendini hep özsel varlık olarak ortaya koyan her öznenin temel hakkıyla onu özsel-olmayan varlık diye kabul eden bir durumun isterleri arasındaki çatışmadır. Bir insani varlık kadın olduğu zaman kendini nasıl bütünler? Hangi yollar açıktır ona? Hangileri kapalıdır? Bağımlılık içersinde bağımsızlığa nasıl ulaşılır? Hangi durum ve koşullar sınırlamaktadır Kadının özgürlüğünü? Kadın bunları aşabilir mi? Ele alıp aydınlığa kavuşturmak istediğimiz temel sorular bunlar. Sizin anlayacağınız, bireyin elindeki olanaklarla ilgilenirken, bunları mutluluk terimiyle değil, özgürlük terimiyle tanımlayacağız.

Şurası açıktır ki, kadının tepesine bedensel, ruhsal ya da iktisadi bir yazgının çöktüğünü kabul etseydik, bu sorunun hiçbir anlamı kalmazdı. Onun için işe, kadın konusunda biyolojinin, ruhçözümlemesinin, tarihsel maddeciliğin görüşlerini ele alıp tartışarak başlayacağız. Ondan sonra, olgulara dayanarak, "kadınlık gerçekliği" nin nasıl oluştuğunu, kadının neden Öteki Varlık, Öteki Cins diye tanımlandığını, erkeklerin görüş açılarının ne gibi sonuçlar doğurduğunu göstermeye çalışacağız. Daha sonra da kadınlar açısından, kendilerine sunulan dünyayı anlatacağız;[9] ve işte o zaman, bugüne dek kendilerine ayrılan küreden kaçmaya, insani *mit-sein*'e (birlikte varoluş) katılmaya çabalayan kadınların hangi güçlüklerle karşılaştığını anlayacağız.

[9] Bunu, ikinci ve üçüncü kitaplarda ele alacağız.

İLK KESİM

YAZGI

I. BÖLÜM

BİYOLOJİK VERİLER

KADIN MI? der basit formül meraklıları, aman efendim, çok basit: bir döl yatağı, bir yumurtalıktır kadın; "dişi"dir: Bu söz yeter onu tanımlamaya. "Dişi" sıfatı, erkeğin ağzında küfür gibi çınlar; oysa kendisi hayvansı yanından hiç utanınaz, tam tersine: "Erkek" dedikleri zaman şişinir. "Dişi" terimi kadını doğaya bağladığı için değil, cinsine kapattığı için kötü anlam taşımaktadır; ve bu cinsin erkeğe en suçsuz hayvanlarda bile küçümsenmeye layık gözüküşü, hiç kuşkusuz kadının kendisinde uyandırdığı kaygılı düşmanlıktan ötürüdür; bu arada, biyolojide, bu duygusunu doğrulayacak kanıtlar arar. Dişi sözcüğü zihninde bir sürü gürültülü imge canlandırır: kocaman bir yumurtalık kıvrak spermayı hap diye kapıp iğdiş etmektedir; besiye çekilmiş dev gibi dişi beyaz karınca, buyruğundaki erkek karıncalara dilediğini yaptırmaktadır; aşka doyan mantis böceğiyle dişi örümcek seviştikleri erkeği kıskaçları arasına alıp yutmaktadırlar; azgınlık dönemine girmiş dişi köpek ardında garip kokular bırakarak sokaklarda sürtmektedir; dişi maymun hiç sıkılmadan orasını burasını göstermekte, ikiyüzlü bir işveyle kıyıya köşeye gizlenmektedir; ve en büyük yırtıcı hayvanlar, dişi kaplan, dişi aslan, dişi panter krallara yaraşır bir çalımla üstlerine çıkan erkeklerin altında kuzu kuzu yatmaktadırlar. Erkek, bu kıpırtısız, sabırsız, kurnaz, sersem, duygusuz, şehvet düşkünü, açgözlü, aşağılanmış kadın imgesinde bütün dişilerdeki nitelikleri yansıtmaktadır. Nitekim, bir dişidir o. Ancak, beylik kalıplarla düşünmekten vazgeçmek istersek, hemen iki soru gelir aklımıza: hay-

vanlar dünyasında dişinin yeri nedir? ve kadında ortaya çıkan özel dişi türü nedir?

*
* *

Doğada, hiçbir zaman, hiçbir şey çok açık seçik değildir: iki cins, erkekle dişi her zaman aynı kesinlikle birbirinden ayrılmaz; kimi zaman aralarında —tüylerin rengi, lekelerin yeri ve dağılışı gibi— birtakım olumsal biçim ayrılıkları görülür; kimi zaman da, tam tersine, balıklarda olduğu gibi, gerek dış görünüşleri, gerek görevleri arasında pek az bir ayrım bulunabilir. Bununla birlikte, genel olarak, ve hayvanlar dünyasının üst basamaklarına doğru yükseldikçe, iki cins aynı türün iki değişik yaşama biçimini canlandırır. Karşıtlıkları, öteden beri öne sürüldüğü gibi, etkinlikle edilginliğin karşıtlığı değildir: yumurta çekirdeğinin etkin olması bir yana, döllenmiş yumurtanın gelişmesi de mekanik bir evrim değil, canlı bir süreçtir. Bunu değişmeyle kalıcılığın evrimi diye nitelemek işin kolayına kaçmak olur: sperma, yumurta içersinde canlılığı sürdüğü için yaratabilmektedir; yumurta da ancak kendi kendini yenileyerek, aşarak yaşamaya devam edebilir, yoksa bozulur ve yozlaşır. Ancak şurası da bir gerçektir ki, her ikisi de etkin olan bu yaşamını sürdürme ve yaratma işlerinde, oluş bireşimi aynı biçimde gerçekleşmez. Sürdürme, onların dağılıp saçılmasını yadsımak demektir, onların sağa sola fışkırması sırasında sürekliliği sağlamaktır; yaratmaksa, zamansal birlik içersinde başka bir şeye indirgenemeyen, ayrı bir şimdiki zaman ortaya çıkarmaktır; ayrıca, dişide, ayrılmaya rağmen, yaşamın sürekliliği gerçekleştirilmek istenmektedir; erkeğin girişimiyse, yeni ve bireysel güçlerin doğmasına yol açmaktadır; demek ki onun özerklik içinde kendini olumlamasına izin vardır; özel enerjisini, kendi kişisel yaşamına katar; kadının bireyselliğiyse, insan türünün çıkarıyla çatışma halindedir; yabancı güçlerin eline düşmüş, yabancılaştırılmış gibidir. Ve işte bu yüz den, organizmaların bireyselliği belirginleştikçe, cinsler arasındaki karşıtlık azalmayıp artmaktadır. Erkek, ege-

men olduğu güçleri harcamak üzere çeşitli yollar bulur; dişiyse gün geçtikçe boyunduruk altına girdiğini görür; kendi özel çıkarlarıyla doğurucu güçleri arasındaki çatışma dayanılmaz hale gelir. İneklerin, kısrakların yavrulaması, farelerin, tavşanlarınkinden çok daha sancılı ve tehlikelidir. Dişilerin en bireyseli olan kadın, aynı zamanda, hepsinden daha kırılgan gözükmekte, yazgısını hapsinden daha acılı yaşamakta, erkeğinden alabildiğine ayrılmaktadır.

Memeli hayvanların çoğunda olduğu gibi, insan topluluğunda da iki cinsin doğum oranı birbirine yakındır (100 kıza karşılık 104 oğlan doğmaktadır). Döllenen yumurtanın gelişmesi ikisinde de birdir; bununla birlikte, dişi dölütte (foetus'te) vücudun iç ve dışına biçim verecek hücreler topluluğu (épithélium) erkektekinden daha uzun süre yansız (neutre) kalır; bunun sonucu olarak, dişi dölüt daha uzun süre hormonların etkisi altındadır ve gelişmesi az çok kösteklenmiştir; erseliklerin (yarı dişi, yarı erkeklerin) çoğu, ancak sonradan erkekleşmiş dişilerdir: hani bir bakıma, erkek organizmasının daha ilk andan erkekliğim ortaya koyduğu, dişi dölüt adayınınsa dişiliğini kabul edip etmemekte kararsızlık geçirdiği söylenebilir; ancak, dölütsel yaşamın bu ilk kararsızlıkları konusunda bilgimiz az olduğundan, onlara kesin bir anlam veremeyiz. Kurulduktan sonra, iki cinsin üreme organları bakışıktır; her iki cinsin hormonları da sterol dediğimiz kimyasal aileye girmekte, ikisinin kökü de kolestrine dayanmaktadır; soma'nın (vücudun cinsel hücrelerinin dışında kalan hücrelerinin tümünün) daha sonraki başkalaşmalarına yön veren bu hormonlardır. Ne onların kimyasal formülleri, ne de anatomik benzersizlikler dişi insanın dişiliğini belirlemektedir. Onu erkekten ayıran, işlevsel evrimidir. Bir kıyaslama yapmak gerekirse, erkeğin gelişmesi basittir: Doğumundan erginlik çağına dek hemen hemen düzenli bir biçimde gelişir; on beş, on altı yaşına doğru sperma üretimi başlar, yaşlılığa dek kesintisiz sürer; spermaların ortaya çıkışıyla birlikte, soma'nın erkekleşmesine yol açan hormanların üretimi de başlar. Bundan sonra, erkeğin, bireysel yaşamına en olağan biçimde giren bir cinsel yaşamı vardır: arzuda, çiftleşmede, kendi aşkınlığının öznel

anı'yla insan soyuna dönük aşkınlığı çakışır: bu anda erkek kendi *bedeni*'dir. Kadının öyküsüyse çok daha karmaşıktır. Daha döllenmiş yumurta halindeyken üreme organı yardımcı hücreleri (ocyste) bir araya toplanmış durumdadır; yumurtalıkta, ayrı ayrı keseciklerde, aşağı yukarı elli bin yumurta hücresi vardır, bunların yaklaşık olarak dört yüzü olgunlaşacaktır; insan soyu, daha doğduğu an kadını ele geçirmiştir ve onda kendini var etmeye çalışır: böylece kadın, daha dünyaya gelirken bir çeşit erginlik evresinden geçmektedir; üreme organı yardımcı hücreleri ansızın büyüyüp gelişmektedir; sonra, yumurtalık, aşağı yukarı beşte bir oranında küçülür: çocuğa şöyle rahat bir soluk alacak kısa bir süre bırakılır gibidir; bedeni gelişirken, üreme dizgesi (système génital) hemen hemen aynı kalmaktadır: yumurta keseciklerinin kimisi büyüyüp şişmekte, ancak olgunlaşmamaktadır; kız çocuğunun gelişimi erkek çocuğununkinin aynıdır: hatta aynı yaşlarda, çoğu kez erkekten daha iri ve ağırdır. Ancak erginlik çağında, tür yeniden haklarına el koyar: yumurtalıktaki salgıların etkisiyle, gelişmekte olan yumurta keseciklerinin sayısı artar, yumurtalık kan akımına uğrar ve irileşir, yumurtacıklardan biri olgunlaşır ve aylık rahatsızlıklar başlar; üreme dizgesi kesin biçim ve hacmini kazanır, sonra kadınlaşır, iç salgısal denge kurulur. Bu olayın bir *nöbetle*, bir bunalımla gerçekleşmesi ilgi çekicidir; kadının bedeni, insan türünün vücuduna kök salmasına kuzu kuzu razı olmamaktadır; ve bu çatışma onu zayıflatmakta, varlığını tehlikeye atmaktadır: erginlikten önceki kız-oğlan ölümü hemen hemen aynıdır; on dörtle on sekiz arasında 128 kıza karşılık 100 oğlan, on sekizle yirmi iki arasındaysa 105 kıza karşılık 100 oğlan ölmektedir. Kloroz, verem, omurga kemiği çarpılması, kemik veremi gibi hastalıklar çoğunlukla bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Bazılarında erginlik alabildiğine erken başlar: dört, beş yaşında. Bazılarındaysa, tam tersine, bir türlü başlayamaz: o zaman birey çocuksu kalır, aybaşı yokluğu ya da aksaklığı çeker. Kimi kadınlarda erkeklik belirtileri gözükür: böbreküstü bezlerinin aşırı çalışması onlara erkeksi özellikleri kazandırır. Bu bozukluklar bireyin insan soyunun zorbalığını yen-

mesine yol açmaz elbet: bundan kurtulmak olanaksızdır, çünkü o bireysel yaşamı boyunduruk altına aldığı gibi, aynı zamanda beslemektedir de; bu ikilik, yumurtalıkların işleyeşinde ortaya çıkmaktadır; erkeğin canlılığı nasıl tohum torbalarına bağlıysa, kadının canlılığının kökü de yumurtalığındadır: her iki durumda da, igdiş edilen birey yalnızca kısırlaşmakla kalmaz, canlılığını yitirip yozlaşır; ister "biçimlenmemiş," ister kötü biçimlenmiş olsun organizmanın bütünü yoksullaşıp dengesini yitirir; insanın bedeni, ancak üreme dizgesinin gelişmesiyle büyüyüp gelişebilir; oysa, üremeyle ilgili görüngülerin çoğu bireyin öznel yaşamını ilgilendirmez, hatta onu tehlikeye atar. Erginlik sırasında gelişen göğüs bezleri kadının bireysel düzenliliğinde hiç mi hiç rol oynamaz: yaşamının herhangi bir anında onları kesip alabilirsiniz. Yumurtalık içindeki salgıların çoğunun ereği yumurtacığın kendisi, olgunlaşması, döl yatağının onun gereksinimlerine göre ayarlanmasıdır: organizmanın bütünü için bunlar düzenleyici değil, denge bozucu etkiler yaparlar; kadın, kendi kişisel gereksinimlerinden çok, yumurtacığın gereksinimlerine uyar. Erginlikte yaş dönümüne dek, kendi içinde sürüp giden ve kişisel açıdan kendisini ilgilendirmeyen bir öyküye yataklık eder. Anglo-Saxon'lar kadının aylık rahatsızlıklarına "the curse", "baş belası" derler; gerçekten de, aybaşı rahatsızlıklarında hiçbir bireysel ereklilik yoktur. Aristo zamanında, her aybaşı, döllenme halinde çocuğun kanını ve etini oluşturacak kanın aktığına inanılırmış; bu eski kuramın tek doğru yanı, kadının, her ay yeniden gebelik çalışmasına başladığıdır. Öbür memelilerde yumurta üretimi tek bir mevsim sürer; ve bu sırada kan falan gelmez: her ayın böyle sancılı ve kanlı bitişi yalnızca üst düzeydeki maymun türlerinde ve kadındadır.[1] Yumurtacığın çevresini kuşatan Graaf kesecikleri, aşağı yukarı on dört gün genişleyip olgunlaşmakta, bu arada yumurtalık da *follicule* adı verilen bir hormon salgılamaktadır: On dördüncü

[1] "Son yıllarda, bu görüngülerin çözümlenmesi derinleştirilmiş, üst düzeydeki maymunlar, özellikle Rhésus türüyle kadınınkiler karşılaştırılmıştır. *Bu sonuçlar üzerinde deney yapmak çok daha kolaydır*", diyor Louis Gallien (*La Sexualite*).

gün yumurta düşmektedir: yumurtacığın çevresindeki kesecik yırtılmakta (ki bu, zaman zaman, ufak bir kanamaya yol açmaktadır), yumurta kanala inmekte, yarık sarı cismi meydana getirecek biçimde evrim geçirmektedir. Bundan sonra, *progestine* adı verilen ve döl yatağı üzerinde etkili olan hormonun salgılanmasıyla yumurta yatağının ve gebeliğin hazırlandığı ikinci aşama, *lutéine* aşaması başlar. Döl yatağı değişir: döl yatağını çevreleyen kılcal damarlar dizgesini kan basar, çeperleri dantela gibi kıvrım kıvrım olur; böylece, döl yatağında döllenecek yumurta için bir beşik hazırlanır. Bu hücresel değişimler kesin olduğundan, yumurta döllenmese bile kurulan yapı bozulmaz: öbür memelilerde belki de bunun kalıntıları lenfa yoluyla dışarı atılmaktadır. Kadındaysa, döl yatağının iç yüzündeki kıvrımlar açıldığı zaman sümüksü madde yaprak yaprak dökülmekte, kılcal damarlar gevşemekte ve kanlı bir sızıntı başlamaktadır. Ondan sonra, sarı madde bozulurken, sümüksü madde yeniden oluşmakta, yeni bir kesecik bırakılması aşamasına geçilmektedir. Ayrıntıları henüz pek iyi bilinmeyen bu karmaşık süreç, hormon salgılarıyla birlikte, tiroid ve ipofiz bezlerini, merkezi sinir dizgesini, sindirim dizgesini, dolayısıyla bütün barsakları allak bullak etmektedir. Kadınların çoğu —% 85'i— bu dönemde sarsıntı geçirmektedir. Atardamar gerilimi akıntıdan önce yükselip bitiminden sonra düşer; nabız, ve çoğu zaman ateş yükselir: epey sık görülen bir durumdur bu; karın ağrır, genellikle ilkin peklik, sonra sürgün eğilimi görülür; çoğu kez, karaciğer de genişler, kandaki üre ve albümin oranı artar; kadınların çoğunda gırtlak yanması (boğaz ağrısı), kimi zaman da görme ve işitme bozuklukları ortaya çıkmaktadır; terleme artmakta ve ilk günler vücuttan, çok güçlü olabilen ve rahatsızlık boyunca sürebilen, *sui generis* (kendine özgü) bir koku yayılmaktadır. Temel metabolizma artmaktadır. Alyuvarlar azalmakta; buna karşılık, kan, hücrelerde biriktirilen birtakım maddeleri, özellikle kalsiyum tuzlarını dolaştırmaya başlamaktadır; bu tuzların varlığı yumurtalığı, irileşen tiroid bezini, ipofiz bezini etkilemekte, bu da döl yatağındaki sümüksü maddeyi değiştirmekte, etkinliği çoğaltmaktadır; bu hor-

mon dengesizliği müthiş bir sinirlilik yaratmakta: merkezi sinir dizgesi etkilenmekte, baş ağrısı belirmekte, sindirim dizgesi aşırı tepki göstermektedir; merkezi sinir dizgesinin kendiliğinden denetimi azalmakta, buysa tepkileri başıboş bırakmakta, sinirsel çırpınmaları artırmakta, büyük bir tutarsızlık biçiminde dışa vurmaktadır: kadın bu dönemde daha sinirli, daha duyarlı, daha alıngandır ve ciddi ruhsal sarsıntılar geçirebilir. Bedenini işte bu dönemde geçirgen olmayan, yabancılaşmış bir madde yığını olarak görür; bedeni, her ayın başında, karnında bir beşik kurup sonra bozan, kendine yabancı ve inatçı bir yaşamın tutsağıdır; her ay bir çocuk doğmaya hazırlanmakta, ve kırmızı dantelaların çözüntüsü içinde düşüp gitmektedir; kadın da tıpkı erkek gibi bir *vücut*'tur:[2] ama vücudu, kendisinden başka bir şeydir.

Kadın, döllenen yumurta döl yatağına inip gelişmeye başladığı zaman daha büyük bir yabancılaşma geçirir; gebelik, olağan sağlık ve beslenme koşullarında gerçekleştiği zaman anaya zarar vermeyen olağan bir görüngüdür elbet: hatta, anayla çocuk taslağı arasında, anaya yarar getiren birtakım karşılıklı eylemler belirir; bununla birlikte, toplumsal yararı belli iyimser bir kuramın tersine, gebeliğin kadına kişisel hiçbir çıkar[3] sağlamayan, ondan ağır özveriler isteyen güç bir çalışma olduğu ortadadır. İlk aylarda, öbür evcil hayvanların hiçbirinde görülmeyen bir iştah kesikliği ve kusma belirir, bunlar, organizmanın kendisini ele geçiren türe başkaldırmasıdır; fosfor kalsiyum ve demir yönünden zayıflar, ve bu sonuncunun sonradan kapatılması epey güçtür; vücuttaki çeşitli alış-verişlerin artışı iç salgı bezlerinin çalışmasını da kamçılar; bitkisel sinir dizgesi alabildiğine duyarlılıktır; kanın özgül ağırlığı azalır, kansızlık başgösterir, "oruç tutanların, yetersiz beslenenle-

---

[2] "Demek ki, varlığımla bedenim bir, daha doğrusu, bilebildiğim kadarıyla böyle; buna karşılık, vücudum da doğal bir özne, tümel varlığımın geçici bir taslağı gibi bir şey." (Merleau-Ponty. *Phénoménologie de la Perception*).

[3] Burda tam anlamıyla fizyolojik görüş açısını benimsemekteyim. Ruhsal açıdansa, gebeliğin kadın için çok yararlı olabileceği gibi, yıkım olabileceği de açıktır.

rin, sürekli kanama geçirenleri, hastalıktan yeni kalkanlarınkine" benzer.[4] Sağlıklı, iyi beslenen bir kadın, olsa olsa, doğumdan sonra bu harcamaları fazla acı çekmeden kapatmayı umabilir; ancak, gebelik sırasında, çoğunlukla büyük kazalar ya da hiç değilse ciddi düzensizlikler ortaya çıkar; kadın güçlü kuvvetli değilse, sağlığına özen göstermezse, doğumlar kendisini vaktinden önce bozup yaşlandıracaktır: bunun özellikle kırlık bölgelerde ne denli yaygın olduğunu herkes bilir. Doğumun kendisi de sancılıdır, tehlikelidir. İşte bu bunalım sırasında, vücudun aynı anda hem insan soyunu hem de bireyi hoşnut etmediği açıkça belli olur; bakarsınız çocuk ölür, doğarken anasını öldürür ya da onulmaz hastalıklara yakalanmasına yol açar. Beri yandan emzirme de tüketici bir köleliktir; bir sürü etken —bunların başında herhalde projestin adı verilen hormon geliyor—, göğüs bezlerinin süt salgılamasına neden olmaktadır; sütün gelişi acılıdır, kimi zaman ateş yapar, ve kobusa, çocuğunu kendini harcayarak emzirir. Doğum sırasında zaman zaman acıklı bir görünüşe bürünen birey-tür çatışması kadının bedenini alabildiğine kırılgan yapar. Hemen herkes kadınların "hastalığı karınlarında taşıdıkları"nı söyler; gerçekten de kendilerine düşman bir öğe vardır içlerinde; insan soyu onları içten içe kemirmektedir. Hastalıklarının çoğunun kökü bir dış mikropta değil, bir iç bozukluktadır: nitekim, yumurtalığın aşırı uyarılması sonucu döl yatağındaki sümüksü maddenin tepkisiyle yalancı gebeliler ortaya çıkar; aybaşı rahatsızlığından sonra sarı madde emilip dağıtılacak yerde olduğu gibi kalırsa, rahim yollarının şişmesine, döl yatağı iltihaplanmalarına falan yol açar.

Kadın, insan türünün boyunduruğundan yine böyle bir bunalımla kurtulur; kırk beşle elli beş yaşlar arasında, erginlik çağındakinin tersi yönde, yaşdönümü görüngüleri ortaya çıkar. Yumurtalığın etkinliği azalır, hatta tümden kesilir: bu kesilme, bireyin

[4] Bu benzetme, Roger ve Binet'nin yönetiminde çıkan *Traité de Physiologie*'nin (Fizyoloji Dergisi) XI. cildinde H. Vignes tarafından yapılmıştır.

canlılığının azalmasına yol açar. Vücudun ölen hücrelerinin yerine yenisini koymakla görevli tiroid, ipofiz gibi salgı bezlerinin yumurtalığın yetersizliğini dengelemeye çalıştıkları varsayılmaktadır; bu yüzden, yaşdönümü çöküntüsünün yanında birtakım sıçramalar da görülmektedir: ateş zaman zaman fırlamakta, atardamalar gerilimi (tension) yükselmekte, sinirlilik başgöstermektedir; kimi zaman cinsel etkinlik bile yeniden artar. Bazı kadınlar yağ bağlar; bazıları da erkekleşir. Pek çoğunda iç salgı bezlerinin çalışması bir dengeye ulaşır. O zaman kadın, dişiliğin yüklerinden kurtulur; onu hadımağasıyla karıştırmamak gerekir, çünkü canlılığı yerli yerindedir; buna karşılık, kendisini aşan güçlerin tutsağı olmaktan kurtulmuştur: kendi benliğiyle çakışır. Zaman zaman yaşlı kadınların "bir üçüncü cins" oluşturdukları söylenmiştir; gerçekten de onlar ne erkek, ne de kadındırlar; ve bu bedensel özerklik çoğunlukla daha önce hiç tatmadıkları bir sağlık, denge ve canlılık biçiminde dışa vurur.

Salt cinsel ayrılıkların dışında, kadında, bir de bunların dolaylı ya da dolaysız sonuçları olan birtakım gariplikler vardır; onun soma'sını belirleyen şey, hormonların çalışmasıdır. Ortalama olarak erkekten daha kısa, daha hafiftir, iskeleti daha ince, kalçası daha geniş, gebelik ve doğurmaya uygundur; bağlayıcı dokusu yağ toplar, yuvarlaklıkları erkeğinkinden fazladır; dış görünüşü, derisi, tüy dizgesi erkeğinkinden apayrıdır. Kadının kasları daha güçsüzdür: bu gücü, erkeğinkinin aşağı yukarı üçte ikisi kadardır; solunum yetisi de daha zayıftır: ciğerleri, soluk borusu, gırtlağı daha küçüktür; gırtlak değişikliği ses değişikliğine yol açar. Kanın özgül ağırlığı kadınlarda daha düşüktür: kana kızıllık sağlayan madde daha azdır; dolayısıyla kadınlar daha zayıf, kansızlığa daha yatkındırlar. Nabızları daha yavaş atar, damar dizgeleri daha değişkendir: kolayca kızarırlar. Organizmalarının en belirgin özelliği değişkenliktir zaten; erkekte, daha başka özelliklerin yanında, kalsiyum üretim ve saklanması değişmez; kadınsa kireç tuzlarını daha az saklar, aybaşı rahatsızlığı ve gebelik sırasında daha çok tüketir; görünüşe göre, yumurtalıkların çalışması kalsiyum tüketimine yol

açmaktadır; bu değişkenlik gerek yumurtalıklarda, gerek erkeğinkinden daha büyük olan tiroid bezinde birtakım düzensizliklere neden olur: Salgı bezlerinin düzensiz çalışmasıysa bitkisel sinir dizgesini etkiler; sinirsel ve kassal denetim yeterince sağlanamaz. Bu dengesizlik ve denetim eksikliği doğrudan doğruya damarsal değişimlere bağlı bulunan yürek atışı, yüz kızarması gibi duygulanımları artırır; dolayısıyla, heyecanlarını en aşırı biçimde, ağlayarak, kahkahalarla gülerek, sinir nöbetleriyle dışa vururlar.

Görüldüğü gibi, bu özelliklerin çoğu kadının insan türüne bağlı bulunmasından ileri gelmektedir. Biyolojik açıdan yapılan incelemenin en belirgin sonucu budur: kadın, bütün memeliler içinde en çok yabancılaşmış olup bu yabancılaşmayı en çok reddedendir; memeli hayvanların hiçbirinde üremeye tutsak oluş böylesine belirgin, kabul edilmesiyse böylesine güç değildir: erginlik ve yaşdönümü sırasındaki bunalımlar, aylık "baş belası", uzun ve çoğunlukla zor gebelik, sancılı ve kimi zaman tehlikeli doğum, hastalıklar, kazalar insan dişisinin başlıca özellikleridir: kendini bir birey gibi olumlayarak buna karşı çıktığı için, yazgısının daha da ağırlaştığı söylenebilir. Erkekle kıyaslandığı zaman, beriki alabildiğine ayrıcalıklı gözükür: türümsel yaşamı erkeğin kişisel varlığını pek zorlamamaktadır; kesintisiz, bunalımsız ve genellikle kazasız belasız sürüp gitmektedir onun türsel yaşamı. Kadınlar, ortalama olarak erkekten fazla yaşamaktadırlar; ama ömürlerinin çoğu hastalıkla geçmekte, birçok dönemde kendi varlıklarına sahip çıkamamaktadırlar.

Bu biyolojik veriler son derece önemlidir; kadının öyküsünde başrolü bunlar oynamaktadırlar, içinde bulunduğu durumun temel öğelerinden biri bu verilerdir: bundan sonraki bütün betimlemelerimizde bu verilerden yararlanacağız. Vücut, dünyayı etkileme aracımız olduğundan, bu sonucun, şöyle ya da böyle kavranışına göre ayrı görünüşlere bürünmektedir. Biyolojik veriler üzerinde böylesine uzun duruşumuz bundan ötürüdür; onlar, kadının anlaşılmasına izin veren anahtarlardan biridirler. Ancak biz, bunların kadının alın yazısını çizdikleri fikrine katılmıyoruz. Bu veriler, cinsler arasında kesin bir ayrım yaratmaya yetmez; kadının neden Öteki varlık, ikinci cins olduğunu da açıklayamaz; onlar, kadını sonsuza dek erkeğin boyunduruğunda kalmaya zorlayamaz.

II. BÖLÜM

RUHÇÖZÜMSEL GÖRÜŞ

FREUD kadının yazgısına pek aldırış etmemiştir; onu tanımlarken, ancak birkaç çizgisini değiştirdiği erkek yazgısını temel aldığı açıktır. Freud'dan önce, cinselbilimci Maranon şöyle buyurmuştu: "Biçim değiştirmiş bir enerji olan yaşam enerjisi (libido), bir bakıma, erkeğe özgü bir güçtür. Kadının doyuma ermesi (orgasme) için de aynı şeyi söyleyebiliriz." Ona göre, doyuma eren kadınlar "erkekleşirler"; cinsel atılımın tek bir yönü vardır ve kadın bu işte yarı yolda kalmaktadır.[1] Freud bu kadar ileri gitmez; kadının cinselliğinin de erkeğinki kadar geliştiğini kabul eder; ama kadını ayrı bir cins olarak ele almaz. "Yaşam enerjisi, ister kadında, ister erkekte ortaya çıksın, sürekli ve düzenli bir biçimde erkeksi bir öz taşır" der. Kadının yaşam enerjisini özgünlüğü içinde ele almaya yanaşmaz: dolayısıyla, kadınsal yaşam enerjisini ister istemez genel insani yaşam enerjisinin karışık bir sapması diye görecektir. Bu enerji ilkin her iki cinste aynı biçimde gelişir, diye düşünür: bütün çocuklar, önce kendilerini annenin memesine bağlayan bir ağız döneminden, sonra bir makat döneminden geçmekte, en sonunda cinsel organ evresine girmektedirler; birbirlerinden ayrılmaları da işte bu evrede olmaktadır. Freud, kendisinden önce

[1] Bu kuramı D. H. Lawrence'ta da rastlamak epey ilginçtir. *Tüylü Yılan* daki Don Cipriano, oynaşının doyuma ermemesi için elinden geleni yapar: kadının zevk içersinde bireyselleşmeyip erkekle birlikte titreşmesi gerekmektedir.

önemi fark edilmeyen bir olguyu gün ışığına çıkarmıştır: erkeğin cinsel yaşamı kesin olarak penis'inde toplanmakta; kadındaysa iki ayrı cinsel dizge bulunmaktadır: bunlardan biri çocukluk döneminde gelişen bızır (clitoris) dizgesi, öbürü de erginlikten sonra gelişen döl yolu dizgesidir; oğlan çocuğu cinsel organ evresine geldi mi, evrimi tamamlanmış olmaktadır; cinsel zevkin öznelliği içersinde amaçlandığı içe dönük cinsel yaşamdan, zevki bir nesneye, doğal olarak kadına bağlayacak, dışa dönük tutuma geçmesi gerekecektir; bu geçiş, erginlik döneminde, kendini beğenme evresinde gerçekleşecektir: ancak penis, tıpkı çocukluk dönemindeki gibi, en önde gelen cinsel yaşam aracı olarak kalacaktır. Kadının da kendim beğenme aracılığıyla yaşam enerjisini erkeğe döndürmesi gerekecektir; ama bızırdan alınan zevkten döl yolundan alınan zevke geçmek zorunda bulunduğundan ondaki bu geçiş süreci daha karmaşık olacaktır. Erkek için cinsel organ evresi tek, kadın içinse iki aşamalıdır; kadının cinsel evriminin başında, çocuksu aşamada kalması, dolayısıyla bir sürü sinir bozukluğuna düşmesi tehlikesi daha büyüktür.

Çocuk, kendine dönük cinsel yaşam evresinde bile az çok bir nesneye bağlanır: oğlan çocuğu gözünü anasına diker, babasıyla özdeş olmaya çalışır; bu özenmeden ürker, babasının, cezalandırmak üzere kendisini iğdiş etmesinden korkar; "Oidipus karmaşası"ndan, "iğdiş edilme korkusu" doğar; o zaman, babasına karşı düşmanca duygular beslemeye başlar, ama bu arada kendi yetkesini de benliğine mal eder: böylece, içinde, yasak ilişki eğilimlerini dizginleyen bir Üst-ben oluşur; sözü geçen eğilimler bilinçaltına itilmiş, Oidipus karmaşası temizlenmiş, ve oğlan çocuğu, ahlâk kuralları biçiminde zihnine yerleştirdiği babasının baskısından kurtulmuştur. Oidipus karmaşası ne denli belirgin olmuş, ona karşı verilen savaş ne denli çetin geçmişse, Üst-ben de o denli güçlüdür. Freud, ilkin, küçük kızın öyküsünü de aynı biçimde anlatmıştır; daha sonra, kız çocuğunun duyduğu aşağılık duygusuna Electra karmaşası adını vermiştir; ancak bu karmaşayı kendi niteliklerine göre değil de, erkeğinkine bakarak tanımladığı açıktır; bununla bir-

likte, iki cins arasında çok önemli bir ayrım bulunduğunu kabul eder: küçük kız ilkin gözünü anasına diktiği halde, oğlan çocuğu yaşamının hiçbir döneminde babasına cinsel ilgi duymaz; kız çocuğunun anaya duyduğu bağlılık ağız döneminin kalıntısıdır; bu dönemde çocuk babasıyla özdeştir; ama beş yaşına doğru, cinsler arasındaki yapı ayrımını fark eder ve penis yokluğu karşısında iğdiş edilme korkusuna kapılır: sakatlandığım sanır ve bundan ötürü acı çeker; o zaman erkeklik özentilerinden vazgeçmek zorunda kalır, kendini anasına benzetip babasının gönlünü çelmeye çalışır. İğdiş edilme korkusuyla Electra karmaşası birbirlerini tamamlarlar; babasını sevip ona benzemek istediği için, küçük kızın bedensel eksikliği karşısında duyduğu acı daha da yakıcıdır; ters bir gidişle, bu acı, babasına duyduğu sevgiyi artırır: babasında uyandıracağı sevgiyle eksikliğini kapatmaya uğraşır. Küçük kız, anasına kıskançlıkla, düşmanca bakar. Sonra onda da Üst-ben oluşur, babaya dönük cinsel eğilimler bilinçaltına itilir; ama onun Üst-ben'i daha kırılgandır: kız çocuğunun cinsel ilgisi anaya dönük olduğundan Electra karmaşası Oidipus karmaşasından daha siliktir; ayrıca baba, ayıpladığı sevginin yöneldiği nesne olduğundan, koyduğu yasaklar rakibi olan oğluna koyduğu yasaklardan daha gevşektir. Görüldüğü gibi, küçük kızın cinsel dramının tümü cinsel organlarındaki evrim kadar karmaşıktır: iğdiş edilme korkusundan dişiliğini yadsıyarak, ille de bir penis isteyerek, kendisini babasıyla özdeş sayarak kurtulmaya çalışabilir; bu tutum onu bızırsal evrede kalmaya, soğuklaşmaya ya da kendi cinsine dönük olmaya götürür.

Bu tanımlamaya yöneltilecek iki temel eleştirinin kaynağı, Freud'un bu tanımlamayı erkek örneği üzerine oturtmasındadır. O, kadının kendini sakatlanmış bir erkek saydığını kabul etmektedir: sakatlanma fikriyse bir kıyaslama ve değer biçme gerektirmektedir; bugün, ruhçözümcülerin çoğu, küçük kızın penis'ten yoksun oluşuna üzülmekle birlikte, kendisininkini kesip aldıklarını düşünmediğini kabul ediyor; ayrıca, bu üzüntü de genel değil; üstelik, salt bedensel bir karşılaştırmadan da doğmuyor; küçük kızların pek çoğu erkeğin bedensel yapısını nice nice sonra keşfeder; ve bu

iş yalnızca gözle olur; oğlanın, penisi konusunda, böbürlenmesine izin veren canlı bir yaşantısı vardır, ama bu gururun, penisi ancak dış görünüşüyle tanıyan kız kardeşlerindeki karşılığı ille de aşağılık duygusu değildir: bu çıkıntı, bu minicik et parçası önünde kayıtsızlık, hatta tiksinti duyabilirler pekâlâ; küçük kızın kıskançlığı, erkekliğin bir önyargıyla değerli sayılmasından sonra ortaya çıkar: Freud'sa onu anlamaya çalışacak yerde, olmuş bitmiş bir veri saymaktadır.[2] Öte yandan, Electra karmaşası da, kadınsal yaşam enerjisinin özgün betimlemesine dayanmadığı için, çok belirsizdir. Erkeklerde bile salt cinsel organlara dayanan bir Oidipus karmaşası genel olmaktan uzaktır; kız çocuğu içinse, çok ender durumlar bir yana, babanın cinsel bir dürtü kaynağı olabileceğini kabul etmek zordur; kadının cinsel yaşamının en büyük sorunlarından biri, bızırsal zevkin tek başına kalmasıdır: kadının vücudundaki duyarlı bölgelerin çoğu, erginlik çağına doğru, döl yoluyla haz duyma başladığı zaman gelişmektedir; babasının öpüp okşamalarının on yaşındaki bir kızda bızırsal zevke yol açan "özsel bir elverişlilik" yarattığım söylemek, çoğu kez anlam taşımayan bir savdır. "Electra karmaşası"nın duygusal yanının çok belirsiz olduğu kabul edildiği an, Freud öğretisinin bize onu cinsellikten ayırdığınız zaman tanımlamaya yetecek araçları vermeyişinden ötürü, duygulanma yetisi sorunu küt diye karşımıza dikilmektedir. Şurası açıktır ki, babayı tanrılaştıran kadının yaşam enerjisi değildir: ana, oğlunda uyandırdığı arzuyla tanrılaşmamaktadır çünkü, kadının duyduğu arzunun yüce bir varlığa dönük olması ona özgün bir nitelik kazandırmaktadır; ama kadın bu nesneyi kendisi kurmamakta, ona boyun eğmektedir. Babanın üstünlüğü, toplumsal bir olgudur: ve Freud bunu anlayamamıştır; nitekim kendi ağzıyla söyler tarihin belli bir anında, babanın anadan üstün olduğuna kimin karar verdiğini bilemeyeceğini; ona göre, bu karar ileri doğru atılmış bir adımdır, ama nedenleri bilinmemektedir. "Burda karşımıza çıkan

[2] Bu tartışmayı II. kitabın I. Bölümünde daha geniş olarak yeniden ele alacağız.

babasal yetkeden başka bir şey olamaz, çünkü bu yetke babaya ilerleme sonucu verilmiştir" der son yapıtlarından birinde.[3]

Adler, insan yaşamının gelişmesini yalnızca cinsellik üstüne oturtan bir dizgenin yetersizliğini anladığı için Freud'dan ayrılmıştır: o, bu gelişmeyi kişiliğin tümü içersine oturtmak ister; Freud'da bütün davranışlar arzu, yani zevk araştırısından doğmuş gibi gösterilirken, insanoğlu Adler'e birtakım erekler güden bir varlık olarak gözükmektedir; o, değişken öğenin yerine güdüleri, erekliliği, tasarıları geçirmiştir; zekâya öylesine büyük bir yer ayırır ki, cinsel öğe, çoğu kez, ancak simgesel bir değer taşır. Onun kuramlarına göre, insan dramı üç andan kuruludur: her bireyde bir güç isteminin yanında bir de aşağılık duygusu vardır; bu çatışma onu, üstesinden gelemeyeceğini sandığı gerçekle yüz yüze gelmemek için türlü dolaplar çevirmeye götürür; özne, ürktüğü toplumla arasına belli bir uzaklık koyar: toplumsal duyunun sarsıntı geçirmesi demek olan sinir hastalıkları burdan doğar. Kadına gelince, aşağılık duygusu, dişiliğin utançla reddedilmesi biçimine girmektedir: bu aşağılık duygusu yalnızca penis eksikliğinden değil, içinde bulunduğu durumun bütününden ileri gelmektedir; küçük kız, erkeklik organını, oğlanlara bağışlanan ayrıcalıkların simgesi olarak kıskanıp arzulamaktadır; babanın aile içindeki yeri, erkeklerin evrensel üstünlüğü, eğitim, kısacası her şey ondaki erkek üstünlüğü fikrini pekiştirmektedir. Daha sonraları, cinsel ilintiler sırasında, kadını alta yatıran çiftleşme durumu bile yeni bir küçük düşürülmedir. Kadın buna "erkeksi bir kafa tutma" ile karşı çıkar; ya erkekleşmeye çalışır, ya kadınca silahlarla erkeğe savaş açar. Ana olunca, çocukta erkeklik organına denk bir değere kavuşur. Ancak bu da işe kendini kadın olarak kabul etmekle, yani aşağılığını üstlenerek başlamasını gerektirir. Kendi benliği karşısında, erkekten çok daha derinlemesine bölünmüş durumdadır.

Burda, Adler'le Freud'u ayıran kuramsal ayrımlar ve bunları bağdaştırma olanakları üzerinde durmak yersiz olur: ne değişken

[3] *Moise et son peuple* (Musa ve Halkı), çev.: A. Bermann, s. 177.

öğeyle, ne de dürtüyle yapılan açıklamalar tam anlamıyla yeterlidir; her değişken bir dürtünün varlığını gerektirmekte, her dürtü de ancak bir değişken aracılığıyla kavranabilmektedir: öyleyse, Adler kuramıyla Freud kuramı arasında bir bireşim yapılabilir. Gerçekte, Adler, işin içine ereklilik ve erek kavramlarını sokmakla birlikte, ruhsal nedensellik fikrini temel almaktadır; Freud karşısındaki yeri, enerjicilik kuramı karşısında mekanizmacılık gibidir: fizikçi ister çarpmayı, ister çekici gücü temel alsın, gerekirciliği kabul eder. Bu da bütün ruhçözümcülerin ortak konutudur (postulat' sıdır): onlara göre; insanlık tarihi, belirli öğelerin oyunuyla açıklanır. Hepsi kadına aynı yazgıyı yakıştırır. Kadının dramı, döner dolaşır, "erkeksi" eğilimleriyle "kadınsı" eğilimleri arasındaki çatışmaya indirgenir; birinciler bızırsal dizgede, ikincilerse döl yoluyla tadılan cinsel zevklerde dile gelir; çocukluğunda kendini babasına özdeş kılar; sonra erkek karşısında aşağılık duygusuna kapılır ve şu iki yoldan birini seçmek zorunda kalır: ya özerkliğini sürdürüp erkekleşecek — buysa, aşağılık duygusu temeline oturtulacağı için, sinir hastalıklarıyla bitecek bir gerilim yaratacak; ya da sevdiği adama boyun eğerek mutlu bir biçimde kendini bütünleyecektir; bu sonuncu, evin efendisi olan babasma duyduğu sevginin kolaylaştırdığı bir çözümdür; sevgilisinde ya da kocasında babasını arar, ve cinsel sevgi, birinin egemenliği altına girme arzusuyla bir aradadır. Bu bağlanış karşılığında, kendisine yeni bir çeşit özerklik getiren analık ödülünü alacaktır. Bu dramda, kendine özgü bir gürellik (dynamisme) var gibi; dram, kendisini çarpıtan bütün kazalara rağmen sürüp gitmekte ve her kadın kuzu kuzu ona katlanmakta.

Bütün ruhçözümcülerde dizgesel bir *seçme* ile onun ayrılmaz parçası olan değer kavramım reddediş vardır; kurdukları dizgenin özünden gelen bir zayıflıktır bu. İtme ve yasaklarla varoluşsal seçme arasındaki bağları koparan Freud, bize bunun kaynağını açıklayamamaktadır: o, itme ve yasakları birer veri saymaktadır. Değer kavramının yerine yetke kavramını geçirmeye çalışmıştır; ama *Musa ve Halkı*'nda, bu yetkenin açıklanamayacağını kabul

etmektedir. Örneğin, hısım akraba arasındaki cinsel ilişkiler, baba bunları yasakladığı için yasaktır: peki ama neden yasaktır? Orası tam bir giz. Üst-ben, keyfi bir zorbalıktan gelen buyruk ve yasakları kendine mal etmektedir; doğal içgüdülerse, bilinmeyen bir nedenle vardırlar; bu iki gerçeklik, ahlak cinselliğe aykırı kabul edildiği için, bağdaşmayan iki ayrı şeydirler; insani bütünlük bozulmuş gibidir, bireyden topluma geçiş yoktur: Freud, bunları yeniden bir araya getirmek için, garip öyküler uydurmak zorundadır.[4] Adler, iğdiş edilme korkusunun ancak toplumsal çerçeve içinde anlam taşıyabileceğini çok iyi görmüştür; değer biçme sorununa el atmış, ama toplumca kabul edilmiş değerlerin varlıkbilimsel kaynağına uzanmamış, değerlerin cinsellik dediğimiz şeyin içersinde bağlı bulunduğunu anlamamış, dolayısıyla bu işin önemini küçümsemiştir.

Cinselliğin insan yaşamında yabana atılmayacak bir rol oynadığı açıktır: yaşamın tümüne işlediği bile söylenebilir; fizyoloji, erkek ve kadın yumurtalıklarının yaşamıyla soma'nın yaşamının iç içe olduğunu ortaya koymuştur. Varolan birey, cinsli bir vücut halindedir; kendisi gibi cinsli öbür varolanlarla ilintilerindeki cinsellik hep bağımlıdır; ancak, vücut ve cinsellik varlığın somut anlatımlarıysa, bunların anlamını da yine varlıktan, varoluştan yola çıkarak yakalayabiliriz; ruhçözümlemesi, bu bakış açısından hareket etmediği için, birtakım açıklanmayan olguları temel veri saymaktadır. Örneğin, küçük kızın çömelip poposunu göstererek işemekten *utandığı* söylenir: peki ama utanç nedir? Aynı biçimde, erkeğin bir penis'e sahip olmaktan gurur duyup duymadığım ya da kendini beğenişinin penis'inde dile gelip gelmediğini araştırmazdan önce, gururun ne olduğunu ve bir öznenin kendini beğenmişliğinin bir nesnede canlanıp canlanamayacağım bilmek zorundayızdır. Cinselliği daha küçük parçalara bölünmez bir veri saymamak gerekir; varolan bireyden çok daha kökensel bir "varlık araması" vardır; cinsellik bunun dış görünüşlerinden bir tanesidir. Sartre,

[4] Freud: *Totem ve Tabu*

l'Etre et le Néant (Varlık ve Hiçlik) adlı yapıtında işte bunu ortaya koymaktadır; Bachelard da, Toprak, Hava ve Su üstüne yazdığı kitaplarda, aynı şeyi söylemektedir: ruhçözümcüler, insanoğlunun ilk doğrusunun kendi vücudu ve toplum içindeki benzerlerinin vücuduyla kendisi arasındaki ilinti olduğunu kabul ederler; oysa insanoğlu, kendisini çevreleyen ve çalışmayla, oyunla, "canlı hayal gücünün" bütün deneyleriyle yakalamaya çalıştığı doğal dünyanın özüne çok daha büyük bir önem verir; insan, olabildiğince değişik biçimlerde algılayıp kavrayabildiği dünyanın tümü aracılığıyla somut olarak varoluşa katılmak ister. Toprağı yoğurup çamur yapmak, çukur kazmak da arzulanan kişiye sarılıp yatmak ve çiftleşmek kadar temel etkinliklerdir: insan gözünü yalnızca cinsel simgelere diktiği zaman yanılır; çukur, yapışkan madde, kertik, sertlik, bütünlük insanoğlunun yakaladığı ilk gerçekliklerdir; insanın bunlara ilgisi yaşam enerjisinden (libido'dan) değil, olsa olsa, yaşam enerjisi, bu gerçekliklerin insan tarafından şöyle ya da böyle keşfedilişinden gelir. Bütünlük erkeği, kadının kızlığını simgelediği için çekmez: bütünlüğe duyduğu sevgi kızlığı değerli kılar. Çalışma, savaş, oyun, sanat başka bir şeye indirgenemeyen varoluş biçimleridirler; bunlar, cinselliğin ortaya çıkardığı niteliklerle iç içe giren birtakım nitelikler yaratırlar; birey, hem onlar aracılığıyla, hem de cinsel deneyleriyle kendi varlığını seçer. Bu seçmenin birliğini ancak varlıkbilimsel bir görüşle yeniden ortaya koyup açıklayabiliriz.

Ruhçözümcü, gerekircilik ve "toplu bilinçaltı" adına, işte bu seçme kavramını şiddetle reddetmektedir; ona göre bu bilinçaltı, insanoğluna olmuş bitmiş imgelerle evrensel bir simgecilik sunmaktadır; düşler, gerçekleştirilememiş edimler, sayıklamalar, temsili istiareler ve insan yazgıları arasındaki benzerlikleri işte bu bilinçaltı açıklayacaktır; özgürlükten söz etmek, bu akıl karıştırıcı uyumları açıklama olanağını yadsımak olur. Oysa özgürlük fikri birtakım kalıcı özlerin varlığıyla çatışmaz. Ruhçözümsel yöntemin, kuramsal yanlışlıklara rağmen, çoğu kez verimli oluşu, her kişisel öyküde genelgeçerliğini kimsenin yadsımayı aklından geçirmeye-

ceği birtakım verilerin bulunuşundandır: durumlar ve davranışlar hiç durmadan yinelenir; karar anı da işte bu genellik ve yinelenme içersinde ortaya çıkar. "İnsanın bedensel yapısı, yazgısıdır" diyordu Freud; Merleau-Ponty'nin sözü bunun yankısı gibidir: "Vücut, genelliktir". Varoluş, varolan bireylerde dile gelen bir bütündür: birbirine benzer organizmalarda dışa vurur; öyleyse varlıkbilimsel öğeyle cinsel öğenin birbirine bağlanmasında birtakım değişmez nitelikler olacaktır. Belli bir çağda, bir topluluğun kullandığı teknikler, iktisadi ve toplumsal yapısı bütün üyelerine aynı dünyayı göstermekte: bu dönemde, cinsellikle toplumsal biçimler arasında değişmez bir ilişki bulunmaktadır; benzer bireyler, benzer koşullar içersinde, eldeki veriden benzer anlamlar çıkarmaktadırlar; bu benzerlik sımsıkı bir evrensellik yaratmamakta, ama bireysel öykülerde genel tipler görmemize izin vermektedir. Simge, giz dolu bir bilinçaltının allayıp pullayıp önümüze getirdiği bir temsili istiare gibi gözükmemektedir: bu, o anlamı taşıyan nesneye benzer bir şey aracılığıyla bir anlamın kavranmasıdır; varoluşsal durumun bütün varolanlarda aynı oluşuyla bu bireylerin karşılaştıkları yapaylığın da aynı oluşundan ötürü, imlemler (bir nesnenin anlattığı şeyler), pek çok bireye aynı gözükmektedir; simgecilik akımı ne gökten inmiş, ne de yerden fışkırmıştır: tıpkı dil gibi, hem bir ayırma, hem de bir *mitsein* olan insani gerçeklik tarafından ortaya çıkarılmıştır; bu da, simgecilikte tekil türetimin varlığını açıklamaktadır: ruhçözümcü yöntem, öğreti izin verse de vermese de, uygulamada bunu kabul etmek zorundadır. Bu görüş açısını benimsemek, örneğin, genel olarak erkeklik organına verilen değeri anlayabilmemizi sağlamaktadır.[5] Varoluşsal bir olgudan yola çıkmadıkça bunu anlamak olanaksızdır: bu da, her öznenin *yabancılaşma*'ya duyduğu eğilimdir; özgürlüğünün doğurduğu bunalım, kişiyi, kendini nesnelerde aramaya götürmektedir; buysa kendinden kaçmanın bir türüdür; ve bu öylesine güçlü bir eğilimdir ki, çocuk, sütten kesilmeyle Bütün'den ayrıldığı an, aynalarda,

[5] Bu konuya II. kitabın I. Bölümünde yeniden döneceğiz.

anasının babasının bakışlarında kendi yabancılaşmış varlığını yakalamaya çalışır. İlkel insanlar mana'da, totem'de yabancılaşırlar: uygar insanlarsa bireysel ruhlarında, kendi benlerinde, adlarında, mallarında, yapıtlarında: bu, sahiciliğe aykırı düşme konusundaki ilk eğilimdir. Erkeklik organı, oğlan çocuğu için, işte bu "ikinci ben" rolünü oynamak üzere biçilmiş kaftandır: hem kendisine yabancı bir nesne, hem de kendisidir; bir oyuncak, bir bebek, aynı zamanda da kendi etidir; analar babalar ve dadılar ona ıninik bir kişi gözüyle bakarlar. Eh, bu durumda penis'in çocuğun dünyasında "kendisinden daha kurnaz, daha zeki ve daha becerikli bir *ikinci ben* olması"[6] son derece doğal elbet; işemeyle erkeklik organının kalkmasının istemli süreçle anlık süreç arasında bulunmalarından, öznel olarak duyulan, hemen hemen bireye yabancı, gelip geçici bir zevkin kaynağı oluşundan ötürü, kişi penis'ine hem kendisi, hem de kendisinden başka biri gözüyle bakar; aşkınlık onda elle tutulur gözle görülür biçimde yakalanır, bu yüzden gurur kaynağıdır; erkeklik organı bedenin dışında olduğundan, erkek, kendisini aşan yaşamı, canlılığı bireyselliğine katabilir. Bunları bilince, penis'in uzunluğunun, sidiğin düştüğü uzaklığın, dikilme ve boşalma sırasındaki gücün erkek için kendi öz değerleri haline gelişini anlamak kolaylaşıyor.[7] Nitekim, erkeklik organının bedensel olarak aşkınlığı simgeleyişi pek yaygındır; çocuk aynı zamanda babası tarafından aşıldığını, yani aşkınlığının elinden alındığını hissettiğinden, Freud'un ünlü "iğdiş edilme korkusu"nun kaynağı da bulunmuş oluyor. Bu *ikinci ben*'den yoksun olan küçük kız, minicik bir nesnede yabancılaşmamakta, onunla zararını çıkaramamaktadır: dolayısıyla, kendini bütünüyle nesne haline getirmeye, Öteki varlık olarak ortaya koymaya itilmektedir; kendini oğlan çocuklarıyla kıyaslayıp kıyaslamadığı ikinci derecede bir sorundur; önemli olan, farkına varmasa da, penis yokluğunun onun kendisini

[6] Alice Balint, *La Vie intime de l'enfant* (Çocuğun Öznel Yaşamı). s. 101.

[7] Bana kaka etme yarışı yapan küçük köylü çocuklarından söz edildi: kalçaları öbürlerinden daha geniş ve sağlam olan, oyun ya da kavga sırasında elde edilenlerle kıyaslanmayacak kadar büyük bir başarı elde ediyormuş. Kaka, burda, erkeklik organı yerine geçmektedir: yine bir yabancılaşma söz konusu tabii.

belli bir cins gibi yakalamasını engellemesidir; buysa, birçok sonuç doğurur. Ancak, sözünü ettiğimiz bu değişmez nitelikler de bir yazgıyı belirlemeye yetmez: erkeklik organı, daha başka alanlarda gerçekleşen bir üstünlüğü simgelediği için böylesine önemlidir. Kadın kendini bir kişi diye olumlamayı başarabilirse, erkeklik organına denk değerler türetecektir; çocuk umudunun dile geldiği bebek, erkeklik organından daha değerli bir mal olabilir. Bazı anaerkil toplumlarda, kadınların elinde, topluluğun yabancılaştığı birtakım *maskeler* vardır; bu gibi durumlarda, erkeklik organı epey gözden düşmektedir. Bedensel ayrıcalık, ancak bütünsel olarak kavranan bir durumda gerçekten insani bir ayrıcalık haline gelmektedir. Dolayısıyla, ruhçözümlemesi, ancak tarihsel çerçeve içinde doğruluğuna kavuşacaktır.

III. BÖLÜM

TARİHSEL MADDECİLİĞİN GÖRÜŞÜ

TARİHSEL maddecilik kuramı çok önemli doğruları gün ışığına çıkarmıştır. İnsanlık bir hayvan türü değil: tarihsel bir gerçekliktir. İnsan toplumu fiziğe-karşı çıkan bir şeydir: doğanın varlığına edilgin bir biçimde katlanmaz, onu kendine mal eder. Bu kendine mal ediş içten oluşan, öznel bir işlem değildir; uygulama sırasında nesnel olarak gerçekleşir. Dolayısıyla, kadın da belli bir cinse giren basit bir organizma sayılamaz: biyolojik veriler arasından yalnızca eylem içinde somut bir değer kazananların önemi vardır; kadının kendi varlığı üstündeki bilinci salt cinselliğine bağlı kalmaz: toplumun iktisadi yapısına bağlı bir durumu yansıtır, bu yapıysa insanlığın vardığı teknik evreyi dile getirmektedir. Biyolojik açıdan, kadın belirleyen iki ana çizginin şunlar olduğunu görmüştük: kadının dünya üzerindeki etkisi erkeğinkinden daha dardır; o, insan soyuna erkekten daha sıkı bağlıdır. Ancak bu olgular, iktisadi ve toplumsal çerçeve içersinde bambaşka bir değer kazanırlar. İnsanlık tarihinde, dünya üzerinde etkililik hiçbir zaman insanın çıplak bedeniyle belirlenmez: el, tutucu başparmağıyla, gücünü bilmem kaç katına çıkaran aygıta doğru kendi kendini aşmaktadır; tarihöncesinden kalmış en eski belgeler bile insanoğlunu bize hep silahlı göstermektedir. Ağır balyozlar sallamak, yırtıcı hayvanları yenmek gerektiği çağlarda, kadının bedensel zayıflığı onu açıkça erkekten geri bırakmaktaydı: kullanılan aletin kadının gücünden azıcık fazla bir güç istemesi, kadının tümden güçsüz sayılmasına

gücünü ortadan kaldırması da mümkündür: bolluk, ancak belli bir gereksinim açısından bakıldığı zaman üstünlük yaratır; gereğinden çoğuna sahip olmak, yeterine sahip olmaktan daha iyi değildir. Nitekim, çağdaş makinelerin çoğu erkek gücünün pek az bir bölümünün harcanmasını gerektirmektedir: eğer bunun için gerekli olan en az güç kadının yetisinden fazla değilse, kadın, işte erkeğe eşit olmaktadır. Gerçekten de, bugün yalnızca bir düğmeye basarak korkunç güçler harekete geçirilmektedir. Analığın verdiği yüklere gelince, bunlar da törelere göre değişik önemler kazanmaktadırlar: kadından çok çocuk doğurması istenirse, bu çocukları tek başına besleyip büyütürse, yükü ağırdır; dilediği kadar çocuk sahibi olabiliyorsa, toplum gebelik sırasında kendisine yardım ediyor, çocukla ilgileniyorsa, analık görevleri hafifler, doğurdukları zararlar çalışma alanında kolayca ödünlenir.

Engels, *Ailenin Kökeni* adlı kitabında kadının öyküsünü bu açıdan ele almaktadır: bu öykü, özellikle tekniklerin tarihçesine bağlıdır. Taş Dönemi'nde, toprağın oymağın bütün üyelerinin ortak malı olduğu günlerde ilkel çapa ve bellerin basitliği tarımsal olanakları kısıtlamaktaydı: kadınların gücü, ancak bahçelerin işlenmesine yetiyordu. Bu ilkel işbölümünde bile, iki cins, bir bakıma iki ayrı sınıf oluşturuyordu; bu sınıflar arasında eşitlik vardı; erkek balık ya da hayvan avına giderken, kadın evde kalıyordu; ama ev işleri de üretici çalışmalardı: kap-kacak yapımı, örgü, sebze yetiştirimi gibi; böylece kadının iktisadi yaşamda büyük bir rolü vardı. Bakırın, kalayın, tuncun, demirin bulunuşu, sabanın ortaya çıkışıyla, tarım gelişti: ormanları tarla haline getirmek, tarlaları verimli kılmak için yoğun bir çalışma gerekliydi. Bunun üzerine, insanoğlu başka insanları köle haline getirip çalıştırmaya başladı. Özel mülkiyet ortaya çıktı: kölelere ve toprağa sahip olan erkek, kadının da sahibi oldu. Bu, "kadın cinsinin en büyük tarihsel yenilgisi"dir, ve işbölümünde birtakım yeni araç ve gereçlerin türetimiyle açıklanmaktadır. "Eskiden kadına evdeki yetkesini sağlayan neden, yani ev işlerine kapanıp kalışı, bundan sonra erkeğe üstünlük sağlamaya başladı; kadının evdeki çalışması, erkeğin üretici çalışması yanında eriyip gitti; bu sonuncu temel, öbürüyse

bunun önemsiz bir parçası olup çıktı." O zaman, baba hukuku ana hukukunun yerini aldı: malın mülkün kadından oymağa değil, babadan oğula geçişi başladı. Bu, özel mülkiyete dayalı ataerkil ailenin doğuşuydu. Böyle bir ailede kadın ezilir. Efendi durumundaki erkek, bir sürü ayrıcalıkla birlikte, cinsel alanda da gönlünün çektiğini yapmaya başlar: kölelerle ya da zengin yosmalarla yatar, çokeşlidir. Töreler izin verir vermez, kadın da erkeği aldatarak öcünü alır: evlilik ister istemez ihanetle sonuçlanır. Bu, kadının boynuna vurulan kölelik zinciri karşısındaki biricik savunma yoludur: toplumsal ezilişi, iktisadi ezilişinin sonucudur. Eşitlik ancak her iki cins de yasalar önünde eşit oldukları zaman gerçekleşecektir; ama bu aşama, bütün kadınların kamu sanayisine girmesini gerektirmektedir. "Kadın, toplumsal açıdan üretime daha çok katılıp ev işleriyle daha az uğraştığı zaman özgürlüğe kavuşacaktır. Buysa, ancak, kadının çalışmasını geniş ölçüde kabul etmekle kalmayıp zorunlu kılan çağdaş büyük sanayi içersinde gerçekleşebilmektedir..."

Aynı biçimde, Bebel'in kadınla ilgili geniş yapıtında, kadının yazgısıyla toplumculuğunki sımsıkı birbirine bağlanmaktadır. "Kadın da, işçi de ezilmektedirler", der. İkisini de, makineleşmenin getirdiği sarsıntı sonunda ortaya çıkacak iktisadi gelişme kurtaracaktır. Bu durumda kadının baş sorunu çalışma yetisi olup çıkmaktadır. Teknikler olanaklarına uygun olduğu zaman güçlüyken, bunları kullanamaz olduğu zaman gücünü yitiren kadın, çağdaş dünyada yeniden erkeğe erişmektedir. Bu eşitliğin somut bir biçimde gerçekleşmesine, ülkelerin çoğunda, şu dededen kalma sermayeci ataerkil düzen engel olmaktadır: bu direnmeler ortadan kaldırıldığı an eşitlik gerçekleşecektir. Sovyet propagandasına bakılırsa SSCB'de daha şimdiden gerçekleşmiştir. Ve bütün dünya toplumcu olduğu gün, yeryüzünde kadın-erkek diye bir şey kalmayacak, yalnız eşit haklara sahip emekçiler bulunacaktır.

Engels'in başlattığı bireşim, daha önce incelediğimiz görüşlere oranla belli bir ilerleme getirse de, sonunda bizleri düş kırıklığına uğratmaktadır: en önemli sorunlar es geçilmiştir. Tarihin temel

direği, ortaklaşa yaşayıştan özel mülkiyete geçiştir: ama bu geçişin nasıl olduğu hiç mi hiç gösterilmemektedir; Engels "şu ana dek bu konuda hiçbir şey öğrenebilmiş değiliz"[1] der; tarihsel ayrıntısını bilmediği gibi, herhangi bir yorum da önermez. Dolayısıyla, özel mülkiyetin kaçınılmaz bir biçimde kadını köleleştirip köleleştirmediği belli değildir. Tarihsel maddecilik de açıklanması gereken birtakım olguları kanıtlanmış veriler saymaktadır: insanoğlunu mülkiyete bağlayan *çıkar*'ı hiç tartışmadan kabul etmektedir; peki ama, toplumsal kurumların kaynağı olan bu çıkarın kaynağı nedir? Bu yüzden, Engels'in açıklaması yüzeyde kalmakta, bulduğu doğrular olumsallık sınırını aşamamaktadır. Çünkü bu doğrular, tarihsel maddeciliğin sınırları aşılmadan derinleştirilemez. Ortaya attığımız sorunlara çözüm getiremezdi Engels, çünkü bunlar *homo economicus* (iktisadi insan) denen soyutlamayı değil, bütün yanlarıyla insanoğlunu ilgilendirmektedir.

Şurası açıktır ki, örneğin kişisel mülkiyet fikri bile, ancak varolan bireyin kökensel durumundan yola çıkıldığı zaman anlam kazanır. Bu durumun ortaya çıkabilmesi için, ilkin, kişide kendini köken benzersizliği içinde gösterme, varlığını özerk ve ayrı bir varlık biçiminde olumlama eğiliminin bulunması gerekir. Birey bu eğilimi somut olarak doyurma olanağından yoksun kaldıkça, onun öznel, insanın içinde hapsolmuş, doğruluk kazanamamış bir özlemden öteye geçemediğini biz de biliyoruz: insanoğlu, gerekli araç ve gereçlerden yoksunken, dünya üzerindeki gücünü duyamıyor, kendini doğa ve topluluk içersinde yitmiş, karanlık güçlerin oyuncağı, canı tehlikede, edilgin bir varlık gibi görüyordu; ancak oymağın tümüne özdeş kılarak düşünebiliyordu kendi varlığını: totem, mana, toprak ortak gerçekliklerdi. Tuncun bulunuşu, insanoğluna, üretici, zor bir çalışma içersinde kendini yaratıcı olarak keşfetme kapısını açtı; doğayı yenip ondan korkmamaya başladı, yenilen dirençler karşısında kendini özerk bir etkinlik gibi görme, tüm benzersizliğiyle kendini ortaya koyma yürekliliğini

[1] *L'Origine de la Famille* (Ailenin Kökeni), s. 209, 210.

gösterdi.[2] Ancak, insanoğlu özünde bu isteği getirmemiş olsaydı, sözünü ettiğimiz bütünlenme hiçbir zaman gerçekleşemezdi; çalışmanın verdiği ders edilgin bir özneye kazılmadı: kişi, birtakım araç ve gereçler yapıp dünyayı ele geçirerek kendi kişiliğini oluşturup fethetti. Öte yandan, kişinin kendini olumlaması mülkiyeti açıklamaya yetmemektedir: her bilinç kafa tutma, uğraşıp didinme, teke tek kavga içersinde egemenlik elde etme eğilimi duyabilir. Meydan okumanın bir armağan alıp verme töreni (potlaç), yani iktisadi bir yarış olabilmesi, önce oymak başkanının, sonra öbür bireylerin kendilerine özgü mallar isteyişi, insanoğlunda daha doğuştan başka bir eğilimin bulunmasını zorunlu kılmaktadır: bir önceki bölümde, varolan bireyin kendini ancak birtakım nesnelerde yabancılaşarak kavrayabildiğini söylemiştik; o kendini yeryüzünde tanımadığı, alıp kendisine mal ettiği bir görünüşle algılamaya çalışır. Oymak, totemde, manada, yerleştiği toprak parçasında kendi yabancılaşmış varlığını bulur; birey topluluktan ayrıldığı zaman, benzersiz bir biçimde canlanmak ister; mana, önce oymak başkanında, sonra tek tek her bireyde bireyselleşir; bunun üzerine de, herkes kendine özgü bir toprak, kendine özgü çalışma aygıtları ve ürün elde etmeye çalışır. İnsanoğlu onlarda yitip gittiği için, kendinin olan bu zenginliklerde bulur kendini: işte o zaman, bunlara canı kadar değer vermesini anlayabiliriz. Ancak o zaman insanın malma gösterdiği *ilgi* anlaşılır bir ilişki haline gelir. Yalnız, görüldüğü gibi, salt aygıta bakarak anlayamayız bunu: elinde bu aygıtı bulunduran insanoğlunun tüm davranışını kavramak gerekir, sözünü ettiğimiz davranışsa varlıkbilimsel bir altyapıyı zorunlu kılmaktadır.

---

[2] Gaston Bachelard *La Terre et les Rêveries de la Volonté* (Toprak ve İstemin Tatlı Kuruntuları) adlı yapıtında, başka şeylerle birlikte, demircinin çalışmasını da inceler. İnsanoğlunun, örs ve çekiç aracılığıyla nasıl hem kendini olumlayıp hem de benliğinden ayrıldığını gösterir. "Demircinin an'ı, hem tek hem de abartılmış bir andır. Bir anın şiddetiyle emekçiyi, zamanın boyunduruğundan kurtarır," der 142. sayfada. Daha sonra da: "Demir döven varlık, kendisine karşı çıkan evrene meydan okur" diye yazar.

Aynı biçimde, özel mülkiyetten yola çıkıp kadının ezilişine *varmak* da olanaksızdır. Engels'in ortaya attığı görüşün yetersizliği burda da açıkça bellidir. Kadının bedensel zayıflığının ancak tunç ve demir aygıtlarla ilişkisinde somut olarak ortaya çıktığını çok iyi anlamıştır Engels: ama çalışma yetisindeki sınırlılığın ancak belli bir açıdan bakıldığı zaman somut bir zayıflık yarattığını görememiştir. Erkek aşkınlık olduğu için her yeni aygıtla birlikte yeni istekler yaratmaktadır: tunç araç ve gereçleri türettiği zaman, bahçe tarımıyla yetinmeyip daha geniş alanları sürüp ekmek istedi: bu istekse, tunçtan fışkırmıyordu herhalde. Kadının yetisizliği yıkımına yol açtı, çünkü erkek bu yetisizliği bir zenginleşme ve genişleme tasarısı içersinde kavradı. Ne var ki, bu tasarı da onun ezilişini açıklamaya yetmez: çalışmanın cinsler arasında paylaştırılması kardeşçe bir birliğe yol açabilirdi. İnsanoğlunun benzerleriyle ilintisi özellikle bir dostluk ilintisi olsaydı, hiçbir köleleştirmeyi anlayamazdık: bu görüngü, egemenliğini somut olarak tamamlamaya çalışan insan bilincinin buyurganlığının sonucudur. Onda ta başından beri bir Öteki varlık kategoryası ve bu Öteki varlığın boyunduruk altına alınması özlemi bulunmasa, tunç araç ve gereçlerin bulunuşu kadının ezilmesine yol açamazdı. Ayrıca Engels, bu ezilmenin benzersiz niteliğini anlayamamaktadır. Cinsler arasındaki çatışmayı sınıf çatışmasına indirgemeye çalışmıştır: üstelik de bu işi pek inanmadan yapar; öne sürdüğü sav savunulacak gibi değildir. İşin cinslere göre bölünüşü ve bunun doğurduğu ezilmenin bazı yanlarıyla sınıflaşmaya benzediği doğrudur: ama bu ikisi birbirine karıştırılamaz; sınıflaşmada hiçbir biyolojik temel yoktur; çalışma sırasında, köle, efendisi karşısında kendi bilincine varır; işçi sınıfı ortaya çıktı çıkalı başkaldırıda kendini sınamış, böylece işin özüne dönmüş, kendisini sömürenler için sürekli bir tehlike yaratmıştır; ve onun ereği, sınıf olarak kendi varlığına son vermektir. Giriş bölümünde, kadının durumunun, özellikle onu erkeğe bağlayan yaşam ve çıkar birliğinden ve kendi yarattığı suçortaklığından ötürü, ne denli başka olduğunu söylemiştik: kadının içinde devrim isteği yoktur, cins olarak kendini

ortadan kaldırmak istememektedir: o yalnızca cins ayrımının doğurduğu birtakım sonuçların yok edilmesini dilemektedir. Ve işin en kötü yanı, insan ancak kötü niyetliyse kadını yalnız bir emekçi olarak görebilir, kadının doğurucu yanı, gerek toplumsal iktisat içersinde, gerek bireysel yaşamda, en az üretim yetisi kadar önemlidir; kimi zaman, çocuk doğurmak tarla sürmekten daha yararlıdır. Engels, bu soruna yan çizmiştir; toplumcu topluluğun aileyi ortadan kaldıracağını söylemekle yetinir: buysa düpedüz soyut bir çözümdür; SSCB'nin üretim ya da çoğalma gereksinimlerinin günlük değişimlerine göre aile siyasetini nasıl sık sık ve kökünden değiştirdiğini hepimiz biliyoruz; ayrıca, aileyi ortadan kaldırmak, ille de kadını özgürlüğe kavuşturmak değildir: Isparta ve Nazi yönetimi örnekleri, kadını doğrudan doğruya Devlet'e bağlamanın, erkeklerce daha az ezilmesine yol açmadığını göstermiştir. Gerçekten toplumcu bir ahlak, yani özgürlüğü ortadan kaldırmadan adaleti sağlamaya çalışan, bireylere birtakım görevler yükleyen ama bireyliklerini yok etmeyen ahlak, kadının içinde bulunduğu durumun yarattığı sorunlar karşısında epey terleyecektir. Gebeliği herhangi bir *iş*'e ya da askerlik gibi bir *hizmet*'e benzetmek olanaksızdır. Yurttaşların uğraştıkları işleri kurala bağlamakla, kadından çocuk beklemek bir değildir, bu ikincisinde kişinin özel yaşamına iyiden iyiye saldırılmaktadır: bugüne dek hiçbir Devlet yasayla çiftleşmeyi zorunlu kılmaya cesaret edememiştir. Kadın, cinsel edim ve analık sırasında yalnız zamanı ve birtakım güçleri değil, temel değerleri bağlamaktadır. Akılcı maddecilik boşu boşuna uğraşmaktadır cinselliğin bu dramsal yanını küçümsemeye: cinsel içgüdü kurala bağlanamaz; Freud, bu içgüdünün özünde kendi kendini doyurmaktan kaçınma eğiliminin bulunup bulunmadığı pek belli değildir, diyordu; ama şurası açıktır ki, cinsel içgüdü toplumsal öğeye katılmaya razı olmamaktadır, çünkü cinsel yaşamda anın zamana, bireyselin evrensele başkaldırışı gizlidir; bunu belli bir yöne çevirip kullanmaya kalktınız mı, tümden yok edebilirsiniz, çünkü insan canlı kendiliğindenliği cansız madde gibi kullanamaz; ve onu, bir özgürlüğü zorladığımızdan daha fazla

zorlayamayız. Kadına ille de çocuk doğur diyemeyiz: yapabileceğimiz tek şey, onu, analığın tek çıkış yolu olduğu durumlara sokmaktır; yasa ve töreler onu evlenmeye zorlar, gebeliği önleyici çarelere başvurması, çocuk aldırması yasaklanır, boşanmasına izin verilmez. Kadını salt üretim gücü diye görmek olanaksızdır: o erkek için bir sevişme arkadaşı, bir doğurucu, cinsel bir nesne, kendini arayıp bulduğu Öteki varlıktır. Bütüncü ve yetkeci (totalitaire ve autoritaire) yönetimler hep bir ağızdan ruhçözümlemesini yasaklasalar da, yasalara uygun biçimde topluluğun içinde erimiş yurttaşlar için bireysel dramların olamayacağını söyleseler de, cinsel yaşam, genelliğin bir bireysellik aracılığıyla yakalandığı bir deneyim olarak kalacaktır. Bireylerin değil, sınıfların ortadan kaldırılacağı demokratik toplumculuk için, bireysel yazgı sorunu önemini sürdürecektir: cins ayrımı yine aynı derecede önemli olacaktır. Kadını erkeğe bağlayan cinsel bağ, onu kendisine bağlayana benzemez; onu çocuğa bağlayan bağ da başka bir şeye indirgenemez. Kadın yalnız tunçtan yapılmış araç ve gereçlerin kullanılması sonucunda yaratılmamıştır: makine, cins olarak kadını ortadan kaldırmaya yetmez. Onun için insan denen varlığın sahip olabileceği bütün hak ve olanakları istemek, erkeğe benzemeyen durumunu görmezlikten gelme anlamını taşıyamaz. Bu özel durumu tanıyabilmek içinse, erkeği ve kadını yalnızca birer iktisadi değer sayan tarihsel maddeciliğin sınırları dışına çıkmak gerekir.

İKİNCİ KESİM

TARİH

I

DÜNYA öteden beri erkeklerin olagelmiştir: bunu açıklamak için öne sürülen nedenlerin hiçbiri yeterli gözükmedi bize. Tarihöncesinin ve budunbilimin (éthnographie'nin) sağladığı verileri varoluşsal felsefenin ışığında yeniden ele alarak anlayabiliriz ancak cinsler arasındaki basamaklandırmanın nasıl ortaya çıktığını. Daha önce kabul ettiğimiz bir ilkeye göre, iki insan kategoryası karşı karşıya geldi mi, her biri ötekini egemenliği altına almaya çalışmaktadır; eğer iki yan da bu dilekteyse, aralarında, ister dostça, ister düşmanca olsun, gerilimli bir karşılıklılık yaratılmaktadır; yanlardan biri ayrıcalıklıysa öbürüne baskın çıkmakta ve onu ezmeye başlamaktadır. Dolayısıyla, erkeğin kadını ezmeye kalkışmasını anlamak kolaylaşıyor: yalnız, onun bu isteğini yerine getirmesine izin veren ayrıcalık nedir acaba?

Budunbilimcilerin ilkel insan toplumu biçimleriyle ilgili bilgileri korkunç derecede çelişiktir, hele bu bilginlerin bilgisi çok, dizge kaygısı azsa, çelişki artmaktadır. Kadının, tarım öncesi dönemdeki durumu konusunda fikir sahibi olmak son derece güç. Hatta, bugünkünden apayrı yaşama koşullarında, kadının bedensel yapısının, solunum organlarının erkeğinki kadar gelişmiş olup olmadığını bile bilmiyoruz. Ağır işler vardı sırtında, özellikle yükleri o taşırdı; ancak bu olgu da iki anlamlıdır: bu görevin kadına verilişi, kervanlarda, erkeğin dışardan saldıracak insan ya da hayvanlarla savaşabilmek üzere boş kalması gerektiğindendir herhalde; demek ki erkeğin görevi daha tehlikeliydi ve daha büyük bir güç istiyordu. Bununla birlikte, çoğu kez kadınların da savaşlara

katılacak kadar yapılı ve dirençli oldukları tahmin ediliyor. Herodot'un anlattıklarına, Dahomey bölgesinde yaşayan Amazon kadınlarıyla ilgili geleneklere ve eski ya da yeni daha başka belgelere göre, kadınlar da zaman zaman savaşlara ya da kanlı öç almalara katılmışlardır; böyle zamanlarda, erkekler kadar yiğit ve acımasız davranmışlardır: düşmanlarının ciğerini dişleyip paralayan kadınlardan söz edilmiştir. Yalnız şurası da bir gerçek ki, erkekler o gün de, bugün de, bedensel güç ayrıcalığına sahiptirler; balyoz ve yırtıcı hayvan çağında, doğal güçlerin en azgın, eldeki araçlarınsa en ilkel olduğu dönemde, bu üstünlük çok önemliydi herhalde. Sözün kısası, o zamanki kadınlar da ne denli yapılı olurlarsa olsunlar, çocuk doğurma işinin getirdiği yükler onlar için epey elverişsiz bir durum yaratmaktaydı: Amazon kadınlarının memelerini kestikleri anlatılır, buysa, hiç değilse savaş sırasında, ana olmak istemediklerini gösterir. Sıradan kadınlara gelince, gebelik, doğum, aybaşı rahatsızlıkları onların çalışma yetilerini azaltmakta, uzun süren sakatlık dönemlerine mahkûm etmekteydi; düşmanlardan korunmak, hem kendilerine hem de yavrularına bakabilmek için savaşçıların koruyucu kanatlarına ve erkeklerin avladığı hayvanlara, tuttuğu balıklara gereksinimleri vardı; gebeliği önleyecek hiçbir çare bulunmadığı ve doğa öbür memelilerde olduğu gibi kadına belli kısırlık dönemleri bağışlamadığı için, art arda gelen doğumlar zamanlarının da güçlerinin de çoğunu yiyip bitiriyordu herhalde; dünyaya getirdikleri çocukların canını koruyabilecek yetide değillerdi. Buysa, çok ağır birtakım sonuçlar doğuran bir olgudur: insanoğlunun ilk çağları pek zorlu geçmiştir; meyve devşirmeciliği, avcılık ve balıkçılıkla geçinen insan toplulukları topraktan, büyük bir çaba sonunda, pek az bir şey koparmaktaydılar; topluluğun elindeki kaynaklara oranla doğum sayısı yüksekti; kadının o saçma sapan doğurganlığı, bir yandan yeni gereksinimler yaratıyor, bir yandan da eldeki kaynakların genişletilmesine yardımını engelliyordu. İnsan soyunun devamı için gerekli olan kadın, bu görevi istenenden fazla yerine getirmekteydi: nüfus artışıyla üretim arasındaki dengeyi sağlamak erkeğe düşüyordu. Böylece, yaratıcı

erkek karşısında, kadının elinde yaşamı sürdürme ayrıcalığı bile kalmıyordu; sperma karşısında yumurta, erkeklik organı karşısında döl yatağı görevi bile görememekteydi; insanoğlunun varlığını sürdürme çabasında küçük bir payı vardı yalnızca, ve bu çaba erkek aracılığıyla somut olarak ereğine varmaktaydı.

Ancak, üreme-üretim dengesi, çocuk kıyımı, özveri, savaş pahasına da olsa, hemen her zaman kurulduğuna göre, topluluğun yaşaması açısından kadınla erkek aynı derecede gereklidirler; hatta, kimi bolluk dönemlerinde, koruyucu ve besleyici oluşunun erkeği ana kadına bağladığı bile söylenebilir; bazı dişi hayvanlar, analık sırasında tam bir özerkliğe kavuşmaktadırlar; kadın neden bundan yararlanıp erkeğe üstün gelememiştir acaba? İşlenecek hammaddelerin bunları işleyecek insan sayısından düşük olduğu dolayısıyla insanlığın aşırı doğum istediği ve analığın alabildiğine sayıldığı dönemlerde bile, kadınlar birinci olamamışlardır.[1] Bunun nedeni, insanlığın basit bir memeli hayvan türü olmayışıdır: onun tek ereği tür olarak kendini sürdürmek değildir; tasarısı durgunluk değildir: o, hep kendini aşmak ister.

İlk göçebe kavimlerin soylarına soplarına aldırdıkları yoktu. Belli bir toprağa yerleşmedikleri, malları mülkleri bulunmadığı, kendilerini duruk bir nesnede canlandırmadıkları için, kalıcılık denen şey akıllarının köşesinden geçmiyordu; ölümsüzlüğe erme kaygıları olmadığı gibi, çocuklarında kendilerini bulmuyorlardı; ölümden korkmuyor, mirasçı istemiyorlardı, çocuk onlar için bir zenginlik değil, bir yüktü; bunun en büyük kanıtı, göçebe kavimlerde çocuk kıyımının yaygın oluşudur; öldürülmeyen çocuklar da, sağlık bakımının azlığından, bir süre sonra kendiliğinden ölmekteydi. Bu durumda, çocuk doğuran kadın bununla övünemez elbet; kendini birtakım anlaşılmaz güçlerin oyuncağı sanır, doğum da yararsız, hatta can sıkıcı bir kazadır. Sonraları çocuğa daha büyük bir önem verilmiştir. Ancak, şöyle ya da böyle, doğurmak, emzirmek birer *etkinlik* değil, doğal görevlerdir; hiçbir tasarı yoktur bu işlerde; o yüzden de kadın bunlarda varlığının yüce bir olumlama-

[1] Toplumbilim, bugün Bachofen'in ipsiz sapsız laflarına hiç mi hiç değer vermemektedir.

sını bulamaz; biyolojik yazgısına kuzu kuzu boyun eğer. Ev işleri, yani analığın verdiği yüklerle bağdaşan biricik etkinlikler kadını içkinliğe ve yinelemeye hapseder; bu işler, yüzyıllardır, hemen hemen hiç değişmeden, her gün yinelenirler; hiçbir yenilik getirmezler. Erkeğin durumuysa bambaşkadır; o, içinde yaşadığı topluluğu işçi arılar gibi basit bir yaşam süreciyle değil, hayvanlığını aşan edimlerle beslemektedir. *Homo faber* (çalışan insan), dünya kuruldu kurulalı bir üreticidir: meyveleri düşürmek, hayvanları gebertmek için eline aldığı sopa ya da balyoz bile dünya üzerindeki etkisini artıran araçlardır; eve denizden tuttuğu balıkları getirmekle yetinmez: ilkin, oyma kayıklar yaparak suları fethetmesi gerekir: dünya nimetlerini kendine mal edebilmek için, önce dünyanın kendisini ele geçirir. Bu eylem sırasında gücünü sınar; birtakım erekler saptar, bunlara giden yollar çizer: böylece, varolan bir varlık haline getirir kendi. Yaşamını sürdürebilmek için, yaratır; şimdiki zamanı aşar, geleceğe yönelir. İşte bu yüzden balık ya da hayvan avına gidiş kutsal bir nitelik taşımaktadır. Bunlarda elde edilen başarılar törenlerle, şölenlerle karşılanır; erkek bu törenlerde insanlığını fark eder. Bugün bu gururu, bir baraj, bir gökdelen, bir atom pili yaptığı zaman ortaya vurmaktadır. O, yalnızca kendisine verilen dünyayı sürdürmeye çalışmamış: kendisini çevreleyen sınırları parçalamış, yeni bir geleceğin temellerini atmıştır.

Etkinliğinde, bu etkinliği alabildiğine saygın hale getiren bir boyut daha vardır: girıştiği işler çoğu kez tehlikelidir. Kan yalnızca bir besin olsaydı, sütten daha değerli sayılmayacaktı ama avcı kasap değildir: yırtıcı hayvanlarla kavgaya tutuştuğu zaman canını tehlikeye atar. Savaşçı, yaşadığı kavmin, boyun onurunu artırmak için canını ortaya koyar. Böylece insanoğlu için canın en yüce değer olmadığını, bunun kendinden daha önemli birtakım ereklere yaraması gerektiğini kanıtlar. Kadının en büyük talihsizliği, bu tehlikeli işlerden uzak kalışıdır; erkek, başka bir varlığa can vererek değil, canını tehlikeye atarak hayvanlıktan kurtulmaktadır; işte bu yüzden, insan topluluklarında, doğuran cinse değil, öldüren cinse üstünlük tanınmıştır.

Böylece, büyük gizin anahtarını ele geçirmiş bulunuyoruz. Biyolojik düzeyde, herhangi bir tür, kendine benzer olanı yaratarak ayakta kalır; ama bu yaratış, aynı Yaşam'ın değişik görünüşleri

altında yeniden ortaya sürülmesinden başka bir şey değildir. Erkek, Yaşam'ı Varoluş'la aşarak Yaşam'ın tekrarını sağlamaktadır: bu aşmayla birtakım değerler yaratmakta, bunlar da katkısız yinelenmenin değerini sıfıra indirmektedir. Hayvanlarda, erkeğin etkinliklerinin bedelsizliği ve çeşitliliği, varlığın kendisinde hiçbir tasarı bulunmadığı için, boşa gitmektedir; yaptıkları, türün işine yaramadı mı bir hiç olarak kalmaktadır: insanın erkeğiyse, kendi türüne hizmet ederken dünyanın yüzünü değiştirmekte, yeni araç ve gereçler yaratmakta, yeni şeyler türetmekte, geleceği oluşturmaktadır. Kendini en yüce varlık olarak ortaya koyarken, kadının suç ortaklığıyla karşılaşmaktadır: çünkü kadın da varolan bir varlıktır. özünde aşkınlık vardır ve hep aynı şeyi tekrarlamayı değil, başka bir geleceğe doğru kendi varlığını aşmayı tasarlar; varlığının özünde, erkek özlemlerinin doğrulanmasını bulur. Erkeklerin başarı ve yengilerinin kutlandığı bayramlara katılır. Talihsizliği, kendi gözünde bile, Yaşam'ı kendi varoluş nedenlerini özünde taşımayışına ve bu nedenlerin yaşamın kendisinden daha değerli oluşuna rağmen, biyolojik açıdan Yaşam'ın yinelemekle yükümlendirilmiş bulunmasıdır.

Göçebeler belli bir yere yerleşip tarımla uğraşmaya başladıkları zaman kurumlar ve haklar ortaya çıkmıştır. Bundan böyle insanoğlu yalnızca kendine düşman güçlerle boğuşmayacaktır: dünyaya kazandırdığı dış görünüşte somut olarak kendini dile getirmeye, dünyayı ve kendini düşünmeye başlamıştır; bu anda, cins ayrımı topluluğun yapısına yansır; özel bir nitelik kazanır: tarımla yaşayan topluluklarda kadın çoğu kez olağanüstü bir etki ve güce sahiptir. Bu etki ve güç, yeni ortaya çıkan bir olguya, toprağın işlenmesi temeline dayalı bir uygarlıkta çocuğun kazandığı öneme bağlıdır; insanlar bir toprak parçasına yerleşmekle onu kendilerine mal etmektedirler; böylece, toplu mülkiyet doğmaktadır; bu, mal sahiplerinden soylarını soplarını devam ettirmelerini istemektedir; dolayısıyla, analık kutsal bir görev haline gelmektedir. Ovmakların çoğu ortaklaşa yaşamaktadır: bu, kadınların topluluktaki erkeklerin ortak malı olduğu anlamına gelmez; bugün, hısım akraba arası

evliliklerin tarihin hiçbir döneminde gerçekleşmemiş olduğuna inanılmaktadır; yalnız, kadınlarla erkeklerin dinsel, toplumsal ve varoluşları ancak topluluk içersinde vardır: bireylikleri salt biyolojik bir olgu olarak kalmaktadır; evlilik de, ister çok karılı, ister tek karılı, ister çok kocalı olsun, gizemsel bir bağ yaratmayan, dindışı bir kaza olarak kalmaktadır. Evlenmek kadını köleleştirmemekte, kadın içinde yaşadığı boyun sayılan bir üyesi olamaya devam etmektedir. Dinsel açıdan aynı totem altında toplanan boy halkı aynı mana'ya tapmakta, aynı toprak parçasının keyfini sürmektedir. Yukarda sözünü ettiğim yabancılaşma süreci uyarınca, aynı soptan gelenler bu toprak parçası üzerinde kendilerini nesnel ve somut bir biçimde kavramaktadırlar; demek ki toprağın sürekliliğiyle, zamanın dağılmışlığı içersinde kimliğini sürdüren birliğe benzer bir şey gerçekleşmektedir. Ancak bu varoluşsal girişim, sop, geniş aile, aile ve mülkiyet arasındaki özdeşliği anlayabilmemize izin vermektedir. Yaşanan andan başkasını tanımayan göçebe kavimlerin yaşama kavramının yerine, tarım toplumu, geçmişten gelip geleceğe uzanan bir yaşam kavramını geçirmektedir: sop üyelerine adını veren totemsel ataya saygı gösterilmektedir; ve sop, kendi soyundan gelenlere büyük önem vermektedir: o, bu insanlara bıraktığı, onlar tarafından işlenecek toprakta yaşamaya devam edecektir. Topluluk, birliğini şimdiki zamanın ötesinde düşünmekte, varlığının da şimdiki zamanın ötesine taşmasını istemektedir: bütün çocuklarda kendini bulmakta, onları kendi çocukları saymakta, varlığını onlarda tamamlayıp aşmaktadır.

Ama ilkellerin çoğu babanın çocuğun dünyaya gelişindeki rolünü bilmemektedir; onlar çocuklara, bazı ağaçların çevresinde, bazı kaya diplerinde, bazı kutsal yerlerde uçuşan ve ananın karnına giren atasal kurtçukların canlanması gözüyle bakmaktaydılar; kimi zaman, kurtçukların karnına girebilmesi için kadının kız oğlan kız olmaması gerektiğine inanılmakta, kimi halklar da bu işin burun deliği ya da ağızla da olabileceğini sanmaktadır; sözün kısası, bu topluluklarda kızlığın bozulması ikinci derecede bir iştir, ve anlaşılmaz birtakım nedenlerle, pek ender olarak kocaya bırakılmakta-

dır. Ana çocuğun doğumu için gereklidir elbet; tohumu bağrında besleyip büyüten odur, dolayısıyla sopun gözle görülür, elle tutulur yaşamı onda üreyip çoğalmaktadır. Böylece kadın birinci derecede rol oynamaktadır. Çoğunlukla çocuklar ananın sopuna girmekte, onun adını taşımakta, onun haklarına ve özellikle onun sopunun elindeki toprağın kullanılmasına katılmaktadırlar. Bu durumda toprak mülkiyeti kadından kadına geçmektedir: tarlalar ve ekinler sop üyelerine onlar aracılığıyla aktarılmakta, çocuklar herhangi bir sopa analarıyla bağlanmaktadırlar. Yani, dinsel açıdan, toprağın kadınların malı olduğu söylenebilir: ekili toprak ve ondan elde edilen ürünler üzerinde dinsel ve yasal hakları vardır. Onları birleştiren bağ, ilintiden ötedir; anaerkil hukuk düzeni kadınla toprağın özdeş sayılmasıyla kendini belli eder; her ikisinde de, temeli üreme olan yaşamın sürekliliği, birtakım değişiklikler arasında sürüp gider. Göçebelerde çocuk doğurmak kaza sayılmakta, topraktaki zenginliklerin değeri bilinmemektedir; çiftçiyse, sürülen tarlada ve ananın karnında filizlenen verimliliğin gizine hayranlık duymaktadır; kendisinin de sığırları ya da tarlasındaki ekin gibi dünyaya geldiğini bilmekte, sopunun tarlalardaki verimliliği sürdürerek soyunu yaşatacak yeni insanlar yaratmasını istemektedir; doğaya ana gözüyle bakmaktadır; toprak kadındır; kadındaysa, topraktaki anlaşılmaz güçler gizlidir.[2] Tarımsal çalışmanın ona bırakılışı da bir bakıma işte bundandır: atasal tohumları bağrında toplayabildiğine göre, ekilen tarlalardan meyve ve ekin de fışkırtabilir. Her iki durumda da yaratıcı bir işlem değil, büyülü bir okuyup üflemeydi söz konusu olan. Bu evrede insanoğlu meyve toplamakla yetinmemekte: ama henüz kendi gücünü de bilmemektedir; kullandığı tekniklerle büyü arasında bocalamaktadır; kendini, gelişigüzel yaşam ve ölüm dağıtan Doğa'ya bağlı, edilgin bir varlık sanmaktadır. Gerçi cinsel birleşmenin yararını az çok

[2] Eski bir Anglo-Sakson türküsü: "Selam sana bütün insanların anası Toprak Ana, Tanrı'yla kucaklaşman verimli olsun, koynun insanoğlu için yemişle dolsun!" der.

tanımakta, toprağı dilediği gibi işlemesine izin veren birtakım teknikler kullanmaktadır: buna rağmen gerek çocuklar, gerek ekinler gözüne olağanüstü veriler gibi gözükmektedir; yaşamın karanlık kaynaklarında yatan zenginlikleri yeryüzüne getiren, kadın vücudundan çıkan buharlardır. Günümüzde de birçok Hintli, Avustralyalı, Polenezyalı oymakta buna benzer inançlar yaşamaktadır,[3] topluluğun kılgısal çıkarlarıyla uyuştukları oranda önemleri artmaktadır. Analık, kadını yerleşik yaşama hazırlar; erkek ava, balığa, savaşa giderken, kadının evde kalması son derece doğaldır. Ancak, ilkel kavimlerde, köy sınırları içindeki küçücük bahçelerden başkası işlenmez; bunların işlenmesiyse bir ev işidir; taş dönemindeki araç ve gereçler insandan büyük bir çaba istemez; iktisat da, dinsel inançlar da tarımın kadına bırakılmasından yanadır. Daha sonra gelişecek olan ev sanayisi de onlara kalacaktır: halı dokur, örtü işler, çanak çömlek yaparlar. Çoğu kez, mal değiş tokuşuna da onlar başkanlık ederler: ticaret onların elindedir. Demek ki sopun yaşamını yönetmek ve sürdürmek kadınların görevidir; çocuklar da, sürüler, ekinler, aygıtlar da, ruhu oldukları oymağın tüm gönenç ve mutluluğu da onların çalışmasına ve büyülü etkilerine bağlıdır. Bunca güç, tapınma törenlerinde ortaya çıkan korkulu bir saygı vermektedir erkeklere. İnsanoğluna yabancı Doğa bütünüyle kadında toplanmıştır.

Erkeğin, kendini hep *Öteki* varlığa göre düşündüğünü daha önce belirtmiştik; o dünyayı ikili olarak yakalar; bu ikilikte başlangıçta cinsel özellik yoktur. Ama kendini aynı (sahici) varlık olarak kabul eden erkekten ayrı olduğuna göre kadın, ister istemez Öteki

---

[3] Uganda'da, Hindistan'daki Bhanta'larda, kısır kadın bahçeye zararlı sayılmaktadır. Nikobar'da, ekimi gebe bir kadın yaparsa, ürünün daha verimli olacağına inanılmaktadır. Borneo'da tohumluk tahılı seçip saklayan kadındır. "Karınlarında aşıdıklarını söyledikleri tohumlarla aralarında bir yakınlık bulunduğuna inanılıyor galiba. Kadınlar, kimi zaman, tam boy atmaya başladığı dönemde, geceyi çeltik arlalarında geçirmektedirler." (Hose and Mac Dougall) İç Hindistan'da, kadınlar, geceleri, çırılçıplak tarla sürerler. Orenok yedileri ekim dikim işini kadınlarına bırakırmış çünkü "kadınlar gebe kalıp çocuk doğurmayı bildikleri gibi, onların ektikleri tohumlarla diktikleri bitkiler erkeklerinkinden daha bol ürün verirmiş" (Frazer). Yine Frazer'da, buna benzer bir sürü örnek vardır.

varlık kategoryasına girmektedir; Öteki varlık terimi kadını kapsamaktadır; kadın ilkin bunu tek başma canlandıracak kadar önemli değildir, onun için de bu Öteki varlık kategoryasında ikinci bir bölünme vardır: eski evrendoğumlarda (cosmogonie'lerde) bir öğe aynı anda hem erkeği, hem dişiyi canlandırır; nitekim, Babillilerde, Okyanus'la Deniz, evrensel karışıklığın iki ayrı biçimde canlanışıdırlar. Kadının etkisi arttıkça, Öteki varlık bölgesini hemen hemen bütünüyle emer. İşte o zaman, verimlilik fikrine saygı dile getiren tanrıçalar ortaya çıkar. İtalya'da, Susa'da, uzun giysili, koca hotozlu Büyük Ana'nın, Yüce Tanrıça'nın en eski simgesi bulunmuştur, daha başka heykellerdeyse, hotoz yerine atkı vardır; Girit'te yapılan kazılarda bu tanrıçanın resmi bulunan bir sürü madeni para çıkmıştır. Kimi zaman çömelmiş, kocaman kalçalı bir kadındır, kimi zaman ayaktadır ve daha incedir, zaman zaman giyimli, ama çoğu kez çıplaktır, kollarını iri memelerine bastırmıştır. Kimi zaman gökler ecesidir, bir kumru biçimindedir; kimi zaman cehennem imparatoriçesidir, sürüne sürüne ordan çıkmaktadır ve yılan simgeler onu. Dağlarda, bayırlarda, ormanlarda, denizlerde, kaynaklarda kendini gösterir. Dört bir yana can verir; bir gün öldürse bile, ertesi gün yeniden canlandırır. Doğa gibi maymun iştahlı, acımasız ve uçarıdır, hem iyilikçi, hem ürkütücüdür, bütün Ege kıyılarına, Firigya'ya, Suriye'ye, Anadolu'ya, Batı Asya'ya egemendir. Babil'de adı Isthar, Sâmilerde Astarté, Yunanlılarda Gea, Rhea ya da Kibele'dir; Mısır'da, İzis adıyla karşımıza çıkar; erkek tanrılar onun buyruğundadır. Göğün ve cehennemin uzak köşelerinde en yüce tanrıça olan kadın, yeryüzünde, bütün kutsal varlıklar gibi, bir yığın tabuyla çevrilidir, hatta kendisi bir tabudur; elindeki güçlerden ötürü ona sihirci, büyücü gözüyle bakılır; bütün yakarmalarda adı geçer, kimi zaman da, eski Seltlerde görüldüğü üzere, rahibe olur; kimi zaman oymağın yönetimine katılır, hatta bu işi tek başına yapar. Bu çok eski çağlardan bize yazılı hiçbir belge kalmamıştır. Ama büyük ataerkil çağların efsanelerinde, anıtlarında, geleneklerinde, kadınların toplum içersinde yüce bir yer tuttukları günlerin anısı vardır.

Kadın açısından bakıldığında, Brahma dönemi, Rig Veda dönemine oranla bir adım, Rig Veda dönemi de kendisinden önceki ilkel çağa göre bir adım geriye gidiş sayılabilir. İslam öncesi dönemin Bedevi kadınları, Kuran'ın kendilerine getirdiğinden daha yüksek bir toplumsal yere sahiptiler. Ulu Niobe'ler, Medea'lar, çocuklarını öz malları sayan anaların bundan gurur duydukları çağların simgesidirler. Homeros şiirlerinde, Andromak'ın, Hekâbe'nin, Klasik Yunan'ın haremin karanlık odalarına kapatılmış kadınlara tanınmaz olduğu, önemli yerleri vardır.

Bu olgular bizi, ilkel çağlarda gerçek bir Kadın Egemenliği'nin bulunduğu varsayımına götürmektedir; Engels, Bachofen'in ortaya attığı bu varsayımı ele alıp işlemiştir; anaerkil aileden ataerkil aileye geçiş, ona "kadın cinsinin büyük tarihsel yenilgisi" gibi gözükmüştür. Gerçekte, Kadın için böyle bir Altın Çağ olmamıştır, düpedüz efsanedir bu. Kadının *Öteki* varlık olduğunu söylemek, cinsler arasında karşılıklılığa dayanan bir ilintinin bulunmadığım kabul etmek demekti: ister Toprak, ister Ana, ister Tanrıça olsun, kadın erkeğe benzemiyordu; onun gücü, insan dünyasının *ötesinde* ortaya çıkmaktaydı: yani kadın bu dünyanın *dışı*'ndaydı. Toplum, tarihin ilk çağlarından beri erkeğin egemenliğindedir; siyasal güç hep erkeğin elindedir. Lévi-Strauss, ilkel toplumlarla ilgili incelemesinin sonunda: "Kamusal ya da yalnızca toplumsal yetke, her zaman erkektedir" der. Erkek için, kendisiyle karşılıklı ilişkiler kurulabilen benzer varlık, öteki varlık, yani aynı (sahici) varlık, hep erkektir. İnsan toplulukları içinde şu ya da bu biçimde ortaya çıkan ikilik bir grup erkekle öbürünü karşı karşıya getirir: kadınlarsa erkeklerin sahip oldukları ve alışverişlerde kullandıkları bir maldır. Kadın mutlak Öteki varlık diye, yani —büyüsü ne olursa olsun— özsel-olmayan varlık diye kabul edildiği sürece, ona başka bir özne, başka bir kişi gözüyle bakılamaz.[4] Demek ki kadınlar, erkek gruplaşmasının karşısına *kendisi* için varolan ayrı bir grup olarak çıkamamışlar; erkeklerle hiçbir zaman özerk ve dolaysız

[4] Bu ayrımın sürüp gittiğini göreceğiz. Kadına *Öteki* varlık gözüyle bakan çağlar, onu insan saymaktan en çok kaçınan çağlar olmuştur. Bugün de, ancak

ilişki kuramamışlardır. Lévi-Strauss: "Evliliğin temeli olan karşılıklılık erkeklerle kadınlar arasında değil, bu işin başlıca vesilesi durumundaki kadın aracılığıyla erkeklerle başka erkekler arasında kurulmaktadır" der.[5] Kadının somut durumu, kadının içinde bulunduğu toplumda değer taşıyan soy zincirinden pek etkilenmez; akrabalık düzeni ister atasal, ister anasal, ister iki yanlı, ister ayrımsız olsun (ayrımsızlık hiçbir zaman kesin değildir), kadın hep erkeğin koruyuculuğu altındadır; bütün iş, evlendikten sonra, hâlâ babasının ya da ağabeyinin yetkesinde mi kaldığını —bu yetke çocuklarına da uzanacaktır— yoksa kocasının yetkesi altına mı geçtiğini kestirmektedir. Şöyle ya da böyle: "Kadın, her zaman kendi soyunun simgesinden başka bir şey olamaz... ana yönünden akrabalık, kadının babasının ya da erkek kardeşinin elinin öbür erkek kardeşin oturduğu köye kadar uzanması demektir."[6] Kadın herhangi bir hakkın sahibi değil, aracısıdır. Gerçekte, akrabalık zinciri iki cins arasındaki ilintiyi değil, iki erkek grubu arasındaki ilişkileri belirler. Uygulamada, kadının içinde bulunduğu somut durum, sağlam bir biçimde şu ya da bu hakka bağlı değildir. Bakarsınız, ana yönünden akrabalıkta çok yüksek bir yeri vardır: yalnız, bir kadın başkanın, kadın ecenin varlığının bir oymaktaki kadınların egemen olduğu anlamına gelmediğine dikkati çekmek zorundayız: Rus Çariçesi Katerina'nın başa geçmesi, Rus köylü kadınlarının yazgısına en küçük bir değişiklik getirmemiştir; ayrıca, Ecenin de köpek gibi yaşaması sık sık görülen durumlardandır. Beri yandan, kadın pek ender olarak kendi sopu içinde kalmakta, kocasının onu gizlice, kaçamak görmesine izin verilmektedir. Genellikle, kocasının evine taşınır: bu bile erkeğin üstünlüğünü göstermeye yeter. "Akrabalık zincirinin gösterdiği değişiklikler ardında, babanın bulunduğu yerde oturma geleneğinin devamı,

simgesel sezgi gücünü yitirerek insana benzer *öteki* varlık olabilmektedir. Kadın düşmanları hep bu iki yanlılık üzerinde at oynatmışlardır. Başkalığını mutlak, indirgenmez hale getirebilmek onun insani *mitsein*'e (birlikte varoluş'a) girebilmesini engellemek için seve seve *Başka* olduğunu kabul etmektedirler.

[5] Lévi-Strauss, *Les structures élémentaires de la Parenté* (Akrabalığın Temel Yapıları).

[6] Lévi-Strauss, *a.g.y.*

insan topluluğunun başlıca niteliği olan cinsler arasında temel bakışıksızlığı kanıtlar" der Lévi-Strauss. Kadın çocuklarını yanında alıkoyduğundan, oymağın yerleşme düzeni totemsel düzeniyle birlikte yeniden ayarlanmaz: birincisi olumsal, değişken olduğu halde, ikincisi alabildiğine katı ve kesindir; ancak uygulamada, yerleşme düzeni daha önemlidir, çünkü insanların çalışıp yaşadıkları yer, bağlandıkları inançtan önce gelir. Çok yaygın olan geçiş dönemi yaşayış düzenlerinde, birinin temeli din, öbürününkiyse elde bulundurulan ve işlenen toprak olan, birbirinin içine girip kaynaşmış iki türlü hukuk vardır. Evlilik, dindışı bir kurum olsa da, toplumsal önemi büyüktür ve karı-kocalı aile dinsel imleminden arınmış bulunsa da, insani düzeyde bütün gücüyle vardır. Büyük bir cinsel özgürlüğe rastlanan topluluklarda bile, çocuk doğuran kadının evli olması beklenir; kadın, çocuğuyla birlikte, özerk bir insan kümesi yaratamaz; bunun için erkek kardeşin dinsel koruyuculuğu da yeterli değildir; ille de bir koca gerekir. Kocanın, çoğunlukla, çocuklarına karşı büyük sorumluluğu vardır; çocuklar onun soyundan sayılmamakta, ama onları kendisi besleyip büyütmektedir; karıyla koca, babayla çocuklar arasında aynı yerde oturmanın, aynı işi görmenin, ortak çıkarlara sahip bulunmanın, sevginin yarattığı bağlar kurulur. Bu dindışı aileyle totemsel sop arasındaki ilintiler, evlenme törenlerinin de gösterdiği gibi, alabildiğine karmaşıktır. İlkel toplumlarda, koca başka bir soptan bir kadın satın alır, ya da hiç değilse iki sop arasında bir armağan alışverişi yapılır, birincisi kadınlardan birini, öbürüyse, hayvan, meyve, işgücü gibi şeyler verir. Koca, karısına ve çocuklarına bakma yükümüne girdiği gibi, evlendiği kadının erkek kardeşlerinden belli bir ücret de alabilir. Dinsel ve gerçeklikler arasındaki denge değişkendir. Erkek, genellikle oğullarına erkek yeğenlerinden daha çok bağlıdır; böyle bir olasılık belirdiğinde, kendini baba sıfatı altında olumlamayı seçecektir. İşte bu yüzden, toplumsal evrimi erkeği kendi varlığının bilincine eriştirip kendi istemini ortaya koymaya ittiği zaman, toplum ataerkil aileye doğru kaymaktadır. Yalnız şunu belirtmek gerekir ki, Erkek, Yaşam, Doğa ve Kadın'ın gizlerini yakalayamadığı çağlarda bile gücünden vazgeçmemiştir; kadının

tehlikeli gücünden ürküp onu temel varlık diye kabul ettiği zaman da bu yargıya varan kendisidir ve isteyerek razı olduğu bu yabancılaşma içinde kendini temel varlık saymaktadır; kadındaki verimli niteliklere rağmen, erkek, tıpkı verimli toprak gibi onun da efendisi olmaya devam etmektedir; kadın büyülü verimliliğini canlandırdığı Doğa gibi boyun eğecek, sahip olunacak, işlenecektir. Taşıdığı büyülü etkiyi erkeklerden almaktadır; onlar Öteki varlık önünde diz çökmekte, Ana Tanrıça'ya tapmaktadırlar. Ancak bu Tanrıça ne denli güçlü görünürse görünsün, erkek bilincinde yaratılan kavramlar aracılığıyla algılanmaktadır. Erkeğin yarattığı putlar ne denli ürkütücü olurlarsa olsunlar, kendi istemine bağlıdırlar, dolayısıyla dilediği an yıkabilir onları. İlkel toplumlarda bu bağlılık bilinmemekte ve açıkça ortaya konmamaktadır, ama kendi içinde, dolaysız olarak vardır; ve erkek daha açık bir biçimde kendi bilincine erdiği, kendini, olumlayıp kafa tutabilme yürekliliğini gösterdiği an, bu bağlılık, hemen birtakım araçlarla hissedilecektir. Aslında, erkek kendini yağmurların ve güneşin oyuncağı, olmuş bitmiş, edilgin bir varlık sandığı günlerde bile, varlığını bir aşkınlık, bir tasarı olarak gerçekleştirmektedir; akıl ve istem, onda, daha o zamandan yaşamın karışıklık ve olumsallığına karşı çıkmaktadır. Kadının türlü biçimlerde canlandırdığı totemsel ata, taşıdığı hayvan ya da ağaç adı altında az ya da çok erkeksi bir temel gizlemektedir; kadın onun tensel varlığını sürdürmektedir, ama görevi yaratıcılık değil, besleyiciliktir; hiçbir alanda yaratmamaktadır; ona çocuk ve ekmek vererek oymağın yaşamasını sağlamaktadır, budur bütün işi: yazgısı içkinliktir, doğuştan getirdiği nitelikleri sürdürerek yaşamaktır; toplumun yalnızca duruk, kendi içine dönük, kapalı kutu yanını canlandırmaktadır. Erkekse, bu toplumu doğaya ve insan toplumunun tümüne doğru götüren yeni yeni görevler elde etmeye devam eder; kendisine yaraşan işler savaş, av ve balık tutmadır; birtakım yabancı avlar yakalayıp oymağına katar; savaş, hayvan ya da balık avı erkeğin kendi varlığını dünyaya doğru aşmasını, varoluşunun sınırlarının genişlemesini simgeler; böylece erkek, aşkınlığı canlandıran tek varlık olarak kalır. Elinde hünüz Toprak-Ana'yı bütünüyle egemenliği altına ala-

cak araçlar yoktur, ona kafa tutamamaktadır: ama daha şimdiden onun boyunduruğundan kurtulmak istemektedir. Bence, ana yönünden akrabalığın yürürlükte bulunduğu toplumlarda pek sık rastlanan başka oymaklardan biriyle evlenmenin nedenini işte bu istekte aramak gerekir. Erkek, çocuğun oluşundaki payını bilmese de, evliliğe büyük önem vermektedir: ancak o zaman ergin sayılmakta, dünyanın belli bir parçasına karısıyla birlikte sahip olabilmektedir; anası aracılığıyla sopuna, atalarına ve kendi özünü oluşturan her şeye bağlıdır; çalışma ve evlilik gibi dindışı görevlerle bu dar çemberden kurtulmak, içkinlik karşısında aşkınlığı olumlamak, kendine köklerinin uzandığı geçmişten ayrı bir gelecek hazırlamak istemektedir; çeşitli toplumlardaki akrabalık anlayışına göre, hısım akraba arasındaki birleşmeler türlü biçimlere girmektedir, ama ilkel çağlardan bu yana anlamı değişmemiştir: erkek, kendisi *olmayan* varlığı ele geçirmek istemektedir; kendisinden Başka olanla birleşmektedir. Bu nedenle, alacağı kadının kendi *mana*'sına tapmaması, ona yabancı olması gereklidir: bir başka deyişle, kadın kocasının sopundan olmamalıdır. İlkel evlilikler kimi zaman gerçek ya da düzmece kaçırmalara dayanmaktadır: çünkü başkasına yapılan şiddet gösterisi, insanın başkalığının en açık olumlamasıdır. Savaşçı, karısını bileğinin gücüyle elde ettiği zaman, kendisine yabancı bir zenginliği ele geçirmeyi, yazgısının çizdiği dar sınırları aşmayı başardığını kanıtlamaktadır; başlık, armağan gibi şeylerle kızı satın alma da, daha az gösterişli bir biçimde, aynı doyumu dile getirmektedir.[7]

Erkek, yaşantısını araçlarla donattı ve gerek dünyayı anlatırken kullandığı imgelerde, gerekse kılgısal deneylerinde erkek öğe ağır bastı. Akıl Yaşam'a, aşkınlık içkinliğe, uygulayım böyüye, us boş inana üstün geldi. İnsanlık tarihinde kadının gözden düşmesi kaçınılmaz bir aşamadır: çünkü o büyülü etkisini kendi olumlu değerine değil, erkeğin zayıflığına borçluydu; bütün ürkütücü doğal

[7] Lévi-Strauss'un yukarda sözünü ettiğimiz savında, başka bir biçimde, bu fikrin doğrulanmasına rastlamaktayız. Onun incelemesinden çıkan sonuca göre, akrabalar-arası birleşmelerin yasak oluşu, başka oymaktan biriyle evlenmeye yol

gizemler onda canlanmaktaydı: erkek doğanın boyunduruğundan kurtulduğu an, kadının boyunduruğundan da sıyrılmıştır. Taş döneminden Tunç dönemine geçiş, erkeğin, çalışmasıyla hem toprağı, hem kendi benliğini ele geçirmesine izin vermiştir. Çiftçi toprağın, tohumun filizlenmesinin, mevsimlerin keyfine bağlıdır, edilgindir, tanrılara yakarır ve bekler: işte bu yüzden insan dünyası, o günlerde bir sürü totemle doludur; küylü, dört bir yanını kuşatan bu güçlerin keyfine bağlıydı. İşçiyse, tam tersine, elindeki aleti yazgısına göre biçimlendirir; ona, kendi elleriyle, tasarısına göre bir biçim verir; direnen, ama sonunda yendiği doğaya egemendir, en yüce istem olarak çıkar onun karşısına; örse indirdiği her çekiçle, aletini biraz daha yetkinleştirir: oysa ekinin olgunlaşmasını hiçbir şey çabuklaştıramaz: işçi, dilediği biçimi verdiği nesne üzerinde sorumluluğunu öğrenir: çekici ustaca ya da beceriksizce indirişi aleti istediği kalıba sokar ya da bozar; büyük bir sakınımla, ustaca ona göğsünü kabartan bir yetkinlik kazandırır: başarısı tanrıların lütfuna değil, kendisine bağlıdır; aynı işi yapan arkadaşlarına meydan okur, başarılarıyla övünür; dinsel törenlere azıcık yer verse bile, yerinde uygulayımlar çok daha önemlidir onun için; gizemsel değerler ikinci derecede kalmış, kılgısal çıkarlar öne geçmiştir; tanrılardan yüzde yüz vazgeçemez: ama kendini ayırarak onları yanından uzaklaştırır; Olimpos'un yüce tepelerini onlara bırakıp yeryüzünü kendine ayırır; örse inen ilk çekiçle birlikte yüce Pan ufalanıp dağılmaya başlar ve insanoğlunun egemenliğine giden kapı açılır. Böylece erkek gücünü öğrenir. Yaratıcı koluyla ortaya

---

açan olgu değildir; ama bu yasak, olumsuz yoldan, başka oymaktan insanlarla evlenme isteğini dile getirmektedir. Bir kadının yalnızca kendi sopundan erkeklerle alışverişte bulunması için dolaysız bir neden yoktur; ama sopunun, kendi içine kapanacak yerde, başka soplarla karşılıklı ilinti kurabilmek için kullanacağı armağanlardan biri olması toplumsal açıdan yararlıdır: "Başka oymaktan biriyle evlenmenin olumsuz değil olumlu bir değeri vardır... aile-içi evlenmeleri engeller... bunun nedeni de aynı kandan oluşan birtakım biyolojik zararlar doğurması değil, başka oymaktan biriyle birleşmenin toplumsal yararlar sağlamasıdır." Bir insan kümesinin, belli başlı mallarından biri olan kadınları kendi içinde tüketmeyip alışveriş aracı diye kullanması gerekir; aynı soptan bir kadınla evlenmenin yasak oluşunun "biricik nedeni, kendi sopu için *aynı* (bilinen) bir varlıkken, öbür soplar için *başka* bir varlık olması gerektiği (ve olacağıdır)... Köle diye satılan kadınlar ilkin armağan edilenler olabilir pekâlâ. Her ikisi için de, belli bir toplumsal yapıdaki durumun sonucu olan *başkalık belirtisi* gereklidir."

çıkarılan nesne arasındaki ilintide nedenselliği sınar: ekilen tohum filizlenir de filizlenmez de, ama maden, ateş, su verme ve çekiç karşısında hep aynı tepkiyi gösterir; bu araç dünyasını birtakım açık kavramlar içersine sokabiliriz: bundan böyle akılsal düşünce, mantık ve matematik ortaya çıkabilir artık. Evrenin görünüşü tepeden tırnağa değişmiştir. Kadının dini, indirgenmez sürenin, olumsallığın, rastlantının, beklemenin, gizemin egemen olduğu tarıma bağlıydı; *homo faber*'inkiyse (iş yapan adam'ınkiyse) uzay gibi yenebileceğimiz zamanın, gerekliliğin, tasarının, eylemin, aklın alanına girer. Erkek, bundan sonra toprağa bile işçi gibi kafa tutacaktır; toprağı zenginleştirmenin elinde olduğunu, dinlendirmenin iyi sonuç verdiğini, tohumu şöyle yetiştirmek gerektiğini keşfeder; topraktan dilediği verimi alan kendisidir; kanallar açar, toprağı sular ya da susuz bırakır, yol yapar, tapmak kurar: dünyayı yeni baştan yaratır. Ana-Tanrıça'nın boyunduruğu altında kalmış, ana yönünden akrabalığın sürdüğü halklar, uygarlığın en ilkel dönemlerinde durmuşlardır. Çünkü kadın, erkek kendi korkularının kölesi, kendi güçsüzlüğünün suç ortağı olduğu için sayılmaktaydı: onu sayıp tapması sevgiden değil, korkudandı. Kendi varlığını bütünleyip gerçekleştirebilmesi ancak kadını tahtından indirmekle olabilirdi.[8] O zaman, en yüce güç olarak karşısında erkek öğenin yaratıcı, aydınlık, akılsal gücünü buldu. Ana-Tanrıça'nın yanında, ondan henüz biraz aşağıda kalan, oğul ya da sevgili biçiminde, bir erkek tanrı belirdi; bu tanrı ona tıpatıp benzemekteydi ve onun ortağıydı. Bu erkek tanrı da verimliliği canlandırmaktaydı: bir boğadır o, Minotor'dur, Mısır ovalarını sulayan Nil'dir. Sonbaharda ölmekte, ilkbaharda, aslında kimsenin yaralayamayacağı, ama eşini yitirdiği için gözyaşı döken ana-eş bütün gücünü onu arayıp canlandırmaya harcayınca yeniden dirilmektedir. Bu tanrı çiftine ilkin Girit adasında rastlıyor, sonra, bütün Akdeniz kıyılarında buluyoruz: Eski Mısır'da İzis'le Horus, Fenike'de Astarte ile Adonis, Anadolu'da Kibele ile Attis, Eski Yunan'daysa Rhea ile

[8] Bu koşul gerekli, ama yeterli değildir elbet: baba yönünden akrabalığa dayandıkları halde çok ilkel bir aşamada kalmış uygarlıklar da vardır; Maya uygarlığına benzer bazı uygarlıklar da göçüp gitmiştir. Ana hukukuna dayalı toplumlarla baba hukuna

Zeus'tur bunlar. Sonra, Ana Tanrıça tahtından indirildi. Kadının pek elverişli durumda bulunduğu Mısır'da göğü canlandıran Tanrıça Nut, gebe toprak anayı temsil eden, Nil'in, yani Osiris'in Karısı İzis hâlâ çok önemli tanrıçalardır; ama kral, ışık ve enerji simgesi olan güneş tanrısı Râ'dır. Babil'de, İsthar, Bel-Marduk'un karısından başka bir şey değildir; her şeyi yaratan ve aralarındaki uyumu sağlayan odur. İbrani tanrısı erkektir. Zeus göklerde hüküm sürerken, Gea'ya, Rhea'ya, Kibele'ye düşen boyun eğmektir: toprak anaya, yani Demeter'e kala kala önemli, ama ikinci derecede bir rol kalmıştır. Hindu tanrılarının da eşleri vardır, yalnız onlara kocaları kadar saygı gösterilmemektedir. Hele Roma'nın Jupiter'i ne kafa tutacak tek bir tanrıça kalmamıştır.[9]

Görüldüğü gibi, erkek egemenliğinin ağır basması ne bir rastlantı, ne de müthiş bir devrim sonucu olmuştur. İnsanlığın başından beri, biyolojik ayrıcalıklar erkeklerin kendilerini en üstün varlıklar diye ortaya sürmelerine izin vermiştir; onlar varlıklarını bir bakıma Doğa'da ve Kadın'da yabancılaştırmış; ama sonradan yine ele geçirmişlerdir; Öteki varlık, Başka varlık olmaya mahkûm olan kadın, aynı zamanda, ancak gelip geçici bir güce sahip olmaya mahkûmdu: ister köle, ister tanrıça olsun, kısmetini seçen kendisi değildi. Frazer: "Tanrıları erkekler yaratır; kadınlar tapar" der; yarattıkları tanrılarını dişi mi erkek mi olduğuna karar veren de erkeklerdir; toplum içersinde kadına ayrılan yeri onlar çizer; kadın, hiçbir zaman kendi özel yasasını uygulatamamıştır.

Üretici çalışma gücü çerçevesinde kalsaydı, kadın da belki

---

dayalı toplumlar arasında mutlak bir değerlendirme merdiveni yoktur: ama uygulayımsal ve kuramsal açıdan gelişenler hep bu sonuncular olmuştur.

[9]Şurasını (M. Begouen'in 1934 yılında yayınlanan *Journal de Psychologie*'deki incelemesine dayanarak) belirtmek yerinde olur: Eski Taş Dönemi'nde, cinsel organları alabildiğine abartılmış kadın heykellerine rastlanmaktadır: bunların gerek kalçaları, gerek dişilik organları son derece büyüktür. Ayrıca, mağaralarda kocaman dişilik organı resimleri vardır. Orta Taş Dönemi ile Son Taş Dönemi'nde bu resimlere rastlayamıyoruz artık. Eski Taş Dönemi'nde erkek heykeli pek ender ve erkeklik organı ortalıkta yok: Son Taş Dönemi'ndeyse, zaman zaman birkaç dişilik organına, buna karşılık bir yığın erkeklik organı resmine rastlanmakta.

erkekle *birlikte* gerçekleştirecekti doğanın ele geçirilmesini; insanoğlu, tanrılar karşısında kendini dişili erkekli olumlayacaktı; ama kadın, aletin doğurduğu olanakları kendine mal edememiştir. Engels, kadının gözden düşüşünü yarım yamalak açıklamıştır: tuncun ve demirin bulunuşunun üretim güçleri dengesini bozduğunu, böylece kadının erkekten geri kaldığını söylemek yetişmez; bu gerilik, kadının ezilişini açıklamaya yeterli değildir. Ona en çok zarar veren şey, erkek işçiye arkadaşlık edemediği için, insani *mitsein*'den (birlikte varoluştan) çıkarılıp atılmış olmasıdır: kadının zayıflığı, erkeğe oranla üretim yetisinin düşüklüğü bu kovulmayı açıklamaya yetmemektedir; kendi çalışma ve düşünme biçimine katılmadığı, yaşamın giz dolu güçlerinin etkisinde kalmaya devam ettiği için erkek kadını insan saymamıştır; onu insan saymadığı, ona *başka* bir varlık diye baktığı için de, erkeğin kadını ezmemesi olanaksızdı. Erkeğin yayılma ve egemenlik altına alma istemi, kadının yetisizliğini bir kara talih haline getirmiştir. Erkek, yeni uygulayımların açtığı yeni olanakları sınayıp tüketmek istemiştir: bunun için de gık demeden çalışacak birini aramış; insan kardeşlerini köleleştirmiştir. Kölelerin çalışması kadınınkinden daha etkili olduğundan, kadın, oymaktaki önemini yitirmiştir. Öte yandan, efendi erkek, köleyle ilintisinde, kadın karşısındaki yumuşatılmış yetkenin sağladığı üstünlükten daha büyüğüne kavuşmuştur. Doğuruculuğuyla erkeği ürkütüp kendini saydıran, erkekten *başka* olan ve bu *başka* varlığın kaygı verici niteliğine katılan kadın, bağlı kaldığı sürece, belli oranda erkeği kendine bağlıyordu; o *günlerde* köle-efendi ilintisinin karşılıklılığı onun için de geçerliydi ve kadın böylece kölelikten kurtuluyordu. Köleyi koruyan hiçbir tabu yoktur, o, başka birinin boyunduruğuna girmiş ondan ayrı değil, aşağı bir insandır: efendisiyle arasındaki ilintinin diyalektik oyunu yüzyıllarca sonra güncelleşecek, günlük yaşama yansıyacaktır; düzenli ataerkil toplumda köle, insan kılığındaki yük hayvanından başka bir şey değildir: Efendisi ona zorbaca bir yetkeyle yanaşır; dolayısıyla kendini beğenmişliği de arttıkça artar: ve bu şişinmeyi kadına döndürür. Kazandığı her şeyi kadına rağmen

kazanmaktadır; erkek güçlendikçe, kadın gözden düşer. Hele toprak sahibi olduktan sonra,[10] kadın da sahip olmak ister. Eskiden kendisi *erkek tanrı* mana ile *dişi tanrı* Toprak-Ana'nın malıydı: şimdi bir *ruhu, toprakları* vardır; *Kadın*'ın boyunduruğundan kurtulmuş, kendine özgü bir kadınla, kendine özgü çocuklar istemektedir. Tarlalarındaki çalışmanın bütünüyle *kendisinin* olmasını, bunun içinse çalışanların kendi malı olmasını istemektedir: karısını da, çocuklarını da kendine mal eder. Mallarını bırakabileceği, hem yeryüzündeki yaşamını sürdürecek, hem de ruhuna dua edecek mirasçılar gereklidir ona. Evcil tanrılara duyulan saygıyla özel mülkiyetin temel yasaları çakışmakta, mirasçı hem iktisadi, hem dinsel bir görevi yerine getirmektedir. Böylece, tarım öncelikle büyülü bir işlem olmaktan çıkıp yaratıcı bir çalışma haline geldiği gün, erkek üretici bir güç olduğunu keşfetmektedir; ondan sonra hem çocuklarına, hem de ekinlerine sahip çıkacaktır.[11]

İlkel çağlarda, ana yönünden akrabalığın yerine baba yönünden akrabalığı geçiren devrimden daha önemli bir düşünsel devrim olmamıştır; bu devrimden sonra ana sütanne, hizmetçi kadın durumuna düşmüş, babanın egemenliği yüceldikçe yücelmiştir; bütün hakları elinde bulunduran ve çocuklarına aktaran babadır artık. Aishkylos'un *İyilik Perileri* adlı oyununda Apollon şu yeni doğruları herkese duyurur: "Çocuğu meydana getiren ana değildir; o, yalnızca karnına bırakılan tohumu besleyip büyütür; çocuğu meydana getiren babadır. Kadın, yabancı bir mutemet gibi tohumu alır ve Tanrı dilerse saklar." Bu sözlerin hiçbir bilimsel buluşa dayanmadığı açıktır: onlar bir inancı dile getirmektedirler. Erkeğin, yaratıcı gücüne duyduğu güvenin kaynağı olan uygulayımsal nedensellik deneyi, hiç kuşkusuz, onun, çocuk yaratmada ana

[10] Birinci Kesim, III. Bölüme bakınız.

[11] Kadın, tarladaki sürülmüş izlere, erkeklik organıysa sabana benzetilmekteydi. Akatlar döneminden kalma bir saban resminin üzerinde cinsel birleşmeyi canlandıran simgeler vardır; sonraları, bu erkeklik organı-saban, kilden ya da başka maddelerden de yapılmıştır. *Lak* sözcüğü, bazı Avustralya ve Asya dillerinde hem erkeklik organını hem de bahçe belini anlatmaktadır. Asurlularda, "sabanıyla toprağı gebe bırakan" tanrıya yöneltilmiş bir yakarı vardır.

kadar gerekli olduğunu anlamasına yol açmıştır. Burada fikir, gözleme kılavuzluk etmiştir; gözlemse, babaya, ananınkine eşit bir görev vermektedir: buna göre, doğal açıdan gebeliğin temel koşulu, erkek tohumuyla kadının aydan aya bıraktığı yumurtacığın rastlaşmasıydı; Aristo'nun dile getirdiği fikir: kadının yalnızca madde oluşu, "doğan varlıkların hepsinde bulunan erkek hareket öğesinin bütün öbür öğelerden daha iyi ve kutsal oluşu", tüm bilgileri aşan bir güç isteğini dışa vurmaktadır. Soyunun sopunun devamını kendine mal etmekle, erkek, kadının boyunduruğundan kesin olarak sıyrılmakta, kadına karşı büyük bir yengiye ulaşıp, dünyayı ele geçirmektedir. Yalnızca çocuk doğurmaya ve benzeri ikinci derecede işlere mahkûm edilen, kılgısal önemiyle dinsel etki gücünden yoksun kalan kadın, bundan böyle, hizmetçi durumuna düşmektedir.

II

Özel mülkiyet tahtından indirilen kadının yazgısı, bundan sonra, yüzyıllar boyu, özel mülkiyete bağlı kalacaktır: yaşamöyküsü, büyük ölçüde, mirasın tarihçesiyle karışacaktır. Mal sahibinin varlığını malında mülkünde yabancılaştırdığını akıldan çıkarmazsak, miras kurumunun önemini anlarız; böyleleri için mal canlarından daha değerlidir; miras kuramı şu gelip geçici ömrün daracık sınırlarını aşmakta, ölümsüz ruhun yeryüzündeki duyarlı biçimi olan vücudun çürüyüp gidişinden sonra da ayakta kalmaktadır; ama bu, ancak mülk mal sahibinin elinde kalırsa olabilmektedir: malı mülkü kendisini devam ettiren ve tanıyan, *kendisi*'nin olan kişilere kalırsa kendisinin olmaya devam edecektir. Mirasçı için, baba toprağını işlemekle, babadan kalma tanrılara tapmak tek ve aynı zorunluluktur: böylece o yerin, hem altında hem üstünde atalarının yaşamını sürdürmektedir. Dolayısıyla erkek, ne mallarını, ne de çocuklarını kadınla paylaşmaya yanaşacaktır. Bu özlemlerini sonsuza dek ve bütünüyle gerçekleştiremeyecektir elbet. Ama

ataerkilliğin ağır bastığı dönemlerde, kadının elinden her türlü mülkiyet ve miras hakkını alacaktır.

*
* *

Romalı kadının tarihçesi, aileyle Devlet arasındaki çatışmanın öyküsüdür. Etrüskler, ana yönünden akrabalığa dayanan bir toplumdular ve Roma'da, krallık döneminde, belki hâlâ ana hukukuna bağlı, ayrı oymaktan kişilerle evlenme töresi yürürlükteydi: Latin kralları tahtı miras yoluyla kendi akrabalarına bırakmıyorlardı. Ancak şurası kesindir ki, Tarquin'in ölümünden sonra, ataerkil hukuk ağır bastı: tarımsal mülkiyet, özel yurtluk (malikâne), dolayısıyla aile, toplumun çekirdeği haline geldi. Bundan sonra kadın ana baba kalıtına, bunun sonucu olarak da aileye sıkı sıkıya bağlanacaktır: yasalar onu, Yunan kadınlarına tanınan güvencelerden bile yoksun bırakacaktır; ömrünü yetisizlik ve kölelik içinde geçirmektedir. Kamu işlerinden uzaklaştırıldığını, her türlü "erkek işi"nin kendisine yasaklandığını söylemek bile gereksiz; kamu hukuku açısından ölene dek ergin olmayan kişidir. Babadan kalan mallardan hakkını almasına ses çıkarılmamakta, ama bunları kullanması önlenmektedir: hep bir erkeğin vasiliği altındadır. "Kadın kendilerini vasiyetname yoluyla malından mülkünden yoksun bırakmasın, yabancılaşma ya da borçlanma sonucu yoksun düşürmesin diye, vasilik vasilerce, özel çıkarlarını korumak üzere bulunmuş bir kurumdur" der Gayus. Kadının ilk koruyucusu babadır; onun yokluğunda bu görevi babanın hısım akrabası yüklenir. Kadın evlendiği zaman, kocasının "eline" geçer; üç türlü evlenme vardır: *conferratio* adı verilen birinci türde, damatla gelin, en yüce din adamının gözetiminde, Kapitol'ün efendisi Jüpiter'e has undan yapılmış bir pasta sunarlar; *coemptio* denen ikinci türde, baba, düzmece bir satışla kızını tüm haklarıyla kocaya verir; *usus* denen üçüncü evlilik biçimindeyse, kızla erkek bir yıl aynı çatı altında

yaşadıktan sonra evlenmiş sayılmaktadır; bunların üçünde de "hak devri" vardır, yani koca babanın ya da baba yönünden akrabaların yerini alır; karısı haremindeki kızlardan biri olmuş, gerek kendisi, gerek malları tam anlamıyla ona geçmiştir. Ancak, XII Yapraklı yasanın çıkışından sonra, Romalı kadın hem babasının, hem de kocasının ailesinden sayıldığı için, birtakım çatışmalar doğmuş, bu da Romalı kadına özgürlük yolunu açmıştır. Gerçekten de, "hak devri" yoluyla evlenme, baba yönünden akrabaların vasiliğine son vermektedir. O zaman, *sine manu* (hakları devretmeden) evlenmenin doğduğunu görüyoruz; bu durumda, kadının malları vasilerin elinde kalmakta, koca yalnızca onu almaktadır; bu hakkı bile, kızı üzerinde mutlak bir yetkeye sahip babayla paylaşmaktadır. Aile mahkemeleri, babayla koca arasında doğacak çatışmaları karara bağlamakla görevlidir; bu kurum, kadının kendisini babasma yaslanarak kocasından, kocasına yaslanarak babasından korunmasına izin vermekte, böylece, herhangi bir kişinin malı olmaktan kurtulmaktadır. Öte yandan, bu özel yargı organının bulunuşunun da kanıtladığı üzere, geniş aile son derece güçlü olduğu halde, ailenin başı olan baba her şeyden önce bir yurttaştır: yetkesi sınırsızdır, karısıyla çocuklarına karşı astığı astık kestiği kestiktir; ama hiçbiri malı değildirler; hatta, kendisinin olmak şöyle dursun, o bunlara kamu yararına bakmakla yükümlüdür; çocuk doğuran ve gördüğü işler arasında genellikle tarım da bulunan kadın ülkeye son derece yararlı, çok sayılan bir kişidir. Burada, tarih boyunca rastladığımız pek önemli bir olguyla karşı karşıyayız: soyut hukuk, kadının somut durumunu belirlemeye yetmiyor; bu durum, büyük ölçüde, toplum içinde oynadığı role bağlı kalıyor; ve çoğu kez soyut özgürlükle somut güçler ters orantılı düşüyor. Yasalar yönünden Eski Yunan kadınından daha bağlı bulunan Romalı kadın, topluma ondan daha çok karışmış durumdadır; evde, yurtluğun tam ortasına rastlayan, kemeraltıyla geçilen ayrı bir bölümde yaşar, köleleri yöneten odur; çocukların eğitimiyle uğraşır ve etkisi, çoğu kez, ileri yaşlara dek sürer; kocasının çalışmalarına ve kaygılarına ortaktır, mallarının ortak sahibi sayılır, "Ubi tu Gaius,

ego Gaia" (Senin Kral olduğun yerde, ben de Kraliçeyim) sözü boşa söylenmemiştir herhalde; evin hanımına "domina" (hanımefendi) denir; o, evinin efendisi, kocasıyla aynı tanrıya tapan, ona kölelik değil eşlik eden kişidir; onları birbirine bağlayan bağ öylesine kutsaldır ki, beş yüzyıl boyunca tek bir boşanmaya rastlanmaz. Kendi dairesine kapanmamıştır: yemeklere, bayramlara katılır, tiyatroya gider; sokakta erkeğin önünde yürür, konsüller ve baltacılar o geçerken yol verip selama dururlar. Efsaneler ona tarih içersinde önemli bir yer vermektedir: Sabina'ların, Lucrecia' nın, Virgina'nın öykülerini hepimiz biliriz; Coriolanus anasıyla karısının yalvarmaları karşısında yumuşar; Lucinius yasasının, Roma demokrasisinin en yüce utkusu olan bu yasanın, ona karısı tarafından yazdırıldığı söylenir; Cornelia yüreklendirmiştir Gracque'ları. "Dünyanın her yanında erkekler kadınları yönetir," der Caton, "dünyayı yöneten bizleriyse karılarımız yönetmektedir."

Roma'daki yasal durum, yavaş yavaş, kılgısal duruma uyar. Roma'nın soylu kişilerce yönetimi sırasında, her aile, cumhuriyet içersinde özerk bir kurum olarak yaşamaktadır; Devlet, güçlendikçe, servetin belli ellerde toplanmasıyla, varlıklı ailelerin saldırganlığıyla savaşmak zorunda kalır. Özel aile mahkemeleri yavaş yavaş ortadan kalkar, onun yerini kamu tüzesi (amme hukuku) alır. Ve kadın, gittikçe, daha önemli haklar elde eder. Başlangıçta dört güç sınırlamaktadır özgürlüğünü: babasıyla kocası kendisine, yasal koruyucusuyla kocanın hakları da mallarına sahiptirler. Devlet, babayla koca arasındaki çatışmadan yararlanıp her ikisinin haklarını da sınırlar: eşini aldatma, boşanma gibi konulara bundan böyle Devlet mahkemesi bakacaktır. Böylece, vasilikle kocalık hakkı birbirine karışır. Yasal koruyucunun çıkarı gözetilerek kocalık hakkıyla evlilik birbirinden ayrılmıştır zaten; kadınlar, daha sonra kocalık hakkını vasilerden kurtulmak için kullanacaklardır, ya düzmece evlilikler yapacak, ya da babalarından veya Devlet'ten kendilerine bir dediklerini iki etmeyen vasiler tayin etmelerini isteyeceklerdir. İmparatorluk döneminde çıkan yasalarsa, vasiliği tümden kaldıracaktır. Bunun sonucu olarak kadın, bağımsızlığı

konusunda olumlu bir güvence elde eder: babası kendisine çeyiz hazırlamak zorundadır; bu çeyiz, evliliğin bozulmasından sonra babaya ve onun akrabalarına dönmez, evlilik sırasında da kocanın malı olmaz; kadın, dilediği an, apansız bir boşanmayla malını geri isteyebilir, buysa kocanın boynunu eğik tutar. Plautus: "Erkek, kadının getirdiği çeyizi kabul etmekle, gücünü satmış oluyordu" der. Analar, Cumhuriyet dönemi biter bitmez, çocuklarından babaları kadar saygı görme hakkına kavuştular; koca iyi bir baba olamadığı ya da çocuğa bir koruyucu tayin etmek gerektiğinde, yavrularını saklama hakkı verildi onlara. Hadrianus döneminde, bir senato kararı, kocası ölmüş üç çocuklu anaya, *ab intestat* (vasiyetsiz) çocuklarının varisi olma hakkını tanır. Marcus-Aurelius döneminde Romalı ailenin evrimi tamamlanır: MÖ 178 yılından sonra, ananın da mirasçıları vardır ve bunlar baba yönünden akrabalardan önce gelmektedirler; aile, bundan böyle, *conjunctio sanguinis*'tir (kan bağına dayalıdır) ve ana babaya eşittir; kızlar da erkek kardeşleri gibi mirasa konarlar.

Ancak, Roma Hukuku tarihinde, bu anlattıklarımızla çelişen bir hareket vardır: merkezi hükümet, kadını ailenin boyunduruğundan kurtarıp kendi kanatları altına alır; ve bir sürü yasal yetisizlikle donatır.

Gerçekten de, kadın hem bağımsız, hem zengin olduğu zaman kaygı verecek derecede önem kazanacaktı; dolayısıyla, bir elle verirken, öbürüyle almaya çalışacaktır. Romalıların gereksiz harcamalarda bulunmalarını yasaklayan Oppia yasası, Annibal Roma kapılarına dayandığı zaman çıkarılmıştır: kadınlar, tehlike geçtikten sonra bu yasanın kaldırılmasını istemişlerdir; Caton, ünlü bir söylevle yasanın kaldırılmamasını savunmuştur: ama kentin büyük alanında toplanan ev hanımlarının gösterileri daha ağır basmıştır. Töreler yumuşadıkça sertleşen yasalar art arda önerilmiş, ama başarı sağlanamamıştır: her sertlik denemesi bir sürü kaçamağa yol açmıştır. Yalnız, Velleius döneminde çıkan bir senato kararı kadının başka biri için "dilekte bulunmasını" (yani sözleşmeyle başkalarına bağlanmasını) yasaklamış, böylece onu hemen hemen bütün

toplumsal haklarından yoksun bırakmıştır. Kılgısal alanda en büyük özgürlüğe sahip olduğu anda kadının aşağı bir cins olduğu öne sürülmüştür, buysa, daha önce sözünü ettiğim, erkeğin kendi varlığını olumlama çabasına iyi bir örnektir: genç kızın, eşin, kız kardeşin hakları sınırlanamadığından, cins olarak erkeğe eşitliği yadsınmaktadır; hor görebilmek için "salaklığı, kırılganlığı" bahane edilmektedir.

Ancak şurası da bir gerçektir ki, Romalı kadınlar yeni kavuştukları özgürlüğü gereğince kullanamamışlardır; ama bundan olumlu bir biçimde yararlanabilmelerine izin de verilmemiştir. Biri onu ailenin boyunduruğundan kurtaran, öbürüyse birey olarak ezen bu iki çelişik bireyci ve devletçi akımın sonucu, toplumsal durumu dengesizdir. Anasının babasının mirasına konabilir, çocuklarından babaları kadar saygı bekleme hakkına sahiptir, vasiyetname yazabilir, çeyiz (drahoma) kurumu aracılığıyla kocasının kölesi olmaktan kurtulmaktadır, dilediği zaman boşanıp *yeniden evlenebilir: ama* gücünü somut olarak kullanmasına izin verilmediğinden, özgürlüğünün tanınması olumsuz etkiler doğurmaktadır. İktisadi bağımsızlık, siyasal hiçbir hak getirmediği için, soyut kalmaktadır; işte bu yüzden, Romalı kadınlar, herhangi bir *eylemde bulunamamakta*, birtakım *gösteriler yapmaktadırlar*: kentin sokaklarında bağrışa çağrışa dolaşmakta, mahkemeleri işgal etmekte, devlete karşı kundak hazırlamakta, kocalarına öğütler vermekte, içsavaşları körüklemektedirler; koca bir alay halinde gidip Tiber kıyısında Tanrıların Anası'nın heykelini arar, böylece Roma'ya Doğu tanrıçalarını getirirler; MS 114'te patlak veren Vesta Rahibeleri rezaletinden sonra okulları kapatılmıştır. Kamu yaşam ve erdemlerine katılmaları yasaktı, aile dağılıp da eski özel erdemler işe yaramaz, modası geçmiş hale gelince, kadınların uyacağı yeni bir ahlak önerilmedi. İki yoldan birini seçmek zorundaydılar; ya atalarının değerlerini saymakta direnmek; ya da hiçbir değer tanımamak. I. yüzyıl sonuyla II. yüzyıl başlarında, pek çok kadının, Cumhuriyet dönemindeki gibi kocalarına eşlik ve arkadaşlık ettiklerini görüyoruz: Plotina, Trajan'ın utku ve sorumluluk-

larını paylaşmakta; Sabina, daha yaşarken heykeli dikilecek kadar ün kazanmakta; Tiberius zamanında, Sextia kocası Aemilius Scaurus'tan, Pascea da Pomponius Labeus'tan sonra yaşamaya yanaşmamaktadırlar; Pauline, Senequa'yla birlikte damarlarını kesmekte; Genç Plinus, Arria'nın "Poete, non dolet"ini (ağlama ey ozan'ını) üne kavuşturmakta; Martial, Claudia Rufina, Virginia ve Sulpicia'ya kusursuz birer eş ve ana olarak tapmaktadır. Ama kadınların çoğu analıktan kaçmakta, habire evlenip boşanmaktadır; yasalar yine kocayı aldatmayı yasaklamakta: bazı ev hanımları çapkınlıkları sırasında rahatsız edilmemek için Devlet'in resmi yosma listesine yazılmaktadırlar.[12] O güne dek, Latin edebiyatı kadınlara karşı hep saygılı davranmıştır: birden, bütün taşlamacılar hücuma geçer. Aslında genel olarak kadına değil, çağdaşlarına saldırmaktadırlar. Juvenal, kadınları gösterişçilikle, pisboğazlıkla suçlar; erkek işlerine özendikleri için kınar: kadınlar siyasetle ilgilenmekte, dava dosyalarına burunlarını sokmakta, dilbilinıciler ve söz sanatı öğretmenleriyle tartışmakta, ava, araba yarışma, kılıç ve güreşe bayılmaktadırlar. Doğrusunu isterseniz, kadınlar, erkeklerle asıl eğlence düşkünlüğü ve günah konusunda yarışmaktadırlar; daha yüce ereklere gözlerini dikemeyecek kadar eğitimsizdirler; ayrıca, hiçbir amaç çıkarılmamaktadır önlerine; eylem kapıları kapalıdır onlara. Eski Cumhuriyet döneminde Romalı kadının dünyada bir yeri vardır, ama soyut haklarla bağımsızlıktan yoksun olduğu için eli kolu bağlıdır; çöküş dönemindeki Romalı kadınsa, somut alanda hâlâ erkeklerin egemen olduğu bir dünyada, işe yaramayan bir özgürlüğe sahip dişinin canlı örneğidir: "boş yere" özgürdür.

---

[12] Roma da tıpkı Eski Yunan gibi fahişeliğe resmen izin vermiştir. İki türlü yosma vardır: birinciler genelevlerde yaşamakta; "bonae meretrices" adı verilen ikincilerse serbest çalışmaktadırlar: bunların ev hanımı gibi giyinmeye hakları yoktur; moda, alışkılar (âdetler) ve sanat üzerinde belli bir etkileri olmuş, ama Atinalı saray yosmaları gibi gözde bir yer elde edememişlerdir.

III

Kadının toplumsal evrimi sürekli olmamıştır. Büyük istilalar tüm uygarlığı allak bullak etmiştir. Roma hukuku da yeni bir düşüncülüğün, Hıristiyanlığın etkisinde kalmıştır; daha sonraki yüzyıllardaysa istilacıların yasaları ağır basmıştır. İktisadi, toplumsal, siyasal, durum bütünüyle değişmiştir: bunun ceremesini çekmek de kadına düşmüştür.

Hıristiyanlık kadının ezilmesine az katkıda bulunmamıştır doğrusu. İncil'de, gerek kadınları, gerek cüzamlıları kapsayan bir iyilikçilik esintisi vardır elbet; yeni yasaya dört elle sarılanlar da zaten varlıksız kişiler, köleler ve kadınlar olmuştur. Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde, boyunlarını Kilise'ye uzatan kadınlara belli bir saygı gösterilmekteydi; erkeklerin karşısına birer çilekeş gibi çıkmaktaydılar; bununla birlikte, tapınma törenlerinde hep ikinci plandadırlar; "diaconesse"lerin, yani dullarla genç kızların ancak dindışı işlerle uğraşmalarına izin vardır: hasta bakımı, yoksullara yardım vb. Evlilik karşılıklı bağlılığı gerektiren bir kurum gibi gözüküyorsa da, aslında, kadının tam anlamıyla kocanın boyunduruğuna girdiği açıktır: korkunç derecede kadın düşmanı olan Yahudi geleneği Saint Paul aracılığıyla hortlamıştır. Saint Paul kadınlara silik kişiliği ve ağırbaşlılığı öğütler; gerek Tevrat'a, gerek İncil'e dayanarak kadının erkeğe bağlı olması ilkesini koyar: "Erkek kadından değil, kadın erkekten doğmuştur; erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratılmıştır," der. Başka bir yerde de: "Kilise nasıl İsa'nın buyruğundaysa, kadınlar da işte böyle her konuda kocalarının boyunduruğunda olsunlar" buyurur. Etin ilençlendiği bir dinde, kadın şeytanın en büyük baştan çıkarma aracıdır. Tertullien şunları yazar: "Kadın, şeytanın giriş kapısının sen. Sen, iblisin önden saldıramadığını tatlılıkla kandırdın. Tanrı'nın oğlu senin yüzünden öldü; sonsuza dek karalar ve partallar içinde gezmelisin." Saint Ambroise da şöyle der: "Adem Havva'yı değil, Havva Adem'i günaha itelemiştir. Dolayısıyla, kadının, günaha

soktuğu kişiye boyun eğmesi gerekir." Saint Jean Chrysostome efendimizse şunları yumurtlar: "Yırtıcı hayvanlar içersinde kadından daha zararlısı yoktur." IV. yüzyılda kilise hukuku yürürlüğe girince, evlilik insan zayıflığına verilmiş bir ödün gibi ele alınır, çünkü Hıristiyan yetkinliğiyle bağdaşmamaktadır. "Baltayı kapıp şu kısır evlilik ağacını kökünden keselim" diye yazar Saint Jérome. Papa VI. Gregoire'dan sonra papazların evlenmemesi zorunluluğu konunca, kadının tehlikeli yanı iyiden iyiye belirginleşir: bütün Kilise Babaları kadının iğrençliğini ilan ederler. Saint Thomas, kadının eksik, "rastlantısal" bir varlık, yarım kalmış bir erkek olduğunu söylerken işte bu geleneği sürdürmektedir. "İnsanoğlunun başında İsa, kadının başında da erkek vardır" der. Ve ekler: "Şurası saptanmış bir gerçektir ki, kadın erkeğin boyunduruğunda yaşamak üzere yaratılmıştır, kendi başına hiçbir yetkesi yoktur." Böylece kilise hukuku kadın hakları yönünden yalnızca kadını güçsüz ve yetisiz bırakan drahoma düzenine izin verir. Erkeğin gör düğü işler kadına yasaklandığı gibi, dava açamamakta, tanıklığı geçerli sayılmamaktadır. İmparatorlar, Kilise Babalarının etkisini yumuşatarak yansıtırlar; Justinianus yasaları kadına eş ve ana olarak saygı göstermekte, ama onu bu görevler içersine kapatmaktadır. Yetersizliği dişiliğinden değil, aile içersindeki yerinden gelmektedir. Boşanmak yasaktır, evliliğin kamusal bir olay olması gereklidir; ananın çocuklar üzerindeki hakkı babanınkine eşittir, Miras hakkı da aynıdır; kocası öldüğü zaman yasal koruyucuları odur. Velleius döneminde çıkan senato kararı değiştirilmiştir: bundan sonra, kadın başkası adına sözleşmeler yapabilecektir; ama kocası adına sözleşmeye giremez; evlendikten sonra çeyizine el süremez; getirdiği drahoma çocuklarının malıdır, onun, bunu kullanmaya hakkı yoktur artık.

Uygar olmayan kavimlerin istila ettiği yerlerde bu yasalara Cermen gelenekleri eklenir. Cermenlerin töreleri bir gariptir. Ancak savaş sırasında birinin önderliğini tanırlar; barış döneminde, aile özerk bir topluluktur; bu ailenin, ana yönünden akrabalığa dayanan soplarla ataerkil geniş aile arasında köprülük ettiği sanılmak-

tadır; bu ailede ananın erkek kardeşinin gücü babanınkine denktir ve kızlarla kız yeğenler karşısında kocayla aynı yetkeye sahiptirler. Her türlü yeteneğin kaba güçten doğduğu bir toplumda, kadın tam anlamıyla güçsüz demekti; ama ona, bağlı bulunduğu eviçi güçlerinin ikiliğinden gelen birtakım haklar tanınmaktaydı; köle de olsa saygı görmekteydi; kocası onu düpedüz satın almaktaydı: ama bu alışverişin bedeli, kadının öz malı olan bir dulluk geliriydi; babası ona çeyiz düzmekteydi; hem babasından kalan mallardan payını alıyor, hem de, anasının babasının öldürülmesi halinde, öldürenden belli bir zarar ödentisi alıp kendisine veriliyordu. Aile tekeşliydi, kocayı aldatmanın cezası ağır olup evliliğe büyük bir saygı gösterilmekteydi. Kadın hep vasilik altındaydı, ama kocasının en yakın arkadaşı sayılmaktaydı. Tacitus, "Savaşta da, barışta da kocasının yazgısına ortaktır; onunla birlikte yaşar, onunla birlikte ölür" diyor yazılarından birinde. Cermen kadını savaşlara katılmakta, savaşçılara yemek getirmekte, varlığıyla onları yüreklendirmekteydi. Dul kaldığı zaman, kocasının sahip bulunduğu gücün bir parçası ona aktarılmaktaydı. Bedensel zayıflığından gelen yetersizliği ahlaksal bir düşüklük sayılmıyordu. Kadın rahipler, kadın peygamberler vardı, buysa, eğitimlerinin erkeklerden yüksek olduğu kanısına götürüyordu insanı. Daha sonraları, miraslarda, kadınlara kalan eşya arasında mücevherlerle kitapların bulunduğu görülmüştür.

Ortaçağda işte bu gelenek sürüp gitmiştir. Kadın tam anlamıyla babasına ve kocasına bağlıdır: Clovis'in krallığı sırasında, *mundium* (erkeğin vasiliği) olanca ağırlığıyla omuzlarındadır; ama Franklar Cermen iffetinden vazgeçmişlerdir: Merovinge'lerle Carolinge'ler döneminde çokeşlilik egemendir; kadın, rızası alınmadan evlendirilmekte, yaşayıp yaşamamasına karar verme hakkına sahip kocası tarafından istendiği an boşanmaktadır; hizmetçi gibi davranılmaktadır ona. Yasalarca korunmaktadır: ama bu, kocasının malı, çocuklarının anası olduğu içindir. Herhangi bir kadına, kanıtlayamadan "orospu" demek, bir erkeğe edilen küfürden on beş kez daha ağır bir cezaya yol açmaktadır; evli bir

kadının kaçırılması bir erkeğin öldürülmesine denktir; evli bir kadının elini ya da kolunu sıkan, on beş meteliken otuz meteliğe kadar para cezasına çarptırılmaktadır; çocuk aldırmanın cezası yüz meteliktir; gebe bir kadını öldürmenin cezası özgür bir erkeği öldürmekten dört kez daha ağırdır; verimliliğini kanıtlamış bir kadın, özgür bir erkekten üç misli değerlidir; ama ana olamadığı zaman bu değer sıfıra iner; bir köleyle evlenirse yasadışı ilan edilir, akrabalarının onu öldürmeye hakları vardır. Kişi olarak en küçük bir hakka sahip değildir. Ancak, Devlet güçlendikçe, Roma'da gördüğümüz evrim belirir: çocuk ve kadın gibi yetersizlerin vasiliği ailenin hakkı olmaktan çıkıp Devlet'in görevleri arasına girer; Charlemagne'la birlikte, kadının sırtındaki *mundium* (vasilik hakkı) krala geçecektir; kral, başlangıçta, kadın doğal vasilerden yoksun kaldığı zaman işe karışmaktadır; derken, yavaş yavaş ailenin tüm haklarına el koyar; ama bu değişiklik kadının özgürlüğe kavuşması anlamına gelmez. Vasilik vasi için bir yük olur; kendisine bırakılan kimseyi korumak görevidir; bu korumaysa, korunan kişi için eski köleliğin sürmesi demektir.

Ortaçağın ateşli nöbetleri arasında derebeylik düzeni doğarken, kadının durumu belirsizdir. Derebeylik hukukunun başlıca niteliği, egemenlik hakkıyla sahip olma hakkının, kamu haklarıyla özel hakların birbirine karışmasıdır. Kadının bu dönemde kimi zaman ayaklar altına alınıp kimi zaman sayılmasının nedeni de budur zaten. Hiçbir siyasal yeteneği bulunmadığı için, başlangıçta her türlü özel haktan yoksun bırakılır. Gerçekten de, XI. yüzyıla dek, düzen kaba güce, mülkiyet de silah gücüne dayanmaktadır. Tımar, diyor hukukçular, "asker besleyerek elde tutulan toprak parçası" dır; kadın, koruyamayacağı için, böyle bir toprağa sahip olamaz. Tımarlar atadan miras kalmaya başlayınca durumu değişir; Cermen hukukunda birtakım anaerkil hak kırıntılarının sürüdüğünü gördük: erkek mirasçı bulunmadığı zaman, miras kıza kalıyordu. İşte bu yüzden, derebeylik de XI. yüzyıla doğru, kadının varisliğini kabul etmiştir. Ancak, derebeyine bağlı erkekler yine askerlik yapmak zorundadırlar; ve kadının yazgısı, sırf mirasa konma başla-

dığı için, düzelmiş değildir; yine bir erkek koruyucuya gereksinimi vardır; bunu da koca yerine getirmektedir: bir unvan alan, tımara sahip olan, mallarından yararlanma hakkını elinde bulunduran odur. Kadın, bir yurtluğun sahibesinin değil, kendisinin el değiştirmesine yardım eden aracıdır; bu aracılık onun haklarını genişletmemiştir, bir bakıma tımarın içinde erimiş taşınamayan malların bir parçası olmuştur. Yurtluk, Roma çağındaki gibi, ailenin malı değildir artık: derebeyinin malıdır; kadın da öyle. Kadına koca seçen odur; kadın çocuklarını kocası için değil, derebeyi için doğurmaktadır: bu çocuklar onun mallarını koruyacak kişiler olacaklardır. Dolayısıyla kadın yurtluğun, ve tepeden inme koynuna sokulan kocanın "koruyuculuğu" aracılığıyla bu yurtluğun efendisinin kölesidir; pek az çağda, yazgısı böylesine kara olmuştur. Mirasa konan kadın, bir toprak parçası ve bir şato demektir: damat adayları bu av üzerinde çekişirler ve daha on ikisine gelmeden babası ya da derebeyi onu baronun birine armağan eder. Bir erkek için birkaç kez evlenmek, biraz daha fazla toprağa sahip olmak demektir; bu yüzden, boşanmaların ardı arkası kesilmez; Kilise de tam bir ikiyüzlülükle bunlara izin verir; yedinci dereceye kadar olan akrabalarla evlenmek yasaklandığı ve akrabalık da isim babalığı ya da analığı gibi tinsel bağlara bile dayandığından, bir evliliğin bozulması için her zaman bir bahane bulunmaktadır; XI. yüzyılda kocalarınca beş altı kez boşanmış yığınla kadın vardır. Dul kalan kadın, kendine hemen yeni bir efendi bulmak zorundadır. Halk şarkılarında, Charlemagne'ın İspanya savaşında ölen baronlarının eşlerini topluca evlendirişinin öyküsüne rastlarız; Viyanalı Girard öyküsünde, Burgonya Düşesi kendiliğinden gelip Kral'dan bir koca ister. "Kocam geçende öldü, ama neye yarar yasım tutmak? Güçlü bir koca bulun bana, topraklarımın korunması için böyle birine gerek var çünkü" der; pek çok halk masalı bize genç kızları ya da dulları zorbaca ona buna dağıtan kral ya da derebeylerinden söz eder. Yine bu masallarda, kocanın, büyük bir gönül rahatlığıyla kendisine armağan edilen kadını satışa çıkardığı görülür; kocalar karılarına kötü davranmakta, tokatlayıp, yerlerde

sürümekte, dövmektedirler; Beaumanoir'ın[13] *Beauvaisis Alışkıları* adlı yapıtındaki tek dileği, kocanın karısını "akıllıca cezalandırması"dır. Bu savaşçı uygarlığı kadına yalnızca küçümsemeyle bakmaktadır. Şövalye kadınlarla ilgilenmez: onun için atı çok daha değerlidir; halk şarkılarında hep kızlar erkeklere kaş göz eder; evlendikten sonra onlardan karşılıklı olmayan bir bağlılık beklenir; erkek kadını yaşamına ortak etmez. "Bir yarışa çıkarken gidip hanımın birine akıl danışan şövalye yere batsın." Renaud de Montauban'ın yapıtında da şöyle bir konuşmaya rastlarız: "Allı pullu evlerinize dönün, gölgede oturup yiyin, için, nakış işleyin, ipekli üstüne resimler çizin, ama işlerimize burnunuzu sokmayın. Kılıç kalkanla savaşmaktır bizim işimiz. Kesin sesinizi!" Kadın, zaman zaman erkeğin amansız yaşamına katılmaktadır. Genç kızlığında elinden her şey gelmekte, ata binmekte, şahinle kuş avına çıkmaktadır; hemen hiçbir eğitim görmemekte, kaç-göçsüz yetiştirilmektedir: şatoya gelen konukları ağırlayan, yemekleriyle, yıkanmalarıyla uğraşan, rahat uyuyabilmeleri için "başlarını okşayan" odur; kadın olduğu halde, ara sıra yırtıcı hayvanların ardına düşmekte, uzun ve güç yolculuklara çıkmaktadır; kocası yokken beyliği o korumaktadır. Tam bir erkek gibi davrandıkları için "virago" (erkeksi kadın) adı verilen bu şato sahibi kadınlara herkes hayrandır: para canlısı, kalleş, katı yürekli kadınlardır bunlar; beyliklerindeki insanlara kötü davranıp onları ezerler. Tarih ve efsaneler bize onlardan birkaçının anısını saklamıştır: Aubie şatosunun sahibi olan kadın, herkesinkinden yüksek bir kule yaptırdıktan sonra, bu iş gizli saklı kalsın diye, mimarının başını vurdurmuştur; kocasını evden kovmuş: adam da gizlice geri gelip karısını öldürmüştür. Roger de Montgomerri'nin eşi Mabille, beyliğindeki soyluları dilenecek kadar yoksun düşürmekten zevk alırmış: soylular da onun kafasını uçurarak öçlerini almışlar. İngiltere Kralı I. Henri'nin yasadışı kızı Julienne, babasını Breteuil şatosuna sokma-

[13] Philippe de Beaumanoir, 1246-1296 yılları arasında yaşamış, *Beauvaisis Alışkıları* adlı yapıtı kaleme almış ünlü Fransız yasa adamı.

mış, adamı tuzağa düşürmüş, o da kendisini ağır bir biçimde cezalandırmıştır. Ama bütün bunlar sıradışı, ayrık olaylardır. Genel olarak şato sahibi hanımlar günlerini örgü örmek, Tanrı'ya yakarmak, kocalarını bekleyip sıkılmakla geçirirler.

*
* *

Kadının yasal durumu XV. yüzyıl başında XIX. yüzyıla dek hemen hiç değişmemiştir; ama ayrıcalıklı sınıflarda, somut durumu belli bir evrim geçirmiştir. İtalyan Yeniden Doğuş Çağı, cins ayrımı gözetmeksizin, bütün güçlü kişiliklerin serpilip geliştiği dönemdir. Bu çağda, Aragonlu Jeanne, Napolili Jeanne, Esteli Isabelle gibi güçlü yönetici kadınlara rastlamaktayız; kimisi milis kuvvetlerinin başına geçip erkeklerle savaşmıştır: Giralomo Riario'nun karısı Forli'nin özgürlüğü için vuruşmuştur; Hippolita Fioramenti Milano Dükü'nün askerlerine komutanlık etmiş, Pavia kuşatması sırasında soylu hanımlardan kurulu bir birlikle kaleye saldırmıştır. Siennalılar, kentlerini Montluc'e karşı savunabilmek için kadınların komutanlık ettiği, üçer bin kişilik üç kadın alayı kurmuşlardır. Daha başka İtalyan kadınlarıysa kültürleri ya da yetenekleriyle ün salmışlardır: bunlar arasında İsara Nogara, Veronica Gambara, Gaspara Stampara, Michel Angelo'nun sevgilisi Vittoria Colona ve özellikle Laurent ile Julien Médicis'nin anneleri Lucretia Tornabuoni sayılabilir; bu sonuncu, bir sürü kaside arasında, Saint Jean-Baptiste'le Meryem Ana'nın yaşamlarını anlatan ünlü bir yapıt vermiştir. Bu seçkin kadınlar arasında, çok sayıda saray yosması vardır; töre özgürlüğüyle anlayış genişliğini birleştiren, uğraşları dolayısıyla özerkliğe kavuşan bu kadınlara erkekler saygılı bir hayranlıkla yanaşmaktaydı; onlar sanatı korumakta, edebiyatla, felsefeyle ilgilenmekte, çoğu kez kendileri de yazı ya da resim sanatıyla uğraşmaktadırlar: Lunalı İsabelle, San Celsolu Catarina, hem ozan, hem müzikçi olan İmpéria

Aspasia ile Phryné'den beri sürüp gelen geleneğin mirasçılarıdırlar. Ancak, pek çoğu için özgürlük tam bir başıbozukluk demektir: İtalyan soylu hanımlarıyla yosmalarının içki âlemleriyle cinayetleri dillere destandır.

Aynı başıbozukluk, toplumsal yerleri ve servetleriyle toplum ahlakının dışına çıkabilen daha sonraki yüzyıl kadınlarının özgürlüğünün de başlıca niteliği olarak kalmıştır; toplum ahlakıysa, ortaçağdaki kadar katıdır. Kişiliğini olumlu bir biçimde tamamlayansa parmakla gösterilecek kadar azdır. Kraliçeler yine ayrıcalıklı kadınlardır: Catherine de Médicis, Elisabeth d'Angleterre, İsabelle la Catholique bunun en uç örnekleridirler. Bu arada, birkaç ermiş kadın da sivrilir. Avilalı Sainte Thérése'in şaşırtıcı yazgısı Sainte Catherine'inkinin hemen hemen aynıdır: Tanrı'ya duyduğu güven, sağlam kendine güvenin kaynağıdır; durumuna yaraşan erdemleri en yüksek noktasına çıkararak hem kendisine koşup günah çıkaran kişilerin, hem de Hıristiyan dünyasının desteğini kazanır: böylece, rahibeliğin dar sınırlarının ötesine taşar; kendi adına manastırlar kurar, bunları yönetir, sağa sola gider, serüvenci erkeklere özgü bir yüreklilikle yeni işlere girişip inatla sürdürür; toplum onun karşısına engel çıkarmaz; kitap yazması bile gözü peklik sayılmaz: hatta, kendisine bağlı olan dindarlar ona bunu salık verirler. Şaşırtıcı bir rastlantıyla erkeğe sunulan olanaklar sağlandığı zaman bir kadının da erkek kadar yükselebileceğini göz kamaştırıcı bir biçimde ortaya koyar.

Oysa, gerçekte, bu olanaklar hiç mi hiç eşit değildir; XVI. yüzyılda kadınlar hâlâ çok az eğitilmektedirler. Anne de Bretagne, eskiden yalnız erkeklerin doldurduğu saraya bir sürü kadın çağırır; nedime kızlardan bir alay kurmaya çalışır: ama kültürlerinden çok görgülerini artırmakla uğraşır. Daha sonraları gerek zekâları, gerek zihinsel etkileri, gerek yazılarıyla sivrilen kadınların çoğu yine aksoyludur: Retz Düşesi, Madam de Lignerolle, Rohan Düşesiyle kızı Anne bunlar arasındadır; en ünlülerse prensestir: Kraliçe Margot ile Marguerite de Navarre. Perette du Guillet kentsoyluysa da, Louise Labbé hiç kuşkusuz saray yosmasıdır: yaşayışı bir yosmanınki kadar kaygısızdır.

XVII. yüzyıl kadınları yine birer aydın olarak göze çarpacaklardır; törenli toplantılar gelişmekte, kültür yayılmaktadır; kadınların sanat toplantılarında oynadıkları rol yabana atılmaz; dünyanın kuruluşuna katılmadıkları için, konuşmaya, sanata, edebiyata ayıracak bol bol vakitleri vardır; eğitimleri düzenli değildir, ama söyleşiler, okumalar, özel öğretmenler, genel dersler aracılığıyla kocalarından daha geniş bir bilgi elde etmektedirler: Fransa'da Matmazel de Gournay'nin, Madam de Rambouillet'nin, Matmazel de Scudéry'nin, Madam de La Fayette'in, Madam de Sevigné'nin ünleri yaygındır; Fransa dışındaysa, aynı üne, Prenses Elisabeth, Kraliçe Christine, bütün bilim dünyasıyla mektuplaşan Matmazel de Schurman sahiptirler. Kadınlar elde ettikleri bu kültür ve onun sağladığı etki yardımıyla erkek dünyasına sokulabilmişlerdir; pek çok hırslı kadın, edebiyattan, tanrı-bilimden siyaset oyunlarına kayıvermiştir. Papalık büyükelçisi, 1623'te şunları yazıyordu: "Fransa'da bütün büyük olaylar, bütün önemli dolaplar çoğu kez kadınlardan gelir." Conde Prensesi ünlü "kadınlar darbesi"ni hazırlar; Avusturyalı Anne'ın çevresinde öğütlerini dinlediği bir yığın kadın vardır; Richelieu, Aiguillon Düşesi'ne oldukça iyi kulak verir; la Fronde (Büyük Ayaklanma) sırasında Madam de Montbazon'un, Chevreuse Düşesi'nin, Matmazel de Montpensier'nin, Longueville Düşesi'nin, Anne de Gonzague'ın ve daha başka kadınların oynadığı rolü hepimiz biliyoruz. Hele Madam de Maintenon, becerikli bir akılhocasının, Devlet işlerinde ne denli etkili olacağını gösteren çok iyi bir örnektir. Kadınlar, akıl hocası, öğütçü, dolapçı olarak dolaylı yoldan en etkili rolü kendilerine ayırmaktadırlar: Prenses Ursins'in İspanya'daki yetkisi daha büyüktür, ama saltanatı kısa sürmüştür. Bu aksoylu hanımların yanında, kentsoylu ahlakın zorunluluklarından sıyrılan birkaç güçlü kadına daha rastlarız; derken, yeni bir tür ortaya çıkar: tiyatro oyuncuları. Kadının ilk kez sahnede görünüşü 1545 yılındadır; 1592'de hâlâ bir tek kadın oyuncu vardır; XVII. yüzyıl başlarında, kadın oyuncuların çoğu erkek oyuncuların eşleridir; sonradan, gerek uğraşlarında, gerek özel yaşamlarında, özerkliğe kavuşurlar.

Saray yosmasına gelince, ilkin Phryné, İmpéria olduktan sonra, en yetkin örneğine Ninon de Lenclos'yla ulaşır: o, dişiliğini kullanarak kadınlığın dar sınırlarını aşar; aralarında yaşaya yaşaya erkeksi nitelikler kazanır; törelerindeki bağımsızlık onu zihinsel bağımsızlığa götürür: Ninon de Lenclos özgürlüğü bir kadının erişebileceği en son sınıra vardırmıştır.

XVIII. yüzyılda kadının özgürlük ve bağımsızlığı daha da genişler. Töreler, ilke olarak, yine çok serttir: genç kıza ancak üstünkörü bir eğitim verilmektedir; fikri alınmaksızın evlendirilmekte ya da manastıra verilmektedir. Kentsoylu sınıf, varlığı gittikçe sağlamlaşan, yükselen sınıf olduğundan, evli kadını pek sıkı bir ahlak çemberi içinde yaşatmaktadır. Buna karşılık aksoylu sınıfın çöküşü saraylı hanımların her türlü aşırılığına izin vermekte, bunların verdiği kötü örnekler kentsoylu sınıfa bile bulaşmaktadır; ne manastırlar, ne de yuva tutabilmektedir gemi azıya alan kadını. Ama pek çoğu için, bu özgürlük yine soyut ve olumsuz bir şeydir: bunlar, *günlerini gün etmekten öteye geçmezler. Zeki ve hırslı* olanlarsa kendilerine birtakım eylem olanakları yaratırlar. Salon yaşamı yeni bir hız kazanır: bu dönemde Madam Goeffrin'in, Madam du Deffand'ın, Matmazel de Lespinasse'in, Madam d'Espinay'nin, Madam de Tencin'in oynadıkları rolü herkes bilir; kadınlar, koruyucu ya da esin perisi olarak, yazarların başlıca okurlarıdırlar; kendileri de edebiyatla, felsefeyle, bilimlerle ilgilenmektedirler. Madam du Chatelet gibi, özel fizik odaları, kimya laboratuvarları vardır, deneyler yapmakta, cisimleri parçalayıp çözümlemektedirler; siyasal yaşamda her zamankinden daha etkindirler: Madam de Prie, Madam de Mailly, Madam de Châteauneuf, Madam de Pompadour, Madam du Barry sırayla XV. Louis'yi yönetirler; her bakanın bir dişi akıl hocası vardır; öyle ki, Montesquieu, Fransa'da her şeyin kadınlar eliyle yapıldığı kanısındadır; onlar, der, "Devlet içinde Devlet"tirler; Collé de, 1789 arifesinde şunları yazar: "Kadınlar Fransız erkeklerini öylesine bağlamış, boyunduruk altına almışlardır ki, zavallılar hep onlara göre düşünür ve duyarlar." Bu soylu hanımların yanında, geniş bir üne

ermiş oyuncular ve yosmalar vardır: Sophie Arnauld, Julie Talma, Adrienne Lecouvreur onlar arasındadır.

Bütün Eski Yönetim (Krallık) süresince, kadınların kendilerini olumlayabildikleri başlıca alan, kültür alanı olmuştur. Bununla birlikte, hiçbir Dante ya da Shakespeare'in ulaştığı doruğa varamamıştır; bu, içinde bulundukları durumun değersizliğinden gelmektedir. Kültür geniş yığınların değil, bir avuç azınlığın harcı olmuştur hep; üstün yetenekli erkeklerse, öteden beri, geniş halk yığınları içinden çıkmıştır; en ayrıcalıklı kadınların bile çevresinde, ta tepelere erişmelerini engelleyen şeyler vardı. Sainte Thérése'in ya da Rus Çariçesi Katerina'nın yolunu kesen yoktu, ama kadın yazarı kösteklemek için herkes elbirliği etmekteydi. Virginia Woolf, *A room of one's own* (Kişinin Özel Odası) adlı küçük kitabında, sözüm ona Shakespeare'in kız kardeşi olan bir kadının öyküsünü anlatır; Shakespeare okulda Latince, dilbilgisi, mantık öğrenirken, kız kardeşi tam bir bilgisizlik içinde evde oturmaktadır; oğlan sağda solda avlanır, dağda bayırda koşar, çevredeki hanımlarla yatarken, kızcağıza, anasının babasının gözü önünde öteberi yamamak düşmektedir; onun gibi Londra'da talihini denemeye gitse, özgürce para kazanıp yaşayan bir tiyatro oyuncusu olamayacak; ya kulağından tutulup eve döndürülecek, zorla adamın birine verilecek; ya da kandırılıp lekelenecek, ortada bırakılacak, sonunda kendi eliyle canına kıyacaktı. Daniel de Foe'nun ünlü Moll Flanders'ı gibi, neşeli bir sokak yosması da olabilir: ama hiçbir zaman bir tiyatro topluluğunun başına geçip oyunlar yazamazdı. İngiltere'de, diyor Virginia Woolf, kadın yazarlara hep kötü gözle bakılmıştır. Doktor Johnson, kadın yazarları "arka ayakları üstünde dikilip yürüyen cambaz köpeklere" benzetir: "pek hoş olmasa da, şaşırtıcı bir şeydir" der. Sanatçılar başkalarının görüşüne herkesten çok değer verirler; kadınlarsa bu konuda sımsıkı bağlıdırlar: bir kadın oyuncunun şunun bunun dediğine aldırmamak için, ne büyük yüreklilik göstermesi gerekeceğini anlamak çok kolaydır; çoğu kez, salt bu kavga uğrunda harcanıp giderler. XVII. yüzyıl sonunda, soylu ve çocuksuz bir kadın olan Lady

Winhilsea yazarlığa kalkışır; yapıtının kimi bölümleri duyarlı ve şiirsel bir yapıya sahip bulunduğunu gösteriyor; ama o da nefret, öfke ve korku içersinde tükenip gitmiştir:

Ah, ah! eline kalem alan kadın
Öylesine kendini beğenmiş bir yaratık sayılır ki
Bir daha ölse silemez artık bu suçun izini!

Yapıtı, hemen hemen bütünüyle kadının içinde bulunduğu duruma öfkelenmeye ayrılmıştır. Newcastle Düşesi'nin durumu da aynıdır; o da soylu bir hanımdır, yazarlığa başladığı an tüm çevresi hop oturup hop kalkar. "Kadınlar hamamböceği ya da gece kuşu gibi yaşıyor; ağaç kurdu gibi ölüyorlar" der yazılarından birinde öfkeyle. Saldırıya uğramış, gülünç düşürülmüş, sonunda yurtluğuna kapanmak zorunda kalmıştır; alabildiğine gönlü zengin bir kadın olduğu halde, yarı yarıya çıldırdığı için, ondan sonra ancak birtakım saçmalıklar yazabilmiştir. Kentsoylu bir kadının, Mrs. Aphra Behn'in, dul kaldıktan sonra bir erkek gibi kalemiyle yaşa- yabilmesi ancak XVIII. yüzyılda gerçekleşebilmiştir; bu ilk örneği daha başkaları izlemiştir; ama XIX. yüzyılda bile adlarını gizlemek zorundadırlar; "özel odaları" yoktur, yani iç özgürlüğün belli başlı koşullarından biri olan özdeksel bağımsızlıktan yoksundurlar.

Yukarıda gördüğümüz gibi, soylulararası yaşamın gelişmesi ve bununla kültürel yaşamın iç içeliği sonucu, Fransız kadınlarının durumu öbürlerinkinden biraz daha iyi olmuştur. Bununla birlikte, kamuoyu genellikle düşmandır "kara çoraplar"a. Yeniden Doğuş Dönemi'nde, soylu hanımlarla aydın kadınlar cinslerini destekleyen bir akımın doğmasına yol açmışlardır; İtalya'dan alınıp getirilen Eflâtun öğretileri gerek sevgiyi, gerek kadını düşünselleştirir. Pek çok yazar kadım savunmaya girişir. *Nef des Dames vertueuses*'ün (Erdemli Kadınlar Gemisi) *Chevalier des Dames*'ın (Hanımlar Şövalyesi) yayınına tanık oluruz. Erasmus, *Petit Sénat* (Küçük Senato) adlı yapıtında, bir ara sözü Cornelia'ya verir, o da acı bir dille cinsinin dertlerini dile getirir. "Erkekler zorbadır... Taş

bebek gibi davranırlar bize..." çamaşırcı ve aşçı kadın diye kullanırlar bizi..." Erasmus, kadınların eğitim görmelerine izin verilmesini ister. Cornelius Agrippa zamanında büyük ün kazanan *Déclamation de la Noblesse et de l'Excellence du Sexe féminin* (Kadın Cinsinin Soyluluğu ve Yüceliği Üstüne Söylev) adlı yapıtında, kadının üstünlüğünü göstermeye çalışır. Dededen kalma eski kanıtları yeniden ele alır: Havva Yaşam, Adem'se Toprak demektir. Erkekten sonra yaratıldığı için, kadın daha kusursuzdur. Kadın cennette, erkekse dışarda doğmuştur. Suya düşünce, yüze çıkar; erkekse batar. Kadın topraktan değil, Adem'in kaburga kemiğinden yapılmıştır. Aybaşı rahatsızlıkları bütün hastalıkları geçirir. Hiçbir şeyden haberi olmayan Havva cennette sersem sepelek dolaşmaktan başka bir şey yapmamıştır; günah işleyen Adem'dir; onun için de Tanrı yeryüzüne erkek kılığında gelmiştir: üstelik, yeniden canlandığı zaman, ilkin kadınlara gözükmüştür. Agrippa, daha sonra, kadınların erkeklerden daha erdemli olduklarını söyler. Cinslerinin göğsünü kabartacak "alnı ak, yüzü pak kadınları" sıralar, ki bu da son derece beylik bir övgüdür. En sonunda, erkek zorbalığına karşı bir soruşturma açar: "Hak mak tanımayan, doğal eşitliği edepsizce çiğneyen erkek zorbalığı, kadını, doğuştan getirdiği özgürlükten yoksun bırakmıştır." Oysa kadın çocuk doğurmaktadır, en az erkek kadar zeki, ondan daha incedir; etkinliklerini "Tanrı'nın buyruğu, herhangi bir gereklilik ya da akıl uyarınca değil, görgü, eğitim, çalışma ve özellikle şiddet ve baskı sonucu yapılan işlere" indirgemek rezilliktir. Agrippa iki cinsin eşit olmasını değil, kadınlara saygılı davranılmasını ister. Kitabı büyük bir başarı kazanmıştır. *Le Fort inexpugnable* (Yenilmez Kahraman) adlı yapıtı da öyle; Héroet'nin Platon gizemciliğinden izler taşıyan *Parfaite Amye*'si (Kusursuz Amye) de aynı başarıya ulaşmıştır. Postel'se, Saint-Simon öğretisini haber veren ilgi çekici kitabında bütün insanlığın anası, yeni bir Havva'dan söz eder; hatta ona rastladığına inanır; bu Havva Ana ölmüş, belki de kendisinde canlanmıştır. Marguerite de Valois, daha alçakgönüllü davranıp, *Docte et subtil discours* (Bilgili ve İnce Konuşma) adlı yapıtında, kadında

kutsal bir yan bulunduğunu öne sürer. Ama cinsinin davasına en iyi hizmet eden yazar Marguerite de Navarre olmuştur; o, törelerin verdiği izne karşı, kadınların onur ve mutluluğu için evlilikle sevgiyi bağdaştırmaya çalışarak, duygusal gizemcilik ve utançtan arınmış bir dürüstlük ülküsü önermiştir. O arada kadın düşmanları da boş oturmamıştır elbet. Agrippa'yı yanıtlayan *Controverse des sexes masculins et féminins*'te (Erkek ve Kadın Cinsleri Arasındaki Tartışma),ortaçağdan kalma beylik kanıtlarla karşılaşırız. Rabelais, Tiers Livre'de Mathieu'yle Deschamps'dan kalan geleneği sürdürerek evliliği kıyasıya alaya alır: ama tam örgütlü, mutlu Thélème manastırında yasaları kadınlar yapar. Kadın düşmanlığı, 1617'de Jacques Olivier'nin *Alphabet de l'imperfection et malice des femmes* (Kadınların Kusur ve Kurnazlıklarının Abece'si) adlı kitabının yayımlanmasıyla yeniden alevlenir; kitabın kapağında, tavuk gibi kötü ev kadını olduklarını göstermek üzere ayakları tavuk ayağı biçiminde çizilmiş, elleri mitologyadaki canavarın pençelerine benzeyen, her yanı allı pullu kuş tüyleriyle kaplı bir kadın resmi vardır: içindeyse, her harfin altına, kusurlarından biri sıralanmıştır. Binlerce yıllık çatışmayı yine bir kilise adamı körüklemekteydi; Matmezel de Gournay, *Egalité des hommes et des femmes* (Kadın-Erkek Eşitliği) adım taşıyan kitabıyla karşılık verdi bu suçlamalara. Bunun üzerine, *Parnasses et cabinets satyriques* adı altında, kadınları hedef alan müthiş bir açık saçık edebiyat boy gösterdi; öte yandan, dindarlar da, kadını gözden düşürmek için Saint Paul'den, Kilise Babaları'ndan, Tevrat'tan örnekler veriyorlardı. Mathurin Régnier ile arkadaşlarının taşlamalarındaki başlıca konu da kadındı. Beri yandaysa, kadın övgücüleri Agrippa'nın öne sürdüğü kanıtları alıp işlemekte birbirleriyle yarışmaktadırlar. Peder Boscq, *Honnête Femme*'de (Dürüst Kadın) kadınlara eğitim izninin verilmesini ister. Gerek *L'Astrée*, gerek daha başka aşk öyküleri, rondo, sonnet ya da ağıtlarla, kadınların değerli yanlarını dile getirirler.

Kadınların elde ettikleri başarılar bile yeni saldırılara yol açar; yapmacıklı hanımlar kamuoyunu rahatsız etmiştir. Molière'in *les*

Preciuses ridicules'ü (Gülünç Yapmacıklı Hanımlar), daha sonra da *les Femmes savantes*'ı (Bilgiç Kadınlar) yürekten alkışlanır. Oysa Moliére kadın düşmanı da değildir: zoraki evlenmelere kıyasıya çatar, genç kız için dilediğini sevme özgürlüğü, evli kadın içinse saygı ve bağımsızlık ister. Buna karşılık, Bossuet, vaızlarında kıyasıya veriştirir kadınlara. Yeryüzünün ilk kadını, der, "Adem'in ufacık bir parçasından, iyice küçültülmüş ömeğinden başka bir şey" değildi. "Akıl konusunda da durum hemen hemen aynıydı." Boileau'nun kadınları alaya alışı bir tumturaklı konuşma çalışmasıdır aslında, ama bir sürü kadın koruyucusunu ayağa kaldırır: Pradon, Regnard, Perrault yaylım ateşiyle karşılık verirler. La Bruyère, Saint-Evremond kadınlardan yana gibidirler. En kararlı kadın hakları koruyucusu, 1673'te Descartes'çı bir kitap, *De l'egalité des deux sexes*'i (İki Cinsin Eşitliği Üstüne) yayımlayan Poulain de la Barre'dir. O, güçlü olan erkeklerin her yerde kendilerini kayırdıklarına, kadınlarınsa bu bağımlılığa salt alışkanlıktan göz yumduklarına inanmaktadır. Kadınlar hiçbir zaman talihlerini deneyememişlerdir: ne özgürlük alanında, ne de eğitim. Dolayısıyla onları geçmişte yaptıklarına bakarak yargılayamayız. Erkekten daha aşağı olduklarını gösteren tek bir kanıt yoktur. Beden yapısında birtakım ayrılıklar vardır elbet, ama bunların hiçbiri erkeğe ayrıcalık sağlamaz. Poulain de la Barre, yapıtını, kadınlara sağlam bir öğrenim verilmesini savunarak bitirir. Fontenelle, kadınlar için, *Traité de la Pluralité des Mondes*'u (Dünyaların Çocukluğu Üstüne Deneme) yazar. Madam de Maintenon'un ardından ayrılmayan Fénelon'la Rahip Fleury eğitim programlarında pek çekingen kalsalar da, Jansen'ci üniversite öğretim üyesi Rollin kadınların ciddi bir öğrenim görmelerinden yanadır.

XVIII. yüzyıl da aynı bölünmeleri gösterir. 1744'te, Amsterdam'da, *Controverse sur l'âme de la Femme*'ın (Kadının Ruhu Üstüne Tartışma) yazarı, "salt erkek için yaratılan kadının uğrunda yaratıldığı şeye yararlı olmaktan çıkacağı için dünya battıktan sonra yok olacağını, dolayısıyla, ruhunun ölümsüz olmadığını" söyler. Onun kadar ileri gitmemekle birlikte, kentsoylu sınıfın dil-

maçlığını yapan Rousseau, kadına yalnız eşliği ve analığı uygun görür. "Kadının eğitimi erkeğe göre ayarlanmalıdır... Kadın, erkeğin sözünü dinlemek, onun bütün haksızlıklarına katlanmak için yaradılmıştır", buyurur. Bununla birlikte, XVIII. yüzyıldaki demokratik, bireyci ülkü kadından yanadır; Kadın, felsefecilerin çoğuna, güçlü cinse eşit insani bir varlık gibi gözükür. Voltaire kadın yazgısının haksızlığına karşı çıkar. Diderot, aşağılıklarının büyük ölçüde toplumdan *geldiği* sonucuna varır. "Ey kadınlar acıyorum sizlere!" der yazılarından birinde. "Bütün alışkılarda (âdetlerde), toplum yasalarının acımasızlığıyla doğanın acımasızlığı kadınlara karşı el ele vermiştir. Kadınlara hep akılsız varlıklar gözüyle bakılmıştır" diye düşünür. Montesquieu, tam bir çelişmeyle, kadının evde erkeğine bağlı olmasını, ancak siyasal eyleme katılması için hiçbir engel bulunmadığı görüşünü savunur. "Kadınların evin efendisi olmaları akla ve doğaya aykırıdır, ama bir imparatorluğun başına geçmeleri değildir." Helvetius, kadını zayıf duruma düşüren şeyin, aldığı eğitimin saçmalığı olduğunu gösterir; d'Alembert de aynı görüştedir. O arada bir kadının, Madam de Ciray'nin, usuldan usuldan, kadının iktisadi özgürlüğünü savunduğu görülür. Ama *Tableau de Paris* (Paris Tablosu) adlı yapıtında, işçi kadınların yoksulluğu karşısında öfkelenen, böylece kadınların çalışması sorununu temelinden ele alan yine Mercier adındaki erkek kahramandır. Condorcet kadınların siyasal yaşama girmelerini ister. Onları erkeklerle bir tutar ve beylik suçlamalara karşı savunur: "Kadınlarda adalet duygusu yoktur, onlar bilinçlerinden çok duygularıyla davranırlar... denmiştir. (Oysa) bu ayrılığın temeli doğada değil, eğitimde, toplumsal yaşayıştadır." Başka bir yerde de şöyle der: "Kadınlar yasaların tutsağı oldukça egemenlikleri tehlikeli bir hal almıştır... Onu korumak için bunca uğraşmak zorunda kalmasalar; kendilerini savunmak, baskıdan kurtulmak için tek yolları bu olmasa, erkeklerinin tehlikesi azalırdı."

IV

Fransız Devrimi'nin kadının yazgısını değiştirmesi beklenirdi. Oysa hiç de öyle olmamıştır. Bu kentsoylu devrim, kentsoylu kurum ve değerlere saygı göstermiştir; ayrıca devrimi hemen hemen yalnızca erkekler yapmıştır. Şurasını önemle belirtmek gerekir ki, Krallık Dönemi'nde, cins olarak en büyük bağımsızlığa emekçi kadınlar ulaşmışlardır. Kadının herhangi bir işe girişmeye hakkı vardı ve uğraşını tam bir özerklik içinde yürütebilmek için her türlü yetiye sahipti. Çamaşırcı, ütücü, cilacı, satıcı falan olarak üretime katılmaktaydı; ya evde, ya da küçük işletmelerde çalışıyordu; iktisadi bağımsızlığı töre konusunda da geniş bir özgürlük sağlıyordu ona: halk kadın dilediği zaman sokağa çıkabilir, içki evlerine gidebilir, vücudunu hemen hemen erkek gibi kullanabilir: kocasının yaşam arkadaşı ve dengidir. Tepesine çöken baskı cinsel alanda değil, iktisadi alandadır. Köylerde, kadın da büyük ölçüde katılmaktadır tarladaki çalışmaya: ancak kendisine hizmetçi kadın gibi davranılmaktadır; çoğu kez kocası ve çocuklarıyla aynı sofraya oturmamakta, onlardan daha çok uğraşıp didinmekte, analık da yorgunluğunu iyice artırmaktadır. Ama tıpkı eski tarım uygarlıklarındaki gibi, erkeğe gerekli olduğundan, saygı görmektedir; malları, çıkarları, kaygıları ortaktır; evde büyük yetkesi vardır. O güç yaşamları içersinde kendilerini birer kişi saydırabilecek, birtakım haklar isteyebilecek kadınlar işte bunlardı; ama uzun bir utangaçlık ve boyun eğme geleneğinin ağırlığı vardı omuzlarında: Temsilciler Meclisi tutanaklarında kadın hakları konusunda pek az söze rastlarız; o da şöyle der: "Erkekler, kadınlara ayrılan işlere el uzatamamalıdırlar?" Gerçi toplumsal gösterilerde, ayaklanmalarda erkeklerin yanında kadınlara da rastlanır; Verisailles'a "fırıncıyı, karısını ve çırağını" almaya gidenler onlardır. Ama devrimci girişimi yöneten, meyvelerini devşiren halk değildir. Kentsoylu kadınlara gelince, içlerinden birkaçı canla başla sarılmıştır özgürlük savaşına: Madam Roland, Lucile Desmoulins, Théroigne de Méricourt bunlar arasındadır; hele biri olayların gidişini derinden etki-

lemiştir: Marat'yı bıçaklayan Charlotte Corday. O arada bir iki kadın haklarını koruma hareketi olmuştur. Olympe de Gouges, 1789'da, "İnsan Hakları Bildirisi"nin yanında, erkeklerin tüm ayrıcalıklarını ortadan kaldıracak bir "Kadın Hakları Bildirisi"nin yayımlanmasını önermiştir. 1790'da, gerek *Motion de la pauvre Jacotte*'ta (Yoksul Jacotte'un Önergesi) gerek ona benzer yasa önergelerinde aynı fikirlerle karşılaşırız; ama Condorcet'nin desteğine rağmen bütün bu çabalar boşa gider ve Olympe darağacında can verir. Onun kurduğu *l'Impetient* (Sabırsız) gazetesinin yanında daha başkaları boy gösterir, ancak hepsi kısa ömürlüdür. Kadın derneklerinin çoğu erkek derneklerinin içinde erimekte, onlara kaynamaktadır. 28 Brumaire 1793'te, Devrimci ve Cumhuriyetçi Kadınlar Derneği Başkanı Rose Lacombe, yanında kadın milletvekilleri olduğu halde Genel Kurul'un kapısına dayanınca, Başsavcı Chaumette, Saint Paul'den ve Saint Thomas'tan esinlenmişe benzeyen laflarla Meclis'i inletir: "Ne zaman izin verildi kadınların kadınlıklarından vazgeçmelerine, erkekleşmelerine?.. (Doğa) kadına: kadın ol! demiştir. Çocuk bakımı, ev işi, analığın türlü kaygıları onlara yeter de artar." Genel Kurul'a da, ve kısa bir süre sonra, siyasal çıraklık dönemini geçirdikleri derneklere de girmeleri yasaklanır. 1790'da, ağabeylik ve erkeklik ayrıcalığı kaldırılır; mirasa konma konusunda kız ve erkek çocukları eşit olur; 1792'de, yeni bir yasa boşanmayı kabul eder, böylece ana yönünden akrabalık bağları azıcık gevşer; ama bütün bunlar ufacık başarılardır. Kentsoylu kadınlar, kendi aralarında dayanışma kuramayacak kadar çok bağlıdırlar ailelerine; birtakım haklar isteyecek ayrı bir toplumsal küme oluşturmazlar: iktisadi açıdan, hâlâ asalak yaşamaktadırlar. Böylece, dişiliklerine rağmen olaylara katılabilecek kadınlar sınıflarından ötürü bunu yapamıyor, eylemdeki sınıfın kadınlarıysa dişiliklerinden ötürü oyunun dışında tutuluyorlardı. İktisadi güç emekçi erkeğin eline geçtiği gün, ister soylu, ister kentsoylu olsun, asalak kadının hiçbir zaman elde edemediği yetilere ulaşacaktır emekçi kadın.

Fransız Devrimi'nin defteri dürülürken, kadın, kargaşalı bir

özgürlük tadar. Ama toplum yeniden örgütlendiğinde, yine eskisi gibi erkeğin kölesidir. Kadın hakları konusunda Fransa öteki ülkelerden ileridir; ama Fransız kadınının talihsizliğine bakın ki, toplumsal yeri askeri diktatorya döneminde saptanmıştır; tam yüz yıl için yazgısını belirleyecek Napoléon Anayasası, kadının özgürlüğe kavuşmasını alabildiğine geciktirecektir. Napoléon bütün askerler gibi, kadını ana olarak görmek ister; ancak, kentsoylu bir devrimin mirasçısı olduğundan, toplumun yapısını değiştirmeyi, karıyı kocanın önüne geçirmeyi düşünmez bile: babalığın aranmasını yasaklar yalnızca; kızken ana olan kadınla babasız çocuğun durumunu çok sert ölçülerle çizer. O arada, evli kadın da analığın getirdiği saygınlıktan pek yararlanamaz; derebeylik döneminden kalma çelişki sürüp gider. Kızlar ve kadınlar, avukatlık yapma, vasi olma haklarından yoksundurlar. Evlilik *mundium*'u (erkeğin vasiliğini) sürdürdüğü halde, bekâr kadın, bütün toplumsal yeteneklerinin keyfini çıkarmaktadır. Evli kadın kocasının *sözünü dinlemek* zorundadır; adam, kendisini aldattığı zaman kadını bir manastıra kapatıp o istemese de boşanabilir; eşinin yattığı adamı suçüstü yakalayıp da öldürürse, yasa önünde suçsuzdur; kocaysa ancak eve bir kuma getirirse cezaya çarptırılmakta, kadın ancak o zaman boşanma davası açabilmektedir. Yuvanın yerini seçen erkektir, ve çocuklar üzerinde anadan daha çok hakkı vardır; ve —ticaretle uğraşanların dışında— kadının üstüne herhangi bir yüküm alabilmesi için erkeğin izni gereklidir. Kocalık hakkı hem kadının kendisi, hem de malları üzerinde etkilidir.

XIX. yüzyıl boyunca hukuk, anayasanın bu sert hükümlerini güçlendirmekten, kadını mallarını başkasına aktarmak hakkından bile yoksun bırakmaktan öte bir şey yapmaz. 1826'da, Restauration boşanmayı kaldırır; 1848 Kurucu Meclisi geri getirmeyi reddeder; ancak 1884'te yeniden boygösterir boşanma: ama alabildiğine güçtür. Çünkü bu dönemde kentsoylu sınıf son derece güçlüdür, ancak sanayileşmenin getirdiği tehlikeleri de çok iyi bilmektedir; kaygılı bir yetkeyle kendini olumlamaktadır. XVIII. yüzyıldan kalma geniş görüşlülük aile ahlakına zarar vermez; bu ahlak

anlayışı, XIX. yüzyılın başlarında Joseph de Maistre ve Bonald gibi tutucu düşünürlerin tanımladıkları biçimde yaşamaya devam eder. Bu beyler, düzeni tanrı istemine bağlar, son derece kati ölçülere göre basamaklandırılmış bir toplum isterler; çözülmez toplumsal hücre demek olan aile, toplumun küçük bir örneği olacaktır. "Kadın karşısında çocuğun durumu neyse, erkek karşısında kadının durumu; ya da bakan karşısında uyruk neyse, siyasal güç karşısında bakanın durumu odur" der Bonald. Böylece koca hükmeder, kadın yönetir, çocuklar da buyrukları yerine getirirler. Bu durumda boşanma yasaktır elbet; ve kadın eve kapatılmıştır. Yine Bonald Efendi: "Kadınlar siyasal toplumun değil, ailenin malıdırlar; doğa onları kamu hizmetleri için değil, ev işi için yaratmıştır" buyurur. Yüzyılın ortalarına doğru Le Play'nin tanımladığı ailede bu sıralamaya titizlikle uyulur.

Auguste Comte da, bunlardan azıcık ayrı bir biçimde cinsler arasında ayrım yapılmasını savunur; iki cins arasında "onları, *hele insan soyunda,* birbirinden ayıran temel bedensel ve ahlaksal ayrılıklar vardır" der. Dişilik kadını, "insan soyunun yetkin örneği"n den ırak düşüren bir çeşit "sürekli çocukluk" gibidir. Bu biyolojik çocuksuluk zekâ zayıflığı biçiminde dışa vurur; tepeden tırnağa duygu olan bu varlığa düşen görev, eşlik ve ev kadınlığıdır, erkekle yarışamaz o: "ne yönetim, ne de eğitim ona göredir" Bonald gibi, o da kadını eve kapatır, ve bu minik toplumda yöneticiliği erkek yapar, çünkü kadın "evin içinde bile yönetimi beceremez"; o yalnızca işleri yürütür, öğütler verir. Öğrenimi sınırlı kalmalıdır. "Kadınlarla işçiler, isteseler de, yaratıcı olamazlar." Ve Bay Comte, toplumsal evrimin sonunda kadının bütün evdışı çalışmalarını ortadan kaldıracağını öngörür. Comte, yapıtının ikinci kesiminde, Clotilde de Vaux'ya beslediği aşkın etkisiyle kadını öve öve göklere çıkarır, yüce varlığın yeryüzündeki örneği haline getirir; olgucu din, tapınsın diye, insanlık tapınağında halkın karşısına kadını çıkaracaktır; ama kadın buna salt törel anlamıyla layıktır; erkek eylemde bulunurken, kadın sever: katkısızlık ve sevgi onu, bu noktada erkeğe üstün kılmaktadır; kadın erkekten çok daha

fazla özgecidir, başkalarını düşünür. Ancak, olgucu dizge de onu aileye hapsetmektedir; boşanması yasaktır, dul kalınca bir daha evlenmesse çok iyi olur; ne iktisadi, ne siyasal hakkı vardır; yalnızca bir eş ve eğiticidir o.

Balzac, daha köpeksi bir davranışla aynı ülküyü dile getirir. "Kadının yazgısı ve en büyük utkusu erkeklerin yüreğini çarptırmaktır", der *Physiologie du Mariage*'ında (Evliliğin Bedensel Yanı)... "Kadın, sözleşme yoluyla elde edilen bir mülktür; taşınabilir mallardandır, çünkü kim alırsa onun olur; ve son olarak, kadın, aslında erkeğin eklentisidir." Balzac burda, XVIII. yüzyılın özgürlükçü anlayışına ve tepesinde dolaşan tehlikelere duyduğu tepkiyle kadın düşmanlığı iyice artmış olan kentsoylu sınıfın sözcülüğünü yapmaktadır. *Physiologie du Mariage*'ın başlangıç bölümünde sevgiden yoksun bırakılmış evlilik kurumunun kadını ister istemez kocasını aldatmaya götürdüğünü anlatan Balzac, gülünç düşüp ona buna rezil olmak istemeyen kocanın karısını tam anlamıyla boyunduruk altına almasını salık verir. Kadının eğitim ve kültürden yoksun bırakılması, kişiliğini geliştirecek her şeyin yasaklanması, en rahatsız biçimde giydirilmesi, kendisini kansız bırakacak gibi beslenmeye zorlanması gereklidir. Kentsoylu sınıf büyük bir titizlikle uygular bu programı; kadınlar mutfağa, ev işine kapatılmışlardır, töreleri çok sıkı gözaltında tutulur; her türlü bağımsızlık girişimini engelleyen bir görgüyle elleri kolları kıskıvrak bağlanır. Buna karşılık, kendilerine müthiş bir saygıyla, en görkemli incelikle yanaşılır. "Evli kadın, alıp bir tahta oturtmayı bilmemiz gereken bir köledir", der Balzac; önemsiz durumlarda erkeğin kenara çekilmesi, kadını öne alması herkesçe kabul edilmiştir; ilkel toplumlardaki gibi yük taşıtacak yerde, onları bütün güç işlerden ve kaygılardan kurtarmak için yarış edilmektedir: böylece sorumlulukları da ellerinden alınmış olmaktadır. Kandırılacakları, yaşama koşullarının kolaylığına kapılıp kendilerine verilmek istenen analık ve ev kadınlığı rolünü benimseyecekleri umulmaktadır. Gerçekten de, kentsoylu sınıf kadınlarının çoğu teslim olur. Aldıkları eğitim, sürdükleri asalak ömür onları erkeğe bağla-

dığından, herhangi bir hak aramaya yeltenmezler bile: böyle bir gözü peklik gösterenlerse dımdızlak ortada kalır. Bernard Shaw: "Eğer bu onlara belli bir yer sağlıyorsa, insanlara zincir vurmak, ayaklarındaki zinciri çözmekten daha kolaydır", demiş. Kentsoylu kadın, sınıfsal ayrıcalıklarına bağlı olduğu için, zincirlerinden ayrılamaz bir türlü. Kadınların özgürlüğe kavuşmasının kentsoylu toplumu zayıflatacağı söylenir habire kulağının dibinde, o da bunu bilir; erkeğin boyunduruğundan kurtulduğu an çalışmak zorunda kalacaktır; özel mülkiyet üzerinde ancak kocasına bağlı birtakım haklarının oluşuna üzülür belki; ama bu mülkiyetin ortadan kalkmasına daha çok üzülür; emekçi sınıfından kadınlarla arasında en küçük bir dayanışma yoktur: kocasına, dokuma tezgâhlarında çalışan kadınlardan daha yakındır. Kocasının çıkarları, kendi çıkarlarıdır.

Ancak, bu inatçı direnmeler tarihin akışını durduramaz; makineleşme, toprak mülkiyetini yıkar, emekçi sınıfın, ona bağlı olarak da kadının yeni yeni haklar elde etmesine yol açar. Toplumculuğun her türlüsü, kadını ailenin pençesinden kurtarıp özgürlüğünü kolaylaştırır: Eflâtun, ortaklaşmacılığa dayanan bir toplum düşlerken, kadınlara Isparta kadınlarınınkine benzer bir özerklik öngörür. Saint Simon'un, Fourier'nin, Cabet'nin ütopyacı toplumculuklarıyla birlikte bir "özgür kadın" düşü doğar. Saint Simon'un evrensel işbirliği fikri her türlü köleliğin ortadan kaldırılmasını gerektirir: gerek işçinin, gerek kadının köleliğinin; kadınlar da erkekler gibi insan olduklarından, önce Saint Simon, sonra Leroux, Pecgueux, Carnot onların özgürlüğe kavuşmasını ister. Ancak bu sav, skolastik felsefede pek tutulmaz. Bu felsefe kadını dişiliğinden ötürü göklere çıkarmaktadır, buysa onu köleleştirmenin en emin yoludur. Toplumsal birliğin aile olduğunu öne süren Peder Enfantin, her kilisenin yönetimine bir kadını ortak edip rahip çift denen bir birlik kurmak ister; bir kadın peygamberin gelip yeni bir dünya getirmesini bekler ve Kadının Yoldaşları, Doğu'ya, bu kadın kurtarıcıyı aramaya giderler. Peder Enfantin, kadının özgürlüğe kavuşmasıyla tenin günahtan arıtılmasını birbirine karıştıran Fourier'nin etkisinde

kalmıştır; Fourier, aşka tutulan her birey için özgürlük ister; aşkı evliliğin yerine geçirmek niyetindedir; kadını bir birey olarak değil, sevgi içersindeki görevine bakarak ele alır. Cabet de kadınlara çok sınırlı bir siyasal yaşam tanıdığı halde, Nikaria'da kurulacak ortaklaşmacılığın kadınla erkeği tam anlamıyla eşit kılacağını söyler. Gerçekte, Saint-Simon hareketinde kadınların yeri ikinci derecededir: ancak, *la Femme nouvelle* (Yeni Kadın) adlı gazeteyi kurup bir süre yaşatan Claire Bazard epeyce önemli bir rol oynar. Daha sonraları bir sürü küçük dergi çıkar, ama bunların istekleri pek çekingendir; kadının özgürlüğe kavuşmasından çok eğitim görmesini isterler; ilkin Carnot, onun ardından Legouvé, kadınların eğitim düzeyinin yükseltilmesini savunurlar. Erkeğin yardımcısı, insanlığın sürdürücüsü kadın fikri bütün XIX. yüzyıl boyunca devam eder; Victor Hugo'da da rastlarız buna. Ama onu erkeğe benzer kılacak yerde, aklı değil de, sezgiyi, duyguyu yakıştırarak erkeğin karşısına diken bu öğretiler kadının özgürlük davasına yarardan çok zarar vermiştir. Bu davayı savunanların beceriksizliği de öyle. 1848'de, kadınlar birtakım kulüpler, gazeteler kurarlar; Eugénie Niboyer, Cabet'nin de çalıştığı *Voix des Femmes*'ı (Kadınların Sesi) çıkarır. Bir kadınlar kurulu Belediye'ye gidip birtakım isteklerde bulunur, ama hiçbir şey elde edemez. 1849'da, Jeanne Decoin milletvekilliğine adaylığını koyar, seçim kampanyasına girişir, sonunda gülünç olup seçilemez. Garip kılıklarda dolaşan "Vezüvlü kadınlar"la Bloomére'ci hanımların giriştikleri hareket de aynı nedenle başarısızlığa uğrar. Çağın en zeki kadınları bu hareketlerin dışında kalırlar: Madam de Stael, kız kardeşlerinden çok, kendi özel davası için savaşmıştır; George Sand özgür aşkı savunur, ama *Voix des Femmes*'da yazmaya yanaşmaz; istekleri daha çok duygusaldır. Flora Tristan, halkın kadın aracılığıyla kurtulacağına inanır; ancak, kendi cinsinden çok, işçi sınıfının haklarına kavuşması için savaşır. David Stern'le Madam de Girardin kadın davasına katılırlar.

XIX. yüzyılda gelişen dönüşümcü hareket, genel çizgileriyle kadın haklarının genişlemesinden yanadır, çünkü eşitlik içersinde

adaleti aramaktadır. Bu arada ilgi çekici bir ayrık vardır: Proudhon. Herhalde ataları köylü olduğundan, Proudhon Saint-Simon'un gizemciliğine şiddetle karşı çıkar; küçük mülkiyetten yana olduğu için, kadını yuvasına kapatır. "Ev kadını ya da saray yosması" ikilemine hapseder onu. O güne dek, kadının özgürlük davası aynı zamanda toplumculuğa da saldıran tutucuların zehirli oklarına hedef olmuştur: hele *Charivari* adlı gazete, bütün tatsız şakalarının kaynağını burdan alır; Proudhon kadının özgürlük savaşıyla toplumculuğu birbirinden ayıran adamdır; toplumcu kadınların, Leroux başkanlığında verdikleri büyük şölene çatar. Jeanne Decoin'a ateş püskürür. *La Justice* (Adalet) adlı yapıtında, kadının, erkeğe bağlı kalması gerektiğini savunur; yalnız erkektir toplumsal birey; karı-koca arasında bir ortaklık değil —ki bu eşitliği gerektirir—, bir birlik vardır; kadın, hem bedensel gücü erkeğinkinin 2/3'ü olduğu, hem de zihinsel gücü aynı oranda düşük olduğu için erkekten geridir: demek ki, toplam değeri 2x2x2'ye karşı 3x3x3, yani 8/27'dir. İki kadın, Madam Adam oturaklı, Madam d 'Héric o urt daha az başarılı birer karşılık verince, Proudhon yeniden kaleme sarılır ve *Pornocratie ou la femme dans les temps modernes*'i (Açıksaçıklık Egemenliği ya da Çağdaş Zamanlarda Kadın) döktürür. Bu arada, bütün kadın düşmanları gibi, erkeğin aynası ve kölesi olan "gerçek kadın"a övgüler düzer; ancak, böylesine canla başla bağlandığı halde, kendi eşini mutlu yaşatamadığını kabul etmek zorunda kalır: Madam Proudhon'un mektupları ardı arkası gelmeyen sızlanmalardır.

Ama bu kuramsal tartışmalar olayların gidişini etkilemez; tam tersine istemeye istemeye yansıtırlar onları. Kadın, yuvanın dar sınırlarından kurtulduğu ve fabrikada yeniden yönetime katıldığı için, tarihin ilk çağlarında yitirdiği iktisadi öneme kavuşur. Kadın ve erkek emekçiler arasındaki bedensel güç ayrımı çoğu kez ortadan kalktığı için, bu büyük değişikliği yaratan makinedir. Sanayideki atılını erkek işçilerle yetinemediğinden, kadının yardımı gereklidir. Bu, XIX. yüzyılda kadının yazgısını temelinden değiştiren, ona yeni bir çağın kapısını açan büyük bir devrimdir: Marx'la

Engels bunun nerelere dek uzanacağını çok iyi hesaplar, kadının işçi sınıfıyla birlikte kurtulacağını söylerler. Nitekim, Bebel: "Kadınla işçinin ortak niteliği, ikisinin de ezilmesidir" der. Her ikisi de, teknik evrim içersinde üretici çalışmalarının kazanacağı önem aracılığıyla ezilmekten kurtulacaklardır. Engels, kadının yazgısının özel mülkiyetin tarihçesine sıkı sıkıya bağlı bulunduğunu gösterir; müthiş bir yıkım anaerkil aile düzeninin yerine ataerkil aile düzenini getirmiş, kadını ana baba kalıtının kölesi yapınıştır; sanayi devrimi bu gözden düşmeyi ödünleyen şeydir ve sonunda kadını haklarına kavuşturacaktır. Engels: "Kadın, toplumsal alanda üretime daha çok katıldığı, ev işleriyle daha az uğraştığı zaman kurtulacaktır," der. Buysa, kadının çalışmasını kabul etmekle kalmayıp zorunlu kılan çağdaş sanayi içersinde olabilmiştir.

XIX. yüzyıl başlarında, kadın, erkek işçilerle kıyaslanmayacak kadar hayasızca sömürülmektedir. Ev işi, İngilizlerin "sweating system" (angarya dizgesi) sıfatına hak verdirecek hale gelmiştir; işçi kadınlar, aralıksız çalıştıkları halde, kendilerini geçindirememektedirler. Jules Simon *l'Ouvrière* (İşçi Kadın), hatta tutucu Leroy-Beaulieu, 1873'te yayımlanan *le Travail des Femmes au XIXe* (XIX. Yüzyılda Kadınların Çalışması) adlı yapıtlarında kadınların korkunç sömürülüşünü yererler; bu sonuncu, kitabında, iki yüz binden fazla Fransız kadın işçinin günde elli metelik bile kazanamadığını açıklar. Bu durumda, hepsinin küçük yapımevlerine göç etmelerini anlamak kolaylaşıyor; zaten kısa bir süre sonra kadınlara boğaz tokluğuna yapılan kölece işlerden, örgü, çamaşır ve hizmetçilikten başkası kalmamıştır; hatta dantel ve tuhafiye gibi şeyler bile fabrikanın tekeline geçmiştir; buna karşılık, pamuklu, yünlü, ipekli dokuma sanayisinde çok sayıda işçiye gereksinim vadır; iplik ve dokuma fabrikalarında özellikle kadınlar kullanılmaktadır. İşverenler, çoğu kez, kadınları erkeklere yeğlemektedirler. "İyi iş çıkarırlar, hem de ucuza." Bu köpeksi formül, kadınların hangi koşullarda çalıştığını çok iyi anlatır. Çünkü kadın ancak çalışmasıyla insani saygınlığını ele geçirmiştir; ama bu ele geçiriş uzun ve yorucu olmuştur. İplik ve dokuma fabrikalarında,

son derece kötü koşullarda çalışılmaktadır. "Lyon'da, diyor Blanqui, kimi şerit işliklerinde, kadınlar bellerinden kayışla bağlanarak çalıştırılmakta, hem ellerini, hem ayaklarını kullanmaktadırlar." 1831'de, ipek fabrikalarındaki kadın işçiler, yazın sabah üçte işbaşı yapıp akşama dek, kışınsa sabah beşten akşamın on birine dek, günde on yedi saat çalışmaktadırlar. Norbert Truquin, "Güneş yüzü görmeyen, çoğunlukla sağlığa zararlı işliklerde çalıştıklarını" söyler, "Buralardaki genç kızların yarısı çıraklık dönemi sona ermeden vereme yakalanır. Yakınmaya kalktıkları zaman nazlanmakla suçlanırlar."[14] Üstüne üstlük memurlar da bu kızları kötüye kullanmaktadır. "Ereklerine varabilmek için, parasız ve aç bırakmak gibi en tiksinç yollara bile başvururlar," diyor *la Vérité sur les evenements de Lyon*'un (Lyon Olaylarının Ardındaki Doğru) adsız yazarı. Kimi zaman, hem tarlada, hem fabrikada çalışırlar. Tam bir köpeksilikle sömürülürler. Marx, *Kapital*'in dipnotlarından birinde şu öyküyü anlatır. "Fabrika sahibi M. E. bana dokuma tezgâhlarında yalnız kadın işçi kullandığını, onlar arasından da evli, bakılacak kimsesi olanlara öncelik tanıdığını, çünkü bunların evli olmayanlardan daha dikkatli çalıştıklarını ve evdekileri besleyebilmek için gece geç saatlere dek işbaşında kaldıklarını anlattı. "Böylece, diye ekliyor, Marx, "kadının özel nitelikleri kendi zararına kullanılmakta, yaradılışındaki ince, ahlaksal öğeler onu köleleştirip acı çektirmenin araçları haline getirilmektedir." *Kapital*'i özetleyip Bebel'i yorumlayan G. Derville de şunları yazıyor: "Bir süs ya da yük hayvanından başka bir şey değildir bugünün kadını. Çalışmadığı zaman da, ölesiye çalıştığı zaman da ona bakan erkektir." İşçi kadınların durumu öylesine içler acısıdır ki, Sismondi, Blanqui gibi yazarlar kadınların işliklere sokulmamasını isterler. Bunun bir nedeni de, kadınların kendilerini savunmayı, sendika kurmayı bilemeyişleridir. İlk kadın haklarını koruma "dernekleri" 1848'de kurulmuştur ve başlangıçta bunlar da yalnızca birer üretim derneği-

[14] N. Truquin, *Memoires et aventures d'un proletaire* (Bir Emekçinin Anı ve Serüvenleri). E. Dolléans'nın *Histoire du Mouvement ouvrier*'sinden c. I. (İşçi Hareketlerinin Tarihçesi) alınmıştır.

dir. Aşağıdaki rakamlardan anlaşılacağı üzere, kadın haklarını savunma hareketi son derece ağır gelişmiştir.

1905' te, 781 392 sendikalıdan 69 405' i;
1908' de, 957 120 sendikalıdan 88 906'sı;
1912' de, 1 064 413 sendikalıdan 92 336'sı;
1920'de, 1 580 967 sendikalının 239 016'sı kadın işçi ya da memurdur; tarım kolundaysa, 1 083 957 sendikalının ancak 36 193'ü kadındır; demek ki, toplam olarak 3 076 585 sendikalı emekçinin 290 000'i kadındır. Onları, önlerinde açılan yeni olanaklar karşısında böylesine eli kolu bağlı bırakan uzun bir işi oluruna bırakma, erkeğe boyun eğme geleneğiyle, toplumsal bilinç yokluğudur.

Bunun sonucu olarak, kadının çalışması pek ağır ve geç kurala bağlanabilmiştir. Bu konuda bir yasanın çıkması için 1874'ü beklemek gerekmiştir; ve İmparatorluk dönemindeki kampanyalara rağmen, ancak iki düzenleme yapılabilmiştir: bunlardan biri küçüklerin geceleri çalışmasını yasaklamakta, işçilerin pazar ve bayram günleri tatil yapmasını zorunlu kılmakta; çalışma saatlerini on bir olarak saptamaktadır; yirmi bir yaşından büyük kadınlara gelince, bunların yeraltı madenlerinde ve taşocaklarında çalışmalarını yasaklamakla yetinilmiştir. İlk kadın çalışma yasası 2 Kasım 1892'de çıkmıştır; gece çalışmasını yasaklayan, fabrikadaki çalışma süresini sınırlayan bir yasadır bu; ama her türlü kaçamağa izin vermektedir. 1900'de, işgünü on saat olarak saptanır; 1905'te hafta tatili zorunlu kılınır; 1907'de, çalışan kadın kazandığını dilediği gibi harcama hakkına kavuşur; 1909'da, doğum yapan kadınlara paralı izin sağlanır; 1911'de 1892 yasasındaki ölçüler kesin buyruk haline getirilir; 1913'te, kadınların doğum öncesi ve sonrası dinlenmeleri kurala bağlanır, tehlikeli ve yorucu işlerde çalışmaları yasaklanır. Böylece, yavaş yavaş birtakım toplumsal yasalar doğar, kadının çalışması sağlık koşullarıyla donatılır: satıcı kızlar için iskemle istenir, tezgâhları dışarılara taşan uzun satış istasyonları yasaklanır. BIT (Uluslararası Çalışma Bürosu) kadınların

çalışma koşulları, gebelik sırasında ücretli izin gibi konularda evrensel haklar elde eder.

Kadınların sessiz boyun eğişlerinin ikinci sonucu, yetinmek zorunda kaldıkları düşük ücretler olmuştur. Kadın ücretlerinin böylesine düşük oluşunun nedeni, pek çok kişi tarafından açıklaması yapılmış, bir dizi etkene bağlı bir görüngüdür. Kadınların ihtiyaçlarının erkeklerden az olduğunu söylemek yetersizdir; bu, sonradan bulunmuş bir doğrulamadır. İşin doğrusu, kadınların, daha önce de gördüğümüz gibi, kendilerini sömürücülerine karşı koruyamamış olmalarıdır; onlar, bir yandan, piyasaya el emeğini katmaksızın bir yığın ucuz mal süren hapishanelerle yarışmak; öte yandan da kendi aralarında yarışmak zorundaydılar. Ayrıca kadının, aile kurumunun yaşamaya devam ettiği bir toplumda birtakım haklar elde etmeye çalıştığım belirtmek gerekir: baba ya da koca ocağına bağlı yaşadığından, çoğu kez, yuvaya destek olacak bir kazançla yetinmektedir; aile dışında, ama onun için çalışmaktadır; kadın işçinin bütün gereksinimlerini karşılaması söz konusu olmadığından, erkeğin istediğinden daha düşük bir ücreti kabul etmek zorunda kalmaktadır. Kadınların çoğu en düşük ücretle yetindiği için, işverenin de işine gelen bu ücret genel ölçü diye kabul edilmiştir.

1889-1893 yıllarında yapılan bir soruşturma, aynı işgünü için, kadının, erkeğin aldığının yarısını aldığını göstermiştir. 1908 yılındaki bir soruşturmaya göre, evde çalışan kadınların aldığı en yüksek ücret saatte yirmi metelikti ve bu beş santime dek iniyordu: böylesine sömürülen kadının dilenmeden, bir erkeğin kanatları altına girmeden yaşaması olanaksızdı. Amerika'da, 1918'de, kadın erkeğin aldığı paranın yarısını almaktadır. Aynı dönemde, Alman madenlerinde, çıkarılan aynı ölçüde kömür karşılığında kadın, erkekten aşağı yukarı % 25 daha az kazanıyordu. 1911-1943 arasında, Fransa'da, kadın ücretleri erkeklerinkinden biraz daha hızlı artmış, ama yine de onlarınkinden epey düşük kalmıştır.

İşverenlerin düşük ücrete razı olan kadınlara sevinçle kucak açmalarına karşılık, erkek işçiler kadınların çalışmasına direnmiş-

tir. Emekçi sınıfın davasıyla kadın davası arasında Bebel'le Engels'in öne sürdüğü kadar dolaysız bir dayanışma kurulamamıştır. Sorun, ABD'deki Zenci işçiler için de hemen hemen aynı biçimde ortaya çıkmıştır. Bir toplumun en çok ezilen azınlıkları, ezenlerce, bağlı bulundukları sınıfa karşı silah olarak kullanılmıştır; dolayısıyla, bu azınlıklar, ilk bakışta düşünan gibi gözükmekte, karalarla akların, kadın işçilerle erkek işçilerin çıkarlarının çatışacak yerde birleşebilmesi için derinlemesine bir bilinç gerekmektedir. Erkek emekçilerin bu ucuza kapatılan emeği kendileri için tehlikeli bir rakip sayıp ona düşman kesilmelerini anlamak kolay elbet. Kadınlar, ancak sendika yaşamına katıldıktan sonra kendi özel çıkarlarını savunabilmiş, işçi sınıfı için tehlike olmaktan çıkmışlardır.

Bütün bu güçlüklere rağmen, kadın çalışmalarının evrimi sürmüştür. 1900'de, hâlâ evlerinde çalışıp giysiler, bakır ve deri eşya, ölüler için baş çelengi, torba, incik boncuk, Paris eşyası yapan 900 000 kadın vardı; ama zamanla bu rakam epey düştü. 1906'da, çalışacak yaştaki (yani on sekizle altmış yaş arasındaki) kadınların % 42'si tarımda, sanayide, ticarette, bankalarda, sigorta kurumlarında, dairelerde, serbest uğraşlarda kullanılmaktaydı. Bu hareket, gerek 14-18 bunalımı sırasında, gerek İkinci Dünya Savaşı yıllarında ortaya çıkarı erkek işçi kıtlığında iyiden iyiye hızlandı. Küçük kentsoylu sınıf ve orta kentsoylu sınıf bu harekete katıl maya karar verdi ve kadınlar serbest uğraşları da doldurdular. Son savaştan önce yapılan bir sayıma göre, Fransa'da, on sekizle altmış yaş arasındaki kadınların % 42'si, Finlandiya'da % 37'si, Almanya'da % 34,2'si, Hindistan'da %27,7'si İngiltere'de % 26,9'u, Hollanda'da % 19,2'si, ABD'de % 17,7'si çalışmaktadır. Fransa'yla Hindistan'da rakamın böylesine yüksek oluşu kırsal çalışınanın yaygınlığındandır. Fransa'da, köylüler konu dışı bırakılırsa, 1940'ta 500 000 kadın yönetici, bir milyon kadın memur, iki milyon kadın işçi, bir buçuk milyon da kendi başına çalışan ya da iş bulamayan kadın vardır. İşçi kadınların 650 000'i hizmetçidir; 1 200 000'i ara sanayide çalışmaktadır, bunların 440 000'i dokumada, 315 000'i

giyim sanayiinde, 380 000'i de ev terziliğindedir. Ticaret, serbest uğraş, kamu hizmeti gibi işlerde Fransa, İngiltere ve ABD hemen hemen aynı düzeyde bulunmaktadır.

Kadının karşısına çıkan en önemli sorunlardan biri, yukarıda da gördüğümüz gibi, doğuruculuğuyla üreticiliğini bağdaştırma işidir. Tarihin ilk çağlarında kadını eve kapatan, dünyanın kuruluşuna katılmasını engelleyen temel neden, çocuk doğurma işinin kölesi oluşudur. Hayvan dişilerinde, vücuttaki gücün boşa harcanmasını önleyen belli bir azgınlık hız ve mevsimi vardır; kadındaysa, doğa, erginlik çağıyla yaşdönümü arasında gebe kalmak yeteneğine sınır tanımaz. Kimi uygarlıklar erken evlenmeleri yasaklamıştır; Hindistan'da kadınların doğumdan sonra en az iki yıl dinlenmelerini zorunlu kılan oymakların bulunduğu söylenir; ancak, genellikle, kadının doğurganlığı yüzyıllarca sınırlandırılmamıştır. Ta Eski Yunan'dan beri,[15] genellikle kadınların uyguladığı gebeliği önleyici çareler vardır: ağızdan alman, makata konan ilaçlar, dölyoluna yerleştirilen tıkaçlar bunlar arasındadır; ama bunları yalnız fahişelerle hekimler bilmektedir; taşlamacıların kısırlıklarıyla alay ettikleri çöküş dönemi Romalı kadınları da bu gizi elde etmiş olabilirler. Yalnız ortaçağ bu bilgiden yoksundur; XVIII. yüzyıla dek bunun en küçük izine rastlayamayız. O çağlarda, kadınların çoğu için yaşam, ardı arkası kesilmeyen gebelikler demekti; özgür davranışlı kadınlar bile sevişme alanındaki rahatlıklarının bedelini bir sürü çocuk doğurarak ödemekteydiler. İnsanlık, zaman zaman, nüfusu sınırlama gereğini duymuştur; ama beri yandan, uluslar zayıflamaktan korkmaktadırlar; iktisadi bunalım ve yoksulluk

[15] "Gebeliği önleme çareleri konusunda en eski belge, İÖ iki bin yıllarında yazılmış, dölyoluna timsah pisliği, bal, doğal süt karbonatı ve lastik karışımı bir tıkaç yerleştirilmesini salık veren Mısır papirüsüdür." (P. Ariés, *Histoire des Populations françaises*: Fransız Halkları Tarihi). Ortaçağdaki Pers hekimleri, dokuzu erkeklerce uygulanan, otuz bir çare bilmektedirler. Hadrianus zamanında yaşamış olan Soranos, çocuk istemeyen kadının, erkeğin boşalması sırasında "soluğunu kesip vücudunu azıcık geriye çekmesini, böylece spermanın *os uteri*'ye (dölyatağı'na) girmesini önlemesini, sevişme biter bitmez kalkıp çömelmesini, burnunu gıdıklayarak hapşırmasını" öğütlemektedir.

dönemlerinde, bekâr erkeklerin geç evlenmesi doğum oranını düşürmektedir. Bununla birlikte, kural, yine de olabildiği kadar erken evlenip kadının doğurabildiği kadar çok çocuğa sahip olmaktır; ancak çocuk ölümü düşürüyordu yaşayan çocuk sayısını. Rahip de Pure,[16] daha XVII. yüzyılda, kadınların başına bela olan "aralıksız apışarası ıslaklığı"na karşı çıkar; Madam de Sévigné de kızma, sık sık gebe kalmaktan kaçınmasını öğütler. Ama Malthus'un doğum oranını denetleme eğilimi Fransa'da ancak XVIII. yüzyılda gelişir. İlkin varlıklı sınıflar, sonra halkın tümü, çocuk sayısının ana-babanın olanaklarına göre sınırlanmasının akıllıca bir davranış olacağına inanır, ve gebeliği önleme çareleri törelere yerleşmeye başlar. 1778'de, insan topluluklarının gelişmesi uzmanı Moreau şunları yazmaktadır: "İnsan türünün üremesine tarihöncesinden kalma bir kandırmaca gözüyle bakanlar artık yalnızca varlıklı kadınlar değildir; insandan başka hiçbir hayvanın bilmediği şu karanlık gizler şimdi köylere de girmiş durumda; köylerde bile doğa atlatılmakta." "Coitus interruptus" (yarıda kesilen sevişme) uygulama ilkin kentsoylu sınıfta, sonra köylü ve işçiler arasında yayılır; daha önce de cinsel hastalıklardan kaçınmakta kulanılan koruyucular (préservatif'ler), 1840'larda kauçuğun kükürtle işlenmeye başlamasından sonra gebeliği önleyici araç haline gelmiştir.[17] Anglo-Sakson ülkelerinde "birth-control" (doğum denetimi) resmen serbesttir ve bir zamanların yapışık kardeşleri cinsel işlevle üreme işlevinin birbirinden ayrılmasına izin verecek epey çare bulunmuştur. Viyana hekimliğinin çalışmaları hem gebe kalma mekanizmasını kesinlikle saptamış, hem de bunu önleme yollarını göstermiştir. Fransa'da gebeliği önleme propagandası yapmak da, döl yatağının uzamasını engelleyen halkaların ya da döl yoluna konan tıkaçların satışı da yasaktır; ama "doğum denetimi" yine de çok yaygındır.

---

[16] 1656'da yayımlanan *La précieuse* (Kibar Kadın) adlı yapıtında.

[17] "1930'larda bir Amerikan firması, yılda yirmi milyon koruyucu satmaktaydı. On beş Amerikan yapımevi, günde bir buçuk milyon koruyucu yapıyordu." (P. Ariés).

Çocuk aldırmaya gelince, hiçbir yerde yasalar buna izin vermemektedir. Roma hukuku dölütsel yaşama özel koruma tedbirleri getirmemişti; bu hukuka göre *nasciturus* (ana karnındaki dölüt) bir insani varlık değil, ana vücudunun bir parçası sayılmaktadır. *Partus antequam edatur mulieris portio est vel viscerum.*[18] Roma'nın çöküş döneminde, çocuk aldırmak en olağan işlerdendir ve çocuk doğumunu desteklemek isteyen yasa koyucu bunu yasaklamaya cesaret edemez. Kadın, kocasına karşı çıkarak çocuğu aldırmışsa, koca onun cezalandırılmasını isteyebilir: ama burda suç, kadının söz dinlememesidir. Doğu uygarlığıyla Roma-Yunan uygarlığında, genel olarak, çocuk aldırmak yasa içidir.

Dölüte bir ruh bağışlayarak bu konudaki ahlaksal fikirleri allak bullak eden Hıristiyanlık olmuştur; o zaman, çocuk aldırmak dölütün canını almak anlamına gelmiştir. Saint Augustin: "Doğurabileceği kadar çocuk doğurmaktan kaçınan kadın, gebe kaldıktan sonra kendini yaralayan kadın gibi, bir sürü cinayet işlemiş sayılır," der. Bizans'ta çocuk aldırmak kısa bir sürgün cezasına yol açmaktaydı; uygar olmayan kavimlerde çocuk kıyımının yanında, çocuk aldırmak da, ancak, ananın isteği dışında, zorla yapıldığı zaman suçtu: cezası, akıtılan kanın bedeli ödenerek çekilmekteydi. Ama ilk din bilginleri toplantılarında, bu "cana kıyma", dölüt kaç aylık olursa olsun, en ağır cezayla yasaklandı. Yalnız bu arada, ardı arası kesilmez tartışmalara yol açan bir soru ortaya çıktı; ruh bedene ne zaman girmektedir? Saint Thomas ile öbür yazarların çoğu, erkek çocuklar için bunu gebeliğin kırkıncı, kızlar içinse sekseninci günü olarak saptamışlardır; bunun üzerine, canlanmış dölütle canlanmamış dölüt arasında bir ayrım yapıldı. Ortaçağda, günah kitabı şöyle der: "Gebe bir kadın, karnındaki meyveyi kırk beşinci günden önce yok ederse, bir yıl hapis cezasına çarptırılır. Bu iş altmış gün sonra yapılmışsa, ceza üç yıldır. Çocuk canlanmışsa, yapılan işe cinayet gözüyle bakılması gerekir." Ancak, aynı

[18] "Çocuk, doğumdan önce, ananın bir parçası, karnındaki organlardan biri gibidir."

kitap şunları da ekler: "Çocuğunu, besleyemeyeceği için ortadan kaldıran yoksul kadınla, işlediği günahı örtmek için yok eden kadın arasında büyük bir ayrını vardır." 1556'da, II. Henri, gebeliğin saklanması üstüne ünlü bir buyrultu (ferman) yayımladı; yalnızca gebeliğin saklanması ölüm cezasına çarptırıldığından, çocuk aldırmanın cezasının daha da ağır olacağı sonucuna varıldı; gerçekte, buyrultunun ereği çocukların ana-baba eliyle öldürülmesini önlemekti; ama insanlar bundan, çocuk aldıranlarla alanları cezalandırmakta yararlandılar. XVIII. yüzyıla doğru, canlanmış dölütle canlanmamış dölüt arasındaki ayrını yok oldu. Bu yüzyılın sonlarında, Fransa'da etkisi büyük olan Beccaria, çocuk istemeyen kadından yana çıktı. 1791 Anayasası, çocuk aldıran kadını bağışlayıp suç ortaklarını "yirmi yıl hapse" çarptırmaktadır. Çocuk aldırmanın cana kıyma olduğu fikri XIX. yüzyılda ortadan kalkar: bunun yerine, Devlet'e karşı işlenmiş bir suç sayılmaya başlanır. 1810 yasası, çocuk aldıranı da, bu işe katılanları da hapis ve taş kırma cezasına çarptıracağını söyleyerek bu işi kesinlikle yasaklar; gerçekteyse, hekimler, ananın canını kurtarmak için hep bu yola başvurmaktadırlar. Yasa çok ağır olduğundan, yargı kurulu üyeleri, yüzyılın sonlarına doğru bunu uygulamaz olurlar; tutuklanan pek az insan vardır, sanıkların 4/5'ü temize çıkarılmaktadır. 1923'te kabul edilen yeni bir yasa çocuğu alanla yardımcılarına kürek cezasını öngörmekte, kadınıysa yalnızca hapis ya da para cesasına çarptırmaktadır; 1939'da, yasa değerindeki bir kararname özellikle teknisyenleri hedef tutmaktadır: bundan böyle çarptırıl--dıkları cezalar ertelenmeyecektir. 1941'de, çocuk aldırmak Devlet'in güvenliğine yöneltilmiş bir suç olarak kabul edilir. Öbür ülkelerde, bu hafif bir uslandırma cezasına çarptırılacak bir suç sayılmaktadır; İngiltere'deyse, hapis ya da zorunlu çalışmayla cezalandırılan bir "felony", yani cinayettir. Genel olarak, yasalar ve yargı organları çocuk aldıran kadına bu işi yapandan daha büyük bir hoşgörüyle bakmaktadırlar. Ancak, Kilise eski sertliğinden vazgeçmemiştir. 27 Mart 1917'de yürürlüğe giren kilise hukuku anayasası şöyle der: "Ana da içlerinde olmak üzere, çocuk aldır-

ma işine kalkışanlar, istenen ereğe varılmışsa, sıradan kişilere tanınan *yasanın koruyucu kanatları altında olma* hakkından yoksun bırakılırlar." Bunun için hiçbir neden, hatta ananın ölüm tehlikesi geçirmesi bile kabul edilmez. Papa, daha geçenlerde, anayla çocuk arasında seçim yapmak gerektiği zaman, birincinin gözden çıkarılmasını salık vermiştir: ana kutsanmış olduğundan doğruca cennete gidebilir —cehennemi hiç hesaba katmaması epey gariptir—, bundan yoksun olan dölütse sonsuza dek belirsizlik içinde yüzecektir.[19]

Çocuk aldırmaya, Almanya'da Nazilikten, SSCB'de 1936'dan[20] önce, kısa bir süre resmen izin verilmiştir. Dine ve yasalara rağmen, bütün ülkelerde önemli bir yer tutmaktadır: Fransa'da, her yıl, sekiz yüz binle bir milyon arasında çocuk aldırılmaktadır —buysa, doğan çocuk sayışma yakındır—, ve bu yola başvuran kadınların üçte ikisi evli, iki ya da üç çocuklu kadınlardır. Demek ki, önyargılara, direnmelere, köhnemiş ahlak anlayışının sürüp gitmesine rağmen, sınırsız doğurganlıktan Devletçe ya da bireylerce denetlenen doğurganlığa geçiş olmuştur. Ebe hekimliği alanındaki gelişmeler doğumun tehlikelerini duyulur oranda azaltmıştır; doğum sancıları yavaş yavaş tarihe karışmaktadır; son zamanlarda —1949 Mart'ında— İngiltere'de, bazı uyuşturma yötemlerini zorunlu kılan bir kararname çıkarıldı; ABD'de nicedir yaygın olarak kullanılan bu yöntemler Fransa'ya da yayılmakta. Yapay döllenme, insanlığın üreme işini denetimi altına alma evrimini tamamlamakta. Bu değişmeler özellikle kadın için önemli; böylece o, gebelik sayısını

---

[19] Bu tutumun tartışmasını kitabın II. cildinde yeniden ele alacağız. Ancak şimdilik şunu belirtelim ki, Katolikler Saint Augustin'in öğretisini ciddiye almaktan uzaktırlar. Günah çıkartıran papaz, düğün arifesinde gelin adayının kulağına eğilir, sevişmenin "gereği gibi" olması koşuluyla, kocası ile dilediğini yapabileceğini fısıldar; gebeliği önleyecek olumlu çareler —bu arada *yarıda kesilen sevişme*— yasaktır, ama Viyanalı cinsellik uzmanlarınca saptanan döllenme takviminin kullanılmasına, kadının gebe kalamayacağı günlerde sevişmeye izin vardır. Hatta kendi dindarlarına bu takvimi öğreten bilinç yöneticilerine bile rastlanır. Gerçekten de, yığınla "Hıristiyan ana", son doğumdan sonra karı-koca ilişkilerini kesmediği halde, yalnız iki üç çocuk sahibidir.

[20] Şimdi yeniden serbesttir (1967).

azaltabilecek, doğurmanın kölesi olacak yerde bu işi akılcı bir biçimde yaşamına sokacaktır. Ayrıca XIX. yüzyıl kadın doğayı da aşar; vücuduna egemen olur. Soyu sürdürmenin yüklerinden büyük ölçüde kurtulup önüne çıkan iktisadi görevi yüklenebilecek, bunun sonucundaysa tüm kişiliğini elde edecektir.

Kadının içinde bulunduğu durumun evrimi işte bu iki etkenin: üretime katılma ile üreme angaryasından kurtulmanın çakışmasın - dan yola çıkılarak açıklanabilir. Engels'in tahmin ettiği gibi, kadı - nın toplumsal ve siyasal tüzüğü ister istemez değişecekti. Fransa'da Condorcet'nin, İngiltere'de *Vindication of the Rights of Women* (Kadın Haklarının Savunulması) adlı yapıtıyla Mary Wollstonecraft'ın başlattığı, Saint-Simon'cuların sürdürdüğü kadın hakları davası, somut temellere dayanmadıkça başarıya ulaşamazdı. Şimdi artık kadının istekleri ağırlık kazanacaktır. Kentsoylu sınıf bile kulak verecektir bu isteklere. Sanayi uygarlığının hızlı geli - şimi sonucu, taşınmaz malların mülkiyeti zayıflamakta, taşınır malların mülkiyeti güçlenmektedir: aile birliği ilkesi de yavaş yavaş gücünü yitirmektedir. Sermayenin devingenliği, onu elinde bulunduran kişiye, bu sermayeye tutsak olmadan sahip olabilme ve dilediği gibi kullanabilme iznini vermektedir. Kadın kocasına büyük ölçüde ana-baba kalıtından ötürü bağlıydı: ana baba kalıtı ortadan kalkınca, kadınla erkek yan yana konmuş iki birey haline gelmekte, çocuklar bile çıkar birliğine benzer bir bağ yaratamamaktadırlar. Böylece, aile topluluğu karşısında birey belirir; bu evrim, çağdaş sermayeciliğin egemen olduğu Amerika'da daha açık seçiktir: boşanmaların ardı arkası kesilmez, karı-koca geçici ortaklardan başka bir şey değildirler. Kırlarda yaşayan halkın önemli bir yer tuttuğu, Napoléon Anayasası'nın evli kadını kocaya teslim ettiği Fransa'da bu evrim çok yavaş olacaktır. 1884'te boşanma yeniden kabul edilir ve kadın, kocası kendisini aldattığı zaman ondan boşanabilir; ama ceza hukuku açısından kadın erkek ayrım devam eder: eşini aldatına ancak kadın tarafından yapıldığı zaman suçtur. 1907'de birtakım sınırlamalarla kabul edilen vasilik hakkı, ancak 1917'de tümüyle elde edilir. 1912'de doğal babalığın

aranmasına izin verilmiştir. Evli kadının bağlı bulunduğu tüzüğün değişmesi için 1938 ve 1942 yıllarını beklemek gerekecektir: babanın ailenin başı oluşu devam etse de, kadının kocayı dinlemesi görev olmaktan çıkarılacaktır bu tarihlerde; oturacakları yeri seçen erkektir, ama kadın, geçerli nedenler göstererek buna karşı çıkabilir; yeterlilikleri artırılmıştır; bununla birlikte: "Kadın tüm haklarını kullanabilir. Bu yeterlilik ancak evlilik sözleşmesi ve yasayla sınırlanabilir" diyen karışık formülün ikinci yarısı, birinciyi yadsımaktadır. Eşlerin eşitliği henüz yasalara geçmemiştir.

Siyasal haklara gelince, bunların Fransa, İngiltere ve ABD'de sağlanışı, pek de kolay olmamıştır. 1867'de, Stuart Mill, tarihte ilk kez, İngiltere Millet Meclisi önünde kadınların oy hakkını savunur. Yazılarındaysa, bütün kapıları zorlayarak, kadınla erkeğin gerek aile, gerek toplum içersinde eşit olmasını ister. "Cinslerden birini yasayla ötekinin boyunduruğuna sokan kadın-erkek ilişkilerinin özünden kötü olduğuna ve insanlığın gelişmesini önleyen başlıca engeller arasına girdiğine inanıyorum; bunların yerini tam bir eşitliğin alması inancındayım." Onun ardına düşen İngiliz kadınları, Mrs. Fawcett'in önderliğinde örgütlenirler; Fransız kadınları da, 1868-1871 yılları arasında yaptığı bir dizi konuşmada kadının yazgısını inceleyen Maria Deraismes'in arkasına takılırlar; Deraismes, karısı tarafından aldatılan kocaya: "Öldür onu" öğüdünü veren oğul Alexander Dumas'ya şiddetle saldırır. Kadın hakları davasının gerçek kurucusu Léon Richier olmuştur; Richier, 1869'da *Droits de la Femme* (Kadın Hakları) gazetesini çıkarır, 1878'de toplanan Kadın Hakları Evrensel Kongresi'ni düzenler. Oy hakkı henüz söz konusu değildir; kadınlar bu Kongre'de birtakım toplumsal haklar istemekle yetinirler; hareket, tam otuz yıl, gerek Fransa'da, gerek İngiltere'de usul usul gelişir. Ama bu arada, Hubertine Auclert adında bir kadın oy hakkı için bir kampanya açar; "Kadınların Oy Hakkı" adı altında bir dernek kurar, *la Citoyenne*'i (Kadın Yurttaş) gazetesini çıkarır. Onun öncülüğüyle bir sürü dernek kurulur, ama etkili olamazlar. Kadın hakları davasının zayıflığı, iç çekişmelerden gelmektedir; doğrusu aranırsa, daha önce de belirttiğimiz

gibi, kadınlar cins olarak dayanışmazlar: ilkin içinde bulundukları sınıfa bağlıdırlar; kentsoyluluk ve emekçi kadınlık çıkarları bağdaşmaz. Devrimci kadın hakları savunucuları, Saint Simon'cularla Marx'çıların geleneğine sahip çıkarlar; beri yandan, Lousse Michel gibilerinin, bütünüyle sınıf kavgasında kullanılacak güçleri böldüğü için kadın davasına karşı çıktıklarını da belirtmek gerekir; sermaye ortadan kaldırıldı mı, kadının yazgısı kendiliğinden düzelivererecektir, derler.

1879'da, dünya toplumculuk kongresi iki cinsin eşit olduğunu ilan etti ve bundan böyle kadın hakları savaşıyla toplumculuk arasındaki bağlaşma yadsınmadı, ama kadınlar özgürlüklerini genel olarak emekçilerin haklarını elde etmelerine bağladıklarından, kendi öz davalarına ikinci derecede önem verdiler. Buna karşılık, kentsoylu kadınlar toplumun o anki durumu içinde yeni haklar istediler ve her fırsatta devrimci olmadıklarını söylediler; onların bütün dileği, törelere erdem konusunda birtakım dönüşümler getirmekti: içki düşkünlüğünün, açık saçık yayınların, fahişeliğin yok edilmesi gibi. 1892'de, harekete adını veren Kadın Hakları Kongresi toplanır; ama pek bir şey çıkmaz bundan. Buna karşılık 1897'de, kadınların mahkemelerde tanıklık etmelerine izin veren bir yasa Meclis'in onayından geçer, ama hukuk doktorası yapmış bir kadın Baro'ya yazılmaya kalkınca geri çevrilir. 1898'de, Ticaret Mahkemesi'ne seçilme, Yüksek Çalışma Kurulu'na ve Güzel Sanatlar Okulu'na girebilme hakkını elde ederler. 1900'de yeni bir kongre kadın hakları savunucularını bir araya getirir; ama bu da dişe dokunur bir sonuç doğurmaz. 1901'de, Viviani, kadınların oy hakkını ilk kez Millet Meclisi önüne çıkarır; ama o da bu hakkı yalnızca evlenmemiş ya da dul kadınlara tanımayı önermektedir. Tam bu dönemde, kadın hakları davası önem kazanır. 1909'da, Madam Brunschwig'in başkanlığında, Fransız Kadınlarına Oy Hakkı Sağlama Derneği kurulur; Madam Burnschwig konuşmalar, açık hava toplantıları, kongreler, gösteriler düzenler. 1909'da, Buisson, Dussausoy'nın önergesi üzerine Meclis'e, kadınların bölge meclisi seçimlerine katılmaları konusunda bir rapor sunar.

1910'da, Thomas, kadınların oy kullanabilmesi için bir önerge verir: 1918'de, yenilenen bu önerge, 1919'da, Meclis'ten geçer; ama 1922'de, Senato'da reddedilir. Durum epey karmaşıktır. Devrimci kadın hakları savunucularıyla, Madam Brunschwig'in sözüm ona bağımsız savaşçılarına bir de Hıristiyan savaşçı katılmıştır: Papa XV. Benoît, 1919'da, kadınların oy kullanabilmelerini savunmuştur; Monsenyör Baudrillart'la Peder Sertillanges bu yönde ateşli savaşlar vermiştir; gerçekten de, Katolikler, Fransa'da, kadınların tutucu ve dinci bir öğe oldukları kanısındadırlar; kökten değişiklikler isteyenlerin korktuğu da budur zaten: kadınlara oy hakkı verildiği zaman, karşıt partileri desteklemelerinden çekinmektedirler. Senato'da, Katoliklerin çoğu, Cumhuriyetçiler Birliği ve öte yandan aşırı solcular kadınların oy kullanmasından yanadır: ama Meclis'in çoğunluğu buna karşıdır. Senato, ta 1932'ye dek habire işi savsaklar ve kadınların seçimlere katılmasını isteyen önergeleri görüşmekten kaçınır; ama 1931'de, Millet Meclisi üç yüz on dokuza karşı bir oyla kadınlara seçme ve seçilme hakkını kabul edince, Senato da birkaç toplantı süren bir tartışma açar: Seçim Yasası değişikliği bir kez daha reddedilir. *Resmi Gazete*'de çıkan tutanaklar son derece öğreticidir; kadın düşmanlarının, burda adlarını sıralamayı bile gereksiz bulduğumuz yapıtlarda işledikleri bütün kanıtlar öne sürülür. Önce: "Biz kadını, kadınlara oy hakkı veremeyecek kadar çok seviyoruz" gibi kadıncıl laflar edilir; Proudhon'un izinden gidilerek "yosma ya da ev kadını" ikilemini kabul eden "gerçek kadın"a övgüler düzülür: kadın, oy kullanırsa çekiciliğini yitirecektir; o bir anıt altlığına dikilmiştir, inemez ordan; seçmen olduğu zaman her şeyini yitirecek, hiçbir şey kazanamayacaktır; oy pusulasma gerek kalmadan da erkekleri yönetmektedir nasıl olsa, falan filan. Derken, daha ciddi bir sesle, ailenin çıkarı söz konusu edilir: kadının yeri evidir; siyasal tartışmalar eşlerin arasını açacaktır. Kimileri açıkça kadın düşmanı olarak ortaya çıkarlar. Kadınlar erkekten ayrıdırlar. Askerlik yapmamaktadırlar. Peki, sokak yosmaları da mı oy verecektir? Kimisiyse, büyük bir saldırganlıkla erkeğin üstünlüğünü savunur: Oy kullanmak bir

hak değil, bir görevdir, kadınlar buna layık değildirler. Erkeklerden daha az zeki, daha bilgisizdirler. Onlar oy verirse, erkekler kadınlaşacaktır. Siyasal eğitimden geçmemektedirler. Kocalarından aldıkları buyruğa göre oy vereceklerdir. Özgürlüğe kavuşmak istiyorlarsa, ilkin terzilerinin boyunduruğundan kurtulmalıdırlar. O arada, korkunç bir saflıkla şu kanıt bile ileri sürülür: Fransa'da erkekten çok kadın vardır. Bütün bu kanıtların zavallılığına rağmen, kadınların siyasal yeterliliklerine kavuşabilmeleri için 1945'i beklemek gerekecektir.

Yeni Zelanda, kadına tüm haklarını 1893'te vermiştir; onu 1903 yılında Avustralya izler. Ama İngiltere ve Amerika'da yengi güç elde edilmiştir, Victoria İngiltere'si kadını tepeden inme bir yargıyla eve kapatmaktaydı; Jeanne Austen, yazı yazabilmek için adını gizliyordu; bir George Eliot, bir Emily Bronte olabilmek için altı okka yürek ya da olağandışı bir yazgı gerekliydi; 1888'de, bir İngiliz bilgini şunları yazıyordu: "Kadınlar ayrı bir ırk olmadıkları gibi, bir yarım ırk bile değildirler, onlar yalnızca doğurmakla görevli bir alt türdürler." Mrs. Fawcett, yüzyılın sonlarına doğru kadınlara oy hakkı elde etmek üzere bir dernek kurar, ama bu, tıpkı Fransa'daki gibi, çekingen bir harekettir. Kadın hakları konusundaki istekler ancak 1903'e doğru ayrı bir niteliğe bürünür. Pankhurts ailesi, Londra'da, İşçi Partisi'ne bağlı, düpedüz siyasal kavgaya girişen "Woman Social and Political Union"ı (Toplumsal ve Siyasal Kadınlar Birliği) kurar. Böylece tarihte ilk kez kadınlar kadın olarak bir çabaya girişmektedirler: bu da, İngiltere ve Amerika'daki "kadın hakları savunucuları"nın serüvenine özel bir ilgi sağlar. Bu kadınlar tam on beş yıl, Gandhi'ninkini andıran bir baskı siyaseti uygularlar: şiddetten kaçınıp, epeyce kurnazca, onun yerini tutacak yollar bulurlar. Liberal Parti'nin toplantısı sırasında, ellerinde "Vote for women" (Kadınlara Oy Hakkı) yazılı hasa bezleriyle, Albert Hall'ü basarlar; Lord Asquith'in odasına girerler zorla, Hyde Parkt'ta toplantılar yapar, Trafalgar Square'de gösteriler düzenlerler, ellerinde pankartlarla sokaklarda dolaşır, konferanslar verirler; gösteriler sırasında polislere küfreder, taş atar,

böylece haklarında dava açtırırlar; hapishanede, açlık grevine girişirler; birtakım bağışlar toplar, milyonlarca kadın ve erkeği bir araya getirirler; kamuoyunu öylesine heyecanlandırırlar ki, 1907' de, Meclis'in iki yüz üyesi kadınların oy hakkı için bir encümen kurar; bundan böyle, her yıl, içlerinden birkaçı, aynı nedenlerle reddedilen bir önerge verir. 1907'de, WSPU, bir sürü atkılı emekçi kadınla birkaç aksoylu hanımın katıldığı ilk yürüyüşü düzenler Meclis'e doğru; polis onları geri püskürtür; ertesi yıl evli kadınların maden ocaklarının bazı dehlizlerinde çalışmaları yasaklanmaya kalkışılınca, WSPU, Lancashire'daki kadın işçileri Londra'da büyük bir açık hava gösterisi yapmaya çağırır. Çok sayıda kadın tutuklanır, kadınların oy hakkı için savaşan ve hapse tıkılan hanımlar, 1909'da, buna uzun bir açlık greviyle karşılık verirler. Serbest bırakılır bırakılınaz büyük geçit törenleri düzenlerler: badanalı bir ata binmiş olan biri Kraliçe Elisabeth'i canlandırır. 18 Temmuz 1910'da, kadınların oy hakkını kabul edecek yasa tasarısı Meclis'e verildiği gün, dokuz kilometrelik bir gösterici alayı Londra sokaklarını kaplar; yasa reddedilince, yine gösteriler ve tutuklamalar olur. 1912'de, daha şiddetli bir yola başvurulur. Boş evleri yakar, resimlerin iplerini keser, sokaklara asılan bez ilanları ayaklarının altına alıp çiğner, polislere taş atarlar; aynı zamanda, Lloyd George'a, Sir Edmond Grey'e kurul üstüne kurul yollarlar; Albert Hall'de saklanır, Lloyd George konuşurken gürültü edip sözünü keserler. Savaş, eylemlerine ara verdirir. Bu eylemin olayları nedenli etkilediğini kestirmek güçtür. Oy hakkı, İngiliz kadınlarına, 1918'de sınırlı, 1928'de sınırsız olarak tanınmıştır: onlara bu başarıyı sağlayan, daha çok, savaş sırasında gördükleri hizmetler olmuştur.

Amerikan kadını başlangıçta kendini Avrupalı kadından daha geniş haklara sahip bulmuştur. XIX. yüzyılın başında, kadınlar erkeklerin giriştiği zor öncülük işine katılmak zorunda kalmışlar, erkeklerle omuz omza uğraşıp didinmişlerdir; sayıları da onlardan az olduğu için değerleri yüksek olmuştur. Ama durumları yavaş yavaş Eski Dünya kadınlarınınkine yaklaşmıştır; onlara yine gönül alıcı söz ve davranışlarla yanaşılmaktadır; elde ettikleri kültürel ayrıcalıkları saklamışlar, aile içersindeki yerleri erkekten önde gel-

miştir; yasalar onlara seve seve birtakım dinsel ve ahlaksal grevler vermiştir; bununla birlikte, toplumun ipleri erkeklerin elindedir. Kimileri, 1840'larda, siyasal haklar istemeye başlamıştır. Ayrıca, Zenciler için de bir kampanyaya girişmişlerdir. 1840'ta, Londra'da toplanan kölelikle savaş kongresi kadınlara kapılarını kapayınca, Quaker mezhebinden Lucretia Mott kadın haklarını savunan bir dernek kurmuştur. 18 Temmuz 1840'ta Seneca Falls'ta toplanan Konvansiyon'da, Quaker mezhebinden esinlenen ve bütün Amerikan kadın hakları davasına damgasını vuran bir gösteri düzenlerler. "Kadınla erkek, Yaradan tarafından geri alınmaz haklarla donatılmış olarak, eşit yaratılmışlardır... Hükümetin görevi bu hakları korumaktan başka bir şey değildir... Erkek, evlendiği kadını insan hakları açısından bir yaşayan ölü haline getirmektedir... Erkek, insanların eylem alanını saptayacak tek varlık olan Jehovah'ın (Tanrı'nın) ayrıcalıklarına zorla el koymaktadır." Üç yıl sonra, Madam Beecher-Stowe, kamuoyunu Zenciler yararına ayağa kaldıracak olan *Tom Amca'nın Kulübesi*'ni yazacaktır. Emerson ve Lincoln kadın hakları davasını desteklerler. İç Savaş patlak verdiğinde, kadınlar canla başla katılırlar buna; ama bütün uğraşıp didinmelerine rağmen, Zencilere oy hakkı veren yasa değişikliğini şöyle kaleme aldıramazlar: "Ne renk, ne de *cins*... seçimlere katılma hakkını engelleyemez." Ancak, yasa değişikliğindeki maddelerden biri iki anlamlı olduğundan, ünlü kadın hakları savaşçılarından Miss Anthony, Rochester'da, on dört arkadaşıyla, bu boşluktan yararlanarak oy kullanır; yüz dolar para cezasına çarptırılır. 1869'da, kadınlara oy hakkı sağlamak üzere bir Ulusal Dernek kurar, aynı yıl Wyoming eyaleti kadınlara oy hakkı tanır. Ama Colorado onu ancak 1893'te, Idaho'yla Utah da 1896'da izlerler. Bundan sonraki gelişmeler çok ağırdır. Buna karşılık, iktisadi alanda Amerikan kadınları Avrupalılardan daha başarılıdırlar. 1900'de, ABD'de, 1 300 000'i sanayide, 500 000'i ticarette olmak üzere, 5 milyon kadın çalışmaktadır; ticarette, sanayide, mali işlerde ve serbest uğraşlarda çok sayıda kadın vardır. Kadın avukatlara, doktorlara rastlanmaktadır, papazların bile 3 373'ü kadın-

dır. Ünlü Marie Baker Eddy, Christian Scientist Church'ü (Bilimsel Hıristiyan Kilisesi'ni) kurar. Kadınlar kulüplerde toplanmayı alışkanlık haline getirirler: 1900'lerde bu kulüplerin aşağı yukarı iki milyon üyesi vardır.

Ama bu arada, eyaletlerin ancak dokuzu kadınlara oy hakkı tanımıştır. 1913'te, kadınların oy hakkı savaşı İngiliz kadınlarının kavgasına benzer bir kılığa bürünür. İki kadın vardır hareketin başında: Miss Stevens'la, Quaker mezhebinden genç Alice Paul. Bunlar, Wilson'dan, ellerinde pankartlar ve bayraklarla büyük bir gösteri yürüyüşü yapma izni alırlar; daha sonra bir konferans ve açık hava toplantısı kampanyasına girişir, türlü gösteriler ve yürüyüşler düzenlerler. Oy hakkı tanınan dokuz eyaletin kadınları topluca Beyaz Saray'a gidip bütün kadınlara aynı hakkın verilmesini isterler Chicago'da, tarihte ilk kez, kadınların cinslerini özgürlüğe kavuşturmak üzere bir siyasal partide toplandıkları görülür: buna "Kadınlar Partisi" adı verilir. 1917'de, oy hakkı savunucuları yeni bir yol bulurlar: ellerinde bayraklarla Beyaz Saray'ın kapısına dikilmekte, ve çoğu kez, kovulmamak için kendilerini demir parmaklıklara zincirle bağlatmaktadırlar. Altı ay sonra tutuklanır, Oxcaqua'ya gönderilirler; orda açlık grevine başlar, sonunda bırakılırlar. Yeni yürüyüşler toplumu ayaklanmanın kıyıcığına getirir. Hükümet, en sonunda Meclis'te bir Oy Hakkı Encümeni kurmak zorunda kalır. Kadınlar Partisi Yürütme Kurulu, Washington'da bir toplantı yapar; toplantı sonunda, Seçim Yasası'na kadınların da oy verebileceklerini ekleyen madde önerisi Meclis'e sunulur, 10 Ocak 1918'de oylanır. Şimdi bütün iş Senato'nun oyunu sağlayabilmektedir. Wilson pek fazla baskı yapamayacağını söyleyince, kadın hakları savunucuları yeniden gösterilere başlarlar; Beyaz Saray'ın kapısında bir açık hava toplantısı düzenlerler. Başkan Senato'ya çağrıda bulunmaya karar verir, ama değişiklik tasarısı iki oy farkıyla geri çevrilir. Kadınların oy kullanma hakkını, 1919'da Cumhuriyetçilerin çoğunlukta bulunduğu Meclis kabul edecektir. Bundan sonraki on yıl, iki cinsin türlü alanlardaki eşitliği için savaşla geçer. 1928'de Havana'da toplanan Amerika Cumhu riyetleri Kon-

feransı'nda kadınlar, bütün Amerika kıtası için bir Encümen kurulmasını sağlarlar. 1933'te Montevideo antlaşmaları, uluslararası bir sözleşmeyle, kadının toplumsal durumunu düzeltir. On dokuz Amerika Cumhuriyeti, kadınların tüm haklarını tanıyan bu sözleşmeyi imzalar.

İsveç'te de çok önemli bir kadın hakları hareketine rastlıyoruz. İsveçli kadınlar, eski gelenekler adına, "okuma, çalışma, özgürlük" haklarını isterler. Bu savaşı özellikle yazar kadınlar yürütür ve sorunun daha çok ahlaksal yanıyla ilgilidirler; daha sonra güçlü derneklerde toplanıp Liberallerin desteğini sağlar, ama tutucuları karşılarında bulurlar. Norveçliler 1907'de, Finlandiyalılar da 1906'da, İsveçlilerin daha uzun yıllar bekleyecekleri oy hakkını elde etmişlerdir.

Latin ülkeleri, tıpkı Doğu'daki gibi, kadını yasalar aracılığıyla değil, daha çok törelerin sertliğiyle ezer. İtalya'da, faşizm kadının özgürlüğe kavuşması evrimini belli bir dizge içinde kösteklemiştir. Kilise'den destek gören, aileye saygı gösterip kadın köleliğini sürdüren faşist İtalya, kadını iki yönden zincire vurmuş: hem kamu güçlerine, hem de kocasına tutsak etmiştir. Almanya'daki durum bambaşkadır. 1790'da, üniversite öğrencisi Hippel, Alman kadınlarının özgürlüğü için ilk bildiriyi yayımlamıştır. XIX. yüzyılın başlarında, George Sand'ınkine benzer duygusal bir kadıncılık filizlenmiştir. 1848'de, ilk Alman kadın hakları savunucusu hanım, Louise Otto, kadınların ülke kalkınmasına yardım edebilmesi hakkını ister: onun kadıncılığı daha çok ulusçudur. 1865'te, "Alman Kadınları Derneği"ni kurar. O sırada, Alman toplumcuları, Bebel'le birlikte, cinslerarası eşitsizliğin ortadan kaldırılmasını istemektedirler. Clara Zetkin, 1892'de, Toplumcu Parti'nin kurullarına girer. Kadın işçi dernekleriyle toplumcu kadın birliklerinin aynı Federasyon'da birleştikleri görülür. Alman kadınları, 1914'te bir kadın ordusu kurmayı başaramazlar, ama canla başla katılırlar savaşa. Almanya'nın yenilgisinden sonra oy hakkını elde edip siyasal yaşama karışırlar. Rosa Luxemburg, Liebknecht'in yanıbaşında, Spartacus grubunda kavga verir ve 1919'da öldürülür.

Alman kadınlarının çoğunluğu düzen partisini destekler, birkaçı Reichstag'a (Millet Meclisi'ne) girer. Böylece Hitler, Napoléon'dan kalma: "Küche, Kirche, Kinder" (Kazan, Kızan, Kilise) ülküsünü temel özgürlüklerine kavuşmuş kadınlara zorla uygulayacaktır. "Kadının varlığı Reichstag'ın onurunu lekeleyecektir," buyurmuştur beyiimiz. Nazilik Katolikliğe ve kentsoyluluğa karşı olduğundan, anaya ayrıcalıklı bir yer vermiştir; evlenmeden ana olan kızlarla babası belirsiz çocuklara kanat açılması, kadını belli oranda evliliğin boyunduruğundan kurtarır; Isparta'daki gibi, herhangi bir bireyden çok Devlet'e bağlıydı kadın, bu da ona, sermayeci düzende yaşayan bir kentsoyluya oranla hem daha çok, hem daha az özerklik sağlıyordu.

Kadın hakları davası en büyük genişliğe SSCB'de erişmiştir. Hareket ilkin, XIX. yüzyılın sonlarında, aydın takımından üniversiteli kızlar arasında başlamıştır; bunlar, kendi öz davalarından çok, genel olarak devrimci seçime bağlıdırlar; "halka inip," Okrana'ya karşı hiçlikçilere (nihilist'lere) özgü yöntemlerle savaşırlar: Vera Zassoulich; 1878'de, polis müdürü Trepov'u öldürür, Japon-Rus savaşı sırasında, kadınlar pek çok uğraşta erkeklerin yerini alır; kendi varlıklarının bilincine varırlar ve Rus Kadın Hakları Birliği, siyasal alanda iki cinsin eşit sayılmasını ister; ilk Duma'da, kadın hakları için küçük bir kümeleşme olur, ama bu kümecik hiçbir yarar sağlayamaz. Kadınların özgürlüğe kavuşması da ancak Devrim'den sonradır. Kadınlar, daha 1905'te genel grevlere katılmış, barikatlarda boy göstermişlerdi. 1917'de, Devrim'den kısa bir süre önce, Uluslararası Kadınlar Günü (8 Mart) dolayısıyla, Saint-Petersburg sokaklarında büyük bir gösteri yapar, ekmek isteriz, barış isteriz, kocalarımızı isteriz diye bağrışırlar. Ekim ayaklanmasına katılırlar; 1918'le 1920 arasında, SSCB'yi işgal eden yabancılara karşı verilen savaşta önemli bir iktisadi, hatta askeri rol oynarlar. Marx'çı geleneğe bağlı kalan Lenin, kadınların kurtuluşuyla emekçilerinkini birbirine bağlamış; onlara hem siyasal, hem de iktisadi eşitlik vermiştir.

1936 Anayasası'nın 122. maddesi: "SSCB'de, kadın, iktisadi,

resmi, kültürel, siyasal ve kamusal alanlarda erkekle aynı haklara sahiptir" der. Ve bu ilkeler, Uluslararası Komünist Konferansı'nca da onaylanmıştır. Bu toplantının sonunda yayımlanan bildiriye göre: "Kadınla erkek, toplumsal açıdan, gerek yasa önünde, gerek kılgısal (pratik) yaşamda eşittirler. Eşlerarası hukukla aile yasası tepeden tırnağa değiştirilmelidir. Analık toplumsal bir görev olarak kabul edilmelidir. Çocuklarla gençlerin bakımı ve eğitimi toplumun sırtına yüklenmelidir. Kadını köleleştiren anlayış ve geleneklerle, uygarlık açısından, düzenli bir savaşa girişilmelidir." İktisadi alanda kadının elde ettiği başarılar göz kamaştırıcı olmuştur. Erkeklerle aynı ücreti alma hakkına kavuştuğu gibi, üretime de yoğun bir biçimde katılmıştır; böylece, azımsanmayacak bir siyasal ve toplumsal önem kazanmıştır. Geçenlerde Fransa-SSCB Derneği'nce yayımlanan kitapçığa göre, 1939 genel seçimlerinde, bölge, eyalet, kent ve köy meclislerinde 457 000 kadın milletvekili bulunmakta, bunlardan 1 480'i Sosyalist Cumhuriyetlerin Yüksek Halk Meclislerinde, 227'si de SSCB Yüksek Meclisi'nde görev lidir. 10 milyona yakın kadın sendika üyesidir. Kadınlar, SSCB'deki işçi ve memur sayısının % 10'unu oluşturmaktadırlar; verimi arturma uzmanları arasında çok sayıda kadın vardır. Son savaşta Rus kadınının oynadığı rolü herkes bilir; o güne dek erkeklerin ağır bastığı maden sanayii ve maden ocakları, kerestelerin taşınması, demiryolu yapımı falan gibi kollara varana dek bütün işlerde canla başla çalışmışlardır. Havacılıkta, paraşütçülükte sivrilmiş, partizan orduları kurmuşlardır.

Kadının kamu yaşamına katılışı güç bir sorun ortaya çıkarmıştır: bu da onun aile yaşamındaki rolüdür. Uzun süre, kadını evdeki angaryalardan kurtarma çareleri aranmıştır: Komintern'in 16 Kasım 1924'teki Genel Kurul toplantısı: "Aile kavramıyla aile ilişkileri sürdükçe, Devrim güçsüz demektir," diye bir bildiri yayımlamıştır. Nikâhsız evliliklerin sayılması, boşanmaların kolaylığı, çocuk aldırmanın yasalarca serbest bırakılması erkek karşısında kadının özgürlüğünü güvenlik altına alıyordu; ücretli gebelik izni sağlayan yasalar, çocuk yuvaları ve bahçeleri gibi şeyler analığın

yükünü azaltmaktaydı. Ateşli ve çelişik tanıklıklara bakarak somut durumun ne olduğunu çıkarmak pek güç; yalnız şurası kesin ki, nüfusça çoğalma zorunluluğu yepyeni bir aile siyasetine yol açmıştır: aile yine en temel toplumsal hücredir ve kadın hem emekçi, hem ev kadınıdır.[21] Bütün emekçiler gibi önce Devlet'e, sonra yuvasına sımsıkı bağlı olan, ama bu arada siyasal yaşama katılan ve üretici çalışmasından ötürü insanca bir saygınlığa kavuşan Rus kadını çok özel bir durumdadır.

Birleşmiş Milletler'in son toplantılarından birinde, Kadının Toplumsal Durumu'nu incelemek üzere kurulan komisyon, bütün dünya uluslarının kadın-erkek eşitliğini tanımalarını istemiş ve bu yasal durumu somut gerçekliğe dönüştürecek birkaç önergeyi kabul etmiştir. Bugün için dava kazanılmış gibidir. Gelecek yılların, eskiden yalnız erkeklerin egemen olduğu dünyaya kadının daha derinlemesine girmesinden başka bir şey getirmesi beklenemez.

*
* *

Şimdiye dek ayrıntılarıyla incelediğimiz bu tarihçeye topluca göz atacak olursak, birkaç sonuç elde ettiğimizi görürüz. Bunların ilki şu: kadın tarihi erkeklerce yazılmıştır. Nasıl ki Amerika'da Zenci sorunu değil, bir Beyaz sorunu varsa,[22] nasıl ki "Yahudi düşmanlığı bir Yahudi sorunu olmayıp bizim sorunumuzsa"[23]; aynı biçimde, kadın sorunu da öteden beri, bir erkek sorunu olagelmiştir. Erkeklerin, başlangıçta, bedensel güçlerinden ötürü tinsel

[21] Komünist Gençlik Örgütü Merkez Yürütme Kurulu yazmanı Olga Mişakova, 1944 yılında kendisiyle yapılan bir konuşmada şöyle demiştir: "Sovyet Kadınları, doğanın ve iyi beğeninin elverdiği ölçüde çekici olmaya çalışmalıdırlar. Savaştan sonra, kadınca giyinip kadınca yürümeye özenmeleri gerekir... Genç kızlarımıza bir kız gibi davranıp yürümelerini salık vereceğiz; bu nedenle, belki de, kendilerini daha hoş yürümeye zorlayacak daracık etekler giymek zorunda kalacaklardır."

[22] Myrdall, *American dilemma* (Amerikan İkilemi).

[23] J. P. Sartre, *Yahudilik Sorunu Üstüne Düşünceler*.

üstünlüğe sahip olduklarını gördük; bütün değerleri, töreleri ve dinleri onlar yarattılar; kadınlar onların hükümdarlığına bir an olsun kafa tutamadılar. İçlerinden birkaçı —Sapho, Christine de Pisan, Mary Wollstonecraft, Olympe de Gouges—, yazgılarının katılığına karşı çıktı; zaman zaman da toplu gösterilere tanık olundu: ama Oppie yasasına karşı birleşen Romalı ev kadınlarıyla Anglo-Sakson oy hakkı savunucusu kadınlar, erkekler bu işe zaten hazır oldukları için, istedikleri etkiyi yaratabilmişlerdir. Kadının alın yazısı hep erkeklerin elinde olagelmiştir; ve tabii onlar da kadının çıkarını gözeterek yargıya varmamışlar; karar verirken, kendi öz tasarılarını, korkularını, gereksinimlerini göz önünde bulundurmuşlardır. Tanrıça-Ana'ya taptıkları zaman, Doğa'dan ürkmektedirler; tunç aletler Doğa karşısında kendilerini göstermelerine izin verdiği anda, erkek egemenliğini kurmuşlardır; o zaman, kadının bağlanacağı tüzüğü düzenleyen şey, aileyle Devlet arasındaki çatışmadır; Hıristiyan'ın Tanrı, dünya ve kendi eti karşısında takındığı tutum, kadına verdiği yere yansımıştır; ortaçağda "kadınlar kavgası" denen şey, aslında, din adamlarıyla dindışı düşünürler arasında, evlilik ve bekârlık konusunda yapılan tartışmadır; özel mülkiyete dayanan toplumsal düzen evli kadını kocasının boyunduruğuna sokmuş, ve erkeklerin gerçekleştirdiği sanayi devrimi günümüz kadınını zincirlerinden kurtarmıştır. Erkek ahlakındaki evrim, kalabalık aileleri "doğum denetimi" yoluyla azaltmış, kadını analığın yüklerinden belli ölçüde sıyırmıştır. Kadın hakları davası hiçbir zaman özerk bir hareket olamamıştır: tam tersine, bir yanıyla siyasetçilerin elinde araç olarak kullanılmış, bir yanıyla da çok derin bir toplumsal dramı yansıtan bir görüngü olmuştur. Kadınlar hiçbir zaman ayrı bir kast oluşturamamışlardır: ve doğrusunu isterseniz, tarihte dişi olarak rol oynamaya hiç yeltenmemişlerdir. Kadının yalnızca et, yaşam, içkinlik, öteki varlık olmasını isteyen öğretiler, kadın arzularını dile getirmeyen, erkek düşüncülükleridir. Kadınların çoğu, hiçbir eyleme girişmeksizin, yazgılarına boyun eğmektedir; bu yazgıyı değiştirmeye çalışanlar, benzersizliklerine sahip çıkmaya değil, onu aşmaya özenmişlerdir.

Dünyanın akışına, erkeklerle anlaşarak, erkek bakış açıları içersinde katılmışlardır.

Bu katılış, genellikle, ancak zaman zaman ve ikinci derecede olmuştur. Kadınların belli bir iktisadi özerklik içinde bulunduğu ve üretime katıldığı sınıflar, ezilen sınıflardı ve kadınlar bu sınıf içersinde erkeklerden daha çok sömürülmekteydiler. Yönetici sınıflardaysa, kadın asalaktı, dolayısıyla erkek yasalarının kölesiydi: her iki durumda da eyleme geçmesi hemen hemen olanaksızdı. Hukukla töreler her zaman çakışmıyordu: ve bu ikisi arasındaki denge, kadının hiçbir zaman somut olarak özgürlüğe kavuşamamasını sağlayacak biçimde kurulmaktaydı. Eski Roma Cumhuriyeti'nde iktisadi koşullar evin hanımına birtakım somut güçler verir: ama yasalar yönünden bağımsız değildir; köylü uygarlıklarıyla, tüccar küçük kentsoylu sınıfta da durum çoğu kez aynıdır; ev içersinde hem hanımlık, hem hizmetçilik eden kadın, toplumsal alanda yetkin değildir. Buna karşılık, toplumun çöküş dönemlerinde kadının hakları genişlemektedir; ama erkeğin uyruğu olmaktan çıktığı an, elindeki tuman da yitirir; elinde, ancak vur patlasın çal oynasın yaşayarak dışa vurduğu olumsuz bir özgürlük vardır: Roma'mn çöküş döneminde, Yeniden Doğuş Çağı'nda, XVIII. yüzyılda, Bonaparte'm devirdiği Directoire hükümeti döneminde durum böyledir. Demek ki, ya uğraşacak bir işi vardır, ama köledir; ya da zincirlerinden kurtulmuştur, ama ne edeceğini bilemez. Bu arada, evli kadının, toplum içinde bir yeri olduğu halde, hiçbir hakkının bulunmaması ilgi çekicidir; buna karşılık, evlenmemiş kadın, ister genç kız ister fahişe olsun, erkeğin tüm yeteneklerine sahiptir; ama, yaşadığımız yüzyıla dek, o da toplumsal yaşamın dışında bırakılır. Hukukla törelerin çatışmasından, daha başka bir sürü şeyle birlikte, şu garip çelişki doğmuştur: serbest aşk yasadışı olmadığı halde, eşini aldatmak suçtur; bununla birlikte, "kusur" işleyen genç kız lekelendiği halde, kadının çapkınlıklarına hoşgörüyle bakılmaktadır: XVII. yüzyıldan beri, genç kızların çoğu, rahatça sevgili edinebilmek için evlenmektedir. Bu tilkice dizge yardımıyla, kadınların büyük çoğunluğu dizgin altında tutulmaktadır: bu soyut ya da somut iki dizi zorunluluk arasından bir kadın kişiliğinin kendini gösterebilmesi için olağanüstü durum ve koşullar

gereklidir.Erkeklerinkiyle kıyaslanabilecek yapıtlar ortaya koyan kadınlar, toplumsal kurumların cins ayrımının ötesine aşırdığı kişilerdir. Isabelle la Catholiqui, Elisabeth d'Angleterre, Rus Çariçesi Katerina ne dişi, ne erkektirler: toplumun en yüce yerine çıkmış insanlardır. Toplumsal alanda yok edilen dişiliklerinin onlar için aşağılayıcı bir etken olmaktan çıkışı ilginçtir: uzun süre egemen olan kraliçe sayısı kral sayısından epey yüksektir. Din de aynı değişimi yapar: Catherine de Sienne, Sainte Therese, ermiş kişilerin bedensel durumunun çok çok ötesindedirler; yüzer yıla yaklaşan gizemsel yaşamları, eylemleri ve yazıları, pek az erkeğin ulaştığı düzeydedir. Buna bakarak, kadınların yeryüzünde başarısızlığa uğramış olmalarının, kadınlık yazgısı içine hapsedilmelerinden geldiği sonucuna varmak hakkımızdır. Dünyanın gidişine ancak olumsuz ve uygunsuz biçimde karışabilmişlerdir. Judith, Charlotte Corday, Vera Zassoulich adam öldürürler; La Fronde (Başkaldırma) sırasında fesat kurarlar; Fransız Devrimi ya da Communne sırasında erkeklerle birlikte yerleşik düzene karşı savaşırlar; haktan ve güçten yoksun bir özgürlüğün direnme ve başkaldırma içersinde taşlaşmasına izin vardır da, olumlu bir yapıya katılmasına yoktur; bu özgürlük, çok çok, dolaylı yoldan erkek işlerine burnunu sokabilir. Aspasya, Madam de Maintenon, Ursin Prensesi erkeklerin dikkatle dinledikleri akılhocaları olmuşlardır: ama burda da, erkeklerin onlara kulak vermeye razı olması gerekmiştir. Erkekler, kadını yaşamın kaymağını yediğine inandırmak istedikleri zaman, bu etkiyi bile bile abartırlar; oysa, gerçekte, somut eylem başladığı an kadın sesleri işitilmez olur; kadınlar bir savaşın çıkmasında belki rol oynamış, ama yerel bir çatışmanın ne yoldan yürütüleceği konusunda fikir verememişlerdir; siyasete, siyaset denen şey dolap çevirmeye indirgendiği zaman yön verebilmişlerdir ancak: dünyayı yöneten ipler hiçbir zaman kadınların eline geçmemiştir; ne uygulayımlar, ne de iktisat üzerinde etkili olabilmiş, ne Devlet kurup yıkabilmiş, ne de yeni dünyalar keşfedebilmişlerdir. Bazı olaylar onlar yüzünden çıkmıştır: ama bir etkenden çok, bir bahane olmuşlardır. Lucréce Borgia'nın kendini öldürmesi bir simgeden öteye geçmez. Ezilenlerin şehit olmasma izin vardır; Hıristiyanların kıyımdan geçirilmesinden, toplumsal ya da ulusal

bozgunlardan sonra, kadınların çekilen çilelere tanıklık etmelerine izin verilmiştir; ama hiçbiri çileci dünyayı değiştirememiştir. Kadınların gösteri ve girişimleri bile erkeklerce alınan bir karar bunları etkili bir biçimde uzattığı zaman anlam kazanabilmiştir. Madam Beecher-Stowe'un ardında toplanan Amerikan Kadınları kamuoyunu köleliğe karşı ayaklandırırlar: ama Amerikan İç Savaşı'nın gerçek nedenleri duygusal değildir. 8 Mart 1917'deki "kadınlar günü" Rus Devrimi'ni hızlandırmıştır belki: ama o, hareketin başlaması için verilen bir işaretten başka bir şey değildir. Kadın kahramanların çoğu modası geçmiş türdendir: hemen hepsi, giriştikleri eylemin öneminden çok, yazgılarının değişikliğiyle dikkati çekmiş serüvenciler, garip kadınlardır; Jeanne d'Arc da, Madam Roland da, Flora Tristan da böyledir; onları Richelieu'ye, Danton'a, Lenin'e kıyaslarsak, büyüklüklerinin daha çok öznel olduğunu görürüz: bunlar birer tarihsel etken değil, örnek kimselerdir. Büyük adam toplumdan fışkırır, günün durum ve koşullarınca yaratılır: kadınların büyük çoğunluğuysa tarihin akışı dışındadır, ve günün durum ve koşulları onlar için bir sıçrama tahtası değil, bir engeldir. Dünyanın görünüşünü değiştirebilmek için, ilkin, en sağlam biçimde oraya demir atmış olmak gerekir; topluma sımsıkı kök salmış olan kadınlarsa, onun boyunduruğuna girmiş olanlardır; tanrısal bir hakla eylem için yaratılmış olanlarının dışında —ki bu durumda erkekler kadar büyük işler becerebileceklerini göstermişlerdir—, tutkulu kadın, kahraman kadın garip bir canavar sayılır. Ancak kadınların dünyayı kendilerinin saymaya başlamalarından sonra bir Rosa Luxemburg, bir Madam Curie ortaya çıkabilmiştir. Böyleleri, göz kamaştırıcı bir biçimde, kadınların tarihsel önemsizliklerinin düşük değerli oluşlarından gelmediğini: tarihsel önemsizliklerinin onları düşük değerli kalmaya mahkûm ettiğim kanıtlamışlardır.[24]

Bu sözümüzün doğruluğu, kendilerini göstermelerine en uygun

[24]Paris'te (salt mimari kaygılarla Luxembourg Bahçesi'ni dolduran kraliçe heykelleri hesaba katılmazsa), binlerce heykelden yalnız onunun kadınlar için dikilmiş olması ilginçtir. Bunların üçü Jeanne d'Arc'ındır. Öbürleriyse, Madam de Ségur'ün, George Sand'ın, Sarah Bernhardt'ın, Madam Bousisaut'nun, Barones de Hirsch'in, Maria Deraismes'in, Rosa Bonheur'ündür.

alanda, kültür alanında apaçık görülür. Kadınların yazgısı, edebiyatla sanatın yazgısına sıkı sıkıya bağlı kalmıştır; Cermenlerde, kâhinlik, papazlık gibi görevler kadınlara düşmekteydi; kadınlar dünyanın dışında kaldıklarından, erkekler kültür aracılığıyla kendi evrenlerinden sıyrılmak, başka bir evrene girmek istedikleri zaman, onlara dönerler. Saray gizemciliği, insancı merak, İtalyan Yeniden Doğuş Çağı'nda gelişen güzel tutkusu, XVII. yüzyıl özenticiliği, XVIII. yüzyıl gelişim ülküsü, değişik biçimlerde, kadınlığın göklere çıkarılmasına yol açmışlardır. Bu dönemlerde kadın şiirin odak noktası, sanat yapıtının özüdür; vaktinin bolluğu, kendini zihinsel zevklere verebilmesini kolaylaştırmaktadır: yazarın esin perisi, yargıcı, okuyucusu olan kadın, aynı zamanda dengi olmaktadır; çoğu kez, yeni bir duyarlılık modasını getiren, erkeklerin gönlünü doyuran bir ahlak anlayışı yaratan kadındır, böylece kendi yazgısına da el atmış olur: kadının eğitim görmesi, büyük ölçüde, kadınların sağladığı bir başarıdır. Aydın kadınların topluca oynadıkları rolün önemli olmasına karşılık, bireysel katkıları, genel anlamda, pek küçüktür. Kadın, eyleme girişmediği için, düşünce ve sanat alanlarında ayrıcalıklı bir yere sahiptir; oysa düşünce ve sanatın en canlı kaynakları eylemdedir. Dünyayı yeniden yaratmak isteyen kişi için, onun dışında kalmak pek de iyi bir durum değildir: burda da, eldeki verinin ötesine geçebilmek için, önce onun dört bir yanına kök salmış olmak gerekir. Topluluk olarak öbürlerinden aşağı düzeyde tutulan insan kategoryaları içinde kişisel alanda kendini bütünlemek hemen hemen olanaksızdır. "Bu daracık eteklerle, nereye gidelim istiyorsunuz?" diye soruyordu Marie Bashkirtseff. Stendhal de: "*Kadın* olarak doğan bütün üstün yetenekler, halkın yararı uğruna harcanıp gitmiştir," der. Aslını ararsanız insan üstün yetenekli doğmaz: sonradan olur; kadının içinde bulunduğu durumsa, bu oluşu şimdiye dek engellemiştir.

Kadın düşmanları, tarihin incelenmesinden çelişik kanıtları çıkarmaktadırlar: 1 — kadınlar şimdiye dek gerçekten büyük bir şey yaratmamışlardır; 2 — kadının durumu, büyük kadınların yetişmesine engel olmamıştır. Bu iki olumlamada da kötü niyet

vardır; birkaç ayrıcalıklı kadının başarısı, kadınların genel düzeyinin dizgeli bir biçimde düşürülmesini ödünlemediği gibi, bağışlatmaz da; ve bu başarıların çok ender ve sınırlı oluşu, durum ve koşulların kadınları destekler nitelikte olmadığım açıkça ortaya koyar. Christine de Pisan'ın, Poulain de la Barre'm, Condorcet'nin, Stuart Mill'in, Stendhal'in de belirttikleri gibi, kadın hiçbir alanda talihini deneyememiştir. İşte bu yüzden, günümüzde, kadınların çoğu yeni bir düzen istemektedir; ve bu sefer de dilekleri, dişiliklerinin göklere çıkarılması değildir: gerek tek tek, gerek insanlık içersinde ele alındıkları zaman, aşkınlığın içkinliğe baskın çıkmasını istiyorlar; bir arada olmadıkları zaman özgürlüğün kandırmacadan öte bir anlam taşımadığını bildikleri için, kendilerine hem soyut hakların, hem de somut olanakların verilmesini istiyorlar.[25]

Bu istekler gerçekleşmek üzeredir. Ama içinde bulunduğumuz dönem bir geçiş dönemidir; öteden beri erkeklerin olagelmiş bulunan dünya, hâlâ onların elindedir; ataerkil uygarlığın değer ve kurumları bugün de büyük ölçüde yürürlüktedir. Soyut haklar dünyanın her yanında tanınmış değildir: İsviçre'de, kadınlar hâlâ oy kullanamamaktadır;[26] Fransa'da, 1942 yasası, yumuşatılmış da olsa, kocanın ayrıcalıklarını sürdürmektedir. Soyut haklarsa, daha önce de söylediğimiz gibi, kadının dünya üzerinde etkili olabilmesine yetmemiştir hiçbir zaman: bugün kadınla erkek arasında gerçek bir eşitlik yoktur.

Her şeyden önce, evlilik kadının omzuna erkeğinkilerden daha büyük yükler bindirmektedir. "Doğum denetimi"nin —açık ya da gizli— uygulanması sonucu, analığın getirdiği angaryaların azaldığım görmüştük; ama bu çare de dünyanın her yanında ve titizlikle uygulanmamaktadır; çocuk aldırmak yasak olduğundan, kadın-

[25] Kadın düşmanları, bu konuda da ikili bir oyun oynarlar. Kimi zaman soyut özgürlüğü hiçe sayıp köleleştirilmiş kadının yeryüzünde oynayacağı somut rolü överler: daha ne istiyor? derler. Kimi zaman da, olumsuz özgürlüğün somut olanaklar yaratmadığını görmezlikten gelip, soyut bir biçimde kurtulmuş kadınları, kendilerini gösterememekle suçlarlar.

[26] İsviçre'de kadına oy hakkı ancak 1973 yılında tanınmıştır. (Ç.N.)

ların çoğu, ya hekim denetiminden uzak yollarla canlarını tehlikeye atmakta, ya da bir sürü çocuk doğurup kendilerini tüketmektedirler. Çocuk bakımı da, yuvanın çekilip çevrilmesi de hâlâ büyük ölçüde kadına düşmektedir. Hele Fransa'da kadın düşmanlığı öylesine köklüdür ki, bir erkek, öteden beri kadının yaptığı işlere ortak olduğu an erkekliğini yitireceğine inanır. Dolayısıyla, kadın, aile yaşamıyla emekçiliğini erkeğe oranla daha güç bağdaştırır. Toplum kendisinden böyle bir çaba istediği zaman, yaşamı erkeğinkinden çok daha zordur.

Örneğin, köylü kadınların yazgısına bir göz atalım. Fransa'da, köylü kadınlar, üretime katılan kadınların çoğunluğunu oluşturur; ve genellikle evlidirler. Gerçekten de, evlenmemiş bir kız, çoğu kez, ya babasının, ya erkek, ya da kız kardeşinin evinde hizmetçilik eder; ancak bir erkeğin boyunduruğuna girmeye razı olduğu zaman bir evin hanımı olabilir; töre ve gelenekler ona bölgelere göre değişen görevler yükler: Normandiya'da kadın yemeğe başkanlık ederken, Korsikalı kadın, erkeklerle aynı sofraya bile oturamaz; bütün bunlara rağmen, ev iktisadındaki önemli rollerden biri kendisine düştüğü için, erkeğin sorumluluklarına ortaktır, çıkarını da, malını mülkünü de paylaşır; saygı görür ve çoğunlukla evi o yönetir: durumu, eski tarım topluluklarındakine benzer. Genellikle, kocası kadar, hatta ondan çok etkisi vardır; ama içinde yaşadığı somut koşullar çok daha ağırdır. Bahçenin, kümesin, ağılın, domuz ahırının bakımı özellikle onun görevidir; daha büyük işlere de katılır: ahırların bakımı, tarlaya gübre serpilmesi, tohum ekimi, tarlanın sürülmesi, yabani otların ayıklanması, ot biçimi bunlar arasındadır; çapa çapalar, kötü otları temizler, ekin biçer, üzüm toplar, kimi zaman sap saman, odun, çalı çırpı, hayvan yataklığı yüklü arabaların yüklenip boşaltılmasına yardım eder. Ayrıca, yemek pişirir, çamaşır, sökük dikik onarımı gibi işleri görür. Analığın ağır görevlerini yerine getirir, çocuklara bakar. Gün ağarırken kalkar, tavukları, koyunlarla domuzları besler, erkeklerin yemeğini veririr, çocukları temizleyip yedirir ve tarlaya, ormana ya da sebze bahçesine çalışmaya gider; çeşmeden su getirir, öğle yemeğini hazırlar,

bulaşığı yıkar, sonra akşama de yine tarlada çalışır; akşam yemeğinden sonra herkes yatınca, o sökük dikikle, evin temizliğiyle uğraşır, mısır taneler. Gebelik sırasında bile sağlığıyla ilgilenecek vakti olmadığından, tez elden çöker, hastalıklarla eriyip biter. Erkeğin zaman zaman toplumsal yaşamdan aldığı ödünler ondan esirgenir: erkek, pazarları ve bayram günleri kente iner, arkadaşlarıyla buluşur, kahveye gider, içki içer, kâğıt oynar, ava, balığa çıkar. Kadınsa evde kalır, şöyle bir oh diyecek vakti yoktur. Yalnız kendilerine yardımcı tutabilen ya da tarlada çalıştırılmayan varlıklı köylü kadınları dengeli bir yaşam sürebilirler: toplum içersinde sayılırlar, evdeyse, iş güç altında ezilmeksizin, büyük bir yetkeleri vardır. Ama kırsal çalışma, genellikle kadını yük hayvanı durumuna düşürmektedir.

Ticaretle uğraşan, küçük bir işyerini yöneten kadınlar öteden beri ayrıcalıklı olmuşlardır; yasaların, ta ortaçağdan bu yana birtakım kamusal yeterlilikler tanıdığı tek kadın grubu onlardır; bakkallık, sütçülük, otelcilik yapan, bir firmanın satıcılığını alan kadınların toplum içinde erkeğinkine denk bir yerleri vardır; ister hiç evlenmemiş, ister dul olsunlar, toplumsal varlıklarının nedeni kendileridir; evliyken, kocalarıyla aynı özerkliğe sahiptirler. En büyük talihleri, işlerinin yuvalarıyla aynı yerde olması ve genellikle bütün enerjilerini, bütün vakitlerini almamasıdır.

Evin dışında çalışan işçi, memur, yazman, satıcı kadın için durum bambaşkadır. Onların uğraşlarıyla evişini bağdaştırmaları çok daha güçtür (çarşı pazar alışverişi, yemek pişirmek, evi silip süpürmek, giysilere çekidüzen vermek, hafta arası en az üç buçuk saatlerini, pazar günleriyse altı saatlerini alır; fabrikada ya da yazıhanede geçirilenlere eklenince, hiç de yabana atılmayacak bir rakamdır bu.) Serbest uğraşlara gelince, avukat, doktor ya da öğretmen hanımlar ev işi için yardımcı tutsalar da, ev ve çocuk bakımı onlara da, toplumsal gelişmelerini tehlikeye atan ağır yükler ve kaygılar getirmektedir. Amerika'da, ev işi müthiş kolaylık sağlayan araçlarla alabildiğine basitleştirilmiştir; ama çalışan kadından beklenen özenli giyim ve süs, ona başka bir angarya yüklemektedir; ayrıca, Amerikan kadını da evinden ve çocuklarından sorumludur.

Öte yandan, çalışarak, bağımsızlığına kavuşmak isteyen kadının talihi, yarışa katılan erkeklerinkinden azdır. Aldığı ücret, pek çok uğraşta, erkeğinkinden düşüktür; gördüğü işler daha az uzmanlık istediğinden, kazancı da iyi bir işçininki gibi değildir; yükler aynı olduğu zaman bile daha az para alır. Erkek dünyasına sonradan katıldığı için, başarı olasılığı onlardan zayıftır. Erkekler de, kadınlar da bir kadının buyruğunda çalışmaktan hoşlanmazlar; bir erkeğe daha çok güvenirler; kadın olmak, bir zayıflık, bir kusur değilse bile, bir garipliktir. Bir kadının "yükselebilmesi" için, erkeğin yardımını sağlamasında yarar vardır. En iyi, en önemli yerler erkeklerin elindedir. Şunu özellikle belirtmek gerekir ki, erkeklerle kadınlar iki ayrı sınıftırlar.[27]

Kadının bugünkü durumunu etkileyen başlıca olgu, yavaş yavaş doğmakta olan yeni uygarlıkta, en eski geleneklerin inatla yaşamaya devam etmesidir. Bu, günümüz kadınının kendisine tanınan olanaklara layık olmadığı yargısına varan ya da bu olanakları tehlikeli eğilimler sayan aceleci gözlemcilerin gözden kaçırdıkları noktadır. İşin doğrusu, kadının durumu dengesizdir, ve işte bu yüzden ona uyması son derece güçtür. Kadınlara fabrikaların, yazı hanelerin, fakültelerin kapılarını açıyor, ama aynı zamanda evliliğin onlar için, kendilerini toplumsal yaşama katılmalarının öbür yollarından bağışık tutacak, en onurlu uğraşlardan biri olduğuna inanmaya devam ediyoruz. İlkel uygarlıklardaki gibi, sevişmek, kadın için, sonunda kendisine az ya da çok ücret isteme hakkını veren bir hizmettir, hâlâ SSCB'nin[28] dışında, dünyanın her yerinde çağdaş kadının bedenini işletecek bir sermaye saymasına izin vardır. Fahişeliğe göz yumulmakta,[29] kadın düşkünlüğü pohpohlan-

[27] Amerika'da, büyük servetler sonunda kadınların eline geçmektedir: kocalarından daha genç oldukları için, daha çok yaşayıp onun mirasına konmaktadırlar; ama o zaman kendileri de yaşlıdır ve pek ender olarak yeni yatırımlara girişmektedirler; mal sahibinden çok, mirasyedi gibi davranırlar. Gerçekte, sermayeyi yine erkekler *kullanır*. Ayrıca, bu zengin, ayrıcalıklı kadınlar küçük bir azınlıktır. Amerika'da, bir kadının avukat, doktor falan olarak başarıya ulaşması, Avrupa'dakinden çok daha güçtür.

[28] Hiç değilse Devlet öğretisi öyle diyor.

[29] Anglo-Sakson ülkelerinde fahişelik hiçbir zaman kurala bağlanmamıştır.

maktadır. Ve evli kadının kendisini kocasına baktırmasına izin vardır; ayrıca, toplum içersinde evlenmemiş kadından daha çok sayılmaktadır. Töreler, bekâr kadına, bekâr erkeğe tanıdığı olanakların binde birini tanımamaktadır; hele bu durumda çocuk doğurmak, kız-anayı rezil ettiğinden, hemen hemen yasaktır. Eh, o zaman nasıl olur da Külkedisi efsanesi[30] bugün bile önemini sürdürmez? Çevresindeki her şey, genç kızı, bunları belirsizlik içinde, alnının teriyle kazanmaya girişecek yerde, serveti de, mutluluğu da "Sevimli Prens"ten beklemeye itmektedir. Genç kız özellikle, ömrü boyunca çalışsa elde edemeyeceği mucizeyi, alınıp bir üst sınıfa sokulmayı bekler "Sevimli Prens"ten. Oysa böyle bir umut, hem güçlerini, hem çıkarlarını böldüğünden zararlıdır,[31] bu da, kadın için belki de en büyük talihsizliktir. Analar babalar, kızlarının kişisel gelişmesini kolaylaştıracak yerde, onu evliliğe hazırlamaktadırlar, genç kız da bu evlilikte öyle büyük üstünlükler görür ki, bir an önce evlendirilmeyi bekler; dolayısıyla, erkek kardeşlerinden daha bilgisiz, daha zayıf yetiştirilmiş olur; kendini bütünüyle uğraşma veremez; dolayısıyla hep geri kalır; böylece kısırdöngü tamamlanır: çalışma yaşamındaki geriliği, koca arama arzusunu kamçılar. Her nimetin bir külfeti vardır; külfetler çok ağırsa, nimet kölelik olmaya başlar; emekçilerin çoğu için, bugün, çalışma verimsiz bir angaryadır: kadın içinse, angaryanın sonunda toplumsal saygınlığını, töresel özgürlüğünü, iktisadi özerkliğini somut olarak ele geçirme ödünü bile yoktur; bir sürü kadın işçi ya da memurun, çalışma hakkını, ancak evlendikleri zaman kurtulacakları bir zorunluluk sayması son derece doğaldır. Buna karşılık,

---

1900'e dek, İngiliz ve Amerikan "Halk Yasası" fahişeliği ancak rezilliğe yol açıp düzeni bozduğu zaman suç saymaktaydı. Ondan sonra, gerek İnlgiltere'de, gerek bu konudaki yasaları başka başka olan A.B.D'nin türlü eyaletlerinde baskı uygulanmış, az ya da çok başarı elde edilmiştir. Uzun bir kan anyadan sonra, 13 Nisan 1946'da çıkarılan bir yasa, Fransa'daki genelevleri kapatmış, kadın tellallığıyla savaşa hız verilmesini istemiştir: "Bu evlerin varlığının, insan saygınlığının temel ilkeleriyle ve çağdaş toplumda kadına düşen görevle bağdaştırılamayacağı düşünülerek..." Ancak, fahişelik eskisi gibi devam etmiştir, etmektedir. Bu durum birtakım olumsuz ve ikiyüzlü tedbirlerle değiştirilemez elbet.

[30] Philipp Wyllie, *Génération de Vipéres* (Engerekler Kuşağı).

[31] Bu konuyu II. ciltte uzun uzun inceleyeceğiz.

kendi varlığının bilincine erdiği ve evliliğin boyunduruğundan çalışma yoluyla kurtulabildiği için, kadın da artık eskisi gibi kuzu kuzu boynunu uzatmaktadır evliliğe. Onun istediği, tuttuğu uğraşla aile yaşamının bağdaştırılmasının kendisinden tüketici cambazlıklar beklememesidir. Ama o zaman bile, —bazı bireyleri ayrıcalıklı kılan iktisadi eşitsizliğin ve kadına tanınan, kendini bu ayrıcalıklı kişilerden birine satma hakkını— yarattığı kolaya kaçma eğilimleri varoldukça, kadının, bağımsızlık yolunu seçebilmek için, erkekten daha fazla tinsel desteğe gereksinimi olacaktır. Kolaya kaçma eğiliminin, bu konuda bir engel, hem de en tehlikeli engellerden birini yarattığı yeterince anlaşılmamıştır. Burda, üstüne üstlük, bir de kandırmaca vardır, çünkü gerçekte, güzel evlilik piyangosunda binlerce kadından yalnız bir teki kazanacaktır. Yaşadığımız çağ, kadını çalışmaya çağırmakta, hatta zorlamaktadır; beri yandansa, aynı çağ, kadınların gözleri önüne düzmece aylaklık ve haz cennetleri sermektedir: başına talih kuşu konanları, ayağını yerden kesmeyenlerin çok çok üstüne çıkarmaktadır.

Erkeklerin elindeki iktisadi ayrıcalık, toplum içersindeki değerleri, evliliğin getirdiği etkililik, bir erkek desteğinin yararlılığı gibi şeyler kadınların canlarını dişlerine takıp erkeklerin hoşuna gitmeye çalışmalarını gerektirmektedir. Kadınlar, büyük bir çoğunlukla, hâlâ uyruk durumundadırlar. Dolayısıyla kadın kendini kendi varlığıyla değil, erkeğin tanımladığı biçimde tanıyıp seçmektedir. Onun için de, ilkin, kadın erkeklerin düşlediği gibi anlatmamız gerek, çünkü erkeklerin gözündeki varlığı, içinde bulunduğu somut durumun başlıca etkenlerinden biridir.

ÜÇÜNCÜ KESİM

EFSANELER

TARİH bize gösterdi ki, erkekler, öteden beri, bütün somut güçleri ellerinde bulundurmuşlardır; ataerkilliğin başlangıcından bu yana, kadını bağımlı yaşatmanın yararlı olacağına inanmışlar; yasalarını kadınların zararına çıkarmışlardır; böylece kadın, somut olarak, Öteki varlık, erkeğe benzemeyen varlık haline gelmiştir. Bu durum, erkeklerin iktisadi çıkarlarına uygundu; ama aynı zamanda, varlıkbilimsel ve ahlaksal özençlerine de uygundu. Erkek kendini göstermeye kalkuğı an, varlığını sınırlayıp yadsıyan Öteki varlık, her şeye rağmen, gerekli hale gelir: o kendini, kendisi olmayan bu gerçeklik aracılığıyla yakalar çünkü. İşte bu yüzden, yaşamı hiçbir zaman doluluk ve dinginlik olamaz, hep eksiklik ve devinimdir, kavgadır. Erkek karşısında Doğa'yı bulur; etkilidir onun üzerinde, onu kendine mal etmeye çalışır. Ama doğa erkeğin tüm özlemlerini doyuramaz. Ya salt soyut bir karşıtlık olarak ortaya çıkar ve bir engeldir o zaman, insana yabancıdır; ya da edilgin bir biçimde insanoğlunun arzularına boyun eğer, onun tarafından özümlenmeye ses çıkarmaz; insanoğlu doğaya tüketerek, yani yıkarak sahip olur. Her iki durumda da yalnızdır; bir taşa dokunurken de, bir meyvenin tadını çıkarırken de yalnızdır. Başka bir varlık, ancak gerçek başkalık, benimkinden ayrı, kendisi için sahici olan bir bilincin başkalığıdır. Her insanı içkinlikten kurtaran, varlığının doğrusunu tamamlamasına, kendini aşkınlık, nesneye dönük bir kaçış, bir tasarı biçiminde ortaya koymasına izin veren şey, öbür insanların varlığıdır. Ama özgürlüğünü doğrulayan bu yabancı özgürlük, aynı zamanda çatışmaya girer onunla; bu, mutsuz bilin-

cin ağlatısıdır (tragedyasıdır); her bilinç kendini en yüce bilinç diye kabul ettirmek ister. Her bilinç, karşısındakini köleleştirerek kendini bütünlemeye çalışır. Oysa köle de korku ve çalışmada kendini temel varlık olarak sınamakta, ve diyalektik bir geri tepmeyle, efendi temel olmayan varlık durumuna düşmektedir. Her bireyin kendi varlığını karşısındaki varlıkta özgürlük içinde tanımasıyla, karşılıklı bir hareketle, kendini ve öteki varlığı hem nesne, hem özne olarak ortaya koymasıyla bu dram aşılabilir. Bu özgürlüklerin somut biçimde gerçekleşmesini sağlayan dostluk, özvericilik gibi erdemler kolay şeyler değildirler; bunlar, hiç kuşkusuz, insanın ulaşacağı en yüce değerlerdir, erkek aradığı doğruyu onlarda bulur: bu doğruysa, hiç durmadan yenilenen, bittiği anda yeniden başlayan bir kavganın varlığını gösterir; insanın her an kendi kendini aşmasını gerektirir. Başka bir deyişle, insan gerçekten ahlaksal bir tutuma, *olmak*'tan vazgeçip; varlığının sorumluluğunu yüklendiği zaman kavuşur; bunu yapmakla, aynı zamanda, herhangi bir şeye sahip olmaktan da vazgeçmektedir, çünkü mal mülk sahibi olmak, varlığın varolma yollarından biridir; ancak, kendisini gerçek bilgeliğe erdirecek vazgeçiş hiçbir zaman tam anlamıyla gerçekleşmez, her an yenilemek gerekir onu, sürekli bir gerilim ister bu iş. Öyle ki, varlığını tek başına tamamlayamayan insanoğlu, benzerleriyle ilintilerinde hep tehlike içersindedir: yaşamı, başarı olasılığı hiç de güvenlik altında bulunmayan, zor bir girişimdir.

Erkekse güçlüğü sevmez; tehlikeden korkar. Çelişik bir biçimde hem yaşamayı, hem dinginliği, hem varolmayı, hem olmayı ister; gelişmesinin "aklının tedirginliği"ne, kendisi için var oluşununsa nesneyle arasındaki uzaklığa bağlı bulunduğunu çok iyi bilir; buna rağmen tedirginlik içinde dinginliğe ulaşmayı, bir bilincin yerleşeceği eksiksiz, yoğun doluluğu elde etmeyi düşler. Bu düşün etli canlı örneğiyse kadındır; kadın, erkeğe yabancı doğayla tıpatıp benzeri arasındaki bulunmaz aracıdır.[1] Kadın

[1] "...Kadın, erkeğin gereksiz bir yinelenmesi değil, erkekle doğanın canlı birleşmesinin gerçekleştiği büyülü yerdir. Kadın yok olduğu an, erkekler, buz gibi bir

erkeğin karşısına ne doğanın düşmanca sessizliğini, ne de karşılıklı birbirini tanıyışın katı zorunluluğunu çıkarır; eşsiz bir ayrıcalıkla, hem bir bilinçtir, hem de ona etiyle sahip olunabilir. Onun yardımıyla, kaynağını özgürlüklerin karşılıklığından alan sarsılmaz efendi-köle diyalektiğinden kurtulunur.

Başlangıçta, sonradan erkeklerin köleleştireceği özgür kadınların bulunmadığını, cins ayrımının hiçbir zaman bir sınıf ayrımı yaratmadığını görmüştük. Kadını köleye benzetmek yanlıştır; köleler arasında kadınlar da olmuştur elbet, ama öte yandan dünya kuruldu kurulalı özgür kadınlara, yani dinsel ve toplumsal saygınlığa sahip kadınlara da rastlanmıştır: bunlar erkeğin üstünlüğünü kabul ettiklerinden, beriki, onu nesne haline getirecek bir ayaklanma tehlikesiyle karşı karşıya hissetmiyordu kendini. Böylece kadın hiçbir zaman temel varlık haline gelmeyen varlık, mutlak öteki varlık, karşılıklılıktan yoksun varlık gibi gözükmekteydi. Bütün yaradılış efsaneleri, erkeğin pek sevdiği bu inancı dile getirir ve bunların en önemlisi, Batı uygarlığına damgasını vuran, Kutsal Kitap'taki Dünyanın Oluşu efsanesidir. Havva, Adem'le aynı zamanda yaratılmamıştır; onu oluşturan öz Adem'inkinden iyice ayrı olmadığı gibi, onun tıpatıp aynı da değildir: kadın, ilk erkeğin kaburga kemiğinden doğmuştur. Doğumu bile özerk değildir; Tanrı onu bir anda, salt kendisi için yaratmamış, bunun karşılığında ondan hayranlık beklememiştir: Adem için yaratmıştır onu; yalnızlıktan kurtulsun diye erkeğe vermiştir kadını, dolayısıyla kadının kökeni de, ereği de kocasındadır; o, erkeğin, özsel olmayan tamamlayıcısıdır. Görüldüğü gibi, kadın eşsiz bir avdır. O, bilinç açık görüşlülüğüne erişmiş doğadır, ve doğal olarak boyun eğen bir bilinçtir. Buysa, erkeğin kadın üzerinde beslediği başlıca umuttur: erkek, başka bir varlığın etine sahip olarak, özgürlüğünü kuzu gibi uslu başka bir özgürlüğe onaylatarak var-

---

dünyada geçiş belgesiz, yapayalnız yabancılar olarak kalıverirler. Kadın, yaşamın doruğuna çıkarılmış topraktır, neşeli ve duyarlı toprak-anadır, onsuz yeryüzü sessiz ve ölüdür", der Michel Carrouges (La pouvoirs de la femme, *Cahiers du Sud*, n. 292).

lığını bütünlemek umudundadır. Hiçbir erkek kadın olmaya razı değildir, ama hepsi yeryüzünde kadınların bulunmasını isterler. "Kadını yarattığı için şükredelim Tanrı'ya."—"Erkeklere kadını bağışladığına göre, Doğa iyidir." Bu ve buna benzer cümlelerde, erkek, yine aynı saldırgan saflıkla, kendisinin yeryüzündeki varlığının kaçınılmaz bir olgu, bir hak, kadınınkininse basit bir kaza olduğunu öne sürmektedir: ama bu kaza, iyi bir kazadır. Kadın, Öteki varlık biçiminde ortaya çıkarken, aynı zamanda, erkeğin kendisinde hiçliğini sınadığı "varoluş karşısındaki eksiksiz oluş" gibi gözükmektedir; Öteki varlık, öznenin gözünde nesne sayıldığından, kendi başına, mutlak varlık olarak ortaya konmaktadır. Varolan bireyin içinde taşıdığı eksiklik kadında olumlu bir biçimde canlanmakta, ve erkek, onun aracılığıyla kendine ulaşmaya çalışarak varlığını gerçekleştirmeyi ummaktadır.

Bununla birlikte, kadın, erkek için, yalnızca Öteki varlığı canlandırmamış, tarih boyunca hep aynı derecede önemli olmamıştır. Zaman zaman, yerini başka putlara bırakmıştır. Site, Devlet yurttaşı yiyip yuttukları zaman, berikinin kişisel yazgısıyla uğraşacak olanağı kalmaz. Devlet'e adanmış olan Ispartalı kadının durumu, öbür Yunan kadınlarınınkinden iyidir. Ama yine bu yüzden, hiçbir erkek düşü onu başka bir kalıba sokmamıştır. Bir öndere tapma, tapılan ister Napoléon, ister Hitler, ister Musolini olsun, bütün öbür tapınmaları ortadan kaldırır. Askeri diktatoryalarda, tekelden yönetilen ülkelerde kadın ayrıcalıklı bir nesne olmaktan çıkar. Erkek yurttaşların yaşamlarına nasıl bir anlam vereceklerini bilemedikleri zengin bir ülkede kadının kutsallaştırılmasını anlamak kolaydır: Amerika'daki durum budur. Buna karşılık, bütün insanların birbirine benzemesini isteyen toplumcu ideolojiler, hem gelecekte, hem bugün, herhangi bir insan kategoryasının nesne ya da put haline getirilmesini reddederler: Marx'ın sözünü ettiği gerçekten demokratik toplumda, Öteki varlığa yer yoktur. Oysa, erkeklerin pek azı, olmayı seçtikleri askerle, ülkü savaşçısıyla çakışır; birey olarak kaldıkları oranda, kadın, onlar için ayrı bir değer taşır. Alman askerlerinin Fransız yosmalarına yazdıkları mektupları

gördüm, Naziliğe rağmen, mavi çiçek geleneği olanca çocuksuluğuyla yaşamaktaydı bu mektuplarda. Fransa'da Aragon, İtalya'da Vittorini gibi komünist yazarlar, yapıtlarında, kadına sevgili ve ana olarak başköşeyi verirler. Kadın efsanesi günün birinde sönecek belki: kadınlar insanlaştıkça, Öteki varlığın göz kamaştırıcı niteliği yok olmaktadır. Ama bu efsane, şimdilik, bütün erkeklerin gönlünde yaşıyor.

Her efsane, umutlarıyla korkularını aşkın bir göğe doğru yansıtan bir Özne'nin varlığını gerektirir. Kadınlar kendilerini Özne olarak ortaya koymadıklarından, tasarılarını yansıtacak bir erkek efsanesi yaratamamışlardır; kendilerine özgü bir dinleri ve şiirleri yoktur: bu dallarda bile, erkeklerin imgeleriyle düş görürler. Erkeklerin yarattıkları tanrılara taparlar. Erkeklerse, kendi kendilerini göklere çıkarabilmek üzere, büyük erkek kahramanlar yaratmışlardır: Herkül, Prometheus, Parsifal bunlar arasındadır; bu kahramanların yazgısında kadının rolü ikinci derecededir. Kadınla ilintileri yönünden ana çizgileriyle verilmiş erkek imgeleri de vardır elbet: baba, gönül avcısı, koca, kıskanç adam, iyi oğul, kötü oğul bunlar arasındadır; ama bu imgeleri de yine erkekler saptamıştır, ve onlar hiçbir zaman efsane saygınlığına ulaşmamışlardır; yalnızca birer kalıptırlar. Kadınsa, erkekle ilintisine göre tanımlanmıştır. Kadın-erkek kategoryalarının bakışıksızlığı, cinsel efsanelerin tek yanlı oluşunda iyice ortaya çıkar. Kimi zaman, kadın "latif cins" sözcüğüyle anlatılır; cinselliğin bütün hazları, tehlikeleri, eti canı kadında toplanmıştır: kadın için cinselliği erkeğin canlandırdığı gerçeği, bunu dile getirecek kimse çıkmadığı için, hiçbir zaman söze dökülmemiştir. Dünyanın kendisi gibi, imgelerle anlatılması da erkek işidir; onu kendi açılarından anlatır ve bunu mutlak doğruyla karıştırırlar.

Bir efsaneyi betimlemek her zaman güçtür; onu yakalamak da, bir çerçeve içine oturtmak da olanaksızdır, bilinçlerin önüne donmuş bir nesne halinde dikilmeyip habire kafaları kurcalar. Bu sonuncu öylesine dalgalı, öylesine çelişiktir ki, ilk ağızda birliği göze çarpmaz: adı ister Dalila, ister Judith, ister Aspasia, ister

Lucréce, ister Pandora, ister Athena olsun, kadın hem Havva Ana, hem de Santa Maria'dır. Bir put, bir hizmetçi, bir yaşam kaynağı, kökü karanlıklarda bir güçtür; doğrunun en ilkel suskunluğu, yapaylığın, gevezeliğin, yalancılığın ta kendisidir: hastalık geçiricidir, büyücüdür; erkeğin elinde oyuncaktır, aynı zamanda yıkımdır, elinde bulunmayıp da sahip olmak istediği her şeydir, varlığının nedeni ve yadsınmasıdır.

"Kadın olmak, " der Kierkegaard,[2] " öylesine garip, karışık, karmaşık bir şeydir ki, hiçbir yüklem onu tek başına anlatamadığı gibi, kullanılacak çeşitli yüklemler bir tek kadının kaldıramayacağı kadar çelişir." Buysa, kadının olumlu bir biçimde, yani kendisi için varolan varlığına göre değil de, olumsuz bir biçimde, yani erkeğe gözüktüğü gibi ele alınmasındandır. Çünkü, kadından başka *Öteki* varlıklar bulunsa bile, ona hep Öteki varlık gözüyle bakılır. Ve kadının iki anlamlılığı, öteki varlık fikrinin kendi iki anlamlılığından başka bir şey değildir: yani bu, insani varlığın durumunun Öteki varlığa göre belirlenişinin iki anlamlılığıdır. Daha önce de söyledik, Öteki varlık demek, Kötülük demektir; ama İyilik'e gerekli olduğundan, sonunda ona döner; ben Bütün'e onun yardımıyla varırım, ama beni Bütün'den ayıran da yine o'dur; Kötülük (ya da Öteki varlık) sonsuzluğa açılan kapıdır, benim sınırlılığımın ölçüsüdür. İşte bu yüzden, kadın hiçbir donmuş kavramı canlandırmaz; onun yardımıyla umuttan başarısızlığa, kinden sevgiye, iyilikten kötülüğe, kötülükten iyiliğe kesintisiz geçilir. Ne yönden bakarsanız bakın, kadının ilk göze çarpan niteliği bu iki yanlılıktır.

Erkek, kadında Öteki varlığı hem Doğa, hem de kendi benzeri gibi arar. Doğa'nınsa erkekte nasıl iki yanlı duygular uyandırdığını biliyoruz. O, Doğa'yı işlemekte, ama beri yandan gücü karşısında ezilmekte, Doğa'dan çıkıp sonunda yine ona dönmektedir; Doğa, varlığının kaynağı olduğu gibi, aynı zamanda boyunduruğu altına aldığı bir krallıktır; ruhu, içinde saklayan özdeksel (maddi) kılıftır ve en yüce gerçekliktir o; Aklın (Tin'in) hem karşıtı, hem de ken-

[2] *Etapes sur le Chemin de la Vie* (Yaşam Yolunun Aşamaları).

disidir. Kimi zaman bir yandaş, kimi zaman bir düşman olan Doğa, karnından çıkardığı yaşam gibi, bu yaşamın uzandığı öbür dünya gibi, karanlık ve karışık bir evren biçiminde çıkar önümüze: kadın, Ana, Eş ve Fikir halinde doğayı özetler; bu görünüşler kimi zaman birbirine karışır, kimi zamansa çatışırlar, ve her biri iki yanlıdır.

Erkek köklerini Doğa'ya daldırır; o da bütün öteki hayvan ve bitkiler gibi yaratılmıştır; ancak yaşadığı sürece varolduğunu bilir. Ama ataerkil düzenin ortaya çıkışından beri, Yaşam, onun için iki yanlı bir görünüş kazanmıştır: hem bilinç, istem, aşkınlık ve tin'dir o; hem de madde edilginlik, içkinlik ve ten'dir. Aiskhylos, Aristo, Hippocrates gerek yeryüzünde, gerek Olympos'ta, gerçek yaratıcının erkek temel öğe olduğunu söylemişlerdir: biçim, sayı ve hareket ondan çıkmıştır; başaklar Demeter aracılığıyla çoğalmaktadır, ama başağın kökeni ve doğrusu Zeus'tadır; kadının doğurganlığı edilgin bir erdem sayılmaktadır. Kadın toprak, erkekse tohumdur, biri Su, öbürü Ateş'tir. Yaradılış, çoğunlukla, suyla ateşin birleşmesi diye düşünülmüştür; canlı varlıkları yaratan şey sıcak nemdir; Güneş Deniz'in kocasıdır; Güneş ve Ateş erkek tanrılardır; Deniz'se, dünyanın her yanında anayı canlandıran simgedir. Hiç kıpırdamadan yatan su, kendisini doğurgan kılan güneş ışınlarının yakıcı etkisine açıktır. Aynı biçimde, sürülen toprak da, hiç kıpırdamadan, yarıklarına atılan tohumları kucaklar. Ama onun rolü de gereklidir: tohumu besleyen, koynunda barındıran, ona öz veren topraktır. İşte bu yüzden, Büyük Ana tahtından indirildikten sonra bile, erkek bolluk tanrıçalarına tapmaya devam etmiştir,[3] ürününü, sürülerini, zenginliğini ona, Kybele'ye borçludur. Canını da. Suyu da ateş kadar över. "Yaşasın deniz! Yaşasın kutsal ateşle çevrili dalgalar! Yaşasın dalga! Yaşasın ateş, Yaşasın o garip serüven!" der Goethe *İkinci Faust*'ta. Toprak'a saygı duyar: İngiliz ozanı

[3]"Varolan her şeyi besleyen saygıdeğer büyüğümüz, hepimizin anası, kökü sağlam Toprak Ana'yı öveceğim," der Hemeros'un türkülerinden biri. Aiskhylos da: "bütün varlıkları doğuran, besleyen, sonra yine onlardan tohum alan" toprak anayı över.

William Blake'in "The matron Clay" (Toprak Ana) dediği toprağa. Hintli peygamberlerden biri, öğretisini izleyenlere toprağı kazmamalarını salık verir, çünkü "hepimizin ortak anası olan toprağı tarımsal çalışmaları yaralamak, kesip biçmek günahtır... Elime bir hançer alıp anamın bağrına mı saplayacağım?.. İliğine varabilmek için etlerini lime lime doğrayacak mıyım?.. Nasıl kalkışırım anamın saçım kesmeye?" Orta Hindistan'daki Baija'lar da "toprak analarının bağrını sabanla yarmanın" günah olduğuna inanırlar. Buna karşılık, Aiskhylos, Oidipus için: "kendi yeşerdiği yarığa tohum ekmeye cesaret eden adam" der. Sophocles, "babanın açtığı saban izleri"nden, ve "sahibi olduğu ırak tarlaya ancak ekim zamanı uğrayan çiftçi"den söz eder. Bir Mısır şarkısındaki sevgili: "Toprak'ım ben!" der. İslami metinlerde kadına "tarla... üzüm bağı" adları verilir. Saint François d'Assise dinsel şiirlerinden birinde "bizleri koruyup esirgeyen, bizlere bin bir renkli çiçeklerin ardından o güzelim meyveleri ve çimenleri veren kız kardeşimiz, anamız toprak"tan söz eder. Acqui'de limon suyunda yıkanan Michelet: "Ey hepimizin sevgili anası! Bir bütünüz seninle ikimiz! Senden gelip, sana dönüyorum!" diye haykırır. Hatta Yaşam'm Tin'e (Akla, Ruha) baskın çıkmasını isteyen, yaşamı göklere çıkaran romantik çağlar vardır: bu dönemlerde, toprağm, kadının doğurganlığı erkeğin hesaplı kitaplı işlemleri kadar mucize dolu gözükür; o zaman erkek, varlığının gerçek kaynaklarına kavuşabilmek için, yeniden anasının karanlık karnına dönmeyi düşler. Ana, evrenin diplerine doğru uzanan, ordaki özsuyunu yukarı pompalayan köktür, aynı zamanda besleyici bir süt olan canlı bir suyun aktığı çeşmedir, sıcak bir kaynak, can verici güçlerle dolu, suyla toprağın karışımından oluşmuş bir çamurdur.[4]

Ama erkeğin bedensel varlığına başkaldırması daha sık görülen bir şeydir; o kendini tahtından düşmüş bir tanrı sayar: en büyük talihsizliği, aydınlık ve düzenli gökyüzünden, ananın karanlık ve

[4] "Kadın, sözcüğün tam anlamıyla İzis'tir, verimli doğadır. Nehir yatağı ve nehir, gül ve sap, kiraz ağacı ve toprak, kütük ve üzümdür." (M. Carrouges, *daha önce sözünü ettiğimiz yazı.*)

karışık karnına düşmüş olmaktır. O kendini şu ateş, şu etkin ve katkısız soluk içinde yakalanmak isterken, kadın onu alıp toprağın çamurları içine gömmektedir. O, katkısız Fikir gibi, Bir gibi, Tüm gibi, mutlak Tin gibi gerekli olmak isterdi; oysa kendi seçmediği, hiç kimsenin çağrıda bulunmadığı, yararsız, ayağına köstek olan, saçma bir zaman ve yer içersindedir, sınırlı bir vücuda hapsedilmiştir. Tensel olumsallık, yeryüzüne bırakılmışlığı, haklı gösterilemeyecek bedelsizliği içinde katlanmak zorunda bulunduğu varlığının olumsallığıdır. Bu olumsallık onu, aynı zamanda, ölümlü kılmaktadır. Dölyatağında (bir mezar kadar gizli ve kapalı olan dölyatağında) işlenip gelişen şu titrek zar, ona, leşlerin yumuşak yapışkanlığını anımsattığından, ürpererek başım öteye çevirir. Yaşamın oluştuğu, tomurcuklanmanın, mayalanmanın bulunduğu her yerden tiksindirici kokular çıkar, çünkü yaşam hep bir çürüme, bozulma sonunda ortaya çıkar; yumurta akını andıran ilk döllenmiş yumurta, ölümün getireceği çürümenin başlangıcıdır. Erkek bedelsizlikten ve ölümden tiksindiği için, doğurulmuş olmaktan da nefret eder; ona kalsa, hayvansı yanlarını yadsıyacaktır; doğumundan ötürü, Doğa kendisi üzerinde egemendir. İlkel kavimlerde, doğum en sert tabularla çevrilidir; hele çocuğu saran ince zar ya yakılmalı, ya da suya atılmalıdır, çünkü bunu ele geçiren, yeni doğan yavrunun yazgısına egemen olacaktır; dölütü saran bu değersiz zar tabakası, insanın bağımlılığının simgesidir; onu ortadan kaldırmakla, bireyin canlı magmadan kopup özerk bir varlık haline gelmesine izin verilmektedir. Doğumun çamuru anaya sıçrar. Gerek Yahudi yasaları, gerek daha başka eskiçağ yasaları doğum yapan kadının birtakım arıtıcı ayinlerden geçmesini zorunlu kılmışlardır; köylerin çoğunda, lohusalıktan çıkma töreni işte bu geleneği sürdürür. Çocukların, genç kızların, erkeklerin, gebe bir kadının karnı, süt veren bir annenin dolgun memeleri karşısında, çoğu kez alayla gizlenen, apansız bir sıkılganlığa kapıldıklarını hepimiz biliriz. Dupuytren müzelerinde, meraklılar, balmumundan yapılmış döllenmiş yumurta örnekleriyle koruyucu madde içersindeki dölütleri bir mezarın açılışını izler gibi sayrıl (marazi)

bir ilgiyle seyrederler. Toplumun kendisine yüklediği bütün saygıya rağmen yeni bir varlık üretme işlevi insanlarda içten gelen bir iğrenmeye yol açmaktadır. Ve oğlan çocukları küçükken analarının etine hazla bağlı olsalar da, büyüdükleri zaman toplumsallaşmakta, kendi bireysel varlıklarının bilincine varmakta, o zaman bu etten korkmaktadırlar; çocuk önce bu eti görmezlikten gelmek ister, anasını tinsel bir varlık saymaya çalışır; anasını arı ve iffetli bir kişi diye düşünmeye çalışması babasını kıskanmasından çok onun da bir vücudu olduğunu kabule yanaşmayışındandır. Delikanlılar, arkadaşlarıyla gezerken analarına, kız kardeşlerine, aileden bir kadına rastladıkları zaman bozulur, kızarırlar: bu kadınların varlığı onları kaçıp kurtulmak istedikleri içkinlik bölgelerine doğru çekmektedir çünkü, rastlanan kadın, onlara, kopmak istedikleri kökleri hatırlatır. Anası kendisini okşayıp öptüğü zaman küçük oğlanın sinirlenmesi de bundandır; o, aileyi anayı, ana kucağını yadsımaktadır. Athena gibi, büyükler dünyasına, tepeden tırnağa silahlanmış, yenilmez bir varlık halinde çıkıvermiş olmak ister.[5] Ana karnına düşmüş, sonra doğurulmuş olmak, yazgısını karaya bulayan ilenç, varlığını lekeleyen pisliktir. Aynı zamanda, ölümün habercisidir. Tohumun filizlenmesine tapmayla ölülere gösterilen saygı öteden beri iç içe olagelmiştir. Toprak Ana, çocuklarının kemiklerini, ölümden sonra, yine bağrına basmaktadır. İnsanlığın yazgısını örenler —Parqua'larla Moira'lar— kadındırlar; ama bu yazgının iplerini kesenler de onlardır. Halk resmi ya da masallarının çoğunda Ölüm kadındır ve ölüm onların işi olduğundan ölülerin ardından ağlamak da kadınlara düşer.[6]

Demek ki, Ana-Kadın'ın karanlık bir yüzü vardır: her şeyin çıktığı ve günün birinde döneceği kaostur o; Hiçlik'tir yani.

---

[5] Daha ilerde, bu tutumun canlı örneği olan Montherlant'ı incelediğimiz bölüme bakınız.

[6] Demeter, aynı zamanda *mater dolorosa*'dır (acılı ana). Ama —Isthar, Artemis gibi— öbür tanrıçalar, katı yürekliydirler. Kâli'nin elinde kan dolu bir kafatası vardır. "Az önce öldürülen oğullarının kelleleri dizilmiş boynuna gerdanlık yerine... Yağmur bulutları gibi güzel vücutlusun, ayakların kan içinde," der Hintli ozanlardan biri onun için.

Geceleyin, gündüzün ortaya çıkardığı dünyanın türlü görünüşleri birbirine karışır: genellik içersine hapsedilmiş tin'in ve maddenin geçirgensizliğinin karanlık gecesi, uykunun ve hiçliğin gecesidir o. Denizin dibi de gece gibi zifiri karanlıktır: kadın, eski denizcilerin ürküttüğü *Mare tenebrarum*'dur (karalık deniz'dir); toprağın derinlikleri de gece karanlığındadır. Erkek, içine gömülme tehlikesi geçirdiği, verimliliğin, doğurganlığın tersi olan bu karanlıktan korkar. Göğü, ışığı, güneşli tepeleri, gökyüzünün arı, billurumsu soğuğunu özler; ayaklarının altındaysa, kendisini yutmaya hazır, yumuşak, sıcak, karanlık bir uçurum vardır; pek çok efsane bize, kahramanın, mağara, uçurum, cehennem kuyusu adı altında ana karnına benzer karanlıklara dalıp yittiğini anlatır.

Ancak, iki yanlılık burda da karşımıza çıkar: tohumun filizlenmesiyle ölüm bir tutulduğu gibi, doğurganlık da öyledir. Nefret edilen ölüm, bu durumda, yeni bir doğum biçimine girer ve tabii kutsanır. Ölen kahraman, Oziris gibi, her baharda yeniden canlanır, ve yeni bir doğumla gençleşir. "Erkeğin en yüce umudu, der Jung, ölümün karanlık sularının yaşam ırmağına dönüşmesi, ölümle soğuk kollarının sıcacık ana kucağı haline gelmesi, tıpkı deniz gibi, güneşi önce yutup sonra derinliklerinden doğurmasıdır."[7] Güneşin denize dalıp sonra yine pırıl pırıl doğması bir sürü efsanenin ortak temasıdır. Ve insanoğlu hem yaşamak, hem de dinlenmek, uyumak, hiçleşmek ister. Ölümsüzleşmek hevesinde değildir, bu yüzden ölümü sevmeyi öğrenebilir. "Organik olmayan madde ana kucağıdır, der Nietzsche. Yaşamdan sıyrılmak, doğru olmak, kendini tam anlamıyla bütünlemektir. Bunu anlayan kişi, duygusuz toza toprağa karışmayı sevinçle karşılayacaktır." Chaucer, bir türlü ölemeyen yaşlı bir adamı şöyle yakartır:

Vuruyorum gece gündüz bastonumla
Yere, kapısına toprak anamın,
Al beni içeri, diyorum, sevgili anacığım,
al beni koynuna!

---

[7] *Métamorphose de la libido* (Yaşam Enerjisinin Başkalaşması).

Erkek, benzersiz varlığını olumlamak, gururla "temel başkalık"ına yaslanıp keyif çatmak, ama aynı zamanda ben'in dar sınırlarını aşmak, suyla, toprakla, geceyle, Hiçlik'le, Bütün'le kaynaşmak ister. Erkeği ölümlü kılan kadın, beri yandan onun bu daracık sınırlardan kurtulmasına yardım eder: kadının sahip olduğu iki yanlı büyü de işte burdan gelmektedir.

Gelmiş geçmiş bütün uygarlıklarda ve günümüzde, kadın erkeğe tiksinti verir: bu, erkeğin kendi eti karşısında duyup da kadına yansıttığı tiksintidir. Erginlik çağma gelmemiş küçük kız çocuğunda henüz böyle bir tehlike yoktur, hiçbir tabuya konu olmamıştır daha ve kutsal bir niteliğe sahip değildir. Pek çok ilkel toplumda onun dişiliğine çocuksu bir şey gözüyle bakılır: kızlarla oğlanların daha küçük yaştan cinsel oyunlara girişmelerine izin verilir. Kadın, çocuk doğurabilecek duruma geldiği gün katkısız olmaktan çıkar. İlkel toplumlarda, bir kız çocuğunun ilk aylık rahatsızlığını geçirdiği zaman ne denli sert tabularla çevrildiği sık sık anlatılmıştır; kadına büyük bir saygıyla yanaşılan Mısır'da bile genç kızlar, aybaşları süresince eve kapatılıp kimseyle görüştürülmezlermiş.[8] Çoğunlukla bir evin damında herkese gösterilir ya da köy sınırları dışındaki bir kulübeye kapatılır, kimseyle görüştürülmez, kimseye dokundurulmazlarmış: hatta, kendi eline bile dokunması yasakmış; bit ayıklamanın günlük işlerden sayıldığı kavimlerde orasını burasını kaşısın diye küçük bir değnek verilirmiş eline; rahatsızlık geçiren kadın, yemeklere eliyle dokunamazmış; kimi zaman, yemek yemesi bile yasakmış; kimi zamansa, anasıyla kız kardeşinin, bir araçla onu beslemesine izin verilirmiş; ancak, bu dönemde dokunduğu her şey sonradan yakılırmış. Bu ilk sınavdan sonra, aybaşı rahatsızlığıyla ilgili tabular azıcık yumuşamakla birlikte, yine sürermiş. Özellikle Yahudilerin Kutsal Kitap'ında şunları okumaktayız: "Etinden kan boşalan kadın tam yedi gün pis

---

[8] Gizemsel ve efsanesel inançlarla bireylerin yaşamsal inanışları arasındaki ayrımı şu olguda açık seçik görmekteyiz: Lévi-Strauss "Nimmebago delikanlılarının, sevgililerini, aybaşlarında ayrı bir kulübeye kapatıldıkları zaman görmeye gittiklerini" söyler.

kalır. Ona dokunan da akşama kadar pistir. Hasta kadının üstünde yatacağı yatak... oturacağı her şey pislenir. Onun yatağına dokunan, giysilerini yıkayan, yıkandığı suyla yıkanan akşama dek pis olur." Bu metin, belsoğukluğuna yakalanan erkeğin yaydığı pisliği anlatan metnin benzeridir. Her iki durumda da pislikten arınmak için yapılacak özveri aynıdır. Akıntı bittikten sonra yedi gün saymak ve kurbancıya iki kumru ya da güvercin götürüp vermek gerekir, o da bunları alıp Ölümsüz Varlık'a kurban edecektir. Bu arada şunu da belirtelim ki, anaerkil toplumlarda, aybaşlarına yakıştırılan büyülü etkiler iki yanlıdır. Kadının aylık rahatsızlığı bir yandan toplumsal etkinlikleri aksatmakta, yaşam gücünü yok etmekte, çiçekleri soldurmakta, meyveleri dökmektedir; öte yandansa iyi etkileri de vardır: akıntılar aşk iksiri ve ilaç yapımında, kesiklerle yara berelerin iyileştirilmesinde kullanılmaktadır. Bugün bile, kimi Hintliler ırmaklarına dadanan hayaletleri kovmaya giderken, kayıklarının ucuna hasta kadının kanına bulanmış bezler yerleştirirler: çıkan koku, doğaüstü düşmanlarına zararlıdır çünkü. Bazı Yunan kentlerinde yaşayan genç kızlar, ilk hastalıklarında lekelenen iç çamaşırlarını, saygı belirtisi olarak, Astarte'nin Tapınağı'na götürürlermiş. Ancak, ataerkil düzenin gelişinden beri, kadın cinsinden gelen bu şüpheli sıvıya yalnızca zararlı güçler yakıştırılmıştır. Pline, *Histoire naturelle* (Doğal Tarih) adlı yapıtında: "Aybaşı rahatsızlığı geçiren kadın ekinleri berbat eder, meyve bahçelerinin altını üstüne getirir, tohumları öldürür, meyveleri döker, arıları gebertir, dokunduğu şarap sirkeleşir, süt ekşir..." der.

Eski bir İngiliz ozanı, aşağıdaki dizelerde aynı duyguyu dile getirmektedir:

Oh! menstruating woman, thou'st a fiend
From whom all nature should be screened!

Ey aybaşında hastalanan kadın, bir zebanisin sen,
Bütün doğanın kendisinden kaçınması gereken!

Bu inançlar günümüze dek büyük bir güçle sürmüşlerdir.

1878'de, Britanya Hekimler Birliği üyelerinden biri *British Medical Journal*'a yazdığı yazıda şöyle demiştir: "Etlerin, aybaşı rahatsızlığı geçiren kadınların eli değince bozulup koktuklarına kuşku yoktur"; kendisinin bu koşullarda bozulan iki jambon olayına tanık olduğunu öne sürer. Yüzyılın başlarında, Kuzay Fransa Şeker Fabrikalarındaki bir yönetmelik, Anglo-Saksonların "curse" (bela) adını verdikleri şeye tutulan kadınların fabrikaya girmesini yasaklamaktaydı: girerlerse, şeker kara çıkıyormuş. Saygon'da, afyon fabrikasında kadın işçi çalıştırılmaz: kadınların aylık hastalığından ötürü afyon bozulup acılaşıyor diye. Pek çok Fransız köyünde yaşar hâlâ bu inançlar. Her aşçı kadın, rahatsız olduğu ya da rahatsızlık geçiren bir kadınla yan yana bulunduğu zaman mayonezi tutturamadığını bilir. Daha geçenlerde, Anjou'da, bodruma elma şarabı yatıran yaşlı bahçıvan, evin efendisine şunları yazıyordu: "Evin genç hanımlarıyla konuk hanımlardan, ayın belli günlerinde bodrumdan geçmemelerini rica etmelisiniz: yoksa şarap tutmaz." Mektubu öğrenen aşçı kadın omuz silkmiş: "*Bunun* elma şarabına zarar verdiği görülmemiştir, demiş, yalnız domuz yağına kötü gelir: hasta bir kadının önünde tuzlayamazsınız domuz yağını; bozulur."[9]

Bu iğrenmeleri, genel olarak kanın insanda uyandırdığı tiksintiyle bir tutmak yetersizdir: kanın kendisinin, hem yaşam, hem ölüm demek olan şu gizemli *Mana*'ya iyice bulaşmış, kutsal bir nesne olduğuna kuşku yok elbet. Ancak, her ay gelen kanın kötü etkileri çok daha başkadır. O, kadınlığın özünü canlandırır. Akan bu kan, maddeleşmiş *Mana* (kadınları ve çocukları koruyan, doğumları yöneten Tanrıça) olduğundan, kadının canını tehlikeye

[9]Cher'li bir hekim bana, oturduğu bölgede, kadınların hastalık döneminde mantar tarlalarına girmelerinin yasak olduğunu söylemiştir. Bugün bile, bu önyargıların sağlam bir temele dayanıp dayanmadıkları tartışılmaktadır. Bu inanışları destekleyen tek olguyu, Dr. Binet veriyor; Vignes'in kitabından alınan gözlemi Schink yapmış. Dediklerine bakılırsa, Schink, aybaşı rahatsızlığı geçiren bir hizmetçi kızın elindeki çiçeklerin solduğunu görmüş; yine bu kadının hasta olmadığı zaman yaptığı mayalı pastalar beş santim kabarırken, hastalığı sırasında ancak üç santim oluyormuş. Her neyse, bu konudaki inanışların önem ve yaygınlığı göz önüne getirildiği zaman, sözü edilen olguların pek zayıf ve havada kaldığı görülür, bunların kökeniyse hiç kuşkusuz gizemseldir.

atmaktadır. Chagol'u delikanlıların erkekliğe geçiş törenleri sırasında, genç kızların aybaşlarında gelen kanı sıkıca gizlemeleri istenir. "Anana gösterme bu kanı, ölür. Kız arkadaşlarına da gösterme, içlerinden kötü biri çıkıp kanlı çamaşırına el koyar, böylece evliliğin tehlikeye düşer. Kötü kadınlara da gösterme, alır evlerinin damına asarlar... sen de hiç çocuk sahibi olamazsın. Kanlı bezleri yol kenarlarına ya da çalılıklara atma. Kötünün biri bulur, olmadık işler açar başına. Toprağa göm. Kanı babandan, kız ve erkek kardeşlerinden sakla. Görmeleri günahtır!"[10] Aleoutes'larda, baba kızının ilk hastalığını görürse, kız kör ya da sağır olma tehlikesiyle karşılaşmaktadır. Kadının bu dönemde bir cinin etkisinde olduğuna ve tehlikeli güçler taşıdığına inanılmaktadır. Kimi ilkel kavimler de, kadının yılan ve kertenkeleyle şüpheli yakınlıklar kurduğunu, akan kanın yılan ısırmasından ileri geldiğine inanırlar: bu kan, sürüngen hayvanın zehrine karışırmış, Yahudilerin Kutsal Kitap'ı, aybaşlarında gelen kanla belsoğukluğunu bir tutar: kanayan dişilik organı yalnızca bir kesik değil, şüpheli bir yaradır. Vigny bile: "Kadın, on iki kez kirli ve hasta çocuk" derken hastalık kavramıyla pislik kavramını birbirine karıştırmaktadır. Bedenin içinde oluşan birtakım simyasal bozukluklar sonucu ortaya çıkan kadının aylık kanamaları, çok garip bir biçimde, ayın çevrimine uymaktadır: dolayısıyla, ayın da birtakım tehlikeli kararsızlıkları vardır.[11] Kadın, gezegenlerin ve güneşin dönüşlerini yöneten ürkütücü çarkın bir parçasıdır, erkeklerin kaygı verici ışınlarının etkisinde kaldıkları yıldızların, gel-git olaylarının yazgısını düzenleyen göksel güçlerin oyuncağıdır. Ama asıl şaşırtıcısı, aybaşla-

[10] C. Lévi-Strauss'un *Les Structures elementaires de la Parente* adlı yapıtından alınmıştır.

[11] Ay, doğurganlık kaynağıdır; "kadınların efendisi"dir; ve çoğunlukla, bir erkek ya da yılan kılığına girip kadınlarla yattığına inanılır. Yılan, ayın cisimleşmiş halidir; deri değiştirir, habire gençleşir, ölümsüzdür, yeryüzüne doğurganlık ve bilim tohumları dağıtan bir kaynaktır. Kutsal kaynakları, yaşam ağacını, Gençlik Çeşmesi'ni barındıran odur. Ama insanoğlunun elinden ölümsüzlüğü çalan da odur. Ayın kadınlarla yattığı anlatılır. Pers gelenekleriyle haham lar arasındaki inanışlar, kadının aylık rahatsızlığının, Havva anamızın yılanla düşüp kalkmasından doğduğunu öne sürerler.

rında gelen kanla, bozulan kaymak, tutmayan mayonez, mayalanma ve çürüme arasında ilişki kurulmasıdır; aynı biçimde, kırılgan nesnelerin kırılmasına, kemanlarla arpların tellerinin kopmasına yol açtığı da öne sürülür; özellikle de, maddeyle yaşam arasında kalan birtakım organik özler üzerinde etkilidir; buysa kan olşundan çok, üreme organlarından gelişindendir; görevi tam anlamıyla bilinmese de, yaşamın tomurcuklanmasında rol oynadığı bilinmektedir: yumurtacığın varlığından habersiz olan eski kavimler, aybaşlarında akan kanı spermanın tamamlayıcısı sayıyorlardı. Aslında, kadını pis yapan bu kan değildir, o, kadının pisliğini simgeler yalnızca; kadının gebe kalabileceği dönemde ortaya çıkar; o kesildiği zaman, kadın, genellikle kısırlaşır; ve bu kan, dölütün oluştuğu karından fışkırır. Erkeğin doğurganlık karşısında duyduğu tiksintinin simgesidir o.

Pislik dönemindeki kadınla ilgili yasakların hiçbiri, onunla cinsel ilişkide bulunma yasağı kadar sıkı değildir. Yahudilerin Kutsal Kitabı, bu kuralı çiğneyen erkeğin yedi gün pis kalacağım söyler. Brahma dininin ana kitaplarından biri olan Manu'daki Yasalar'sa çok daha serttir: "Aybaşı kanıyla kirlenmiş bir kadına yaklaşan erkeğin bilgeliği, enerjisi, gücü, canlılığı tümden yiter." Çileciler, aybaşı rahatsızlığı sırasında cinsel ilişkide bulunan erkeklere elli gün çile cezası verirlerdi. Dişilik öğesi bu dönemde en son gücüne ulaşıyor diye düşünüldüğünden, fazla yakınlaşma sonucu, erkek öğeyi bastırmasından korkulurdu. Çok daha belirsiz olsa da, erkek, sahip olduğu kadında, anasının ürkütücü özüyle karşılaşmaktan çekinir; dişiliğin bu iki görünüşünü birbirinden ayırmaya çalışır: işte bu yüzden, anayla ya da kız kardeşlerle birleşmenin, eski kavimlerde başka oymaktan dişilerle evlenme zorunluluğu ya da çağımızdaki uygulamalarla yasaklanışı evrensel bir yasadır; ve yine bu yüzden erkek, özellikle doğurgan olduğu dönemlerde kadından cinsel yönden uzaklaşır: yani aybaşlarında, gebeliği sırasında ya da meme verdiği günlerde. Oidipus karmaşası —ki bunun tanımını yeniden ele almak gerekir—, bu tutuma ters düşmediği gibi, onu içerir. Erkek, dünyanın karanlık kaynağı ve organik oluşumun belirsiz geleceği diye gördüğü kadından korur kendini.

Ancak, beri yandan kadın, evrenden ve tanrılardan kopan toplumun bunlarla iletimini işte yine bu haliyle sağlar. Bedevilerde, Kızılderililerde, bugün bile tarlaları verimli kılan kadındır; eski Yunan'da yerin altından gelen sesleri işittiğine inanılır; rüzgârın ve ağaçların dilinden anlar: Pythie'dir, Sibylle'dir, peygamberdir o; ölüler ve tanrılar onun diliyle konuşurlar. Kadın, günümüze dek sürdürmüştür insanları tanrılaştıran güçlerini: ruhların çağrılmasına aracılık eden, el ya da kâğıt falına bakan, geleceği gören, cinlerle perilerle dostluk eden odur; gizli sesler duyar, hayaletler görür. Erkekler —gücünü toplamak üzere elini toprağa değdiren Antée gibi— yeniden bitkisel ve hayvansal yaşama dönmek gereğini duydukları zaman, kadına seslenirler. Akılcı Yunan ve Roma uygarlıkları toprak tanrılarına tapmaya devam ederler. Bu tanrılar, genellikle, resmi dinsel yaşamın dışında gösterirler kendilerini: hatta sonunda, "Eleusis" gibi, gizem biçimine bile girerler: taşıdıkları anlam, erkeğin ayrılma ve tinsellik istemini olumladığı güneş tanrılarına *yapılan ayinlerin tam tersidir*; *ama aynı zamanda* tamamlayıcısıdırlar onların; erkek, yalnızlığından çoşku yardımıyla kurtulmak ister: bütün gizemlerin, içki alemlerinin, şölenlerin amacı budur. Erkeklerin ele geçirdiği dünyada, Isthar'm, *Astarte'nin* büyülü, vahşi güçlerini bir erkek Tanrı, Dionysos yürütmüştür; ama bu tanrının imgesini ortalarına alıp hora tepen, kendilerinden geçenler yine kadınlardır: Menade'ler, Thyeade'ler, Bacchus kızları erkekleri dinsel esrikliğe, kutsal çılgınlığa çağırırlar. Kutsal fahişeliğin rolü de aynıdır: burda da amaç, doğurganlık gücünü coşturup belli bir yöne akıtmaktır. Bugün de, halk bayramlarının başlıca özelliği çılgınca sevişmelerdir; kadın bu bayramlarda yalnızca bir zevk aracı olarak değil, bireyin kendini aştığı *hybris*'e (ırza geçme'ye) ulaşma aracı gibi gözükür. "Bir varlığın özündeki yitik, acıklı yan, 'o göz kamaştırıcı' yan, şimdi artık yalnız yatakta ortaya çıkabilir" der Georges Bataille.

Sevişme çılgınlığı içersinde sevdiği kadını kucaklayan erkek, etin sonsuz gizeminde yitip gitmeye çalışır. Oysa yukarda, olağan cinsel yaşamında Ana ile Eş'i birbirinden ayırdığını gördük.

Yaşamın akıl ermez büyülerinden ürker, ama öz canını toprağın verdiği tatlı meyvelerle besleyip kendinden geçer; bunları kendine mal etmeyi arzular, aklı fikri sudan yeni çıkmış Venüs'tedir. Ataerkil düzende kadın, ilkin eş biçiminde ortaya çıkar, çünkü en yüce yaratıcı erkektir. Havva, insan soyunun anası olmazdan önce Adem'in yoldaşıdır; erkeğe, tıpkı sahip olup ektiği toprak gibi, sahip olunup gebe bırakılsın diye verilmiştir; ve erkek, onun aracılığıyla bütün doğayı egemenliği altına alır. Erkek, cinsel birleşmede yalnızca öznel ve geçici bir zevk aramaz. Ele geçirmek, almak, sahip olmak ister; bir kadına sahip olmak, onu yenmek demektir; erkek, topraktaki yarıklara giren saban demiri gibi girer kadına; üstünde çalıştığı toprak gibi kendine mal eder onu; işler, diker, tohum eker: bu imgeler, yazının kendisi kadar eskidirler; eskiçağdan günümüze dek binlerce örnek verilebilir bu konuda: "Kadın tarla, erkek tohumdur" der Manu Yasaları. André Masson'un karakalem resimlerinden birinde, bir erkeğin, elinde bir bel, kadınlık organı biçimindeki bir bahçeyi belledeği görülür.[12] Kadın, kocasının kurbanı, malıdır.

Erkeğin korkuyla arzu arasındaki kararsızlığı, denetlenmez güçlerin oyuncağı haline gelme korkusuyla bu güçlere el koyma isteği en çarpıcı biçimde yansımıştır kız oğlan kız efsanelerine. Erkeğin kimi zaman ürktüğü, kimi zaman arzuladığı hatta ille de istediği kızlık, dişilik gizeminin en yetkin biçimi gibidir; dolayısıyla, kadınlığın hem en kaygı verici, hem de en çekici görünüşüdür. Erkek, çevresini kuşatan gençlerin tutsağı oluşuna ya da tam bir kendini beğenmişlikle onları boyunduruğu altına alacağına inanışına göre, karısının kendisine el değmemiş olarak teslim edilmesini istememekte ya da istemektedir. Kadının gücünün göklere çıkarıldığı ilkel toplumlarda korku ağır basar; kadının, gerdek gecesinden önce bozulmuş olması uygun düşer. Marco Polo, Tibetli erkeklerin "hiçbirinin kız oğlan kız bir eş almak istemediklerini"

[12]Rabelais, erkeklik organına "doğa çiftçisi" adını verir. Erkeklik organıyla saban demiri, kadınla sürülmüş tarladaki saban izi benzeşmesinin dinsel ve tarihsel kökenine daha önce değinmiştik.

söyler. Kimi zaman bu kaçınma akılsal yoldan açıklanmıştır: erkek, hiçbir erkekte arzu uyandırmamış bir dişi almaya yanaşmamaktadır. Slavlardan söz eden Arap coğrafyacı El Bekri, "evlenip de karısının hâlâ kız olduğunu gören erkeğin ona: 'İşe yarar bir şey olsaydın, erkekler seni sever, içlerinden biri kızlığını bozardı' dediğini" anlatır. Sonra da onu evden kovar, bir daha yüzüne bakmazmış. Hatta bazı ilkel kavim erkeklerinin, çocuk doğurarak verimliliklerini kanıtlamış kadınlardan başkasını almadıkları öne sürülmüştür. Ancak, kızlığın bozulmasıyla ilgili bu yaygın alışkılaların gerçek dürtüleri gizemseldir. Kimi topluluklar, dölyolunda, kızlık zarı delindiği an erkeğin cinsel organını dişleyecek bir yılan bulunduğunu sanırlar; aybaşlarında gelene benzeyen ve onun gibi erkeğin erkekliğine zarar verebilecek olan kızlık kanına ürkütücü etkiler yüklenir. Bütün bu imgelerden çıkan sonuç, dişilik öğesinin, el değmemişken çok daha güçlü ve tehlikeli olduğudur.[13] Kimi zaman kızlığın bozulması diye bir sorun yoktur; örnegin, Malinowski'nin sözünü ettiği yerlilerde, cinsel oyunlara çok küçük yaştan izin verildiği için, hemen hemen hiç kıza rastlanmazmış. Kimi zaman, ana, abla ya da aileden bir hanım küçük kızın kızlık zarını sürekli olarak delmekte, çocukluğu boyunca dölyolu ağzım genişletmektedir. Kızlık zarının, erginlik çağında, kadınlar tarafından, bir değnek, kemik ya da taşla bozulduğu ve bunun bir ameliyat sayıldığı da görülür. Daha başka kavimlerde, küçük kız, erginlik çağına gelince, vahşice kadınlaştırılır: erkekler onu alıp köyden çıkarır, birtakım aletlerle ya da kendileri, zorla kızlığım bozarlar. En yaygın alışkanlıklardan biri de, kızları köyden geçen yabancılara teslim etmektir: bunun nedeni, yalnızca o oymağın erkekleri için zararlı olan *mana*'nın yabancılara ilişmediğinin sanılması, ya da adamın başına gelecek belalara aldırılmamasıdır. Çoğu kez de, din adamı, hekim ya da oymağın başı, düğün gecesinden bir gün önce, nişanlı kızla yatarak kızlığını bozar; aktarılanlara

[13] Savaşlarda el değmemiş kızlara verilen önem de bundan gelmektedir: örneğin Walkyrie'ler ya da Orleans Güzeli.

bakılırsa, Malabar kıyılarında bu işi Brahman rahipleri, üstelik de istemeye istemeye yapmakta ve yüklüce bir ücret almaktaymışlar. Kutsal eşyanın, onları kullanmasını bilmeyenler için tehlikeli olduğu, buna karşılık kutsanmış kişilerin onları diledikleri gibi kullanabildikleri bilinen bir gerçektir; dolayısıyla, yeni damadın korunması gereken şeytansı güçlerin din adamlarına ya da oymak başlarına hiçbir şey yapamamasını anlamak kolaylaşıyor. Roma'da, bu alışkılardan yalnızca simgesel bir tören kalmıştır: nişanlı kızlar, taştan yapılmış bir Priapus (bağ bahçe tanrısı) heykelinin cinsel organı üstüne oturtulmakta, böylece hem doğurganlığı artırılmakta, hem de içindeki çok güçlü ve zararlı sıvıların toprağa akması sağlanmaktadır. Koca, daha başka yollardan da korunabilir: eşinin kızlığını kendisi bozar ama bu işi, o tehlikeli anda kendisini yaralanmaz kılan birtakım törenler arasında yapar; örneğin, bütün köy halkının gözü önünde, bir değnek ya da kemikle deler kızlık zarını. Samoa'da bu iş, beyaz bezle sarılmış bir parmakla yapılır, sonra kanlı bezin parçaları töreni izleyenlere dağıtılır. Kimi zaman kocanın eşini kendi eliyle bozmasına izin verilir, ama üç gün geçmeden karısının içindeyken boşalmayacak, böylece dölleyici tohum kızlık zarından akan kanla kirlenmeyecektir.

Kutsal nesneler alanında rastladığımız beylik tersine dönüşle, daha az ilkel toplumlarda, kızlık kanı iyilik simgesi haline gelir. Fransa'da, bugün bile, bazı köylerde, gerdek sabahı, kanlı çarşaf evlenen kızın yakınlarına ve dostlarına gösterilmektedir. Çünkü, ataerkil düzende, erkek kadının efendisi olmuştur; ve evcilleştirilmemiş hayvan ya da öğelerde insanı ürküten nitelikler, bunları çekip çevirmeyi başarmış efendi için çok değerlidir. Bu yüzden, kadını bütün zenginliğiyle kendine mal etmek ister. Genç kıza salık verilen erdemlilikte akılsal dürtülerin de payı vardır elbet: eşin dürüstlüğü gibi, nişanlı kızın el değmemişliği de, babanın malını mülkünü yabancı bir çocuğa bırakma tehlikesiyle karşılaşmaması için gereklidir. Ama erkek karısına özel malı diye baktığı zaman kadının el değmemişliği çok daha dolaysız bir biçimde aranır. Her şeyden önce, mülkiyet fikri hiçbir zaman somut olarak

gerçekleşemez; aslında insan hiçbir şeye, hiç kimseye sahip olamaz; dolayısıyla bunu olumsuz yoldan gerçekleştirmeye çalışır; bir malın benim olduğunu öne sürmenin en güvenlikli yolu, onu başkalarının kullanmasını engellemektir. Ayrıca, hiçbir şey insanoğluna daha önce başka bir insan tarafından kullanılmamış nesneler kadar arzu vermez: bu durumda, sözü geçen nesnenin ele geçirilmesi tek ve mutlak bir olay gibi gözükür. El değmemiş topraklar öteden beri içini gıcıklamıştır kâşiflerin; daha kimsenin çıkmadığı bir tepeye çıkmak ya da çıkılmış bir tepede yeni bir yol bulmak isteyen bir sürü dağcı can vermektedir her yıl dağlarda; o güne dek kimseciklerin girmediği yeraltı mağaralarına giren meraklılar her an canlarını tehlikeye atmaktadırlar. İnsanların daha önce kullandıkları nesne araç olur; doğal bağlarından koptuğu için, en köklü etki gücünü yitirir: boyunduruk altına alınmamış bir çağlayanın sularında, bir halk çeşmesindekinden çok daha fazla umut vardır. El değmemiş bir vücutta, gizli kaynakların serinliği, daha açılmamış bir taç yapraktaki sabah yumuşaklığı, güneşin henüz okşamadığı incinin pırıltısı gizlidir. Erkek, tıpkı, çocuklar gibi, daha hiçbir bilincin canlandırmadığı, birinin gelip kendilerine ruh vermesini bekleyen karanlık ve kapalı yerlerin, mağaranın, tapınağın, kutsal yerlerin, gizli bahçenin büyüsüne kapılır: yalnız kendisinin yakaladığı ve içine girdiği şeyi gerçekte kendi eliyle yarattığına inanır. Ayrıca, her arzunun ereği, arzulanan nesnenin alınıp tüketilmesidir, buysa onun yıkımı demektir. Erkek, kızlık zarını bozarken, kılına bile dokunmadığı zamankine oranla çok daha derinden sahip olmaktadır kadının bedenine; bu geri döndürülmez işlemle, kadının vücudunu, iki anlamlılığa yer bırakmaksızın, edilgin bir nesne haline getirmekte, onun üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu, dikenli çalılıklar arasında bin bir güçlükle kendine yol açıp kimsenin koklamadığı gülü koparan şövalye masalında açıkça dile gelmektedir; şövalye bu gülü bulup ortaya çıkarmakla kalmamakta, sapını koparmakta ve işte o zaman ele geçirmiş olmaktadır. İmge öylesine açıktır ki, halk dilinde "çiçeğini almak", bir kadının kızlığını bozmak anlamına gelmektedir, ve giderek "çiçeğini koparmak" edimi doğmuştur.

Ama el değmemişlik ancak gençlikle birleşince cinsel bir çekicilik kazanmakta; yoksa, kaygı verici gizlere bürünmektedir. Erkeklerin çoğu yaşı geçkin kızlar karşısında cinsel bir ürküntü duymaktadır; "yaşlı kızlar"a kezzaplaşmış, kötü karılar gözüyle bakılmasının tek nedeni ruhbilimsel değildir. Asıl ilenç, hiçbir öznenin göz diktiği nesne olamayan, hiçbir arzunun arzulanır kılamadığı, erkekler dünyasında kendine bir yer bulamadan açılıp solmuş şu tendedir; ereğinden saptırılmış, modası geçmiş bir nesne, bir delinin paylaşılmaz düşüncesi gibi kaygı verici bir şey haline gelmiştir. Kırk yaşlarında, hâlâ güzel, ama kız olduğu söylenen bir kadın için, bir erkeğin, büyük bir kabalıkla: "İçi örümcek tutmuştur..." dediğini duymuştum. Nitekim, kimsenin girmediği, hiçbir işe yaramayan bodrum ve ambarlar da kötü bir gizemliliğe bürünür; hayaletler en çok buralarda dolaşır; insanlar çekip gittiği zaman, evlere cinler periler dolar. Kadının kızlığı tanrıya adanmamışsa, iblisle evlenildiği kuşkusuna yol açar. Erkeğin egemenlik altına alamadığı kızlarla, gücü dışında kalmış yaşlı kadınların büyücü sayılma olasılığı çok daha fazladır; çünkü kadının yazgısı başka bir varlığa adanmak olduğundan, erkeğin boyunduruğundan kurtulmuşsa, mutlaka şeytanla işbirliğine girmiş demektir.

Kızlığın bozulması törenleriyle bedenindeki iblisten kurtarılan ya da kızlığından arınan eş, bundan böyle, erkeğin ağzını sulandıran bir av gibi gözükecektir. Âşık, onu kollarına alırken, yaşamın bütün zenginliklerini ele geçirmek hevesindedir. O yeryüzünü örten bitki ve hayvan örtüsünün tümüdür: ceylandır, maraldır, zambak ve güldür, tüylü şeftalidir, kokulu dağ çileğidir; dünyanın en değerli taşlarıdır, sedeftir, akiktir, incidir, ipektir, gök mavisidir, kaynak serinliğidir, havadır, alevdir, topraktır, sudur. Doğu'nun ve Batı'mn bütün ozanları kadınm vücudunu çiçeğe, meyveye, kuşa dönüştürmüşlerdir. Bu konuda da, gerek eski, gerek orta ve gerek yeniçağdan binlerce örnek verilebilir. Sevdalının yavuklusuna aşağıdaki sözlerle seslendiği Kutsal Kitap'taki Ezgiler Ezgisi'ni hepimiz biliriz:

Birer güvercindir senin gözlerin
Saçların bir keçi sürüsü...
Dişlerin yeni kirpilmiş bir koyun sürüsü...
Yanağın bir narın yarısı...
Memelerin birer karaca yavrusu...
Bal var, kaymak var dilinin altında...

André Breton, *Arcane 17*'de, bu sonsuz ilahiyi kaldığı yerden sürdürür: "Mélusine ikinci çığlıkta: küresiz kalçalarından fışkırdı, karnı ağustosta devşirilen ekindir, bedeninin üst yanı kemerli belinden bayram fişeği gibi fışkırır, kırlangıç kanatlarıyla göklere yükselir, memeleri çığlık atarken yakalanmış kar gibi iki kakımdır, yakıcı ağızlarından yayılan ışık insanın gözünü kamaştırır. Kollarıysa, türküler çağıran, dört bir yana kokular saçan derelerin ruhudur..."

Erkek, kadında parlak yıldızlarla ayı, güneş ışığını, mağaraların karanlığını bulur; bunun yanında, fundalıklarda biten yaban çiçekleriyle bahçelerin yanına varılmaz gülü de kadındır. Peri kızları, su perileri, deniz kızları, dağ perileri dağları, bayırları, ormanları, gölleri, denizleri doldurur. Erkeğin gönlünde yatan en köklü özlem işte bu canlıcılıktır. Denizci için, deniz tehlikeli, dönek, elde edilmesi güç, akıttığı terle boyunduruk altına almaya çalıştığı, pışpışladığı bir kadındır. Canını tehlikeye atarak kızlığını bozmaya çalıştığı dağcı için dağ, gururlu, başına buyruk, el değmemiş, kötü huylu bir kadındır. Çoğu kez bu kıyaslamalarda cinsel bir yüceltme bulunduğu öne sürülmüştür; bize kalırsa, daha çok, kadınla sözü geçen öğeler arasında cinselliğin kendisi kadar eski ve temel bir yakınlığını dile getirmektedirler. Erkek, kadına sahip olurken, bir içgüdüsünü doyurmanın ötesinde bir şeyler beklemektedir; kadın, erkeğin Doğa'yı kendine köle edebilmek için kullandığı araçtır. Zaman zaman bu rolü başka nesneler de oynayabilir. Erkek, kimi zaman kumsalı, gecenin tüylü yumuşaklığını, hanımellerinin kokusunu bir oğlan vücudunda da arayabilir. Ama cinsel giriş, toprağın tensel olarak ele geçirilişini gerçekleştiren tek

yol değildir. Steinbeck *Bilinmeyen Bir Tanrıya* adlı romanında, kendisini doğaya yaklaştırmak üzere yosunlu bir kaya seçen bir erkeğin öyküsünü anlatır; Colette, *Dişi Kedi*'de, eşinin fazla insanlaşmış vücudunun sağlayamadığı şeyi, nefis hazları dünyasına girebilmesine yardım ettiği için bütün sevgisini hem yaban, hem de uysal bir hayvan olan gözde kedisi üzerinde toplayan bir kocayı anlatır bize. Öteki varlık, dağda, denizde, tıpkı kadındaki gibi canlanabilir; üçü de erkeğin karşısına, onun varlığını bütünlemesine izin veren edilgin ve beklenmedik bir direnmeyle çıkmaktadırlar; üçü de yenilmesi gereken bir iteleme, ele geçirilecek bir avdırlar. Denizin ve dağın kadın oluşları, kadının, kedisini seven erkek için deniz ve dağ oluşundadır.[14]

Ancak, erkekle dünya arasında aracılık etme görevi her kadına verilmemiştir; erkek, oyundaşında, kendininkileri tamamlayan cinsel organlar bulmakla yetinmez. Kadının hem yaşamının göz kamaştırıcı çiçeklenişini dile getirmesi, hem de onun karanlık gizlerini saklaması gerekir. Demek ki kadının her şeyden önce genç ve sağlıklı olmasına bakılacaktır, çünkü erkek, kollarına aldığı canlı şeyin ölümlü olduğunu unuttuğu an kendinden geçip coşabilir. Hatta daha da çoğunu: sevgilinin güzel olmasını ister. Kadın

---

[14]Samivel'in Bachelard tarafından (*La Terre et les reveries de la Volonté*'de) anılan sözü çok anlamlıdır: "Çevremde uzanıp yatan dağları, yavaş yavaş, savaşılacak düşmanlar, ayağımın altına alınacak dişiler ya da gerek kendime, gerek başkalarına değerimi göstermek üzere ele geçirilecek ganimetler olarak görmekten vazgeçiyordum." Dağ-kadın ikilisi, şu beylik "savaşılacak düşman", elde edilecek "ganimet", kişinin gücünü gösterecek "kanıt" fikri içersinde ortaya çıkmaktadır.

Bu karşılıklılığa Senghor'un iki şiirinde de rastlarız:

Ey çıplak kadın, karanlık kadın!
Sımsıkı etli olgun meyve, kara şarabın karanlık çoşkuları, dilimi bülbül gibi söyleten ağız.
Doğu rüzgârının ateşli okşayışları altında titreyen, dupduru ufuklu savana.

İkinci şiir de şöyle:

Ey ormanların oluşturduğu yatağında yatan Kongo, evcilleştirilmiş Afrika'nın ecesi!
Tepelerin erkeklik organları göklere kaldırsın bayrağını
Kafama, dilime, karnıma göre kadınsın çünkü sen.

güzelliği ülküsü değişkendir; bununla birlikte, kimi zorunluluklar kalıcıdır; bunların en başında, sahip olunacak kadının vücudunun bir nesnedeki kıpırtısızlık ve edilginliği taşıması gelir. Erkek güzelliği, vücudun etkin işlere uymasıdır, güçtür, hareketliliktir, kıvraklıktır, hiçbir zaman kendi altına düşmeyecek bir eti canlandıran aşkınlığın dışa vuruşudur. Kadın güzelliği konusunda, aynı ölçülere ancak kadını bir erkeğe değil Devlet'e bağlayan, ona öncelikle ana gözüyle bakıp aşka yer vermeyen Isparta, faşist İtalya, Nazi Almanya'sı gibi toplumlarda rastlarız. Ama kadın bir mal gibi erkeğe teslim edildiği zaman, beriki ondan, etini olanca yapaylığıyla kendisine getirmesini bekler. Vücuduna öznelliğinin dışa vurması diye değil, içkinliği içersine gömülmüş bir nesne gözüyle bakılır; bu vücudun insanı dünyanın geri kalan yanına doğru itmemesi, kendinden başka vaat taşımaması gerekir: arzu onda başlayıp onda bitmelidir. Bu dileğin en çocuksu biçimine, Hotanto'ların koca kıçlı Aşk Tanrıçası'nda rastlarız; kalçalar vücudun en sinirsiz bölgesi olduklarından, burdaki etin hiçbir ereği yok gibidir. Doğuluların yağlı kadınlara düşkünlüğü[15] de aynı nedenledir; onlar hiçbir tasarının canlandırmadığı, orda olmaktan başka anlamı bulunmayan içerden yağlanmanın saçma şatafatına bayılmaktadırlar. Biçim ve uyum kavramlarının işe karıştığı çok daha ince duyarlıklı uygarlıklarda bile göğüslerle-kalçalar, gelişmelerinin bedelsizliğiyle olumsallığından ötürü, ayrıcalıklı nesneler olarak kalmaktadır. Alışkılar, modalar çoğunlukla kadın bedenini aşkınlığından ayırmaya çalışmıştır: ayaklarına şerit geçirilen Çinli kadın bin bir güçlükle yürüyebilmekte, Hollywood yıldızlarının boyalı tırnakları onları elsiz bırakmaktadır; yüksek topukların, sıkmaların, eteği havada tutan kafeslerin, yastıkların, geniş etekliklerin amacı

[15] "Koca kıçlılığın Buşman kadınlarındaki kadar yaygın ve aşırı olmadığı Hotanto kadınları bunu bir güzellik ölçüsü sayar, gelişsin diye, kızlarının kalçalarını daha küçük yaştan mıncıklayıp ovarlar. Aynı biçimde, kadınların yapay yollardan yağlandırılmasına da Afrika'nın çeşitli bölgelerinde rastlanır; bunun başlıca yöntemleri hareketsizlik ve süt gibi yağ yapıcı besinlerle beslenmektir. Bugün bile, Cezayir, Tunus ve Fas'taki varlıklı Arap ve İsrail kentlilerinde rastlanız buna." (Luquet, *Journal de Psychologie*, 1934. Mağara Venüs'leri.)

kadın vücudunun kemerliliğini artırmaktan çok, onu kötürüm etmekti. Kadın ancak alabildiğine yağlandığı, ya da tam tersine bir deri bir kemik kalıp kolunu kıpırdatmayacak hale geldiği, rahatsız giysilerle, görgü kurallarıyla kötürümleştiği zaman erkeğe rahatça kullanabileceği bir nesne gibi gözükmektedir. Süslenme ile takıp takıştırma da gerek yüzün, gerek vücudun taşlaştırılması işine katkıda bulunmaktadır. Takıp takıştırmanın görevi çok karmaşıktır; bazı ilkel kavimlerde kutsal bir nitelik taşır; ama en beylik görevi, kadının put haline gelişini tamamlamaktadır. İki anlamlı bir puttur bu: erkek onun etli butlu olmasını istemektedir, güzelliği çiçeklerin ve meyvelerinkine katkıda bulunacaktır; beri yandan, bir çakıltaşı kadar katı, kaygan ve ölümsüz olması gerekir. Süslemenin görevi kadını hem doğaya daha yakından ortak etmek, hem de ondan koparmaktır, bir başka deyişle, canlı yaşama yapaylığın donuk gerekliliğini eklemektir. Kadın, vücuduna çiçekler, kürkler, değerli taşlar, deniz kabukları, tüyler takarak kendini bitki, panter, elmas, sedef haline getirir; gül ya da zambak gibi kokmak için kokular sürünür: ama bütün bu ipekliler, tüyler, inciler ve kokular aynı zamanda etinin hayvansı çiğliğini ve kokusunu gizlemeye de yarar. Onlara bir maskenin kıpırtısız sağlamlığını verebilmek üzere dudaklarını ve yanaklarını boyar; bakışını sürme ve göz boyasıyla kapatır, bakışları bakış olmaktan çıkıp gözlerinin okşayıcı süsü biçimine girer; örülen, kıvrılan, belli bir kalıba sokulan saçları o kaygı verici, bitkisel gizlerini yitirirler. Süslenmiş kadında da Doğa vardır, ama tutsak edilmiş, erkeğin arzusuna göre, bir insan istemince çekilip çevrilmiştir. Bir kadın, özündeki doğa alabildiğine açılıp saçıldığı ve sımsıkı tutsak edildiği oranda çekicidir: öteden beri, hep "doğallığı bozulmuş" kadın gelmiştir akla aşk simgesi olarak. Ve en doğal güzelliğe düşkünlük, doğallığı bozmanın bir türünden başka bir şey değildir. Remy de Gourmont, kadının saçlarının dereler gibi, çayırlardaki otlar gibi, sere serpe beline dökülmesini ister: ama suyun ya da ekin tarlalarının dalgalanışı, gerçekten kendi haline bırakılmış karmakarışık saçlarda değil, Veronica Lake'in ipek saçlarında okşanabilir ancak. Kadın genç ve

sağlamsa, taze ve kaygan vücudunun sonsuza dek diri kalabilmesi umudu varsa, yapaylığa gereksinimi azalır; bununla birlikte, kollarına aldığı avın tensel zayıflığıyla bu tenin tepesinde dolaşan bozulma tehlikesini her zaman erkeğin gözünden saklamak gerekir. Erkek, olumsal yazgısından korktuğu, onu değişmez, gerekli bir varlık biçiminde düşlediği için, kadının yüzünde, bedeninde, bacaklarında bir fikir kesinliği arar. İlkel halklarda, bu fikir en yaygın kadın tipinin yetkinliğini dile getirir: kocaman dudaklı yassı burunlu bir ırk, kocaman dudaklı, yassı burunlu bir Aşk Tanrıçası yaratır, daha sonraları, kadınlara çok daha karmaşık bir güzellik ölçüsünün kuralları uygulanır. Yalnız, şöyle ya da böyle, kadının yüz çizgileriyle vücut ölçüleri üzerinde oynandığı ölçüde erkeğin gönlü şenlenmekte, çünkü o zaman kadın doğal nesnelerin zayıflıklarından kurtulmuş gibi olmaktadır. Böylece şu garip çelişkiye varılmaktadır: kadında biçim değiştirmiş doğayı yakalamak isteyen erkek, bu yüzden onu yapaylığın kölesi haline getirmektedir. Kadın ne salt fizik, ne de salt anti-fiziktir; ve bu iş yalnız maşayla saç kıvırmanın, balmumuyla kıl almanın uygulandığı uygarlıklarda değil, kara derili kadınların yaşadığı Afrika yaylalarında, Çin'de ve dünyanın dört bir yanında da böyledir. Swift, Célia'ya yazdığı ünlü küçük şiirinde bu gizemleştirmeyi kınamıştır; büyük bir tiksintiyle gönül avcısı kadının süs eşyasından söz eder, bedeninin insanı köleleştiren hayvansı yanlarını iğrenerek hatırlatır; oysa tiksinmekte iki yönden haksızdır; çünkü erkek kadının hem bir hayvan, bir bitki olmasını, hem de yapay bir zırh ardına gizlenmesini istemektedir; onu dalgalar arasından ve bir terziden çıkarken, hem çıplak hem giyimli, yani insanlar dünyasında rastladığı biçimde, giysilerinin altında çıplak görmeye bayılmaktadır. Kentli, kadında hayvansılığı arar; askerliğini yapan genç köylü delikanlısı içinse; genelev, kentin tüm büyüsünü canlandırır. Kadın hem bir tarla, bir otlak, hem de Babil kulesidir.

Buysa, kadının ilk yalanı, ilk hainliğidir: en çekici kılıklara bürünse de, içinde yaşlılık ve ölüm tohumlarını gizleyen yaşamın ilk yalanıdır bu. Erkeğin kullanma biçimi, kadının en değerli

erdemlerini yok eder: art arda gelen doğumlarla ağırlaşıp cinsel çekiciliğini yitirir; kısır olsa bile, güzelliğinin uçup gitmesi için yılların akışı yeter. Kötürümleşen, yaşlanan, çirkinleşen kadın tiksinti verir. Bir çiçekten söz edermişçesine, sarardı soldu denir onun için. Erkekte de bir deri bir kemik kalmak ürkünçtür elbet; ama olağan davranışlı erkek öbür erkekleri tensel açıdan sınamaz; bu özerk ve yabancı vücutlarla arasında yalnızca soyut bir dayanışma vardır. Erkek, kendisine ayrılmış olan kadın vücudu üzerinde hisseder etin çöküşünü. Villon'un "güzel mihverci"si, vücudunun çöküşünü erkek gözleriyle seyreder. Yaşlı kadın, çirkin kadın yalnızca çekicilikten yoksun birer nesne değildirler; korkuyla karışık bir nefret de uyandırırlar. Onlarda artık Eş'in çekici yanları uçup gitmiş, kala kala Ana'nın kaygı verici görünüşü kalmıştır.

Ancak, aslında Eş bile tehlikeli bir avdır. Suların koynundan çıkagelmiş taze köpük, sarı ekin başağı aşk tanrıçası Venüs'te toprak tanrısı Demeter yaşamaya devam etmektedir; erkek, tattığı zevklerle kadını kendine mal ederken, aynı zamanda ondaki karanlık doğurgan güçleri de harekete geçirir; kendisinin girdiği organla çocuk doğuran aynıdır. İşte bu yüzden bütün toplumlarda erkek türlü tabularla kadınlık organının getireceği tehlikelerden korunmaktadır. Bunun karşılıklı olduğu sözü doğru değildir, kadın erkekten korkmaz; erkeğin cinsel organı dindışıdır, kutsal yanı yoktur. Erkeklik organı bir tanrı saygınlığına erişebilir: ona gösterilen saygıda korku yoktur ve kadın, günlük yaşamında gizemsel yönden ona karşı korunmaz; yalnız iyilik gelir ondan. Öte yandan, ana hukukuna dayanan toplumlarda, çok özgür bir cinsel yaşamın bulunuşu ilginçtir; ama bu özgürlük ancak kadının çocukluk, ilk gençlik dönemlerinde, yani cinsel birleşmeyle üremenin birbirine bağlanmadığı günlerde vardır. Malinowski, biraz da şaşırarak, "bekârlar evi"nde sere serpe yatan gençlerin sevgilerini gözler önüne serdiklerini anlatır; çünkü evlenmemiş kızın çocuk doğuramayacağına inanılmakta, cinsel birleşme, kutsal olmayan, zararsız bir zevk sayılmaktadır. Buna karşılık, evlendikten sonra kocası ona başkalarının önünde sevgi gösterisinde bulunmayacak, dokunma-

yacaktır, ikisi arasındaki ilintilere anıştırma yoluyla da olsa değinmek günahtır: çünkü artık kadın o ürkütücü analık özüne katılmış, cinsel birleşme kutsal bir edim haline gelmiştir. Bundan böyle, bir sürü yasak ve sakınımla çevrilidir. Toprak sürülürken, tohum ekilirken, fide dikilirken çiftleşmek yasaktır: bu yasakların ereği, ekinlerin verimliliği, dolayısıyla topluluğun yararı için gerekli doğurgan güçlerin bireylerarası ilişkilerde harcanmasını önlemektir; doğurganlığa bağlı güçlere duyulan saygı, onları ölçülü kullanmayı gerektirmektedir. Başka zamanlarsa, cinsel ilişkilerden kaçınma kocanın erkekliğini korumaktadır; erkek ava, balığa ve özellikle savaşa gideceği zaman uygulanması salık verilir; kadınla birleştiği zaman, erkeklik öğesi zayıflamakta, onun için, tüm gücünü kullanacağı zamanlar bundan kaçınması gerekmektedir. Erkeğin kadın karşısında duyduğu tiksintinin genel olarak cinsellikten iğrenmesine mi bağlı bulunduğu, yoksa bir iğrenmenin mi onu kadından tiksinmeye ittiği üzerinde durulmuştur. Özellikle Yahudilerin Kutsal Kitabı'nda, kadın bu işe karışmasa da, geceleyin kirlenmenin ayıp sayıldığını görüyoruz. Çağdaş toplumlarda da kendi kendini doyurmak hem tehlikeli, hem günahtır: pek çok oğlan ve delikanlı bu işi korkunç bunalımlar içersinde yapmaktadır. Tek başına tadılan zevki bir suç haline getiren, toplumun, özellikle ana-babanın araya girişidir; ancak, oğlan çocuklarının büyükçe bir bölümü ilk boşalma karşısında ürkmüştür: ister kan, ister sperma halinde olsun, özünün boşalması ona tehlikeli gözükür; akıp giden yaşamı, *mana*'sıdır (doğurtucu tanrı'sıdır). Bununla birlikte, erkek, öznel açıdan kadının varlığını gerektirmeyen cinsel deneyler yaşayabilirse de, cinsel yaşamında kadın nesnel olarak gereklidir: Eflâtun'un erseliklik efsanesinde dediği gibi, erkek organizması kadının varlığını zorunlu kılar. Erkek, kadın etten kemikten yapılmış canlı örneğiyle ya da imgesiyle gözünün önünde bulunmasa da, kendi cinsini keşfederken kadını keşfeder; ve tersine bir dönüşle, kadın cinselliği temsil ettiği için ürkütücü dür. Canlı deneyin içkin yanıyla aşkın yanını birbirinden ayırmak olanaksızdır: korktuğum ya da arzuladığım, hep, kendi öz var-

lığımın değişkenliğidir, ama başıma gelenler de her zaman ben'im dışımdaki varlıklardan gelir. Erkeğin gece yatakta boşalmasında, cinsel organının kalkmasında, ben-olmayan varlık, tam bir kadın görünüşünde değilse bile, Doğa ve Yaşam halinde hazırdır: birey, kendine yabancı bir büyünün etkisine girdiğini hisseder. Dolayısıyla, kadına beslediği duyguların iki yanlılığı kendi cinselliği karşısında yakındığı tutumda da vardır: erkeklik organına bakınca hem göğsü kabarır, hem güler, hem de utanır. Küçük oğlan, pipisini, meydan okurcasına arkadaşlarınınkiyle kıyaslar; ilk boşalması ona hem gurur, hem de korku verir. Erkek, cinsel organını bir aşkınlık ve güç simgesi haline getirir; hem damarlı bir kas, hem de büyülü bir lütuf gibi övünür onunla: bir verinin, gönül rızasıyla kabul edilmiş bir verinin tüm olumsallığıyla zenginleşmiş bir özgürlüktür o; erkek onun bu iki yanına bakıp çoşar; ama tuzağa düşmesinden de korkar; kendini göstermesine yarayan bu organ sözünü dinlememektedir; doyurulmamış arzularla yüklüdür; hiç beklemediği anda dikilir, kimi zaman düşte doyuma erer, sizin anlayacağınız maymun iştahlı, anlaşılmaz bir canlılığı vardır. Erkek, Yaşam karşısında Tin'i (ruhu, aklı), edilginlik karşısında etkinliği egemen kılma savındadır; bilinci doğayı kendinden uzakta tutmakta, istemi ona dilediği biçimi vermektedir, ama iş cinselliğe geldi mi, yaşamı da, doğayı da, edilginliği de içinde bulmaktadır. "Cinsel organlar istemin gerçek yuvalarıdırlar, bunun ters kutbuysa, beyindir" der Schopenhauer. Onun istem dediği, yaşama bağlılık, yani acı ve ölümdür, beyinse, yeniden canlandırarak yaşamdan ayrılan düşüncedir: cinsel utanç, ona göre, şu sersemce tensel inadınız karşısında duyduğumuz utançtır. Kuramlarındaki karamsarlığı yadsısak bile, beyin cinsellik çatışmasında erkekteki iki yanlılığın dile gelişini görmekte haklıdır. Erkek, özne olarak dünyayı ortaya koymakta ve dışında kalarak onu egemenliği altına almaktadır; kendini bir et, belli bir cins olarak kavradığı ansa, özerk bir bilinç, saydam bir özgürlük değildir artık: dünyaya bağlanmıştır, sınırlı, çürüyebilecek bir nesnedir. Yeni bir insan üretme işi vücudun sınırlarını aşar elbet: ama aynı

zamanda da belirler bu sınırları. Gelecek kuşakların babası olan erkeklik organı, anadaki dölyatağma bakışıktır (symétrique'tir); kadının karnında beslenip büyüyen bir tohumdan çıkan erkek yeni tohumlar taşır ve bunlarla bir dişiyi döllediği an, kendi yaşamını yadsımış olur. "Çocukların doğumu, ana-babanın ölümü demektir," der Hegel. Erkeğin boşalması bir ölüm vaadidir, birey karşısında insan soyunu olumlar; cinselliğin varlığı ve etkinliği öznenin gururlu benzersizliğini yadsır. Aklın yaşam aracılığıyla yaptığı bu saptama cinselliği rezilliğe dönüştürür. Erkek, cinsel organını bir aşkınlık ve etkinlik olarak, başkasını kendine mal etme aracı olarak kavradığı sürece göklere çıkarır; ama onu, kendisini oyuncak haline getiren karanlık Yaşam güçlerinin kullandığı basit bir et parçası olarak gördüğü zaman utanır. Bu utanç, kolayca alaya dönüşür. Karşımızdaki insanın cinsel organı rahatça güldürür bizi; hem tasarlanmış bir hareketi dile getirdiği, hem de çaresiz katlanıldığı için, erkeklik organının dikilmesi çoğunlukla gülünçtür; hatta, şaka yollu takılındığı zaman bile, cinsel organların yalnızca varlığı insanları kikirdetir. Malinowski, aralarında yaşadığı vahşilerin, daha şu "ayıp yerler"in lafını duyar duymaz makaraları koyverdiklerini anlatır; kaba ya da edepsiz şaka dediğimiz şeylerin çoğu bu konudaki sözcük oyunlarından öteye gitmez aslında. Bazı ilkel kavimlerde, kadınlar, bahçelerdeki yaban otlarının temizlendiği günler köye gelen yabancı erkeklere saldırma hakkına sahiptirler; hepsi birden üstüne çullanıp zavallı adamı yarı ölü hale getirirler: oymak erkekleriyse bunu seyredip gülermiş; kurban, bu saldırıyla edilgin ve bağımlı bir et yığını haline getirilmiş oluyor; kadınların, ve onlar aracılığıyla kocalarının sahip oldukları kişidir o anda; olağan çifleşmedeyse, erkektir sahip olmak isteyen.

Ancak, böyle bir şeye kalkıştığı an, etten kemikten yapılmış bir varlık oluşunun iki anlamlılığını en açık biçimde sınayacaktır. O, cinselliğini, büyük bir gururla, ancak Öteki varlık kendine mal etmeye yaradığı zaman yüklenir: bu sahip olma düşüyse hep başarısızlıkla sonuçlanır. Gerçek anlamıyla sahip oluşta, Öteki varlık bu niteliğini yitirir, yenip bitirilir: ancak *Binbir Gece Masalları*'ndaki

Sultan'ın gün doğar doğmaz yatağındaki cariyenin kellesini uçurtacak gücü vardır; kadın, genel olarak, erkeğin kollarından sıyrıldıktan sonra da yaşar ve böylece onun boyunduruğundan kurtulur; erkek kollarını açtığı an, koynundaki av kendisine yabancılaşır; işte yine başka bir âşığın geçici olarak kollarına atılmaya hazır, yepyeni, el değmemiş bir varlıktır. Erkeğin başlıca düşlerinden biri, kadında, ölene dek kendisinin olmasını sağlayacak bir "iz bırakmak"tır; ama en saldırgan erkek bile kollarına aldığı kadında yalnızca birtakım anılar bırakacağını ve en ateşli inişlerin bir duygulanım pahasına soğuduğunu bilir. Bu başarısızlığı dile getiren koskoca bir edebiyat vardır. Ve bunun sorumluluğu, uçarı ve dönek diye nitelenen kadına yüklenir, çünkü vücudu onu tek bir erkeğe değil, bütün erkeklere adamıştır. Hainliği daha da kalleşçedir: aslında odur erkeği av haline getiren. Ancak bir vücut dokunabilir öbür vücuda; erkek, arzuladığı vücuda kendini de etten kemikten yapılmış bir vücut haline getirerek sahip olabilir; Havva, Adem'e, onda aşkınlığım tamamlasın diye verilmiştir ve Adem'i alıp içkinliğin karanlığına sokar; ananın oğlu için diktiği karanlık torbayı, oynaş, kaçıp gitmek isteyen erkeğin çevresine, zevkin verdiği baş dönmesi içersinde, yeniden örüverir. Erkek, kollarındaki kadına sahip olmak isterken, bir de bakar ki kendisi okka altına gitmiş. Korkusuyla, ıslaklığıyla, yorgunluğuyla, can sıkıntısıyla et haline gelen bilincin bu tatsız tuzsuz tutkusunu dile getiren yığınla kitap vardır. Çoğunlukla tiksintiyi örten arzu doyurulduktan sonra yine tiksintiye dönüşür. "Post Coitum homo animal triste" (İnsan denen hayvan, sevişikten sonra hüzünlenir). "Hüzün vericidir ten." Oysa erkek, sevgilisinin kollarında kesin olarak rahatlayamamıştır bile. Az sonra, içindeki arzu yeniden alevlenir; ve çoğu kez bu, genel olarak kadına değil, şu kadına duyulan arzudur. İşte o zaman gerçekten kaygı verici bir güç kazanır. Çünkü erkek, kendi vücudunda, cinsel gereksinime, tıpkı açlık ya da susuzluk gibi, genel bir gereksinim olarak rastlar ve bunu giderecek nesne özel değildir: demek ki, kendisini şu dişi vücuda bağlayan bağı Öteki varlık kurmuştur. Köklerinin çıktığı verimli ve karışık karın gibi, giz dolu bir

bağ, bir çeşit edilgin güçtür bu: büyülüdür. Gazetelerdeki günlük romanlarda kadını nitelemek için kullanılan erkeği büyüleyen, boyunduruğu altına alan dişi gibi sözcükler efsanelerin en eski ve en yaygınını dile getirmektedir. Kadına yaraşan şey büyüdür. Büyü, diyordu Alain, nesnelerde sürünen tin'dir (ruhtur); bir eylem, bir etkenden değil de, bir edilginlikten doğduğu zaman büyülüdür; erkeklerse kadına öteden beri veri'nin içkinliği gözüyle bakmışlardır; onun birtakım ürünler ve çocuklar yetiştirmesi kendi istemine bağlı bir edim değildir; özne değildir o, aşkınlık ve yaratıcı güç değil, birtakım sıvılarla dolu bir nesnedir. Erkeğin bu gizemlere taptığı toplumlarda, kadın, sözü geçen erdemlerinden ötürü, gösterilen saygıdan payını alır, tanrıya hizmet eden biri sayılır; ama erkek toplumu doğaya, aklı yaşama, istemi kıpırtısız veriye egemen kılmaya çalışıyorsa, kadına büyücü gözüyle bakılır. Hepimiz biliriz bir din kadınıyla büyücü arasındaki ayrımı: bunlardan birincisi tanrıların ve yasaların onayıyla elinde tuttuğu güçleri, oymaktaki bütün bireyler adına, topluluk yararına kullanır; büyücüyse, toplumun dışında, tanrılara ve yasalara karşı, kendi özel tutkularına göre çalışır. Kadınsa, erkekler dünyasına tam anlamıyla girmemiştir; öteki cins olarak erkeklerin karşısındadır; elindeki güçleri, erkekler topluluğu içersinde ve gelecekte, aşkınlığın etkisini artırmak için değil de, bu topluluktan ayrıldığı ve ona karşı olduğundan, erkekleri ayrılığın yalnızlığına, içkinliğin karanlıklarına sürüklemek için kullanması son derece doğaldır. Şarkılarıyla denizcileri kayalıklara fırlattıran deniz perisidir o; âşıklarını hayvan haline getiren Kirke, balıkçıları suyun dibine çeken göl perisidir. Onun çekiciliğine kapılan erkeğin ne istemi kalır, ne tasarısı, ne de geleceği; yurttaş olmaktan çıkar, arzularının kölesi bir et yığını haline gelir, topluluktan ayrılmış, şimdiki an'a hapsolmuş, edilginlik içinde zevkle işkence arasında gidip gelmeye başlamıştır; sapık büyücü kadın, tutkuyu ödevin, şimdiki an'ı zamanın birliğinin karşısına diker, yolcuyu yuvasından ırak tutar, zihinlere unutuşun tohumlarını eker. Erkeğin, Öteki varlığı kendine mal etmek istediği zaman, kendi kendisi olarak kalması gerekir; ola-

naksız sahip olma denemesindeyse, bir türlü kendisine katamadığı öbür varlık haline gelmeye çalışır; dolayısıyla yabancılaşır; benliğini yitirir, onu kendi varlığına yabancı kılan sihirli iksiri içer, kaçak ve öldürcü sulara dalar balıklama. Ana, dünyaya getirdiği an ölümlü kılar oğlunu; sevilen kadın âşığını yaşamdan geçmeye, kendini sonsuz uykuya bırakmaya sürükler. Aşk'la Ölüm'ü insanı duygulandıran bir biçimde birleştiren bu bağ Tristan ve İseult efsanesinde dile gelmiştir, ama kökeni çok daha ötelere uzanan bir doğrudur o. Bir etten doğan erkek, aşkta, etten kemikten yapılmış bir varlık olarak tamamlar kendini ve beden ölümlüdür. Böylece, Kadın'la Ölüm'ün ortaklığı doğrulanmış olur;[16] eli oraklı, kara giysili melek, ekinlere boy attıran verimlilik tanrıçasının tersidir. Ama aynı zamanda, aldatıcı yumuşak eti altında iskeletini gizleyen korkunç eş de odur.

Demek ki, erkeğin, gerek sevgilisi, gerek anası olarak kadında hem sevip hem nefret ettiği şey, onun hayvansı yazgısıdır, varlığı için gerekli olan, ama kendisini sınırlı ve ölümlü bir varlık kılan yaşamdır. İnsanoğlu, doğduğu gün ölmeye başlar: budur işte Ana'nın temsil ettiği doğru. Erkek, kadını gebe bırakmakla kendisi karşısında insan soyunu olumlar: eşinin kollarında öğrenir bunu; daha altında yatan dişiyi döllemeden, sarsıntı ve zevk içinde, kendi benzersiz benini unutur. Anasıyla eşini birbirinden ayırmaya çalışsa da, her ikisinde de aynı açık seçik gerçeği: etten kemikten yapılmış bir varlık olduğunu görür. Hem bu niteliğini tamamlamak ister: anasını sayar, oynaşını arzular; hem de korku ve tiksintiyle onlara başkaldırır.

Bütün bu efsaneleri Jean-Richard Bloch'un *la Nuit Kurde* (Kürt Gecesi) adını taşıyan anlamlı parçasında kaynaşmış olarak buluruz; yazar burda, bir kentin ağaçlı gezinti yerinde, kendisinden yaşlı, ama hâlâ güzel bir kadınla sevişen genç Said'i anlatır:

---

[16] Örneğin Prévert'in *le Rendez-vous* (Buluşma), Cocteau'nun *le Jeune Homme et la Mort* (Delikanlı ve Ölüm) adlı balelerinde, Ölüm, sevilen genç kız biçiminde verilmiştir.

Gece, nesnelerin ve duygulanımların sivri köşelerini yok ediyordu. Said kadını bağrına bastırmaz oldu. Dünya kuruldu kurulalı sürüp giden, bitmez tükenmez yolculuğun ereğine varmıştı artık. Çevresinde uzayıp giden sonsuz, biçimsiz uçsuz bucaksızlıkta hiçleşiyordu yavaş yavaş. Bütün kadınlar, gelip üstüne uzanmış, arzu gibi tasalı, yaz gibi kavurucu, dev gibi bir ülkede birbirlerine karıştılar... Oysa kendisi, yine de, korkulu bir hayranlıkla, kadının içindeki gücü, saten yumuşaklığındaki gergin ve uzun butları, iki fildişi tepeciğini andıran dizleri seçebiliyordu. Böbreklerin ordan başlayıp omuzlara dek o kaygan belkemiği boyunca yükselirken, dünyayı tutan orta direği izler gibi oluyordu. Yaşamın başlayıp bittiği, şu bükülgen ve yumuşak okyanus, şu gel-gitli, sonsuz ufuklu ve sınırlı sığınak, yani karındı onu durmadan çeken.

Birden çılgınca bir arzu, bu tatlı zarfı delip tüm güzelliklerin kaynağına varma arzusu uyandı içinde. Apansız bir sarsıntıyla sarmaş dolaş oldular. Kadın artık yarılan, ona bağrını açan, sevdiği erkeğin mizacıyla dolup taşan bir topraktan başka bir şey değildi. Kendinden geçiş öldürme halini aldı. Birini bıçaklar gibi birleştiler.

O, yalnız, parçalanmış, ayrılmış, ana parçadan kesilip atılmış adam, kendi özünden fışkıracak, tensel zindanından kurtulacak ve hem canı, hem bedeniyle, evrensel maddeye karışacaktı. O güne dek kimsenin tatmadığı, en yüce mutluluk ona ayrılmıştı, yaratığın dar sınırlarını aşmak, özneyle nesneyi, soruyla karşılığını aynı coşku içinde eritmek, varlık olmayan şeylerin hepsini varlığa bağlamak, ve son bir titremeyle erişilmezi ele geçirmek ona nasip olacaktı.

Yayın, elindeki değerli çalgıda her gidiş gelişi, gittikçe artan titreşimler yaratıyordu. Son bir kasılma Said'i göğün en yüksek noktasından aldı, yere, çirkefin içine çaldı.

Kadının arzusu doyurulmadığından, hiç istemediği halde yeniden heyecanlanan âşığın bacakları arasına hapseder: onu kendine düşman, erkekliğini elinden alan bir güç gibi gören erkek

ikinci kez yatarken kadının gırtlağına yapışıp öyle bir ısırır ki, beriki cansız yere serilir. Böylece, karışık dalgalanmalarla anadan sevgiliye, ondan da ölüme giden çevrim tamamlanmış olur.

Erkek için, tensel dramın şu ya da bu görünüşüne ağırlık verişine göre, takınılacak bir sürü tavır vardır. Yaşamın tek olduğuna inanmıyorsa, kendi benzersiz yazgısına aldırmıyorsa, ölümden korkmuyorsa, hayvansı yanını keyifle kabul edecektir. Müslümanlarda, toplumun aile karşısında Devlet'e sığınmaya izin vermeyen feodal yapısından ve bu uygarlığın savaşçı ülküsünü dile getirerek erkeği dolaysız yoldan Ölüm'e adayan ve kadını büyüsünden arıtan dinden ötürü, kadın zaten aşağı durumdadır: her an Muhammed cennetinin şehvetli âlemlerine dalmaya hazır biri neden korkar şu yeryüzünde? Böylece erkek, kendi varlığından da, kadından da çekinmeden, rahatça dişinin keyfini sürebilir. *Binbir Gece Masalları* kadına, tıpkı meyveler, reçeller, şekerli pastalar, kokulu yağlar gibi, insanı kendinden geçiren bir zevk kaynağı gözüyle bakar. Bugün aynı nefissel hoşgörüye Akdeniz çevresinde yaşayan halkların çoğunda rastlarız: şu an'ın tadını çıkaran, ölümsüzlüğe özenmeyen, güneşin ve denizin parlaklığı içinde Doğa'yı en gösterişli yanıyla kavrayan Güneyli erkek, kadını büyük bir iştahla sevecektir elbet; geleneği uyarınca, kişi sayamayacak kadar küçük görür kadınları: onların vücudundan aldığı tatla kumun ve suyunki arasında büyük bir ayrım görmez; ne onlarda ne de kendisinde etten tiksinir. Vittorini, *Conversations en Sicile* (Sicilya Konuşmaları) adlı yapıtında, dingin bir hayranlıkla, kadın çıplaklığını yedi yaşında keşfettiğini söyler. Eski Yunan ve Roma'dan gelen akılcı düşünce bu anlık tutumu doğrular. Yunanlıların iyimser felsefesi Pythagoras'ın Mannes'çiliğini (iyilik-kötülük ikilisine dayanan dünya görüşünü) aşmıştır; alçak olan yüksek olana bağlıdır ve böylece ona yararlı olur: bu uyumlu düşüncülükler tene düşman değildirler. Gözünü Düşünler'e (İdea'lara), Site'ye ya da Devlet'e diken birey, kendini Biz ya da yurttaş olarak düşündüğünden, hayvanlıktan sıyrıldığına inanır: şehvete dalsa da, çileciliği seçse de, erkek toplumuna sağlam bir

biçimde yerleşmiş olan kadının önemi hep ikinci derecededir. Akılcılık hiçbir zaman bütünüyle egemen olamamıştır elbet, ve cinsel yaşantı bu uygarlıklarda da iki yanlılığını sürdürür: dinsel törenler, efsaneler ve edebiyat bunun tanığıdır. Ama dişiliğin çekicilik ve tehlikeleri hep yumuşatılmış olarak ortaya çıkar. Kadına ürkütücü bir etki gücü bağışlayan Hıristiyanlık'tır: öteki cins korkusu, erkekte, bilinç huzursuzluğunun belli başlı biçimlerinden biri olup çıkmıştır. Hıristiyan kendi benliğinden ayrılmıştır; bedenle ruhun, yaşamla akım ayrılığı işlenir hep: ilk günah bedeni ruhun amansız düşmanı haline sokar; bütün bedensel bağlara kötü gözle bakılır. İnsanoğlu ancak, Tanrı katında günahları İsa tarafından bağışlatıldığı ve yüzünü göğe çevirdiği zaman kurtulabilir; ama özü pisliktir; doğumu onu yalnızca ölüme değil, ilence hazırlar; Tanrı'nın özel bağışıyla cennetin kapıları açılabilir ona, ama doğal varlığının bütün serüvenlerinde bir ilenç vardır. Kötülük, mutlak bir gerçekliktir; ten de günah.[17] Ve tabii, kadın öteki varlık (cins) olmaktan kurtulamadığı için, kadının da, erkeğin de etten kemikten yapılmış canlılar oldukları hiç akla getirilmez: Hıristiyan için düşman Öteki olan ten, böylece kadından ayrılmaz olur. Toprağın, cinselliğin, şeytanın bütün kışkırtmaları kadında simgelenir. Kilise Babaları'nın hepsi, Adem'i günaha sokanın o olduğu üzerinde ısrarla dururlar. Sırası gelmişken bir daha analım Tertullien'in sözünü: "Ey Kadın! Şeytana açılan kapısın sen. Senin yüzünden can verdi Tanrı'nın oğlu. Hep karalar ve partallar içinde gezmelisin aslında." Tüm Hıristiyan edebiyatı, erkeğin kadın karşısında duyabileceği tiksintiyi artırmaya uğraşır. Tertullien kadını *Templum aedificatum super cloacam* (Lağım çukuru üstüne oturtulmuş tapmak) diye niteler. Saint Augustin, müthiş bir tiksintiyle, cinsel organla işeme organının iç içeliğinden söz eder: *İnter*

[17] XII. yüzyılın sonuna dek, Saint Anselme'in dışındaki bütün dinbilimciler, Saint Augustin öğretisi uyarınca, ilk günahın üreme yasasında gizli olduğu görüşünü savunurlar: "Tenin istekleri günahtır... bu isteklerden doğan insan eti de günahla yoğrulmuştur," der Saint Augustin. Saint Thomas da şöyle buyurur: "Cinslerin birleşmesi, ilk günahtan beri tensel isteklerle bir arada bulunduğundan, ilk günahı çocuğa aktarır."

foeces et urinam nascimur (üreme organıyla işeme organından çıktık hepimiz). Hıristiyanlığın kadın vücudu karşısında duyduğu iğrenme öylesine güçlüdür ki, Tanrı'sına küçük düşürücü bir ölümü yakıştırır da, bir anadan doğmuş olmayı yakıştırmaz: Doğu'da Efes Din Bilginleri Kurulu, Batı'da Latranlı din bilginleri, İsa'nın, kızlığı bozulmamış bir anadan doğduğunu öne sürerler. İlk Kilise Babaları —Origéne, Tertullien ve Jérôme—, Meryem'in de öbür kadınlar gibi çocuğunu kan revan içinde doğurduğunu düşünmekteydiler; ama sonradan, Saint Ambroise'la Saint Augustin'in görüşleri geçerli sayılmıştır. Kutsal Bakire'nin sinesi kapalı kalmıştır. Ortaçağdan beri, kadın için, bir bedene sahip olmak küçültücü bir şeydir. Bilim bile uzun süre kurtulamamıştır, bu tiksintiden. Linné, Doğa üstüne yaptığı incelemede, "iğrenç bir şey" diyerek kadının cinsel organlarını es geçmektedir. Laurens'lerin hekimi, büyük bir şaşkınlıkla kendi kendine "erkek denen şu akıllı uslu, kutsal hayvanın nasıl olup da, bedenin en aşağı kesimine yerleştirilmiş, akıntılı dişilik organına kapıldığını" sorar. Bugün, Hıristiyanlığın yanına çok daha başka etkiler de katılmıştır; ayrıca, Hıristiyanlığın da bir sürü yönleri vardır; ama katı ilkeli insanlar arasında, tenden nefret etme hâlâ yürürlüktedir; örneğin, Faulkner'ın *Ağustos Işığı*'nda bunu açıkça görürüz; roman kahramanının ilk cinsel ilişkileri zihninde korkunç izler bırakır. Pek çok edebi yapıtta, ilk yatıştan sonra kusmaya dek varan sarsıntılar geçiren bir delikanlıya rastlarız; böyle bir tepki çok ender görülse de, bunca sık sık söz konusu edilişi rastlantı değildir. Özellikle katı ilkeciliğin işlediği Anglo-Sakson ülkelerinde, kadın, delikanlıların çoğunluğuyla erkeklerin çoğunda, gizli ya da açık bir korku uyandırmaktadır. Bu korku Fransa'da epey güçlüdür. Michel Leiris, *l'Age d'homme* (Erkeklik Çağı) adlı kitabında şunları yazar: "Dişilik organı, çekici olmakla birlikte, pis bir şey, bir yara gibi, dolayısıyla, bütün kanlı, kaygan, hastalıklı şeyler gibi tehlikeli diye görme eğilimi vardır içimde." Cinsel hastalık fikri işte bu korkuyu dile getirir; kadın, hastalık bulaştırdığı için ürkütmez erkeği; bu hastalıklar, kadından geldikleri için iğrenç gözükürler: çok sık çiftleşmenin belsoğuk-

luğuna yol açtığına inanan gençlerin bulunduğunu anlattılar bana. Çiftleşme sonucu, erkeğin kas gücünü, zihinsel açıklığını yitirdiği, vücudundaki fosforun azaldığı, duyarlığının zayıfladığı inancı da yaygındır. Aynı tehlikeler kendi kendini doyurmada da vardır; hatta ahlaksal nedenlerden ötürü, toplum bu sonuncuyu olağan cinsel ilişkiden daha zararlı saymaktadır. Yasaya uygun evlilikle yeni bir döl yaratma isteği, cinsel aşkın zararlarını azaltmaktadır. Yalnız, daha önce de söylediğim gibi, her cinsel edimde *Öteki* varlığın (cinsin) bulunması kaçınılmazdır; ve bu varlığın en çok tanınan yüzü, kadın yüzüdür. Erkek, kendi etinin edilginliğini en açık seçik olarak kadın karşısında hisseder. Kadın kan emicidir, belalıdır, oburdur, içkiye doyamaz; cinsel organı erkeğinkinin iliğini kemiğini kurutarak beslenir. Kimi ruhçözümcüler bu hayalleri bilimsel temellere oturmak istemişlerdir: kadının cinsel birleşmeden aldığı zevk, simgesel olarak erkeği iğdiş edip cinsel organını kendine mal edişinden ileri gelmekteymiş. Oysa asıl bu kuramların ruhçözümlemesinden geçirilmesi gerekmekte ve bunları uyduran hekimler, galiba, atadan kalma korkuları dile getirmektedirler.[18]

Bu korkuların kaynağı, kendimize ne denli mal edersek edelim, Öteki varlıkta başkalığın kalışındadır. Kadın, ilkel toplumlardaki kaygı verici güçlerinden pek çoğunu ataerkil toplumlarda da sürdürmüştür. Bu yüzden onu hiçbir zaman bütünüyle Doğa'nın eline bırakmaz, bir yığın tabuyla kuşatır, dinsel törenlerle arıtır, din adamlarının denetimine verirler; erkeğe, hiçbir zaman kadına anadan doğma yanaşmaması, bu işi birtakım törenlerinden, kutsamalardan sonra, topraktan ve tenden koparıp, insani bir yaratık haline getirerek yapması salık verilir: o zaman, kadındaki büyü, yıldırımçekerlerle elektrik fabrikalarının bulunuşundan beri yıldırımdaki korkunç güce belli bir yön verilişi gibi, istenilen yöne akıtılmaktadır. Hatta bu büyüyü topluluğun yararına kullanabilme olanağı bile doğmaktadır: burda erkekle dişi arasındaki ilintiyi

[18] Rahibe harmanisi efsanesinin hiçbir biyolojik temele dayanmadığını görmüştük

belirleyen sarkacımsı hareketin öbür yanıyla karşılaşmaktayız. Erkek dişisini kendisinin olduğu için sevmekte, kendisinden ayrı (başka) bir varlık olarak kaldığı için de ondan çekinmektedir; ama onu işte bu korktuğu yanıyla kendine mal etmeye çalışmaktadır: bu da onu, kadını saygınlığa kavuşturup kişi haline getirmeye ve benzeri saymaya götürür.

Kadının büyü gücü, ataerkil ailede iyiden iyiye evcilleştirilmiştir. Kadın, toplumun evrensel güçleri kendine katmasına izin vermiştir. Dumézil, *Mitra-Varuna* adlı yapıtında, Roma'daki gibi, Hindistan'da da erkek gücünün iki biçimde dışa vurduğunu söyler: Varuna ile Romülüs'te Gandharva'larla Luperque'lerde saldırganlık, insan kaçırma, düzensizlik, ırza geçme biçiminde dile gelir; o zaman kadın, kaçırılması, kirletilmesi gereken bir varlık gibi gözükmektedir; kaçırılan Sabina'lar döl vermemekte, bunun üzerine, şiddete şiddetle karşılık verilmekte, domuz derisinden yapılmış kırbaçlarla dövülmektedirler. Mitra, Numa, Brahman rahibeleri ve Flamin'lerse, tam tersine, sitenin düzen ve dengesini sağlamaktadırlar: o zaman kadın, karmaşık törenli bir düğünle kocaya bağlanmakta, onunla işbirliği edip, doğadaki dişi güçlerin tümünü elinin altına getirmektedir; Roma'da, Flamina rahibesi ölünce, Flamen rahip görevinden ayrılır. Aynı biçimde, Mısır'da, İzis, ana tanrıçalığın verdiği yüce gücü yitirdikden sonra bile, Oziris'in görkemli, iyilikçi, verimli, güler yüzlü ve bilge eşi olarak kalır. Ama kadın böyle erkeğin ortağı, tamamlayıcısı, öbür yarısı oldu mu, ister istemez bir bilince, bir ruha kavuşmaktadır; erkek insani öze katılmayan bir varlığa bu denli yakından bağlanamaz çünkü. Manu yasalarının, yasal eşe de kocası gibi cennetin kapılarını açtığını daha önce görmüştük. Erkek bireyselleşip kişiliğine sahip çıktıkça, yaşam arkadaşını da bir birey ve özgürlük olarak tanımaya başlayacaktır. Kendi yazgısına hiç ırı hiç aldırmayan Doğulu, kendisi için zevk aracından başka bir şey olmayan bir dişiyle yetinir; varlığının benzersizliğini fark eden Batılının düşüyse, kendine yabancı ve uslu bir özgürlük tarafından tanınmaktır. Eski Yunanlı, harem dairesine kapattığı mahpusta aradığı kendine benzer varlığı

bulamaz: o yüzden de, bedenlerinde kendisi gibi bir bilinç ve özgürlük taşıyan erkek arkadaşlarına çevirir sevgisini; ya da, bağımsızlıkları, kültürleri ve akıllarıyla hemen hemen kendisine denk düşen saray yosmalarına adar. Bununla birlikte, durum ve koşullar elverdiği zaman, erkeğin isteklerine en doyurucu karşılığı karısı verebilir. Romalı yurttaş, evinin hanımında güçlü bir kişi bulur: Cornelia'da, Arria'da kendi benzerine sahip olur. Garip bir çelişkiyle, kadınla erkeği, belli bir alanda eşit sayan Hıristiyanlık olmuştur. Hıristiyanlık kadının etinden nefret eder; kadın etini yadsıdığı an, erkek gibi, Tanrı'nın kulu haline gelir, Peygamber aracılığıyla günahları bağışlanır: ondan sonra erkeklerin yanıbaşında, cennetin keyfini sürmeye hazırdır artık. Kadınlar ve erkekler Tanrı'nın kullarıdırlar, hemen hemen melekler gibi cinssizdirler, ve Tanrı'nın da lutfuyla, topraktan gelen kışkırtmaları ellerinin tersiyle itmektedirler. Kadın, hayvansı yanını yadsımayı kabul ettiği an, günahı canlandıran kişi olduğundan, temize çıkan talihli kullar arasında en ön sırayı kapacaktır.[19] Ve tabii, insanların günahlarını bağışlatan kutsal Kurtarıcı erkektir; ancak, insanlığın da bu işe katılması gerekir; o da, akıllı uslu iyi niyetini en alçak, en bozuk görünüşü altında ortaya koyacaktır. İsa Tanrı'dır; insanları yöneten de bir kadın, Meryem Ana'dır. Oysa, ancak toplumun dışında gelişen mezhepler kadına eski toplumlardaki tanrıçaların ayrıcalıklarını vermektedir. Kilise, kadının erkeğe bağlı kalması gereken bir topluma dilmaçlık ve hizmetçilik etmektedir. Kadın, ancak erkeğin kuzu gibi sessiz hizmetçisi olduğu zaman Tanrı tarafından kutsanmış bir ermiş olacaktır. Böylece, ortaçağın ortalarında, erkeklere uygun gelen kadın örneğinin en yetkin imgesi çizilir: şanlarla şereflerle donanmış İsa'nın Anası. O, günahkâr Havva Ana'nın tam tersidir; yılanı ayağının altına alıp ezmiştir; Havva'nın günaha sokuculuğuna karşılık, o, insanoğlunu bağışlattırandır.

Kadın, erkeği, en çok Ana olarak ürkütmekteydi; öyleyse, ana olarak görünüşünü değiştirmek ve erkeğin kölesi haline getirmek

[19]Kadının, örneğin Claudel'in yapıtlarındaki ayrıcalıklı yeri de işte burdan gelmektedir.

gerekiyordu. Meryem'in kızlığı özellikle olumsuz bir değer taşımaktadır: tensel günahı bağışlatan kadın etten kemikten yapılmış bir yaratık değildir; kimsecikler ona el sürmemiş, kimsenin olmamıştır. Asyalıların Büyük Anası'nın da kocası yoktu: dünyayı tek başına yaratmıştı ve tek başına egemendi ona; sırf canı çektiği için şehvet düşkünü olabilirdi, ama eşe yüklenen görevlerle Analık büyüklüğüne leke sürülmemişti. Meryem de onun gibi cinselliğin getirdiği lekeden uzak tutulmuştur. Savaş tanrıçası Minerva'ya benzer, fildişi kuledir, kaledir, ele geçirilemeyen burçtur. Eskiçağlardaki din kadınları, Hıristiyan ermiş kadınların çoğu gibi, kız oğlan kızdırlar: iyiliğe adanan kadının kendini bu işe el değmemiş olarak, tüm güçleriyle vermesi gerekir; dişiliğini el sürülmemiş olarak saklamalıdır. Meryem'in eşliğinin reddedilişi, Ana-Kadın yanının olanca katkısızlığıyla göklere çıkarılabilmesi içindir. Ama bu durumda bile, ancak kendisine verilen ikinci derecedeki rolü benimseyerek övgüye hak kazanacaktır. "Ulu Tanrı'nın kuluyum ben." Böylece, insanlık tarihinde ilk kez, ana, oğlu karşısında diz çökmekte; kendi isteğiyle ondan aşağı olduğunu kabul etmektedir. Meryem Ana'ya gösterilen saygı, erkeğin elde ettiği en yüce utkudur: bu saygı, kadının, tam bir yenilgiyle, eski yerine getirilişidir. Isthar, Astarte ve Kibele acımasız, maymun iştahlı, görkem düşkünü tanrıçalardı: güçlüydüler; hem yaşam, hem ölüm kaynağı olduklarından, insanları doğurup kendilerine köle ediyorlardı. Hıristiyanlıkta yaşam da, ölüm de yalnız Tanrı'nın işidir, anasının koynundan ayrılan insanoğlu bir daha oraya dönemeyecektir, toprak ana onun yalnızca kemiklerini beklemektedir; ruhunun yazgısı, ananın elindeki güçlerin yok edildiği bölgelerde belirlenmektedir; yeni doğan çocuğun kutsanması töreni, bebeğin çevresindeki ince zarın yakılması ya da suya atılması törenlerini gülünç kılmıştır. Yeryüzünde büyüye yer yoktur artık: biricik efendi Tanrı'dır. Doğa, özünden kötüdür; ama tanrının özel bağışı karşısında güçsüzdür. Analık, doğal görüngü olarak, kişiye hiçbir güç sağlamaz. Bu durumda, ta başlangıçtan gelen eksikliğini aşmak isteyen kadın için, istemiyle kendisini erkeğe köle eden

Tanrı önünde diz çökmekten başka çıkar yol kalmaz. Ve işte bu boyun eğişle, erkek mitologyasında yeni bir rol elde edebilir. Egemen olmak istediği ve kendi ağzıyla haklarından vazgeçtiğini itiraf etmediği sürece saldırıya uğrayan, ayaklar altına alınan kadın, uyruk olduğu zaman saygı görecektir. İlk niteliklerinden hiçbirini yitirmez; ama bunları gösteren im'ler (işaretler) değişir; eskiden zararlıyken, yararlı olurlar; kara büyü ak büyüye dönüşür. Kulluğu kabul eden kadın en göz kamaştırıcı ululamalara hak kazanır.

Ve ana olarak köleleştirildiğine göre, her şeyden önce bu niteliğiyle sevilip sayılacaktır. Günümüz erkeği, analığın atadan kalma iki yüzü arasından en çok gülenini tanımak istemektedir. Zaman ve uzayla sınırlanmış, yalnızca bir vücuda ve ölümlü bir cana sahip olan insanoğlu, kendisine yabancı bir Doğa ve Tarih içindeki bir bireyden başka birşey değildir. Kendisi gibi sınırlandırılmış bir varlık olan, bir ruh taşıdığına göre de kendisine benzeyen kadın Doğa'nın malıdır, Yaşam'ın sonu gelmez akımı ondan geçmektedir; böylece o, bireyle evren arasında aracılık eden varlık durumundadır. Ana'nın yüzü sevimli ve güven verici olduğu zaman erkeğin ona sevgiyle bakmasını anlamak kolay. Doğa içinde yitip gitmiş olan erkek, bundan kurtulmaya savaşır; Doğa'dan ayrıldığı zamansa, yeniden ona kavuşmak ister. Aile ve toplum içersine sağlam bir biçimde yerleşen, yasa ve törelerle uyum halinde bulunan ana, İyilik'in canlı simgesidir: küçük bir parçası olduğu Doğa da iyileşir o zaman; tin'in (ruhun, aklın) düşmanı değildir artık; gizemliliği sürse bile, bu, Leonardo da Vinci'nin kadınları gibi, güler yüzlü bir gizdir. Erkek, kadın olmak istemez, ama yeryüzündeki her şeyi, dolayısıyla kendisinden ayrı bir varlık olan kadını benliğinde toplamayı düşler: anasına gösterdiği saygıyla, ondaki kendine yabancı güçlere sahip olmaya çalışır. Kendini anasının oğlu gibi görmek, anayı kendinde tanımak; ve dişiliği, insanoğlunu toprağa, yaşama, geçmişe bağlayan bir bağ halinde kendine katmak demektir. Vittorini'nin *Conversations en Sicile*'inde, erkek kahraman, anasında bunları arar işte: doğduğu toprak, kokusu ve meyveleri, çocukluğu, atalarının anası, bireysel yaşamının kendisini

kopardığı kökler ve gelenekler. Erkekteki aşma gururunu kamçılayan işte bu kök salmanın ta kendisidir; kendini ana kucağından kopup serüvene, geleceğe, savaşa doğru giderken görüp hayran olmaktan hoşlanır; kendisini tutmaya kalkan kimse bulunmasa bu gidiş daha az duygulandırıcı olacaktır: o zaman, gidişi, bin bir güçlükle elde edilmiş bir utku değil, bir kaza gibi gözükecektir. Ayrıca, bu kolların yine kendisini karşılamaya hazır olduklarını bilmekten de hoşlanır. Kahraman, eylemin geriliminden sonra, anasının yanına dönüp içkinliğin vereceği huzurun tadını çıkarmayı sever: sığmaktır, uykudur anası; erkek, anasının ellerinin okşayışıyla yeniden doğanın koynuna dalar, dölyatağındaki, gömütteki (mezardaki) gibi, tam bir rahatlıkla kendini yaşamın güçlü akışına bırakır. Gelenek uyarınca, ana, ana! diyerek ölüşü de, ananın bakışı altında ölümün bile evcilleşmesinden, doğumun ikiz kardeşi, tensel yaşamın yapışık kardeşi haline gelmesindendir. Eskiçağlardan kalma Parqua'lar efsanesindeki gibi, anayla ölüm ortaktırlar; ölüleri görmek, yaslarını tutmak anaya düşer. Ama asıl görevi, ölümü yaşama, topluma, iyiliğe katmaktır. Bu yüzden de, "kahraman analar" efsanesi durmadan beslenir: toplum, anaların çocuklarını ölüme göndermelerini sağladığı an, onları öldürme hakkına kavuşacağına inanır. Ananın oğulları üzerindeki etkisinden ötürü, toplum için, anayı kendine bağlamak son derece yararlıdır: bunun için anaya büyük saygı gösterilir, analar türlü erdemlerle donatılır, adına bir din yaratılır, buna yan çizmek hem ayıp, hem günahtır; ahlakın koruyucusu haline getirilir; erkeğin, erkek elindeki güçlerin kulu olan kadın, çocuklarını ellerinden tutup kendisine gösterilen yolda yürütecektir uslu uslu. Bir toplumun kararlı iyimserliği arttıkça, ananın yumuşacık yetkesini benimseme oranı çoğalacak, ananın görünüşü değişecektir. Amerikan "Mom"ı (anası), Philipp Wyllie'nin *Generation of Vipers*'te (Engerekler Kuşağı) anlattığı put haline gelmiştir, çünkü Amerika'nın resmi dünya görüşü iyimserliklerin en inatçısıdır. Anayı göklere çıkarmak, doğumu, yaşamı, ölümü hem hayvansal, hem toplumsal biçimleriyle kabul etmek, doğayla toplum arasında bir uyum bulunduğunu

öne sürmektir. Auguste Comte bu bireşimin tamamlanacağı günü düşlediği için, kadını, gelecek günlerin İnsanlığı'nın tanrıçası yapar. Ama bütün başkaldıranların anaya saldırması da bundandır; onlar, anayı alaya almakla, töre ve yasaların koruyucusu aracılığıyla kendilerine benimsetilmek istenen veriyi geri çevirmektedirler.[20]

Ana'nın başma oturtulan saygı çelengi, çevresini kuşatan yasaklar, erkekte uyandırdığı tensel sevecenlikle iç içe yaşayan apansız tiksintiyi gizlemeye yaramaktadır. Ve bütün bu saygı gösterilene rağmen, analığa duyulan tiksinti alttan alta yaşamaktadır. Hele Fransa'da ortaçağdan beri, bu itmelerin tümünü dile getirmeye yarayan ikinci bir efsane kotarıldığına dikkati çekmek yerinde olur: Kaynana efsanesidir bu. Erkek, küçük halk masallarından tutun da vodvillere dek, hiçbir yasağın korumadığı eşinin anasına saldırır-

---

[20] Burda, Michel Leiris'nin *la Mére* (Ana) adlı şiirinin tümünü vermek yerinde olurdu. Ama biz ilgi çekici bölümlerini aktarmakla yetineceğiz:

Karalar, kızıllar, morlar giymiş ana, — gecelerin hırsızı — gizli sanayiiyle sizi dünyaya getiren, kucağında sallayan, üstünüze titreyen, bırakıp gitmemişse, eliyle tabuta koyan — ve en son oyuncak usulca— tabutuna yerleştiren ellerinizde kalan kaskatı kesilmiş vücudu.

(...) Ana — kör gözlü heykel, kimsenin ayak basmadığı tapınağın ortasına dikilmiş alın yazısı — sizi okşayan doğa, burnunuza kokular getiren yel, her şeyiyle içinize giren, (bin bir sarmal eğri üzerinde) sizi göklere çıkaran ve sonunda çürüten o.

(...) Ana — ister genç ister yaşlı, ister güzel, ister çirkin, ister zavallı, ister dikkafalı olsun — bir karikatürdür, kıskanç canavar kadın, çökmüş ana örnektir, — tıpkı Fikir'in (o asık suratlı büyük harfin üstüne tünemiş falcının), canlı, hafif okşayıcı düşüncelerin kötü bir yansılaması oluşu gibi...

Ana — yuvarlak ya da kuru kalçası, titrek ya da katı göğsüyle — dünya kuruldu kurulalı, her kadını bekleyen çöküş, parlak kayanın aybaşı dalgaları altında yavaş yavaş ufalanışı, ağır ağır gömülüşü— o güzellik yüklü, görkemli kervanın —yaşlı çölün kumlarına.

Ana — insanoğlunun yolunu gözleyen ölüm meleği, simsiki kollarına alan evren meleği, zamanın dalgalarının kıyıya attığı aşk meleği — derin yalaklara fırlatılacak, anlaşılmaz yazılarla süslü deniz kabuğu (ki bu, öldürücü bir zehrin belirtisidir), unutulmuş suların halka üreteci.

Ana — karanlık su birikintisi, her şeyin ve hepimizin yasını tutan sonsuza dek — sedeflenip, sedeflenip çatlayan, hayvansı gölgesini kabarcık kabarcık büyüten (ah! etin ve sütün utancı), pis kokulu veba hıyarcığı, yeni doğacak bir yıldırımın yırtacağı sert tül...

.....

Şu sersemlerden birinin aklına gelecek mi acaba yüzyıllar boyu yalın ayak dağda bayırda sürtüp bizleri doğurmuş olmanın günahını bağışlatmak?

ken, aslında, genel olarak analığı alaya almaktadır. Sevdiği kadının bir anadan doğmuş olmasından hiç ımi hiç hoşlanmaz: kaynana, kızını dünyaya getirdiği an mahkûm ettiği çökmenin canlı örneğidir; şişkoluğu, yüzündeki çizgiler, geleceği daha şimdiden belirlenmiş yeni gelinin şişmanlığını, kırışıklarını haber vermektedir; o, anasının yanında ayrı bir birey değil, belli bir türün belli bir an'ı gibi gözükmektedir; canla başla arzulanan av, el üstünde tutulan yaşam arkadaşı olmaktan çıkmıştır, çünkü benzersiz varlığı evrensel yaşam içersinde eriyip gitmiştir. Özelliği, genellik tarafından gülünç bir biçimde yadsınmakta, tin'inin özerkliği de geçmişe ve ete bağlı kalmasıyla sıfıra inmektedir: erkek, işte bu acı alayı yansıtmaktadır gülünç bir kişiye; gülüşünde öylesine büyük bir hınç bulunuşu, karısının yazgısının aslında bütün insanlığın, yani kendi yazgısı olduğunu çok iyi bilişindendir. Dünyanın tüm ülkelerindeki masal ve efsaneler analığın en acımasız görünüşünü ikinci eşe yakıştırmışlardır. Masaldaki Kar-Beyaz'ı yok etmeye çalışan üvey anadır o. Örneğin Madam de Ségur'ün kitaplarında Sophie'yi kamçılayan Madam Fichini gibi ciciannelerde yaşayan, şu ta eski çağlardan kalma, boynuna kesik kafalardan yapılmış bir gerdanlık asmış Kâli'dir.

Kutsanan Ana'nın ardındaysa, otlardan çıkan sularla yıldızların yaydığı ışınları erkeğin hizmetine sokan ak yüzlü büyücüler alayı vardır: büyükanneler, gözlerinden iyilik akan yaşlı hanımlar, temiz yürekli hizmetçi kadınlar, yardım demeklerinde çalışan genç kızlar, sihirli elli hemşireler, ve Verlaine'in düşlediği sevgili:

Yumuşak, düşünceli ve esmer ve hiçbir zaman şaşırmayan,
Ve arasıra küçük bir çocuk gibi alnımızdan öpen;

boğumlu kuzumantarının, buz gibi serin suyun duru gizemi yakıştırılır onlara; yaraları saran, hastaları iyileştiren onlardır; bilgelikleri, yaşamın sessiz bilgeliğidir, lafsız anlarlar. Erkek, onların yanında gururu mururu unutur; kendini kapıp koyvermenin, yeniden çocuklaşmanın tadına varır; çünkü onlarla arasında bir etkili olma

yarışı yoktur: doğanın insanlıkdışı erdemlerini kıskanacak değildir ya; kendisine bakan bilge tapıcılarıysa, gösterdikleri bağlılıkla, kulları olduklarını anlarlar; erkek, o boyun eğiş içersinde bile efendileri olmaya devam ettiğini bildiğinden, onların iyilik getiren güçlerine teslim eder kendini. Kız kardeşler, çocukluk arkadaşları, el değmemiş genç kızlar, geleceğin anaları hep bu kutsanmış sürüye girer. Hatta eş bile, cinsel büyüsü uçup gittikten sonra, erkeklerin çoğuna sevgili değil de, çocuklarının anası gibi gözükür. Ana kutsandığı ve köleleştirildiği an, aynı biçimde kutsanmış ve köleleştirilmiş bir kadın olan yaşam arkadaşında da korkusuzca bu niteliği görebiliriz. Ananın günahlarını bağışlatmak, tenin günahlarını, dolayısıyla, cinsel birleşmeyi ve eşi bağışlatmak demektir.

Düğün törenleriyle elindeki büyülü silahlar alınan, iktisadi ve toplumsal açıdan kocasına bağlanan "iyi eş," erkeğin en değerli hazinesidir. Aynı özden olduğu için, derinlemesine onun malıdır: "Senin Kral olduğun yerde, ben de Kraliçeyim"; kocasının adım taşır, onun tanrılarına tapar, kocası kendisinden sorumludur: erkek, benim öbür yarım, der ona. Tıpkı eviyle, topraklarıyla, sürüleriyle, zenginlikleriyle övündüğü gibi, hatta kimi zaman daha da çok övünür karısıyla; dünyaya gücünü onun aracılığıyla gösterir: değerinin ölçüsü, yeryüzündeki payıdır o. Doğululara kadının etli butlu olması gerekir: alabildiğine beslendiğini ve böylece kocasına onur verdiğini görürüz.[21] Bir Müslüman, karılarının çokluğu ve sağlıklı görünüşü oranında sayılır. Kentsoylu toplumda kadına düşen başlıca rollerden biri, *temsil etmek*'tir: güzelliği, çekiciliği, zekâsı, inceliği, tıpkı arabasının dış görünüşü gibi, kocasının servetinin dış belirtileridir. Varlıklıysa, kürklerle değerli taşlarla donatır onu. Yoksulsa, ahlaksal niteliklerini, ev işindeki yeteneklerini över; hiçbir şeyi yoksa, hizmetini gören bir kadın bulduğu an, şu dünyada bir şeye sahip olduğuna inanır. Her erkek, az çok Lidya Kralı Candaule'dür: böylece kendi değerini gösterdiğine inandığı için, herkesin gözü önüne serer karısını.

[21] 177. sayfadaki 15 numaralı dipnota bakınız.

Ama kadın, erkeğin yalnızca toplumsal kendini beğenmişliğini doyurmaz; daha gizli bir gururu da okşar; erkek, onun üzerindeki egemenliğine bakıp keyiflenir; kadın bir kişi haline geldiği zaman, toprağı yaran saban demirini gösteren doğal imgelerin yanına çok daha akılsal simgeler eklenir; koca, karısını yalnızca cinsel alanda değil, ahlaksal ve akılsal alanda da eğitir, "yeni bir biçime sokar"; yetiştirir, etkiler, damgasını vurur ona. Erkeğin en çok sevdiği düşlerden biri, istemiyle nesnelere kendi damgasını vurmak, biçimlerini değiştirmek, onların özüne işlemektir: kadınsa istenildiği gibi yoğrulan, çekilip çevrilen "yumuşak hamur"dur; boyun eğerken direnir, bu da erkeğin eylemini sürdürmesine izin verir. Çok yumuşak bir madde, yumuşaklığından ötürü erir gider; kadının en değerli yanıysa, varlığındaki bir şeyin her türlü sarılmanın dışında kalışıdır; böylece erkek, kendisini aştığı için daha çok değer kazanan bir gerçekliğin efendisidir. Kadın onda, o güne dek tanımadığı ve büyük bir gururla ben'im bu dediği varlığı uyandırmaktadır; eşler arası akıllı uslu şehvet âlemlerinde, hayvansal yanının parlaklığını keşfeder: Erkek'tir o; buna bağlı olarak, kadın da dişidir gerçi, ama bu sözcük, o anda, alabildiğine tatlı gelir kulağına: kuluçkaya yatan, yavrularını emziren, yalayıp temizleyen, canını tehlikeye atarak koruyan, kurtaran dişi, tam bir insanlık örneğidir; erkek, yaşam arkadaşından, heyecanla bu sabrı, bu bağlılığı bekler; kadın bu durumda yine Doğa'dır elbet, ama topluma, aileye, onları alıp yuvaya kapatmayı düşünen aile başkanına yararlı erdemlerle donatılmış bir Doğa'dır. Çocuğun ve erkeğin ortak arzularından biri, nesnelerin içindeki gizi ortaya çıkarmaktır; bu açıdan bakıldığında, madde umut kırıcıdır: bir bebeğin karnını deştiniz mi içindekiler dışarı çıkar, gizlisi saklısı kalmaz; canlı iç dünyaya ise, çok daha zor girilir; kadının karnı içkinliğin, derinliğin simgesidir; gizlerinin bir bölüğünü, özellikle zevk kadının yüzüne yansıdığı zaman, dışa vurur; ama bir bölüğünü de saklar; erkek, yaşamın karanlık çarpıntılarını evine kapatır, ancak bunlara sahip olması, onlardaki gizemi yok etmez. İnsan dünyasında, dişi hayvanın görevlerinin yerini değiştirir: yaşamı sürdürür, içkinlik bölgelerinde egemendir; dölya-

tağının sıcaklık ve gizliliğini yuvaya taşır; geçmişin çöreklendiği, geleceğin filizlendiği yuvayı koruyan ve canlandıran da odur; gelecek kuşağı doğuran, doğmuş olan çocukları besleyen de, erkeğin eylem ve çalışmayla dünyanın dört bir yanında harcadığı varlık, onun yardımıyla, içkinliğine gömülerek yeniden bir araya gelir: erkek, akşam eve döndüğünde yeniden toprağa demir atar; günlerin sürekliliğini sağlayan kadındır; erkeğin dış dünyada karşılaştığı rastlantılar ne olursa olsun, kadın yemeklerin, uykunun yinelenmesini güvence altına alır; eylemin yıpratıp aşındırdığı her şeyi onarır: yorgun emekçinin yemeğini hazırlar, hastalağmda ona bakar, yırtığını söküğünü diker, ötesini berisini yıkar. Ve kurup ayakta tuttuğu yuvaya şu geniş dünyayı getirir: ateş yakar, evi çiçekle donatır, güneş, su ve toprak sızıntılarını evcilleştirir. Bebel'in kitabında anılan kentsoylu bir yazar, büyük bir ciddilikle, şöyle dile getirir bu ülküyü: "Erkek, yalnızca yüreği kendisi için çarpan birini değil, eliyle terini silen, gerek kendisine, gerek eve döndüğü zaman karşısında bulduğu nesnelere barış, düzen, dinginlik ve sessiz bir yetke ışığı yansıtan birini arar; bütün nesnelere, dişilik kokusu dediğimiz, aslında yuvanın cana can katan sıcaklığından başka şey olmayan, şu sözle anlatılmaz kokuyu bulaştıran birini ister."

Hıristiyanlığın ortaya çıkışından bu yana kadın imgesinin ne denli tinselleştirildiğini görüyorsunuz; erkeğin kadın aracılığıyla yakalamak istediği güzellik, sıcaklık ve içli dışlılık artık yalnızca duyularla kavranan niteliklerdir; kadın nesnelerin tatlı görünüşünü özetleyecek yerde, onların özü (ruhu) olup çıkar; yüreğinde, dünyasal doğrunun yansıdığı, tensel gizemden daha derin, gizli ve katkısız bir varlık yatmaktadır. Evin, ailenin, yuvanın ruhudur o. Kent, il ya da ulus gibi daha geniş insan topluluklarının da ruhudur. Jung, yurttaşlarını içlerinde barındırdıkları için, sitelerin öteden beri Ana'ya benzetildiklerini söyler: Kibele'nin başında kulelerden yapılma bir taç bulunuşu işte bu yüzdendir; yine aynı nedenle, "anayurt"tan söz edilir; ama kadında simgelenen yalnızca insanı besleyen toprak parçası değil, çok daha ince bir gerçekliktir. Tevrat'ta ve Kutsal Kitab'ın Kıyamet bölümünde, Kudüs ile Babil

yalnız ana değil, aynı zamanda birer eştirler. Babil ve Tyr gibi, kimi kentler kız oğlan kız, kimileri de sokak yosmasıdır. Fransa'ya da Kilise'nin "büyük kızı" denmiştir; Fransa ile İtalya, Latin soyundan gelen kız kardeşlerdir. Fransa'yı, Roma'yı, Germania'yı ve Concorde alanındaki Strasbourg'la Lyon'u canlandıran heykellerde kadının görevi değil, yalnızca dişiliği üzerinde durulmuştur. Bu benzetme salt dış görünüşte değildir: pek çok erkek bunu duygusal olarak da gerçekleştirmiştir.[22] Erkek yolcuların, gezip dolaştıkları yerlerin anahtarını kadından isteyişiyle sık sık karşılaşırız: bir İtalyan ya da İspanyol kadınını kollarına alan erkek, İtalya'nın, İspanya'nın tadına doyulmaz özüyle yattığını sanır. "Yeni bir kente gelince, ilk işim geneleve gitmektir" diyordu gazetecinin biri. Tarçınlı bir çikolata Gide'e tüm İspanya'yı keşfettirdikten sonra, kendi ülkesindekilere benzemeyen bir dilberin dudaklarından dökülen öpücükler, âşığa, bitki ve hayvan örtüsü, gelenekleri ve kültürüyle koskoca bir ülkeyi haydi haydi teslim edecektir elbet. Kadın, bir ülkenin siyasal kurumlarını ya da iktisadi zenginliklerini özetlemez; ama onun hem etli kısmını, hem de akıl sır ermez doğum tanrıçasını canlandırır. Lamartine'in *Graziella*'sından Loti'nin romanlarına, Morand'ın öykülerine dek, yabancı bir erkeğin bir ülkenin özüne kadın aracılığıyla sahip olmaya çalıştığını görürüz. Mignon, Sylvie, Mirelle, Colomba ve Carmen, İtalya'nın, Valais'nin, Provence'in, Korsika'nın, Endülüs'ün en gizli yanlarını açarlar bize. Goethe'nin kendini Alsaslı Frederike'ye sevdirmesi, Almanlara, Alsas'ın Almanya'ya katılması gibi gözükmüştür; aynı biçimde, Colette Baudoche'un bir Almanla evlenmeye yanaşmaması, Barrès için, Alsas'ın Almanya'ya katılmaya razı olmayışının simgesidir. O minicik Bérénice'in kişiliğinde, ince ve soğuğa ge-

[22] Claudel'in geçenlerde döktürdüğü ve Hindiçini'ye "Şu sarı kadın" dediği utanç verici şiirdeki benzetme dış görünüşe göredir; buna karşılık, kara derili ozanın dizelerinde duygusaldır:

Ataların uyuduğu kara ülkenin ruhu
yaşıyor ve konuşuyor
bu gece
çöktük böğürlerinde uzayıp giden kaygı verici güçte.

lemeyen bir uygarlığın tümüyle Aigues - Nortes kentini simgeleştirir; Bérénice, ayrıca, yazarın duyarlığını da canlandırır. Çünkü erkek doğanın, kentlerin, evrenin ruhu olan varlığı, aynı zamanda, kendi akıl ermez benzeri sayar; erkeğin ruhu Psykhe, yani bir kadındır.

Psykhe, Edgar Allen Poe'nun *Ulalume* adlı şiirinde kadınsı çizgilerle verilir: "Burda, bir keresinde, dolaşıyordum ruhumla servili, geniş mi geniş bir yolda — servili bir yolda ruhum Psykhe'yle... İşte böyle yatıştırdım Psykhe'yi ve öptüm... ve: ne yazıyor acaba, tatlı kız kardeşi, dedim ona, şu kapının üstünde?"

Ve Mallarmé tiyatroda "bir ruhla ya da fikrimizle" (yani insanoğlunun zihnindeki kutsal varlıkla) konuşurken, "böylesine tatlı, olağandışı hanım" (evet, tıpatıp böyle) der ona.[23]

Uyumlu ben bir düşten ayrı
Sürekli suskunlukların bükülgen ve katı kadını
Ve de katkısız edimlerin!..

Valéry de işte böyle seslenir kadına. Hıristiyan dünyası, su perileriyle iyilik perilerinin yerine etten kemikten daha bir yoksun varlıklar geçirmiştir: ama yuvalarda, kır görünümlerinde, kentlerde ve bireylerde hâlâ, elle tutulmaz, gözle görülmez bir dişilik kokusu vardır.

Nesnelerin karanlığına gömülmüş olan bu doğru, göğe de yansır; tam bir içkinlik olan Ruh, aynı zamanda aşkınlık, yani Fikir'dir. Yalnız kentler ya da uluslar değil, soyut kurumlar, bulanık varlıklar bile dişilik izleri taşır: Kilise, Sinagog, Cumhuriyet, İnsanlık gibi sözcükler dişidirler; Barış, Savaş, Özgürlük, Devrim, Utku da öyle. Erkeğin, temel Öteki varlık diye önüne diktiği ülkü, kadın başkalığın elle tutulur gözle görülür örneği olduğu için, dişileştirilmektedir; işte bu yüzden, gerek konuşma dilindeki, gerek ikonalardaki simgelerin hepsi kadındır.[24] Hem Ruh, hem Fikir olan

[23] Tiyatroda, kurşun kalemle yapılmış taslak.

[24] Yazınbilim (philologie) bu konuda pek bir şey söylemez: bütün dilbilimci-

kadın, aynı zamanda bunlar arasında aracıdır: Hıristiyan'ı Tanrı'sına götüren Bağışlama'dır. Dante'ye öbür dünyada yol gösteren Beatrice'dir. Petrarque'ı şiirin yüce doruklarına çağıran Laura'dır. Doğa ve Tin'i birleştiren bütün öğretilerde, kadın, Uyum, Akıl ve Doğru olarak çıkar karşımıza. Hıristiyan tasavvufçuları Bilgelik'e bir kadının adım vermişlerdi: Sophie; dünyanın kurtarılmasını, hatta yaradılışını ona mal ederlerdi. Bu durumda kadın artık et değil, anlı şanlı bir vücuttur; kimse sahip olmaya kalkmaz, tam tersine, el değmemiş parlaklığı içinde tapılır ona; Edgar Allen Poe'nun solgun ölü kadınları su gibi, rüzgâr gibi, anı gibi ele avuca gelmezler; saray aşkında, yapmacıklı yaşayanlar için, ve bütün o kadıncıl gelenekte kadın hayvansal bir yaratık değil, tüy gibi hafif bir varlıktır, bir yel, bir ışıktır. Böylece kadın Karanlığı'nın zifiri karası saydamlığa, bulanıklık duruluğa dönüşür, tıpkı Novalis'in şu parçasındaki gibi:

Ey gece çoşkunluğu, göksel uyku, indin bana doğru; görünüm usulca yükseldi, kurtulan, yeniden can bulan tin'im de onun üstünde uçmaya başladı. Önümdeki metin, arasından Sevgili'nin değişmiş yüz çizgilerinin gözüktüğü bir bulut haline geldi.

Ey karanlık gece, bizler de sana hoş geliyor muyuz acaba? Değerli bir merhem akıyor ellerinden, bir ışın düşüyor çimenden. Ruhun ağır kanatlarını tutuyorsun. Karanlık ve anlatılmaz bir duygulanım kaplıyor her yanımızı: ürkmüş, ama neşeli, ciddi bir yüzün, usulca, düşünceli düşünceli üzerime eğildiğini görüyorum, birbirine girmiş lüleleri arasından Ana'mın sevgili gençliğini yakalıyorum... Gece'nin içimizde açtığı sonsuz gözler bize gökte parıldayan yıldızlardan daha göksel geliyor.

Kadının insanı yere doğru çeken gücü tersine dönmüştür; şimdi artık erkeği yedi kat yerin dibine değil, göğe çağırmaktadır.

---

ler, somut sözcüklerin cinslere ayrılmasının tam anlamıyla rastlantısal olduğu kanısında birleşirler. Oysa, Fransızcada güzellik, kocaya bağlılık gibi, nitelikleri anlatan s zcüklerin çoğu dişidir. Almancada da, dışardan gelen, yabancı, *başka* sözcüklerin ç ğu öyledir: die Bar, vb.

Ölümsüz Dişilik
Göklere doğru çekiyor bizi.

der Goethe *İkinci Faust*'un sonunda.

Temize çıkmış ve İyiliğe adanmış kadının en çok sayılan, en yetkin örneği Bakire Meryem olduğuna göre, edebiyatta ve ikonalarda nasıl gözüktüğünü incelemek ilgi çekicidir. İşte size, ateşli ortaçağ Hıristiyanlığının O'na yönelttiği yakarmalardan birkaç örnek:

Yüce Bakire, verimli Çiy'sin, Neşe Çeşmesi'sin, bağışlamaların aktığı Kanal'sın, ateşimizi söndüren serin suların çıktığı Kuyu'sun sen.

"Tanrı'nın kimsesiz çocukları emzirdiği Meme'sin...

"Tüm iyiliklerin Özü, İliği, İçi'sin sen.

"Sevgisi hiç değişmeyen, yalansız dolansız kadınsın...

"Kurbanların yıkandığı Kutsal Havuz'sun, cüzzamlıların İlacı'sın, Salerno'da, Montpellier'de bile eşi benzeri bulunmayan usta Fizikçi'sin...

"Elleriyle dokunduğunu iyileştiren Hanım'sın sen, o güzelim, kar beyazı, upuzun parmakların çarpık ağız ve burunları düzeltir, yeni gözler, yeni kulaklar yaratır. Ateşlilerin ateşini söndürür, kötürümleri yürütür, korkakları yüreklendirir, ölüleri canlandırırsın."

Bu yakarmalarda, daha önce sözünü ettiğimiz kadın niteliklerinin çoğunu bulmaktayız. Kutsal Bakire verimliliktir, çiydir, yaşam kaynağıdır; pek çok resim onu kuyu, pınar, çeşme başında gösterir; "Yaşam çeşmesi" deyimi en yaygın sözlerden biridir; Meryem yaratıcı değildir, ama verimi artırır, toprakta saklanan şeyleri gün ışığına çıkarır, Nesnelerin dış görünüşünün gerisinde yatan şeydir o: Çekirdek'tir, İlik'tir. Arzular onun aracılığıyla doyurulur: erkeğe, bu arzuları doyurmak üzere verilmiş varlıktır o. Yaşamın tehlikeye girdiği her yere koşar, kurtarır, dirlik verir: yaraları sarar,

zayıf düşeni güçlendirir. Yaşam Tanrı'dan geldiği o da erkekle yaşam arasında aracılık ettiği için, aynı zamanda insanlıkla Tanrı arasında dilmaçlık yapar. Tertullien ona: "Şeytana açılan kapı," diyordu. Başka bir kalıba girdikten sonra, cennete açılan kapı olur; bir sürü resimde onu, cennete bakan bir pencere ya da kapıyı açarken görürüz; ya da yerle gök arasına merdiven dikerken. Daha açık bir benzetmeyle, avukat olup Oğlu'na karşı insanları savunurken çıkar önümüze: Son Yargı Günü'nü konu edinen pek çok resimde, Meryem göğüslerini açmış, övünçlü analığı adına İsa'ya yalvarmaktadır. Mantosunun katları arasında saklar insanoğlunun çocuklarını; bağışlatıcı sevgisi okyanuslarda, savaş alanlarında, tehlike içersinde hep onların yanındadır. İyilikseverlik adına, tanrısal Adalet terazisinin okunu insanlardan yana kaydırır: resimlerde, "Eli Terazili Meryem"lerin, ruhların tartıldığı kefeyi, gülerek iyilik'ten yana indirdikleri görülür.

İşte bu bağışlatıcı yumuşak görev, kadına verilen rollerin en önemlilerinden biridir. Kadın, topluma karışmış olsa bile, yaşamın tuzağa düşürücü eli açıklığı kendisinde olduğundan toplumun sınırlarını hafifçe aşar. Kimi durumlarda erkeklerin arzuladığı yapılarla doğanın olumsallığı arasındaki bu uzaklık kaygı verici gözükür işte: ama kadın, erkeklerin ortaya koyduğu yapıtı tehlikeye atacak yerde, zenginleştirmekle, sivri uçlarını yumuşatmakla yetinen akıllı uslu bir varlık haline geldiği zaman, bu uzaklık da yararlı olur. Erkek tanrılar Yazgı'yı temsil ederler; tanrıçalar yakasındaysa keyfi bir iyilikçilikle gelgeç bir kayırma buluruz. Hıristiyan Tanrısı Adalet gibi serttir; Kutsal Bakire'yse yardımseverliğin yumuşaklığına sahiptir. Erkekler, yeryüzünde, yasaların, aklın ve gerekliliğin savuncusudurlar; kadınsa, hem erkeğin kökensel olumsallığını, hem de inandığı gerekliliğin olumsallığını bilir; dudaklarında beliren giz dolu alaycı gülümseyişle bükülgen eli açıklığı da işte burdan gelmektedir. Bin bir acı içersinde doğurmuş, erkeklerin yaralarını sarmıştır, yeni doğan çocuğa meme verir, ölüleri gömer; erkeğin gururunu kıran, istemini küçük düşüren her şeyi tanır. Erkeğin önünde eğildiği, ten'i tin'e bağladığı zaman,

tin'in tensel sınırında durmaktadır: ve erkek yapılarının katı ciddiliğini yadsır, sivri köşeleri yumuşatır; bedelsiz bir görkem, beklenmedik bir çekicilik getirir bu yapılara. Erkekler üzerindeki gücü, alçakgönüllüce onları gerçek durumlarının bilincine varmaya çağırmasından gelir; yanılsamasız, acılı, alaycı ve sevgi dolu bilgeliğinin gizi burdadır işte. Erkeğin yaşamak üzere seçtiği, ama içine kapatılmaktan da hoşlanmadığı dünyanın öte ya da beri yakasında açılıp çiçeklendikleri için, havailik, maymun iştahlılık ve bilgisizlik bile, onda, sevimli erdemler haline girer. Kesin olarak saptanmış imlemlerin, yararlı erekler için yapılmış araçlarla gereçlerin karşısına el değmemiş nesnelerin gizemini çıkarır; kent sokaklarında, ekilmiş tarlalarda şiirin soluğunu dolaştırır. Şiir, günlük düz yazının ötesindekini yakalama ereğini güder: erkek, olmak istemediği her şeyi ona yansıttığına göre, kadın, şiirsel gerçekliklerin en önde gelenidir. Düş'ü canlandırır o; düşse, erkek için. benliğinin en gizli köşesinde yatan, kendisine en yabancı varlıktır, istemediği, yapmadığı, özlediği ama hiçbir zaman ulaşamayacağı şeydir; derin bir içkinlik ve ırak bir aşkınlık olan Öteki varlık, kendi çizgilerini ödünç verecektir bu düşe. Nitekim, Aurélia, Nerval'i düşünde görmeye gelir ve ona, düş biçimlerinde, bütün dünyayı verir. "Parlak bir güneş ışını altında büyümeye başladı, bahçe, yavaş yavaş onun biçimine giriyor, çiçek tarlalarıyla ağaçlar giysilerini süsleyen yıldız ve bezekler haline geliyordu; o arada, yüzü ve kolları da, gökyüzündeki kızıl bulutlarla renkleniyordu. Biçim değiştirdikçe göremez oldum onu, çünkü kendi büyüklüğü içersinde yitip gider gibiydi. 'Ah! kaçma benden! diye bağırdım; çünkü sen gidersen, doğa da can verecek."

Erkeğin şiirsel etkinliklerinin özü olduğundan, kadının esin vericiliğini anlamak kolaylaşıyor: nitekim, Esin Perileri kadındırlar. Esin Perisi, yaratıcıyla kullanacağı doğal kaynaklar arasında elçilik eder. Erkek, tin'i doğaya derinlemesine kök salmış olan kadın aracılığıyla inecektir verimli gecenin ve sessizliğin karanlıklarına. Esin Perisi kendi başına bir şey yaratmaz; o, bir efendiye hizmet eden, kuzu gibi uslu bir Sibylle'dir (falcı). Somut ve kılgısal alan-

larda bile öğütleri yararlıdır. Erkek, saptadığı ereklere benzerlerinin yardımı olmaksızın ulaşmak ister ve başka bir erkeğin görüşü, çoğu kez, yarardan çok zarar getirir; kadınınsa kendisiyle daha başka değerler adına, kendinde bulunmayan, kendininkinden daha içgüdüsel, gerçeğe daha dolaysız bir biçimde uyan bir bilgelik adına konuştuğunu sanır; Egeria (akıl hocası), kendisine akıl danışanlara işte bu "içgüdüler"in gizini verir; erkek, yıldızlara akıl danışıyormuşçasma, gururu incinmeden yol sorar ona. Bu "kurum," ticaret ya da siyasete bile girer: Aspasia ile Madam de Maintenon bugün de aynı başarıyla akıl hocalıklarını sürdürmektedirler.[25]

Erkeğin seve seve kadına yüklediği bir görev daha vardır: kadın, erkek etkinliklerinin ereği, verdikleri kararların kaynağı olduğundan, bir değer ölçüsü niteliği kazanıverir. Bir de bakar ayrıcalıklı bir yargıç olmuş. Erkek, Öteki varlığı yalnızca sahip olmak için değil, aynı zamanda onun tarafından doğrulanmak için düşlemektedir; kendini benzerleri olan erkeklere doğrulatmak sürekli bir gerilim ister: bundan ötürü, dıştan gelen bir bakışın yaşamına, girişimlerine, kendisine mutlak bir değer kazandırmasını diler. Tanrı'nın bakışı gizli, yabancı ve kaygı vericidir: koyu inanç dönemlerinde bile, ancak birkaç gizemci bu bakışla yanıp tutuşmuştur. İşte bu tanrısal görev, çoğu kez, kadına düşmüştür. Erkeğe yakın, onun buyruğunda yaşayan bir varlık olduğundan, efendisine yabancı değerler getirmez: ama yine de başkasıdır, erkek dünyasının dışındadır, dolayısıyla onu nesnel açıdan yakalayabilir. Her özel durumda, dışardan evrensel değerlerini onaylayarak yiğitliğin, gücün, güzelliğin varlık ya da yokluğunu o ortaya çıkaracaktır. Erkekler, işbirliği ya da kavgaya kendilerini öylesine kaptırmışlardır ki, birbirleri için seyirci olamazlar: durup seyretmezler birbirlerini. Kadın onların eylemlerinin dışındadır, cirit atmaya da, vuruşmalara da katılmaz: konumu, onu dışardan seyreden bakış olmaya hazırlar, Şövalye, yarışlarda, hanımı için dövüşür; ozanlar, kadınların oy'unu toplamaya çalışır. Rastignac Paris'i fethetmek isterken, il-

[25] Gerçekteyse, erkeklerinkine denk akılsal nitelikler göstermektedir bu kadınlar.

kin, vücutlarından çok, bir erkeğe yalnız onların verebilecekleri geniş üne sahip olacağı kadınlara *malik olacağını* düşünür. Balzac, genç kahramanlarına kendi gençlik öyküsünü yansıtmıştır: o da kendinden yaşlı oynaşların yanında oluşturmaya başlamıştır kişiliğini; kadın, yalnız *Vadideki Zambak*'ta oynamaz yetiştirici rolünü; Flaubert'in *Education Sentimentale*'inde (Duygusal Eğitim) de, Stendhal'in romanlarında da, daha başka çıraklık dönemini konu edinen romanlarda da kadına verilen görev budur. Kadının hem fizik, hem de fiziğekarşı olan şey sayıldığını daha önce görmüştük: o, Doğa kadar, Toplum'un da simgesidir; bir çağın kültürü, uygarlığı, XVII. yüzyıl aşk şiirlerinde, *Dekameron Masalları*'nda, *Astrée* adlı aşk öyküsünde görüldüğü üzere, onda özetlenir; yeni modalar çıkaran sanat toplantılarının yapıldığı salonlara egemen olan, kamuoyunu yöneten ve yansıtan odur. Ün, şan şeref hep dişidirler. "Kalabalık dişidir," der Mallarmé. Delikanlı, kadınların yanında öğrenir "dünya"yı ve "yaşam" dediğimiz karmaşık gerçekliği. Kahramanın, serüven adamının, bireycinin en ayrıcalıklı ereklerinden biridir kadın. Eski Yunan'da, Perseus'un Andromed'i kurtardığını, Orpheus'un Eurydike'yi aramak için cehenneme indiğini, Troya'nın Güzel Helen'i vermemek için savaştığını görürüz. Şövalye romanlarındaki en büyük yiğitlik gösterisi, tutsak prenseslerin kurtarılmasıdır. Sevimli Prens, gidip ormanda uyuyan Güzel'i uyandırmasa, Eşek Derisi'ni armağana boğmasaydı, yapacak bir şey bulabilir miydi acaba? Çoban kızıyla evlenen kral efsanesi kadınlar kadar erkeklerin de gururunu okşar, Varlıklı adamın malını birilerine vermesi gerekir, yoksa işe yaramayan zenginliği soyut kalır: karşısında, malını verebileceği birisi bulunmalıdır. Philipp Wyllie'nin *Generation of Vipers*'ta tadını çıkararak anlattığı Külkedisi efsanesi, hep zengin ülkelerde geçer; bu öykü, Amerika'da, başka ülkelerdekinden daha etkilidir, çünkü ordaki insanların başı varlıklarıyla iyice derttedir: ömür boyu kazandıkları parayı bir kadına harcamadıktan sonra, nasıl tüketebilirler ki? Daha başka bir sürü örnek yanında, Orson Welles de *Yurttaş Kane*'de bu düzmece eli açıklığın buyurganlığını dile getirmiştir: Kane, sırf kendi

gücünü göstermek için kimsenin tanımadığı bir şarkıcı kızı alıp büyük bir ses sanatçısı olarak halka kabul ettirmeye girişir; Fransa'dan da küçük çapta bir yığın Yurttaş Kane örneği verilebilir. *The Razor's Edge* (Bıçak Ağzı) adlı başka bir filmde, Hindistan'dan mutlak bilgeliği öğrenmiş olarak dönen kahraman, bu gücünü kullana kullana bir sokak yosmasını kurtarmakta kullanır. Şurası açıktır ki, erkek, kendini böyle verici, bağışlayıcı, özgürlüğe kavuşturucu olarak düşlemekle, yine kadını köleleştirmek istemektedir; çünkü ormanda uyuyan Güzel'i uyandırabilmek için, önce kızın uyumuş olması gerekir; prenseslerin tutsak düşmesi içinse devlerle canavarların varlığı gereklidir. Bununla birlikte, erkek güç işlere düşkünlüğü oranında, kadına bağımsızlık vermekten hoşlanacaktır. Demek ki, yenmek, kurtarmak ya da vermekten daha çekici. Orta karar Batılı erkeğin ülküsü, kendi arzusuyla boyunduruğuna giren, fikirlerini tartışmadan kabul etmeyen, ama sonunda onun görüşlerini benimseyen, akıllıca direndikten sonra söylediklerine inanan bir kadın bulmaktır. Kendini beğenmişliği arttıkça, girişeceği serüvenin tehlikeli olmasını ister: her söyleneni kuzu kuzu yerine getiren Külkedisi'yle evlenmekten çok daha güzeldir Penthésilée'nin[26] gönlünü kazanmak. "Savaşçı erkek tehlikeyi ve oyunu sever, der Nietzsche, bu yüzden de, oyunların en tehlikelisi olan kadından hoşlanır." Tehlikeyi ve oyunu seven erkek, eski haline getirme umudu varsa, kadının savaşçı kılığına girmesine ses çıkarmaz:[27] gönlünde yatan arzu, aralarındaki çekişmenin oyun olarak kalmasıdır, kadınsa tüm yazgısını yatırır bu işe; bu da, ister kurtarıcı ister fatih olsun, erkeğin en temel yengisidir: böylece kadın onu kendi istemiyle alın yazısı saymış olur.

---

[26] Penthesilée, savaş tanrısı Mars'ın kızı, Amazonların Ecesidir. Troya kuşatmasında Yunanlılara karşı savaşmış, Akhilleus tarafından öldürülmüştür. Beriki onu öldürdükten sonra, güzelliği karşısında gözyaşı dökmüş, ölüsüne saygısızlık eden Thersiteus'u gebertmiştir.

[27] Amerikan polis romanları —ya da benzerleri— bunun en belirgin örnekleridir. Hele Peter Cheyney'in kahramanları hep kendilerinden başkasına teslim olmayan, son derece tehlikeli bir kadınla çarpışırlar: roman boyu süren kavadan sonra kadın Compion'a ya da Callagham'a yenilip kucaklarına düşer.

Bu durumda, "bir kadına sahip olmak" deyimi iki anlama gelir: sahip olunan kadının nesnellik işleviyle yargıçlık işlevi birbirinden ayrılmamıştır. Kadın kişi sayıldığı zaman, gönlü ancak kendi onamasıyla çelinebilir; kalbini kazanmak gerekir. Sevimli Prens'i mutluluğun doruğuna çıkaran şey, ormanda uyuyan Güzel'in gülüşüdür; şövalyenin yiğitliğine doğruluk kazandıransa, kurtardığı prenseslerin iyilikbilirlik ve sevinç dolu gözyaşlarıdır. Buna karşılık, onun da bakışlarında erkeğe özgü ciddilik yoktur, kendini bu kadınların çekimine kaptırır. Böylece, kahramanlık ve şiir, iki ayrı gönül çelme türü olur: ancak kadın da, gönlünü vermekle, kahramanlığı ve şiiri göklere çıkarır. Hele bireycinin gözünde, çok daha temel bir ayrıcalığı vardır: o kadını evrensel değerlerin ölçüsü diye değil, kendi özel değerinin, hatta varlığının ortaya çıkarıcısı olarak görür. Bir erkek, benzerleri tarafından, yaptıklarına göre olanca nesnelliğiyle ve genel ölçülere dayanılarak yargılanır. Kimi özellikleri, hem de can alıcı özellikleri yalnız kadını ilgilendirir; ancak kadına oranla erkektir, sevimlidir, gönül çelicidir, yumuşaktır ya da serttir; eğer bu gizli erdemlerine değer veriyorsa, kadına mutlak bir biçimde gereksinimi var demektir; onun aracılığıyla tanıyacaktır kendi kendisine başka biri gibi gözükme mucizesini, ve bu başkası, aynı zamanda, en köklü kendi ben'idir. Malraux'nun aşağıdaki parçası, bireycinin sevdiği kadından beklediğini harika bir biçimde dile getirir. Kyo kendi kendine sormaktadır: "İnsan başkalarının sesini kulaklarıyla, kendi sesiniyse gırtlağıyla duyar. Evet. Kendi yaşamını da gırtlağıyla duyar — peki ya başkalarınınkini?.. Başkaları için ben yaptığım şeylerin toplamıyım... Yalnız May için yaptığı şeylerin toplamı değildi; ve yalnız kendisi için, May, yaşamöyküsünün dışında bir şeydi. Yalnızlık karşısında varlıkları birbirine yapıştıran aşk sarılması aslında, erkeğe yardım etmiyordu; her varlığın kendi gönlünde yatırıp pışpışladığı, her şeye yeğlediği, kendim dediği varlığa bu eşi benzeri bulunmayan canavara, bu çılgına yapıyordu o yardımı. Anasının ölümünden beri, kendisine Kyo Gisors değil de, en yakın işbirliği gözüyle bakan tek insan May'di... Erkekler benzerlerim değil be-

nim, bana bakıp yargılayan varlıklar onlar; benzerlerimse bana bakmayıp sevenlerdir, hem de her şeye rağmen, gözden düşmeye, alçaklığa, hainliğe rağmen yaptığım ve yapacağım şeyleri değil, beni seven, intihara varana dek, ben kendimi sevdikçe sevecek olanlardır."[28] Kyo'nun tutumunu insanca ve duygulandırıcı kılan şey, karşılıklılığı içerişi ve Kyo'nun May'den kendisine hatır gönül tanır bir imge gösterecek yerde, tüm sahiciliğiyle sevmesini isteyişidir. Pek çok erkekte, bu istek yozlaşır: kendilerini oldukları gibi görecek yerde, o iki canlı gözde hayranlık ve iyilikbilirlikle yoğrulmuş, tanrılaştırılmış imgelerini ararlar. Kadının sık sık suya benzetilişinin nedenlerinden biri de, erkek Nergis'in kendini seyrettiği ayna oluşudur: erkek, iyi ya da kötü niyetle eğilir onun üzerine. Şöyle ya da böyle, erkek, kadından kendi dışında, kendisinde yakalayamadığı şeyler olmasını ister, çünkü varolan bireyin iç dünyası hiçlikten başka bir şey değildir ve insanın kendi varlığına erebilmesi için, bir nesneye yansıması gerekir. Kadın, onun için, ödünlerin en büyüğüdür, çünkü sahip olabileceği etten kemikten yapılmış görünüşü altında, kendi özel ululamasıdır. Ona Dünya'yı özetleyen, kendi değerleriyle yasalarını benimsettiği varlığı kollarına aldığı zaman, gerçekte, şu "eşi benzeri bulunmayan canavar"a, yani kendine sarılmaktadır. Ve kendine mal ettiği şu öteki varlıkla birleşirken, kendine ulaşacağını ummaktadır. Bir hazine, av, oyun ve tehlike, esin perisi, kılavuz, yargıç, aracı, ayna olan kadın, bireyin sınırlanmaksızın kendini aştığı Öteki varlıktır, kişiliğini yadsımadan ona karşı koyan başkası'dır; Öteki varlık olmaktan çıkmadan insana eklenmeye göz yuman Başkası'dır. Bu yüzden de erkeğin sevinci ve utkusu için öylesine gereklidir ki, varolmasaydı erkekler tarafından türetilirdi denebilir.

Nitekim türetmişlerdir.[29] Ancak kadın, onlar türetmese de vardır. Bundan ötürü, hem erkeklerin kurduğu düşün canlı simgesi,

---

[28] *İnsanlığın Durumu.*

[29] "Erkek yaratmıştır kadını, peki neyle acaba? Tanrı'sının, ülküsünün kaburga kemiğiyle." (Nietzsche, *Le Crépuscules des Idoles:* Putların Batışı).

hem de başarısızlığıdır. Kadına yakıştırılan imgelerin hepsinin bir de tersi vardır: o hem Yaşam hem Ölüm, hem Doğa hem yapaylık hem Işık hem Gece'dir. Hangi açıdan ele alırsak alalım hep aynı olgusal karşı uca savrulmayla, yani temel olmayan'ın ister istemez temel olan'a dönüşüyle karşılaşırız. Kutsal Ana ve Beatrice imgelerinde, Havva Ana'yla Odysseus'a oyun oynayan büyücü Kirke yaşamaya devam etmektedir.

"Kadın aracılığıyla, der Kierkegaard yazılarından birinde, düşünsellik yaşama girer, kadın olmasa erkeğin hali nice olurdu bilmem? Pek çok erkek, bir genç kızın yardımıyla üstün yetenekli olmuştur... ama evlendiği kız sayesinde üstün yetenekli olanına rastlanmamıştır bugüne dek...

"Kadın, erkeği, düşünsellik içinde olumsuz bir ilintiyle üretici kılar... Kadınlarla kuracağımız olumsuz ilintiler bizleri sonsuz kılabilir... kadınla kurulacak olumlu ilintiyse erkeği en geniş ölçüde sınırlı yapar."[30] Kısacası, kadın, erkeğin öz aşkınlığını yansıttığı bir Düşün (İdea) olarak kaldığı sürece gereklidir; kendisi için varolan, kendi varlığıyla sınırlı, nesnel bir gerçeklik olduğu zamansa zararlıdır. Kierkegaard, kadınla kurulacak biricik geçerli ilintiyi nişanlısıyla evlenmekten kaçarak kurduğuna inanır. Sonsuz Öteki varlık diye kabul edilen kadın efsanesi hemencecik tersine dönüştüğü için de haklıdır.

Kadın düzmece sonsuzluk, doğrudan yoksun Ülkü olduğundan, bir de bakar ki sınırlılık, sıradanlık ve aynı zamanda yalan haline gelivermiş. Fransız yazarlarından Laforgue'da işte böyledir; tüm yapıtlarında, kadın kadar erkeği de sorumlu tuttuğu bir kandırmacaya duyduğu öfkeyi, hınzı dile getirir. Ophelia, Salome, gerçekte "sıradan, küçücük kadınlar"dırlar. Hamlet şöyle düşünür: "Ophelia işte böyle, 'mal'ı gibi severdi beni, çünkü gerek toplumsal gerek tinsel açıdan küçük hanımın dostlarının ellerindeki mallardan üstündüm. Hele varlık ve rahatlığı aydınlatan lambaların yakıldığı saatlerde ağzından kaçan cümlecikler!" Kadın, erkeğe düş gör-

[30] *In vino veritas.*

dürür: kendisiyse evinin rahatlığını, ateşteki tencereyi düşünür; oturup ona ruhundan söz açarsınız, oysa salt vücuttur. Bir Ülkü'nün ardına düştüğünü sanan âşıksa, gerçekte, bütün o gizemci yaratıkları üreme uğrunda kullanan doğanın oyuncağıdır. Kadın, aslında, yaşamın güncel yanını canlandırır; baştan aşağı kurnazlık, sakınım, ikiyüzlülük ve can sıkıntısıdır. Daha başka örneklerle birlikte, "Küçük Yoldaşımız" adlı şiir işte bunu dile getirir:

Bütün okulların sanatı bendedir.
Bendedir her zevke göre ruh
Gelin yüzümdeki gülleri devşirin
Sesimi değil, dudaklarımı için
Ve aldırmayın gerisine:
Kimseciklerin aklı ermez buna, benim bile.
Sevgilerimiz eşit değildir
Size elimi uzatmamı gerektirecek kadar
Çocuk gibi saf erkeklersiniz sizler
Bense Ölümsüz Kadın!
Ereğim Yıldızlar arasında yiter gider!
Benim Büyük İzis!
Kimse kaldıramadı yüzümdeki peçeyi
Onun için yalnız vahalarımı düşünün siz...

Erkek kadını köleleştirmeyi başarmış: ama böylece de onu arzulanacak bir nesne olmaktan çıkarmıştır. Aileye, topluma karıştığı zaman kadının büyüsü başka biçime girmez, düpedüz yok olur; hizmetçi haline getirildiği zaman, doğanın tüm zenginliklerini canlandıran iştah açıcı av olma niteliğini yitirir. Saray aşkının doğuşundan beri, evliliğin sevgiyi yok ettiği söylenegelmiştir. Çok sayılan ya da hor görülen, gereğinden çok içli dışlı olunan eş, bir cinsel aşk nesnesi olmaktan çıkar. İlk zamanlar, düğün törenlerinin amacı erkeği kadından korumaktı; derken kadın erkeğin malı oldu: ancak

sahip olduğumuz her şey, ters bir tepkiyle bize sahip olur; evlilik erkek için de köleliktir; o, evlendiği gün düşmektedir doğanın kurduğu tuzağa: taptaze bir genç kızı arzulamış olan erkek, ömür boyu, yağlı bir ev hanımına, kakidi çıkmış bir kokanaya bakmak zorunda kalmakta; varoluşuna renk katacak kırılgan mücevher, korkunç bir yük haline gelmektedir: Sokrat'ın eşi kezzap Xantippe, erkeklerin yılgıyla söz ettikleri kadınların başında gelir.[31] Ama kadının genç olduğu dönemde bile evlilikte bir kandırmaca vardır, çünkü cinsel sevgiyi toplumsallaştıracak yerde, öldürmüştür. Çünkü cinsel sevgi zaman karşısında an'ın, topluluk karşısında bireyin savunulması demektir; o iletim karşısında ayrılmayı olumlar; kurala gelmez; özünde, topluma düşman bir öğe vardır. Töreler hiçbir zaman kurum ve yasalar karşısında boyun eğmemiştir: aşk, her çağda, onlara rağmen boy göstermiştir. Eski Yunan'da ve Roma'da, hazsal yanıyla gençlere ya da saray yosmalarına seslenir; hem tensel, hem tinsel olan saray aşkıysa hep başkasının karısına dönüktür. Tristan, kocayı aldatmanın destanıdır. 1900'lerde kadın efsanesini yeniden yaratan dönem, boynuz takılmanın tüm edebiyatı kapladığı dönemdir. Bernstein gibi yazarlar, kentsoylu kurumları korumak üzere giriştikleri son çabada, evliliğe cinsel aşkı ve sevgiyi sokmaya uğraşırlar; ama Porto-Riche'in, bu iki değer dizisinin uzlaşmazlığını gösteren *Amoureuse* (Sevdalı Kadın) adlı yapıtında doğru payı daha çoktur. Eşini aldatma, ancak evlilikle birlikte ortadan kalkabilir. Çünkü evliliğin amacı, erkeği *karısı* karşısında savunmasız bırakmak gibi bir şeydir: oysa öbür kadınlar hâlâ baş döndürecek kadar çekicidirler; o da gözünü bu kadınlara dikecektir elbet. Kadınlar da kendisine suç ortaklığı ederler. Ellerindeki silahları almaya kalkışan bir düzene başkaldırmak için. Kadını Doğa'dan koparabilmek, birtakım tören ve sözleşmelerle erkeğe köle edebilmek üzere insani saygınlığa kavuşturmuş, özgürlük tanımışlardır. Özgürlükse, köleliğin dışında kalan şeylerden oluşur; ve bu özgürlüğü zararlı güçlerle dolu bir varlığa verdiniz mi,

[31]Gerek Eski Yunan'da, gerek ortaçağda bunun bir sürü yakınmaya konu olduğunu görmüştük.

tehlikeli bir hal alır. Erkek hep yarı yolda kaldığından, bu tehlike daha da artar; kadını erkek dünyasına hizmetçi yaparak aşkınlığından yoksun bırakarak kabul etmiştir; dolayısıyla, kendisine bağışlanan özgürlük ancak olumsuz biçimde kullanılabilmekte; kadının ömrü "hayır" demekle geçmektedir. Sözün kısası, kadın köleleşerek özgürlüğe kavuşmuştur; bu insani ayrıcalıktan, doğal nesneyken sahip olduğu güce kavuşabilmek için vazgeçer. Gündüzleri, kalleşçe uslu hizmetçilik görevini yerine getirir, ama geceleri dişi kedi, ceylan haline girer yeniden; ya gönül çekici bir kadın olur, ya da süpürgesine atlayıp şeytanla halay çekmeye gider. Kimi zaman bu gecesel büyüyü kocasına uygular; ama bu kılık değiştirmeleri kocadan saklamak daha yerinde olur; avlamak üzere yabancı erkekleri seçer; bunların hiçbir hakları yoktur üzerinde, ve onlar için bir bitki, kaynak, yıldız, büyücü olarak kalmıştır. Böylece gelir kocasını aldatmanın kapısına dayanır: özgürlüğü ancak bu somut görünüş altında ortaya çıkabilir. Arzusu, düşüncesi ve bilinci dışında ihanet eder; bir nesne sayıldığından, uzanan her öznelliğe teslim eder kendini; hareme kapatıldığı, peçelere büründürüldüğü halde, hiç kimsenin içini gıcıklamadığından emin değildirler: yabancı bir erkekte arzu uyandırmak bile, kocaya ve topluma ihanettir. Yalnız, işin en kötü yanı, kadının kendisi de suç ortaklığı eder bu yazgıya; ancak yalanla ve eşini aldatarak kimsenin malı olmadığını kanıtlayıp, erkeğin kendini beğenmişliğini boşa çıkarabilir. İşte bu yüzden erkeğin kıskançlık duygusu her an uyanmaya hazırdır; efsanelerde, kadının, Geneviéve de Brabant ya da Desdemona gibi, her an haksız yere suçlanıp en küçük bir kuşkuyla mahkûm edilebileceğini görürüz; hele Grisélidis, daha ortada kuşku uyandıracak hiçbir şey yokken en çetin sınavlara sokulur; kadın daha başından kuşku uyandıran bir varlık olmasaydı, böyle bir öykü saçmalıktan öteye geçemezdi; erkeğin kadındaki kusurları değil, kadının suçsuzluğunu kanıtlaması gerekir. Ve yine işte bu yüzden kıskançlık denen canavar doymak bilmez; sahip olmanın hiçbir zaman elle tutulur biçimde gerçekleşemeyeceğini daha önce belirtmiştik; başkalarının yanaşmasını yasaklasak bile, asla bütünüyle

sahip olamayız su içtiğimiz kaynağa: kıskanç erkek de çok iyi bilir bunu. Su nasıl akıcıysa, kadın da, özü gereği havaidir; ve hiçbir insani güç çürütemez doğal bir doğruyu. *Binbir Gece Masalları*'ndan tutun da *Dekameron Öyküleri*'ne dek bütün edebiyat yapıtlarında kadın kurnazlıklarının erkek sakınımını tongaya bastırdığını görürüz. Oysa erkek de salt bireysel isteminden ötürü zindancı değildir: toplumdur onu baba, kardeş ve koca olarak kadının davranışlarından sorumlu kılan. Her yurttaşın belli bir babadan doğduğunu kanıtlaması gerektiğinden, kadının iffetliliği iktisadi nedenlere bağlıdır. Ama kadını toplumun kendisine yüklediği görevle çakışmaya zorlamak da çok önemlidir. Erkeğin bu iki yanlı isteği kadını ikiyüzlülüğe zorlar: karısının hem kendi malı olmasını, hem de kendisine yabancı kalmasını arzular; hem hizmetçi, hem büyücü olarak düşler onu. Ama elin günün içinde yalnız birinci arzuya sahip çıkar; öbürüyse, gönlünde ve etinde gizlediği sinsi bir istektir; bu ikincisi ahlaka da, topluma da boşverir; Öteki varlık gibi kötü; Doğa gibi, "kötü kadın" gibi başkaldırıcıdır. Erkek, kurduğu ve karşısındakine zorla benimsetmeye çalıştığı iyiliğe tümüyle adamaz kendini; Kötülük'le arasında yüz kızartıcı haberleşmeler vardır. Ama Kötülük, sakınımsızlık edip açıkça ortaya çıkmaya kalkışınca, amansız bir savaş açar ona. Erkek, gecenin karanlıklarında kadını günaha çağırır. Gündüzse, günahı da, günah işleyen kadını da elinin tersiyle ister. Yatağın giz dolu karanlığında onunla birlikte günah işleyen kadınlar da, başkalarının yanında, tutkuların en büyüğüyle erdeme taparlar. Tıpkı ilkel toplumlarda erkeğin yansız bir cins, kadınınsa dinsel ve büyüsel güçlerle yüklü bir cins sayılışı gibi, çağdaş toplumlarda da erkeğin işlediği yanıltı basit bir çılgınlıktan öteye geçmez; çoğu kez hoşgörüyle bakılır bu kusura; erkek, topluluğun yasalarını çiğnese de onun parçası olmaya devam eder; toplumu temelinden tehdit etmeyen yaramaz bir çocuktur, o kadar. Kadınsa, toplumdan kaçtığı an Doğa'ya ve şeytana döner, denetimdışı ve kötü güçler getirir topluluğun içersine. Kadından gelen bir densizliğin uyandırdığı kınamada, hep korku gizlidir. Koca, karısını erdemli davranmaya zorlayamadığı zaman

kusura ortak olur; başına gelen talihsizlik, toplumun gözünde bir onursuzluktur; kimi uygarlıklar öylesine serttir ki, suçuna ortak olmamak için, günah işleyen kadını öldürmek gerekir. Kimilerindeyse, dalgacı koca alaya alınarak ya da çırılçıplak bir eşeğe bindirilip dolaştırılarak cezalandırılır. Ve suçlu kadının cezasını verme işini topluluk üzerine alır: çünkü kadın, böyle davranmakla yalnız kocasına değil, bütün topluluğa hakaret etmiştir. Bu türlü alışkılar, özellikle boşinanlı ve gizemci, tensel hazlara düşkün ve etten korkan Ispanya'da müthiş keskin olagelmiştir. Calderon, Lorca, Valle Inclan bunu bir sürü dramda işlemişlerdir. Lorca'nın *Bernarda Alba'nın Evi* adlı oyununda, köyün dedikoducu karıları, gönlünü bir erkeğe kaptıran genç kızı, "günah işlediği yerde," kızgın kömürler içinde yakmak isterler. Valle Inclan'ın *Divines Paroles*'ünde (Kutsal Sözler'inde), eşini aldatan kadın, şeytanla hora tepen bir büyücü biçiminde verilir; kusuru ortaya çıkınca, bütün köy halkı üstüne saldırır, giysilerini paraladıktan sonra derede boğarlar. Pek çok gelenek, günah işleyen kadınların böyle soyulduklarını anlatır; sonra, tıpkı İncil'deki gibi taşa tutulur, diri diri gömülür, boğulur, yakılırmış. Bütün bu cezaların anlamı şu: toplumsal saygınlığından sıyırdıktan sonra, Doğa'ya geri veriliyor günah işleyen kadın; o, işlediği günahla doğanın kötü güçlerini harekete geçirmiştir: günah ödeme hep bir çeşit şenlikle bir arada yapılmakta, suçluyu soyan, kamçılayan, yerle bir eden kadınlar toplumla anlaşarak hareket ettiklerinden, yine birtakım gizemli, ama yararlı sıvıları harekete geçirmektedirler.

Boşinanlar azalıp korku dağıldıkça, bu vahşi sertlik de yok olur. Ama köylük yerlerde, Tanrı'sız, ateşsiz, yersiz yurtsuz serseri kadınlara hâlâ kuşkuyla bakılır. Çekiciliğini özgürce kullanan serüven kadını, aşk kadını, öldürücü kadın bugün de insanları tedirgin etmektedir. Hollywood filmlerindeki kötü kadın tipinden, büyücü Kirke yaşamaya devam eder. Birtakım kadınlar, sırf güzel oldukları için, büyücü diye yakılmışlardır. Ve taşra erdemlerinin dürüstlük taslayan ürkütmecesinde, kötü yola sapan kadınların tepesinde hâlâ o eski gözdağı dolaşır.

Serüven seven erkek için, kadını çekici bir oyun haline getiren de işte bu tehlikelerdir. Böyleleri, kocalık haklarından vazgeçecek, toplumsal yasalara yaslanmaya yanaşmayıp kadını teke tek savaşta yenmeye çalışacaklardır. Serüvenci erkek, kadını, direnmeleriyle birlikte kendine mal etmek ister; onu, elinden kaçmasına izin veren özgürlüğü içersinde kovalar. Ama boşuna. Özgürlüğün payı verilmez: özgür kadın, çoğunlukla, erkeğin zararına özgür olur. Ormanda Uyuyan Güzel uykudan istemeye istemeye uyanabilir, ama karşısındakinin Sevimli Prens olduğunu görmezlikten gelemez, olsa olsa gülümsemeyebilir. Yurttaş Kane'in durumu tıpatıp böyledir işte, koruduğu kadın ezilen bir insan biçiminde gözükür, Kane'in eli açıklığıysa bir güç ve zorbalık isteminden başka bir şey değildir; kahramanın karısı, adamın başarılarını anlatışını kayıtsızca dinler, ozanın düşünü gördüğü Esin Perisi, şiirlerini dinlerken esner. Amazon kadını, canı sıkılarak kavgaya yanaşmaz; ayrıca, kavgadan yengiyle de çıkabilir. Çöküş Dönemi'nin Romalı kadınlarıyla günümüz Amerikan kadınlarının çoğu geçici heveslerini ve yasalarını dinletirler erkeklere. Peki, nerde kaldı bizim Külkedisi? Erkek bir şeyler vermek isterken, bir de bakar ki kadın dilediğini alıyor. O zaman oyun moyun kalmaz, erkeğin kendini koruması gerekir. Kadın özgür olduğu an, kendisinin özgürce yarattağından başka yazgısı kalmaz. İki cins arasındaki ilinti, sürekli bir çekişme haline gelir. Erkeğin insan kardeşi olduktan sonra, hemen, bir zamanlar erkeğe yabancı Doğa'nın ürkünçlüğüne bürünmektedir. Besleyici, kendini adamış, sabırlı dişi gidip yerine aç gözlü, doymak bilmez bir hayvan gelmektedir. Kötü kadının kökleri zaten Toprak'ta; Yaşam'dadır; oysa toprak bir çukur, yaşamsa acımasız bir kavgadır: böylece, hamarat arı, ana tavuk efsanesinin yerine yutucu böcek, dinsel mantis böceği, örümcek efsanesi geçirilmektedir; dişi, artık yavrularını emziren varlık değil, erkeğini yiyen yaratıktır; yumurtacık bir bolluk ambarı olmaktan çıkmış, iğdiş edilen spermanın boğulduğu, katı maddeden yapılmış bir tuzak halini almıştır; dölyatağı, bu sıcacık, dingin ve emin mağaracık, emici bir öz, et yiyen bir bitki, çırpınmalı karanlıkların doldurduğu bir uçur-

um olmuştur; dibinde, doymak bilmez bir iştahla erkeğin iliğini kemiğini kurutan bir yılan yatmaktadır. Aynı diyalektik cinsel nesneyi kara büyücüye, hizmetçiyi haine, Külkedisini devanasına dönüştürmekte, her kadını bir düşman yapmaktadır: erkeğin, kötüniyetle, biricik temel varlık diye kendini saymasının bedelidir bu.

Ancak, bu düşmanca yüz de kadının en son görünüşü değildir. Daha başlangıçta, kadın türüne kesin iyilik-kötülük karşıtlığım kabul eden Manes'çilik karışmıştır. Pythagoras iyi öğeyi erkeğe, kötü öğeyiyse kadına özdeş sayıyordu. Erkekler, kadını kendilerine bağlayarak kötülüğün üstesinden gelmeye çalışmışlar; bir bakıma başarıya ulaşmışlardır; ama nasıl bağışlanma ve kurtuluş fikirlerini getirerek ilençlenme sözcüğüne dopdolu bir anlam kazandıran Hıristiyanlık olmuşsa, aynı biçimde, kötü kadın da kutsanmış kadın karşısında en ince ayrıntılarıyla belirmiştir. Ortaçağdan günümüze dek süren şu ünlü "kadınlar tartışması" boyunca, birtakım erkekler yalnızca düşledikleri kutsal kadını, öbürleriyse, düşlerini yıkan kötü kadım tanımak istemişlerdir. Gerçekteyse, erkeğin kadında *her şeyi* buluşu, onun aynı zamanda bu iki yüze de sahip oluşundandır. Kadın, etli canlı bir biçimde, yaşama anlam veren bütün değer ve karşı değerleri canlandırır. Alın size, kendini yavrularına adamış Ana ile dönek Sevgili görünüşü altında kesin olarak birbirinden ayrılmış İyilik'le Kötülük; *Randall my son* (Oğlum Randall) adlı eski İngiliz koşuklu masalında, sevgilisi tarafından zehirlenen şövalye gelip anasının kollarında can verir. Richepin'in *La Glu*'sü (Ökse), çok daha dokunaklı ve zevksiz bir biçimde aynı konuyu işler. Çingene kızı Carmen'in karşısında meleksi Michaela vardır. Ana, sadık nişanlı ve sabırlı eş, kan emici sülüklerle ilik kurutan bitkilerin erkek yüreğinde açtığı yaraları sarar. Bu iki kesin kutup arasında, acınası, nefret edilesi günahkâr, kurban, hoppa, zayıf, meleğimsi, iblisin yamağı bir sürü ilki anlamlı örnek görülür. Dolayısıyla, erkeğe seslenen ve onu zenginleştiren bir yığın duygu ortaya çıkar.

Kadının bu karmaşıklığına bayılır erkek: azıcık masrafla keyfini süreceği bir uşaktır o. Melek midir yoksa şeytan mı? Belirsizlik,

kocaman bir Bilmece haline getirir kadını. Paris'teki kapatılan buluşma evlerinin en ünlülerinden biri Sphinx (Bilmece) adını taşımaktaydı. Dişiliğin altın çağında, yani korselerin, Paul Bourget'nin, Henri Bataille'ın, kan-kan dansının egemen olduğu günlerde, Sphinx teması bütün güldürülere, şiirlere ve şarkılara girmişti: "Kimsin, nerden geliyorsun sen ey Bilmece Kadın?" Bugün bile akıl sır ermez dişilik üzerindeki tartışma ve düşler sona ermiş değildir. Erkekler, işte bu gizemi sürdürebilmek için uzun zaman yalvarmışlardır kadınlara uzun giysilerini, etek altlıklarını, tülleri, uzun eldivenleri, uzun konçlu botları bırakmasınlar diye: erkek Öteki varlığı bu yanıyla kendine mal etmek istediğinden, kadının, başkalığını artıran şeyler onu daha çekici kılar. Alain-Fournier'nin, mektuplarında, İngiliz kadınlarını erkek gibi el sıkmakla suçladığını görürüz: Fransız kadınlarının utangaç çekingenliğiyse aklını başından almaktadır. Irak ülkelerin prensesi olarak tapabilmemiz için, kadının gizli, tanınmamış olarak kalması gerekir; Fournier'nin, yaşamına giren kadınlara pek de saygıyla baktığını sanmıyoruz, buna karşılık, çocukluğunun, gençliğinin tüm mucizesini, yitik cennetlere duyduğu tüm özlemi, en birinci erdemi yanına yaklaşmazlık olan bir kadında canlandırmıştır. Yvonne de Galais'yi bize beyaza ve altın sarısına boyanmış bir imgeyle vermiştir. Ancak, erkekler, belli bir gizem yarattığı zaman dişilik kusurlarını bile hoş karşılarlar. "Kadın dediğin kararsız olmalı," diyordu adamın biri aklı başında bir kadına, hem de büyük bir yetkeyle. Kararsızlık kestirilemez; kadına dalgalı denizlerin çekiciliğini verir; yalan onu göz kamaştırıcı yakamozlarla süsler; hatta gönül avcılığı ve sapıklık bile ona baş döndüren bir koku kazandırır. Ancak düş kırıcı, kaçak, anlaşılmamış, ikiyüzlü olduğu zaman doyurabilir erkeklerin çelişik arzularını; bin bir kılığa giren Maya'dır o. Sphinx'i genç kız biçiminde düşünmek en beylik benzetmelerdendir: kız oğlan kızlık, erkeklerin çapkınlıkları oranında bayıldıkları şeydir; bir genç kızın katkısızlığı, bütün kuralları çiğneme umudu uyandırır insanda ve çocuksuluğunun ardında ne türlü sapıklıkların gizlendiği bilinmez; hâlâ hayvana ve bitkiye ya-

kın, ama toplumsal törenlere de alışmış bir varlık olduğundan, ne çocuk ne de büyüktür; çekingen dişiliği erkeğe korku vermez, ılımlı bir kaygı uyandırır. Bu çağdaki kızların dişilik gizemini en iyi simgeleyen örneklerden biri oluşunu anlamak kolay elbet. Yalnız, "gerçek genç kız" yavaş yavaş ortadan kalktığı için, ona gösterilen saygı da azıcık gözden düşmüştür. Buna karşılık, Gantillon'un müthiş bir başarı elde eden oyununda Maya'ya taktığı yosma yüzü büyülü etkisini sürdürmüştür. Sokak yosması, günah ve erdem oyunlarına en çok izin veren, rahatça her kalıba sokulan dişilerden biridir. Pısırık katı ilkeli için, kötülüğü, utancı, hastalığı, ilenci temsil eder; korku ve tiksinti verir; hiçbir erkeğin malı değildir, hepsine kucak açar ve bu işin ticaretiyle geçinir; böylece, ilk çağlardaki görkemli ana tanrıçaların ürkütücü bağımsızlığına kavuşur ve erkek toplumunun kutsamadığı zararlı güçlerle dolu Dişiliği canlandırır; cinsel birleşme sırasında erkek ona sahip olduğunu düşünemez, tendeki şeytanlara tek başına kapılır; hele Anglo-Saksonlar, eti az çok ilençli saydıklarından, yosmalarla yatarken küçük düştüklerine, lekelendiklerine inanırlar. Etten korkmayan erkekse, sokak yosmasmda bunun en eli açık ve taze olumlamasını bulacak; fahişeyi, hiçbir ahlakın tatsızlaştıramadığı dişiliğin en çoşkun biçimi sayacaktır; onun vücudunda, bir zamanlar kadını yıldızlara ve denize akraba kılan büyülü etkileri yakalayacaktır: Henry Miller, bir sokak yosmasıyla yattığı zaman, yaşamın, ölümün, evrenin karanlık uçurumlarına indiğine inanır; kendisini sevinçle karşılayan bir dölyolunun karanlık dehlizlerinde Tanrı'yla buluşur. Sözüm ona ahlaklı bir dünyanın dışında kalan bir çeşit parya olduğu için, "yitik kız"a bütün resmi erdemlerin yadsınması gözüyle bakılabilir; saygınlıktan yoksun kalışı onu sahici ermiş kadınlara yaklaştırır; çünkü, bugün yerin dibine batırılan, yarın göklere çıkarılacaktır; İsa, Marie-Madeleine'e sevgiyle bakmıştır; günah, ikiyüzlü bir erdemden daha kolay açar insana cennetin kapılarını. Nitekim Raskolnikof, kendisini cinayete götüren saldırgan erkeklik gururunu getirip Sonya'nın ayakları dibine serer; her erkekte bulunan kendini toplumdan ayırma isteğini birini öldürerek doruğa çıkarmıştır: bu

isteğinden vazgeçtiğini herkes tarafından yüzüstü bırakılmış, yazgısına boyun eğmiş, alçakgönüllü bir yosmadan daha iyi kimseye açamazdı.[32] Şu "yitik kız" sözü de başdöndürücü yankılar uyandırır; erkeklerin çoğu yitip gitmeyi düşler; buysa hiç kolay değildir, insan Kötülük'e rahatça varamaz olumlu bir görünüş altında; şeytansı kişiler bile aşırı suçlar karşısında ürkerler; kadın, Şeytan'ın çağrılmaksızın adının anılacağı kara törenlerin düzenlenmesine yol açar; erkek dünyasının dışındadır: onunla ilgili edimlerin ille de bir sonuca bağlanması gerekmez; bununla birlikte, insani bir varlıktır, dolayısıyla, erkek onun aracılığıyla yasalara başkaldırabilir. Musset'ten Georges Bataille'a dek, çirkin ve çekici hovardalık, "sokak kızları"yla düşüp kalkmaktan başka bir şey değildir. Sade da, Sacher Masoch da, akıllarından çıkmayan arzuları kadınlar üzerinde doyururlar; Sade'cılar ya da Masoch'çular ve doyurulacak "kötü huyları" bulunan erkeklerin çoğu genellikle sokak yosmalarına başvururlar. Erkeğin boyunduruğunu en çok kabul etmiş olan ve bu boyunduruktan en kolay sıyrılanlar onlardır çünkü; bu da onların bin bir anlama bürünmelerine izin verir. Ancak, kız oğlan kız, ana, eş, kız kardeş, hizmetçi, sevgili, erdem simgesi kadın, güler yüzlü odalık gibi öbür kadın türleri de erkeğin dalgalı özlemlerini en az onun kadar özetleyebilir.

Bir bireyin, bin bir yüzlü kadın Efsanesi'ni şu ya da bu görünüşüne bağlanışının nedenini bulup ortaya çıkarmak ruhbilimin —daha doğrusu, ruhçözümlemesinin— işidir; bu örneğin neden ille de şu kadında canlandığını keşfetmek de öyle. Ancak, bütün karmaşalarda, takınaklarda, ruh hastalıklarında bu efsane gizlidir. Hele sinir hastalıklarının çoğunun kaynağı yasağın verdiği baş dönmesidir: baş dönmesi, yasaklar çok daha önceden konul-

[32] Marcel Schwob, *Le Livre de Monelle*'de (Monelle'in Kitabı), şiirsel bir dille işler bu efsaneyi: "Küçük yosmalardan söz edeceğim sana, o zaman bu işin başlangıcını öğrenmiş olacaksın... Biliyor musun, acıdıklarını gösteren bir çığlıkla yanaşırlar insana, kemikli elleriyle elinizi okşarlar. Ancak çok mutsuz olduğunuz zaman anlarlar sizi; oturup birlikte ağlar, avuturlar insanı... Hiçbiri yanınızda kalmaz. Kalsalar çok üzülürler ve siz ağlamayı kestikten sonra utanır, yüzünüze bakamazlar. Verecekleri dersi verir, sonra alır başlarını giderler. Soğuk ve yağmurlu havalarda gelir alnınızı öper, yaşlarınızı siler, sonra karanlıklara karışırlar yeniden... Bu karanlıklarda ne yaptıklarını hiç düşünmemek gerekir."

muşsa ortaya çıkabilir; toplumsal baskı yetmez onun varlığını açıklamaya; gerçekte, toplumsal yasaklar yalnızca basit antlaşmalar değildirler; hepsinin —daha başka imlemlerle birlikte—, her bireyin kendine göre sınadığı varlıkbilimsel bir anlamları vardır. Örnek olarak, "Oidipus karmaşası"nı incelemek ilginçtir; insanlar çoğu kez ona, içgüdüsel eğilimlerle toplumsal kuralların çatışmasından ortaya çıkan bir ürün gözüyle bakarlar; oysa bu her şeyden önce bireyin kendi içindeki bir çatışmadır. Çocuğun ana kucağına bağlılığı ilkin, en dolaysız biçimiyle, genelliği ve içkinliği içersinde, Yaşam'a bağlanmasıdır; memeden kesilmeye yanaşmamak, bireyin, Bütün'den ayrıldığı an karşılaşacağı yüzüstü bırakılmışlıktan kaçınmasıdır aslında; ancak bundan sonra, kişi bireyselleşip ayrıldıkça, artık kendisinden kopmuş bulunan anasının etinden aldığı zevke "cinsel" sıfatı yakıştırılabilir; o zaman tensel hazları bir aracıya bağlanmış, kendisine yabancı bir nesneye doğru benliğinin açılması haline gelmiştir. Ama çocuk kendi kişiliğini ne kadar çabuk ve kesin kabullenirse, özerkliğini yadsıyan tensel bağ o kadar çok ayağına köstek olacaktır. O zaman anasının okşamalarından kaçar, anasının yetkesi, üstündeki hakları, hatta kimi zaman varlığı bir bakıma utandırır çocuğu. Hele kendini bir et yığını olarak görmek canını sıkar, ayıp sayar bunu. Vücudunu düşünmekten kaçınır; babası, anasının ikinci kocası ya da âşığı karşısında duyduğu tiksintide kıskançlıktan çok ürküntü vardır: anasının etten kemikten yapılmış bir varlık olduğunu hatırlamak, bütün gücüyle ittiği bir olguyu, kendisinin de etten kemikten yapıldığını hatırlamaktır; ayrıca, öyle olsa bile, bu etten kemikten yapılmış vücuda hiç değilse evrensel bir görüngünün görkemini vermek ister; anasının, kimsenin malı olmadan bütün bireyleri kapsayan Doğa'yı özetlemesi gerekir; anasının av haline gelmesinden nefret eder, bu — çoğunlukla öne sürüldüğü gibi— anasına kendisi sahip olmak istediği için değil, onun her türlü sahip oluşun ötesinde varolmasını istediği içindir; anası, eş ya da oynaşın soysuz boyutlarında kalmamalıdır. Bununla birlikte, erginlik çağında cinselliği erkekleştikçe anasının vücudu zaman zaman onu sarsabilir; ama bu anasında, genel olarak dişiliği yakalayışındandır; üstelik, çoğu kez, bir budun, bir meme-

nin görülmesiyle uyanan arzu, delikanlının, bu etin anasının eti olduğunu hatırlayışıyla sönüverir. Delikanlılık insanın sarsıntı geçirdiği, tiksintinin kutsal şeylere saygısızlığı körükledi, yasaktan itkinin doğduğu sapıklık çağı olduğundan, bir sürü sapıklığa rastlanır elbet. Ama oğulun daha başından çocuksu bir arzuyla anası ile yatmak istediğini, dıştan gelen yasakların araya girip ona baskı yaptığını sanmamak gerekir; tam tersine, önceden konmuş olan bu yasak doğurur bireyin içindeki arzuyu. En olağan, en yaygın tepkidir bu yasak. Ancak, o da içgüdüsel arzuları gizleyen bir yönergeden gelmez. Tersine, saygı, kökleri insanoğlunun başlangıcına uzanan bir tiksintinin yüceltilmesidir; delikanlı, anasını etten kemikten yapılmış bir varlık gibi görmeye yanaşmaz; başka bir kalıba sokar onu, toplumun kendisine önerdiği kadın örnekleri arasından seçtiği en katkısız imgeye özdeş kılar. Böylece, gelecek kuşağın yardımına koşacak ülküsel Ana imgesinin güçlendirilmesine katkıda bulunur. Ana'ysa, bireysel bir diyalektik tarafından çağrıldığı için öylesine güçlüdür. Her kadında genel Kadınlık özü, yani Analık özü bulunduğuna göre, Ana karşısında takınılan tutum, ister istemez, erkekle eşi ya da oynaşı arasındaki ilintilere yansıyacaktır; ama bu iş, çoğu kez sanıldığından çok daha az basit bir biçimde olacaktır. Anasını somut olarak, cinsel açıdan arzulayan delikanlı, onda, genel anlamıyla kadını arzulamış olabilir: eşi de, herhangi bir kadının yanında sönecektir; ille de yakınlarıyla yatacak değildir.[33] Buna karşılık, anasına yumuşacık bir saygıyla, düşünsel bir sevgiyle bakmış olan delikanlı, kadının ana katkısızlığına katılmasını dileyebilir.

Cinsel yaşamın, yani genel olarak kadının gerek hastalıklı, gerek sağlıklı davranışlardaki önemini biliyoruz. O anda, daha başka nesneler de dişileştirilebilir; kadın denen yaratık büyük ölçüde erkek tarafından türetildiğine göre, onu bir erkek vücudunda da türetebilir: eşcinsel ilişkilerde (homosexualité'de), cins ayrımı devam eder. Ama Kadın, genellikle, dişi vücutlarda aranır. Erkek, mutluluğu, acıyı, günahı, erdemi, etin çağrışımı, vazgeçişi, kendini adayı-

[33] Stendhal örneği çok ilginçtir.

şı, zorbalığı, yani kendini kadın aracılığıyla, kadının iyi ve kötü yanlarıyla öğrenir; kadın hem bir serüven oyunu, hem de sınavdır; hem yenginin, hem de, insana çok daha fazla acı gelen, aşılmış başarısızlığın utkusudur; yitirmenin verdiği baş dönmesi, ilencin, ölümün çekiciliğidir o. Pek çok şeye anlam kazandıran kadındır; erkek edim ve duygularının özü, özgürlüklerinin, beklediği değerlerin canlı simgesidir. Bu yüzden, en amansız düş kırıklıkları kendisini beklese de, erkeğin bütün hayallerini kapsayan düşten vazgeçemeyişini anlamak kolaylaşıyor.

İşte bundan ötürü kadının iki ayrı, düş kırıcı yüzü vardır: o, erkeğin çağrıda bulunup da erişemediği her şeydir. Verimli Doğa ile İnsanoğlu arasındaki bilge aracıdır; ama aynı zamanda, her bilgelik karşısında, ele geçmez Doğa'nın uyandırdığı kötülük eğilimidir. İyilik'le Kötülük arasındaki bütün ahlaksal değerlerle karşıtlarını canlı bir biçimde dile getirir; eylemin özü ve ayak bağıdır, erkeğin dünya üzerindeki etkisi ve başarısızlığıdır; böylece, erkeğin varlığıyla ilgili bütün akıl yürütmelerin kaynağında, ve bu varlığın dile getiriliş biçimlerinin temelinde kadın vardır; beri yandan, o, erkeği yolundan çevirmeye, sessizlik ve ölüme gömmeye çalışır. Erkek, hem hizmetçisi hem yoldaşı olan kadından, ayrıca seyircisi ve yargıcı olmasını, varlığını doğrulamasını bekler; kadınsa kayıtsızlığı, hatta alayları ve gülmeleriyle, onun varlığını yadsır. Erkek, arzuladığı ve korktuğu, sevdiği ve nefret ettiği her şeyi kadına yansıtır. Ve kadın hakkında söz etmenin zorluğu, erkeğin kendini tüm varlığıyla onda arayışından, kadının Bütün, Her Şey oluşundandır. Ama o, yalnız temel-olmayan varlık kipindeki Her Şey'dir: *Öteki varlığın* tümüdür. Ve öteki varlık olduğu için, kendinden, ondan beklenen şeyden, başka bir şeydir. Her şey olduğundan, hiçbir zaman, olması gereken *belli* şey değildir; hayal kırıklığıdır, kendine varmayı da, varolanların tümüyle uzlaşmayı da başaramayan varlığın umutlarının boşa çıkmasıdır.

DÖRDÜNCÜ KESİM

OLUŞUM

GİRİŞ

KADINLAR bugün, eski kadınlık efsanesini yıkmaktalar; yavaş yavaş, somut olarak bağımsızlıklarını ortaya koyuyorlar; ama insanlıklarını tam anlamıyla yaşayabilmeleri hiç de kolay olmuyor. Kadın dünyasında, kadınlar tarafından yetiştirildikleri için, en olağan yazgıları, onları kılgısal alanda yine erkeğin boyunduruğuna sokan evlilik oluyor; erkeğin büyülü etkisi silinip gitmekten uzak mı uzak: sağlam toplumsal ve iktisadi temellere dayanıyor çünkü. Dolayısıyla, kadının geleneksel yazgısını titizlikle incelemek gerekli. Kadın, kadınlığının çıraklığını nerde ve nasıl geçiriyor, nasıl sınıyor, hangi evrene kapatılmış, kaçış yollarının hangileri açık? Şimdi işte bunları anlatmaya çalışacağım. Ağır bir geçmişin mirasçısı olan kadınların, kendilerine yeni bir gelecek hazırlamaya uğraşırken hangi sorunlarla karşılaştıklarını ancak o zaman anlayabiliriz. "Kadın" ya da "kadınsal" sözcüklerini kullandığımda, hiçbir ana-örneğe, hiçbir değişmez öze yaslanmıyorum tabii; olumlamalarımın her birinin ardında, "eğitimin ve törelerin bugünkü durumu içersinde" sözü varmış gibi düşünmek gerekir. Burda birtakım ölümsüz doğrulardan söz açmak değil, her özel kadınsal varoluşun havalandığı ortak alanı anlatmak istiyoruz.

I. BÖLÜM

ÇOCUKLUK

İNSAN kadın doğmaz: sonradan olur. İnsan dişisinin toplum içersindeki görünüşünü belirleyen biyolojik, ruhsal ve iktisadi bir yazgı yoktur; erkekle kadınsı erkek denen iğdiş edilmiş cins arasındaki bu ürünü yaratan uygarlığın tümüdür. Ancak başkasının araya girişi bir bireyi *Öteki* varlık haline getirebilir. Kendisi için varolan çocuk, ayrı bir cinsten olduğunu yakalayamaz. Gerek kız, gerek oğlan çocuklarında vücut, ilkin, öznelliğin dışa vurmasıdır, dünyanın anlaşılmasını sağlayan araç'tır: onlar evreni cinsel organlarıyla değil, elleriyle, gözleriyle kavrarlar. Doğum dramı ile sütten kesilme dramı, her iki cinsten bebekler için aynı biçimde geçer; ilgileri, zevkleri aynıdır; emme, önceleri, en tatlı duygulanımlarının kaynağıdır; sonra, her ikisinde de bulunan çiş ve kaka etme işlevlerinden en büyük doyumları tattıkları makat dönemine geçerler; cinsel organlarının gelişmesi aynıdır; vücutlarını aynı merak ve kayıtsızlıkla keşfederler; bızırlarıyla çüklerinden aynı belirsiz zevki alırlar; duyarlıkları, nesnelleştikçe, anaya yönelir: arzuyu, dişinin yumuşacık, kaygan ve bükülgen eti uyandırır ve bu arzular yakalayıcıdır; gerek oğlan, gerek kız çocuğu anasını kucaklar, şurasını burasını yoklar, okşar; yeni bir çocuk doğunca aynı kıskançlığı gösterirler; hem de aynı belirtilerle: öfke, surat asma, altına işeme gibi, büyüklerin sevgisini kazanmak için aynı çalımları

yaparlar. On iki yaşına dek, kızın vücudu da erkek kardeşlerininki gibidir, aynı zihinsel yetenekleri gösterir; erkeklerle yarışamayacağı tek bir alan yoktur. Erginlik çağından önce, hatta kimi zaman daha küçücükken cinsel yönden erkekten ayrılmış gibi gözükmesi, akıl sır ermez içgüdülerin onu hemencecik edilginliğe, gönül avcılığına, analığa hazırlamasından değildir: çocuğun yaşamına başkalarının burunlarını sokuşu hemen hemen doğumla birlikte başlar ve küçük yaştan istidadı kulağına zorbaca fısıldanır.

Dünya, yeni doğan çocuk için, başlangıçta yalnızca içkin duygulanımlar halinde vardır; tıpkı bir karnın karanlıklarında yattığı günlerdeki gibi, hâlâ Bütün'le iç içedir; ister emzikle ister ana sütüyle yetiştirilsin, ana etinin sıcaklığıyla kuşatılmıştır. Yavaş yavaş, nesneleri kendisinden ayrı şeyler olarak algılamaya başlar: ayrılır onlardan; aynı günlerde, az çok sertlikle, kendisini besleyen vücuttan da ayrılır; kimi zaman bu kopma karşısında istemli bir bunalımla tepki gösterir;[1] sözün kısası, bu ayrılmanın boy gösterdiği dönemde —aşağı yukarı altıncı ayda—, çocuk da sonradan tam bir gösteri halini alacak yüz oyunlarıyla karşısındakilerin gönlünü çelme arzusunu dışa vurmaya başlar. Bu tutum akılsal bir seçmeyle belirlenmemiştir elbet; ama bir durumu *yaşamak* için, onu ille de *düşünmek* gerekli değildir. Süt çocuğu, varolan her canlının kökensel dramını, yani Başkası'yla arasındaki *ilintinin doğurduğu dramı* en dolaysız biçimde yaşar. İnsanoğlu, yüzüstü bırakılmışlığını bunalım içersinde hisseder. Özgürlüğünden, öznelliğinden kaçıp Bütün'ün bağrında yitip gitmek ister: acunsal ve kamutanrısal hayallerinin, utanma, uyku, coşku ve ölüm arzusunun kökeni de burdadır işte. Çocuğun davranışlarını bu açıdan yorumlamak gerekir: o tensel bir biçim altında, kendine yabancı bir dünyada bitimliliği, yalnızlığı, yüzüstü bırakılmışlığı keşfeder; bu yıkımı, gerçekliğini ve değerini başkasından alan bir imgede varlığını yabancılaştırarak ödünlemeye çalışır. Görünüşe göre, aynalardaki yansısını yakala-

[1] Judith Gautier, anılarında, sütten kesildiği zaman ölesiye ağlayıp zayıfladığı için, sonunda, sütannesini geri getirmek zorunda kaldıklarını anlatır. Çok daha sonra sütten kesebilmişler onu.

dığı an —ki bu sütten kesilme dönemine rastlar—, kimliğini olumlamaya başlamaktadır:[2] ben'i, aynadaki görüntüsüyle öylesine karışır ki, ancak yabancılaşarak oluşur. Gerçek ayna burda az çok önemli bir rol oynasa da, çocuk asıl altıncı aya doğru anasıyla babasının kaş göz oyunlarını anlamaya ve onların bakışı önünde kendisini bir nesne gibi kavramaya başlar. Daha o anda, dünyaya doğru kendi ben'ini aşan, özerk bir kişidir: ama kendisiyle, yabancılaşmış görünüşü altında karşılaşacaktır.

Çocuk, büyüdükten sonra, yüzüstü bırakılmışlıkla iki türlü savaşır. İlkin ayrılmayı yadsımaya uğraşır: anasının kucağına gömülür, canlı sıcaklığını arar, kendisini okşasın ister. Sonra başkalarının oylarıyla doğrulamaya çalışır varlığını. Büyükler tanrı gibi gözükür ona: kendisine bir varlık bağışlama gücüne sahiptirler. Onu kimi zaman melek, kimi zaman da canavar haline getiren bakışın büyülü gücünü sınar. Bu iki savunma türü birbirini itmez: tam tersine, birbirlerini tamamlar, iç içe girerler. Gönül çelme işi başarıyla sonuçlanmışsa, varlığını doğrulamış olma duygusu büyüklerden gelen öpücük ve okşamalarla onaylanır: çocuk, anasının kucağında ve sevgi dolu bakışlarında aynı mutlu edilginliği bulur. İlk üç dört yıl boyunca kızlarla erkeklerin davranışları arasında bir ayrını yoktur; hepsi, sütten kesilmezden önceki mutlu durumu sürdürmeye çalışır; gerek oğlanlarda, gerek kızlarda aynı gönül çelme ve gösteri oyunlarına rastlanır: oğlanlar da en az kızlar kadar arzularlar hoşa gitmeyi, büyükleri güldürmeyi, hayran bırakmayı.

İnsanın yüreğindeki büyük acıyı yadsıması onu aşmasından daha doyurucu olduğu gibi, Bütün'de yitip gitmek de varlığını başkasının bilinciyle taşlaştırmaktan daha köklü bir çözümdür: bedensel kaynaşma, başkasının bakışları altına kimliğinden vazgeçmekten de öte bir yabancılaşma yaratır. Gönül çelme, gösteri yapma,

---

[2]Bu kuramı, *Complexes familiaux dans la formation de l'individu* (Bireyin Oluşumunda Ailesel Karmaşalar) adlı kitabında Doktor Lacan ortaya atmıştır. Çok önemli bir şey olan bu olgu, gelişmesi sırasında, "ben'in iki yanlı bir gösteri biçiminde ortaya çıkışı"nı açıklamaktadır.

kendini ana kucağına bırakıştan daha zor, ama daha yetkin bir aşamayı simgeler. Büyüklerin bakışındaki büyü çok maymun iştahlıdır; çocuk görünmeyen adam olduğunu öne sürer, ana-baba karışır oyuna, el yordamıyla ararlar çocuğu, önce güler, sonra ansızın: "Eh, canımızı sıkıyorsun artık, görünmez falan değilsin" deyiverirler. Çocuğun bir cümlesi hoşa gitmiştir, bir daha söyler: bu kez omuz silkilir. Kafka'mn evreni kadar kararsız, ne olduğu önceden kestirilmeyen şu dünyada, insan her adımda tökezler.[3] İşte bu yüzden, yığınla çocuk büyümekten korkar; anaları babaları onları dizlerine oturtmaktan, yataklarına almaktan vazgeçtikleri zaman umutsuzluğa kapılırlar: bu bedensel yoksunluk aracılığıyla, insan denen varlığın hep bunalarak bilincine vardığı yüzüstü bırakılmışlığı gittikçe artan bir acımasızlık içinde sınarlar.

Küçük kızlar, ilkin, işte burda ayrıcalıklı görünmeye başlarlar. Birinciden daha az sert, daha yavaş bir memeden kesilme, ana vücudunu çocuğun kollarından sıyırıp alır; ama özellikle erkek çocuklar yoksun bırakılır öpücük ve okşamalardan; kız çocuğuysa yine pışpışlanır, anasının eteği dibinde yaşamasına izin verilir, baba onu kucağına alıp saçlarını okşar; öpücük gibi yumuşacık giysilerle dolaştırılır, ağlayıp sızlamaları hoşgörüyle karşılanır, saçları özenle taranır, kaş göz oyunlarıyla, şaklabanlıklarıyla eğlenilir, bedensel değmelerle tatlı bakışlar onu yalnızlığın vereceği bunalımdan korur. Küçük oğlanınsa, tam tersine, şaklabanlık yapması, gönül çelmeye çalışması yasaklanır, güldürücü oyunları can sıkar. "Erkekler, ikide bir beni öpün demez... Erkekler aynaya bak-

---

[3] Yassu Gauclére, *l'Oranee bleue*'de (Mavi Portakal), babası için şöyle der: "Keyifli olduğu zaman da, sabırsız olduğu zamanki kadar ürkerdim, çünkü neden keyifleneceğini kestiremezdim... Mizaç değişimlerinden Tanrı'nın geçici hevesleri kadar çekindiğim için, tedirgin bir saygıyla bakardım ona... Nasıl karşılanacaklarını merak ederek, yazı tura atar gibi, rastgele sallardım sözcükleri..." Daha sonra da şu küçük olayı aktarır: "Bir gün, azarlandıktan sonra, eski masa, tahta fırçası, fırın, küçük havuz, süt şişesi, küçük soba falan diyerek duaya başladım, annem duydu, kahkahayla gülmeye başladı... Birkaç gün sonra, yeni bir azarı yumuşatmak için aynı duaya başvurmaya kalktım: bu kez yıldırımlar yağdı kafama. Annemi güldürecek yerde, bir kat daha kızdırıp ek bir ceza aldım. Kendi kendime şu büyüklerin işine gerçekten akıl sır ermiyor, dedim."

maz... Erkekler ağlamaz", denir. "Küçük bir erkek" olması istenir; erkek çocuk, büyüklerin oyunu, ancak onları aşarak kazanabilir. Yalnız hoşa gitmeye çalışmadığı zaman hoşa gidecektir.

Oğlanların çoğu, mahkûm edildikleri bu amansız bağımsızlıktan ürküp kız olmayı dilerler; erkek çocukların da kızlar gibi giydirildiği çağlarda, çoğu kez ağlayarak eteği çıkarıp pantolon giyiyor ve saçlarını kestiriyorlardı. Kimileri inatla dişiliği seçer, buysa insanı eşcinselliğe götüren yollardan biridir: "Büyük bir tutkuyla kız olmak istiyor, erkek olmanın büyüklüğü konusundaki bilinçsizliğimi oturarak çiş edecek kadar ileri götürüyordum," der Maurice Sachs *Le Sabbat* (Cumartesi) adlı kitabında. Ancak, oğlan çocuğunun kız kardeşlerinden daha az ayrıcalıklı gözüküşü, onun için daha büyük tasarıların kuruluşundandır. Kendisinden beklenenler, en dolaysız biçimde, bir değerlendirilmeye yol açar. Maurras, anılarında, anasıyla büyükannesinin pışpışladığı küçük kardeşini kıskandığını anlatır: bunu gören babası elinden tutmuş: "Erkeğiz biz; bırakalım şu kadınları ne halleri varsa görsünler," diyerek odadan çıkarmış. Çocuk, erkeklerden, daha üstün oldukları için çok şey istendiğine inandırılır; izleyeceği güç yolda yürümesini kolaylaştırmak için, kulağına erkeklik gururu fısıldanır; bu soyut kavram, çocuğun gözünde, somut bir kılığa bürünür: erkeklik organı haline gelir; o pelte gibi minicik cinsel organı karşısında şişinmesi kendiliğinden değildir; bu şişinmeyi, çevresindekilerin tutumunda hisseder. Analar ve sütanneler, erkeklik organıyla erkekliği birbirine eş sayan geleneği sürdürürler; ister sevginin doğurduğu iyilikbilirlik ya da boyun eğme içersinde onun büyülü etkisini kabul etsinler, ister onu süt çocuğunda küçültülmüş olarak görmeyi bir öç alma saysınlar, çocuğun penis'ine özel bir hoşnutlukla bakarlar. Rabelais, Gargantua'nın dadılarının bu konudaki oyun ve sözlerini aktarır bize;[4] XIII. Louis'nin sütannelerinin sözleri ve oyunları ta-

[4] "Pantolon yurtmacı daha şimdiden işlemeye başlamıştı, dadıları her Allahın günü onu çiçeklerle, renkli şeritlerle, güzel demetlerle, minicik yumaklarla süslüyor, ellerinin arasına alıp hamur gibi yoğurmaya bayılıyor, minik şey oyun

rihe bile geçmiştir. Daha az yırtık kadınlarsa çocuğun pipisine dostça bir ad takar, ondan çocuğa hem kendisi, hem de başkasıymış gibi söz ederler; daha önce andığımız bir deyimle "genellikle bireyin kendisinden daha kurnaz, daha zeki ve becerekli bir *başka ben*"[5] haline getirirler onu. Penis de, organ olarak, tam bu role göre biçilmiş kaftandır; vücuttan dışarı taştığı için, küçük, doğal bir oyuncak, bir çeşit bebek gibi gözükür. Böylece, ikiz kardeşine değer vererek çocuğu değerlendirmiş olurlar. Bir baba, üç yaşındaki oğlunun hâlâ oturarak işediğini anlatmıştı bana; kız kardeşleriyle kız yeğenlerinin arasında yaşayan bu oğlancık çekingen, tasalı bir çocukmuş; bir gün babası elinden tutup helaya götürmüş: "Bak şimdi, erkeklerin bu işi nasıl yaptıklarını göstereceğim sana," demiş. Ondan sonra, ayakta işemekten müthiş gurur duyan çocuk, "bir delikten çiş eden" kızları hor görmeye başlamış; bu küçümseme kızların kendisininki gibi bir organdan yoksun oluşundan değil, bu işin babası tarafından onlara da öğretilmeyişinden gelmekteydi. Demek ki, penis, oğlan çocuğunun şişinmesine izin verecek dolaysız bir ayrıcalık biçiminde ortaya çıkmamakta, tam tersine, ona verilen değer —büyüklerin türettiği, çocuğun da dört elle sarıldığı değer—, son sütten kesilişin sertliğini dengeleyecek bir ödün gibi gözükmektedir: böylece erkek çocuk, hem süt çocuğu olmaktan çıkışının, hem de kız olmayışının verdiği acıdan korunmaktadır. Daha sonra aşkınlığını da, gururlu egemenliğini de cinsel organına yakıştıracaktır.[6]

Küçük kızın yazgızıysa çok daha başkadır. Analarla dadılar onun cinsel organlarına ne saygıyla, ne de sevecenlikle bakarlar; yalnız dışı gözüken ve avuçlanamayan bu gizli organa çekmezler dikkatini; bir bakıma, cinsel organı yoktur. O bunu bir eksiklik gibi hissetmez; vucudu onun için de tam bir bütündür elbet; ama dünya

---

hoşuna gitmiş gibi kulak kabartınca gülmekten kırılıyorlardı. Kimisi ona benim küçük delgim, kimisi küçük çarrım, kimisi domuz sucuğum, kimis tupam, kimisi iticim, kimisi minik sarkacım diyordu..."

[5] A. Balint, *La Vie intime de l'enfant*, c. I., s. 101.

[6] Bunun için tarih bölümüne bakınız.

üzerindeki konumunun erkekten ayrı olduğunu görür; ve bir yığın etken bu ayrılığı aşağılığa dönüştürebilir.

Ruhçözümcülerin, kadınlardaki şu ünlü "iğdiş edilmiş olma duygusu"[7] kadar çok tartıştıkları pek az sorun vardır. Birçoğu, bugün, erkeklik organını kıskanmanın bin bir türlü dile geldiğini kabul etmekte. Her şeyden önce, küçük kızların çoğu, ileri yaşlara dek erkeğin bedensel yapısını bilmemektedir. Çocuk, doğal bir biçimde, yeryüzünde tıpkı bir güneşle bir ay'm bulunuşu gibi, erkeklerle kadınların bulunduğunu kabul eder: sözcüklerdeki öze inanır ve merakı, başlangıçta, çözümleyici değildir. Başka bir bölüğü için, oğlanların bacakları arasında uzanan o küçük et parçası önemsiz, hatta gülünç bir şeydir; giysilerin, saç biçiminin garipliğiyle kaynaşan bir tuhaflıktır bu; çoğu kez, daha küçük yaştaki erkek kardeşte görülür ilkin ve "kız çocuğu çok küçükse, diyor Hélene Deutsch, kardeşinin penis'inden etkilenmez;" örnek olarak da, penis'i keşfettiği zaman kılını bile kıpırdatmayan, ona, çok daha sonra, kişisel uğraşmalarıyla ilintili olarak önem veren on sekiz aylık bir kızdan söz eder. Kimi zaman, penis'in bir sakatlık sayıldığı bile olur: dışarı taşmış bir et parçasıdır bu, urlar, meme uçları, et benleri gibi sarkan, anlamsız bir şeydir; tiksinti bile verebilir. Son olarak, erkek kardeşinin ya da arkadaşının penis'iyle ilgilenen küçük kızlar da vardır; ama bu ilgi onların ille de kıskançlık duyduğunu göstermediği gibi, yokluğunun acısını çektikleri anlamına da gelmez; küçük kız, bütün öbür nesneler gibi, buna da sahip olmak ister elbet; ama bu arzu son derece yüzeysel kalabilir.

Şurası açıkça biliniyor ki, kaka etme, hele çiş etme çocukların müthiş ilgisini çekmekte: yatağa işemek, çoğu kez, ana babanın başka bir çocuğa göstedikleri aşırı ilginin kınanmasıdır. Kimi ülke-

[7] Bu konuda, Freud ve Adler'in yapıtları dışında, yığınla kitap yazılmıştır. Küçük kızın, cinsel organını bir sakatlanma sonucu bedeninde kalan yara izi saydığı fikrini ilk ortaya atan Abraham'dır. Karen Horney, Jones, Jeanne Lampt de Groot, H. Deutsch, A. Balint sorunu ruhçözümsel açıdan ele alıp incelemişlerdir. Saussure. ruhçözümlemesini eğitbilimci Piaget ile Lucquet'nin fikirleriyle bağdaştırmaya çalışır. Bir de, Pollack'ın *Les Idées des enfants sur la différence des sexes*'ine (Çocukların Cins Ayrılığı Konusundaki Fikirleri) bakın.

lerde erkekler oturarak işediği gibi, kadınların da ayakta çiş ettikleri görülmektedir: özellikle köylü kadınlar böyle yaparlar; ama çağdaş Batılı toplumda, töreler genel olarak kadının çömelmesini istemekte, ayakta işeme yalnızca erkeğe bırakılmaktadır. Bu ayrılık, küçük kız için, cinsler arasındaki en büyük ayrımdır. Çiş etmek için çömelmesi, soyunması ve dolayısıyla saklanması gerekmektedir: buysa, utanç verici, rahatsız edici bir angaryadır. Utanma, örneğin katıla katıla gülme gibi durumlarda çişin istenmeden kaçırılmasıyla artar; bu işin denetimi onda erkektekinden daha zordur. Oğlan çocuklarda, işeme, özgürlük içinde yapılan bütün oyunlardaki çekiciliğe sahip, özgür bir oyun gibidir; penisle istendiği gibi oynanabilir, onun aracılığıyla birtakım etkinliklerde bulunulabilir, buysa çocuk için alabildiğine önemlidir. İşemekte olan bir oğlanı gören küçük bir kız: "Aa, ne de kolaymış!" demiş hayranlıkla.[8] Çişin akışı istenen yöne çevrilebilir, istendiği kadar uzağa işenebilir: oğlan çocuğu bundan büyük bir güçlülük duygusu çıkarır. Freud, "eski çiş getiricilerin yakıcı özeniş"inden söz etmiştir; Stekel, sağduyuyla tartışmıştır bu formül üzerinde, ancak Karen Horney'nin[9] de dediği gibi, "özellikle eziyetçi nitelikteki güçlülük hayalleri çoğu kez erkeğin işemesiyle özdeştirler;" kimi erkeklerde yaşamaya devam eden bu hayaller,[10] çocukta önemlidir. Abraham, "kadınların hortumla bahçe sulamaktan aldıkları büyük zevk"ten söz eder; Sartre'ın ve Bachelard'm[11] kuramlarına katılarak, bu zevkin ille de[12] penis-hortum benzeşmesinden gelmediği inancındayım; fışkıran her su insanlara bir mucize, yerçekimine kafa tutma gibi gözükür: ona yön vermek, yönetmek, doğal yasalar karşısında küçük bir yengi elde etmektir; sözün kısası, bu, küçük oğlan için,

[8] A. Balint'in kitabındaki bir örnek.

[9] *The genesis of castation complex in women* (Kadınlarda İğdiş Edilme Karmaşasının Doğuşu), *International Journal of Psychanalyse*, 1923-24.

[10] Montherlant'ın *Les Chenilles* (Tırtıllar) ve *Solstice de Juin* (Haziran'da Gün Durumu) adlı kitaplarına bakınız.

[11] I. Kesim'in III. Bölüm'üne bakınız.

[12] Kimi durumlardaysa, bu benzeşme açıktır.

kız kardeşlerinin oynayamadığı eğlenceli bir oyundur. Ayrıca, özellikle kırlık yerlerde, fışkıran sidik aracılığıyla, su, toprak, yosun, kar gibi nesnelerle ilinti kurulmasına izin verir. Bu deneyleri yaşayabilmek için sırtüstü yatıp çişlerini havaya fışkırtmaya çalışan ya da ayakta işemeyi sınayan küçük kızlara rastlanmıştır. Karen Horney'nin dediğine göre, oğlan çocuğunun pipisini gösterme olanağını da kıskanmaktadırlar. Horney, daha önce sözünü ettiğimiz kitabında şu olayı anlatır: "Hasta kadınlardan biri, sokakta işeyen bir adamı gördükten sonra: 'Ah, ah Ulu Tanrı'dan bir şey dilemem gerekse, bir kerecik olsun erkek gibi işeyebilmeyi dilerdim!' diye bağırdı." Küçük kızlar, penisine dokunabildiği için, oğlanın bunu oyuncak yerine kullanabileceğini, kendilerininkineyse el sürülemeyeceğini sanırlar. Bütün bu etkenlerin, pek çok kızda erkeklik organına sahip olma arzusuna yol açtığı, ruhçözümcülerce yapılan soruşturmaların, derlenen itirafların doğruladığı bir olgudur. Havelock Ellis,[13] Zénia adıyla andığı bir kadının şu sözlerini aktarır kitabında: "Su sesi, hele uzun bir borudan fışkıran suyun çıkardığı ses, çocukluğum sırasında erkek kardeşimde ya da başkalarında gördüğüm uzağa fışkıran sidiğin sesini anımsattığı için, öteden beri heyecanlandırmıştır beni." Başka bir hanım, Madam R. S. de, çocukken, küçük arkadaşlarından birinin penis'ini elleri arasına alıp saatlerce tutmaya bayıldığını anlatır: bir gün bir hortum vermişler eline: "Erkeklik organı tutar gibi tatlı geldi bana onu tutmak." Ve, penis'in kendisi için cinsel bir değer taşımadığını ısrarla belirtir; yalnızca işemeye yaradığını biliyormuş o sırada. Bu örnekler arasında en ilginci, yine Havelock Ellis'in[14] derlediği, sonra da Stekel'in ele alıp çözümlediği Florrie'nin durumudur. Ayrıntılı özetini veriyorum sizlere:

Karşımızda çok zeki, sanatçı, etkin, biyolojik açıdan kusursuz, sapık olmayan bir kadın var. İşemenin çocukluğunda önemli bir

[13] Havelock Ellis, *L'ondinisme* (Su Düşkünlüğü).

[14] H. E. *Etudes de psychologie sexuelle* (Cinsel Ruhbilim İncelemeleri), c. XIII.

rol oynadığını anlatıyor; erkek kardeşleriyle çişle ilgili oyunlar oynar, hiç iğrenmeden ellerini çişe bularlarmış. "Erkeklerin üstünlüğü konusundaki ilk kavramlarım işeme organlarıyla ilişkilidir. Beni öylesine rahat ve süslü bir organdan yoksun bıraktığı için doğaya kızıyordum. Ağzından yoksun hiçbir çaydanlık kendisini benim kadar zavallı hissetmemiştir. Artık kimsenin gelip kulağıma erkeklerin kadınlardan üstün olduklarını fısıldamasına gerek yoktu. Bunun sürekli kanıtı gözümün önündeydi çünkü." Kendisi de kırlık yerlerde işemekten büyük zevk almaktadır. "Ormanın bir köşesinde, kuru yapraklar üstüne dökülen, sidiğin çıkardığı sesi hiçbir şeye değişmiyor, eğilip çişinin toprak tarafından emilişini seyrediyordu. Ama en çok hoşuna giden, suya işemekti." Pek çok oğlanın bayıldığı şeydir bu, sırf su birikintilerine ya da derelere işiyen çocukları gösteren yığınla halk resmi vardır. Florrie, pantolonlarının girişmek istediği denemeleri engelleyecek biçimde olmasından yakınmaktadır; kır gezintisine çıktığı zaman, çişini olabildiğince uzun süre tutmakta, sonra ansızın ayakta işemektedir. "Ayakta işemenin yarattığı garip ve yasak duygulanımı da, çişimin o durumda bile fışkırmasının doğurduğu şaşkınlığı da olduğu gibi anımsamaktayım." Bana kalırsa, çocukluk giysilerinin kadının genel ruh durumu üzerindeki etkisi büyüktür. "Her çiş edişimde donumla pantolonumu indirmek ve önünü kirletmemek için çömelmek zorunda kalmak yalnızca benim için bir sıkıntı kaynağı olmamıştır, ayrıca, etekliğin kaldırılması ve kalçaları ortaya çıkarması, pek çok kadının neden önlerinden değil de arkalarından utandığını açıklamaktadır. Evet, benim için cinsler arasındaki en büyük ayrılık, oğlanların ayakta, kızlarınsa otırarak işemeleri olmuştur. Utanma duygularının kökeni belki de işte bu yüzden kutuşuma değil de, kalçalarıma bağlıdır." Babası kendisini sık sık kamçıyla dövdüğü, dadılarından biri de bir gün çiş etsin diye kıçına tokat attığı için, bu izlenimler Florrie'nin gözünde büyük önem kazanmışlardır; düşlerinde ve kurduğu hayallerde kendini, bütün okulun gözü önünde, kadın öğretmenlerden biri tarafından kamçılanırken ve istemediği halde işerken görmektedir; "ve bu düşünce, gerçek-

ten garip bir zevk veriyordu bana." 15 yaşında, çok sıkıştığı için, ıssız bir sokakta, ayakta işemek zorunda kalır. "O anki duygulanımlarımı çözümlediğim zaman görüyorum ki, en önemlisi ayakta olmanın verdiği utançla çişin benden çıkıp yere varana dek geçtiği uzaklıktı. Giysiler saklasa da, işte bu uzaklık onu önemli ve gülünç bir iş haline getiriyordu. Beylik işeme biçiminde bir içli-dışlılık vardı. Çocukken, uzun boylu da olsanız, çiş yere varmak için öyle büyük bir uzaklığı geçmek zorunda değildir; bense, 15 yaşında epey uzun boyluydum, o yüzden, aradaki uzaklığı düşünerek utandım. Daha önce sözünü ettiğim,[15] *Portsmouth'taki yeni heladan artlarına bakmadan kaçan hanımların ayakta durup bacaklarını ikî yana ayırmaktan, eteklerini kaldırıp sidiklerinin öylesine uzun bir yol geçerek akışını seyretmekten müthiş utandıklarına eminim." 20 yaşında yeniden girişmiş, ve sonra sık sık yapmış bu işi; kendini ayakta işerken görüp şaşıracağını, ama yarıda kesemeyeceğini düşündükçe şehvetle utanç karışımı bir duyguya kapılıyormuş. "Sidik sanki benim onamamı almadan fışkırıyor,* ama bana, kendi isteğimle işediğim zamankinden kat kat üstün bir zevk veriyordu[16] *Onun, işemenize karar vermiş olan, sizin dışınızdaki, gözle görülmeyen bir güç tarafından zorla çekilip alınması kadınlara özgü bir zevk, ince bir büyüdür. Sidik dalgasının, sizden daha güçlü bir istem tarafından içinizden çekildiğini duymakta keskin bir çekicilik vardır." Florrie, sonra, işeme hayalleriyle dolu, kamçılı bir sevişme anlayışı geliştirmiştir.*

Bu kadının durumu, çocukluk çağındaki yaşantının birkaç öğesini gün ışığına çıkardığı için, çok ilginçtir. Ama bu öğelere öylesine aşırı önem kazandıran, hiç kuşkusuz, onun içinde bulunduğu özel durum ve koşullardır. Olağan bir biçimde yetiştirilen kızlar için, oğlan çocuğunun işeme konusundaki ayrıcalığı hemencecik

[15] Florrie'nin daha önce anlattığı bir olay: Portsmouth'ta, ayakta işemek isteyen kadınlar için özel bir hela açılmış; ama giren kadının iki saniye sonra dışarı fırladığı görülmüş.

[16] Sözcüklerin altını çizen Florrie'nin kendisidir.

aşağılık duygusu yaratmayacak kadar önemsizdir. Freud'la birlikte, erkeklik organının daha görüldüğü an kız çocuğunda bir örselenmeye yol açacağını varsayan ruhçözümcüler, çocuğun dünya görüşünü hiç hesaba katmamaktadırlar; çocuğun dünyası, onların sandıklarından daha az akılsaldır, birtakım kesin kategoryalara ayrılmamıştır, çelişkilerden rahatsız olmaz. Penis görünce: "Benim de vardı eskiden" ya da: "Benim de olacak" ya da "Benim de öyle bir şeyim var," diyen kızın bu davranışı ne bir savunma, ne de kötü niyet göstergesidir; var oluşla yok oluş birbirini çürütmez; çocuk—yaptığı resimlerin de ortaya koyduğu üzere—, gözüyle *gördüğü* şeyden çok, bir daha değiştirmemecesine saptadığı ve dilediği şeyi anlatan *tipler*'e inanır: çoğu kez hiç bakmadan resim yapar ve sonunda çizdiklerinde yalnız kendi koyduklarını bulur. İşte bu nokta üzerinde duran Saussure,[17] Luquet'nin çok önemli bir gözlemini anar kitabında: "Çocuk, bir kez yanlış dedikten sonra, sanki onun yerine çizdiği tarafından büyülenmiş gibi, *sözün en gerçek anlamıyla görmez bu çizgiyi*; daha önceden kâğıdı üzerinde bulunan çizgiler için de durum aynıdır." Erkeğin bedensel yapısı, çoğu kez, kendini kız çocuğuna olduğu gibi kabul ettiren güçlü bir biçime sahiptir; ve *sözün en gerçek anlamıyla, kız kendi vücudunu görmez artık.* Saussure, erkek çocuklar gibi bir bahçenin parmaklıkları arasından işemeye çalışırken "akan uzun bir şey" istediğini 4 yaşındaki bir kızı örnek verir bu konuda. Küçük kız hem penis'i olduğunu, hem de olmadığını söylermiş, buysa Piaget'nin anlattığı çocuklardaki "katılma" düşüncesiyle bağdaşmaktadır. Küçük kızlar, bütün çocukların penis'li doğduklarına, ama ana-babaların sonradan kimisininkini kesip bunları kız yaptıklarına inanırlar; bu düşün, Piaget'nin deyimiyle "elindeki her şeyin nedeni" saydığı anababasını tanrılaştıran çocuğun yapaycılığıyla uyuşmaktadır; çocuk, iğdiş edilmeyi, ilkin, bir ceza gibi görmez. Ondan yoksun oluşun bir eksiklik gibi ortaya çıkabilmesi için, küçük kızın daha önceden

[17] Ruhun doğuşu ve ruhçözümlemesi, *Revue française de psychanalyse*, yıl 1933.

içinde bulunduğu durumdan azıcık yakınması gerekir; H. Deutsch'ün de çok iyi belirttiği üzere, erkeklik organının görülmesi gibi bir dış olay iç gelişime yön vermez: "Erkeğin cinsel organının görülmesi örseleyici bir etki yapabilir, diyor Deutsch, ancak bunun için daha önce sözü geçen etkiyi yaratacak bir dizi deneyin yaşanmış olması gerekir." Küçük kız kendi kendini doyurma ya da cinsel organını çevresindekilere gösterme arzularım gidermekte güçsüz kaldığını hissediyorsa, anası babası cinsel organıyla oynayıp zevklenmesini yasaklıyorlarsa, erkek kardeşlerinden daha az sevilip sayıldığını sanıyorsa, doyumsuzluğunun sorumluluğunu erkeklik organına yükleyecektir. "Küçük kızın oğlanlarla kendisi arasındaki bedensel yapı ayrılığını keşfedişi, nicedir duyduğu bir gereksinimin doğrulanması, başka bir deyişle usla kavranmasıdır."[18] Adler de, yerinde bir görüşle oğlan çocuğuna sahip olduğu o büyülü etkiyi anasının babasının ve çevresinin kendisine verdiği değerin yarattığına, küçük kızın da bunu penis'le açıkladığına parmak basar. Erkek kardeşine kendisinden üstünmüş gibi bakılmaktadır; o da erkekliğiyle övünür; küçük kız işte o zaman kardeşini kıskanır, kendini birtakım şeylerden yoksun bırakılmış hisseder. Kimi zaman bundan ötürü anasına hınç duyar, pek ender olarak da babasına; ya sakatlandığı için kendi kendisini suçlar, ya da penis'in vücudunda gizlendiğini, günün birinde ortaya çıkacağını düşünerek avunur.

Ona gerçekten sahip olmayı arzulamasa bile, penis yokluğu kız çocuğunun yazgısında önemli bir rol oynayacaktır. Oğlan çocuğunun en büyük ayrıcalığı, herkese gösterilip tutulabilen bir organda, hiç değilse, belli oranda yabancılaşabilmesidir. Vücudundaki gizleri, tehlikeleri dışarı yansıtır, böylece kendinden uzak tutar: penisi tehlikededir elbet, iğdiş edilmekten korkar, ama bu, küçük kızın "iç organları" karşısında duyduğu belirsiz korkuya oranla yenilmesi daha kolay bir duygudur; küçük kızın korkusuysa, çoğu kez,

[18] H. Deutsch, *Psychology of women*. Bu konuda, R. Abraham'la J. H. Wram Ophingsen'in yetkelerinden de söz eder.

bütün kadınlık yaşamı boyunca sürecektir. İçinde olup bitenlere hep kaygıyla bakar, daha işin başında, vücudu erkeğinkinden daha akıl almaz, yaşamın karanlık gizemiyle daha çok doludur. Oğlan çocuğu, kendisini yakalayabildiği *başka bir ben*'e sahip olduğundan, tam bir gözü peklikle öznelliğini yüklenebilir; yabancılaştığı nesne bile bir özerklik, aşkınlık, güç simgesi haline gelir: penis'inin uzunluğunu ölçer; arkadaşlarıyla sidik yarışma girişir; daha sonraları, cinsel organının kalkması, boşalması da birer doyum ve meydan okuma kaynağı olacaktır. Küçük kızsa kendini vücudunun hiçbir yerinde canlandıramaz. Ödün olarak, *başka ben* görevini yerine getirsin diye, yabancı bir nesne, bir bebek tutuşturulur eline. Bu arada şunu da belirtelim ki, yararlı parmağa sarılan beze de "bebek" denir: giydirilmiş, vücuttan ayrı bir parmağa, bir tür gururla, gülerek bakılmaktadır, çocuk onunla yabancılaşma sürecine girişerir. Ama penis denen şu doğal oyuncağın, yani ikinci ben'in yerini en doyurucu biçimde, insan yüzlü bir nesnecik —o olmazsa, bir mısır koçanı, hatta bir odun parçası— dolduracaktır.

Bu ikisi arasındaki en büyük ayrım, bebeğin bir yandan vücudun tümünü canlandırışı, öte yandan, edilgin bir nesne oluşudur. Böylece, küçük kız tüm kişiliğinde yabancılaşmaya itilmiş, kendini edilgin bir veri gibi görmeye alıştırılmış olacaktır. Oğlan çocuğu penis'te özerk bir kişi olarak kendini ararken, küçük kız bebeğini uyutmakta, onu, kendisini süslemelerini düşlediği biçimde giydirip süslemekte; buna karşılık, kendini de göz kamaştırıcı bir bebek olarak düşünmektedir.[19] Övgü ve azarlarla, imge ve sözcüklerle "güzel"in, "çirkin"in anlamını öğrenmektedir; kısa bir süre sonra, hoşa gitmek için "resim gibi güzel" olmak gerektiğini bilir; resme benzemeye çalışır, türlü kılıklara girer, aynalarda kendini seyreder, kendini masallardaki prenseslere ve perilere benzetir. Bu çocuksu gönül avcılığının en iyi örneklerinden birini Marie Bashkirtseff vermiştir. Sütten çok geç —3,5 yaşında— kesilen bir çocuğun, 4-5

[19] Kadınla bebek arasındaki benzeşme büyüdükten sonra da sürer; Fransızcada, halk dilinde kadına "bebek" denir; İngilizcede, süslenmiş kadın için "dolled up" (bebek gibi olmuş) deyimi kullanılır.

yaşlarında herkesi kendine hayran bırakma, başkaları için yaşama konusunda müthiş bir gereksinim duyuşu boşuna değildir: sütten kesilmenin yarattığı sarsıntı o yaştaki bir çocuk için mutlaka daha şiddetli olmuş ve kızcağız bu kopmayı aşabilmek üzere daha büyük bir tutkuyla çare aramıştır: "5 yaşında, annemin dantellerine bürünür, başıma çiçekler takar, oturma odasında dans etmeye giderdim, der günlüğünde. Ünlü oyuncu Patipa'ydım, bütün ev halkı toplanıp *beni seyrederdi...*"

Bu kendine hayranlık küçük kızda öylesine erken ortaya çıkar ve kadınlık yaşamında öylesine önemli bir rol oynar ki, akıl ermez bir dişilik içgüdüsünden ileri geldiği sanılır. Oysa, gördüğümüz gibi, aslında onu da davranışa yönelten bedensel bir yazgı değildir. Onu oğlanlardan ayıran şey, bin bir yoldan üstleneceği bir olgudur. Penis bir ayrıcalıktır elbet, ama çocuk kaka etme işiyle ilgisini kesip toplumsallaştıkça değeri ister istemez azalır: 8-9 yaşından sonra hâlâ ona değer veriyorsa, bu, erkeklik organının, toplum tarafından değer haline getirilmiş bir erkeklik simgesi oluşundandır. Gerçekte, burda eğitimin ve çevrenin etkisi büyüktür. Bütün çocuklar, memeden kesilmeyi tavlama ve gösteri hareketleriyle ödünlemeye çalışırlar; oğlan çocuğunu bu evreyi aşmaya zorlar, ilgisini penis'i üstünde toplayarak kendine hayranlıktan kurtarırlar; küçük kızsa, bütün çocukların ortak eğilimi olan kendini nesne haline getirme eğiliminde büyüklerce yüreklendirilir. Bebek de bu işe yardımcı olur, ama çok belirleyici bir rolü yoktur; oğlan çocuğu da varlığını yansıttığı bir ayıyı, bir palyaçoyu candan sevebilir; penis, bebek falan gibi etkenler, yaşamlarının tümü içersinde ağırlık kazanır.

Nitekim, "dişi" kadının başlıca özelliği olan edilginlik, daha ilk yıllarda gelişmeye başlayan bir niteliktir. Ama bunun biyolojik bir veri olduğunu öne sürmek yanlıştır; gerçekte, yazgısını yetiştiricileri ve toplum zorla benimsetir ona. Oğlan çocuğunun en büyük talihi, başkalarının gözündeki varlığının onu kendini ortaya koymaya itelemesidir. O, varoluşunun çıraklık dönemini dünyaya yönelmiş özgür bir hareket biçiminde yaşar; öbür oğlanlarla sertlik

ve bağımsızlık konusunda yarışır, kızları küçük görür. Ağaçlara tırmanır, arkadaşlarıyla dövüşür, sert oyunlarda onlarla karşılaşır, vücudunu doğaya egemen olmakta kullanacağı bir araç, bir savaş aleti biçiminde algılar; hem cinsel organıyla, hem pazularıyla övünür; oyunlarda, sporlarda, kavgalarda, meydan okumalarda, sınamalarda gücünü dengeli bir biçimde kullanır; aynı zamanda, şiddetin amansız derslerini görür; dayak yemeyi, acıya aldırmamayı, ağlamamayı daha küçük yaştan öğrenir. Birtakım işlere girişir, bir şeyler türetir, atılganlık gösterir. Kendini "başkası için" olduğu gibi de sınar elbet, erkekliğini ortaya koyar ve büyüklerle, arkadaşlarıyla ilintisinden bir yığın sorun doğar. Ama şu nokta çok önemlidir: kendisinin olan şu nesnel görünüşle kendini somut tasarılarda olumlama isteği arasında temel bir çatışma yoktur. Tek bir hareketle bir şeyler yaparken varolur. Kadındaysa, işin başında, özerk varoluşuyla "başka-varlığı" arasında bir çatışma vardır; hoşa gidebilmek için, hoşa gitmeye çalışmak, kendini nesne haline getirmek gerektiği öğretilir ona; demek ki özerkliğinden vazgeçecektir. Ona canlı bir bebekmiş gibi davranılır, özgürlük tanınmaz; böylece kısırdöngü tamamlanmış olur; dünyayı anlamak, kavramak ve keşfetmek için özgürlüğünü ne denli az kullanırsa, kendindeki kaynakları o denli az tanıyacak, bir özne (kişi) olarak kendini o denli az ortaya koyacaktır; yüreklendirilseydi, o da erkek çocuk kadar taşkınlık, merak, girişkenlik, gözü peklik gösterirdi. Erkek gibi yetiştirildiği zaman öyle olmaktadır; o vakit bir sürü sorundan kurtulmaktadır.[20] İşin ilginç yanı, babaların, kendi hallerine bırakıldıkları zaman, kızlarını erkek gibi yetiştirmeleridir; bir erkeğin büyüttüğü kadınlar, kadınlığın zayıflıklarından büyük ölçüde kurtulmaktadırlar. Ama töreler, kızlara tam anlamıyla erkekler gibi davranılmasına karşıdır. Köyün birinde, babalarının kısa pantolon giydirdiği 3 ve 4 yaşlarında iki küçük kız tanımıştım; bütün çocuklar: "Yahu bunlar kız mı, oğlan mı?" diyerek eziyet ediyordu zavallılara; son-

[20] Hiç değilse çocukluğunda. Toplumun bugünkü durumunda, gençlik çağındaki çatışmalar, tam tersine, iyice abartılmaktadır.

ra da doğrulamaya kalkışıyorlardı; iş öyle bir kerteye vardı ki, kızcağızlar kendilerine entari giydirilmesi için yalvardılar. Yapayalnız yaşamadıkça, anası babası erkek gibi davranmasına izin verseler de, küçük kızın çevresi, kız arkadaşları ve öğretmenleri bunu hoş karşılamayacaktır. Babanın hoşgörüsünü törpüleyecek halalar, teyzeler, büyükanneler çıkacaktır. Genel olarak, kızları karşısında babaya verilen görev ikinci derecededir. Michelet'nin de çok yerinde bir gözlemle belirttiği gibi, kadının en büyük talihsizliği, daha küçük yaştan kadınların eline bırakılmasıdır. Oğlan çocuğunu da ilkin anası büyütür; ama anasının erkekliğine saygısı vardır ve çocuk kısa zamanda onun egemenliğinden çıkar,[21] kızınıysa, kadın dünyasına sokmak niyetindedir.

İlerde, kızla anası arasındaki ilintilerin ne denli karmaşık olduğunu göreceğiz: kız çocuğu, anası için hem ikiz kardeşidir, hem de başka bir kadındır, ona hem buyurgan bir tavırla candan bağlıdır hem de düşmandır; çocuğa kendi yazgısını benimsetir: kadınlığına gururla sahip çıkışının ve toplumdan öç alışının bir biçimidir bu. Kendi cinsine dönük erkeklerde, kumarbazlarda, esrarcılarda, yani belli bir topluluğun üyesi olmakla hem övünen, hem yerinen kişilerde de aynı süreçle karşılaşırız: müthiş bir çabayla kendilerine yeni yandaşlar bulmaya çalışırlar. İşte bu yüzden, kadınlar, ellerine verilen kız çocuğunu, saldırganlıkla hınç karşılığında bir acarlıkla kendilerine benzer bir kadın yapmaya girişirler. Gönlü zengin bir ana bile, çocuğunun içtenlikle iyiliğini isterken, genellikle, toplum onu en rahat bu biçimde karşılayacağı için, kızını "gerçek bir kadın" yapmayı düşünecektir. Böylece küçük kıza dost diye başka kızlar verilir, okulda hanım öğretmenlerin eline teslim edilir, harem çağındaki gibi ev hanımları arasında yaşar, kendisini kadınlığa hazırlayacak kitaplar ve oyunlar seçilir, kulağına kadın bilgeliğinin incileri akıtılır, önüne kadın erdemleri getirilir, yemek pişirmek, dikiş dikmek, ev işi gibi şeylerle birlikte süslenme, çekicilik, utan-

[21] Bu kuralın dışında kalan bir sürü örnek vardır elbet; ama burda, bir oğlanın yetiştirilmesinde ananın rolünü inceleyemeyiz.

gaçlık öğretilir; özenle kullanması gereken pahalı ve rahatsız şeyler giydirilir, saçı başı karışık bir biçimde taranır, hal ve gidiş kuralları gösterilir: dik dur, ördek gibi yürüme, denir; sevimli olabilmesi için, anlık tepkilerini önlemesi gerekir, erkek olamamış kız gibi davranmaması istenir, şiddet hareketlerine girişmesi, kavga etmesi yasaklanır: kısacası, ablaları gibi bir hizmetçi ve bebek olmaya zorlanır. Bugün kadın hakları konusunda sağlanan başarılar sayesinde, yükseköğrenim görmesini, spor yapmasını desteklemek olağanlaşmaktadır; ama başarısızlığı, erkek çocuğununkinden daha kolay bağışlanmaktadır; varlığım başka türlü bütünlemesi arzulandığından, başarıya ulaşması güçleştirilmekte: en azından, *aynı zamanda* kadın olması, kadınlığını *yitirmemesi* istenmektedir.

Kız çocuğu, küçük yaşlarda, pek güçlük çıkarmadan bu yazgıya boyun eğmektedir. Bu dönemde çocuk oyun ve düş alanında gezinmekte: varolma, yapma oyunu oynamaktadır; varlığın düşsel bütünlemesi söz konusu olduğunda, yapmakla varolmak birbirinden kesinlikle ayrılmaz. Küçük kız, oğlanların üstünlüğünü, kadınlık yazgısında saklı duran ve daha şimdiden oyunlarda gerçekleştirdiği umutlarla ödünleyebilir. Şimdilik yalnız çocuksu evrenini tanıdığı için, anasını ilkin babasından daha yetkeli sanır; dünyayı anaların egemen olduğu bir krallık biçiminde görür; anasına öykünür, onunla bir tutar kendini; hatta, kimi zaman rolleri değiştirir: "Ben büyüyüp de sen küçüldüğünde..." der. Bebek yalnız benzeri değil: aynı zamanda çocuğudur, sahici çocuğun da anası için *başka bir ben* oluşundan ötürü, bu iki işlev birbirine ters düşmez pek; bebeğini azarladığı, cezalandırdığı, sonra kucağına yatırıp pışpışladığı zaman, hem kendini anasına karşı savunmakta, hem de ana saygınlığına kavuşmakta: böylece, ana çocuk ikilisinin iki öğesini de kendinde toplamış olmaktadır; bebeğine içini döker, eğitir onu, yüce yetkesini onun üzerinde gösterir, hatta zaman zaman kolunu bacağım koparır, döver, işkence eder: sizin anlayacağınız, bebek aracılığıyla kendini özne haline getirme ve yabancılaşma deneylerini yaşar. Çoğu kez ana da katılır bu düşsel yaşama: çocuk, bebeğin çevresinde, evcilik oynar, erkeğin işe karıştırılmadığı bir çift

kurar onunla. Bu oyunda da doğuştan gelen, akıl sır ermez bir "analık içgüdüsü" yoktur. Küçük kız, çocuklara bakma işinin anaya düştüğünü saptar, böyle öğretilir ona; anlatılan masallar, okunan kitaplar, bütün o minicik yaşantısı bunu doğrular; gelecekteki zenginliklere bakıp kendinden geçmeye itelenir, bu zenginlikler daha şimdiden elle tutulur gözle görülür hale gelsinler diye bebekler verilir eline. Böylece, "istidat"ı tepeden inme bir yargıyla saptanmış olur. Kendisine düşen şey gibi gözükmesinden, ve bir de "iç organları"yla oğlan çocuğundan fazla ilgilenmesinden ötürü, küçük kız üreme işine pek meraklıdır; bebeklerin lahana içinden çıktığı ya da leylekler tarafından getirildiği masalına kısa bir süre sonra inanmaz artık; hele annesi kendisine yeni kız ya da erkek kardeşler getirirse, süt çocuğunun ana karnında oluştuğunu öğrenir. Ayrıca, bugünkü ana babalar bu konuda eskiler kadar kapalı davranmıyor; dolayısıyla, küçük kız bu görüngü karşısında ürkmekten çok hayran kalır; o çağda, bu işin bütün ruhsal uzantılarını yakalayamamaktadır. Bir kere babanın rolünü bilmemekte, kadının birtakım şeyler yiyerek gebe kaldığını sanmaktadır, buysa bütün masallarda işlenen (masallardaki ecelerin bir meyveyi ya da balığı yedikten sonra nurtopu gibi bir kız ya da oğlan doğurduğu görülür) ve sonradan kimi kadınların gebe kalmayla sindirim dizgesini birbirine bağlamasına yol açan bir temadır. Bu sorun ve buluşlar küçük kızın ilgisinin büyük bir parçasını kendilerine çekip hayal gücünü besler.

Küçük kızların çoğu, gebelik oyunu oynamak üzere bebeklerini önlüklerinin altına sokar, etekleri arasında dolaştırdıktan sonra getirip beşiğe yatırır, meme verirler. Gerek oğlanlar, gerek kızlar analığın gizlerine hayrandırlar; bütün çocuklarda, nesnelerin içindeki gizli zenginlikleri sezmelerine izin veren "derinliğine bir hayal gücü" vardır; hepsi "kutu içinde kutu oyunu"nun mucizelerine bayılır, bebeklerin içinden çıkan daha küçük bebekler, içlerinde başka kutular saklayan kutular, tam orta yerlerinden açılıp başka başka şeylere dönüşen resimlere düşkündürler; gözlerinin önünde bir tomurcuğu yardığınız, kabuğunu yarıp çıkan civcivi gösterdiğiniz ya

da bir leğen suda "Japon çiçekleri" açtırdığınız zaman kendilerinden geçerler. İçi yumurta biçiminde şekerlerle dolu bir Paskalya yumurtasını açan küçük bir oğlan: "Aa! Anne bu!" diye bağırmıştı. Karnından bir çocuk çıkarmak, hokkabazlık gibi güzel bir şeydir. Ana, çocuklara, peri kızlarının şaşırtıcı gücüyle donatılmış bir varlık biçiminde gözükür. Erkek çocuklarının çoğu böyle bir ayrıcalıktan yoksun bırakılmış olmalarına yanar; sonraları kuş yumurtalarını aşırmaları, küçük fideleri çiğnemeleri, çevrelerindeki yaşam kaynaklarını âdeta çılgınca yok etmeleri, can verme yetisinden yoksun kalışlarının öcünü alma isteğinden gelmektedir; küçük kızsa, günün birinde yeni bir yaratık doğuracağını düşünüp keyiflenir.

Bebekle oynamanın somutlaştırdığı bu umudun dışında, ev kadınlığı da küçük kıza kendini gösterme olanakları sağlar. Ev işlerinin çoğunu küçük bir çocuk bile yapabilir; genellikle erkek çocuklar bundan bağışık tutulurlar; buna karşılık kız kardeşlerinin toz almasına, ortalığı süpürmesine, sebze ayıklamasına, yeni doğan bebeği yıkamasına, ateşteki yemeğe göz kulak olmasına izin verilmesi şöyle dursun, özellikle yapmaları istenir. Hele ablalar anaların başyardımcılarıdırlar; ana, gerek rahat etmek için gerek düşmanlık ve eziyetçiliğinden, görevlerinin büyük bir kısmını onların sırtına yıkar; böylece abla, vaktinden önce büyükler dünyasına girer; önemlilik duygusu kadınlığın üstlenmesine yardım edecektir; ama o mutlu bedelsizlik, çocuksu kaygısızlık kendisinden esirgenir; erkenden kadınlaşıp böyle bir uzmanlaşmanın insana getirdiği dar sınırları tanır; genç kızlığa büyük insan gibi girer, buysa yaşamöyküsüne garip bir nitelik kazandırır. İşe boğulan kız çocuğu erkenden köleleşip tatsız tuzsuz bir ömür sürmeye mahkûm olabilir. Ama ondan becerebileceği şeyler istenirse, büyükler gibi etkili olmaktan gurur duyup onlara yardım ettiği için sevinebilir. Çocukla ev kadını arasında öyle büyük bir uzaklık bulunmadığı için, bu dayanışma yaratılabilir. Uğraşında uzmanlaşmış bir erkek, çıraklık yıllarıyla çocukluk evresinden uzaklaşmıştır; küçük oğlan için babasının yaptığı işler akıl sır ermezdir; ilerde olacağı adam, bir bakıma, babasında canlanır. Anasının etkinlikleriyse, küçük kızın gözü

önündedir; "şimdiden küçük bir hanım oldu," der anası babası ve kimi zaman oğlandan daha erken olgunlaştığına inanılır: gerçekteyse, büyüklük evresine erkekten daha yakın oluşu, bu evrenin kadınların çoğunda çocuksu kalışındandır. İşin doğrusu, kendini gerçekten erken olgunlaşmış hisseder, sonradan doğan çocuklara "küçük annelik" etmekten hoşlanır; kendi isteğiyle önemli bir kişiliğe bürünür, akıllıca laflar eder, buyruklar verir, çocuksuluk içine hapsedilen erkek kardeşleri karşısında ablalık taslar, anasıyla başa baş konuşur.

Ancak, bütün bu ödünlere rağmen, kendisine ayrılan yazgıyı içi sızlaya sızlaya kabul eder; büyüdükçe, oğlanların erkekliğini kıskanır. Zamanla, anası, babası, büyükannesi, büyükbabası erkek çocuğunu kıza yeğlediklerini gizleyemez olurlar; ya da oğlana kız kardeşinden daha çok sevgi gösterirler: yapılan soruşturmalar, anababaların çoğunun kız değil erkek çocuk arzuladıklarını ortaya koymuştur. Oğlanlarla daha ciddi, daha saygılı konuşulur, onlara daha çok hak tanınır; onlar da kızlara hor görüyle bakarlar, erkek erkeğe oynar, kızları çetelerine almaz, küçük düşürücü laflar ederler: bunlar arasında, küçük kızın çocukluktan kalma gizli aşağılık duygusunu canlandıran "sidikli" sıfatı da vardır. Fransa'da, karma okullarda erkekler kızları bile bile ezmekte, onlara eziyet etmektedir. Buna karşılık, kızlar kendileriyle yarışa kalkışınca, kavgaya yeltenince, hemen gözdağı verilmektedir. Kızlar, erkeklerin kişiliğini ortaya çıkaran etkinlikleri iki yönden kıskanırlar: bir yandan dünya üzerinde güçlerini göstermek içlerinden gelir, öte yandan da, mahkûm edildikleri aşağılıktan nefret eder, başkaldırırlar. Özellikle ağaçlara, merdivenlere, damlara tırmanmalarının yasaklanmasından yakınırlar. Adler, bir sürü kahramanlık efsanesinde görüldüğü üzere, uzaysal yüksekliğin zihinsel yükseklikle bir sayılmasından ötürü, alçaklık ve yükseklik kavramlarının önemine parmak basar; bir tepeye varmak, bir dağın doruğuna çıkmak, eldeki dünyanın üstüne yükselip ona egemen olmak demektir; bu, oğlanlar arasında, sürekli bir meydan okumaya yol açar. Böyle işlere girişemeyen, bir ağacın ya da kayanın dibinde, tepesindeki gör-

kemli oğlanları seyreden küçük kız, gerek bedeniyle, gerek ruhuyla aşağı görür kendini. Bir koşuda ya da atlama yarışında *geride* kaldığı, bir kavgada *yere* serildiği ya da kavga dışı bırakıldığı zaman da buna benzer bir duyguya kapılır.

Çocuk büyüdükçe, evreni genişler, ve erkeğin üstünlüğü de o oranda ortaya çıkar. Çoğu kez, bundan sonra anaya benzemek doyurucu bir çözüm gibi gözükmez olur; küçük kızın başlangıçta kadınlık istidadını kabul edişi, tüm haklarından vazgeçtiği anlamına gelmez: tam tersine, egemen olmak için yapar bunu; ev hanımları toplumunu ayrıcalıklı saydığı için, ev hanımı olmak ister; ama edindiği arkadaşlar, okullar, oyunlar, okuduğu kitaplar onu aile çevresinden kopardıkça dünyanın efendisinin kadınlar değil, erkekler olduğunu anlar. Kendi varlığı konusundaki bilinci tepeden tırnağa değiştiren şey —erkeklik organının keşfinden çok— işte bu gerçeğin bulunmasıdır.

Cinsler arası basamaklanma ilkin aile yaşantısında çıkar karşısına; yavaş yavaş, günün her anında kendini hissettirmese de, babanın yetkesinin eve egemen olduğunu fark eder; her dakika ortaya vurulup beş paralık edilmediği için, daha da parlaktır; anası, gerçekte evin efendisi olsa bile, genellikle, babanın istemini öne alma ustalığını gösterir; önemli anlarda, onun adına, onun kanalıyla bir şöyler ister, ödül ya da ceza verir. Babanın yaşamı akıl ermez, büyülü bir etkiyle çevrilidir: evde geçirdiği saatler, çalıştığı oda, çevresindeki eşya, uğraştığı şeyler, saplantıları kutsaldır. Aileyi besleyen o'dur, ailenin hem sorumlusu, hem de başıdır. Genellikle dışarda çalışır ve ev halkı onun aracılığıyla dış dünyayla alışverişte bulunur: şu uçsuz bucaksız, göz kamaştırıcı, güçlük ve serüvenlerle dolu dünyanın canlı simgesidir o; aşkınlıktır, Tanrı'dır.[22] Çocuğun, kendisini havalara kaldıran kolların kuvetinde, yaslandığı vücudun gücünde etiyle, canıyla hissettiği bir şeydir bu. Bir zamanlar nasıl Râ İzis'i, Güneş Toprak'ı tahtından indirdiyse, ana da

[22] "Eliaçık kişiliği büyük bir sevgi, sınırsız bir korku uyandırıyordu bende," der Madam de Noailles babası için. "İlkin şaşırtıyordu beni. Gördüğü ilk erkek şaşırtır küçük bir kızı. Her şeyin ona bağlı olduğunu çok iyi seziyordum."

baba tarafından tahttan düşürülür. Ve o zaman çocuğun durumu tepeden tırnağa değişir: günün birinde güçlü mü güçlü anasına benzer bir kadın olacaktı —şimdi artık hiçbir zaman egemen baba olamayacaktır; onu anasına bağlayan bağ, etkin bir ilerleme yarışıydı— babadansa, eli kolu bağlı, kendisine bir değer kazandırmasından başka şey bekleyemez. Oğlan çocuğu, bir yarış duygusu aracılığıyla babanın üstünlüğünü yakalar: kızsa bu üstünlüğü güçsüz bir hayranlıkla kabullenir. Freud'un "Elektra karmaşası" adını verdiği şeyin, onun öne sürdüğü gibi, cinsel bir arzu olmadığını daha önce belirtmiştim; bu, boyun eğme ve hayranlık içinde öznelik haklarından vazgeçip kendini nesne haline getirmektir. Baba kızma sevgiyle bakarsa, çocuk, varlığının yüce bir varlık tarafından doğrulandığını hisseder; başkalarının bin bir güçlük içinde elde etmek zorunda oldukları bütün değerlerle donatılır; tüm arzuları doyurulmuş kutsal bir varlık haline getirilmiştir. Ömür boyunca, büyük bir özlemle bu doluluğu ve dinginliği arayabilir. Baba sevgisinden yoksunsa, ölene dek suçlu ve mahkûm hissedebilir kendini; ya da varlığının değerlendirilmesini başka yerlerde arayıp babasına karşı kayıtsız, hatta düşman olabilir. Ayrıca dünyanın anahtarları yalnız babanın elinde değildir: bir aksilik çıkmadıkça bütün erkekler katılır büyülü erkek etkisine; onları babanın "yerine konmuş varlıklar" saymaya gerek yoktur. Büyükbabalar, ağabeyler, amcalar, dayılar, babanın erkek arkadaşları, eve girip çıkan erkek dostlar, öğretmenler, papazlar, hekimler erkek oldukları için, en dolaysız biçimde büyülerler küçük kızı. Yetişkin kadınların Erkeğe gösterdikleri heyecanlı saygı, onun bir anıt altlığı üstüne oturtulmasına yeter de artar.[23]

Çevresindeki her şeyi, küçük kızın saptadığı bu değerlendirilme sırasını doğrular. Tarih ve edebiyat bilgisi, şarkılar, beşikte dinlediği masallar hep erkeği yüceltir. Eski Yunan'ı, Roma

[23] Baba saygısına özellikle erkek çocukların en büyüğünde rastlanması ilginçtir: erkek, ilk dölle daha yakından ilgilenir çünkü; ana yeni doğan çocukların elinde kaldığı zaman büyük oğulu baba, kızını da büyük oğul avutur, ana da büyük bir sevgiyle bağlanır ona. Buna karşılık, en küçük kız babasına hiçbir zaman ortak-

İmparatorluğu'nu, Fransa'yı ve tüm ulusları kuranlar, yeryüzünü keşfedip işlemeye yarayan aletleri türetenler, dünyayı yöneten, resimlerle, heykellerle, kitaplarla dolduranlar hep erkeklerdir. Çocuk edebiyatı, mitologya, masallar erkeklerin kendini beğenmişliğinin ve arzularının yarattığı efsaneleri yansıtırlar: küçük kız dünyayı ve bu dünyadaki yazgısını hep erkek gözüyle görüp keşfeder. Erkek üstünlüğü ezicidir: Perseus, Herkül, David, Aikhilleus, Lancelot de Guesclin, Bayard, Napoléon... bir Jeanne d'Arc'a karşılık sürüyle erkek; üstelik onun da ardında, ermişlerin piri Saint Michel vardır! Ünlü kadınların yaşamlarını anlatan kitaplardan daha can sıkıcısı yoktur: büyük adamların yanında, bunlar, soluk birer resim gibidirler; üstüne üstlük, pek çoğu, bir erkek kahramanın gölgesindedir. Havva, salt kendisi için değil, Adem'e eşlik etsin diye ve onun kaburga kemiğinden yaratılmıştır; Kutsal Kitap'ta eylemleriyle sivrilen pek az kadın vardır: Ruth, kendine bir koca bulmaktan öte bir şey yapamamıştır. Esther, Assuérus'un önünde diz çökerek kendini Yahudilere bağışlatmıştır, ayrıca, Mardochée'nin elindeki uslu bir oyuncaktan başka bir şey değildir; Judith daha gözü pek davranmıştır, ama o da din adamlarının sözünü dinlemekteydi ve başarılarında insanın midesini bulandıran bir yan vardır: hiçbir zaman genç David'in göz kamaştıran, katkısız başarısıyla kıyaslayamayız bunu. Mitologyadaki tanrıçalar maymun iştahlı ya da havaidirler, hepsi Jupiter'in önünde titrer; Prometheus büyük bir çalımla gökteki ateşi çalarken, Pandora talihsizlik kutusu açar. Masallarda, ellerindeki ürkütücü gücü kullanan birkaç büyücü, birkaç cadı karı vardır elbet. Örneğin, Andersen'in *Cennet Bahçesi* adlı masalındaki Rüzgâr Ana, ilkel çağların Ana Tanrıçası'nı anımsatmaktadır: dört kocaman oğlu titreyerek onun buyruklarını yerine getirmekte, kötü davranışlarda bulundukları zaman Rüzgâr Ana onları dövüp çuvala tıkmaktadır. Ama bu büyücülerle cadı karılar çekici kişiler

sız sahip olamaz; hem büyük oğulu, hem de ablasını kıskanır; bakışlarını, babanın büyüleyici bir etkiyle donattığı ablaya ya da anasına çevirir, ya da ailesine başkaldırıp dışardan yardım arar. Kalabalık ailelerde, büyük kız, başka bir yoldan ayrıcalıklı bir yere kavuşur. Bu arada, bir sürü durum ve koşul babayı garip yeğlemelere götürebilir elbet, Ama bildiğim bütün durumlar, büyük kızla küçük kızın çelişik davranışlarını doğrulamaktadır.

değildirler. Erkeğin boyunduruğuna girmeyen peri kızları, deniz ve su perileri çok daha çekicidir; ancak onların da varlığı belirsizdir, pek az kişiselleşmişlerdir; özel yazgıları olmaksızın karışırlar insan dünyasına: Andersen'in küçük su perisi kadın haline geldiği gün aşkın boyunduruğunu ensesinde hisseder, kısmetine acı çekmek düşer. Gerek eski destanlarda, gerek çağdaş anlatılarda erkek ayrıcalıklı kahramandır. Madam de Ségur'ün kitapları bu kuralın dışında kalan garip örneklerdir: bunlarda kocanın, işin dışında tutulmadığı zaman gülünç bir kişiyi canlandırdığı anaerkil bir toplum anlatılır; ama babanın imgesi, gerçek yaşamdaki gibi, genellikle anlı şanlıdır. *Little Women*'daki (Küçük Kadınlar) kadın dramları, yokluğuyla tanrılaştırılmış babanın koruyucu kanatları altında oluşur. Serüven romanlarında, dünya gezisine çıkan gemilerle denizci gibi gezip dolaşan, vahşi ormanda ekmek ağacının meyvesiyle beslenenler hep oğlan çocuklardır. Bütün önemli olaylar erkeklerin başına gelir. Gerçek yaşam da bu roman ve efsaneleri doğrular. Küçük kız gazete okuduğu, büyüklerin konuşmalarını dinlediği zaman, dünyayı, bugün de eskisi gibi erkeklerin yönettiğini saptar. Hayran olduğu Devlet Başkanları, generaller, keşifçiler, müzikçiler, ressamlar erkektirler; yüreğini küt küt attıranlar da öyle.

Bu büyüleyici etki doğaüstü dünyaya da yansır. Dinin kadınların yaşamında oynadığı rolden ötürü, erkek kardeşinden daha çok anasının egemenliğinde olan küçük kız, genellikle, dinin etkisinde de daha çok kalır. Batı dinlerindeyse, Tanrı Baba erkektir, erkeklere özgü bir yüklemle: kar gibi beyaz, gür bir sakalla bezenmiş yaşlı bir dededir.[24] Hıristiyanlar için, İsa, etten kemikten yapılmış, uzun, sarı sakallı bir erkektir. Tanrıbilimcilere göre, meleklerin cinsi yoktur; ama erkek adları taşır, güzel yüzlü oğlanlar halinde çıkarlar karşımıza. Tanrı'nın yeryüzündeki özel görevlileri:

[24] "Öte yandan, artık Tanrı'yı *görememek*'ten rahatsız olmuyordum, çünkü kısa bir süredir onu rahmetli dedemin çizgileriyle düşlemeyi başarmıştım; bu imge, doğrusunu isterseniz, daha çok insaniydi; ama dedemin başını gövdesinden ayırıp zihnimde, kar beyaz bulutların çevrelediği gök mavisi bir zemine oturtarak hemencecik tanrılaştırmıştım onu," der Yassu Gauclère *l'Oragne bleue*'de.

yüzükleri öpülen Papa ile başrahipler, ayini yöneten, vaaz veren papaz, günah çıkarılan rahip, hep erkektirler. İnancı tam bir küçük kız için, ölümsüz babayla ilintileri yeryüzündeki babayla ilintilerine benzer; bunlar kuruntusal alanda kaldıklarından, küçük kız, çok daha temel bir istifayla bile karşılaşabilir. Hele Katolik dini, kızlar üzerinde en sarsıcı etkiyi yapar. Kutsal Bakire, meleğin sözlerini diz çökerek dinler: "Tanrı'nın sadık *kuluyum*," diye karşılık verir. Marie-Madeleine İsa'nın ayakları dibine çökmüş, uzun kadınsı saçlarıyla ayaklarındaki kanı silmektedir. Ermiş kadınlar, ışıl ışıl ışıldayan İsa'ya sevgilerini diz çökerek bildirirler. Çocuk, günnük kokuları arasında diz çökerek kendini Tanrı'nın ve meleklerin bakışma bırakır: bir erkek bakışıdır bu. Kadınların kullandığı gizemsel dille aşk dili arasındaki benzerliğe sık sık parmak basılmıştır; örneğin, Sainte Thérèse de l'Enfant Jésus şunları yazar:

Ey sevgili, senin aşkına şu dünyada bakışının yumuşaklığını görmemeye, dudaklarının anlatılmaz öpüşünü duymamaya razı oluyorum, ama yalvarırım sana, aşkının ateşiyle yak beni...

Sevgilim, ilk gülümsemenle
Tattır bana yumuşaklığı.
Ah, ah! bırak beni geleyim,
Ateşler içinde yanarak kalbine gizlenmeye!

Kutsal bakışının büyüsüne kapılmak, aşkının kurbanı olmak istiyorum. Günün birinde, umudum var buna, üstümde eriyip aşk yuvasına götüreceksin beni, en sonunda o ateşli uçuruma sürükleyecek, sonsuza dek onun mutlu kurbanı yapacaksın.

Ancak, bu iç dökmelerin ille de cinsel olduğu sonucuna varmamak gerekir; tam tersine, kadının cinselliği geliştikçe, çocukluğundan beri erkeğe beslediği dinsel duyguya dönüşmektedir. Küçük kızın, günah çıkardığı papazın karşısında ya da tek başına dua ettiği sunağın önünde, sonraları sevgilisinin kollarında duyacağına

benzer bir ürperme geçirdiği doğrudur: çünkü kadın sevgisi, bir bilincin, kendini aşan bir varlık için nesne haline geldiği bir yaşantı biçimidir; kendini Tanrı'ya adamış genç kadın da kilisenin gölgesinde aynı edilgin hazları tadar.[25]

Ellerinin arasına gömdüğü yüzüyle diz çöktüğü zaman, kendi varlığından vazgeçişin yarattığı mucizeyi tanır: secdeye varmış olarak göğe yükselir; kendini Tanrı'nın kollarına bırakışı, bulutlarla meleklerin ortasında Cennet'e Uçma'sını sağlar. Yeryüzündeki geleceğini işte bu mucize dolu yaşantı üzerine oturtur. Çocuk bu geleceği daha başka yollardan da keşfedebilir: her şey onu, düşlerinde kendisini, şan şeref göklerine doğru uçurulmak üzere erkeklerin kollarına bırakmaya çağırır. Mutlu olabilmek için sevilmek gerektiğini öğrenir; sevilmek içinse, aşkı beklemek gereklidir. Kadın, Ormanda Uyuyan Güzel, Peri Masalı, Külkedisi, Karbeyaz'dır, her şeyi erkekten alan ve onun egemenliğine boyun eğen varlıktır. Şarkılarda, masallarda, delikanlının düşlerindeki kadını aramaya gittiğini görürüz; bunun için deniz canavarlarını ikiye biçer, devlerle dövüşür; kadın bir kaleye, bir saraya, bir bahçeye, bir bodruma kapatılmış, bir kayaya zincirlenmiştir, tutsaktır, uykudadır: beklemektedir. *Günün birinde Prens'im gelecek... Some day he'll come along, the man I love* (Gelecek günün birinde sevdiğim adam...) halk şarkılarındaki bağlantı dizeleri onun kulağına hep sabır ve umut düşleri fısıldar. Bir kadın için en yüce gereklilik, bir erkeğin gönlünü çelmektir; gözü pek, serüven düşkünü olsalar bile, bütün kadın kahramanların özlediği ödüldür bu; ve çoğunlukla kendilerinden güzelliğin dışında bir erdem beklenmez. Bu durumda, bedensel görünüşün küçük kız için akıldan çıkmayan bir saplantı haline gelişini anlamak kolaylaşıyor; ister prenses, ister çoban kızı olsunlar, aşkı ve mutluluğu elde edebilmek için güzel

---

[25] Kadınların, İtaly İspanya, Fransa gibi Katolik ülkelerde, İskandinav ve Anglo-Sakson ülkeleri gibi Protestan ülkelerine oranla çok daha edilgin, erkeğe teslim edilmiş, köleleştirilmiş ve küçük düşürülmüş olduğuna kuşku yoktur. Bu da, büyük ölçüde, kadınların tutumundan gelmektedir: Meryem Ana'ya duyulan saygı, günah çıkarmak vb. şeyler onları kendi kendine eziyete götürmektedir.

olmaları gerekmektedir; çirkinlik müthiş bir acımasızlıkla kötülüğe özdeş sayılır ve çirkin kızların başına gelen talihsizliklerin işledikleri suçların mı, yoksa çirkinliklerinin mi cezası olduğu pek bilinmez. Görkemli bir geleceğe adanmış güzel genç kızlar ilkin kurban rolünde çıkarlar karşımıza; Geneviéve de Brabant'nın, Grisélidis'in öyküleri sanıldığı kadar çokcuksu değildir; aşk ve acı, insanı sarsacak biçimde iç içedir bu öykülerde; kadın, ancak çamura battıktan sonra hak kazanır en görkemli utkulara; küçük kız, karşısındaki ister Tanrı, ister bir erkek olsun, benliğinden tam anlamıyla vazgeçtiği an olağanüstü bir güce erişeceğini öğrenir: ona en yüce kalelerin kapısını açan bir tutkuya, eziyet düşkünlüğüne kapılır. Kana bulanmış, ak pak vücuduyla aslanların pençesi altında yatan Sainte Blandine, camdan yapılmış tabutunda ölü gibi uzanan Karbeyaz, Ormanda Uyuyan Güzel, baygın Atala, ölesiye hırpalanmış edilgin, yararlı, diz çökmüş, küçük düşürülmüş, yumuşak başlı kadın kahraman örnekleri olarak, kız kardeşlerine eziyete uğramış, yüzüstü bırakılmış, yazgısına boyun eğmiş güzelliğin büyüleyici etkisini öğretirler. Erkek kardeşi kahraman rolü oynarken, küçük kızın kurban rolünü benimsemesine şaşmamak gerekir: tanrıtanımazlar onu aslanlara atar, Mavi Sakal saçından tutup yerlerde sürür, kral kocası ormanın derinliklerine sürgün eder; o da bütün bunlara boyun eğer, acı çeker, can verir ve o anda ünlerin en büyüğüne erer. Madam de Noailles, anılarının bir yerinde: "Daha küçücük bir kızken, erkeklerin sevecenliğini üzerime çekmek, onları kaygılandırmak, onlar tarafından kurtarılmak, onların kollarında ölmek isterdim" der. Marie le Hardouin'in *la Voile noire* (Kara Yelkenli) adlı yapıtında bu eziyet düşkünlüğünün iyi bir örneğini buluruz.

7 yaşında, hangi kaburga kemiğimden olduğunu unuttum, ilk erkeğimi yarattım. İnce, uzun boylu, son derece genç, kolları yeri süpürecek kadar uzun, kara saten giysili biriydi bu. Güzelim sarı saçları, dalga dalga omuzlarına dökülüyordu... Edmond adını vermiştim ona... Derken, günün birinde iki kardeş kattım yanına...

Karalara bürünmüş bu üç sarışın kardeş: Edmond, Charles ve Cédric anlatılmaz mutluluklar yaşattılar bana. İpek çoraplı ayakları öylesine güzel, elleri öylesine kırılgandı ki, yaptıkları her hareket yüreğimi eritiyordu... Ben de kız kardeşleri Marguerite oldum... Kendimi onların keyfine göre hareket eden, her dediklerini yerine getiren bir insan olarak düşünmek hoşuma gidiyordu. Büyük ağabeyim Edmond'un yaşayıp yaşamamam konusunda karar verme hakkına sahip olduğunu düşlerdim. Başımı kaldırıp yüzüne bakmama izin yoktu. En küçük şeyi bahane ederek kırbaçlatıyordu beni. Bir şey söylediği zaman korku ve pişmanlıkla öylesine allak bullak oluyordum ki, "Evet, yüce efendimiz," "Hayır, yüce efendimiz"den başka karşılık veremiyor ve kendimi sersemin biri gibi hissetmekten garip bir zevk alıyordum... Bana çektirdiği acı dayanılmaz hale gelince, "Teşekkür ederim, yüce efendimiz" diye mırıldanıyor, acıdan bayılmak üzereyken, bağırmamak için, dudaklarımı eline bastırıyordum; o anda, içimden gelen bir atılım yüreğimi paralıyor, insanın mutluluktan ölmek istediği ender durumlardan birine giriyordum.

Küçük kız, az ya da çok erken yaşlarda, aşk çağına geldiğini düşlemeye başlar: 9-10 yaşlarında süslenmekten hoşlanır, giysisinin göğüs kısmını pamukla ya da bezle doldurur, kadın kılığına girer. Ama erkek çocuklarla cinsel deneylere girişmez: onlarla birlikte gizli köşelere gidip "şeylerini gösterme" oyunu oynasa bile, bu, salt cinsel merakındandır. Düşsel aşk oyunlarındaki arkadaşıysa, ya doğrudan doğruya hayali ya da gerçek bireylerden birine bakılarak çizilmiş bir büyüktür: ikinci durumda, çocuk bu insanı uzaktan sevmekle yetinir. Colette Audry'nin anılarında,[26] bu çocuksu hülyaların iyi bir örneğini buluruz; anlattığına göre, beş yaşındayken keşfetmiştir aşkı.

Örneğin yemek odasındaki iskemlelerden birini at yapıp üstüne bindiğim ya da uyumazdan önce kendimi okşarken erdiğim doyu-

[26] *Aux Yeux du souvenir* (Anı Gözüyle).

mun, çocukluk çağındaki küçük cinsel zevklerle ilgisi yoktu tabii... Bu duyguyla o zevk arasındaki biricik ortak yan, ikisini de büyük bir titizlikle çevremden gizleyişimdi... Bu delikanlıya duyduğum aşk, uyumazdan önce, harika öyküler tasarlayarak onu düşünmekten öteye geçmiyordu. Privas'da, sırayla âşık oldum babamın bütün büro şeflerine... Gidişlerine hiçbir zaman pek fazla üzülmüyordum, çünkü sevda hülyalarımı yönelttiğim birer bahaneden başka bir şey değildiler benim için... Akşamları, yatakta, çok genç ve utangaç oluşumun öcünü alıyordum. Her şeyi kılı kırk yararak hazırlıyor, sevgilimi gözümün önüne getirmekte hiç güçlük çekmiyordum, asıl önemlisi, içerden görebilmek üzere, kendimi başka kalıba sokmaktı, çünkü 'ben' olmaktan çıkıp, 'o' haline geliyordum. Her şeyden önce güzeldim ve 18 yaşındaydım. Bir şekerleme kutusunun büyük yardımı oldu bu konuda: üzerindeki güvercinle kuşatılmış iki genç kız resmi bulunan, dikdörtgen biçiminde, yassı bir kutuydu bu. Ben, uzun muslin giysili, saçları kısa kesilip lüle lüle taranmış esmer kızdım. On yıldır ayrıydım sevgilimden. O, şakakları kırlaşmış olarak dönüyor ve bu harika yaratığı görünce allak bullak oluyordu. Kız onu şöyle böyle anımsıyormuş gibi yapıyor, son derece doğal, kayıtsız ve akıllıca davranıyordu. Bu ilk karşılaşma için gerçekten parlak konuşmalar hazırlıyordum. Tabii arkasından bir sürü yanlış anlama, zorlu bir gönül çelme, umut kırıklığı ve kıskançlıkla dolu korkunç saatler geliyordu onun için. En sonunda, kendini tutamayıp aşkını açığa vuruyordu. Kız, sessizce onu dinliyor ve adam tüm umutlarını yitirdiği an, öteden beri kendisini sevdiğini itiraf ediyor, kısa bir süre kucaklaşıyorlardı. Sahne, genellikle, akşamüstü, bir park sırasında geçiyordu. Birbirine sokulmuş iki karaltıyı görüyor, seslerin mırıltısını işitiyor, aynı zamanda sıcacık vücutların birbirine değişini hissediyordum. Ama bundan sonra her şey eriyip gidiyordu... hiçbir zaman değinmiyordum evlilik sorununa...[27] *Ertesi gün, yataktan kalkarken azı-*

[27] M. le Hardouin'in kendine eziyeti erek edinen düşlerinin tersine, C. Audry'ninkiler başkasına eziyet etme arzusuyla yüklüdürler. O, sevgilinin yaralanmasını, tehlike içersinde olmasını ve epey küçük düşürüldükten sonra, kendisi tarafından kurtarılmasını diler. Bu, hiçbir zaman edilginliği kabul etmeyecek, insani özerkliğini alnının teriyle kazanmaya çalışacak bir kadının özelliğidir.

cık üstünde duruyordum bu konunun. Nedendir bilmem, sabunluyken aynaya bakınca, yüzümü çok güzel buluyordum (başka zamanlarsa hiç de öyle gelmiyordu), içim umutla doluyordu. Bıraksalar, geleceğin yolu üzerinde, ta uzaklarda beni bekleyen bu geri atılmış, bulutlu yüzü saatlerce seyrederdim. Ama hemen bitirmek gerekiyordu temizlik işini: sabun köpükleri gider gitmez her şey sona eriyor, hiç mi hiç ilgimi çekmeyen o şapşal çocuk suratlıyla karşı karşıya kalıyordum yeniden.

Oyunlar ve düşler küçük kızı edilginliğe yöneltir; ancak, kadın olmazdan önce insandır; ve daha küçük yaştan, kadınlığı kabul etmenin, kişiliğinden vazgeçmek ve kendini sakatlamak olduğunu bilmektedir; kişiliğinden vazgeçmek çekici görünse de, kendini sakaltamak iğrençtir. Erkek, Aşk henüz çok uzaklarda, geleceğin sisleri arasındadırlar; küçük kız, o sırada, erkek kardeşleri gibi etkinlik ve özerklik aramaktadır. Çocuklar için özgürlüğün yükü ağır değildir, çünkü sorumluluk getirmez; onlar, büyüklerin kanadı altında güvenlik içinde hissederler kendilerini: kendi varlıklarından kaçma eğiliminde değildirler. Yaşam karşısında içinden gelen atılım, oyuna, gülmeye, serüvene düşkünlüğü küçük kızı aile çemberini dar ve sıkıcı bulmaya götürür. Anasının yetkesinden sıyrılmak ister. Bu, erkek çocukların kabul etmek zorunda kaldıklarından daha günlük ve yakın bir yetkedir. Pek ender olarak Colette'in sevgiyle anlattığı "Sido" örneğindeki gibi anlayışlı ve gizlidir. Hemen hemen hastalıklı durumları —oysa çok yaygındır bunlar[28]—, anaanın bir çeşit cellat haline geldiği egemenlik ve eziyet içgüdülerini çocuk üzerinde doyurduğu durumları saymasak bile, kız çocuğu, onun yüce bir varlık olduğunu göstermekte kullanacağı ayrıcalıklı nesnedir; bu heves, çocuğu başkaldırmaya iter. Yine C. Audry, sıradan bir ana karşısında, sıradan bir kızın başkaldırışını anlatır:

[28] V. Leduc'ün *L'Asphyxie* (Havasızlıktan Bunalma), S. de Tervagnes'ın *La Haine maternelle* (Anaya Duyulan Nefret), H. Bazin'in *Vipére au poing* (Yumruklu Engerek) adlı yapıtlarına bakınız.

Ne denli çocuksu olursa olsun, doğruyu söyleyemezdim, çünkü annemin karşısında hiçbir zaman suçsuz hissedemiyordum kendimi. Temel varlık durumundaki büyük insandı o ve ben, bundan ötürü ona kızıyordum, öyle ki, hâlâ bu öfkenin kötü etkilerinden kurtulabilmiş değilimdir. İçimde, her an en canlı biçimde elimin altında bulacağımdan emin olduğum fokur fokur kaynayan, korkunç bir yara vardı sanki... Annem çok sert, diye düşünmüyordum; buna hakkı yok, da demiyordum. Bütün gücümle: hayır, hayır, hayır, diye bağırıyordum. Yetkesinden, verdiği keyfi buyruklardan ya da yaptığı keyfi savunmalardan ötürü değil, beni mat etmek istemesinden *ötürü suçluyordum onu. Kimi zaman ağzıyla söylerdi bunu: dili söylemezse, gözleri, sesi söylerdi. Ya da başka hanımlara, çocukların, ıslatıldıktan sonra iyice yumuşadıklarını anlatırdı. Bu laflar, bir daha çıkmamacasına otururdu gırtlağıma; ne yutabilir, ne de kusabilirdim onları. Onun karşısındaki suçluluğumla kendime karşı duyduğum utanç işte bu öfkeden gelirdi (utanç diyorum, çünkü ne de olsa korkardım ondan, yaptıklarına karşılık verebilmek için elimde birkaç ters lafla bir iki saygısızlıktan başka silah yoktu), ama her şeye rağmen, övüncüm de öfkedeydi: o yara orda durdukça, ve bana hiç durmadan: mat etmek, yumuşak, ıslatmak, küçük düşürmek sözlerini tekrarlatan çılgınlık sürdükçe, yenilmeyecektim.*

Ana çoğu kez bütün etkisini yitirdiğinden, başkaldırma şiddetlenir. Çocuğa, bekleyen, olup bitene boyun eğen, yakınan, ağlayıp sızlayan, bağırıp çağıran kişi gibi gözükür: günlük gerçeklik içinde, bu rol insanı yüceltmez; kurban durumundaki ana küçük görülür, cadoloz karı sayılır, çocuğun nefretine hedef olur; yazgısı, tatsız tuzsuz *yineleme*'nin canlı örneği gibi gözükür: yaşam, onda, hiçbir yere varmadan, kendi kendini yineleyip durmaktadır; ev kadınlığına çakılıp kalmış, varlığın açılıp genişlemesini durdurmaktadır, bir ayakbağı, bir olumsuzluk simgesidir. Kızı ona benze-*mek* ister. Kadınlığın köleliğinden kurtulmuş oyuncu, yazar, öğretmen gibi kadınlara tapmırcasına saygı duyar; canla başla spora, okumaya

verir kendini, ağaçlara tırmanır, giysilerini yırtar, erkek çocuklarla yarışır. Çoğu kez, bütün gizlerini açtığı bir kız arkadaş seçer kendine; aşk gibi tekelci bir dostluktur bu ve işin içine, genellikle, cinsel gizlerin paylaşılması da girer: küçük kızlar, elde edebildikleri bilgileri birbirlerine aktarıp yorumlarlar. Kimi zaman bir üçgen kurulur ve küçük kızlardan biri arkadaşının erkek kardeşine tutulur: *Savaş ve Barış*'taki, can yoldaşı Nataşa'nın kardeşi Nikola'yı seven Sonya böyledir işte. Şöyle ya da böyle, bu dostluk gizlerle çevrilidir, ve çocuk, bu çağda, genellikle, birtakım gizlere sahip olmaktan hoşlanır; en önemsiz şeyleri giz haline getirir: merak edip de öğrenemediği şeylere karşı tepkisidir bu; ayrıca, kendini önemli kişi yapmanın bir yoludur; çocuk, her çareye başvurarak önemli kişi olmaya çalışır, büyüklerin yaşamına girmeyi dener, onlar hakkında yarı yarıya inandığı, kendisinin önemli bir rol oynadığı romanlar uydurur. Kız arkadaşlarının yanında, oğlanların küçümsemesine küçümsemeyle karşılık vermeye kalkışır; ayrı bir çete kurar, kikirdeşir, oğlanlarla alay ederler. Gerçekteyse; oğlanlar kendisini adam yerine koydukları zaman şişinir, kendini onlara beğendirmeye çalışır. Ayrıcalıklı insanlar sınıfından olsaydım keşke, der. İlkel göçebe kavimlerde kadını erkeğin boyunduruğuna sokan hareket, her yeni kadın adayında yazgısının geri çevrilmesi biçiminde dışa vurur: kızdaki aşkınlık, içkinliğin saçmalığını mahkûm eder. Yol yöntem kurallarıyla dizginlenmek, giysileri içinde rahat hareket edememek, ev işine köle olmak, bütün atılımlarında kösteklenmek canını sıkar; bu konuda yapılan yığınla soruşturma[29] hemen hemen aynı sonucu vermiştir: oğlanlar —tıpkı Eflâtun gibi— kız olmayı akıllarına bile getirmediklerini söylerken, kızların hemen hepsi erkek olmadıklarına yanmaktadırlar. Havelock Ellis'in derlediği rakamlara göre, yüz oğlandan ancak biri kız olmayı istiyor: kızlarınsa % 75'ten fazlası erkek olmayı yeğliyor. Karl Pipal'ın yaptığı (Badouin'in *l'Ame enfantine* "Çocuk

[29] Bir İsviçre okulu bunun dışındadır; orda, son derece ayrıcalıklı bir rahatlık ve özgürlük içinde karma eğitim gören kızlarla oğlanlar durumlarından hoşnut olduklarını bildirmişlerdir: ama böylesi çok enderdir. Kızların da erkekler kadar mutlu *olabileceklerine* kuşku yok; ama bugünkü toplumda, hiç de öyle değildirler.

Ruhu" adlı yapıtında anılan) soruşturmaya göre, 12-14 yaşlarında 20 oğlandan 18'i kız olmaktansa her şeye razı olduklarını söylemişler; 22 kızınsa, 10'u erkek olmak isterdim, demiş. Nedenleriyse şunlar: "Oğlanların durumu kızlardan iyi: kadınlar gibi acı çekmiyorlar... Erkek olsaydım, annem beni daha çok severdi... Oğlanların yaptığı işler daha ilingiç... Erkek çocuk okumaya daha yatkın... Kızları korkutarak eğlenirdim... Oğlanlardan korkmazdım... Oğlanlar daha özgür... Oyunları daha eğlenceli... Giysileri rahatsız edici değil..." Hele bu sonuncu gözlem sık sık söz konusu edilmekte: kızların hemen hepsi entarileri içinde rahat edemediklerinden, hareketlerinde özgür olamadıklarından, açık renkli eteklikleri lekelenmesin diye dikkatli davranmak zorunda kalışlarından yakınmaktadırlar. 10-12 yaşlarına doğru, kızların çoğu "yarım kalmış oğlan", yani oğlan olabilme izninden yoksun çocuklardır. Bu, yalnızca acısını çektikleri bir yoksunluk ya da haksızlık değildir, ayrıca, onlara uygulanan düzen düpedüz sağlığa aykırıdır. Onlarda yaşamın gelişip serpilmesi önlenir, kullanılmayan acarlıkları sinirliliğe dönüşür; akıllı uslu uğraşları enerjilerinin tümünü tüketmeye yetmez; canları sıkılır: gerek can sıkıntısından, gerek acısını çektikleri aşağılıktan ötürü, tatsız tuzsuz, romansı hülyalara kaptırırlar kendilerini; bu kolay kaçışa alışır, gerçeklik duygusunu yitirirler; düzensiz bir coşkuyla kapılırlar duygulanımlarına; eylemde bulunamadıkları için, ciddi konularla başı kıçı belirsiz lafları birbirine karıştırarak hababam konuşurlar; yüzüstü bırakılmış, "anlaşılmamış" varlıklar halinde, kendine hayranlıkta ararlar avuntuyu: bir roman kahramanı gibi görürler kendilerini, ve bu kahramana hem hayranlık duyar, hem de acırlar: gönül avcısı ve oyuncu olmaları çok doğaldır: bu kusurlar, erginlik çağında iyiden iyiye artar. Sıkıntıları sabırsızlık, sinir nöbeti, ağlama biçiminde dışa vurur; ağlamaya bayılırlar —ki bu düşkünlük, sonradan, bir sürü kadında devam edecektir—, bunun başlıca nedeni kendilerini kurban gibi görmeleridir: böylece hem yazgılarının sertliğini kınamış, hem de kendilerini acındırmış olurlar. "Küçük kızlar ağlamayı öylesine severler ki, bu işin iki yanlı tadını çıkarmak üzere gidip ayna karşısında ağlayanlara bile

rastlamışımdır," der Başrahip Dupanloup. Yaşadıkları dramların çoğu aile içi ilintilere bağlıdır; analarıyla aralarındaki bağları koparmak isterler: kimi zaman analarına düşmandırlar, kimi zaman da onun tarafından korunma gereksinimleri olanca keskinliğiyle sürer; babanın sevgisini kazanmak hoşlarına gider; kıskanç, alıngan ve şımarıktırlar. Çoğu kez, koskoca romanlar yaratırlar kafalarında; kendilerini edinilmiş bir kız gibi görürler, anaları babaları üveydir; gizli bir yaşam yakıştırırlar onlara; ilintileri konusunda düşler kurarlar; babalarını anlaşılmamış, mutsuz, karısmda kızının olabileceği kadar kusursuz bir eş bulamamış bir erkek olarak düşünmeye bayılırlar; ya da tam tersine, annelerinin babalarını sert ve kaba bulduğunu, onunla bedensel ilişki kurmaktan tiksindiğini hayal ederler. Hayal oyunları, güldürüler, çocuksu ağlatılar, düzmece çoşkunluklar, gariplikler falan filan... bütün bunların kökenini akıl sır ermez kadın ruhunda değil, çocuğun içinde bulunduğu durumda aramak gerekir.

Kendini özne, özerklik, aşkınlık, mutlak varlık gibi hisseden bir birey için, özünde, bir veri olarak aşağılığı bulmak çok garip bir yaşantıdır: kendini Biri diye ortaya koyan kişinin, başkalık olduğunu keşfetmesi akıl almaz bir denemedir. Dünyayı öğrenirken kadın olduğunu yakalayan küçük kızın başına gelense budur işte. İçinde bulunduğu küre, dört bir yanından, erkek evreniyle çevrili, sınırlıdır, onun egemenliğindedir: ne denli yükseğe çıkarsa çıksın, ne denli uzağa giderse gitsin, başının üstünde hep bir tavan bulacak, birtakım duvarlar yolunu kesecektir. Erkeğin tanrıları göğün öylesine ırak bir köşesindedirler ki, gerçekte, tanrı falan yoktur onun için: küçük kızsa, insan yüzlü tanrılar arasında yaşar.

Bu durum yalnız kadınlara özgü değildir. Kendilerine aşağılayarak bakan bir uygarlığa ancak belli oranda katılmış olan Amerikan Zencilerinin durumu da aynıdır; Richard Wright'ın *Native Son*'ındaki (Kara Çocuk) Big Thomas'ın daha yaşamının şafağından büyük bir acıyla hissettiği şey, derisinin rengine kazılmış olan kesin aşağılıktır, şu ilençli başkalık'tır: başını kaldırıp geçen uçaklara bakar ve sırf kara derili olduğu için göğün kendisine yasak ol-

duğunu bilir. Küçük kız da, sırf kadın olduğu için denizinden kutbuna dek binlerce serüvenin, binlerce sevincin kendisine yasak olduğunu bilir: kötü yakada dünyaya gelmiştir. Ama en büyük ayrım, Zencilerin yazgılarına başkaldırarak katlanmalarıdır: hiçbir ayrıcalık ödünlemez bu yazgının sertliğini; kadınsa suç ortaklığına çağrılır. İncelememizin giriş bölümünde,[30] kendini yüce bir özgürlük biçiminde görmek isteyen öznenin yanıbaşında, her varolanda, gerçeğe uymayan bir istifa ve kaçma arzusu bulunduğunu belirtmiştim; analar babalar, eğiticiler, kitaplar ve efsaneler, kadınlar ve erkekler küçük kızın gözü önüne hep edilginliğin allı pullu zevklerini sererler; daha küçük yaştan bunları tatmayı öğretirler ona; edilginlik eğilimi gittikçe tuzağa düşürücü olur; küçük kız da, aşkınlığı gün günden sertleşen direnmelerle karşılaştığı için, ister istemez kapılır bu eğilime. Ancak, edilginliği kabul etmekle, kendisine dışardan, zorla benimsetilen bir yazgıyı da direnmeden benimsemiş olur, ve bu kara yazgı onu ürkütür. Bir oğlan, ister gözü yukarlarda, ister sersem, ister çekingen olsun, hep açık bir geleceğe doğru atılır; denizci ya da mühendis olacak, köyde kalacak ya da kente gidecek, dünyayı görecek, zengin olacaktır; önceden kestirilmeyen olanakların kendisini beklediği gelecek karşısında özgür hisseder kendini. Küçük kızsa eş, ana, büyükanne olacak; evine tıpkı anası gibi bakacak, çocuklarını tıpkı anası gibi yetiştirecektir: 12 yaşındadır ve yazgısı çoktan göğe kazılmıştır; her geçen gün, kendisi oluşturmadan keşfedecektir bu yazgıyı; bütün aşamaları önceden saptanmış olan ve her tanrının günü kaçınılmaz bir biçimde üstüne yürüdüğü bu yaşamı hem merak, hem de korkuyla düşünür.

İşte bu yüzden, küçük kız, erkek kardeşlerinden daha çok uğraşır cinsel gizlerle; oğlanlar da bu konuyla yakından ilgilidirler elbet; ama gelecekteki kocalık, babalık görevleri, en çok merak ettikleri şeyler değildirler; evlilikte, analıktaysa küçük kızın tüm yazgısı yatar; ve gizlerini yakaladıkça, vücudunu büyük tehlikeler içinde

[30] 31 ve 32. sayfalara bakınız.

görmeye başlar. Analığın büyüsü yitip gitmiştir: er ya da geç, az ya da çok tutarlı bir biçimde öğrenmiş olsun, artık çocuğun ana karnına rastgele girmediğini ve ordan sihirli bir değnek dokunur dokunmaz çıkmadığını bilmektedir; müthiş sıkıntılarla bu konuyu düşünür. Çoğu kez, asalak bir varlığın vücudunda gelişip büyümesini artık harika bir olay gibi görmemeye başlar; hatta, ürker bu canavarca şişmeden. Ayrıca, nasıl çıkacaktır o kocaman bebek karnından? Doğum sırasındaki çığlık ve acılardan hiç söz edilmemiş olsa bile, birtakım kaçamak konuşmalar yakalamış, Kutsal Kitap'taki: "Acılar içersinde doğuracaksın" lafını okumuştur; aklından hayalinden geçmeyecek acıların kendisini beklediğini sezinler; göbeğinin çevresinde bir sürü garip ameliyat yaratır; dölütün makat kanalıyla dışarı atılacağını varsaysa da, içi rahat etmez: doğum sürecini keşfettiklerini sanan küçük kızlarda sinirsel kabızlıklara rastlanmıştır. Eksiksiz açıklamalar da pek yardımcı olmaz: şişme, yırtılma, kanama imgeleri aklından çıkmaz. Kız çocuğunun hayal gücü ne denli güçlüyse, bu imgeler karşısında o denli duyarlı olacaktır; ama hayal gücü en zayıf olanlar bile bu konuyu düşündükçe soğuk terler dökecektir. Colette, annesinin kendisini, Zola'da bir doğumun betimlenişini okuduktan sonra bayılmış olarak bulduğunu anlatır.

Yazar doğumu "çarpıcı bir laf ve ayrıntı bolluğu içinde, bedensel açıdan kılı kırk yararak, renkleri, davranışları ve çığlıkları olanca canlılığıyla vererek anlatıyordu, bütün bunlarda, köyde büyümüş bir kız olarak edindiğim huzur dolu bilgiden eser yoktu. Minicik bir dişi olarak kendimi tehlikede, her şeye kanan, ürkmüş bir kız gibi hissettim... Gözümün önündeki başka sözcükler çatlayacakmış gibi gerilen etten, pislikten, kirli kandan söz ediyordu... Kaçak avcıların, vurur vurmaz mutfağa attıkları tavşan yavruları gibi boylu boyunca, hemen oracıktaki çimenlerin kollarına uzanıverdim."

Büyüklerin söylediği yatıştırıcı sözler çocuğun kaygısını dağıt-

maz; büyüdükçe, yetişkinlerin sözüne inanmamayı öğrenir; çoğu kez, insan soyunun devamı konusunda yalanlarını yakalamıştır; ayrıca, en korkunç şeyleri olağan saydıklarını da bilir; çok şiddetli bir bedensel sarsıntı geçirdi: bademcikleri alındı, dişi çekildi, dolamalı parmağı neşterle yarıldıysa, bunların verdiği sıkıntının anısını doğuma yansıtacaktır.

Gebeliğin ve doğumun bedensel özelliği çocuğun aklına hemen karı-koca arasında "bedensel bir şeylerin" geçtiğini getirir. "Aynı kandan olma çocuk, an kan, karışık kan" gibi deyimlerde geçen "kan" sözcüğü de çocuğun hayal gücüne yön verir; insan bu lafları duyduktan sonra, evlenildiği zaman görkemli bir törenle kanların birbirine karıştığını sanır. Ama bu "bedensel şey" çoğu kez işeme ve kaka etme dizgesine bağlıymış gibi gözükür; çocuklar, özellikle, erkeğin kadının içine işediğini sanırlar. Cinsel birleşme *pis* bir iş sayılır. Buysa, "pis" şeyleri en sert yasaklarla çevreleyen çocuk zihnini allak bullak eder: peki ama, büyükler nasıl olup da bu pis şeyleri yaşamlarına katmaktadırlar? Çocuk, ilkin, keşfettiği şeylerin saçmalığıyla korunmaktadır rezillikten: işittiklerine, okuduklarına, gördüklerine hiçbir anlam verememektedir; her şey gerçekdışıymış gibi gelir ona. Carson Mac Cullers'in *The member of the wedding* (Evlenme Töreni Üyesi) adlı sevimli kitabındaki genç kadın kahraman komşularını yatakta çıplak görür; öykünün tuhaflığı ona hiç önem vermemesine yol açar:

Mevsim yaz, günlerden pazardı, Marlowe'ların kapısı açıktı. O, yalnız odanın, komodinin bir parçasıyla, Mrs. Marlowe'un korsesinin atıldığı yatağın ayakucunu görebiliyordu. Ama dingin odada, anlayamadığı bir gürültü vardı, eşiğe doğru yürüdü ve gördüğü şey karşısında öylesine şaşırdı ki: Mr. Marlowe nöbet geçiriyor! diye bağırarak mutfağa attı kendini. Bérénice koridora fırlamıştı, odaya bakınca, dişlerini gıcırdatıp kapıyı küt diye kapatmaktan başka bir şey yapmadı... Frankie, olup biteni anlamak için Bérénice'i sorguya çekmeye çalışmıştı. Bérénice, aman canım, bayağı insanlar! diyerek karşılık vermiş, sonra, evdeki birine saygı

gösterip kapılarını kapatsalar bari, diye eklemişti. Frankie, bu birinin kim olduğunu biliyor, ama yine de hiçbir şey anlayamıyordu. Ne biçim bir nöbetti bu? diye sordu. Bérénice'se, yalnızca: "Aman yavrum, sıradan bir nöbet işte!" dedi. Ve Frankie, sesinden, bütün gerçeğin kendisine söylenmediğini anladı. Ondan sonra da, Marlowe'ları hep bayağı insanlar diye anımsadı..

Çocuklar yabancılara karşı uyarılırken, önlerinde cinsel bir olay yorumlanırken, genellikle hasta, manyak, çılgın sıfatları kullanılır; en kolay açıklamadır bu; sinemada bacağı yanındaki adam tarafından okşanan, yoldan geçen birinin pantolonunun önünü açıp kendisine şeyini gösterdiğine tanık olan küçük kızlar, çılgınlarla karşı karşıya olduklarını sanırlar; çılgınlığa rastlamak hoş bir şey değildir elbet: bir sara nöbeti, bir isteri nöbeti, korkunç bir kavga büyüklerin dünyasındaki düzeni bozar, ve bu gibi olaylara tanıklık eden çocuk tehlikeye düşer; ama bir toplumda nasıl serseriler, dilenciler, tiksinç yaralı sakatlar varsa, birtakım olağandışı kişiler de bulunabilir ve bu toplumun temelini sarsmaz. Çocuk, asıl, anasıyla babasının, dostlarının, öğretmenlerinin, gizli gizli birtakım anlaşılmaz törenler düzenlediklerinden kuşkulandığı zaman korkar:

Bana ilk kez cinsel ilintilerden söz edildiği zaman, böyle bir şeyin olamayacağını, olsaydı anamla babam arasında da olması gerektiğini, benimse onları alabildiğine saydığımı bildirdim. Öyle tiksindirici bir şey ki bu, ben, hiçbir zaman yapamam, diyordum. Ne yazık ki, kısa bir süre sonra, anamla babamın yaptıklarını işitip aldandığımı görecektim... Korkunç bir andı o; yorganı başıma çekip kulaklarımı tıkadım, ve keşke binlerce kilometre uzaklarda olsaydım dedim.[31]

Giyimli kuşamlı, insana yol yöntem, ölçülülük, akıllılık dersleri veren insan imgesinden, boğuşan iki çıplak hayvan imgesine nasıl

[31] Dr. Liepmann'ın, *Jeunesse et sexualité* (Gençlik ve Cinsellik) adlı yapıtında anılan bir örnek.

geçmeli? Üstüne oturtuldukları anıt altlığını sarsan, göğü kapkara eden bir şey, büyüklerin kendi kendilerini yadsımaları var burda. Çocuk, çoğu kez, büyük bir inatla reddeder bu çirkin buluşu: "Anam babam yapmaz öyle şey," der. Ya da cinsel birleşmeye edepli bir görünüş kazandırmaya çalışır: "İnsan çocuk istediği zaman," diyordu küçük bir kız, "doktora gidilir; soyunulur, gözler bağlanır, çünkü yapılan şeyin görülmemesi gerekir; doktor anayla babayı kavuşturur ve işlerin yolunda gitmesi için yardımı eder;" bu çocukcağız, sevişmeyi, pek de hoş olmayan, ama dişçiye gitmek kadar edepli bir ameliyat haline getirmişti. Ancak bütün direnme ve kaçışlara rağmen, kuşku ve sıkıntı girer çocuğun yüreğine; sütten kesilme kadar acı verici bir görüngü ortaya çıkar: bu sefer çocuk ananın etinden koparılmamakta, ama çevresindeki koruyucu dünya yıkılmaktadır; tepesindeki tavan uçup gitmekte, karanlık bir gelecek karşısında tam anlamıyla yalnız ve bırakılmış bir varlık haline gelmektedir. Küçük kızın bunalımını artıran şey, başına gelen iki anlamlı ilencin kapsamını yakalayamayışıdır. Elde edilen bilgiler tutarsız, kitaplar çelişiktir; teknik açıklamalar bile o yoğun karanlığı dağıtmaz; yüzlerce soru gelir aklına: cinsel edim acı mı verir, yoksa zevk mi? Ne kadar sürer? Beş dakika mı, bütün gece mi? Kitaplarda, bir kadının tek bir sarılma sonunda gebe kaldığını, kimi zamansa, saatlerce sevişikten sonra bile döllenemediğini okuruz. İnsanlar her gün mü "yapmaktadırlar bu işi?" Yoksa kırk yılda bir mi? Çocuk, Kutsal Kitap'ı okuyarak, sözlükleri karıştırarak, arkadaşlarını sorguya çekerek bilgi edinmeye çalışır, karanlıklar içinde, tiksinti duya duya, el yordamıyla ilerler. Bu konuda en ilginç belgelerden biri, Doktor Liepmann'ın yaptığı soruşturmadır; genç kızların ilk cinsel bilgilerini elde edişlerini anlatan karşılıklardan birkaçı şöyle:

O karanlık ve tuhaf fikirlerimle yaşamaya devam ettim. Hiç kimse bu konuya yanaşmıyordu, ne annem, ne öğretmenim; hiçbir kitap sorunu enine boyuna işlemiyordu. İlkin son derece doğal saydığım bu işin çevresinde, yavaş yavaş, bir çeşit tehlike ve çirkinlik

perdesi beliriyordu. On iki yaşından büyük kızlar, kendileriyle bizim sınıftaki arkadaşları arasında bir köprü kurmak üzere, kaba şakalara başvuruyorlardı. Her şey hâlâ öylesine belirsiz ve tiksindiriciydi ki, çocukların nerde oluştuğunu tartışıyorduk; evlilik o kadar gürültülü patırtılı kutlandığına göre, sakın erkekte oluşmasındı! On beş yaşında başlayan aylık rahatsızlıklar karşısında da yeniden apışıp kaldım. Bir bakıma istemeden ben de katılmıştım artık bu dön baba dönelim oyununa...

Cinsel yaşama giriş mi! Bizim evde bu konuyu akla getirecek bir laf etmek bile yasaktı!.. Kitap karıştırıyordum, ama izlenecek yolu nerde bulacağımı bilmeden aramak hem canımı sıkıyor, hem de sinirlerimi bozuyordu... Sık sık bir erkek okuluna gidiyordum: beyler için böyle bir sorun yoktu sanki yeryüzünde... En sonunda, Horlam'ın Garçonnet et fillette *(Küçük Oğlan ve Kızlar) adlı yapıtı doğruyu öğretti bana. Tedirginliğim, dayanılmaz sinirliliğim dağıldı, ama o dönemde son derece mutsuzdum ve gerçek aşka cinsellikle, cinsel yaşamla varıldığını kabul edip anlayabilmem için epey zaman beklemem gerekti.*

Cinsel bilgileri elde edişimin aşamaları: I — İlk sorular ve (hiç de doyurucu olmayan) birtakım belirsiz kavramlar 3,5 yaşından 11 yaşına dek... Ondan sonraki yıllarda sorduğum soruların karşılığı yok. 7 yaşında, dişi tavşanıma yemek verirken, bir de bakıyorum ki, karnından cascavlak tavşan yavruları çıkıyor... Annem, gerek hayvanlarda, gerek insanlarda yavruların ana karnında büyüyüp böğründen çıktıklarını söylüyor. Bu böğürden çıkma işi akıl almaz bir şey gibi gözüküyor bana... Bir dadı, gebelik, çocuk doğurma, aybaşı rahatsızlığı konusunda bir sürü şey anlattı... Ve son olarak, babama yönelttiğim, bu işlerde kendisine düşen görevin ne olduğu sorusuna, bizimki, birtakım anlaşılmaz çiçektozu ve dişilik organı öyküleriyle karşılık veriyor. II — Cinsel konuda bir iki kişisel deneme (11-13 yaşlar arası). Bir ansiklopedi ile bir hekimlik kitabı buldum evde... Bu da, bir sürü yabancı, iri sözcükten

oluşmuş kuramsal bir öğrenimdi. III — Elde edilen bilgilerin denetlenmesi (13-20 yaşlar arası:) a) günlük yaşamda; b) bilimsel çalışmalarda.

8 yaşında, çoğu kez benim yaşımda bir oğlanla oynuyordum. Bir keresinde bu konuyu açtık. Annem söylediği için, kadının vücudunda bir sürü yumurta olduğunu biliyordum... ve kadın büyük bir arzu duyduğu zaman, bu yumurtalardan biri çocuk haline geliyordu... Aynı açıklamayı küçük arkadaşıma aktarınca, şu karşılığı aldım: "Salağın birisin sen! Bizim kasapla karısı çocuk istedikleri zaman yatağa girip birtakım pislikler yapıyorlar." Midem bulandı bu sözü işitince... O günlerde (12,5 yaşına doğru), bize bin türlü açık saçık öykü anlatan bir hizmetçimiz vardı. Utandığım için, bunlardan hiç söz etmiyordum anneme: ama, bir erkeğin kucağına oturunca gebe kalınıp kalınmadığını sordum bir gün. Annem, olabildiğince açıkladı bana her şeyi.

Çocukların çıktıkları yeri okulda öğrendim ve bu iş korkunç bir şey gibi gözüktü bana. Nasıl geliyorlardı acaba dünyaya? En yakın kız arkadaşımla bu konudaki fikrimiz hemen hemen ürkünçtü, hele bir kış günü, okula giderken, sabah karanlığında rastladığımız bir adamın cinsel organını gösterişinden, yanımıza gelip: "Nasıl, çıtır çıtır yenecek kadar şeker, değil mi?" deyişinden sonra. İkimiz de aklınızın alamayacağı kadar iğrendik, sözün en gerçek anlamıyla içimiz dışımıza çıktı. Yirmi bir yaşına dek, çocukların göbekten doğduklarını sandım.

Küçük bir kız beni köşeye çekti ve sordu: "Çocukların nerden çıktıklarını biliyor musun?" En sonunda açıklamaya karar verdi: "Hadi be sende! Amma da aptalsın ha! Çocuklar ananın karnından çıkıyor, dünyaya gelebilmeleri içinse, kadınların erkeklerle iğrenç mi iğrenç bir şey yapmaları gerekiyor!" Ve ardından, bu iğrenç şeyi ayrıntılarıyla anlattı bana. Bunu dinledikten sonra ben ben olmaktan çıkmıştım, büyük bir inatla böyle bir şeyin olamayacağını öne sürüyordum. Anam, babam ve ben aynı odada yatardık... Bu konuşmayı izleyen gecelerden birinde, olamaz dediğim şeyin ol-

duğunu işittim ve utandım, evet, müthiş utandım anamdan babamdan... Bütün bunlar beni başka bir varlık haline getirdi. Korkunç tinsel acılar içersindeydim. Bu şeyleri öğrendiğim için kendimi tam anlamıyla sapık sayıyordum.

Şurasını belirtmek gerekir ki, tutarlı bir öğretim bile bu sorunu çözemez; ana babalarla öğretmenlerin tüm iyi niyetine rağmen, cinsel yaşantı sözcük ve kavramlara dökülemez; insan onu ancak yaşayarak anlıyor; bu konudaki her çözümleme, istediği kadar ciddi yapılsın, mutlaka birtakım alaylı yanlar taşıyacak ve doğruyu olduğu gibi yansıtamayacaktır. Çiçeklerin şiirsel aşkından, balıkların düğününden yola çıkıp, civcivden, kediden, taydan geçerek insan türüne yükseldiğiniz zaman, kuramsal olarak üreme işini aydınlatabilirsiniz: cinsel aşk ve şehvet konusundaki gizse olduğu gibi kalır. Kanı uslu uslu dolaşan bir çocuğa nasıl anlatırsınız bir okşama ya da öpücüğün tadını? Aile içersinde herkes birbirini öper, hem de, kimi zaman, dudağından: iki sümüksü maddenin birbirine değmesi neden bazı durumlarda insanın başım döndürür? Bunu anlatmaya kalmak, köre renkleri anlatmaya benzer. Cinsel işleve anlam ve bütünlük kazandıran sarsıntı ve arzu içgüdüsü işin içine girmedikçe, çeşitli öğeler korkunç ve şaşırtıcı gözükmektedir. Hele kız oğlan kız ve mühürlü olduğunu, kendisini kadın yapabilmek üzere erkeklik organının içine girmesi gerektiğini öğrendiği zaman, küçük kız, öfkeyle, başkaldırır. Göstermecilik yaygın bir sapıklık olduğundan, küçük kızların çoğu kalkmış erkeklik organı görmüştür; hiç değilse hayvanların cinsel organlarını gözlemlemişlerdir ve gözlerinin genellikle atınkine takılmış olması büyük bir tersliktir; o zaman ister istemez korkarlar elbet. Çocuk doğurma korkusu, erkeklik organı korkusu, yeni evlilerin tepesinde dolaşan "nöbetler"in verdiği korku, iğrenç işler karşısında duyulan tiksinti, hiçbir şey anlatmayan hareketlerin uyandırdığı gülme duygusu, çoğu kez küçük kızı: "Ben hiçbir zaman evlenmeyeceğim,"[32] demeye götürür. Bu, kendini acıdan, çılgınlıktan, ayıp şeylerden koruma-

[32] "İçimde müthiş bir tiksinti, Tanrı'dan bana analık yasalarına uymama izni verecek olan bir dinsel istidat bağışlamasını diliyordum. İçimdeki tiksindirici gizler üzerinde uzun uzun durduktan sonra, onları böylesine güçlü bir biçimde itişimi

nın en güvenilir yoludur. Günü gelince, ne doğum sancılarının, ne kızlığın bozulmasının gözüne o denli korkunç gözükmeyeceğini, milyonlarca kadının buna razı olduklarını ve hiç de göçüp gitmediklerini açıklamaya kalkmak boşunadır. Bir çocuk, kendi dışındaki bir olaydan korktuğu zaman, onu bu korkudan, ilerde bunların hepsini doğal karşılayacağım söyleyerek kurtarmaktayız: o vakit de çocuk, ilerde kendini yabancılaşmış, yolunu şaşırmış bir varlık olarak bulmaktan çekinmektedir. Kelebek haline gelen tırtılın geçirdiği değişimler yüreğine sıkıntı vermektedir: o uzun uykudan sonra, tırtıl yine aynı tırtıl mıdır acaba? Pırıl pırıl kanatları altında kendini tanıyabilmekte midir? Koza görünce derin düşlere dalan küçük kızlar tanıdım ben.

Ancak, değişim her şeye rağmen olmaktadır. Küçük kız bunun anlamını yakalayamamakta, ama dünyayla ve kendi bedeniyle ilintilerinde usuldan usuldan bir şeylerin değiştiğini fark etmektedir: bir zamanlar aldırmadığı dokunmaların, tatların, kokuların karşısında duyarlıdır artık; kafasından birtakım garip imgeler geçmekte; aynaya bakınca kendini tanıyamamaktadır; "bir garip" hisseder kendini, nesneler de "bir garip"tir; Richard Hughes'un *Un cyclone à la Jamaique*'da (Jamayka'da Tayfun) anlattığı Emily böyledir işte:

Emily, serinlemek için suya girip oturmuştu, su karnına geliyor, yüzlerce küçük balık, meraklı ağızlarıyla vücudunun dört bir yanını yokluyordu; anlamsız küçük öpücüklerdi sanki bunlar. Son zamanlarda vücuduna dokunulmasından nefret etmeye başlamıştı, hele bu hepsinden beterdi. Daha fazla dayanamadı: sudan çıkıp giyindi.

---

de tanrısal bir işaret sayarak, şu sonuca vardım: istidadım iffetli kalmaktı," der Yassu Gauclère *l'Orange Bleue*'de. Özellikle, kızlık zarının delinmesinden ürker. "Buydu işte düğün gecelerini korkunç kılan! Bu buluş, daha önceden son derece acılı bir işlem gibi düşündüğüm şeyin yarattığı tiksintiye bedensel korkuyu ekleyerek, zihnimi allak bullak etti. Doğumun da bu yolla olduğunu bilseydim, korkum iki katına çıkardı mutlaka, ama öteden beri çocukların ana karnında oluştuklarını biliyor, ordan parça parça çıktıklarını sanıyordum."

Margaret Kennedy'nin uyumlu Tessa'sı bile tadar bu garip sarsıntıyı:

Birden, olabildiğine mutsuz hissetmişti kendini. Gözleri, açık kapıdan deniz dalgası gibi giren ayışığının ikiye biçtiği koridorun karanlığına takılmıştı. Kendini tutamadı. Abartılmış bir heyecanla, hafifçe: "Öfl nasıl da nefret ediyorum bütün dünyadan!" diye bağırarak ayağa fırladı. O dingin evi dolduruyormuşa benzeyen hüzünlü bir önsezi ardından kovalıyormuş gibi, korku ve öfkeyle dağa gizlenmeye koştu. Daracık patikada tökezleye tökezleye ilerlerken, kendi kendine: "Ah, keşke ölsem, ölmüş olsam şu anda," diye mırıldanmaya başladı.

Ağzından çıkanı düşünmediğini, aslında ölmeyi hiç mi hiç istemediğini biliyordu. Ama sözcüklerin şiddeti hırsını dindiriyordu sanki...

Carson Mac Cullers'ın yukarda adını andığımız kitabında, bu kaygı verici an uzun uzun anlatılır:

O yaz, Frankie'nin Frankie olmakıan tiksindiği ve yorulduğu yazdı. Nefret ediyordu kendinden, boş gezenin boş kalfası olup çıkmıştı, pis, aç, sefil ve hüzünlü bir kız halinde mutfakta dolanıp duruyordu... O bahar, geçmek bilmeyen, garip bir bahar olmuştu. Her şey değişmeye başlamıştı ve Frankie bu değişikliğe akıl erdiremiyordu... Yeşile çalan ağaçlarda ve nisan çiçeklerinde onu hüzne salan bir şey vardı. Neden hüzünlendiğini bilmiyordu, ama bu garip hüzünden ötürü, kentten ayrılmakla çok iyi edeceğini düşündü... Kentten ayrılmalı, çok uzaklara gitmeliydi. Çünkü bu yıl geç gelen bahar bal gibi tatlıydı ve geçmek bilmiyordu. Uzun öğle sonraları ağır ağır akıyor, mevsimin yumuşaklığı içini bulandırıyordu... Pek çok şey, ansızın, ağlama arzusu veriyordu ona. Sabahları kimi zaman erkenden avluya çıkıyor, uzun süre güneşin doğuşunu seyrediyordu; onunla birlikte yüreğinde de bir soru doğuyordu sanki, ve gökyüzü bunu karşılıksız bırakıyordu. Eskiden

dikkatini çekmeyen şeyler: akşamları dolaşırken gördüğü evlerin ışıkları, bir çıkmaz sokaktan yükselen ses onu etkilemeye başlamıştı. Durup ışıklara bakıyor, sesi dinliyor ve içindeki bir şey kulak kabartıp beklemeye koyuluyordu. Ama ışıklar sönüyor, ses kesiliyor, ve bütün bekleyişine rağmen her şey orda bitiyordu. Ansızın aklına kim olduğu, yeryüzünde ne yaptığı, neden orda durup şu ışığı seyrettiği, şu sesi dinlediği ya da göğe baktığı sorusunu getiren bu şeylerden korkuyordu: yapayalnızdı. Korkuyor, garip bir biçimde yüreği daralıyordu.

Kentte dolaşıyor, gördüğü, işittiği şeyler ona bitmemiş gibi geliyordu, ayrıca, bir de içindeki şu sıkıntı vardı. Hemen bir şey yapıyordu: ama bu hiçbir zaman yapması gereken şey olmuyordu... O mevsimde uzayıp giden alacakaranlıkta bütün kenti arşınladıktan sonra, sinirleri dokunaklı bir caz parçası gibi titriyor, yüreği daralıyor, daralıyor, duracak gibi oluyordu.

Bu sarsıntılı dönemde, çocuk vücudu kadınlaşmakta, etini hisseder hale gelmektedir. Salgı bezlerinin eksik çalışması halinin dışında —ki bu, bireyi çocukluk aşamasında çakılı bırakır—, erginlik bunalımı 12-13 yaşlarında başlar.[33] Bunalım dönemi kızlarda oğlanlardan daha önce başlamakta, çok daha önemli değişmelere yol açmaktadır. Küçük kız bu döneme kaygıyla, istemeye istemeye girer. Göğüslerin ve kılların geliştiği anda, kimi zaman övünce dönüşen, ilkin utanç biçiminde ortaya çıkan bir duygu belirir; çocuk ansızın utangaçlaşır, kız kardeşlerinin ya da anasının karşısına bile çıplak çıkmak istemez; tiksintiyle karışık bir merakla inceler vücudunu, ve eskiden göbeği kadar zararsız olan meme başlarının altındaki sert çekirdeğin, biraz da sancı vererek büyüyüşünü bunalımlar içersinde izler. Vücudunda kolay yaralanabilen yeni bir noktanın ortaya çıkışından kaygılanır: meme başlarının sızlaması, bir yanık, bir diş ağrısının yanında hiçtir elbet; ama ister kaza, ister

[33] Elinizdeki I. cildin I. Bölümü'nde, bu işin kız ve erkek çocuklardaki bedensel süreçlerini anlatmıştık.

hastalık sonucu ortaya çıksınlar, sancılar öteden beri düzgüsüzlük (anomalie) olarak gözükmüştür ona; şu körpecik memedeyse, en olağan biçimde, bilinmeyen bir hınç gizlidir. Hastalık adı verilemeyecek, varoluş yasasının gerektirdiği, ama yine de kavga, zorlanma biçiminde beliren bir şeyler olmaktadır. Küçük kız, doğumuyla erginlik çağı arasında da büyümüştür gerçi, ama hiçbir zaman duymamıştır bunu: her geçen gün, vücudu, kendisi için, kesin, olmuş bitmiş bir nesne olagelmiştir; şimdiyse, "yeni bir kalıba girmektedir": bunun lafını duymak bile tüylerini diken diken etmektedir; yaşamla ilgili görüngüler, ancak bir dengeye ulaştıkları, taze bir çiçek, parlak tüylü bir hayvan görünüşü aldıkları zaman huzur verici olurlar; küçük kızsa, memesinin kıpır kıpırlığında, şu canlı sözcüğünün iki anlamlılığını sınayarak yaşar. Ne altındır, ne de elmas, göğsü, güvenilmez büyülerin oluştuğu, hareketli, belirsiz bir maddedir. Bir ipek yumak dinginliğiyle omuzlarına dökülen saçlarına alışıktır; koltuk altlarında, apış arasında beliren şu yeni bitkilerse onu hayvan ya da su yosunu haline getirmektedir. Ne denli uyanık olursa olsun, bu değişmelerde kendisini benliğinden koparan bir ereklilik sezer; kişisel varoluşunun an'ını aşan yaşamsal bir çevrime girmiştir artık, kendisini erkeğe, çocuğa ve mezara yönelten bağımlılığı sezinler. Memeler, kendi başlarına ele alındıkları zaman, yararsız, edepsiz birer uzantı gibi gözükürler. Kolun, bacağın, derinin, kasların, hatta üstüne oturulan yuvarlak kalçaların bile, o güne dek belli birer kullanılma yerleri vardı; yalnız işeme organı diye tanımlanan dişilik organı insana azıcık kuşku veren, gizli, başkasının göremeyeceği bir şeydi. Göğüslerse, kazağın, bluzun altından boy göstermekte; küçük kızın benliğiyle bir tuttuğu vücudu etleşmektedir; öbür insanların bakıp gördükleri bir nesnedir artık. Kadının biri: "Onlardan öylesine utanıyordum ki, göğüslerimi gizlemek için, tam iki yıl pelerin giydim," demişti bana. Başka biri de: "Benimle aynı yaşta, ama benden önce gelişmiş bir kız arkadaşımın, yerden topu almak için eğildiği zaman, yakasının oyuntusundan gözüme çarpan, epey dolgunlaşmış memeleri karşısındaki şaşkınlığım hâlâ aklımdadır, demişti: benimkine çok benzeyen,

vücudumun ilerde alacağı biçimin örneği olan vücudunda, kendi kendimden utanmıştım." Başka bir kadınsa: "13 yaşında, kısa entarilerle, bacaklarım çıplak dolaşıyordum, diye anlatmıştı, Adamın biri gülerek takıldı iri baldırlarıma. Anam, hemen ertesi gün eteklerimi uzatıp çorap giydirdi bana: ama bir erkek tarafından *görülmüş olma*'nın verdiği sarsıntıyı ömrümce unutamayacaktım." Küçük kız, vücudunun kendi denetiminden çıktığını, eskisi gibi en açık biçimde bireyselliğini dile getirmediğini hisseder; bedeni kendisine yabancılaşır; aynı zamanda, başkaları tarafından bir nesne olarak yakalanır: sokakta, gözler üzerine dikilir, bedensel yapısı irdelenir; keşke görünmez insan olsam der; etten kemikten yapılmış bir nesne olmaktan, etini göstermekten korkar.

Bu tiksinti, genç kızların çoğunda, zayıflama isteği biçiminde dışa vurur: yemek yemek istemezler; zorlanırlarsa, kusarlar; sürekli olarak kilolarını denetlerler. Kimisi hastalık derecesinde sıkılganlaşır; oturma odasına girmek, hatta sokağa çıkmak işkence haline gelir. Kimi zaman, bu işin sonu sinir hastalıklarına varır. Janet'nin *Les obsessions et la psychasthénie*'de (Kafaya Takılan Fikirler ve Kendini Eksik Yaratılmış Sanma Hastalığı), Nadia adıyla andığı kadın hastanın durumu bunun çok iyi bir örneğidir:

Nadia, varlıklı bir ailenin, epeyce zeki kızıydı; sanatçı ruhlu, özellikle müziğe yatkın, zarif bir insandı; ama küçük yaştan beri dikkâfalı, her şeye sinirlenen bir çocuk olagelmişti: "Sevilmeye bayılıyor, herkesten çılgınca bir sevgi bekliyordu, anasından, babasından, kız kardeşlerinden, uşaklarından: ama azıcık yakınlık görür görmez öyle çok şey istemeye başlıyor, öylesine buyurgan kesiliyordu ki, insanlar ondan uzaklaşmakta gecikmiyorlardı; son derece alıngan olduğundan, amca oğullarının karakterini değiştirmek üzere yaptıkları şakalar, döndürüp vücuduna yönelttiği bir utanma duygusuna yol açtı." Öte yandan, sevilme gereksinimi onda hep çocuk kalma, hep pışpışlanan, her dileği yerine getirilen küçük bir kız olma arzusu uyandırıyor, sözün kısası büyümekten korkuyordu... Vaktinden önce başlayan erginlik çağı, büyüme kor-

kusuna utangaçlığın verdiği korkuyu ekleyerek, işleri daha da kötüleştirdi: erkekler etli butlu kadınlardan hoşlandığına göre, ben zayıf kalacağım, demeye başladı. Cinsel organ çevresindeki kıllarla göğüslerin gelişmesinin yarattığı korku öbür ikisine eklendi. Daha 11 yaşındayken ve kısa etek giyerken, herkesin kendisine baktığını sanıyordu; uzun etek giydirdiler, bu sefer de ayaklarından, kalçalarından falan utanır oldu. Aybaşı rahatsızlıklarının ortaya çıkışı hemen hemen çılgına döndürdü onu; önünde kıllar çıkmaya başlayınca, "yeryüzünde bu garipliğin yalnız kendisinde bulunduğuna inanarak, ta 20 yaşına dek,'bu vahşi insan süsünü yoketmek üzere,' hırsla tüylerini yoldu." Şişmanlamaktan oldum olasıya ürktüğü için, göğüslerinin gelişmesi korkularını artırdı; başkalarının toplu olmasına bir şey demiyor; ama şişmanlığın, kendisi için, büyük bir kusur olduğuna inanıyordu. "İlle de güzel olayım demiyorum, ama şişko patates olursam müthiş utanır, kendi kendimden tiksinirim; bir terslik sonucu şişmanlarsam, kimseciklere görünemem." Bunun üzerine, büyümemek için her yola başvuruyordu, bin türlü önlem alıyor, kendi kendine antlar içiyor, tanrıya yalvarıp yakarıyordu; bir duayı beş on kez okuyacağına, tek ayağı üzerinde beş kez sıçrayacağına yemin ediyordu. "Aynı parça içersinde bir notayı dört kez çalarsam, kimse tarafından sevilmemeye ve büyümeye razıyım." Sonunda, hiç yemek yememeye karar verdi. "Ne şişmanlamak, ne büyümek, ne de kadına benzemek istiyordum, çünkü başlıca arzum hep küçük bir kız olarak kalmaktı." Görkemli bir törenle, bundan böyle önüne getirilen hiçbir besini kabul etmeme kararını alır; anasının yalvarmalarıyla bu yemini bozar, ama bir de bakarlar ki, diz çökmüş, saatlerce yeni yeminler yazıp yazıp yırtıyor. Annesinin ölümünden sonra, yani 18 yaşında, kendini şöyle bir beslenme düzenine sokar: bütün gün boyunca, topu topu iki tas et suyuna yapılmış sade çorba, bir yumurta sarısı, bir çorba kaşığı sirke, içine kocaman bir limon sıkılmış bir fincan çay içmektedir. Açlıktan iskeleti çıkar. "Öylesine açtım ki, kimi zaman, oturup saatlerce yemek yeme arzusuyla yerlerde kıvranıyordum." Ama inatla direniyordu bu dürtmelere. Güzel bir kız olduğu halde,

suratının patatese döndüğünü, sivilce dolduğunu öne sürüyordu, hekim, iyi ama ben bir şey göremiyorum derse, Nadia onun hiçbir şeyden anlamadığını, "etle deri arasındaki sivilceleri tanıyamadığını" söylüyordu. Sonunda ailesinden ayrıldı, küçük bir daireye yerleşip hastabakıcıyla hekimden başka kimseyle görüşmez oldu; hiç sokağa çıkmıyor; babasının kendisini görmeye gelmesine bin bir güçlükle razı oluyordu; adamcağız, günün birinde, betinin benzinin yerinde olduğunu söyleyerek müthiş bir düş kırıklığına yol açtı; Nadia, yüzünün testekerlek olduğunu, pırıl pırıl parladığını, kaslarının geliştiğini sanıp korkmuştu. Başkaları tarafından görülmek, hatta yalnızca görülür olmak öylesine dayanılmaz bir şeydi ki, hemen hemen bütün ömrü karanlıkta geçiyordu.

Ana-babanın tutumu da, çoğu kez, küçük kızı bedensel yapısından utanmaya iteler. Kadının biri şunları anlatıyor.[34]

Evdeki bitmez tükenmez eleştirilerin doğurduğu bedensel bir aşağılık duygusu içindeydim... Annem, aşırı kendini beğenmişliğiyle, beni hep kusursuz görmek istiyor, kusurlarımı gizlemek üzere terzime bir yığın uyarmada bulunuyordu: omuzlarım düşük, kalçalarım fırlak, kıçım yassı, göğüslerim fazla büyük, falan filandı. Boynum uzun yıllar şiş kaldığından, çıplak boyunla dolaşmama izin yoktu... Özellikle, erginlik çağında pek çirkin olan ayaklarım canımı sıkıyor, yürüşüyümden ötürü kafamı ağrıtıyorlardı... Bütün bunlarda belli bir gerçek payı vardı elbet, ama beni öylesine mutsuz "acayip bir yaratık" haline getirmişlerdi, zaman zaman öylesine gözüm yılmıştı ki, nasıl duracağımı bilemiyordum; biriyle karşılaşınca, ilk aklıma gelen "ah şu ayaklarımı bir yerlere saklayabilsem" düşüncesi oluyordu.

Bu utanç kızı beceriksizliğe, her dakika kızarıp bozarmaya götürür; kızarıp bozarmalar utanmasını artırır, başlı başlarına bir

[34] Stekel, *La Femme frigide* (Soğuk Kadın).

korku hastalığı olup çıkarlar. Stekel, aynı kitapta, daha başka örneklerle birlikte, "genç kızlığında, hastalık derecesinde kızardığı için, tam bir yıl, dişim ağrıyor diyerek yüzü sarılı gezen bir genç kız"dan söz eder.

Küçük kız, kimi zaman erginlik öncesi dönem adını verebileceğimiz, aybaşı rahatsızlıklarının ortaya çıkışından hemen önceki dönemde, henüz bedeninden tiksinmez; kadın olmaktan gurur duyar, göğüslerinin olgunlaşmasını sevinçle izler, gömleğinin o kesimini mendillerle besler, ablalarının yanında memelerinin büyüklüğüyle övünür; bedeninde oluşan görüngülerin anlamını yakalayamamaktadır daha. İlk rahatsızlığı bunu ona anlatır ve hemen utanma başlar. Utanma daha önceden var idiyse, bundan sonra daha belirgin ve abartılmış hale gelir. Bu konudaki bütün gözlemler, çocuk uyarılmış olsa da, olmasa da, erginliğin başlaması olayını tiksindirici, küçük düşürücü saydığını doğrulamaktadır. Anasının gerekli uyarınayı yapmayı ihmal etmesi de sık sık rastlanan bir durumdur; analarının kızlarına gebeliğin, çocuk doğurmanın, hatta cinsel ilişkilerin gizlerini anlatmayı, aybaşı rahatsızlıklarından söz etmeye yeğledikleri saptanmıştır,[35] çünkü, kendileri tiksinmektedir kadının sırtına binen bu angaryadan, onlardaki bu tiksinme duygusuysa, anadan kıza aktardıkları, kökü ta ötelere uzanan, erkeklere özgü gizemsel korkuları yansıtmaktadır. Küçük kız iç çamaşırında birtakım garip lekeler gördüğü an, ishale, öldürücü bir kanamaya, utandırıcı bir hastalığa yakalandığını sanır... Havelock Ellis'in 1896 yılında derlediği bir soruşturmaya göre, bir Amerikan "lisesi"ndeki 125 kızdan 36'sı, ilk rahatsızlıkları sırasında konuyu hiç bilmemekte, 39'u da yalan yanlış şeyler bilmektedir; sizin anlayacağınız, yarısından çoğu tam bir bilgisizlik içindedir. Helen Deutsch'e göre 1946 yılında durumda bir değişiklik olmamıştır. Havelock Ellis, "bilinmeyen bir hastalığa" yakalandığını sanarak kendini Saint-Quen'da Seine nehrine atan bir genç kızdan söz eder.

[35] H. Deutsch'ün *Psychology of Women*'da andığı, Daly ile Chadwick'in çalışmalarına bakınız.

Stekel, "Bir Anaya Mektuplar" adlı yapıtında, aybaşında gelen kanı ruhunu kirleten pisliklerin belirtisi ve cezası sayarak canına kıymaya kalkan bir kızın öyküsünü anlatır. Genç kızın korkması çok doğaldır: akan kanla canının gittiğini sanmaktadır. Klein'a ve İngiliz ruhçözümleyicilerine göre, kan, onun için, iç organlarındaki bir yaranın belirtisidir. Ölçülü uyarmalar aşırı bunalımlara düşmesini önlese de, utanır, kirli hisseder kendini: helaya koşar, kanlanan donu yıkamaya ya da saklamaya çalışır. Bu yaşantının çok ilginç bir örneğini, Colette Audry'nin *Aux yeux du souvenir*'inde buluruz:

Bu coşkunluğun tam ortasında, gizli kapaklı, amansız dram. Bir akşam, soyunurken, hastalandım sandım; ilkin korkmadım ve yarın geçer umuduyla kimseye bir şey söylememeye karar verdim... Dört hafta sonra, hastalık, daha da artmış olarak tepti. Ayaklarımın ucuna basa basa hamam kapısının ardındaki kirli torbasına atmaya gittim donumu. Hava öyle sıcaktı ki, koridorun baklava biçimindeki parkeleri bile ılık geliyordu çıplak ayaklarıma. Dönüşte yatağıma girerken, annem odamın kapısını açtı: olup biteni açıklamaya gelmişti. Sözlerinin o an üzerimde bıraktığı izlenimi anımsayamıyorum, ama o fısır fısır anlatırken, ansızın Kaki başını uzattı kapıdan? O tostoparlak, meraklı surat cinlerimi başıma sıçrattı. Çekil ordan diye bağırdım, kızcağız ürkerek uzaklaştı. Anneme, kapıyı vurmadan girdiği için, koşup onu dövsün diye yalvardım... Annemin dinginliği, yarı mutlu, bilgiç havası bütün kanımı beynime sıçratıyordu. O gittikten sonra, korkunç bir geceye daldım.

Birden, iki anı geldi aklıma: birkaç ay önce, Kaki, annem ve ben gezmeden dönerken, oduncu gibi tıknaz yapılı, kocaman ak sakallı, yaşlı doktor Privas'ya rastlamıştık. "Kızınız büyüyor, Madam," demişti bana bakarak; ve o anda, hiçbir şey anlamadığım halde, nefret etmiştim ondan. Bir süre sonra, Paris'ten dönen annem, küçük bir komodine bir paket yeni, minik havlu yerleştirmişti. "Ne bunlar?" diye sormuştu Kaki. Annem, doğrunun dörtte üçünü kendilerine saklayıp dörtte birini size açıklayan büyükler gibi doğal bir tavır takınmış: "Colette için, yakında kullanacak," demiş-

ti. Hiçbir şey soramamış, dut yemiş bülbül gibi susmuş, annemden nefret etmiştim.

O gece habire döndüm yatağımda. Olacak şey değildi bu Uyanacaktım az sonra. Annem yanılmıştı, geçecek, bir daha da olmayacaktı... Ertesi gün gizlice çamaşır değiştirdim ve yeniden kirlendim, öbür aylar da aynı şeyi göğüslemeye hazırlanmak zorunda kaldım. Daha hiçbir şey bilmeyen, ansızın, farkına varmaksızın, benden üstün duruma geçen kız kardeşime kinle baktım. Sonra, başlarına böyle bir şey gelmeyecek olan, ama durumu bilen erkeklerden nefret etmeye başladım. En sonunda da, bu işi böylesine rahat kabullenen kadınlardan nefret ettim. Başıma geleni öğrendikleri an, hepsinin sevineceğinden emindim: "Hah, sen de kapana girdin işte", diye düşüneceklerdi. Bir kadın görür görmez, hah, bu da diyordum kendi kendime. Şu da. Dünya beni kapana kıstırmıştı. Utana sıkıla yürüyor, koşmaya cesaret edemiyordum. Topraktan, güneşin kızdırdığı yemyeşil çimenlerden, yiyeceklerden garip bir koku yükseliyordu sanki... O nöbet de geçti, ve ben sağduyuya falan karşın, bir daha böyle bir şeyin olmayacağını ummaya koyuldum yeniden. Bir ay sonra, açık gerçeği görmek, ve bu kez, ağır bir şaşkınlık içinde, derdi kesin olarak kabullenmek gerekti. Bundan böyle, belleğimde hep bir "ondan önce" kavramı kalacaktı. Varoluşumun geri kalan kısmı, artık yalnızca bir "ondan sonra" olacaktı.

Bu işler, küçük kızların çoğu için, hemen hemen aynı biçimde geçer. İçlerinden çoğu, gizlerini çevrelerine açmaktan tiksinir. Hanım dostlarımdan biri, babasıyla kadın öğretmeni arasında annesiz yaşadığından, hastalandığı anlaşılana dek, kirli çamaşırını saklayarak, korku ve utanç içersinde yaşadığını anlatmıştı. Hayvansal yaşamın en katı yanlarını göre göre yetiştikleri için daha az duygusal oldukları sanılabilecek köylü kadınlar bile aybaşı rahatsızlığı karşısında yılar, çünkü kırlık yerlerde bu işe hâlâ tabu gözüyle bakılmaktadır: itiraf edilmez gizini saklamak üzere, bütün kış, iç çama-

şırlarını buz gibi derede gizlice yıkayan ve ıslak ıslak giyen bir köylü kadın tanımıştım. Buna benzer yüzlerce örnek verebilirim. Bu şaşırtıcı derdin itirafı da insanı kurtarmaz. "Sersem! Daha çok küçüksün!", diyerek kızım tokatlayan ana genel kuralın dışındadır elbet. Ama pek çok ananın, bu haberi aldığı zaman, keyfi kaçar; büyük çoğunluğu çocuğa yeterli açıklamalarda bulunmaz ve kızcağız ilk aybaşı rahatsızlığının açtığı yeni durum karşısında korkunç bunalımlara düşer: geleceğin kendisine daha başka acı şaşırtmacalar hazırlayıp hazırlamadığını düşünür; ya da, bundan böyle, sırf bir erkeğin yanında bulunmak ya da ona dokunmakla gebe kalacağım sanır, ve sözün en gerçek anlamıyla ürker erkeklerden. Akıllıca açıklamalarla bu bunalımlardan kurtarsanız bile, yüreğine su serpemezsiniz. O güne dek, küçük kız, azıcık kötü niyetle kendini cinssiz bir varlık gibi düşünebilir, daha doğrusu hiç düşünmeyebilirdi; hatta, bir sabah uyanıp kendini erkek haline gelmiş olarak bulacağını bile düşlerdi; şimdiyse, analar, teyzeler, halalar, böbürlene böbürlene: "Eh, koca kız oldu artık" diye fısıldaşırlar; savaşı ev hanımları çetesi kazanmıştır: onların malıdır artık. Bir daha geri dönülmemecesine, kadınlara katılmıştır. Kimi zaman bundan gurur duyar; büyüdüğünü, bundan sonra varoluşunda köklü bir değişimin olacağını sanır. Örneğin Thyde Monnier, *Moi* (Ben) adlı kitabında şunları anlatır:

İçimizden çoğu, yaz tatilinde "kocaman kız" olmuştu; kimisi de liseye başlıyordu; o zaman hepimiz, teker teker, avludaki helalarda uyruklarını kabul eden eceler gibi çalımla oturan bu arkadaşlarımızın "kanını görmeye" gidiyorduk.

Ancak, küçük kız, kısa bir süre sonra, hiçbir ayrıcalığa kavuşmadığını, yaşamın eskisi gibi akıp gittiğini görerek düş kırıklığına uğrar. Tek yemlik, her ay yinelenen o pis olaydır; ömür boyu bu yazgıyı taşıyacaklarını öğrendikleri zaman oturup saatlerce ağlayan çocuklar vardır; ve asıl başkaldırdıkları şey, bu utanç verici ek-

sikliğin erkeklerce de bilinmesidir: hiç değilse, bu küçük düşürücü dişilik özelliğinin onlar tarafından bilinmesini isterlerdi. Ama hayır, baba, erkek kardeşler, yeğenler, kısacası bütün erkekler bunu bilmekte, hatta onunla dalga geçmektedirler. İşte o zaman, küçük kız etsel yanı gereğinden çok ağır basan vücudundan tiksinmeye başlar ya da tiksintisi artar. Üstelik, ilk şaşkınlık geçtikten sonra bile, her ay yinelenen tatsız durum ortadan kalkmaz: genç kız, bedeninden çıkan o tatsız, durgun su kokusu —solmuş menekşe ya da bataklık kokusu— karşısında, çocukken sıyrıklarından akana oranla daha kuşku verici olan kızıl kan karşısında aynı tiksintiyi duyar yeniden. Gece gündüz çamaşır değiştirmeyi, üstüne başına, çarşaflara dikkat etmeyi düşünmese, bir sürü kılgısal, mide bulandırıcı sorunu çözmesi gerekecektir; tutumlu ailelerde, bu iş için kullanılan küçük havlular her seferinde yıkanır, ütülenir, çekmecelere yerleştirilir; demek ki, vücudundan çıkan pislikleri çamaşırı yıkayan, ütüleyen kadının, hizmetçinin, ananın, ablanın eline teslim etmek gereklidir. Eczacıların: "Camelia," "Edelweiss" gibi çiçekli adlar altında sattıkları hazır pamuklar kullanıldıktan sonra atılmaktadır; ama, heladaki küvete atılmaları özellikle yasak olduğundan, yolculukta, köyde, gezide bunlardan kurtulmak pek de kolay değildir. Clara Malraux'nun çevirdiği *Journal psychanalytique*'teki (Ruhçözümsel Günce) küçük kız, bu iş için kullanılan minik havlu karşısında duyduğu tiksintiyi anlatır; rahatsızlık dönemlerinde, kız kardeşinin önünde bile, ancak karanlıkta soyunurmuş. Bu can sıkıcı, baş belası şey, sert hareketler sırasında yerinden fırlayabilir; sokak ortasında donunu kirletmek utançların en büyüğüdür: böyle bir şeyin olabileceği düşüncesi, kimi zaman, sinir hastalıklarına yol açmaktadır. Üstüne üstlük, doğanın bir kötü oyunu sonucu, sıkıntılar, acılar, çoğunlukla farkına varılmadan başlayan kanamadan sonra ortaya çıkmaktadır; genç kızlar, genellikle, düzensiz aralıklarla hasta olurlar: bir gezinti sırasında, sokakta, dostlarının evinde apansız yakalanma tehlikesi içindedirler;

Madam de Chevreuse gibi,[36] giysilerini, oturdukları yeri kirletebilirler; böyle bir olasılığın sürekli bunalım içersinde yaşattığı kızlar vardır. Genç kız, bu dişilik kusurundan hoşlanmadığı oranda, bir kaza ya da itirafın yaratacağı korkunç utançtan kaçınabilmek üzere, alabildiğine uyanık olmak zorunda kalacaktır.

Doktor Liepmann'm,[37] genç kızların cinsel sorunları konusunda yaptığı soruşturmada elde ettiği karşılıklardan kimileri şöyle:

16 yaşında, bir sabah kalkıp da ilk kez hastalandığımı görünce, müthiş ürktüm. Doğrusunu isterseniz, bu işin olacağını önceden biliyordum; ama öyle çok utandım ki, öğleye dek yataktan çıkmadım, neyin var diye sorduklarında, yalnızca: kalkamam bugün, diye karşılık verdim.

Daha 12 yaşıma basmadan hastalandığım zaman, kokudan dilim tutuldu. Müthiş ürktüm, annem gelip de, kupkuru bir sesle, bu işin her ay yineleneceğini söyleyince, yoo azizim, düpedüz ineklik bu, diye düşündüm ve erkeklerin böyle bir şeyle karşılaşmadıklarını kabule yanaşmadım.

Bu serüven, annemi, aybaşı rahatsızlığı da içinde olmak üzere, cinsel konularda beni aydınlatmaya iteledi. Ondan sonra da, ikinci düş kırıklığımı yaşadım, çünkü ilk hastalanışımda, sevinçle, henüz uyumakta olan annemin odasına koşup: "Anne, anne, ben hastalandım! diye bağırarak uyandırdım. — Bunun için mi uyandırdın beni?" demekle yetindi. Her şeye rağmen, olaya, yaşamımı allak bullak eden bir şey gözüyle baktım.

Ben de, ilk kez hastalandığımda, kanamanın öyle bir iki dakika-

---

[36] La Fronde (Büyük Ayaklanma) sırasında erkek kılığına giren Madam de Chevreuse'ün foyası, saatlerce at koşturduktan sonra, eyerinin kanlanmasıyla ortaya çıkmıştır.

[37] Dr. W. Liepmann, *Jeunesse et sexualité.*

da durmadığını görünce, son derece korktum. Bununla birlikte, ne anneme, ne de başkasına tek laf ettim bu konuda. Tam 15 yaşındaydım. Üstüne üstlük, pek az sancılandım. Ama bir seferinde, öyle müthiş bir sancıya yakalandım ki, bayılıp tam üç saate yakın pestil gibi yattım döşemede. Ancak, bundan da kimseciklere söz etmedim.

Bu iş ilk kez başıma geldiğinde, aşağı yukarı 13 yaşındaydım. Sınıf arkadaşlarımla, daha önce bu konuyu konuşmuştuk, ablalarıma benzediğim için göğsüm kabardı. Beden eğitimi öğretmenine, şişine şişine, o gün derse katılamayacağımı, rahatsız olduğumu söyledim.

Bu konuda ilk bilgileri annem vermedi bana. Kendisi, ilk kez 19 yaşında hastalanmış ve donunu kirlettiği için azar işitmekten korkarak, götürüp tarlaya gömmüş.

18 yaşına geldim ve işte o zaman gördüm ilk âdeti.[38] *Her türlü bilgiden yoksundum... Gece, yatarken, müthiş bir sancı eşliğinde korkunç bir kanama başladı, bir saniye gözümü kırpmadım. Sabah olur olmaz yüreğim küt küt atarak, hıçkırıklar içinde anneme kofşup öğüt istedim. Öğüt yerine bir güzel azar işittim: "Önceden kestirip çarşafları ve yatağı kirletmeyebilirdin." Aldığım bütün açıklama bu oldu. Ve tabii ne gibi bir suç işlemiş olduğumu bulabilmek için kafa patlatıyor, korkunç sıkılıyordum.*

Başıma gelmeden biliyordum olacakları. Hatta, bir bakıma sabırsızlıkla bekliyordum, çünkü o zaman, annemin, çocukların nasıl yapıldığını bana açıklayacağını umuyordum. Beklenen gün geldi çattı: ama annem ağzını açıp tek laf etmedi. Yine de sevinçliydim: "Şimdi artık sen de çocuk yapabilirsin, diyordum kendi kendime: kadınsın bundan böyle."

Genç kızlığa geçiş bunalımı pek küçük yaşta ortaya çıkar; oğlan çocuğu, 15-16 yaşlarında delikanlı olur; küçük kızsa, 13'le 16 yaş arasında kadınlaşır. Ama kızla oğlan arasındaki başlıca yaşantı

[38] Son derece yoksul Berlinli bir ailenin kızıdır bu.

ayrılığının kökü burda değildir; genç kızın kadınlığa geçişini korkunçlaştıran bedensel belirtiler de değildir: erginlik, iki cinste apayrı şeyleri anlatır, çünkü kızla oğlana hazırladığı gelecek ayrıdır.

Erginlik çağında oğlanlar da vücutlarını ayaklarına köstek olan bir şey gibi algılarlar elbet, ama küçük yaştan beri erkeklikleriyle övündükleri için, aynı övünme içersinde, erkekliklerine doğru aşarlar bu sıkıntılı oluşum an'ını; bacaklarında biten ve kendilerini erkekleştiren kılları şişinerek gösterirler birbirlerine; cinsel organları, her zamankinden daha çok bir kıyaslama ve meydan okuma aracı haline gelir. Büyümek, gözlerini korkutan bir değişimdir: delikanlıların çoğu, kendilerinden çok şey bekleyen özgürlük dönemi başlayınca bunalıma düşer; ama erkek saygınlığını seve seve benimserler. Küçük kızsa, tam tersine, büyük insan olabilmek için, kendini dişiliğin daracık sınırlarına kapatmak zorundadır. Oğlan, boy atan kıllarında, belirsiz vaatlere hayran olur: kızsa, yazgısını belirleyen "apansız ve gizli dram" karşısında neye uğradığını şaşırır. Erkeklik organına o ayrıcalıklı değeri veren de, aybaşı rahatsızlığını ilenç haline getiren de toplumsal çevredir. Bunların biri erkekliği, öbürü de dişiliği simgeler: dişilik, başkalıkla, aşağılıkla eşanlamlı olduğundan, ortaya çıkışı öfkeli bir şaşkınlıkla karşılanır. Küçük kızın yaşamı, kendisine hep, erkeklik organı yokluğunun bir türlü olumlu bir görünüş kazandıramadığı, ele avuca gelmez özle belirlenmiş olarak gözükmüştür: bacakları arasından süzülen kızıl kanda ortaya çıkan işte bu özdür. Dişiliğini daha önceden kabullenmişse, sevinçle karşılar bu olayı... "Kadın oldun artık." Yoo, öteden beri reddetmişse, kanlı yargı onu yere çarpar; çoğu kez kararsızdır o güne dek: aylık kirlenme tiksinti ve korku kefesini ağır bastırır. "Buymuş demek: kadın olmak, sözünün anlamı!" O zamana dek belli belirsiz ve dışardan omzuna çöken yazgı, gelip karnına yerleşir; yoktur artık ondan kurtulmanın çaresi; ve küçük kız, kapana sıkıştırılmış hisseder kendini. Cinsler arası eşitliğin gerçekleştiği toplumda, aybaşı rahatsızlığını, büyümenin kendine özgü yolu diye kabul edecektir; insan vücudu, erkeklere de, kadınlara da çok daha iğrenç birtakım kölelikler getirmiştir: ortak olduklarından, kadınlar

da, erkekler de kolayca uyarlar bunlara, hiç kimse için eksiklik sayılmazlar; aybaşı rahatsızlığıysa, genç kızda korku ve tiksinti uyandırır, çünkü onu alıp daha aşağı ve sakatlanmış bir insan kategoryasına sokmaktadır. Bu gözden düşme, olanca ağırlığıyla çökecektir omuzlarına. İnsan oluşunun verdiği övüncü yitirmese, kanayan vücudu karşısında gurur duymaya devam edecektir. Nitekim, bu övüncü saklayabilirse, etinin verdiği aşağılık duygusunu daha az hissedecektir; sporsal, toplumsal, zihinsel ya da dinsel etkinliklerle kendine aşkınlık yolunu açan genç kız, özel bir cinse girişini sakatlık saymayacak, kolayca bunun üstesinden gelecektir. Genç kızların o dönemlerinde genellikle ruh hastalığına yakalanışları, onları akla hayale gelmez sınavlardan geçmeye mahkûm eden gizli karayazgı önünde kendilerini savunmasız hissetmelerindendir; dişiliklerini hastalık, acı ve ölüm biçiminde görmekte, büyülenmişçesine bu yazgıya kapılmaktadırlar.

H. Deutsch'ün Molly adıyla andığı hasta, bu bunalımları en çarpıcı biçimde gözler önüne seren örneklerden biridir:

Molly, 14 yaşında başlamış birtakım ruhsal sıkıntılar geçirmeye; beş çocuklu bir ailenin dördüncü çocuğudur; çok sert bir insan olan baba, her yemekte çocuklarını eleştirmektedir, ana mutsuzdur, karı koca çoğu kez küsülüdür. Erkek kardeşlerden biri evden kaçmıştır. Molly son derece yetenekli bir kızdır, cırcır dansını çok iyi oynamaktadır, ama utangaçtır ve aile içersindeki hava onu zorlamaktadır; oğlanlardan korkar. Ablası, anasının karşı koymalarına aldırmayıp evlenir, Molly büyük bir ilgi gösterir ablasının gebeliğine: abla güç bir doğum yapar, lavta aletleri kullanmak gerekir; bu işin ayrıntılarını ve kadınların çoğu kez, doğum sırasında can verdiklerini öğrenen Molly müthiş etkilenir. Tam iki ay yeni doğan bebeğe bakar; ablası evden ayrılınca, korkunç bir kavga kopar, annesi bayılır; Molly de ardından: sınıfta, kız arkadaşlarının bayılışını görmüştür, bayılma ve ölüm fikirleri aklından çıkmamaktadır. Hastalandığı zaman, annesine gidip ezile büzüle: "O iş oldu" der, kız kardeşiyle birlikte minik havlu almaya çıkar;

sokakta bir adamla karşılaşınca, başım önüne eğer; genel olarak, kendinden tiksinmektedir. Aybaşlarında sancılanmaz, ama yine de bu işi annesinden saklamaya uğraşır. Bir keresinde, yatak çarşafında bir leke gören annesi rahatsız olup olmadığını sorar, Molly vargücüyle değilim der. Günün birinde, ablasına: "Şimdi artık her şey gelebilr başıma, der. Çocuk sahibi olabilirim. —İyi ama, bunun için bir erkekle yaşamalısın.— İki erkekle birden yaşıyorum ya: babam ve kocan."

Baba, saldırıya uğrarlar korkusuyla, kızlarının gece sokağa yalnız çıkmalarına izin vermemektedir: bu korkular Molly'nin erkekleri ürkütücü varlıklar olarak görmesine yardım eder; gebe kalma, doğururken ölme korkusu öyle bir kerteye varır ki, âdet gördükten sonra, bir bakıma hiç odasından çıkmamaya, bütün günü yatakta geçirmeye başlar; çıkmaya zorlanınca, korkunç sinir nöbetleri geçirir; hele evden uzaklaşmak zorunda kalınca, daha büyük bir nöbete tutulup bayılır. Arabalardan, taksilerden korkar, uyuyamaz, geceleri eve hırsızların girdiğini sanır, bağırıp ağlar. Besinler konusunda saplantıları vardır, zaman zaman, bayılmamak için gereğinden çok yer; bir yerde kapalı kalmaktan da korkar. Artık ne okula gidebilmekte, ne alışılmış ölçülere göre yaşayabilmektedir.

Küçük kızın, aybaşı rahatsızlığı değil, iç organları karşısında duyduğu büyük sıkıntıyı gösteren başka bir örnek de, Nancy'nin öyküsüdür.[39]

Küçük kız, 13 yaşına doğru, ablasıyla çok sıkıfıkıdır, beriki gizlice nişanlanıp evlendiği zaman, bu öykünün gizlerini öğrenmekten gurur duyar: büyük bir insanın gizine ortak olmak, büyükler arasına girmek demekti. Bir süre ablasının evinde yaşar; ama ablası bir bebek "satın alacağını" söyleyince, hem eniştesini, hem doğacak çocuğu kıskanmaya başlar; yeniden birtakım şeylerin gizlendiği

[39] Bunu da, *Psychology of Women*'da H. Deutsch vermektedir.

bir çocuk haline getirilmeye dayanamaz. Bazı içhastalıkları başgösterir, apandisit ameliyatı olmak ister; ameliyat başarıyla sonuçlanır, ama Nancy, hastanede kaldığı sürece alabildiğine heyecanlıdır; nefret ettiği hemşireyle kıyasıya kavga eder; doktoru tavlamaya çalışır, buluşmak için gün ve yer verir, adamı kışkırtır, sinir nöbetleri içinde kendisine kadın gözüyle bakmasını ister; yıllarca önce doğan bir erkek kardeşin ölümüne yol açmakla suçlar kendini; dahası, apandistinin alınmadığına, karnında bir neşter bırakıldığına inanmaktadır: para yuttum diyerek röntgen çekmelerini ister.

Bu ameliyat olma —özellikle apandistim aldırma— arzusuna işte o yaşlarda rastlanır; genç kızlar, böylece, saldırıya uğrama, gebe kalma, çocuk doğurma korkularını dile getirmektedirler. Karınlarında birtakım karanlık tehlikelerin yattığına ve hekimin kendilerini pusuda bekleyen bu bilinmeyen tehlikeden kurtaracağına inanırlar.

Küçük kıza kadınlık yazgısını haber veren yalnızca aybaşı rahatsızlıkları değildir. Daha başka karanlık görüngüler belirir varlıklarında. O güne dek, cinsel heyecanları bızırda toplanmıştır. Tek başına zevk almanın onlarda oğlanlardan daha az yaygın olup olmadığını kestirmek güçtür; küçük kız bu işe daha ilk yaşlarında, hatta ikinci aydan sonra başlamaktadır; eldeki bilgilere göre, iki yaşına doğru bu oyunu bırakıp çok daha sonra yeniden girişmektedir; erkeğin etine dikilmiş o minicik sap, dış yapısıyla kurcalanmaya, gizli ve kaygan bir yuvadan daha elverişlidir: ama bir sürtünme —gemi halatlarına, ağaçlara tırmanır, bisiklete biner—, bir giysinin dokunması, bir oyun, ya da arkadaşların, ablaların, büyüklerin verdiği bilgiler sonucu, küçük kız, sonradan bir daha uyandırmaya çalışacağı duygulanımları keşfeder. Şöyle ya da böyle, duyulan zevk, özerk bir duygulanımdır: çocuk oyunlarındaki hafiflik ve çocuksuluk onda da vardır. Küçük kız, bu gizli zevklenmelerle kadınlık yazgısı arasında ilinti kurmaz; eğer varsa, er-

keklerle arasındaki cinsel ilişkiler özellikle meraktandır.[40] Ve ansızın, vücudunda, hiç tanımadığı birtakım bulanık duygulanımların ortaya çıktığını görür. Cinsel haz noktalarının duyarlılığı gelişir ve bu noktalar öylesine çoktur ki, kadının tüm vücudunun cinsel açıdan duyarlı olduğu söylenebilir: aile içi okşamaların, çocuksu öpücüklerin, bir terzi kadının, bir hekimin, bir berberin kayıtsız dokunmasının, dostça saçlarına ya da ensesine konan bir elin gün ışığına kavuşturduğu bir gerçektir bu; oğlan ya da kız çocuklarıyla oynayarak, boğuşarak, daha derin bir zevke varmayı öğrenir, çoğu zaman da bile bile arar: Champs-Elysées'de Proust'la boğuşan Gilberte'in yaptığı budur; anasının saf bakışları altında, dans ettiği erkeklerin kolunda garip iç eziklikleri tadar. Ayrıca, çok iyi korunan genç kızlar bile daha kesin yaşantılarla karşılaşabilirler; "dürüst" çevrelerde, genel bir sözleşmeyle bu gibi tatsız olaylardan hiç söz edilmez; ama büyükbabalarla babaları bir yana bıraksak bile, eve girip çıkan dostların, amcalarla dayıların, yeğenlerin kimi okşayışları annenin sandığından daha az zararsızdır; bir öğretmen, bir papaz, bir hekim gözü peklik, saygısızlık ediverir. Viloette Leduc'ün *l'Asphyxie*'sinde, S. de Terevagnes'ın *La Haine maternelle*'inde, Yassu Gauclère'ın *l'Orange bleue*'sünde, bu yaşantılar uzun uzun anlatılmaktadır. Stekel, hele büyükbabaların çok tehlikeli olabildikleri görüşündedir.

15 yaşındaydım, diye anlatıyor kadının biri.[41] *Gömme töreninden bir gün önce, büyükbabam bizim eve yatıya gelmişti. Ertesi sabah, annem erken kalktığından, yatağıma gelip benimle oynayıp oynayamayacağını sordu; hiç karşılık vermeden fırladım yataktan... O günden sonra da erkeklerden korkar oldum.*

Başka bir genç kız da, 8-9 yaşlarında, 70'lik bir ihtiyar olan de-

[40] Çok sık rastlanan ve bu işi günah haline getiren, ana-babanın dolaylı ya da dolaysız araya girdiği, dinsel kaygıların ağır bastığı durumlar söz konusu değildir elbet. Bu bölümün sonunda, "kötü alışkanlıklar"dan kurtarma bahanesiyle, çocukların zaman zaman ne türlü işkencelere sokulduğunu gösteren ilginç bir örnek bulacaksınız.

[41] *La Femme frigide* (Soğuk Kadın).

desi cinsel organını kurcalayınca müthiş sarsıldığını anımsıyordu. Adam, kızı kucağına alıp parmağını dölyoluna daldırmış. Çocuk korkunç sıkıntılar geçirmiş ama kimseye bundan söz etmek cesaretini gösterememiş. Ondan sonra da, cinsellikle ilgili her şeyden şeytan görmüşçesine ürker olmuş.[42]

Son derece utandığı için, küçük kız bu gibi olayları genellikle kimseciklere açmaz. Ayrıca, açsa bile, anasının babasının tepkisi, çoğu kez, onu azarlamak olur. "Saçmalama... Aklın fikrin fesatlıkta." Birtakım insanların garip davranışlarını da aynı biçimde kimselere anlatamaz. Küçük bir kız şunları aktarmıştır Doktor Liepmann'a:[43]

Bir kunduracının evinde, bodrum katındaki bir odayı kiralamıştık. Ev sahibimiz, yalnız olduğu zaman yanıma koşuyor, beni kollarına alıp dakikalarca öpüyor, bir yandan da, öne arkaya gidip geliyordu. Ayrıca, öyle sudan bir öpücük de değildi bu; dilini ağzıma sokuyordu. Bütün bu tuhaflıklardan ötürü nefret ediyordum ondan. Ama çok korkak olduğum için, hiç kimseye söz etmedim bunlardan.

Girişken erkek arkadaşlar, sapık kız arkadaşlar bir yana, sinemada dizine dayanan diz, geceleyin metroda bacağında dolaşan el, geçerken laf atan delikanlılar, sokakta ardına takılan adamlar, o kaçamak sürtünmeler, sıkıştırmalar vardır. Küçük kız pek iyi kavrayamaz bu serüvenlerin anlamını. 15 yaşındaki bir zihin, çoğu kez, karman çormandır, çünkü kuramsal bilgilerle somut yaşantılar birbirlerinden ayrılmazlar. Kimisi sarsıntı ve arzunun yakıcılığını tatmıştır, ama —Francis Jammes'm hayalinde türettiği Clara d'Ellébeuse gibi—, bir öpücüğün kendisini gebe bırakmaya yeteceğini sanmaktadır; kimisi, cinsel organların yapısım tam bir açık-

[42] *A.g.y.*

[43] Liepmann, *Jeunesse et sexualité.*

lıkla bilmekte, ama dans ettiği oğlan kendisine sarıldığı zaman kapıldığı duygulanımı yarım baş ağrısı saymaktadır. Genç kızların bugün eskisinden daha bilgili olduklarına kuşku yok. Bununla birlikte, kimi ruhçözümcüler, pek çok genç kızın cinsel organların işemekten başka bir işe yaradığından habersiz olduğunu öne sürmekteler.[44] Şöyle ya da böyle, erkeklik organının dikilmesi gibi kesin bir belirti olmadığından, cinsel duygulanımlarıyla üreme organlarının varlığı arasında pek az ilinti kurmaktadırlar. Erkekle, aşkla ilgili düşleriyle birtakım olayların çarpıcılığı arasında öyle büyük bir boşluk vardır ki, bu ikisi arasında hiçbir bireşim kuramazlar. Yine Thyde Monnier, *Moi*'da, erkeğin yapısını öğrenip arkadaşlarına anlatmak üzere ant içtiklerini söyler:

Ben, kapıyı bile bile çalmadan babamların yatak odasına girmiştim, şöyle anlattım erkeğin cinsel organını: "Koyun kemiğinin başına benziyor, merdane gibi bir şeyin ucunda yuvarlak bir şey var." Açıklamak güçtü. Oturup resmini çizdim, daha doğrusu üç resim çizdim, her birimiz birini alıp koynuna sakladı, ara sıra çıkarıp kıkırdıyor, sonra düşlere dalıyorduk... Bizim gibi çocuksu kızlar için, bu nesnelerle duygusal şarkılar, saygılı utanıp sıkılmalı, iç çekmeli, el öpmeli aşkın erkeği hadımağası haline getirecek kadar yüceltildiği sevda öyküleri arasında ilinti kurabilmek olacak şey miydi?

Bununla birlikte, genç kız, okuduğu kitaplara, yakaladığı konuşmalara, görünümlere ve sözcüklere dayanarak, etinin geçirdiği sarsıntıya bir anlam verir; çağrı, arzu haline gelir. Vücudu, ateşler, titremeler, nemlenmeler, belirsiz sıkıntılar içersinde yeni bir boyut kazanır. Delikanlı, erkekliğini seve seve kabullendiği için, cinsel eğilimlerine sahip çıkar; ondaki cinsel arzu saldırgan ve kavrayıcıdır; o bu arzuda öznelliğiyle aşkınlığının olumlanmasını bulur; erkek arkadaşlarının yanında bununla övünür; cinsel organı onun

[44] H. Deutsch. *Psychology of Women*, 1946.

için, göğüs kabartıcı bir kargaşalıktır; onu dişiye doğru iten atılım, dünyaya doğru itenin aynıdır, dolayısıyla onda da kendini yakalar. Küçük kızın cinsel yaşamıysa başından beri gizli kapaklıdır; cinsel arzuları biçim değiştirip bütün vücudunu sardığı zaman, taşıdığı gizem bunalıma dönüşür: kız, geçirdiği sarsıntıyı utanç verici bir hastalık biçiminde yaşar; etkin bir sarsıntı değildir bu: bir durumdur, ve küçük kız, hayalinde bile, özerk bir kararla bundan kurtulamaz; birini altına almayı ezip yoğurmayı, ırzına geçmeyi düşleyemez: yalnızca bir bekleme ve çağrıdır; bağımlı bir varlık olarak sınar kendini; yabancılaşmış eti içersinde tehlikede olduğunu hisseder.

Çünkü yaygın umudu, mutlu edilginlik düşü ona vücudunu başkasına adanmış bir nesne olarak gösterir; cinsel yaşantıyı içkinliği içersinde tanımak ister; başka bir etin, bir elin, bir ağzın dokunuşunu arar, yoksa kendine yabancı bir etin, elin, ağzın değil; seviştiği kişinin yüzünü karanlıkta bırakır, ya da, düşünsel bulutlara gömer; ama varlığının zihnini kurcalamasına engel olamaz. Çocukluğunda erkek karşısında duyduğu korku ve itmeler eskisinden daha iki anlamlı, dolayısıyla, daha bunaltıcıdır. Eskiden, çocuksu organizmayla büyüdüğü zaman karşısına çıkacak gelecek arasındaki ayrılıktan doğmaktaydılar; şimdiyse, kaynakları, genç kızın etinde hissettiği karmaşıklıktadır. Çağrıda bulunduğuna göre, sahip olunmayı beklediğini anlar: ve başkaldırır arzularına. Sessizce kendini teslim eden avın utanç verici edilginliğini hem ister, hem de ondan ürker. Çırılçıplak bir erkeğin önüne çıkma düşüncesi aklını başından alır; ama aynı zamanda, soyunduğu zaman kendini erkeğin bakışlarına teslim edeceğini de hisseder. Hele yakalayan, dokunan elin varlığı, gözlerinkinden daha buyurgandır: daha çok ürkütür insanı. Ancak, bedensel sahip olunmanın en açık seçik ve tiksindirici simgesi, erkeklik organının içinize girmesidir. Genç kız, varlığıyla bir saydığı vücudunun deri gibi delinmesinden, kumaş gibi yırtılmasından nefret eder. Ama genç kız, bu işle birlikte gelen yaralanma ve acıdan çok, onların kendisine *zorla yapılması*'na karşı çıkar. "Kızlık zarının bir erkek tarafından *delinmesi* iğrenç bir şey," de-

mişti bir genç kız bana. Gözlerini korkutan erkeklik organı doğurmaz erkeğe duyulan tiksintiyi, ama penis bu tiksintinin doğrulanması ve simgesidir; girilme fikri, daha genel çerçevede küçük düşürücü, ayıp bir anlam kazanır, ve zaten, sözü geçen fikrin temel öğesidir.

Genç kızın sıkıntısı, geceleri uykularını kaçıran korkulu düşler, gündüzleri aklından çıkmayan saplantılar biçiminde dile gelir; pek çok durumda, saldırıya uğrama fikri, kendinde tuzağa düşürücü bir gönül avcılığı eğilimi hissettiği an saplantı haline gelir. Gerek düşlerde, gerek davranışlarda, anlamı açık ya da gizli bir yığın simge aracılığıyla dışa vurur. Genç kız, içerde kötü niyetli bir hırsız saklanmıştır korkusuyla, yatmazdan önce odasını kolaçan eder; evde hırsızların dolaştığını duyduğunu sanır; pencereden eli bıçaklı bir saldırgan girer, karnını deşer. Erkekler, az ya da çok ürkütürler onu. Babasına karşı da belli bir tiksinti uyanır içinde; tütün kokusuna dayanamaz, ondan sonra yüznumaraya girmekten hoşlanmaz; babasını sevmeye devam ettiği zaman bile duyabilir bu tiksintiyi; özellikle küçük kızlarda görüldüğü üzere, genç kız babasına nicedir düşmanmışçasına aşırılaşabilir. Ruh hekimlerinin özellikle genç hastalarında sık sık rastladıklarını söyledikleri bir düş vardır: yaşlı bir kadının gözü önünde ve onun onamasıyla bir erkeğin saldırısına uğradıklarını hayal ederler. Annelerinden, kendilerini arzularının akışına bırakma izni istedikleri açıktır. Çünkü en çok midelerini bulandıran yük, ikiyüzlülüktür. Genç kız, kendinde ve çevresinde yaşamın ve cinselliğin sarsıcı gizlerini yakalamaya başladığı an "katkısızlığa," meleksiliğe zorlanmaktadır. Kakım (hermine) gibi karbeyaz, billur gibi saydam olması istenmekte, ince muslinden yapılmış buğulu entariler giydirilmekte, odası badem şekeri renginde hah ve perdelerle süslenmekte, kapısının önünden geçerken alçak sesle konuşulmakta, tehlikeli kitaplar okuması yasaklanmaktadır; oysa kafasından "korkunç" imge ve arzular geçmeyen bir tek Havva kızı yoktur yeryüzünde. Bu durumda, genç kız onları en yakın dostundan, hatta kendinden gizlemeye girişir; hep verilen yönergelere (talimata) göre yaşamak ve düşünmek ister; kendine

duyduğu güvensizlik ona sinsi, mutsuz, hastalıklı bir görünüş kazandırır; ve sonraları, ömrünün en güç işi, bilinçaltına ittiği bu arzularla savaşmak olacaktır. Ancak, bütün bu içe atmalara karşın, birtakım anlatılmaz yanıltıların ağırlığı altında ezildiğini hisseder. Kadınlığa geçişini yalnız utanç değil, dayanılmaz pişmanlık acıları içersinde yaşar.

Bu nazik çağın, küçük kız için, acılı bir bozgun dönemi olmasını anlamak kolay. Çocuk kalmak istemez. Büyüklerin dünyası da ürkütücü ve sıkıcı görünür gözüne:

Sizin anlayacağınız, büyümek istiyor, ama büyükler gibi yaşamayı aklının köşesinden geçirmiyordum der Colette Audry... Böylece içimde, büyüklüğü kabul etmeden, ana-babalarla, ev hanımlarıyla, ev kadınlarıyla, aile başkanlarıyla dayanışmaya girmeden büyüme isteği gelişiyordu.

Küçük kız anasının boyunduruğundan kurtulmak ister; ama kendisini korumasına da korkunç gereksinimi vardır. Kendi kendini doyurma, iki anlamlı dostluklar kurma, kötü kitaplar okuma gibi suçlar bilincini rahatsız etmekte, anasına sığınmasını gerektirmektedir. Aşağıdaki mektup,[45] 15 yaşındaki bir genç kız tarafından başka bir kız arkadaşına yazılmış olup, bu dediklerimizi kanıtlayan iyi bir örnektir:

Annem, X'lerin balosunda, ilk kez, uzun entari giymemi istiyor. İstemeyişime şaşıyor. Son olarak, bir kez daha kısa entari giymeme izin vermesi için yalvardım. Öyle çok korkuyorum ki. Uzun entari giyersem annem uzun bir yolculuğa çıkacak, bir daha bilmem ne zaman geri dönecekmiş gibi geliyor bana. Saçma değil mi? Üstelik, ara sıra da küçük bir kızmışım gibi bakıyor bana. Ah, ah! bir bilse! Ellerimi yatağa bağlar, yüzüme bakmazdı vallahi!

[45] H. Deutsch'ün kitabından alınmıştır.

Stekel'in *la Femme frigide* adlı kitabında, bir kadının çocukluğuyla ilgili dikkate değer bir belge vardır. Söz konusu edilen, 21 yaşına doğru, ayrıntılı bir biçimde anılarını yazan Viyanalı "Süsse Mädel"dir. Şimdiye dek ayrı ayrı ele aldığımız erginlik dönemi anılarının somut bir bireşimdir bu.

"Beş yaşında, ilk oyun arkadaşımı, 6-7 yaşlarındaki Richard'ı seçtim. Aklım fikrim, bir oğlanla kızın nerden anlaşıldığını öğrenmekteydi. Küpelerden, burundan... deniyordu bana. Bu açıklamayla yetiniyordum gerçi, ama içimde, birtakım şeylerin benden gizlendiği duygusu vardı. Birden, Richard'ın çişi geldi... Odamdaki oturağı vermeyi akıl ettim. Benim için son derece şaşırtıcı bir şey olan pipisini görünce, sevinçle bağırdım: 'Aa, neyin var öyle senin? Aman ne güzel şey bu! Ah, ulu Tanrım, keşke benim de böyle bir şeyim olsaydı!' Bunları söylerken, bütün cesaretimi toplayıp elledim onu..." Teyzelerden biri onları görür, ondan sonra sıkıca izlenirler. Mädel, 9 yaşında, 8 ve 10 yaşlarındaki iki oğlanla evcilik oynar: ve tabii doktorculuk da; herkes birbirinin cinsel organına dokunur, günün birinde de, oğlanların biri, kendi organını onunkine değdirir, anasıyla babasının, evlendikleri zaman, aynı şeyi yaptıklarını söyler: "Tahmin edemeyeceğiniz kadar iğrendim bu işten: Yoo! hayır, olamaz! onlar böyle çirkin bir şey yapmamışlardır! dedim." Uzun süre devam eder bu oyunlara ve oğlanların ikisine de aşksal ve cinsel bir dostlukla bağlıdır Teyzesi bir gün durumu öğrenir ve böyle giderse ıslahevine kapatılacağı söylenir. Gözdesi olan Arthur'la görüşmekten vazgeçer ve müthiş acı çeker bundan ötürü; çalışması aksar, yazısı bozulur, kafası bulanır. Bu sefer de Walter ve François'yla dostluk kurar. "Aklım fikrim Walter'deydi. Önünde dikilip ya da oturup yazı yazarken elini eteğimin altına sokmasına izin veriyordum... Annem kapıyı açıp bakınca o hemen elini çekiyordu, bense yazı yazıyor oluyordum. En sonunda, olağan kadın erkek ilişkileri başladı aramızda, ama çok ileri gitmesine izin vermiyordum: dölyoluna girdiğini sandığım an, biri geliyor diyerek kendimden uzaklaştırıyordum onu... Bunun günah olduğunu bir an bile düşünmüyordum."

Oğlanlarla dostluğu sona erer, yalnız kız arkadaşları kalır. "İyi yetiştirilmiş, bilgili bir kız olan Emmy'ye bağlandım. Bir keresinde, 12 yaşında, Noel'de birbirimize, içine adlarımız kazılmış, küçük altın kalpler verdik. 'Ölene dek ayrılmama' yemini ederek nişanlandığımıza inanıyorduk. Bilgimin büyükçe bir bölümünü Emmy'ye borçluyum. Beşinci sınıfta, çocukları getirip kapıya bırakan leylek öyküsünden kuşkulanmaya başlamıştım. Çocukların ana karnından çıktıklarına, bunun için de karnın yarılması gerektiğine inanıyordum. Emmy, özellikle, kendi kendini doyurma konusundaki sözleriyle gözümü korkutuyordu. Okulda, birkaç İncil parçası, cinsel konularda gözümüzü açtı. Örneğin, Meryem Ana Sainte Elizabeth'i görmeye geldiğinde: 'Rahmindeki çocuğun sevinçten hopladığı'nı söyleyen cümle ile, Kutsal Kitap'taki öbür ilginç bölümler. Bunların altını çiziyorduk, yaptığımız ortaya çıkınca, az kalsın bütün sınıf kötü not alıyordu. Emmy, ayrıca, Schiller'in Haydutlar'*ındaki 'dokuz ayın anıları'nı gösteriyordu bana. Emmy'nin babası başka yere atandı, yine yalnız kaldım. Kendi buluşumuz olan gizli bir yöntemle mektuplaştık, ama yalnızlık çektiğim için, kendime Hedl adında, yeni bir Yahudi kız arkadaş buldum. Bir keresinde, Emmy beni Hedl'le okuldan çıkarken yakaladı. Müthiş kıskandı. Ticaret Okulu'na girene dek Hedl'le dostluk ettim, çok yakındık birbirimize, Hedl'in üniversitede okuyan erkek kardeşlerinden birini sevdiğim için, ilerde elti olacağımızı düşlerdik. Oğlan yanıma gelince öyle bir heyecana kapılıyordum ki, sorularına saçma sapan karşılıklar veriyordum. Akşamüstleri, o piyano çalarken, Hedl'le ben küçük divanda birbirimize sarılıp dinliyorduk; nedenini bilmeden şakır şakır ağlıyordum.*

"Hedl'le arkadaşlığa başlamazdan önce, birkaç hafta, yoksul bir ana-babanın kızı olan Ella'yla gezmiştim. Yatağın gıcırtısıyla uyanmış, anasıyla babasını 'baş başa' seyretmişti. Ertesi sabah koşa koşa yanıma geldi, babasının, anasının üstüne çıktığını, kadıncağızın avazı çıktığı kadar bağırdığını, babasınınsa: 'Hadi koş yıkan da kötü bir şey olmasın,' dediğini anlattı. Babanın davranışı aklımı kurcalıyor, sokakta adama rastlarsam yolumu değiştiriyor,

anasına bütün kalbimle acıyordum (bağırdığına göre, kimbilir nasıl canı yanmıştı). Başka bir kız arkadaşımla erkeklik organının uzunluğunu konuştum, bir keresinde 12-15 santimden söz edildiğini işittim; dikiş dersinde, metreyi alıp söz konusu yerden başlayarak karnın boyunu ölçüyorduk etek altından. Tabii hemen hemen göbeğe geliyordu, evlendiğimiz zaman, sözün en gerçek anlamıyla kazığa oturtulacağımızı düşünüp korkuyorduk."

Mädel, bir erkek köpeğin bir dişi köpekle çiftleşmesini seyreder. "Sokakta işeyen bir at görünce, gözümü alamazdım, cinsel organının uzunluğu beni etkiliyordu her halde." Kentte sinekleri, kırda da hayvanları gözler.

"12 yaşında, korkunç bir soğukalgınlığına yakalandım, aile dostumuz olan doktorlardan biri geldi; yatağımın başına oturdu, ansızın elini yorganın altına sokup tam 'orayı' tuttu. 'Utanmıyor musunuz böyle bir şey yapmaya!' diye bağırarak sıçradım. Annem koşarak geldi, doktor mosmor kesilmişti, benim huysuz bir kız olduğumu, yalnızca baldırımı sıkmak istediğini öne sürdü. Sonunda ondan özür dilemek zorunda kaldım. Derken hastalandım, babam kanlı havluları görünce, yaman bir kavga koptu evde. Onun gibi temiz bir adam, neden 'bu kadar çok kirli kadın arasında yaşamak zorunda kalıyordu acaba,' hastalanmakla haksızlık etmiştim sanki." 15 yaşında, evdekiler anlayamasın diye, "steno"yla mektuplaştığı başka bir kız arkadaş edinir. "Tavladığımız oğlanlar konusunda anlatılacak o kadar çok şey vardı ki. O, ayrıca bana, yüznumara duvarlarında okuduğu bir sürü dizeyi aktarıyordu; hayalimde onca yücelttiğim aşkı pislik derecesine indirdiği için, bunlardan biri hâlâ aklımdadır: 'Nedir aşkın en son ereği? Bir sopanın ucuna geçirilmiş dört kalça.' Hiçbir zaman bu duruma düşmemeye karar verdim: bir genç kızı seven erkek, böyle bir şey isteyemezdi. 15,5 yaşında, bir erkek kardeşim oldu, müthiş kıskandım onu, çünkü o zamana dek ailenin biricik çocuğu bendim. Kız arkadaşım habire gidip erkek kardeşimin nasıl olduğuna bakmamı istiyordu, ama istediği bilgileri veremiyordum bir türlü ona. O sıralarda, başka bir kız arkadaşım, bir düğün gecesini anlattı, bunun üzerine, sırf me-

rakımdan, evlenmeye karar verdim; ama anlattığına dayanarak 'at gibi solumak' güzel duyumu yaralıyordu... Hangimiz istemezdik sevdiği kocası tarafından soyulup yatağa taşınmak üzere evlenmeyi? Öylesine kışkırtıcı bir şeydi ki bu..."

Önümüzdeki kişi hastalıklı değil de, genel ölçülere uygun biri olduğu halde, bu çocuğun alabildiğine "sapık" olduğu söylenebilir; oysa sapık değil, yalnızca, öbür kızlara oranla daha az gözaltında tutulan bir kızdı. "İyi yetiştirilmiş" genç kızların merak ve arzuları edime dökülmese bile, yanılsama ve oyun biçiminde zihinlerinde yaşarlar. Bir zamanlar, bu konularda insanı şaşırtacak kadar bilgisiz, son derece dindar bir kız tanımıştım —sonradan, kendini analığa ve imana adayan dört dörtlük bir kadın oldu—, bir akşam, kendinden büyük bir kıza: "Kimbilir ne harika şeydir bir erkek karşısında soyunmak! demişti. Hadi şimdi sen benim kocam ol," ve sonra heyecandan titreyerek soyunmuştu. Hiçbir eğitim engelleyemez küçük kızın bedeninin bilincine varıp kadınlık yazgısı üzerinde düşler kurmasını; olsa olsa, sonradan bütün cinsel yaşamını etkileyecek birtakım bilinçaltına itmelere zorlanabilir. Asıl yapılması gerekense, tam tersine, kadınlığını hatır gönül gözetmeden ve utanmadan kabul etmeyi öğretmektir.

Şimdi artık, genç kızı erginlik çağında ne türlü bir dramın yakıp kavurduğunu biliyoruz: dişiliğini kabul etmeden "büyük insan" olamaz! Kadın oluşunun kendisini yarım ve donuk bir yaşama mahkûm ettiğini daha önceden bilmekteydi; şimdiyse cinselliğini pis bir hastalık, karanlık bir suç biçiminde keşfetmektedir. Aşağılığı, ilkin, yalnızca bir yoksunluktu: erkeklik organı yokluğu, bu dönemde, pisliğe ve kusura dönüşür. Ve genç kız, yaralanmış, utanmış, kaygılı, suçlu bir insan olarak yollanır geleceğe.

II. BÖLÜM

GENÇ KIZ

KÜÇÜK kız, çocukluğu boyunca hep dizginlenip sakatlanmış; bununla birlikte, yine de kendini özerk bir birey olarak yakalamıştır; anası babasıyla, dostlarıyla ilişkilerinde, okulda ve oyunda, yaşadığı anda kendisini bir aşkınlık olarak görmekteydi: işi gücü, gelecekteki edilginliğinin düşünü kurmaktı. Erginlik çağına gelince, gelecek burnunun dibine sokulmakla kalmaz: vücuduna yerleşir; en somut gerçeklik halini alır. Öteden beri sahip olduğu yazgısallık devam eder; delikanlı büyüklük çağına doğru etkin bir biçimde yol alırken, genç kız, zamanın kendisini alıp sürüklediği, ağları çoktan örülmüş, ne olacağı kestirilemeyen şu yeni dönemin açılışını kollar. Çocukluk çağından çoktan kopmuştur, şimdiki an'ı geçici saymakta; onda dişe dokunur bir erek değil yalnızca birtakım uğraşlar bulmaktadır. Sözün kısası, gençliği, açık ya da gizli bir bekleyiş içersinde tükenir gider. Erkeği'ni bekler.

Delikanlı da kadını düşler, arzular elbet; ama kadın, yaşamının bir öğesi olmaktan öteye geçmeyecektir: yazgısı kadında özetlenmez; küçük kızsa, çocukluğundan beri, ister kadınlığını gerçekleştirmek, ister dişiliğinin dar sınırlarını aşmak istemiş olsun, varlığını bütünlemeyi de kaçışı da erkekten beklemiştir; erkekte Perseus'un, Saint Georges'un göz kamaştıran yüzü vardır; kurtarıcıdır o; ayrıca güçlü ve varlıklıdır, mutluluğun anahtarları onun elindedir, Sevimli Prens'tir. Küçük kız, ana kucağında yattığı günlerdeki gibi, onun okşayışlarıyla Yaşam'ın büyük akıntısına kapılıp gidivereceğim sezinler; onun tatlı yetkesine boyun eğdiği an, babasının kollarında hissettiği güvenliğe yeniden kavuşacaktır:

sarılma ve bakışların büyüsü kendisini yine tapılacak bir put haline getirecektir. Öteden beri inanmıştır erkek üstünlüğüne; erkeklerin büyüleyici etkisi çocuksu bir serap değildir; iktisadi ve toplumsal temellere dayalıdır; erkekler sözün en gerçek anlamıyla dünyanın efendisidirler; çevresindeki her şey, genç kızı, onların uyruğuna girdiği zaman kârlı çıkacağına inandırır; anası babası iteler onu bu yola; baba, kızının tavladığı erkeklerle övünür, ana da onları geleceğin parlak vaatleri sayar; öbür kızlar, erkeklerin ilgisini ve övgüsünü en çok toplayanı kıskanır, ona hayranlık duyarlar; Amerikan okullarında, bir kız öğrencinin değeri, defterindeki "buluşma günleri"nin çokluğuyla ölçülür. Evlilik, daha başka bir sürü işten daha az yorucu ve onurlu bir uğraş olmakla kalmaz: yalnız o izin verir kadının toplumsal saygınlığına bütünüyle kavuşup, kendini cinsel açıdan sevgili ve ana olarak gerçekleştirmesine. Oybirliğiyle, bir koca —ya da kimi durumlarda koruyucu— tavlamanın, onun için, en önemli iş olduğuna inanılır. Onun gözünde, Öteki varlığı erkek canlandırır, tıpkı erkeğin gözünde kendisini canlandırışı gibi: ama genç kız, bu *öteki varlığı* temel varlık biçiminde görür ve onun karşısında kendini temel-olmayan-varlık biçiminde yakalar. Aile ocağından, anasının babasının boyunduruğundan kurtulup kendine geleceğin kapılarını açması, etkin bir fetihle değil, kendini edilgin ve uslu bir varlık halinde yeni bir efendinin eline teslim ederek olacaktır.

Bu istifaya razı oluşunun, bedensel ve tinsel açıdan oğlanlardan geri olup onlarla yarışamayışından ileri geldiği öne sürülmüştür sık sık: güya, boş bir yarışa girmekten vazgeçip kendisini mutlu kılma işini daha yüce bir sınıfa bırakmaktaymış. Gerçekteyse, kendini küçük görmesi doğuştan gelen bir aşağılıktan ötürü değildir: tam tersine, bütün yetersizliklerini doğuran işte bu küçüklük duygusudur; onun kaynağıysa, genç kızın geçmişinde, çevresini kuşatan toplumda ve özellikle kendisine sunulan gelecektedir.

Erginlik genç kızın vücudunu değiştirir elbet. Şimdi artık eskisinden daha kırılgandır; kadının organları kolay yaralanır, işleyişleri çok naziktir; o güne dek alışmadığı, rahat hareket etmesini en-

gelleyen memeler bir yüktür; sert hareketlerde varlıklarını anımsatır, langır langır sallanır, acırlar. Bundan böyle, kadının kas gücü, direnci ve kıvraklığı erkeğinkinden düşük olacaktır. Salgı bezlerinin çalışmasındaki dengesizlik sinirsel tutarsızlığa, damarları yöneten sinirlerin düzensiz işlemesine yol açar. Aylık rahatsızlıklar sancılıdır: baş ağrıları, bel tutulmaları, karın sancıları olağan etkinlikleri güçleştirir, hatta olanaksız kılar; bu sıkıntılara, çoğu kez, ruhsal sarsıntılar da eklenir: sinirleri bozulan, alınganlaşan kadın her ay, bir yarım yabancılaşma geçirebilir; sinir merkezleri, genel sinir dizgesiyle sempati sinirlerini denetleyemez olur; kan dolaşımı aksaklıkları, birtakım iç zehirlenmeler vücudu kadınla dünya arasına giren bir perde, genç kızın üstüne çöken, bunaltan, dünyadan koparan yakıcı bir sis perdesi haline getirir: bu acılı ve edilgin et yığını aracılığıyla bakıldığında, evrenin tümü ağır bir yük olup çıkar. Sırtına binen yükler altında ezilen, dayanma gücünü yitiren genç kız, dünyanın geri kalan kesimine yabancılaştığı için, kendi kendine de yabancılaşır. Bireşimler bozulur, anların birbiriyle bağlantısı kopar, başkaları artık ancak soyut bir bilgiyle kavranır; akıl yürütme ve mantık, insanın karabasanlar içinde sayıkladığı anlardaki gibi sağlam kalsa bile, bedensel karışıklık içersinde beliren tutkusal gerçeklerin buyruğuna girer. Bu olgular son derece önemlidir: ama kadın, onlara, bilincine varışına göre ağırlık kazandırır.

Oğlanlar 13 yaşlarına doğru alırlar gerçek şiddet derslerini, saldırganlıkları, güç istekleri, dünyaya kafa tutma düşkünlükleri bu yaşlarda gelişir; küçük kızsa, tam bu yaşta sert oyunlardan vazgeçer. Spor yapabilir gerçi; ama bir uzmanlaşma, yapay kurallara boyun eğme demek olan spor, içten geldiği an ve alışkanlık halinde gücünü sınamaya denk değildir; yaşamın dışında kalır; düzensiz bir kavga, apansız bir tırmanma kadar çok şey öğretmez insana, gerek dünya, gerek kendi varlığı konusunda. Sporcu kız, hiçbir zaman duymaz pazılarını arkadaşına tutturan oğlanın fatihlere özgü övüncünü. Ayrıca, yeryüzü ülkelerinin çoğunda, genç kızların çoğuna spor yasaktır; kavga etmeleri, ağaçlara ya da tepelere tırmanmaları da yasak olduğundan, bedenlerini edilgin bir bi-

çimde kabul etmekten öte bir şey yapmazlar; bu çağda, çocukluk dönemindekinden de fazla vazgeçmeleri gerekir eldeki dünyanın ötesine *taşmak*'tan, öbür insanların *üstüne* çıkarak kendini göstermekten: sağı solu arayıp taramaları, yeni atılımlara girişmeleri, olanağın sınırlarını zorlamaları yasaktır. Özellikle de, delikanlıların yaşamında alabildiğine önemli bir yer tutan *meydan okuma*'yı hemen hemen hiç bilmezler; kadınlar da kendilerini başkalarıyla kıyaslarlar elbet, ama meydan okuma, bu edilgin karşılaştırmaların ötesinde bir şeydir: burda, dünya üzerindeki etkilerini genişletmek isteyen iki özgürlük çatışır; arkadaşından daha yükseğe tırmanmak, bir kolu bükmek, yeryüzünde egemenliğini göstermek demektir. Bu ele geçirici davranışlara, öncelikle de şiddete başvurmak iznine sahip değildir genç kız. Büyüklerin dünyasında, olağan dönemlerde, kaba güç büyük rol oynamaz hiç kuşkusuz; ancak, Demokles'in kılıcı gibi hep tepesindedir insanların; erkek davranışlarının çoğu, her an eyleme dökülebilecek bir şiddet temeline dayalıdır: her köşede bir kavga yatar; çoğu kez, boşa gider bunlar; ama erkeğin egemenliğini doğrulayabilmesi için, kendini gösterme isteğini yumruklarıyla sınaması yeterlidir. Kendisini nesne haline getirecek her girişim, her sataşma karşısında, erkek hemen yumruk atıp yumruk yemeye hazırdır: başkası tarafından aşılmaya izin vermez, öznelliğinin göbeğinde yine kendini bulur. Şiddet, her bireyin kendi benliğine, tutkularına, istemine bağlanmasını sağlayan en sahici sınamadır; onu kökten yadsımak, kendini her türlü nesnel doğrudan yoksun bırakmak, soyut bir öznellik içine hapsolmak demektir; kaslara geçmeyen bir öfke ya da başkaldırma düş olarak kalır. Gönlünden geçen şeyleri yeryüzüne kazıyamamak korkunç bir yoksunluktur. Amerika Birleşik Devletleri'nin güneyinde, Zenciler'in Beyazlar'a şiddet göstermesi kesinlikle yasaktır; şu giz dolu "Zenci ruhu"nun anahtarı da işte burdadır; Zenci'nin kendini beyazlar dünyasında sınayışı, kendini bu dünyaya oturturken yaptığı hareketler, aradığı ödünler, duyuş ve etkinlikte bulunuş biçimi, hep mahkûm edildiği edilginlikle açıklanabilir. Alman işgali sırasında (bencil bir sakınımla ya da böyle davranmalarını gerektiren gö-

revleri bulunduğu için), kışkırtsalar bile, işgalcilere karşı sertlik göstermemeye karar vermiş olan Fransızlar, yeryüzündeki konumlarının tepeden tırnağa sarsıldığını hissetmekteydiler: nesne haline gelip gelmemeleri karşılarındakinin keyfine bağlıydı, öznellikleri artık somut bir biçimde dile gelemiyordu, ikinci derecede bir görüngü olup çıkmıştı. Aynı biçimde, evren, kendini buyurganca gösterme iznine sahip delikanlı ile duyguları dolaysız etkililikten yoksun bırakılmış genç kıza ayrı ayrı yüzlerle gözükür; biri hiç durmadan dünyayı sorun konusu yapar, her an eldeki veriye başkaldırabilir, dolayısıyla, kabul ettiği zaman, onu etkin bir biçimde doğruluyormuş izlenimine kapılır, öbürüyse, ister istemez dünyaya katlanır; dünya onsuz belirlenir, değişmez bir görünüşü vardır. Bu bedensel güçsüzlük, daha genel bir çekingenlik biçiminde dışa vurur: genç kız, vücudunda sınamadığı güce inanamaz; herhangi bir eyleme girişmeye, başkaldırmaya, yeni bir şey türetmeye cesaret edemez: uysallığa, boyun eğmeye adandığı için, toplumda ancak önceden hazırlanmış bir yer kabul edebilir. Nesnelerin düzenini değişmez bir veri diye alır. Kadının biri, genç kızlığı boyunca, saldırgan bir kötü niyetle, bedensel zayıflığım yadsıdığını söyleınişti bana; bu zayıflığı kabul etmek, zihinsel ve siyasal alanlarda bile, herhangi bir şeye girişme zevk ve yürekliliğini yitirmek olacaktı. Erkek gibi yetiştirilmiş, son derece canlı bir kız tanımıştım, kendini erkekler kadar güçlü buluyordu; çok güzel olduğu, her ay sancılar içinde hastalandığı halde, dişiliğinin hiç ını hiç bilincinde değildi; bir oğlan kadar girişken, apansız davranışlı ve canlıydı; erkek gibi gözüpekti: sokakta, bir çocuk ya da kadına eziyet edildiğini görünce, sille tokat girişmekten kaçınmazdı. Bir iki tatsız deneme, kaba gücün erkeklerde olduğunu gösterdi ona. Zayıflığının derecesini anlayınca, kendine güveninin büyükçe bir bölümü uçup gitti; bu da onu kadınlaşmaya, kendini edilginlik biçiminde gerçekleştirmeye, bağımlılığı kabullenmeye götüren evrimin başlangıcı oldu. Vücuduna güvenemez olmak, kendine güveni yitirmek demektir. Delikanlıların pazılarına verdikleri öneme bakmak, her öznenin kendi vücudunu kişiliğinin nesnel dile gelişi gibi gördüğünü anlamaya yeter.

Delikanlının cinsel içtepileri, vücudunun verdiği gururu doğrulamaktan başka bir şey yapmazlar: aşkınlığının ve gücünün simgesi sayar bunları. Genç kız da arzularını yüklenebilir: ama çoğu kez, bu arzular, onun için, utanç verici olmaya devam ederler. Zaten bütün bedenine utanç verici bir şey gibi katlanır. Daha küçük yaşta, "iç organları" karşısında duyduğu güvensizlik, aybaşı rahatsızlığının kuşku vericiliğini artırıp onu tiksinç hale getirir. Aybaşı angaryası doğurduğu ruhsal durumdan ötürü kocaman bir ayakbağı olur. Ayın belli günlerinde tepesinde dolaşan tehlike kimi zaman öylesine gözünde büyür ki, genç kız, rahatsızlığı anlaşılacak diye gezmekten, eğlenceden vazgeçebilir. Bunun uyandırdığı tiksinti organizmaya yansır, rahatsızlık ve acıyı artırır. Daha önce, kadının bedensel yapısının başlıca özelliklerinden birinin, iç salgılarla sinirsel dizgenin çalışması arasındaki sıkı bağ olduğunu görmüştük: burda, karşılıklı bir etkinlik vardır; kadın vücudu —özellikle genç kızınki— "isterik"tir, yani ruhsal yaşamla onun bedensel gerçekleşmesi arasında uzaklık yoktur. Erginlik dönemindeki sarsıntıların keşfinin yarattığı kargaşa genç kızı çileden çıkarar. Vücuduna kuşkuyla baktığı, kaygıyla gözlediği için, hasta sanır onu: hastadır da. Daha önce, bedeninin gerçekten çok kırılgan olduğunu, birtakım organik bozuklukların ortaya çıktığını görmüştük; ama kadın hastalıkları uzmanları, hanım müşterilerinin onda dokuzunun düşsel hasta oldukları, yani sıkıntılarının hiçbir bedensel gerçeğe dayanmadığı ya da organik bozukluklarının ruhsal tavırdan doğduğu konusunda görüş birliğindedirler. Kadının vücudunu yiyip bitiren şey, büyük ölçüde, kadın olmanın yarattığı bunalımdır.

Görüldüğü gibi, kadının bedensel durumunun bir ayakbağı oluşu, kadının bu durumu kavrayışı açısından ileri gelmektedir. Sinirsel zayıflık, damarları yöneten sinirlerin kararsızlığı, hastalık haline gelmedikçe, kadının herhangi bir uğraş tutmasını engellemez: erkekler arasında da bin bir mizaç değişikliği vardır. Ayda birkaç günlük rahatsızlık, sancılı bile olsa, büyük bir engel değildir; nitekim, bir sürü kadın rahatça buna ayak uydurmaktadır, özel-

likle bu "baş belası"nın başlarını daha çok ağrıtabileceği sporcu, gezginci, ağır işlerde çalışan kadınlar. Uğraşların çoğu, kadının harcayabileceğinden daha büyük bir enerji gerektirmiyor. Spordaysa, erek, insanın bedensel elverişliliğinin dışında bir başarı elde etmek değildir: her organizma becerebilir bu yetkinliğe ulaşmayı; tüy sıklet şampiyonu da ağır sıklet birincisi kadar değerlidir; kayakta birinci gelen bir kadın, kendisinden daha hızlı giden erkek birinciden geri değildir: ayrı ayrı kategoryaların birincileridirler çünkü. Bunun için de, özellikle kendi bedenlerinin yetkinliğiyle olumlu biçimde ilgilenen sporcu kadınlar, erkek karşısında daha az zayıf hissederler kendilerini. Bununla birlikte, bedensel zayıflığı, kadının şiddet dersi görmesini engeller: bedeniyle kendini gösterebileceği, dünyanın üstüne çıkabileceği başka bir yol bulunsaydı, bu zayıflık kolayca ödünlenebilirdi. Yüzdüğü, doruklara tırmandığı, uçak kullandığı, dünyayı oluşturan öğelerle boğuştuğu, birtakım tehlikelere ve serüvenlere atıldığı zaman, dünya karşısında, sözünü ettiğimiz utangaçlığı duymayacaktır. Bütün o gariplikleri, kendisine pek az açık kapı bırakan bir durum içersinde değer kazanmaktadır, ve bu iş bir anda değil çocukluğundan beri gelişen aşağılık duygusunu pekiştirerek olmaktadır.

Kendini zihinsel alanda tamamlamaya giriştiği zaman da yine bu aşağılık duygusunun acısını çekecektir. Genç kızın, erginlik çağından sonra, zihinsel ve sanatsal alanlarda geri kaldığı saptanmıştır sık sık. Pek çok nedeni vardır bunun. Başlıcalarından biri, genç kızın çevresinde, erkek kardeşlerine gösterilen yüreklendirmeyi bulamayışıdır; tam tersine; ondan *ayrıca* bir *kadın* olması beklenmekte, uğraşının gerektirdiği çalışmayla dişiliğinin getirdiği yükleri bağdaştırmak zorunda kalmaktadır. Genç kızlara uğraş öğreten okullardan birinin kadın yönetmeni şu gözlemleri aktarmıştır.

Genç kız, ansızın, çalışarak kendini geçindiren bir varlık haline gelmektedir. Ailesiyle ilgisi bulunmayan yeni arzular duymaya başlar. Çoğu kez, epeyce büyük bir çaba harcaması gerekir. Geceleri eve korkunç bir yorgunlukla döner, günlük olaylarla kafa-

sı kazan gibi olmuştur... Nasıl karşılanacaktır dersiniz? Anası onu hemen çarşıya yollar. Ayrıca, yarım bırakılan ev işlerini bitirmek gerekir; beri yandan, kendi giysi dolabıyla da uğraşacaktır. Zihnini kurcalamaya devam eden bütün düşünceleri bulup ortaya çıkarmak olanaksızdır. Mutsuz hisseder kendini, evde hiçbir görevi olmayan erkek kardeşiyle kıyaslar ve başkaldırır.[1]

Ananın, okula giden, işe yeni başlayan genç kıza yüklemekten çekinmediği ev işleri, konu komşu gezme angaryaları, kızcağızı bunaltmaya yeter. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Sèvres Lisesi'nde bitirme sınavlarına hazırladığım kız öğrencilerin, derslerin üstüne bindiren ev işleriyle ezildiklerini gördüm: biri bel fıtığı, öbürü menenjit oldu. Anne —ilerde göreceğimiz gibi— gizliden gizliye düşmandır kızının büyüyüp özgürlüğe kavuşmasına, ve bilerek ya da bilmeyerek, onu dizginlemeye çalışır; bir delikanlının erkek olabilmek için harcadığı çabaya saygı gösterilir, daha o yaşta kendisine belli bir özgürlük tanınır. Genç kızdansa evde oturması istenir, eve girip çıkışı izlenir; kendi eğlencelerini, kendi zevklerini seçmesine izin verilmez. Kadınların tek başlarına uzun bir yürüyüşe, yayan ya da bisikletle bir geziye çıktıklarına, bilardo, çomak devirme gibi oyunlara giriştiklerine rastlayamayız pek. Eğitimlerinden gelen girişkenlik yokluğu bir yana töreler de onlar için bağımsızlığı güçleştirir. Sokaklarda sürtmeye kalksalar, bütün gözler üzerlerine çevrilir, o bu asılır. Hiç de utangaç olmadıkları halde, Paris'te yalnız dolaşmaktan zevk almayan bir sürü kız tanırım, çünkü her dakika rahatsız edildiklerinden, hep tetikte bulunmaları gerekir: o zaman da ne zevk kalır, ne bir şey. Üniversiteli kızlar, erkek öğrenciler gibi, toplu halde, gülüşe oynaşa sokaklara dökülse, tam bir gösteri haline gelirler; kocaman adımlarla yürümek, şarkı söylemek, yüksek sesle konuşmak, gülmek, elma yemek kışkırtına sayılır, hemen laf atarlar, artlarına takılır, yanlarına gelip askıntı olurlar. Kaygısızlık, genç kız için, hemencecik hafiflik olarak yorumla-

[1] Liepmann'ın *Jeunesse et sexualité*'sinden.

nır; kadının uymak zorunda olduğu ve "iyi yetiştirilmiş kızların" ikinci doğası haline gelen bu kendini denetleme, içinden geldiği gibi davranma yetisini köreltir; genç kızın taşkınlık göstermesine izin yoktur. Buysa, sinirlerin gerilmesine ve can sıkıntısına yol açar. Bu can sıkıntısı bulaşıcıdır: genç kızlar çabucak usanırlar birbirlerinden; birbirlerini tutup hapisten kurtarmazlar; ille bir erkek arkadaş arayışlarının nedenlerinden biri de budur. Bu kendi kendine yetememe, tüm yaşamlarına uzanan, çalışmalarını bile etkileyen bir utangaçlık doğurur. Parlak başarıların erkeklere özgü olduğuna inanırlar; gözlerini daha yükseğe dikmeye cesaret edemezler. 15 yaşındaki kızların, kendilerini oğlanlarla kıyaslarken: "Onların durumu bizden iyi" dediklerini görmüştük. İnsanı güçsüzleştiren bir inanıştır bu. Tembelliği ve sıradanlığı körükler. Erkeklere özel bir saygısı olmayan bir genç kız, bir erkeği korkaklıkla suçluyordu; kendisinin de ödlek olduğu hatırlatıldı: "Oo! Kadın için durum aynı değil," dedi hatır gönül tanıyan bir sesle.

Bu ürkekliğin başlıca nedeni, genç kızın kendini geleceğinden sorumlu hissetmeyişidir; yazgısı kendisine bağlı olmayacağına göre, gereğinden çok çaba harcamasının bir yarar sağlamayacağına inanır. Kendini erkeğe adayışı, ondan aşağı olduğunu bilişinden değildir, tam tersine, erkeğe adandığı için aşağılığını kabullenip somut hale getirir.

Gerçekten de, erkeklerin gözünde, insani değeri arttıkça değer kazanmayacaktır: tam tersine, onların düşlerine göre biçimlendiği oranda el üstünde tutulacaktır. Yaşantısı az olduğu zaman, pek farkında değildir bunun. Bakarsınız, erkekler kadar saldırganlık gösterir; kaba bir yetkeyle, gururlu bir içtenlikle gönüllerini kazanmaya çalışır: bu tutumsa hemen hemen kesinlikle başarısızlığa götürür onu. En köleleşmişinden en burnu havadaya dek, hepsi, hoşa gitmek için insani haklarından vazgeçmeleri gerektiğini öğrenir. Anaları onlara artık oğlanlara arkadaş gözüyle bakmamayı, yakınlık göstermemeyi, edilgin rolü benimsemeyi salık verir. Bir erkekle dostluk etmek, gezip dolaşmak istiyorlarsa, ilk adımın kendilerinden geldiği izlenimini yaratmaktan titizlikle kaçınmalıdırlar;

erkekler ne erkeksi kızlardan, ne kara çoraplılardan, ne de kafalı kadınlardan hoşlanır; fazla gözüpeklik, kültür, zekâ, güçlü kişilik gözlerini korkutur. Romanların çoğunda, G. Eliot'ın da değindiği gibi, sarı saçlı, akılsız kadın, erkeksi esmere baskın çıkar; *le Moulin sur la Floos*'da (Floos Üzerindeki Değirmen), Maggie, boşuna bir çabayla rolleri tersine çevirmeye uğraşır; romanın sonunda ölür ve Stephan'la sarışın Lucy evlenir; *le Dernier de Mohicans*'da (Mohikanların Sonuncusu), erkek kahramanın gönlünü çelen yiğit Clara değil, tatsız tuzsuz Alice'tir; *Little Women*'da (Küçük Kadınlar), sevimli Joe, Laurie için bir çocukluk arkadaşından başka bir şey değildir: delikanlı ona değil, keçi boynuzuna benzeyen, dalgalı saçlı Amy'ye gönül verir. Kadın olmak, çolak, yararsız, edilgin, kuzu gibi uslu olmak demektir. Genç kız yalnızca süslenmekle, takıp takıştırmakla kalmamalı, ayrıca içinden gelen davranışları dizginlemeli, onun yerine, büyüklerinden öğrendiği özenli çekicilikle sevimliliği geçirmelidir. Kişiliğini ortaya koymaya kalktığı an dişiliği ve gönül çelme olasılığı azalır. Bir delikanlının yaşama atılışını kolaylaştıran şey, insani varlık olma yeteneğiyle erkeklik yeteneğinin çelişmemesidir: daha çocukluğundan başlar bu mutlu yazgı. Kendini bağımsızlık ve özgürlük halinde bütünlerken elde eder toplumsal değerini, o büyüleyici erkeklik etkisiniyse, öteki erkeklerle yarışarak kazanır: Rastignac gibi gözü yukarlarda bir insansa, parayı, ünü ve kadınları tek bir hareketle kendine erek edinir; onun ölümsüzleştirdiği örnek, kadınların çevresinde fır döndüğü güçlü ve ünlü erkek tipidir. Genç kız içinse, tam tersine, asıl insani eğinimiyle kadınlık eğinimi arasında kopukluk vardır. İşte bu yüzden, genç kızlık dönemi kadın için son derece güç ve belirleyici bir çağdır. Erginlik çağına dek, o da özerk bir bireydi: şimdiyse egemenliğinden vazgeçmesi gerekmektedir. Erkek kardeşleri gibi, ve onlardan daha keskin bir biçimde, geçmişle gelecek arasında seçme yapmakta güçlük çekmekle kalmaz; üstüne üstlük, özne, etkinlik, özgürlük olmak ereğini güden kökensel isteğiyle, cinsel eğilimlerini ve varlığını edilgin bir nesne biçiminde yüklenmesini bekleyen toplumsal çağrılar arasında çatışma

başgösterir. İçinden gelen devinimle kendini temel varlık olarak yakalar: ondan sonra nasıl razı olacaktır temel-olmayan-varlık haline gelmeye? Kendimi *Başka* varlık olarak bütünleyemiyorsam, nasıl geçerim *Ben*'imden? Yeşermekte olan kadının önüne çıkan bunaltıcı ikilem budur işte. Arzuyla tiksinti, umutla korku arasında gidip gelen, kendisine çağrıda bulunan şeyi reddeden kadın adayı, çocuk bağımsızlığıyla kadın boyun eğişinin yaşandığı anlar arasında askıdadır: o verimsiz çağdan çıkacağına yakın genç kıza hain meyvenin burukluğunu bulaştıran da işte bu kararsızlıktır.

Genç kız, konumu karşısında, daha önceki seçmelerine göre, değişik biçimlerde tepki gösterir. "Küçük hanım," tomurcuk halindeki ev hanımı, bu kılık değiştirmeye kolayca katlanır; o arada, "küçük anne"liğinden, kendisini erkek boyunduruğuna başkaldırmaya iten bir yetke düşkünlüğü de çıkarabilir: bir cinsel zevk aracı ve hizmetçi olmaya değil, anaerkil bir düzen kurmaya hazırdır bu durumda. Bu genellikle, çok küçük yaşta önemli sorumluluklar yüklenen ablaların durumudur. "Yarım kalmış oğlan," kadın olduğunu fark edince, kimi zaman öyle yaman bir düş kırıklığına uğrar ki, doğruca eşcinselliğe yönelebilir; oysa, bağımsızlık ve şiddette, dünyaya sahip olma çaresi aramaktaydı: kadınlık gücünden, analık yaşantılarından, yani yazgısının büyükçe bir kesiminden vazgeçmemek isteyebilir. Genellikle, genç kız, birtakım direnmelerden sonra, kadınlığına razı olur: daha önce, çocuksu gönül avcılığı aşamasında, babasının karşısında, cinsel hülyalarında edilginliğin çekiciliğini tatmıştır; şimdiyse gücünü keşfeder; kısa bir süre sonra, etinin verdiği utanca kendini beğenmişlik karışır. Kendisini duygulandıran şu el, sarsan şu bakış bir çağrı, bir yalvarmadır; vücudu gözüne, birtakım büyülü etkilerle donanmış gibi gözükür; bir hazine, bir silahtır o; bedeniyle övünür. Özerk çocukluk döneminde çoğu kez yok olup gitmiş olan gönül avcılığı yeniden canlanır. Yüzünü gözünü boyar, saçını bin bir biçime sokar; memelerini saklayacak yerde, geliştirmek için ovuşturur, ayna karşısında gülümseme eğitimi yapar. Sarsılma ve gönlünü kaptırma birbirine öylesine sıkı bağlıdır ki, cinsel duyarlığın uyanmadığı

durumlarda, bireyde en küçük hoşa gitme arzusuna rastlanmaz. Yapılan deneyler, tiroid bezi yetersizliğinden yakınan, dolayısıyla duygusuz, asık suratlı kadın hastaların, hormon iğnesiyle tepeden tırnağa değiştirilebildiğini göstermiştir: iğneden sonra gülmeye başlamış, neşeli, cilveli insanlar olmuşlardır. Maddeci fizikötesine gereğinden çok saplanmış ruhbilimciler, aşırı bir gözüpeklikle, gönül avcılığının tiroid bezinden gelen "bir içgüdü" olduğunu öne sürmüşlerdir; oysa bu karanlık açıklama, genç kızlık çağı için de, çocukluk dönemindekinden daha büyük bir değer taşımaz. Yalnız şurası bir gerçektir ki, lenfa azlığı, kansızlık, vb. durumlarda, vücut insana yük olmaya başlar; bireye yabancı, düşman bir nesne haline gelir, ne bir şey umar, ne de vaat eder; dengesine kavuşur kavuşmaz, özne onu benimser, onun aracılığıyla, kendini başkasına doğru aşar.

Genç kız için, cinsel aşkınlık, bir şeyler alabilmek üzere kendini av haline getirmeye indirgenir. Genç kız nesneleşir; ve kendini nesne gibi algılar; varlığının bu yeni görünüşünü şaşkınlıkla karşılar: iki kişiliğe sahip olduğunu sanır; kendi kendisiyle çakışacak yerde, kendi *dışında* varolmaya başlar. Rosamond Leymann'ın *l'Invitation a la Valse* (Valse Çağrı) adlı yapıtında, Olivia'nın aynalardan birinde hiç tanımadığı bir yüzle karşılaştığını görürüz: ansızın karşısına dikiliveren nesne-kendisi'dir bu; az sonra dağılıp giden, ama sarsıcı bir duygulanıma kapılır:

Bir süredir, kendini böyle tepeden tırnağa seyrettiği anlarda özel bir heyecana kapılıyordu; ara sıra, hiç umulmadık bir anda, karşısında yabancı bir kız, yeni bir varlık görüyordu.

Bu iş, iki üç kez oldu. Aynaya bakıyor, kendini görüyordu. Peki sonra? Bugün gördüğü şey bambaşkaydı: hem aşık, hem sevinçle ışıldayan, giz dolu bir yüz; her yanından hareket ve güç fışkıran, zaman zaman içinden elektrik akımı geçiyormuşa benzeyen saçlar. Vücudu —sırtındaki giysiden midir nedir— uyumlu bir biçimde bazı noktalarda toplanıyordu sanki: hem duruk, hem esnekti, bir yerde toplanıyor, sonra yeniden açılıyordu: canlıydı. Gözünün

önünde, bir portreyi andıran, pembe giysili bir genç kız vardı; odadaki aynaya yansıyan bütün nesneler, kulağına eğilip: Sizsiniz bu, diyerek onu çevreliyor ve kendisine sunuyordu sanki.

Olivia'nın gözünü kamaştıran şey, hem çocukluk düşlerini bulduğu, hem de kendisi olan bu imgede okuduğunu sandığı vaatlerdir; ama genç kız, etten kemikten varlığıyla kendisini başkasınınkiymiş gibi hayran bırakan bedenini sever de. Bakışlarıyla kendi kendini okşar, omuzlarının yuvarlaklığını kucaklar, dirsek içlerini öper, göğüslerini, bacaklarını seyreder; kendi başına doyuma erme birtakım hülyalara dalıp gitmesine yol açar, onda tatlı bir kendine sahip olma arar. Delikanlıda kendine duyulan sevgiyle sahip olunacak nesneye doğru iten cinsel arzu birbirine ters düşer: kendine hayranlığı, genellikle, cinsel olgunluğa erdiği an silinir gider. Kadınsa, kendi gözünde hem âşığı hem de edilgin bir nesne olduğundan, cinsel yaşamında ilkel bir ayrımsızlık vardır. Karmaşık bir devinimle, vücudunun, adandığı erkeklerin övgüleriyle yüceltilmesini bekler, erkeklerin gönlünü çelmek için güzel olmak istediğini, ya da güzelliğinden emin olmak için gönül çelmeye uğraştığını söylemek, sorunu gereğinden çok basitleştirmek olur: odasının kimsesizliğinde de, bakışları üstünde toplamaya çalıştığı oturma odalarında da, erkeğin arzusuyla kendi öz benine duyduğu sevgiyi birbirinden ayırmaz. Bu karıştırına Marie Bashkirtseff'te açık seçik görülür. Memeden çok geç kesilmenin onu bütün öbür çocuklardan daha aşırı bir biçimde herkesi kendine baktırmaya, başkası tarafından değerlendirilme ardında koşmaya ittiğini görmüştük; 5 yaşından başlayıp genç kızlıktan çıkana dek, bütün sevgisini kendi imgesi üzerinde toplar; çılgınca hayrandır ellerine, yüzüne, çekiciliğine; şöyle der anılarında: "Kendi kendimin kahramanıyım..." Hayranlıktan gözleri kamaşmış seyircileri kendine *baktırmak*, ve *karşılığında*, kendinden emin bir bakışla *onları süzmek* için şarkıcı olmak ister; ama "içekapanışı" romansı düşlerle dile gelir; 12 yaşından sonra âşıktır: çünkü birileri tarafından sevilmek istemekte ve karşısındaki insanda uyandıracağı sev-

giyle, kendine duyduğu hayranlığı doğrulama ereğini gütmektedir. Bu konuda tek söz etmeden tutulduğu Dük H..'nin ayaklarına kapanışını düşler: "Güzelliğim karşısında gözlerin kamaşacak, hemen seveceksin beni... Ancak olabilmeyi umduğum kadın gibisine layıksın sen." *Savaş ve Barış*'ın Nataşa'sında aynı iki yönlülükle karşılaşırız.

Annem de anlamıyor beni. Hey ulu Tanrım, öyleyse çok akıllıyım! Bir içim su şu bizim Nataşa! diye devam etti kendinden üçüncü şahısta söz edip, sonuncu cümleyi, ona cinsinin bütün yetkinliklerini ödünç veren bir erkeğin ağzından vererek. Her şeyi, ama her şeyi var şu Nataşa'nın. Zeki, ince, güzel ve becerikli. Yüzüyor, harika ata biniyor, insanı kendinden geçirecek kadar güzel şarkı söylüyor. Evet, evet, insanı kendinden geçirecek kadar güzel söylüyor!

O sabah yine, her zamanki kendine âşık, kişiliğine hayran Nataşa olup çıkmıştı. "Ne şeker şey şu Nataşa! diyordu, çoğul ve erkek bir üçüncü şahsın ağzından. Genç, güzel, tatlı bir sesi var, kimseyi sıkmaz; onun için rahat bırakın kızcağızı!"

Katherine Mansfield de, Béryl adlı kişisinde, bir kadın yazgısındaki romansı arzuyla kendine hayranlığın iç içe geçişinin örneğini vermiştir:

Yemek odasında, ocakta yanan odunların göz kırpan aydınlığında, yastıklardan birine çökmüş olan Béryl gitar çalıyordu. Kendisi için çalıyor, kısık sesle şarkı söylüyor ve kendini gözlüyordu. Ateşin yalazı göz kapaklarında, gitarın kırmızı gövdesinde, karbeyaz parmaklarında oynaşıyordu...

"Şu anda dışarda olsam ve pencereden içeri baksam, kendimi böyle görünce çarpılırdım," diye düşünüyordu. Şarkının gitarlık bölümünü iyice yavaş çalıyor, artık söylemiyor, dinliyordu.

"Küçük kızım benim, seni ilk gördüğümde, oh, yapayalnız sanıyordun kendini! Minicik ayaklarını kıvırmış, yastıklardan birinin

üzerine çökmüştün, gitar çalıyordun. Tanrım! Hiç unutamayacağım o an'ı..." Béryl başını kaldırdı, şarkıya başladı:

Aydede bile yorgun bugün.

Ama kapı küt küt çalınıyordu. Hizmeçtinin koyu kırmızı yüzü uzandı kapı aralağından... Yoo, hayır, dayanamazdı bu salak kıza. Karanlık oturma odasına kaçtı, beş aşağı beş yukarı gidip gelmeye başladı. Öff, ne de sinirliydi bugün. Ocağı çevreleyen örtünün üstünde bir ayna vardı. Kollarını ocağın çıkıntısına dayamış, solgun imgesine bakıyordu. Ne de güzeldi! Ama hiç, hiç kimse yoktu bu güzelliği fark edecek... Béryl gülümsedi, gülüşü gerçekten öyle tatlıydı ki, kendini tutamayıp bir daha gülümsedi... (Prélude-Giriş)

Genç kızın ben'ine tapınması, yalnızca bedensel yapısına duyduğu hayranlıkla dile gelmez; tüm ben'ini ele geçirip yüceltmek ister. Seve seve içini döktüğü özel anı defterlerinde güttüğü erek budur: Marie Bashkirtseff'inki bunların en ünlüsü ve en iyi örneğidir. Genç kız, anı defteriyle, tıpkı bir zamanlar bebeğiyle yaptığı gibi konuşur, bir dost, bir sırdaştır bu defter, gerçek bir kişiymiş gibi seslenilir ona. Sayfalar arasına, anadan babadan, arkadaşlardan, öğretmenlerden gizlenen ve yazarın tek başına tadım çıkardığı doğru gizlenir. Bu işi 20 yaşına dek sürdüren küçük bir kız, 12 yaşında, defterinin başına şunları yazmış:

Küçük anı defteriyim ben
Şeker, tatlı ve ağzı sıkı
Aç bana tüm gizlerini
Küçük anı defteriyim ben.[2]

Kimisi: "Ölümümden sonra okunmak üzere" ya da "Ölümümden sonra yakılacak" diye not düşer bunlara. Küçük kızda, erginlik öncesi dönemde gelişen giz düşkünlüğü bu defterlerin önemini ar-

[2] Debesse'in *La Crise d'Originalité Juvenile* (Gençlik Çağındaki Özgünlük Bunalımı) adlı yapıtında sözü edilen bir örnek.

tırır. Genç kız korkunç bir yalnızlığa kapatır kendini; gerçek ben'i saydığı, oysa düşsel bir kişi olan gizli kişiliğini çevresine göstermekten kaçınır: Tolstoy'un Nataşa'sı gibi bir balerina, Marie Lenéru gibi ermiş kadın, ya da düpedüz göz kamaştırıcı kendisi olma oyunu oynar. Kafasında yarattığı kahramanla anasının babasının ve dostlarının kendisine yakıştırdıkları yüz arasında büyük bir ayrım vardır hep. Dolayısıyla, anlaşılmadığı kanısına varır; kendi kendisiyle ilintileri daha da tutkulu bir hal alır: yalnızlığıyla esrikleşir (sarhoş olur), herkesten ayrı, üstün, olağandışı hisseder kendini: ilerki günlerin, şimdiki yaşamının sıradanlığının acısını çıkaracağına ant içer. O sımsıkı kapalı ve ikiyüzlü yaşayıştan, düşlerle kaçar. Öteden beri sevmiştir düş kurmayı: eskisinden daha büyük bir hızla kaptıracaktır kendini bu eğilime; gözünü korkutan evreni şiirsel kalıplar ardında saklar, erkeği ay ışığıyla, pembe bulutları, yumuşacık gece karanlığıyla donatır; vücudunu mermerden, alacalı donuk akikten, sedeften yapılmış bir tapmak haline getirir; kendi kendine, saçma sapan peri masalları anlatır. Böyle sık sık saçmalığa düşmesi, dünya üzerinde etkili olamayışındandır; *eylemde bulunması* gerekseydi, her şeyi açık seçik görmek zorunda kalacaktı, *beklemek*'se sisler içinde de olabilir. Delikanlı da düş kurar: özellikle, kendisinin etkin bir rol oynadığı serüvenlerin düşünü görür. Genç kızsa, mucizeyi serüvene yeğler; nesneler ve insanlar üstüne belirsiz, büyülü bir ışık saçar. Büyü, edilgin bir güç demektir; güç istediği halde edilginliğe mahkûm edildiği için, genç kızın büyüye inanması kaçınılmazdır: erkekleri boyunduruğu altına alacak vücudunun büyüsüne, hiçbir şey *yapmadan* en büyük nimetlere kavuşmasını sağlayacak olan yazgısının büyüsüne inanacaktır. Gerçek dünyayıysa unutmaya çalışır.

"Okulda, zaman zaman, farkında olmaksızın anlatılan konudan ayrılıp düşler ülkesine uçarım...," diye yazıyor bir genç kız.[3] *"O anda bu tatlı hayallere öylesine dalarım ki, gerçeklik kavramı tam anlamıyla silinip gider kafamdan. Sırama çakılıp kalırım; uyan-*

[3] Margarite Evord, *La Jeune Fille* (Genç Kız).

dığım zaman kendimi dört duvar arasında bulunca, ağzım bir karış açık kalır."

"Oturup şiir yazmaktansa düşlere dalmayı severim" diyor başka biri, "kafamda, başı sonu olmayan, cici masallar yaratmaya, ya da, yıldızların aydınlığında dağlara baka baka yeni bir efsane türetmeye bayılırım. Böylesi çok daha hoştur, çünkü insanda bir huzur, bir tazelenme duygusu yaratır, daha belirsiz'dir."

Ancak, genç kızın kendi başına yürüttüğü bu kendine tapma işi onu doyurmaya yetmez. Varlığını bütünleyebilmesi için başka bir bilinçte varolması gerekir. Çoğu kez, kız arkadaşlarından yardım bekler. Daha küçükken, candan dostu dar aile çevresinden kaçmasına, dünyayı, özellikle cinsel dünyayı keşfetmesine yardım etmekteydi; şimdiyse, hem genç kızı ben'inin dar sınırlarından koparıp ayıran bir nesne, hem de ona bu sınırları gösteren bir tanıktır. Kimi küçük kızlar soyunup birbirlerini seyreder, göğüslerini kıyaslarlar: *Jeunes Filles en uniformes*'daki (Önlüklü Genç Kızlar) yatılı okul öğrencilerinin böyle gözü pek oyunlarını anlatan sahneyi bilirsiniz belki; belirsizce ya da açıkça birbirlerini okşarlar. Colette'in *Claudine á l'ecole*'da (Claudine Okulda) açıkça, Rosamond Lehmann'ın da, daha gizli kapaklı bir biçimde, *Poussiere*'de (Toz) belirttikleri gibi, hemen her genç kızda kendi cinsine eğilim vardır; bu eğilimlerin kendine hayranlığın verdiği hazdan ayrılması güçtür: her genç kız karşısındakinde, kendi derisinin yumuşaklığına, kendi vücudunun kıvrımlarına göz diker; ve bir tersine dönüşle, kendine duyduğu hayranlıkta, genel olarak kadınlığa beslediği saygı gizlidir. Erkek, cinsel açıdan öznedir; demek ki erkekler, onları kendilerinden ayrı bir nesneye doğru iten arzuyla birbirlerinden ayrılmışlardır; kadınsa mutlak bir arzu aracıdır; liselerde, yüksek okullarda, yurtlarda, işliklerde onca "özel dostuluğun" filizlenmesi bundandır; kimisi salt zihinsel kimisi de alabildiğine tenseldir. Başlangıçta, aranan şey, dostlar arası iç dökme, gizlerini birbirine aktarmadır; en tutkulu güven kanıtı, seçilen arkadaşa özel

anı defterinin gösterilmesidir; cinsel sarılmalar yoksa, iki kız, sevgilerini birbirlerine başka yollardan gösterir ve çoğu kez, duygularını, dolaylı yoldan, bedensel bir inancayla ortaya koyarlar: Nataşa, Sonya'ya beslediği sevgiyi kanıtlamak için, akkor halindeki bir cetvelle kolunu yakar; birbirlerine binlerce okşayıcı ad takar, ateşli mektuplar yazarlar. New-England'lı genç ve katı ilkeli Emilie Dickinson'ın sevdiği kız arkadaşına yazdığı mektuplardan biri şöyle:

Bugün aklım fikrim sizde, dün gece de düşümde hep sizi gördüm. Dünyanın en harika bahçesinde sizinle birlikte dolaşıyor, gül toplamanıza yardım ediyordum ve sepetim bir türlü dolmuyordu. Gün boyu da aynı biçimde benimle gezmeniz için dua ediyorum; akşama doğru, mutluluktan uçuyor, benimle karanlığı, düşlerimle dolmak bilmeyen sepetimi ayıran saatleri sayıyorum sabırsızlıkla...

Mendousse, *l'Ame de l'Adolescente* (Genç Kız Ruhu) adlı yapıtında bu tür mektuplardan yüzlerce örnek verir:

Suzanne'cığım... Kutsal Kitap'taki Ezgiler Ezgisi'*nden birkaç dize almak isterdim buraya: ne güzelsin, dostum, ne güzel! Din kitabındaki nişanlı kız gibi, Saron gülüne benziyordunuz, Vadideki Zambak'tınız, ve onun gibi, benim için, sıradan bir genç kızın çok çok ötesindeydiniz; en güzel, en yüce şeylerin simgesi oldunuz benim için... ve işte bu yüzden, aktenli Suzanne'ım, sizi, içine dinsel bir yan karışan, katkısız, çıkarsız bir aşkla seviyorum.*

Başka bir genç kız, güncesinde, daha az yüce heyecanlardan söz eder:

Orda duruyordum, o minicik ak el belime sarılmıştı, elim onun yuvarlacık omuzunda, çıplak ılık kolunda dolaşıyor, memesinin yumuşaklığını bastırıyordu, karşımda, arasından minicik dişleri

gözüken yarı aralık, güzel ağzı vardı... Titriyor, yüzümün alev alev yandığını duyuyordum.[4]

Madam Evard da, *l'Adolescente* (Genç Kız) adlı kitabında bu iç dökmelerden bir sürü örnek verir:

Sevgili perime, sevgili sevgilime. Güzel perim benim. Beni hâlâ sevdiğini, senin en candan dostum olduğunu söyle bana! Kederliyim, ah sevgili L...'ciğim, bilsen ne çok seviyorum seni, sözle anlatamam, belli bir formüle dökemem bunu! Aşkımı anlatacak söz yok çünkü. Puta tapma *demek bile yetmez duygularımı dile getirmeye; kimi zaman, sevgiden kalbim duracak sanıyorum. Senin tarafından sevilmek öylesine güzel bir şey ki, inanamıyorum. Canım minnoşum benim, söyle bana, daha uzun süre sevecek misin beni?...*

Bu coşkun sevgi gösterilerinden, kolayca gizli aşka kayılabilir; kimi zaman, genç kızlardan biri baskın çıkar, tam bir eziyet severlikle gücünü gösterir; ama genellikle, insanı küçük düşürmeyen, çatışmaya zorlamayan, karşılıklı sevgiler doğar; alınıp verilen zevk, her birinin çift haline gelmeden, tek başına kendine âşık olduğu çağdaki kadar çocuksu kalır. Ama bu temizlik de yavandır; genç kız yaşama girmek, Başkası'nın yaşamına katılmak istediği an, kendi çıkarına, anasının babasının bakışındaki büyüyü canlandırmayı arzular, kutsal bir varlığın sevgisini ve okşayışlarını bekler. O zaman, erkekten daha az yabancı ve ürkütücü olan, ama büyülü erkek etkisine sahip bir kadına başvuracaktır: bir uğraşı olan, para kazanan, belli bir toplumsal düzeyi bulunan kadın, rahatça bir erkek kadar çekici gözükecektir gözüne: yatılı okullarda kadın öğretmenlere, gözetmenlere karşı kaç kız öğrencinin kalbinin "tutuştuğunu" bilirsiniz. Clémence Dane'ın, *Régiment de Femmes*'da (Kadınlar Alayı), tutulduğu ve sevgi yarışına giriştiği

[4] Yine Mendousse'un *L'Ame de l'Adolescente*'ından.

görülür. Nitekim, iffetli bir dille, ateşli tutkular anlatır. Kimi zaman, genç kız, en yakın arkadaşına açar büyük aşkını; kimi zaman da ikisinin birden aynı kişiye tutulduğu ve sevgi yarışma girıştiği görülür. Nitekim, bir orta okul öğrencisi, gözde arkadaşına şunları yazar:

Yataktayım, nezle oldum, Matmazel X'ten başka bir şey düşünemiyorum. Hiçbir öğretmeni böylesine sevmedim. İlk yıldan sevmiştim onu; ama şimdi sevgim gerçek bir aşk haline geldi. Senden daha tutkulu olduğumu sanıyorum. Onu öpüyormuşum gibi oluyor; zevkten yarı yarıya bayılıyor, okula dönüp onu göreceğime müthiş seviniyorum.[5]

Çoğu kez, duygularını gidip tapuğı kişiye bile açar:

Sevgili Matmazel, size karşı anlatılmaz bir durumdayım... Göremediğim gün, size rastlayabilmek için her şeyimi verebilirm; her an sizi düşünüyorum. Sizi gördüğüm an, gözlerim yaşarıyor, kaçıp bir yerlere gizlenmek istiyorum; size oranla öyle küçük, öyle bilgisizim ki. Benimle konuştuğunuz zaman elim ayağıma dolaşıyor, heyecanlanıyorum, bir peri kızının sesini duyuyor, anlatılması olanaksız, sevgi dolu bir mırıltı dinliyormuşum gibi oluyorum; en küçük davranışınızı bile kaçırmıyorum, konuşmayı izleyemez oluyor, saçma bir şey geveliyorum: şu yazdıklarımın da karman çorman olduğunu itiraf edersiniz sanırım, sevgili Matmazel. Yalnız şurası açık ki, bütün ruhumla seviyorum sizi.[6]

Bir meslek okulunun hanım yönetmeni anlatıyor:[7]

Kendi gençliğimde, okulumuzdaki genç öğretmenlerden birinin

---

[5] Marguerite Evard, *L'Adalescente.*

[6] A.g.y.

[7] Liepmann, *Jeunesse et sexualité.*

yemeğini sardığı kâğıdı paylaşamadığımızı, ufacık bir parçasına yirmi fenik gibi korkunç bir fiyat verdiğimizi anımsıyorum. Büyük bir tutkuyla biriktirdiğimiz şeyler arasında, onun eski metro biletleri de vardı.

Erkek rolü oynayacağına göre, sevilen kadının evli olmaması yeğlenir: evlilik genç sevdalıyı yüreklendirmez, tam tersine canını sıkar; hayran olduğu nesnenin bir koca ya da sevgilinin boyunduruğuna girmesinden hoşlanmaz. Bu tutkulu sevgiler çoğu kez gizli kalır ya da hiç değilse salt düşünseldir; ama somut cinsel aşka geçiş, sevilen nesnenin erkek olduğu zamankine oranla çok daha kolaydır; yaşıt kız arkadaşlarıyla geçirdiği yaşantılar pek kolay olmasa da, genç kız kadın vücudundan ürkmez; kız kardeşleriyle, anasıyla ilişkilerinde, çoğu kez, içersine inceden inceye cinsel hazların karıştığı bir sevecenlik tatmıştır, sevdiği kız arkadaşının yanında sevecenlikten zevke kayışı da aynı biçimde farkına varmadan olacaktır. *Jeunes Filles en uniforme*'da, Dorothy Wieck, Herta Thill'i dudaklarından öperken, bu öpüşte hem anaca, hem de cinsel bir yan vardır. Zaten kadınlar arasında, utancı ortadan kaldıran bir suç ortaklığı bulunur; birinin ötekinde uyandırdığı sarsıntı, genellikle şiddetsizdir; eşcinsel okşamalar ne kızlığın bozulmasına, ne de erkeklik organının içe girmesine yol açar: yeni ve kaygı verici değişimler getirmeksizin, çocukluk döneminin bızırsal cinsel arzularını doyururlar. Genç kız, bu ilişkilerde, pek çok yabancılaşmadan edilgin nesne haline getirebilir kendini. Renée Vivien, "damgalı kadınlar"la sevgililerinin ilintilerini anlatan şu dizelerde işte bunu dile getirir:

> *Vücutlarımız onların vücudu için kardeşçe bir aynadır,*
> *Aysal öpücüklerimizde solgun bir yumuşaklık vardır,*
> *Parmaklarımız buruşturmaz bir yanaktaki ayva*
> *tüylerini*
> *Ve çözüldüğü zaman bel kemerleri*
> *Kalabiliriz yine hem kardeş, hem sevgili.*[8]

[8] *L'Heure des Mains Jointes* (Ellerin Kavuştuğu Saat).

Şu dizeler de öyle:

Çünkü sevimliliği ve inceliği severiz biz
Tutkum morartmaz göğüslerini...
Ağzım açgözlüce ısırmayı beceremez ağzını.[9]

Yazar, şiire pek yakışmayan "göğüs," "ağız" sözcükleri aracılığıyla dostuna, açıkça, sana saldırmayacağın diye söz veriyor. Nitekim genç kız, ilk sevgisini, büyük ölçüde, saldırıya uğramak, şiddet görmek korkusuyla bir erkeğe değil de, kendinden büyük bir kıza adar. Erkeksi kadın onun için hem babayı, hem anayı canlandırır: babanın yetkesine, aşkınlığına sahiptir, bütün değerlerin kaynağı ve ölçüsüdür, eldeki dünyanın ötesine taşar, kutsal bir varlıktır; ama aynı zamanda kadındır: genç kız, çocukluğunda ister anasının okşamalarından yoksun kalmış, ister gereğinden çok pışpışlanmış olsun, tıpkı erkek kardeşleri gibi ana kucağının sıcaklığını düşler; kendisininkine benzeyen o tende, kendinden geçerek, memeden kesilmenin yıktığı yaşamla doğrudan doğruya kaynaşmayı bulur yeniden; çevresini saran yabancı bakıştaysa, kendisini bireyselleştiren ayrılmayı aşar. Her insani ilintide birtakım çatışmalar, her sevgide kıskançlık vardır elbet. Ancak, el değmemiş genç kızla ilk erkek sevgilisi arasındaki güçlüklerin çoğu ortadan kalkmıştır burda. Eşcinsel yaşantı gerçek aşka dönüşebilir; genç kıza öyle mutlu bir denge getirebilir ki, özlem dolu anısını belleğinde saklayıp bunu sürdürmek, yinelemek ister; sevicilik eğilimini ortaya çıkarabilir ya da yoktan var edebilir.[10] Ama çoğu kez, yaşamın belli bir aşamasından öteye geçmez: kolaylığı yol açar ölümüne. Genç kız, aslında, kendinden büyük bir kadına duyduğu sevgiyle kendi geleceğine göz diker: taptığı kişiyle özdeş olmak ister; tapılan kişi olağanüstü bir üstünlüğe sahip değilse, kısa zamanda baş döndürücü özel kokusunu yitirir; küçük kız, kendini olumlamaya başladığı an, yargılar, kıyaslar: sırf yakın olduğu ve göz korkutma-

[9] *Sillages* (Saban İzleri).

[10] Elinizdeki ciltin IV. Bölümüne bakınız.

dığı için seçilen öteki kişi, uzun süre kendini kabul ettirmeye yetecek kadar *başka* değildir; erkek tanrıların yeri daha sağlamdır, çünkü göğün daha uzak köşesindedirler. Genç kızın merakı, nefsine düşkünlüğü onu daha şiddetli sarılmalar arzulamaya götürür. Çoğu kez, daha başından, eşcinsel serüvene geçici bir deneme, bir ilk adım, bir bekleme gözüyle bakmıştır; düşlediği, ama yaşamaya cesaret edemediği ya da fırsat bulamadığı serüvenlere pek büyük bir tehlikeye atılmaksızın öykündüğünü itiraf ederek ya da etmeyerek, aşk, kıskançlık, öfke, gurur, sevinç, acı oyunu oynamıştır. Kendisi de bilir erkeğe adandığını; ve düzgün, eksiksiz bir kadın yazgısı yaşamak ister.

Erkek hem gözünü kamaştırır, hem de korkutur. Ona duyduğu çelişik duyguları bağdaştırabilmek için, gözünü korkutan erkekle dinsel bir saygıyla yaptığı ışık saçan kutsal varlığı birbirinden ayırır. Erkek arkadaşlarına sert ve haşin davranırken, çook uzaklarda yaşayan sevimli prenslere tapar: fotoğraflarını başucuna astığı erkek sinema oyuncuları, ister ölmüş, ister yaşıyor olsunlar, yanına varılamayan kahramanlar, rastgele karşısına çıkan ve bir daha göremeyeceğini bildiği yabancılardır bunlar. Bu aşklar hiçbir sorun yaratmaz. Çoğu kez, bedensel yapısı duydukları sarsıntıyı haklı çıkaracak nitelikte olmayan, ama toplumsal ya da zihinsel yönden belli bir etkileri bulunan bir erkeğe yöneltirler bu sevgiyi: örneğin, dış görünüşü azıcık gülünç, yaşlı bir öğretmene; bu yaşlı erkekler, genç kızın içine kapatıldığı dünyanın dışına taşmışlardır, insan kendini gizlice onlara adayabilir, tanrıya sunar gibi sunabilir: bu veriş insanı küçük düşürmez, genç kız etiyle arzulanmadığından, gönül rızasıyla kabul edilmiş bir sunudur. Hatta, romansı sevdalı, seçtiği erkeğin sıradan, çirkin, biraz gülünç olmasını ister: o zaman kendini daha bir güven içersinde duyar. Aralarındaki engellere yanıyormuş gibi yapar; oysa gerçekte, bu erkeği, onunla arasında hiçbir gerçek ilinti kurulamayacağı için seçmiştir. O yüzden de, aşkı soyut, salt öznel, bütünlüğüne zarar vermeyen bir yaşantı haline getirebilir; yüreği çarpar, sevgilinin yokluğunun verdiği acıyı tadar, varlığının boğucu sıkıntısını, küskünlüğü, umudu, hınzı, coş-

kuyu yaşar, ama elini bulaştırmadan; hiçbir şeyini bağlamaz. Tapılan kişinin aradaki uzaklık arttıkça daha göz kamaştırıcı insanlardan seçildiğini saptamak epey eğlendiricidir: her gün karşılaşılan piyano öğretmeninin gülünç ve çirkin olmasında yarar vardır; ama girilmez dünyalarda devinen yabancı bir erkeğe tutulduysak, bunun tam anlamıyla güzel bir erkek olmasını yeğleriz. Ancak en önemli nokta, şöyle ya da böyle, bu sevgide cinsel soruna yer olmayışıdır. Bu zihinsel aşklar, cinsel yaşamın olanca içkinliğiyle, Öteki cinsin gerçek varlığından yoksun olarak ortaya vurulan kendine hayranlığı uzatır ve doğrularlar. Genç kız, genellikle, somut deneylerden kaçınasma izin verdiği için, bu alabildiğine yoğun düşsel yaşamı geliştirir. Kafasındaki hayallerle gerçeği birbirine karıştırmayı seçer. Daha başka örneklerin yanında H. Deutsch de *Psychology of Women*'da çok anlamlı bir örnek verir: ele alman, kolayca pohpohlanabilecek, kendi çevresindeki delikanlılarla ilişki kurmaktan inatla kaçman, güzel ve çekici bir genç kızdır; ama 13 yaşındayken, gizliden gizliye, 17 yaşında, epey çirkincene, kendisiyle tek bir sözcük konuşmamış bir oğlana tutulmayı seçmiş. Bir fotoğrafını ele geçirmiş, kendi eliyle üstüne yazı yazmış, ve tam üç yıl, düşsel yaşantılarını anlatan bir anı defteri tutmuş: öpücüklerle, ateşli sarılmalarla doluymuş defter; zaman zaman aralarında kavgalar bile oluyor ve kızcağız sonunda iki gözü iki çeşme ağlıyor, göz kapakları davul gibi şişiyormuş; derken barışıyor, birbirlerine çiçek falan yolluyorlarmış. Başka bir yere taşındıklarında, hiçbir zaman yollamayıp karşılıklarını kendi eliyle verdiği mektuplar yazmış oğlana. Bu öykünün, genç kızın ürktüğü gerçek yaşantılara karşı kendini savunması olduğu besbelli.

Hemen hemen hastalıklı bir durum bu. Ama en olağan biçimde karşımıza çıkan bir süreci büyüterek karşımıza getiriyor. Marie Bashkirtseff'te de, duygusal yaşamın düşsel alana kaydırılışının başka bir örneğiyle karşılaşırız. Âşık olduğunu öne sürdüğü Dük H... ile bir kerecik olsun konuşmamıştır. Onun asıl aradığı, kendi ben'inin yüceltilmesidir; ama kadın olduğu ve o çağda, o sınıf içersinde doğup büyüdüğü için, özerk bir yaşayışla başarıya ulaşması

düpedüz hayaldi. 18 yaşında, büyük bir açıkgörüşlülükle şunları yazar anı defterine: "C...'ye, keşke erkek olsaydım diye yazdım. Hatırı sayılır bir insan olabileceğimi biliyorum; ama şu daracık eteklerle nereye gidilebilir? Kadınlara ayrılan biricik uğraş evlilik; erkeklerin otuz altı kapısma karşılık, kadının, tıpkı banko oyunundaki gibi tek bir sayısı var: sıfır." Sizin anlayacağınız sevgiye, bir erkeğe gereksinimi vardır; ama ona yüce bir değer getirebilmesi için, bu erkeğin yüce bir bilinç olması gereklidir. "Benden daha aşağı durumdaki bir erkekten hoşlanamam, diye yazıyor. Varlıklı, bağımsız erkek, belli bir rahatlığı ve gururu getiriyor insana. Kendine güvenin görkemli bir yanı var. H...'deki o maymun iştahlılığa, yavanlığa ve acımasızlığa bayılıyorum: Neron'u andırıyor." Başka bir yerde de şöyle der: "Yüce bir kadının duyabileceği en büyük zevk, herhalde, sevdiği yüce erkek karşısında hiçleşmesidir." Böylece, kendine hayranlık eziyet düşkünlüğüne dönüşür: Mavi Sakal'ı, Grisélidis'i, din uğrunda canlarını vermiş kadınları düşleyen çocukta da rastlıyorduk bu iki şeyin birbirine bağlanmasına. Burda Ben, başkası için, başkası tarafından oluşturulmuş gibidir: öteki varlık güçlendikçe, Ben de zenginlik ve güç kazanır; efendisini ele geçiren Ben, ondaki bütün etkileri kendinde toplar; Marie Bashkirtseff, Neron tarafından sevildiği an Neron *olacaktır*; başka bir varlık önünde hiçleşmek, bu varlığı kendinde ve kendisi için gerçekleştirmektir; aslında, bu hiçleşme düşü, gururlu bir varolma isteğidir: Nitekim, Marie Bashkirtseff hiçbir zaman rastlayamamıştır varlığını yabancılaştıracağı yüce erkeğe. İnsanın kendi eliyle yarattığı, kendinden uzak bir tanrı önünde diz çökmesiyle, kendini etten kemikten yapılmış bir erkeğe teslim etmesi apayrı şeylerdir. Genç kızların çoğu, gerçek dünyada, büyük bir inatla sürdürürler düşlerini: toplumsal yeri, başkalarının gözündeki değeri ve zekâsıyla öbürlerini bastıran bir erkek ararlar; kendilerinden yaşlı, yeryüzünde bir yer elde etmiş, yetke ve etki sahibi biri olmasını isterler; mal mülk, ün gözlerini kamaştırır: seçtikleri erkek, sevgisiyle göz kamaştırıcılığını ve gerekliliğini kendilerine aktaracak mutlak Özne gibi görünür onlara. Üstünlüğü, genç kızın ona

duyduğu sevgiyi düşünselleştirir: erkek olduğu için değil, *şu* seçkin varlık olduğu için kendini ona vermek ister. "Devler görmek isterdim karşımda, oysa bula bula sıradan erkekler buluyorum" demişti hanım dostlarımdan biri. Genç kız, bu yüce özlemler adına sıradan adayları geri çevirir, cinselliğin doğuracağı sorunlara yan çizer. Düşlerinde, ayrıca, hiçbir tehlikeyle karşılaşmaksızın, yüzde yüz benzemeye razı olmasa da, imge olarak hoşuna giden kendi imgesini sevip okşar. Nitekim, Marie le Hardouin, *La Voile noire*'da, gerçekte son derece buyurgan bir insan olduğu halde, kendini bir erkeğin sadık kölesi gibi görmeye bayıldığını anlatır.

Bir tür utançla, yaradılışımdaki gizli eğilimleri gerçekte yaşayamadığım için öyle çok düş kurmuşumdur ki... Tanıdığım kadarıyla, aslında, eğilip bükülmeyi beceremeyen, dediği dedik astığı astık, sert bir insanımdır.

Hep aynı kendimi ortadan kaldırma gereksiniminin etkisiyle, zaman zaman harika bir kadın olduğumu, sırf görevimi yerine getirmek için yaşadığımı, en küçük isteğini önceden sezmeye çalıştığım bir adama sersemlik kertesinde vurgun olduğumu düşlüyordum. Bin bir sıkıntıyla dolu rezil bir yaşamın ortasında çırpınıyorduk. O bütün gün ölesiye çalışıyor, akşam eve beti benzi uçmuş, bitkin bir halde geliyordu. Ben, ışıksız bir pencere dibinde, yırtık söküğü onaracağım diye gözlerimi kör ediyordum. Dumana boğulmuş daracık mutfakta birtakım yoksul yemekleri pişiriyordum ona. Biricik çocuğumuz her an açlıktan ölme tehlikesi geçiriyordu. Buna karşın, dudaklarımda yumuşaklığın çarmıha gerildiği bir gülümseme titreşiyor, gözlerimdeyse, gerçekte tiksinmeden bakmaya dayanamadığım, insanın içini burkan sessiz bir yiğitlik okunuyordu.

Kimi genç kızlar, böyle kendine hayranlıkla kendi gönüllerini aldıktan başka, somut olarak bir kılavuza, bir efendiye gereksinim duyarlar. Ana-babanın boyunduruğundan kurtuldukları an, hiç alışık olmadıkları özerklikle başları derde girer; ancak olumsuz bi-

çimde kullanabilirler bu özerkliği; maymun iştahlılığa ve aşırılığa kapılırlar; keşke şu özgürlükten istifa edebilsek derler. Maymun iştahlı, burnu havada, dikbaşlı, dayanılmaz, sonunda akıllı bir erkeği sevip yola gelen genç kızın öyküsü ucuz edebiyatla ucuz sinemanın ana konularındandır: hem erkekleri, hem de kadınları pohpohlayan basma kalıp bir öyküdür bu. Örneğin, Madam de Ségur, *Quel amour d'enfant!* (O Güzelim Çocuk Aşkı) adlı yapıtında bu konuyu işler. Giséle, çocukluğunda, gereğinden çok hoşgörülü babası tarafından düş kırıklığına uğratılmış, sert mi sert, yaşlı bir halaya bağlanmıştır; genç kızlığındaysa, Julien adında, bütün doğruları ona sert bir dille söyleyen, küçük düşüren, onu yetiştirmeye çalışan, azarcı bir delikanlının bonyunduruğuna girer; kişiliksiz, ama varlıklı bir dükle evlenir, son derece mutsuz olur, ve dul kalıp eğiticisinin kendisinden çok şey bekleyen sevgisini kabul ettikten sonra kavuşur ancak neşeye ve bilgeliğe. Louisa Alcott'un *Good Wives*'ında (İyi Eşler), bağımsız Joe, yaptığı bir salaklığı sert dille kınayan, ve ilerde evleneceği adama tutulmakla işe başlar; o da Julien gibi azarlamaktadır sevgilisini, ve Joe her seferinde, vakit geçirmeden özür diler, kuzu kuzu boyun eğer. Amerikan kadınlarının gergin gururuna karşın Hollywood filmleri yüzlerce kez önümüze getirmişlerdir bir sevgili ya da kocanın sertliğiyle boyunduruk altına alman yaramaz kızları: iki tokat, hatta dize yatırıp bir güzel pataklama, bir genç kızın gönlünü çelmenin en güvenilir yolu gibi gözükür bu filmlerde. Oysa gerçekte, düşünsel aşktan cinsel aşka geçiş hiç de öyle basit değildir. Pek çok kadın, az çok itiraf edilen bir düş kırıklığına uğrama korkusuyla, tutulduğu kişiye yaklaşmaktan kaçınır. Kahraman, dev, yarı-tanrı uyandırdığı sevgiye karşılık verir de onu gerçek bir yaşantı haline getirirse, genç kız ürker; taptığı put, tiksinerek yüz çevirdiği bir erkek haline gelir. "İlginç" ya da "çekici" buldukları erkeği tavlamak için ellerinden gelen her çareye başvuran, ama tam bir çelişkiyle, adam sevgilerine aşırı bir sevgiyle karşılık verdiği zaman sinirlenen gönül avcısı genç kızlar vardır; erkek, yanına varılmaz sandıkları için hoşlarına gitmiştir: kendilerine tutulduğu an sıradanlaşır. "Bu

da ötekiler gibi canım." Genç kız, gözünden düştüğü için kızar ona; bunu bahane ederek, kız oğlan kızlara özgü duyarlığını ürküten bedensel değmelerden kaçınır. Genç kız "hayalindeki erkeğe" teslim olsa bile, taş gibi yatar kollarında ve Stekel'in *La Femme Frigide*'de dediği gibi "Hayallerindeki Erkek 'kaba bir hayvan' biçiminde karşılarına çıktığı için, koskoca bir sevda hayalinin yıkıldığı sevişme sahnelerinden sonra kendi elleriyle canlarına kıyan çoşkulu kızlara rastlanır." Genç kız, çoğu kez, olanaksıza düşkünlüğünden ötürü, arkadaşlarından birinin gönlünü çelmeye çalışan delikanlıya tutulur ve çoğu zaman da bu iş için evli bir erkek seçer. Seve seve gönlünü kaptırır Don Juan'lara; hiçbir kadının elinde tutamadığı bu erkeğe boyun eğmeyi, bağlanmayı düşler, onu çekip çevirme umudunu besler: ama gerçekte başarısızlığa uğrayacağını bilir ve yaptığı seçmenin nedenlerinden biri de budur. Kimi genç kızlar ölene dek gerçek ve tam bir aşk tadamazlar. Ömürleri boyunca, erişilmesi olanaksız bir ülkünün ardında koşarlar.

Çünkü, genç kızın kendine duyduğu hayranlıkla cinselliğinin hazırladığı yaşantılar çatışmaktadır. Kadın, temel olmayan varlıklığı, ancak özünden geçerken kendini temel varlık haline getirdiği an kabul eder. Kendini nesne haline getirdiği zaman, tapılan bir put olur ve bu putta, büyük bir gururla, yeniden kendini bulur; ama kendisini temel-olmayan varlık olmaya zorlayan geri çevrilmez diyalektiği reddeder. El uzatıp alınacak bir nesne değil, çekici bir hazine olmak ister. Kendini herkesin görebileceği, okşayabileceği, sıkıp çürüteceği bir et yığını gibi değil, büyülü yayıntılar çıkaran göz kamaştırıcı bir nesne gibi göstermekten hoşlanır: nitekim, erkek de av-kadını el üstünde tuttuğu halde, obur Demeter'den fellik fellik kaçar.

Erkeğin ilgisini çekmeye, onu kendine hayran bırakmaya bayılır, ama karşılığında bağlanmak cinlerini başına üşüştürür. Erginlikle birlikte utancı öğrenmiştir: gönül avcılığının, kendini beğenmişliğinin içinde de utanç duygusu vardır; erkeklerin bakışları hem gururunu okşar, hem de yaralar; ortaya koyduğu kadarıyla görülmek isterdi: gözlerse hep delicidir. Erkekleri şaşkına çeviren

tutarsızlıkları da işte bundandır: göğsünü bağrını açar, bacaklarını gözler önüne serer, ama bakıldığı an kızarıp bozarır, sinirlenir. Erkeği kışkırtmak için türlü oyunlar yapar, ama içini gıcıkladığını fark ettiği an, tiksinerek geriler: erkeğin duyduğu arzu kendisi için bir saygı belirtisi olduğu kadar bir saygısızlıktır da; çekiciliğinden sorumlu olduğunu hissettiği sürece, onu özgürlük içinde uyguladığını sanır, utkularıyla kendinden geçer: ama yüz çizgileri, vücudunun biçimi, eti doğa tarafından verilmiş, kendisince ister istemez kabul edilmiş şeyler olduklarından, onları iştahla seyreden yabancı ve saygısız özgürlükten kaçınmak ister. En gözüpek gönül avcılıklarıyla insanı şaşırtacak biçimde yer değiştiren o kökensel utancın anlamı budur. Küçük bir kız, giriştiği hareketlerin edilginliğini ortaya vurduğunu fark etmediği için, şaşırtıcı ataklıklar gösterebilir: bunu fark ettiği ansa, ürker ve kızar. Hiçbir şey bir bakıştan daha iki anlamlı olamaz; bizden uzaktır, ve bu uzaklıktan ötürü, saygılı gözükür; oysa, sinsice el koyar algıladığı imgeye. Yeniyetme kadın bu tuzaklar içersinde çırpınır durur. İlkin kendini bırakır, ama az sonra kaskatı kesilip içinde uyanan arzuyu öldürür. Hâlâ belirsiz olan vücudu, okşamayı kimi zaman tatlı bir zevk, kimi zaman da tatsız bir gıdıklama biçiminde duyar; bir öpücük ilkin heyecanlandırır, sonra ansızın güldürür onu; her gönül alıcı davranışının ardından bir başkaldırı gelir; öpülürken ses çıkarmaz, ama sonra yapmacıklı bir biçimde ağzını siler; önce güler yüzlü ve yumuşaktır, birden alaycı ve düşmanca bir tavır takınır; söz verir, bile bile unutur. Julien'in güzelliğine, ender bulunan niteliklerine vurulan, aşkı aracılığıyla olağandışı bir yazgıya kavuşmak isteyen, ama gerek kendi duyularının, gerekse yabancı bir bilincin egemenliğine girmekten korkuyla kaçınan Mathilde de la Mole böyledir; kuzu gibilikten saldırganlığa, yalvarmadan küçümsemeye bir anda geçiverir; verdiği her şeyi az sonra ödetir. Marcel Arland'ın çizdiği, sarsıntıyla günahı karıştıran, aşkı utandırıcı bir erkten geçme sayan, kanı kaynayan, ama bu ateşlilikten nefret eden ve şahlanarak boyun eğen "Monique" de öyle.

"Ham meyve," kendini erkeğe karşı, çocuksu ve sapık bir ya-

radılış ortaya koyarak korur. Genç kız çoğu kez hep böyle yarı vahşi yarı evcil bir görünüşle verilmiştir. Daha başka yazarlarla birlikte, Colette, *Claudine à l'Ecole*'da ve *le Blé en Herbe*'de (Yeşeren Buğday) çekici Vinca örneğiyle bu tipi canlandırmıştır. O, karşısına getirilen, egemen olduğu dünyaya ateşli bir ilgiyle bağlıdır; ama erkeğe de merakla, şehvetli, romansı bir arzuyla bakmaktadır. Vinca böğürtlenler arasında orasını burasını yırtar, karides tutar, ağaçlara tırmanır, ama erkek arkadaşı Phil elini tuttuğu zaman ürperir; vücudunu etleştiren, kendisine kadınlığını gösteren ilk sarsıntıyı tadar; sarsıldıktan sonra, güzel olmak istemeye başlar: zaman zaman saçlarını tarar, yüzünü gözünü boyar, tüy gibi uçuşan organzeler giyer, gönül avcılığı ve tavlama oyunu oynar; ama yalnızca *başkası için* değil, *kendisi için* de varolmak istediğinden, kimi zaman da eski ve çirkin entarilere, potur gibi pantolonlara gömülür; benliğinin bir yanı gönül avcılığını kınamakta, kişiliğinden istifa saymaktadır: o yüzden, bile bile parmaklarını mürekkeple lekeler, saçı başı dağınık, kirloş gezer. Bu başkaldırmalar ona, canını sıkan bir beceriksizlik getirir: sıkılır, kızarıp bozarır, beceriksizliği iki katma çıkar ve boşa giden bu gönül çelme denemelerinden üksinir. Bu aşamada genç kız artık çocuk olmak istememekte, ama büyümeye de yanaşmamakta, kimi zaman çocukluğundan, kimi zaman da kadınlara özgü boyun eğişinden ötürü kendini suçlamaktadır. Hep "Hayır!" deme durumundadır.

Bu, genç kızın başlıca özelliğidir ve bize, davranışlarının çoğunun anahtarını verir; o, doğanın ve toplumun kendisine yakıştırdıkları yazgıyı kabul etmemekte; ancak, bu yazgıyı olumlu bir biçimde geri de çevirmemektedir: iç dünyasında, dış dünyayla çatışmaya girmeyecek kadar bölünmüş durumdadır; gerçeklikten kaçmak ya da ona simgesel olarak karşı çıkmakla yetinir. Her arzusunun altında bir bunalım yatar: geleceğine sahip çıkmaya can atar, ama geçmişiyle bağlarını koparmaktan da çekinir; bir erkeği "olsun" ister, ama onun kurbanı olmaktan hiç ırı hiç hoşlanmaz. Her korkusunun ardında bir arzu gizlidir: saldırıya uğramaktadan korkar, ama edilginliği özler. Dolayısıyla, kötü niyete, bin bir türlü kurnazlığa ha-

zırdır; arzu ile sıkıntının iki yanlılığını dile getiren her türlü olumsuz saplantıya yatkındır.

Genç kızda en çok rastlanan karşı çıkma biçimlerinden biri, sinsi alaydır. Liseli kızlar, terzi yamakları birtakım duygusal ya da açık saçık öyküler anlatırken, sevgililerinden söz ederken, yolda erkekle karşılaşınca, sevdalıları öpüşürken görünce "kikirdeşirler"; Luxembourg Bahçesi'ne gelip, sırf gülmek için âşıklar yolundan geçen öğrenciler bilirim; kimisi de, gördükleri koca karınlı, sarkık memeli kadınlarla alay edebilmek için Türk hamamlarına giderdi; kadın vücuduyla alay etmek, erkekleri gülünç düşürmek, aşka gülmek, cinselliği yadsımanın bir türüdür: bu gülmelerde, büyüklere meydan okumanın yanında, kendi utancını aşmak için başvurulan çare gizlidir; tehlikeli büyülerini yok etmek üzere sözcüklerle, imgelerle oynanır: nitekim, Latince bir metinde *femur* (kalça) sözüne rastlayınca "puflayan" kızlar görmüştüm lisede. Küçük kız, özellikle kendini öptürdükten, mıncıklattıktan sonra, bu işi yapan oğlanın suratına gülerek ya da arkadaşlarıyla kikirdeşerek öcünü alacaktır. Bir gece, bir tren kompartımanında, sırayla kendilerini, başma konan talih kuşunun keyfini süren bir gezginci satıcıya okaşatan iki genç kız anımsıyorum: her seferinde, cinsellikle utancı uzlaştırarak o nankör çağa yaraşan davranışları yeniden yaşıyor, isteri nöbetine tutulmuş gibi gülüşüyorlardı. Genç kızlar, çılgınca kahkahalardan başka, dilden medet umarlar: kimisinin ağzından, kabalığı erkek kardeşlerinin bile yüzünü kızartacak sözler işitirsiniz; yarı bilgisizliklerinden ötürü kullandıkları deyimler onlarda çok kesin imgeler uyandırmadığı için, pek çekinmezler böyle konuşmaktan; ayrıca, erekleri, bu imgelerin oluşumunu engellemek değilse bile, en azından etkisiz kılmaktır; liseli kızların birbirlerine anlattıkları açık saçık öyküler, cinsel içgüdüleri doyurmaktan çok, cinselliği yadsıma amacım güder: cinsel etkinliğe alaycı gözle bakmak, onu hemen hemen ameliyatımsı, mekanik bir iş saymak isterler. Ama kahkaha gibi, açık saçık konuşma da yalnızca bir karşı çıkma olarak kalmaz: aynı zamanda büyüklere meydan okuma, bir çeşit kutsal şeylere saldırma, bile bile saptırılmış bir

davranıştır. Doğayı ve toplumu reddeden genç kız, benzersizliklerinin çokluğuyla onlara meydan okur ve kışkırtır. Sık sık birtakım besinsel saplantılara rastlarız onda: kurşun kalemin ucunu, mektup mühürlemekte kullanılan macunları, tahta parçalarını, canlı karidesleri dişler, düzineyle aspirin içer, hatta sinek, örümcek yutar; son derece uslu bir kız olduğu halde, beyaz şarapla kahveyi karıştırıp korkunç bir içki yapan ve kendini zorlaya zorlaya içen birini tanımıştım; aynı kız, kimi zaman da şekeri sirkeye batırıp yiyordu; başka birininse, salatadan çıkan beyaz kurdu çıtır çıtır yediğini gördüm. Bütün çocuklar dünyayı gözleriyle, elleriyle, özellikle ağız ve mideleriyle sınayıp öğrenmeye bayılırlar: erginlik çağındaysa, küçük kız, her şeyden önce yenilmez, tiksinti vericiyi keşfetmekten hoşlanır. Çoğu kez, "mide bulandırıcı şeyler" çeker onu. Tanıdığım genç kızlardan biri, "pis" görünüşlü şeyler karşısında gerçekten büyüleniyordu: böceklere dokunuyor, kirlenmiş aybaşı bezlerini inceliyor, çiziklerinden akan kanı emiyordu. Pis şeylerle oynamak, hiç kuşkusuz, iğrenmeyi aşmanın bir yoludur; iğrenme duygusu, erginlik döneminde büyük önem kazanmıştır: küçük kız etsel yanı ağır basan vücudundan, aybaşlarında gelen kandan, büyüklerin cinsel etkinliklerinden, kendini vereceği erkekten tiksinir; özel yaşamında tiksindiği şeyleri yaparak yadsır bu tiksinmeyi. "Her ay kanım akacağına göre, çizilen yerlerimden akan kanı emerek ondan korkmadığımı kanıtlıyorum. Bütün cinlerimi tepeme sıçratacak sınavlara gireceğime göre, neden çıtır çıtır yemeyeyim şu beyaz kurdu?" Bu tutum, o yaşlarda pek sık rastlanan kendi kendini sakatlamalarda çok daha kesin bir biçimde dile gelir. Genç kız usturayla budunu doğrar, sigarayla orasını burasını yakar, bir yerlerini keser, tırmalar; gençliğimdeki kız arkadaşlarımdan biri, sıkıcı bir eğlentiye gitmemek için baltayı kapıp, tam altı hafta yatakta kalmasına yol açacak kadar derinlemesine kesmişti ayağını. Bu kendine ve başkalarına eziyet etmelerde cinsel yaşantının hem önüne geçme, hem de onu yadsıma arzusu vardır; bu sınavlardan geçerek, ilerde karşılaşılabilecek başka sınavlara hazırlanmak, böylece onları —gerdek gecesi de içlerinde olmak üzere— acısız hale ge-

tırmek gerekir. Genç kız, kabuksuz sümüklü böceği alıp göğsüne koyduğu, bir tüp aspirin yuttuğu, bir yerini yaraladığı zaman, ilerde karşılaşacağı sevgiliye kafa tutmakta, meydan okumaktadır: Sen bana, benim kendime yaptıklarımdan daha tiksinç bir şey yapamazsın, demektedir. Bunlar, cinsel serüvenin tatsız, gururlu alıştırmalarıdır. Edilgin bir av olmak üzere hazırlanan genç kız, acı bir tiksintiye katlanırken bile özgürlüğüne sahip çıkmaktadır. Etini bir bıçağın, yanan bir sigaranın altına yatırdığı zaman, kızlık zarını delecek olan erkeklik organına kafa tutmaktadır: hiçe indirgeyerek karşı çıkmaktadır bu işe. Davranışlarıyla acıyı çağırdığına göre kendi kendine eziyet etmekten hoşlanmaktadır elbet, ama öncelikle başkalarına eziyetten zevk alır: özerk bir birey olarak, aslında yüzde yüz koparak da istemediği şu boyun eğmeye mahkûm, bağımlı etini kamçılamakta, alaya almakta, ona işkence etmektedir. Çünkü bütün bu fırsatlarda yazgısını en gerçek anlamıyla reddetmeyi seçmemektedir. Kendine ve başkalarına eziyet etme hastalığının altında köklü bir kötü niyet yatar: küçük kızın kendini bu kötü niyete kaptırması, bütün o hayır deyişlerin ardında, kadınsal geleceğini kabul etmesindendir; kendini etten yapılmış bir varlık saymasa, öyle kinle orasını burasını kesmeyecektir. Bütün o şiddet gösterilerinin temelinde bir yazgıya boyun eğiş vardır. Bir delikanlı babasına ya da dünyaya başkaldırdığı zaman, etkili şiddet hareketlerine girişir; arkadaşlarından biriyle kavga eder, dövüşür, yumruklarıyla bir özne, bir kişi olduğunu gösterir: kendini dünyaya kabul ettirir ve onu aşar. Genç kız içinse kendini göstermek, dünyaya kabul ettirmek yasaktır, ve içini başkaldırıyla dolduran şey de budur zaten: ne dünyayı değiştirme, ne de onun üstüne çıkma umudu vardır; kıskıvrak bağlı olduğunu bilir ya da öyle olduğuna inanır, hatta belki de ister bunu: bütün yapabildiği, yıkmaktır; öfkesinde umutsuzluk gizlidir; sinir bozucu bir gece toplantısında, bardakları, camları, vazoları kırar: bütün bu yaptıkları kara talihini yenmek için değildir; olsa olsa, simgesel bir karşı çıkmadır. Genç kız, ileriki köleliğine, o anki güçsüzlüğü içersinde başkaldırmaktadır; ve o boş patlamaları kendisini bağlarından kurtaracak yerde, çoğu kez,

kıskıvrak bağlamaktadır. Kendi kendisine ya da çevresindeki evrene yönelttiği şiddet hareketleri hep olumsuzdur: etkili olmaktan çok gösterişlidirler. Kayaların tepesinde dolaşan, arkadaşlarıyla dövüşen oğlan bedensel acıya, yaralara berelere, kafasındaki şişlere, giriştiği etkinliklerin önemsiz sonuçları diye bakar; (onu kadınlarla aynı duruma getiren aşağılık duygusu bir yana) bunları salt kendileri için aramadığı gibi, onlardan kaçmaz da. Genç kız, acı çekişini seyreder: sonuçlarından çok, şiddetin ve acının içinde yarattığı zevkle ilgilenir. Sapıklığı, gerçekten kaçamadığı, kaçmak istemediği çocuk dünyasına çakılıp kalmasından gelir; ordan çıkmaya uğraşacak yerde, kafesinde debelenir durur; davranışları olumsuz, kendine dönük ve simgeseldir. Kimi zaman bu sapıklık kaygı verici bir hal alır. El değmemiş genç kızların çoğu hırsızdır; çalma hastalığı, "cinsel yüceltme"nin yapısı belirsiz bir biçimidir; yasaları çiğneme, yasakları dinlememe isteği, yasak ve tehlikeli bir şey yapmanın verdiği baş dönmesi hırsız kızın başlıca dürtüleridir elbet: ama bu baş dönmesinin iki yüzü vardır. Hakkı olmaksızın o şeyleri almak, saldırganca özerkliğini ortaya koymaktır, çalınan şeylerle çalmayı yasaklayan toplumun karşısına kişi olarak çıkmaktır, yerleşik düzene kafa tutmak, onun koruyucularına meydan okumaktır; ama bu meydan okumanın da kendine eziyet etme hastalığı kokan bir yanı vardır; hırsız kız atıldığı tehlikenin, yakalandığı zaman düşeceği uçurumun büyüsüne kapılır; aşırma işini onca şehvetli kılan, yakalanma tehlikesidir; yakalandığı zaman, üstüne çevrilen kınayıcı bakışlar altında, omzuna konan elin ağırlığıyla ezilirken, utanç içersinde, kimseden yardım istemeden, bir nesne gibi, tamı tamına kendisi olacaktır. Yakalanıp av haline getirilme korkusu içinde, yakalanmadan almak, genç kızlık döneminin en tehlikeli cinsel oyunudur. Genç kızda rastlanan bütün sapık, suç sayılan durumların anlattığı şey budur. Kimisi imzasız mektup yazmakta uzmanlaşır, kimisi de çevresindekileri kandırarak eğlenir: 14 yaşındaki bir kız, koskoca bir köyü, evin birinde cinlerin dolaştığına inandırmıştı. Bu yaşlarda, hem gizliden gizliye güçlerini, söz dinlemeyişlerini, topluma kafa tutuşlarını sınamanın, hem de yaka-

lanma tehlikesinin tadını çıkarırlar; bu sonuncusu, aldıkları zevkte öylesine önemli bir yer tutar ki, çoğu kez kendileri açıklarlar oynadıkları oyunu; hatta, zaman zaman, kendilerini işlemedikleri suç ya da yanıltılarla suçlarlar. Nesne haline gelmek istemeyişin onları kendi kendilerine nesne haline getirmeye götürüşüne şaşmamak gerekir: bütün olumsuz saplantıların ortak sürecidir bu. Hasta, isterik bir inme sırasında, tek bir hareketle hem inmeden korkar, hem de onu arzular ve gerçekleştirir: ancak bu konuyu düşünmekten vazgeçtiği an iyileşir; hastalık hastalarının tikleri de öyle. Genç kızın kötü niyeti onu bu gibi sinir hastalarına yaklaştırır: yukarda belirttiğimiz arzu ve bunalım ikileminden ötürü, tuhaf meraklardan, tiklerden tutun da, fesat kurmaya, sapıklığa dek bir sürü sinirsel bozukluk belirtisine rastlarız genç kızda. Örneğin, sık sık "kaçamak" yaptığı görülür; alır başını gider, baba ocağından uzaklarda sürter, ve iki üç gün sonra, kendiliğinden döner. Sahici bir kaçma, aileyle gerçekten bağları koparma değildir bu; yalnızca bir kaçma oyunudur ve genç kız, alıp onu çevresinden uzaklaştırmayı önerdiğiniz zaman, tam anlamıyla bozulur: bu çevreden ayrılmayı hem istemekte, hem istememektedir. Evden kaçma, kimi zaman, yosmalık hayallerine bağlıdır: genç kız, kendini bir sokak yosması gibi görür, az çok utanarak yosmalık oyunu oynar; göz alıcı biçimde boyanır, pencereden sarkar, gelip geçene göz süzer; kimi durumlarda, evden ayrılır ve oyunu öylesine ileri götürür ki, oyunla gerçek birbirine karışır. Bu davranışlar, çoğu kez, cinsel arzuya karşı duyulan bir tiksintiyi, bir suçluluk duygusunu dile getirirler: genç kız, madem ki içimde bu arzular, bu iştahlar var, sokak yosmasından başka bir şey değilim, düpedüz yosmayım, diye düşünür. Kimi zaman bu düşünceden kurtulmaya çalışır: bitirelim artık şu işi, sonuna dek gidelim, der kendi kendine; cinselliğine hiç önem vermediğini kanıtlamak üzere, ilk önüne çıkan erkeğe teslim olur. Böyle bir davranış, aynı zamanda, sert yetkesinden nefret ettiği ya da bu türlü hafiflikleri bulunduğunu sandığı anasına duyduğu düşmanlığı açığa vurur; kimi zaman da, kendisine karşı alabildiğine kayıtsız davranan babaya duyulan hıncın belirtisidir. Şöyle

ya da böyle —daha önce sözünü ettiğimiz ve çoğu kez bununla bir arada bulunan gebelik hayalleri gibi—, bu takınakta da, hastalık hastalarına özgü baş dönmelerinin başlıca özelliği olan başkaldırıyla suç ortaklığının iç içeliğine rastlarız. Genç kızın bütün bu davranışlarda doğal ve toplumsal düzeni aşmaya çalışmaması, olabilenin sınırlarını genişletmeye özenmemesi, birtakım değerleri değiştirmeye kalkışmaması ilginçtir; sınırları ve yasaları olduğu gibi saklanan yerleşik bir dünyada başkaldırır o; bu, genellikle "şeytanca" diye nitelenen ve bir temel kurnazlığı içeren davranıştır: iyilik, sonradan alaya alınmak üzere kabul edilir, kural, sonradan çiğnenmek üzere konur, kutsala, sonradan bol bol saygısızlık edebilmek için saygı gösterilir. Genç kızın takındığı tavır, her şeyden önce, kötü niyetin bunaltıcı karanlıklarında, dünyayı ve kadınlık yazgısını hem kabul, hem reddetmesiyle belirlenir.

Bununla birlikte, zorla kendisine benimsetilen duruma olumsuz biçimde karşı çıkmakla yetinmez; ayrıca, bu durumun yetersizliklerini ödünlemeye de çalışır. Gelecek gözünü korkutsa da, şimdiki zamanda hoşnut değildir; kadın olup olmamak konusunda kararsızdır; hâlâ çocuk olmak canını sıkar; geçmişini çoktan geride bırakmıştır; ama yeni bir yaşama da bağlanmamıştır. Bir şeylerle uğraşır, ama hiçbir şey *yapmaz*: hiçbir şey yapmadığı için de, hiçbir şeyi *yoktur, hiçbir şey değildir*. Bu boşluğu birtakım oyunlar ve kandırmacalarla doldurmaya çalışır. Çoğu kez sinsi, yalancı olmakla, düşsel "öyküler" uydurmakla suçlanır. Aslını ararsanız, gizliliğe ve yalana adanmıştır. Bir kadın, daha 16 yaşında, çok sık sınavlardan geçmiştir: erginlik, aybaşı rahatsızlığı, cinselliğin uyanışı, ilk sarsıntılar, ilk ateşler, korkular, tiksinmeler, sapık yaşantılar gelip gelip birikmiştir içinde; büyük bir titizlikle bunları herkesten gizlemeyi öğrenmiştir. Sırf aybaşlarında kullandığı bezleri ve hastalığını gizlemek zorunda kalışı bile onu yalana alıştırır. C. A. Porter, *Old Mortality* (Eski İnsanlık) adlı uzun öyküsünde, 1900'lerde Amerika'nın güneyinde yaşayan genç kızların, baloya gidecekleri zaman, aybaşı rahatsızlığını önlemek üzere tuzla limon karışımı içe içe hastalandıklarını anlatır: delikanlıların, göz çevre-

sindeki morluklara bakarak, ellerinden ya da kokularından rahatsız olduklarını anlamalarından korkmakta, bunu düşündükçe akılları başlarından gitmekteymiş. İnsanın apış arasında kanlı bir bez varken tapılacak put, peri kızı, uzak ülkelerin prensesi rolünü oynaması güçtür; hele hele, daha geniş açıdan ele alındığında, kendini salt vücut sanıyorsa, çok daha güçtür. Kendini etten kemikten yapılmış bir varlık biçiminde algılatmaya duyulan dolaysız karşı çıkma demek olan utanmayla ikiyüzlülük kapı komşudur. Ama genç kızın zorlandığı başlıca yalan, kendini belirsiz, dağınık bir varoluş biçiminde hissettiği ve eksikliklerini bildiği halde, nesneymiş, hem de değerli bir nesneymiş gibi davranmak zorunda bırakılmasıdır. Süslenme, yalancı dalga, saçlara takılan ağ, "dolgulu" memelikler hep birer yalandır; yüz bile maske haline getirilir: büyük bir ustalıkla anlık anlatımlar yaratılır orda, hayranlık dolu bir edilginlik canlandırılır sözsüz oyunla; bir kadın için, dişilik işlevini yerine getirirken en ince ayrıntılarına dek tanıdığı bedensel yapısıyla karşılaşmaktan daha şaşırtıcı şey olamaz; aşkınlığı kendi kendini yadsımakta, gidip içkinliğine öykünmektedir; bakış artık herhangi bir şeyi yakalamamakta, yansıtmaktadır; vücut yaşanmamakta: beklemektedir; bütün el kol hareketleri ve gülümsemeler çağrı haline gelmiştir; elinden silahları alınmış, her şeye hazır durumu getirilmiş olan genç kız, artık, sunulan bir çiçekten, devşirilecek bir meyveden başka bir şey değildir. Kandırılmak istediği için onu bu kandırmacalara zorlayan erkektir: ondan sonra da, kandırılıyorum diye sinirlenir, kadını suçlar. Kurnazlık nedir bilemeyen küçük kızaysa kayıtsızlıkla, hatta düşmanca bakar. Ancak kendisine tuzak kurana kapılır; kendini ortaya koyarak av bekleyen, aslında kadındır; edilginliği işe yarar, güçsüzlüğünü gücüne alet eder; açıkça saldırması yasaklandığına göre, ister istemez dümenlere, ince hesaplara başvurur; hiç karşılıksız kendini veriyormuş gibi gözükmesi çıkarınadır: o yüzden, dönek ve hain olmakla suçlanır: doğrudur. Ama şurası da gerçektir ki, boyunduruk altına almak hevesinde olan erkeğe, boyun eğiyormuş gibi davranmak, bir kuzu gibi kadın masalı anlatmak zorundadır. Bütün bunlardan sonra, en temel is-

teklerinden vazgeçmesi istenebilir mi? Bu durumda, hatır gönül tanıyıcılığı, ister istemez, daha başından bozuk olacaktır. Ayrıca, kurnazlık edişi salt bilinçli tilkiliğinden gelmez. Bütün çıkış yolları tıkalı olduğu, hiçbir şey *yapmadığı* ve *varolması* gerektiği için, kara bir ilenç vardır tepesinde. Çocukken oyuncu kız, ermiş kadın olma oyunu oynardı; daha sonra, kendi kendisi olma oyununa başlar: peki, nedir acaba doğru? İçine kapatıldığı dünyada, hiçbir anlamı yoktur bu sözcüğün. Doğru, perdesi atılan gerçekliktir, perdenin kaldırılması da edimlerle olur: genç kızsa hiçbir edimde bulunamaz. Kendi kendine —çoğu zaman da başkalarına— anlattığı kendisiyle ilgili romanların, varlığını sezdiği olanakları, günlük yaşamının yavan anlatımından daha iyi dile getirdiğine inanır. Boyunun ölçüsünü alabileceği araçlar yoktur elinde: o da, oyunlarla avunur; kendine, önemli kılmaya çalıştığı bir kişilik seçer; belirli etkinlikler içersinde bireyselleşmesine izin verilmediğinden, birtakını garipliklerle kendini göstermeye uğraşır. Şu erkekler dünyasında hiçbir sorumluluk taşımadığını, hiç önemi olmadığını bilir: yapacak ciddi bir işi olmadığı için, "düzmece öyküler uydurur." Giraudoux'nun Elektra'sı habire masal anlatan bir kadındır, çünkü sahici bir kılıçla gerçekten birini öldürme işi Oreste'nindir. Çocuk gibi, genç kız da oyun oynamaktan, sağa sola kızmaktan bitkin düşer, hastalanır, ilgiyi üzerine çekmek, *hesaba katılan* biri olmak için isteri nöbetleri geçirir. Hesaba katılsın diye burnunu sokar başkasının yazgısına; bunun için her çareye başvurur; özel gizleri başkasına aktarır, yeni olaylar türetir, döneklik eder, kara çalar; yaşamında yaslanacak dal bulamadığından, yaşadığını hissedebilmek üzere, birtakım ağlatılar (tragedyalar) yaratır çevresinde. Maymun iştahlı oluşu da aynı nedenden gelir; zihnimizde yarattığımız hayaller kendi kendimizi uyutmamıza yarayan imgeler çelişiktirler: ancak eylem birleştirir zamanın değişik anlarını. Genç kızın gerçek bir istemi değil, birtakım arzuları vardır, ve korkunç bir tutarsızlıkla, bunların birinden öbürüne atlar. İşin sonunu düşünmeyişi zaman zaman tehlikeli olur, çünkü her an, yalnızca düşsel olarak değil tümüyle içindedir bu yaşantıların. Uzlaşmazlığı, çok şey iste-

meyi seçer; kesin ve mutlak olana düşkündür: geleceği dilediği gibi çekip çeviremediğinden, ölümsüze ulaşmak ister. "Hiçbir zaman vazgeçmeyeceğim hakkımdan. Her zaman, hepsini isteyeceğim. Kabul edebilmek için, yaşamımı yeğlemem gerek," diye yazar Marie Lenéru. Anouilh'un Antigone'si de ona karşılık verir: "Her şeyi, hem de hemen şimdi istiyorum." Bu çocuksu buyurganlığa ancak yazgısını yaşamayıp düşleyen kimsede rastlayabiliriz: düş, zamanı ortadan kaldırır, engelleri yok eder, pek az olan gerçekliğinin ödünlenebilmesi için abartılması gerekir; gerçek tasarıları olansa, somut gücünün inancası olan bir bitimlilikle sınırlıdır. Genç kız, kendisine bağlı *hiçbir şeyi* olmadığından, *her şeyi* almak ister. Büyükler ve özellikle erkek karşısındaki "yaramaz çocukluğu" da işte burdan gelir. Gerçek dünya içersinde yer alışının bir bireye getirdiği sınırlamaları kabul etmez; karşısındaki insanı, bu sınırları aşmaya zorlar. Nitekim, Hilde, Solness'in kendisine bir krallık armağan etmesini bekler: ele geçirmek kendisine düşmediğinden, aklına geleni ister; o güne dek kurulmuş kulelerin en yükseğini yapması, ve "diktiği kule kadar yükselmesi" için sıkıştırır onu: adam tırmanmaktan çekinir, başı döner; ayağını yerden kesmeyip onu seyreden kadın, insani zayıflık ve olumsallığı yadsır, gerçeğin büyük düşlerine sınır çekmesini kabule yanaşamaz.[11] Tehlikeye atacak hiçbir şeyi olmadığından gözünü budaktan sakınmayan genç kıza, büyükler hep ikiyüzlü ve sakınımlı kimseler olarak gözükürler; düşünde en yaman işlere girişebildiği için, onları, gerçekte kendisiyle yarışmaya kışkırtır. Kendini sınama fırsatı bulamadığından, yalancı çıkmaktan korkmaksızın, en şaşırtıcı erdemlerle donatır kendini.

Oysa, kararsızlığı da işte bu denetim yokluğundan gelir; sınırsız olduğunu düşler; yine de, hayran olsun diye başkasının önüne çıkardığı kişide yabancılaşır; bu kişi, yabancı bilinçlere bağlıdır: kendine özdeş kıldığı, ama varlığına edilgince katlandığı bu ikiz kardeşte tehlike içersindedir. Bundan ötürü alıngan ve kendini

[11] İbsen, *Yapı Ustası Solness*.

beğenmiştir. En küçük eleştiri, ufacık bir alay tüm varlığını sarsar, sorun konusu yapar. Değeri kendi öz çabasma değil, değişken kamuoyuna bağlıdır. Bu değer, benzersiz etkinliklerle değil, ünün sağlayacağı genel oyla belirlenir; dolayısıyla, sayıyla ölçülebilecekmiş gibi gözükür; bir malın değeri, orta malı olduğu zaman düşer: onun için de, genç kız, ancak başka hiçbir kız olağanüstü, ilgi çekici, olağandışı olmadığı zaman kavuşur bu niteliklere. Kız arkadaşları aynı zamanda yarıştığı kimseler, düşmanlarıdır; onların değerini düşürmeye, varlıklarını yadsımaya çalışır; kıskanç ve kötü yüreklidir.

Görüldüğü gibi, genç kıza yüklenen bütün kusurlar, içinde bulunduğu durumu yansıtmaktan başka bir şey yapmamaktadır. Umut ve özenç çağında, yaşama ve yeryüzünde bir yer elde etme isteğinin doruğa çıktığı çağda edilgin bir varlık olduğunu görmek dayanılmaz bir şeydir; kadın, işte bu fetih çağında hiçbir fethe girişmeye izni olmadığını, kendi varlığını reddetmesi gerektiğini, geleceğinin erkeklerin paşa gönlüne bağlı bulunduğunu öğrenir. Gerek toplumsal, gerek cinsel alanda içinde uyanan özlemler daha o anda doyumsuz kalmaya mahkûmdur; yaşamsal ve zihinsel bütün atılımları kösteklenir. Dengesini bulmakta güçlük çekmesi anlaşılır şeydir. Değişken mizacı, gözyaşları, sinir nöbetleri bedensel bir kırılganlığın sonucu olmaktan çok, kökten gelen uyumsuzluğunun belirtisidirler.

Ancak, genç kız, bu durumdan sahici olmayan bin bir yolla kaçtığı gibi, onu en sahici biçimde yüklenebilir de. Kusurlarıyla can sıkar: kimi zaman da, benzersiz nitelikleriyle şaşırtır. Her ikisinin de kökeni aynıdır. Dünyayı elinin tersiyle itişini, kaygılı bekleyişini, hiçliğini bir sıçrama tahtası haline getirip, yalnızlık ve özgürlük içinde su yüzüne çıkabilir.

Genç kız içine kapanık ve tedirgindir, zorlu çatışmalar içinde bocalar. Bu karmaşıklık onu zenginleştirir; içdünyası, erkek kardeşlerininkinden çok gelişir; gönlündeki devinimlere karşı daha dikkatlidir, bunun sonucu olarak, duygu alanı daha ayrıntılı, daha çeşitlidir; dış ereklere dönük erkeklerden daha yatkındır insan ru-

hunu yakalamaya. Kendisini dünyanın karşısına diken başkaldırılara ağırlık kazandırabilir. Aşırı ciddiliğin ve uyumculuğun tuzağına düşmez. Çevresindeki danışıklı dönüşüklü yalanlar onu alaycı, açıkgörüşlü biri olarak karşılarında bulurlar. İçinde yaşadığı durumun iki yanlılığını günü gününe sınar: kısır çıkışların ötesine geçip, yerleşik iyimserliği, hazırlop değerleri, ikiyüzlü, insanın yüreğine su serpen ahlakı sorun konusu yapma yürekliliğini gösterebilir. *Le Moulin sur la Floss*'taki (Floss Üzerindeki Su Değirmeni) Maggie bunun dokunaklı bir örneğini verir; George Eliot, Kraliçe Victoria İngiltere'sine karşı içinde uyanan gençlik kuşkularıyla yiğit başkaldırıları onda canlandırmıştır; erkek kahramanlar —özellikle Maggie'nin kardeşi Tom— büyük bir inatla, herkesçe kabul edilmiş ilkeleri savunmakta, ahlaki birtakım biçimsel kurallar haline getirip dondurmaktadırlar: Maggie'yse ona canlı bir esinti katmaya uğraşmakta, beylik ahlakı tepe taklak etmekte, yalnızlığın son sınırına dek gitmekte ve erkeklerin kireç bağlamış evreninin ötesinde, katkısız bir özgürlük halinde boy göstermektedir.

Genç kız, bu özgürlüğü ancak olumsuz yoldan kullanabilmektedir. Bununla birlikte, her şeye açıklığı, çok değerli bir alma yeteneğinin gelişmesini sağlayabilir; o zaman, kendini başkalarına adayan, dikkatli, anlayışlı, sevmeyi bilen bir insan olur. Rosamond Lehmann'ın kadın kahramanlarının başlıca niteliği işte bu akıllı uslu eli açıklıktır. *L'Invitation á la Valse*'te, henüz utangaç ve beceriksiz olan, kıyısından köşesinden gönül avcılığına özenen Olivia'nın, heyecanlı bir merakla, yarın içine gireceği dünyayı inceden inceye yokladığını görürüz. Birbiri ardından kendisini dansa kaldıran delikanlıları bütün kalbiyle dinler, onlara gönüllerince karşılık vermeye çalışır, iyi bir yankı haline getirir kendini, olanca duyarlığıyla titrer, kendisine sunulan her şeye kucak açar. *Poussiére*'in kahramanı Judy'de de aynı büyüleyici nitelik vardır. Çocukluğun sevinçlerini yadsımamıştır; geceleri, parktaki havuzda çırılçıplak yıkanmaya bayılır; doğayı, kitapları, güzelliği, yaşamı sever; kendine hayran değildir; yalan dolan, bencillik nedir bilme-

diğinden erkeklerde kendi benini göklere çıkarmaya uğraşmaz: sevgisi karşılıksız bir armağandır. Adları ister Jennifer, ister Rody, olsun, kendisini çeken herkese, kadın erkek ayrımı gözetmeksizin gönül verir. Verirken de kendini yitirmez: özerk bir öğrenci gibi yaşamaya devam eder, kendine özgü bir dünyası, tasarıları vardır. Ama onu bir oğlan çocuğundan ayıran, bekleme halinde oluşudur, tatlı uysallığıdır. Öbür genç kızlardan daha ince bir biçimde olsa da, her şeye rağmen, Öteki varlığa adamıştır kendini: Öteki cins gözüne öylesine harika gözükür ki, yandaki komşunun bütün delikanlılarına, evlerine, kız kardeşlerine, evrenlerine vurgundur; Jennifer onu bir arkadaş olarak değil, Başkası olduğu için büyüler. Kendisi de, Rody ile amcaoğullarının önünde boyun eğişiyle, arzularına göre davranışıyla onların gönlünü çeler; baştan aşağı sabır, tatlılık, sessiz acı çekiş ve kabul ediştir.

Margaret Kennedy'nin *la Mymphe au coeur fidèle*'indeki (Sadık Yürekli Su Perisi) öbür kızlara benzemeyen, sevdiği kimselere kucak açışıyla da cana yakın bir insan olan Tessa, hem içinden geldiği gibi davranan, hem vahşi, hem de kendisini vermeyi bilen biridir. Kişiliğinden ödün vermeye yanaşmaz: süsten, boyadan, bin bir kılığa girmekten, ikiyüzlülükten, düzmece çekicilikten, kadınsı sakınım ve uysallıktan tiksinir; sevilmek ister elbet, ama yüzünde bir maskeyle değil; Lewis'in bir dediğini iki etmez: ama köleleşmez; onu anlar, onunla aynı dalga boyunda titreşir; tartıştıkları zaman, Lewis, okşayarak gönlünü alamayacağını bilir: çalımından yanına varılmayan kendini beğenmiş Florence iki öpücüğe tav olurken, Tessa, sevgisinde özgür kalma mucizesini gösterir, bu da onun düşmanlığa ya da gurura kapılmadan sevmesine izin verir. Doğallığında, yapaylığın tüm çekicilikleri vardır; hoşa gidebilmek için, hiçbir zaman kendini sakatlamaz, aza indirgemez, nesne haline getirip dondurmaz. Bütün varlıklarını müzik alanındaki yaratıcılığa adamış sanatçılar arasında, yüreğini kıskançlık denen iblise kemirtmeden yaşar: kendini tümüyle onları sevmeye, anlamaya yardım etmeye adar: büyük bir çaba harcamadan, yumuşacık, içten gelen bir eli açıklıkla yapar bu işi, o yüzden de, başkası uğrunda

kendini unuttuğu anlarda bile özerkliğinden hiçbir şey yitirmez. Bu katkısız sahiciliğin yardımıyla, erginlik dönemindeki iç çatışmalardan kurtulur; dünyanın katılığı karşısında acı çeker elbet, ama iç dünyası bölük pörçük değildir; hem kaygısız bir çocuk, hem de bilge bir kadın gibi uyumludur. Duygulu ve eliaçıktır, her türlü izlenime açık, ateşli bir genç kız, yaman bir sevdalı olmaya hazırdır.

Aşka rastlayamadığı zaman, şiire rastlayabilir. Eylemde bulunmadığı için bakar, duyar, belleğine kazır; bir renk, bir gülüş onda derin yankılar uyandırır; çünkü yazgısı, kendisinin dışındadır, daha önceden kurulmuş kentlere, olmuş bitmiş erkek yüzlerine dağılmıştır; delikanlıdan daha tutkulu ve daha bedelsiz biçimde dokunur ve tadar dünyayı. Büyüklerin dünyasına yarım yamalak katıldığı, ona uymakta güçlük çektiği için, çocuk gözüyle görebilir; yalnızca nesneler üzerindeki etkisiyle ilgilenecek yerde, onların anlattığı şeye bağlanır; onların benzersiz yanlarını, beklenmedik değişimlerini yakalar. İçinde yaratıcı bir gözüpeklik duyması pek enderdir, ve çoğu kez, kendini dile getirmesine izin verecek olan uygulayımlardan yoksundur; ama konuşmalarında, mektuplarında, edebi denemelerinde, karalamalarında özgün bir duyarlık gösterebilir. Genç kız, henüz aşkınlığı kökünden kesilip atılmadığı için, heyecanla atılır nesnelere doğru; hiçbir şey yapmayışı, hiçbir şey olmayışı, atılımını daha da tutkulu kılar: boş ve sınırsızdır, hiçliğinin ortasında ulaşmaya çalışacağı şey, "Hepsi" olacaktır. İşte bunun için özel bir sevgiyle bakacaktır Doğa'ya: delikanlıdan daha büyük bir saygıyla yanaşır ona. Varolan şeylerin tümünü, en büyük açıklıkla, boyunduruk altına alınamamış, insanlaştırılamamış Doğa özetler. Genç kız, o yaşta henüz dünyanın hiçbir parçasını kendine mal edememiştir: bu yoksunluktan ötürü, dünyanın her yanı kendisinindir; ona sahip olduğu zaman, büyük bir gururla, kendine de sahip olur. Colette, *Sido*'da sık sık anlatmıştır bize bu gençlik çağı şölenlerini:

Çünkü daha o yaşta gün ağarmasını öyle çok seviyordum ki,

annem onu bana ödül diye veriyordu. Saat üç buçukta beni uyandırmasını sağlıyor, kollarıma birer boş sepet geçirip ırmağın daraldığı yere sığınmış bostanlara, çileklere, Frenk üzümlerine, buğulu kara üzemlere gidiyordum.

Üç buçukta, her şey dünyanın oluşum günlerinden kalma, nemli ve karışık bir mavi içersinde uyuyor, ben kumlu yoldan inerken, ağırlığından ötürü havalanamamış sis ilkin bacaklarımı, sonra biçimli gövdemi yıkıyor, derken dudaklarıma, kulaklarıma ve vücudumun en duyarlı yeri olan burun deliklerime erişiyordu... O anlatılmaz kayırılmış insan olmanın, koşup bana doğru gelen ilk esintiyle, uçan ilk kuşla, doğarken yuvarlaklığı bozulan, yumurta biçimine giren güneşle suç ortaklığı etmenin bilincine işte bu yolda, günün bu saatinde eriyor, değerimi o zaman anlıyordum... Sabah ayini çanları çalarken eve dönüyordum. Ama tıka basa yemeden, ormana dalıp tek başına avlanan av köpeği gibi şöyle bir dolanmadan, kimseciklerin bilmediği, bayıldığım iki pınardan su içmeden yapmıyordum bu işi...

Baba evinde ana, yasalar, görenek, alışkanlık egemendir; genç kız bu geçmişten kopmak ister; yüce, egemen bir kişi olmak ister: oysa, toplumsal açıdan, ancak kadınlaşarak büyüyebilir; özgürlüğe kavuşmasını insanlık haklarından vazgeçerek öder; bitkiler ve hayvanlar arasındaysa, hâlâ insandır; hem ailesinin, hem de erkeklerin boyunduruğundan kurtulmuştur, bir özne, bir özgürlüktür. Ormanların kuytu köşelerinde, ruhundaki yalnızlığın imgesi, ovaların göz alabildiğine uzayıp giden ufuklarındaysa aşkınlığının duyulabilen yüzünü bulur; şu uçsuz bucaksız fundalık, göğe doğru yükselen şu doruk kendisidir; bilinmeyen bir geleceğe doğru uzanan şu yollara düşebilir, düşecektir; bir tepenin başına oturduğu zaman, ayağının altında yatan, kendisine sunulmuş olan bütün dünya zenginliklerinin üstündedir; suyun çırpıntısında, güneş ışığının titremesinde, daha bilmediği birtakım sevinçlerin, gözyaşlarının, coşkunlukların gizlendiğini sezer; su birikintisinin yüzündeki kırışıklıklar, güneş lekeleri, belli belirsiz bir biçimde, kendi gönül serü-

venlerinin vaadini taşımaktadır. Kokular, renkler gizemli bir dille konuşmakta, o bunun tek bir sözcüğünü yakalayabilmektedir: "yaşam." Varoluş, yalnızca nüfus kütüklerine geçirilen soyut bir yazgı değil, aynı zamanda tensel zenginliktir, gelecektir. Bir bedene sahip olmak, artık, utandırıcı bir kusur gibi gözükmemektedir; genç kız, annesinin bakışları altında elinin tersiyle ittiği arzularda, ağaçlara yürüyen suyu tanır; ilençli değildir artık, göğsünü gere gere, yapraklarla çiçeklerle soydaş olduğunu söyler; bir taç yaprağı alıp parmakları arasında ezer ve günün birinde, canlı bir avın boş ellerini dolduracağını bilir. Et, pislik olmaktan çıkmıştır: neşe ve güzelliktir şimdi. Gökle ve fundalıkla kaynaşan genç kız, evreni kucaklayan ve canlandıran şu belli belirsiz esintidir artık, her çalı filizinde o vardır; kökü toprakta bir birey ve sonsuz bir bilinç oluşuyla, hem tin, hem yaşamdır; varlığı, toprağınki gibi buyurgan ve görkemlidir.

Kimi zaman, Doğa'nın ötesinde, daha uzak, daha göz kamaştırıcı bir gerçeklik arar; birtakım giz dolu çoşkunluklar içerside kendinden geçmeye hazırdır; dinsel inanç çağında, pek çok genç kadın ruhu, varlıklarındaki boşluğu doldurması için Tanrı'ya yakarırdı; Catherine de Sienne'in, Thérèse d'Avila'nin yeteneği genç yaşta ortaya çıkmıştır. Jeanne d'Arc gencecik bir kızdı. Daha başka çağlarda, insanlıktır en yüce erek; o vakit, gizemsel atılım belirli tasarılara dökülür; Madam Roland'ın, Rosa Luxemburg'un yaşamlarını aydınlatan meşalayi tutuşturan şey, aynı zamanda, köpecik bir mutlak arzusudur.[12] Genç kız, köleliği, yoksunluğu içersine, dünyayı reddedişinden en büyük gözü pekliklerin kaynağı olarak yararlanabilir. Şiire rastladığı gibi, kahramanlığa da rastlayabilir. Topluma yarım yamalak katılmış olmayı kabullenmenin yollarından biri de, onun daracık sınırlarını aşmaktır.

Yaradılışlarının güç ve zenginliği, birtakım mutlu durum ve koşullar, bazı kadınların büyüdükten sonra da genç kızlık tutkularını sürdürmelerine izin vermiştir. Ama bunlar genel kuralın dışında

[12] Kadın gizemciliğinin benzersiz örneklerine ilerde yeniden döneceğiz.

kalan ayrıklardır. George Eliot'ın Maggie Tulliver'ı, Marguerite Kennedy'nin de Tessa'yı öldürüşleri boşuna değildir. Bronte kızkardeşlerin yazgısı pek acı olmuştur. Genç kız, zayıflığı ve yalnızlığı içinde dünyanın karşısına dikildiği için, ilkin insana dokunur; ama dünya çok güçlüdür; onu reddetmeye devam ederse, kırılır. Avrupa'nın gözünü kamaştıran Zuylen Güzeli, zekâsının özgünlüğü ve alaycılığıyla kendisine yanaşmaya kalkan erkekleri ürkütmekteydi: ödün vermeye yanaşmayışı uzun yıllar bekâr kalmaya mahkûm etti onu, buysa epey zor bir durumdu, çünkü "kız oğlan kız ve kurban" deyiminin gereksiz bir söz uzatımı olduğunu kendisi söylüyordu. Böyle bir inat enderdir. Çoğu kez, genç kız kavganın korkunç bir eşitsizlik içinde verildiğini anlar ve sonunda silahını indirir. Diderot: "Hepiniz 15 yaşında ölüyorsunuz," diye yazar Sophie Volland'a. Kavga, sık sık görüldüğü gibi, simgesel bir başkaldırıdan öteye geçmemişse, bozgun kesindir. Düşünde çok şey isteyen, umutla dolu ama edilgin genç kız, büyükleri biraz da acındırarak gülümsetir; yazgısına boyun eğmeye hazırlamışlardır onu. Nitekim, iki yıl önce dikbaşlı, garip bir insan olarak bıraktığımız genç kızı, kadınlık yaşamını kabule hazır, kuzu gibi uslu bir insan halinde bulursunuz. Colette'in Vinca için öceden haber verdiği yazgı budur; Mauriac'ın ilk romanlarındaki kadın kahramanlar da aynı görünüştedir. Genç kızlık bunalımı, Doktor Lagache'ın "yas çalışması" adını verdiğine benzeyen bir çeşit "çalışma"dır. Genç kız, bu dönemde, yavaş yavaş çocukluğunu, çocukluğundaki özerk ve buyurgan varlığı görmer; ve yazgısına boyun eğip büyüklüğe geçer.

Sırf yaşa bakarak böyle kesin kategoryalardan söz edemeyiz, ömürleri boyunca çocuk kalan kadınlar vardır; yukarda anlattığımız davranışlar kimi zaman, çok ileri yaşlara dek sürer. Bununla birlikte, genel olarak, 15 yaşındaki "körpe" kızla "kocaman kız" arasında büyük bir ayrım vardır. Bu sonuncu kendini gerçekliğe uydurmuştur; artık düşsel alanda devinmemektedir; iç dünyası eskiye oranla daha az bölük pörçüktür. Marie Bashkirtseff, 18 yaşına doğru şunları yazar:

Gençliğimin yaşlılık çağına yaklaştıkça kayıtsızlaşıyorum. Pek az şey beni harekete geçiriyor, oysa eskiden her şey için ayağa fırlardım.

Irène Reweliotty'nin anı defterinde şöyle bir gözlem vardır:

Erkekler tarafından kabul edilebilmek için, onlar gibi düşünüp davranmalısınız, yoksa sürüden ayrılan kara koyun sayarlar sizi ve yalnızlık kapınızdan ayrılmaz. Bense yalnızlığın tadına yeterince baktım, kalabalık istiyorum artık, hem de çevremde değil, yanımda... Yalnız var olmak, beklemek ve düş kurmak, her şeyi, ağzını açmadan, yerinden kıpırdamadan kendi kendime anlatmak değil, yaşamak istiyorum.

Daha ilerki sayfalarda da şöyle der:

Pohpohlana pohpohlana, el bebek gül bebek tutula tutula gözü alabildiğine yukarlarda bir insan olup çıkıyorum. 15 yaşımdaki ürpermeli, coşturucu mutluluk değil artık bu. Yaşamdan öç almanın, durmadan yükselmenin verdiği soğuk ve sert esriklik gibi bir şey. Erkeklerle gezip tozuyor, sevgi oyunu oynuyorum. Ama sevmiyorum... Zekâm, soğukkanlılığım, her an açıkgörüşlü olabilme yetim artıyor. Gönlümü yitiriyorum. Bir kırılma oldu sanki... İki ay içersinde, çocukluğumu geride bıraktım.

19 yaşındaki bir genç kızın şu iç dökmeleri de hemen hemen aynı havayı çalmaktadır.[13]

Ah, o eski günler, ah! Nasıl yaman bir çatışma vardı şu yüzyılla bağdaşmayacak gibi duran kafamla bu yüzyılın çağrıları arasın-

[13] Debesse'in *La Crise d'orginalite de l'adolescence* adlı yapıtından.

da! Şimdi, içimdeki çalkantı durulduu sanki. Zihnime giren her yeni, büyük fikir, dayanılmaz bir sarsıntıya, ardı arkası gelmez bir yıkım ve yapıma yol açacak yerde, hariika bir biçimde, daha öncekilere uyuyor... Şimdi artık kuramsal düşüncelerden, süreklilik sorununu çözme gereğini duymaksızın, günlük yaşama geçiveriyorum.

Genç kız —özellikle çirkin değilse—, sonunda kadınlığını kabul etmiştir; ve çoğu kez, yazgısına kesinlikle yerleşmezden önce kadınlığının verdiği zevklerin, utkuların keyfini sürmekten hoşlanır; daha hiçbir görevi yerine getirmek zorunda olmadığı, sorumluluk taşımadığı, her şeye açık olduğu için, yaşadığı an ona boş ve hayal kırıcı gelmez, çünkü geçici bir aşamadır; süslenmede ve erkeklerle arkadaşlık etmede hâlâ bir oyunun hafifliği vardır ve gelecekle ilgili düşleri bunların yararsızlığını görmesini engeller. V. Woolf, bir gece toplantısına katılan genç bir gönül avcısının izlenimlerini şöyle verir:

Karanlıkta parıl parıl parladığımı hissediyorum. İpek gibi yumuşak bacaklarım usulca birbirine sürtünüyor. Bir gerdanlığın soğuk taşlarının ağırlığı var göğsümde. Takıp takıştırmışım, hazırım... Saçlarım tam istediğim gibi dalgalı. Dudaklarım dilediğim kadar kırmızı. Merdivenleri çıkan şu hanımlarla beylerin yanma gitmeye hazırım. Dengim benim onlar. Önlerinden geçiyorum, onlar nasıl benim gözümün önündeyseler, kendimi öylece gözleri önüne sererek... Şu kokulu, ışıklı ortamda, kıvırcık yapraklarını dört bir yana uzatan eğreltiotu gibi açılıp saçılıyorum... İçimdeki olanakların tomurcuklandığını seziyorum. Birbiri ardından afacan, neşeli, hüzünlü, dalgın oluyorum. Toprağın derinliklerine uzanan köklerim üzerinde sağa sola yalpa vuruyorum. Tepeden tırnağa altın sarısına boyanmışım, sağa eğilip şu delikanlıya: "Yaklaş..." diyorum. Yaklaşıyor. Bana doğru geliyor. Ömrümün en heyecanlı anı bu. Titriyor, olduğum yerde sallanıyorum... Ben satenler, o aklar ve karalar içinde, böyle yan yana otururken sevimli değil miyiz, ha? Dengim olan şu insanlar, şimdi, kadınlı erkekli

bana bakabilirler. Siz bana bakın, ben de size. Sizden biriyim. Kendi evrenimdeyim burda... Derken kapı açılıyor. Kapı hiç durmadan açılıyor. Gelecek seferki açılışında belki de tüm yaşamım değişecek... Kapı açılıyor. Kocaman, altın sarısı bir çiçek gibi üstüne doğru eğilip: "Yaklaş" diyorum şu delikanlıya. "Yaklaş," diyorum, o da yaklaşıyor.[14]

Bu arada, genç kız büyüdükçe, anasının yetkesi ağır gelmeye başlar. Ev kızıysa, basit bir yardımcıdan başka bir şey olmamanın acısını çeker, çalışmasını kendi evine, kendi çocuklarına adamak ister. Çoğu kez, anasıyla arasındaki yarış kızışır: hele büyük kız, yeni erkek ya da kız kardeşleri olunca müthiş sinirlenir; anasının "vaktini doldurduğu"na, çocuk doğurma, evin hanımı olma sırasının kendisine geldiğine inanır. Dışarda çalışıyorsa, kendisine hâlâ özerk bir birey gibi değil de, evin üyelerinden biri diye baktıkları için üzülür.

Eskisinden daha az romansıdır artık, aşktan çok evliliği düşünür. Gelecekteki eşinin başına büyüleyici bir çelenk oturtmaz artık: aradığı şey, şu dünyada sağlam bir yer elde etmek, kadınlığını yaşamaya başlamaktır. Virginia Woolf, taşralı zengin bir kızın hayallerini şöyle anlatır:

Az sonra, arıların hanımeli çevresinde vızıldamaya başladığı sıcak öğle saatinde sevgilim gelecek. Tek bir laf edecek, ben de tek bir sözcükle karşılık vereceğim. İçimde büyüttüğüm her şeyi sunacağım ona. Çocuklarım, önlüklü hizmetçilerim, şamdan taşıyan işçi kadınlarım olacak. Sepet içinde, ısıtmak üzere hasta kuzuların getirileceği, kirişlerinden jambonların sarkacağı, soğan hevenklerinin parıldayacağı bir mutfağım olacak. Anneme benzeyen, mavi önlüklü, elinde çekmecelerin anahtarları, sessizce sağa sola seğirten bir kadın olacağım.[15]

Zavallı Prue Sarn'ın kafasında da aynı düş vardır.[16]

---

[14] *The Waves* (Dalgalar).

[15] *A.g.y.*

[16] Mary Webb, *Sarn.*

Evlenmenin hiç de korkulacak bir şey olmadığı inancındaydım. Bütün kızlar evlenir. Ve bir genç kız, evlendiği zaman, bir evi, belki de, erkeğinin dönüş saatinde yaktığı bir lambası olur; lambası yok da yalnız şamdanı varsa, o da aynı şeydir, çünkü onları yakıp pencere dibine koyabilir; bunu gören adam, kendi kendine: "Karım evde, şamdanları yakmış" der. Ve günün birinde, Madam Beguildy kendisine kamıştan örülmüş bir beşik yapar; başka bir gün, bu beşikte güzel ve ciddi bir bebek görülür, kutsama töreni için çağrılar yollanır; komşular, ecenin çevresine üşüşen işçi arılar gibi ananın başına üşüşürler. İşler kötü gidince, kendi kendime: "Zarar yok, Prue Sarn! Günün birinde kendi kovanının ecesi olacaksın" diyordum.

Yaşı ilerlemiş genç kızların çoğu için, ister gece gündüz çalışsın, ister aylak otursun, ister baba ocağına kapanıp kalmış, ister ondan belli oranda sıyrılmış olsunlar, bir koca —ya da hiç değilse ciddi bir sevgili— bulmak gün geçtikçe ivedileşen bir girişim haline gelir. Bu kaygı, çoğu kez, öbür kadınlarla arkadaşlığa zarar verir. "Can ciğer arkadaş" ayrıcalıklı yerini yitirir. Genç kız, kız arkadaşlarını suç ortağından çok kendisiyle yarışan kişiler olarak görmeye başlar. Ben, zeki ve yetenekli bir kız olduğu halde, kendisini "uzak ülkelerin prensesi" saymayı seçmiş bir genç kız tanımıştım: şiirlerinde ve edebi denemelerinde böyle anlatıyordu kendini; çocukluk arkadaşlarına hiçbir yakınlık duymadığım açıkça söylüyordu: çirkin ve şapşal kızlar sinirlerini bozuyor; çekici olanlardansa ürküyordu. Birtakım dolaplar, kurnazlıklar, küçük düşmeler gerektiren sabırsız erkek bekleme işi genç kızın ufkunu daraltır; bencil, katı bir insan olup çıkar. Hele Sevimli Prens gözükmekte gecikirse, tiksinti ve küskünlük başgösterir.

Genç kızın karakteri ve davranışları, içinde bulunduğu durumu dile getirir: bu değiştiği zaman, genç kız da bambaşka bir yüzle çıkar karşımıza. Bugün, kendilerini erkeğin eline teslim etmeyip yazgılarına sahip çıkma olanakları belirmektedir. Kendini oku-

maya, spora, bir uğraş öğrenmeye, toplumsal ve siyasal bir etkinliğe vermişse, her dakika erkeği düşünmekten kurtulmakta, kendi içindeki duygusal ve cinsel çatışmalarla daha az uğraşmaktadır. Bununla birlikte, kendini özerk bir birey olarak gerçekleştirmesi delikanlıdan çok daha güçtür. Ne ailenin, ne de törelerin bu çabayı desteklemediğini daha önce belirtmiştim. Ayrıca, bağımsızlığı seçse bile, yaşamında erkeğe ve aşka yine epey yer ayıracaktır. Çoğunlukla, kendini, kadınlık yazgısını ihmal edecek kadar bir işe vermekten korkar. Bu korku çoğu kez açığa vurulmaz: ama vardır, elbirliğiyle ortaya çıkarılan istekleri yolundan saptırır, sınırlı yapar insanı. Şöyle ya da böyle, çalışan kadın, bu alandaki başarısıyla salt kadınsal başarılarını bağdaştırmak ister; buysa, süslenmesine, güzelliğine hatırı sayılır bir zaman harcamasını gerektirmekle kalmaz, daha kötüsü, en önemli ilgilerini dağıtır, böler. Erkek üniversite öğrencisi, ders programlarının dışında, bedelsiz düşünce oyunlarıyla eğlenir ve en iyi buluşları bu oyundan doğar; kadının hayalleriyse bambaşka bir yöne dönüktür: dış görünüşünü, erkeği, aşkı düşünür; bu alanlarda asıl gerekli olan işin fazlasıyken, genç kız, derslerine, uğraşsal geleceğine ancak yeteri kadarını ayırır. Bu, zihinsel bir zayıflıktan, kendini belli bir nokta üzerinde toplayamamaktan değil: birbiriyle pek bağdaşamayan ilgiler arasında bölünmekten ileri gelir. Böylece kısırdöngü tamamlanmış olur: bir kadının koca bulur bulmaz, nasıl kolayca müziği, okumayı, uğraşını bıraktığına bakıp bakıp şaşarız çoğu kez; oysa kadın, bu tasarılara, onları tamamladığı zaman büyük bir çıkar sağlayamayacak kadar az şeyini bağlamıştır. Kişisel özencini dizginlemek için her şey elbirliği etmekte, buna karşılık, büyük bir toplumsal baskı onu, evlilikte kendine bir toplumsal yer, bir doğrulama bulmaya itmektedir. Yeryüzündeki yerini kendi eliyle yaratmaya uğraşmaması ya da pek az uğraşması son derece doğaldır. Toplum içersinde tam bir iktisadi eşitlik sağlanmadıkça, töreler kadının eş ya da oynaş olarak, birtakım erkeklerin elindeki ayrıcalıklardan yararlanmasına izin vermedikçe, genç kızın zihnindeki edilginlik içinde elde edilen başarı düşü yaşamaya devam edecek, kendi kendini bütünlemesini köstekleyecektir.

Bununla birlikte, genç kız büyüyünce süreceği yaşayışa ne türlü yanaşırsa yanaşsın, çıraklık dönemi sona ermemiştir. Ağır ağır çıkılan basamaklarla ya da küt diye cinsel yaşama girmesi gerekir. Kimi genç kızlar bundan kaçınır. Çocukluğunda üzücü cinsel olayların etkisinde kalmış, beceriksiz bir öğrenimle yavaş yavaş cinsellikten tiksinmiş genç kızlar, erkek karşısında, yeni erginleşmiş küçük kızın tiksintisini sürdürürler. Kimi zaman da, somut durum ve koşullar, istemedikleri halde, bazı kadınları uzun süre kız oğlankız kalmaya zorlayabilir. Ancak, büyük çoğunlukla, genç kız, az ya da çok ileri bir yaşta cinsel yazgısını tamamlar. Bunu göğüsleyişi, hiç kuşkusuz, geçmişiyle sıkı sıkıya bağlıdır. Ama aynı zamanda, beklenmedik durum ve koşullarda karşısına çıkan, özgürlük içersinde tepki gösterdiği yepyeni bir yaşantıdır o. Şimdi, işte bu yeni aşamayı ele almak zorundayız.

III. BÖLÜM

CİNSEL YAŞAMA GİRİŞ

BİR BAKIMA, kadının cinsellik konusunda bilgi edinmeye başlaması, erkek gibi, çok küçük yaşlara rastlar. Ağız, makat, üreme organı evrelerinden başlayıp büyüyene dek kesintisiz devam eden kuramsal ve kılgısal bir çıraklık vardır. Ama genç kızın cinsel yaşantıları, daha önceki cinsel etkinliklerinin basit bir uzantısı değildir; çoğu kez apansız ve hoyrattırlar; her zaman, geçmişle bağların kopmasına yol açan yepyeni bir olay niteliğindedirler. Bu deneyleri yaşarken, genç kızın karşısına çıkan sorunlar ivedi ve keskin bir biçimde özetlenir. Kimi zaman, bunalım kolayca çözülür; kimi acıklı durumlardaysa, ancak cana kıymayla ya da çıldırmayla sonuçlanır. Şöyle ya da böyle, kadın, bu bunalım karşısında tepkisiyle yazgısının büyükçe bir kısmına bağlanmış olur. Bütün ruhçözümcüler, genç kız için, ilk cinsel aşk deneylerinin son derece önemli oldukları konusunda birleşmektedir: bundan sonraki yaşamının tümü üzerinde etkileri vardır.

Burda, erkekle kadın için durum, gerek biyolojik, gerek toplumsal, gerekse ruhsal açıdan apayrıdır. Erkek için, çocuksu cinsellikten olgunluğa geçiş bir bakıma basittir: zevkin nesnelleşmesi, olanca içkinliğiyle gerçekleştirilecek yerde, aşkın bir varlığa yakıştırılmaktadır. Erkeklik organının kalkması bu gereksinimin belirtisidir; erkek, cinsel organıyla, elleriyle, dudaklarıyla, kısacası

bütün vücuduyla dişisine yönelir, ama öznenin algıladığı nesnelerle kullandığı araçlar karşısında öznelliğini yitirmeyişi gibi, o da bu etkinliğin odak noktası olarak kalır; özerkliğinden hiçbir şey yitirmeksizin öteki varlığa yansıtır kendini; kadının eti onun için ele geçireceği bir avdır, o bu tende, nefis düşkünlüğünün her nesnede aradığı nitelikleri bulur; bu nitelikleri kendine mal edemez elbet: ama hiç değilse sarılır onlara; okşama, öpme yarı yarıya başarısızlık demektir: ancak bu başarısızlığın kendisi bir kışkırtma, bir sevinçtir. Sevişme, doğal sonucu olan doyuma ermede birliğe kavuşur. Çiftleşmenin kesin bir bedensel ereği vardır; erkek, boşaldığı zaman, kendisine ağır gelen salgılardan kurtulur; azgınlık evresinden sonra, hiç kuşkusuz zevk de veren bir rahatlığa kavuşur. Ayrıca, tek erek zevk de değildir; çoğu kez, hemen ardından hayal kırıklığı gelir: gereksinim doyurulmaktan çok, ortadan kalkmıştır. Sonuç olarak, belli bir edimde bulunulmuştur ve erkek hiçbir şeyi eksilmemiş bedeniyle çıkar bu işten: insan soyuna yaptığı hizmet, kendi özel zevkiyle karışmıştır. Kadının cinsel yaşamıysa çok daha karmaşıktır ve dişinin içinde bulunduğu durumun karmaşıklığının aynasıdır. Yukarda,[1] dişinin, birtakım özel güçleri yaşamına katacak yerde, çıkarları kendi özel erekleriyle çatışan insan türünün kurbanı olduğunu görmüştük; bu karşıtlık, kadında, en yüksek noktasına erişir; özellikle iki organın, bızırla dölyolunun çatışmasında ortaya çıkar. Çocukluk döneminde, kadının cinsel yaşamının merkezi bızırdır: kimi ruhçözümcüler, bazı küçük kızlarda dölyolunun da duyarlı olduğunu öne sürmekteler, ama bu görüş biraz fazla yakıştırmadır; varlığı kabul edilse bile, pek önemli olamaz. Kız çocuğu büyüdüğü zaman bızırsal dizge değişmez[2] ve kadın, bu cinsel özerkliği ömrü boyunca saklar; bızırın kasılması, erkeğin boşalması gibi, yarı mekanik bir yolla elde edilen bir çeşit gevşemedir; ama olağan çiftleşmeye ancak dolaylı olarak bağlıdır, üreme işinde rolü yoktur. Kadına dölyoluyla girilir, döllenişi de bu yolladır; dölyolu,

[1] I. Kesim, I. Bölüm.

[2] Bazı ilkel kavimlerde yapıldığı gibi, bızır kesilip atılmazsa tabii.

ancak erkeğin oraya girmesiyle bir cinsel haz merkezi haline gelir, erkeğin oraya girmesiyse, kadın için, hemen her zaman bir çeşit ırza geçmedir. Eski çağlarda, kadın çocukluk evresinden düzmece ya da gerçek bir kaçırmayla koparılıp alınmakta, karı olarak bir erkeğin kollarına atılmaktaydı; onu genç kızlıktan çıkarıp kadın yapan şey şiddettir: bir genç kızın kızlığını "çalmak"tan, çiçeğini "koparmaktan" söz edilir. Bu çiçek koparma işi, sürekli bir evrimin uyumlu sonucu değildir, geçmişle bağların ansızın koparılması, yeni bir çevrimin başlamasıdır. Bu dönemde zevke, dölyolunun iç yüzündeki kasılmalarla varılır; bu kasılmalar kesin ve belirli bir boşalmayla sonuçlanır mı? Üzerinde hâlâ tartışılan bir noktadır bu. Bedensel yapı biliminin verileri son derece belirsizdir. "Bedensel yapı bilimi ve klinikler, dölyolunun iç kesiminin büyükçe bir kısmının sinirsiz olduğunu kanıtlamaktadır," der Kinsey Raporu. "Dölyolunda, uyuşturucu madde kullanmaksızın, bir sürü ameliyat yapılabilir. Dölyolundaki sinirlerin, bızırın dibine yakın bir bölgenin iç tarafında toplandıkları gösterilmiştir." Bununla birlikte, bu sinirsiz bölgenin uyarılmasını hesaba katmasak bile, "dişi, dölyoluna bir şeyin girdiğini, özellikle buradaki kaslar kasılmışsa, rahatça fark edebilir; ancak bu yolla erilen doyum, belki de, sinirlerin cinsel yönden uyarılmasından çok, kasların sürekli gerilmesine bağlıdır." Şöyle ya da böyle, dölyoluyla alman zevkin varlığı bir gerçektir; hatta —yetişkin kadınlarda— dölyoluyla kendini doyurma, Kinsey'in dediğinden daha yaygındır galiba.[3] Ama şurası da açık ki, dölyolunun tepkisi çok karmaşıktır, yalnızca sinir dizgesinin değil, öznenin yaşadığı durumun tümünü ilgilendirdiği için, ona

---

[1] Yapay erkeklik organı kullanmak, günümüzden başlayıp Eski Yunan'a, hatta daha gerilere dek saptayabildiğimiz bir uygulama... Son yıllarda döl ya da sidik yolunda bulunan ve ancak ameliyatla çıkarılabilen nesnelerin listesi şöyle: kurşun kalemler, balmumu parçaları, firketeler, makaralar, kemik tokalar, saç maşaları, dikiş iğneleri, tığlar, pergeller, billur tıpalar, şamdanlar, mantar tıpalar, düz bardaklar, çatallar, kürdanlar, diş fırçaları, merhem şişeleri (Schroeder'in verdiği bir örnekte, şişenin içinde bir mayıs böceği varmış ve bu, Japon rinutarna'sının yerini tutuyormuş), tavuk yumurtaları, vb. Ve tabii, kocaman şeyler, evli kadınların dölyolundan çıkarılmış. (H. Ellis, *Etudes de psychologie sexuelle*, c. I.)

ruhsal-bedensel tepki adım verebiliriz: bunun için, bireyin tam onaması gereklidir; ilk çiftleşmenin açtığı yeni cinsel çevrimin yerleşebilmesi, sinir dizgesinin, bir bakıma, yeni baştan "yerleştirilmesi"ni, henüz yürürlüğe konmamış bızırsal dizgeyi de içine alan yeni bir biçimin geliştirilmesini gerektirmektedir; bunun gerçekleşmesi uzun zaman almakta, ara sıra da, hiç yaratılamamaktadır. Kadının biri gençliğindeki bağımsızlığı sürdüren, öbürüyse kendisini erkeğe köle yapan iki çevrim arasında seçme yapmak durumunda kalması ilginçtir. Gerçekten de, olağan cinsel edim, kadını erkeğe ve insan soyuna bağımlı kılmaktadır. Hayvanların çoğundaki gibi, saldırganlık erkektedir, kadınsa onun sarılmalarına kuzu kuzu katlanır. Olağan durumlarda, erkek kadına her zaman sahip olabilir, ama kadınla ancak cinsel organı kalktığı zaman yatabilir; kadının cinsel organını kızlık zarından daha sıkı mühürleyen döllyolundaki kasların kaskatı kesilmesi gibi köklü bir başkaldırı dışında, dişinin direnmesi her zaman kırılabilir; döllyolundaki kasların gerilmesi bile, erkeğe, pazı gücüyle altına alabileceği bir vücutta arzularını doyurabilme yollarını açık bırakır. Nesne olduğuna göre, kıpırdamadan yatması, doğal rolünü pek değiştirmez: öyle ki, erkeklerin çoğu yataklarını paylaşan kadının çiftleşmeyi gerçekten mi istediğine, yoksa istemeye istemeye mi katlandığına aldırmazlar. Hatta, ölü bir kadınla bile yatılabilir. Erkeğin onaması olmadan cinsel birleşme gerçekleşemez, ve birleşmenin doğal sonucu, erkeğin doyuma ermesidir. Kadın hiç zevk almasa da döllenme olabilir. Ayrıca, döllenme, onun için, cinsel sürecin tamamlanması olmaktan fersah fersah uzaktır; hatta, tam tersine, insan soyunun kendisinden beklediği hizmet, işte o vakit başlar: ve gebelik, doğurma, emzirme boyunca, bin bir güçlükle, ağır ağır gerçekleşir.

Demek ki, erkekle kadının "bedensel yazgıları" temelden ayrıdır. Ahlaksal ve toplumsal durumları arasındaki ayrım da bundan az değildir. Ataerkil uygarlık, kadını iffetliliğe adamıştır; üstü kapalı ya da açık bir izinle erkeğe cinsel arzularını doyurma hakkı tanımakta, kadınsa evliliğin daracık sınırları içine kapatılmaktadır: onun için, etiyle ilgili edim, yasa ya da kilise tarafından cezalandı-

rılmasa bile, bir yanıltı, bir düşüş, bir çözülme, bir zayıflıktır; erdemini, onurunu korumakla yükümlüdür; "teslim olur", "düşerse", herkes tarafından küçük görülür; iffetine leke süren erkeğeyse, kınanırken bile hayranlık duyulur. İlkel uygarlıklardan günümüze dek, yatağın, kadın için bir "hizmet" olduğu kabul edilmiştir; erkek, bu hizmet karşılığında, armağanlarla ya da geçimini sağlayarak ona teşekkür etmektedir: oysa hizmet etmek, kendine bir efendi seçmektir; bu ilintide karşılıklılık yoktur. Gerek evliliğin yapısı, gerek sokak yosmalarının yaşayışı bunun kanıtıdır: kadın *kendini vermekte,* erkek de ona para ödemekte ya da eş diye almaktadır. Erkeğin kendinden aşağı yaratıklarla yatmasına engel yoktur: efendiyle hizmeçi kız arasındaki aşk öteden beri hoş karşılanagelmiştir; şoföre, bahçıvana teslim olan kentsoylu kadınsa hemen gözden düşer. Amerika'nın güneyinde yaşayan koyu ırkçı beyazların Zenci kadınlarla yatması, İç Savaş'tan önce de, bugün de, törelere uygundur, ve erkekler bu haklarını tam bir Derebeyi gibi kullanırlar: kölelik döneminde bir Zenci erkekle ilişki kuracak beyaz kadın ölüm cezasına çarptırılırdı, bugün de linç edilir. Erkek, bir kadınla yattığını anlatmak için ona "sahip", "malik" olduğunu söyler; buna karşılık, "sahip olunan" kişinin, kimi zaman, en kaba terimle "s....."gi söylenir; Eski Yunanlılar, erkek yüzü görmemiş kadına "Parthenos ademos," yani boyun eğmemiş kız derlemiş; Romalılar, âşıklarının hiçbiri kendisine zevk vermediği için, Messalina'ya "invicta," ele geçirilmez kadın adını takmışlar. Demek ki, âşık için sevişme, bir yengi, bir ele geçirmedir. Erkeklik organının kalkması, her ne kadar, başkalarında, istemli edimin gülünç bir yansılaması gibiyse de, insanın kendisinde oldu mu, bir çeşit böbürlenmeye yol açmaktadır. Erkeklerin cinsel aşk sözlükleri askeri sözlükten esinlenir: âşık, savaşçı er gibi atılgandır, cinsel organı yay gibi gerilir, spermaların fışkırması "fişek atma"dır, küçük bir makineli tüfektir, toptur o; erkek, hücuma geçmekten, baskından, yengiden söz eder. Azgınlığında, nerden geldiği bilinmeyen bir kahramanlık tadı vardır. "Döllenme işi, bir varlığın başka bir varlık tarafından ele geçirilmesi demek olduğundan, diye yazar Benda, bir fatihi ve

fethedilen nesneyi gerektirir.[4] Bu yüzden, erkeklerin en uygarları bile, aşk ilintilerini anlatırken, aşkla savaşı tam anlamıyla çakıştırarak, ele geçirmeden, saldırıdan, baskından, kuşatma ve savunmadan, bozgundan, teslim olmaktan söz ederler. Bir varlığın başka bir varlık tarafından döllenmesine yol açan bu edim, dölleyene belli bir kendini beğenmişlik, dölleneneyse, bu işi kendi rızasıyla yapsa bile, azıcık aşağılık duygusu getirir." Son cümle, yeni bir efsane yaratmaktadır: buna göre, erkek kadını kirletmektedir. Gerçekteyse, sperma dışkı değildir; iş ereğinden saptırıldığı için, "gece pisliği"nden söz edilir; ama kahve açık renk bir giysiyi lekeler diye, kahvenin pislik olduğu ve mideyi kirlettiği söylenmez. Bazı erkekler de, tam tersine, "aybaşlarında kirlendiği" ve erkeği asıl kirleten o olduğu için, kadının arı olmadığını öne sürerler. Doğrusunu isterseniz, dölleyen varlık olmak, insana çok su götüren bir üstünlük sağlamaktadır. Gerçekte, erkeğin ayrıcalıklı durumu biyolojik açıdan saldırganlığıyla toplumsal önder, efendi olma görevinin kaynaşmasından gelmektedir; bedensel ayrılıklar, toplumsal işleve göre anlam kazanmaktadır. Erkek bu dünyaya egemen olduğundan, egemenliğini göstermek üzere, arzularının şiddetli olmasını doğal hakkı saymaktadır; cinsel yetileri büyük olana, güçlü erkek, kuvvetli erkek denmektedir: bunlar, onu, bir etkinlik bir aşkınlık biçimde gösteren niteleme sıfatlarıdır; kadınsa, tam tersine, yalnızca bir nesne olduğundan, onun için *sıcak* ya da *soğuk* denecek, yani edilgin niteliklerden başka bir şey ortaya koyamayacaktır.

Demek ki, kadın cinselliğinin uyandığı ortam, delikanlının karşılaştığından bambaşkadır. Öte yandan, kadın bir erkekle ilk kez karşılaştığında, cinsel davranışı son derece karmaşıktır. Zaman zaman öne sürüldüğü üzere, el değmemiş kızın arzuyu tanımaması, ondaki nefse düşkünlüğü erkeğin uyandırması doğru değildir; bu efsane, sevdiği kadındaki hiçbir şeyin, hatta kendisine duyduğu arzunun bile özerk olmamasını isteyen erkeğin üste çıkma hevesini bir kez daha ortaya vurmaktadır; gerçekte, erkekte de, cinsel ar-

[4] *Le Rapport d'Uriel.*

zuyu çoğu kez kadının dokunması uyandırır, ve ters yönden bakıldığında, genç kızların çoğunun, daha kendilerine hiçbir el değmeden, okşanmak için yanıp tutuştukları ve böyle bir arayış içinde oldukları görülür.

Daha dün bana erkek görünüşü veren kalçalarım yuvarlaklaştı, ve tüm varlığımda bir beklemenin, içimden doğru yükselen, anlamı son derece açık bir çağrının uyandığını hissetmeye başladım; geceleri uyuyamıyor, durmadan dönüyor, ateşler ve acılar içersinde, kıpır kıpır kıpırdıyorum.

der Isadora Duncan *My Life* (Yaşamım) adlı kitabında.

Stekel'e uzun uzun içini döken genç bir kadınsa şunları anlatır.

Büyük bir tutkuyla başladım erkeklerle arkadaşlık etmeye. "Sinirlerimin okşanması" (tıpa tıp böyle diyor) gerekliydi. Ateşli bir dansçıydım, oynarken gözlerimi yumuyor, kendimi bütünüyle bu zevke bırakıyordum... Oynarken, şehvet utancı bastırdığı için, bir çeşit göstermecilik yaptığımı biliyordum. İlk yıl, büyük bir tutkuyla oynuyordum. Uykuya bayılıyor, pek çok uyuyor, her gün kendi kendimi doyuruyordum, hem de aşağı yukarı bir saat... Çoğu zaman, kan ter içinde kalana, yorgunluktan kolumu kıpırdatamayacak hale gelip uyuyana dek sürdürüyordum bu işi... Sevilme arzusuyla yanıp tutuşuyordum, beni doyuracak adama kollarımı açmaya hazırdım. Belli birini değil, yalnızca bir erkek arıyordum.[5]

Üstüne üstlük, kız oğlan kızın geçirdiği sarsıntı kesin bir gereksinim biçiminde de dile gelmez: genç kız, tam anlamıyla bilmez ne istediğini. Çocukluğun saldırgan cinsel yaşamı sürer onda: ilk içtepileri yakalayıcıdır, erginlikten sonra da, hâlâ birilerine sarılmak, sahip olmak istemektedir; gözünü diktiği avın, tat ve koku alma, dokunma duyuları aracılığıyla birer değer olarak keşfettiği nitelik-

[5] *La Femme Frigide.*

lerle donanmış bulunmasını arzular; çünkü cinsellik ayrı bir alan değildir, insandaki nefissel düş ve sevinçlerin uzantısıdır; çocuklar da, her iki cinsten gençler de kaygan kaymaklı, satenimsi, yumuşak, esnek şeyleri severler: yani, parçalanmadan basmca dayanan, bakışlardan ya da parmakların arasından kayan şeyleri; erkek gibi, kadın da sık sık memeye benzetilen kumulların sıcacık yumuşaklığına, ipeğin tene değmesine, bir puflanın tüylü sevecenliğine, bir çiçeğin ya da yemişin üstündeki incecik tüylerin deride uyandırdığı titreşime bayılır; hele genç kız, donuk renklerin solgunluğu, tüllerin ve muslinlerin uçuculuğu karşısında kendinden geçer. Pürtüklü kumaşlara, çakıllı kumlara, deniz kabuklarından yapılmış süslemelere, keskin tatlara, geniz yakan kokulara düşkün değildir; o da erkek kardeşleri gibi, ilkin anasının etini okşamış ve sevmiştir; kendine hayranlığında, belli belirsiz ya da kesin çizgili eşcinsel yaşantılarında kendini bir özne olarak ortaya koymuş, bir kadının vücuduna sahip olmak istemiştir. Erkekle yüz yüze geldiğinde, avuçlarında, dudaklarında, bir avı etkin biçimde okşama arzusu vardır. Ama erkek kaskatı pazıları, törpüyü andıran, çoğu kez kıllı derisi, keskin kokusu, kaba vücut çizgileriyle, gözüne hiç de arzulanacak bir varlık gibi gözükmez, hatta iter onu. Renée Vivien, aşağıdaki dizelerde işte bunu dile getirir:

Kadınım ben, hakkım yok güzelliğe
... Mahkûm etmişlerdi beni erkek çirkinliğine
Yasaklamışlardı saçlarını ve göz bebeklerini bana
Saçların uzun ve misk kokulu diye.

Kadındaki kavrayıcı, sahip olucu eğilim çocukluktaki kadar güçlü olmaya devam ederse, Renée Vivien gibi eşcinselliğe yönelecektir. Ya da, ancak, kadın gibi davranabileceği erkeklere bağlanacaktır: Nitekim, Rachilde'ın *Monsieur Vénus*'ündeki (Bay Venüs) kadın kahraman, doya doya okşadığı, ama kızlığını bozmasına izin vermediği bir âşık satın alır kendine, 13-14 yaşlarındaki delikanlıları, hatta çocukları okşamaktan hoşlanan, yetişkin erkek-

lere yanaşmayan kadınlar vardır. Ancak, daha önce gördüğümüz gibi, kadınların çoğunda, daha küçük yaştan, edilgin bir cinsellik gelişiniştir: kadın birinin kendine sarılmasından, okşanmaktan hoşlanır, hele erginlikten sonra, bir erkeğin kollarında et haline gelmek ister; olağan durumlarda, öznellik erkeğe düşer; kadın bunu bilir; "Erkeğin güzel olması gerekmez," denmiştir kendisine öteden beri; onda bir nesnenin kıpırtısız niteliklerini değil, erkeksi güç ve kuvveti araması gerekir. Böylece, iç dünyasında ne edeceğini şaşırır: kendisini zevkten titreyen bir nesneye dönüştürecek bir çift güçlü kol arar; ama kabalık ve güç, aynı zamanda, varlığını yaralayan direnmelerdir. Tensel hazları hem derisinde, hem de elinde toplanmıştır: ve birinin bekledikleri, belli oranda, öbürününkilerle çatışır. Kadın da, elinden geldiğince, bir ortak yol bulmaya çalışır; arzulanabilecek kadar genç ve çekici, erkek görünüşlü bir adama teslini eder kendini; güzel bir delikanlıda, özlediği bütün çekicilikleri bulacaktır; Kutsal Kitap'taki *Ezgiler Ezgisi*'nde, kocanın tattığı hazlarla karısının tatukları bakışıktır; kadın da erkekte, onun kendisinde aradığını bulur: yeryüzünü örten bitki ve hayvan örtüsünü, değerli taşları, dereleri, yıldızları. Ama bütün bu *hazinelere* sahip olacak araçtan yoksundur; bedensel yapısı onu hadımağası gibi beceriksiz ve güçsüz kalmaya mahkûm eder: sahip olma arzusu, bunu dile getirecek organ bulunmadığı için, boşa gider. Erkekse, edilginliği kabul etmez. Zaten çoğu kez, durum ve koşullar genç kızı, okşamasından hoşlandığı, ama karşılığında bakmaktan da, okşamaktan da zevk almadığı bir erkeğin altına yatmaya zorlar. Arzularına karışan tiksintide, yalnızca erkek saldırganlığının uyandırdığı korkunun değil, aynı zamanda köklü bir yoksunluk duygusunun bulunduğuna yeterince parmak basılmamıştır: şehvet duygusu, tensel hazların verdiği içten gelen atılıma karşın elde edilecektir; erkekteyse, dokunmanın, bakınanın verdiği sevinç, asıl cinsel zevk içinde erir gider.

Edilgin cinsel yaşamın öğeleri de iki anlamlıdır. Yeryüzünde *değme*'den daha karanlık şey yoktur. Hemen her maddeyi ellerine alıp ufalayan pek çok erkek bile, birtakım otların ya da hayvanla-

rın kendilerine sürtünmesinden tiksinir; etine ipek, kadife değen kadın, kimi zaman zevkten titrer, kimi zaman da tüyleri diken diken olur: gençliğimde, bir kız arkadaşımın, daha şeftali görür görmez tavuk kıçı gibi olduğunu anımsarım; sarsıntıdan gıdıklanmaya, sinirlenmeden keyiflenmeye geçiş çok kolaydır; belinize sarılan kollar bir sığınak, bir koruyucu oldukları gibi, sizi hapsedebilir, havasızlıktan boğabilir de. El değmemiş genç kızda, bu iki yanlılık, içinde bulunduğu durumun çelişkililiğinden ötürü sürer gider: değişiminin tamamlanacağı organ mühürlüdür. Etinin belirsiz ve yakıcı çağrısı, cinsel birleşmenin oluşacağı yerin dışında, bütün vücuduna yayılmıştır. Etkin cinsel arzularını doyuracak hiçbir organı yoktur genç kızın; kendisini edilginliğe mahkûm eden varlığın yaşanarak elde edilmiş deneylerinden yoksundur.

Bununla birlikte, sözü geçen edilginlik, salt kıpırtısızlık değildir. Kadının sarsılabilmesi için, organizmasında olumlu görüngülerin ortaya çıkması gerekir: cinsel haz noktalarındaki sinir uçlarının uyarılması, bazı dikilici dokuların şişmesi, salgılar, ısının yükselmesi, yürek atışlarının ve solunumun hızlanması. Arzu ve şehvet, tıpkı erkek gibi, ondan da yaşam enerjisinin harcanmasını bekler, alıcı olan kadın gereksinimi bir bakıma da etkindir, sinir ve kaslardaki gerilimle dışa vurur. Gevşek ve ağırkanlı kadınlar, cinsel açıdan her zaman soğukturlar; yapısal soğukluklar bulunup bulunmadığı çözülmesi gereken bir sorundur, ve kadının cinsel yaşam alanındaki yetenekleri bakımından, ruhsal etkenlerin rolü büyüktür; ancak şurası açıktır ki, bedensel yetersizlikler, zayıf bir canlılık, daha başka şeylerle birlikte, cinsel kayıtsızlık biçiminde dile gelir. Bunun tersine, yaşam enerjisi isteme bağlı etkinliklerde, örneğin sporda harcandığı zaman da, cinsel gereksinimde toplanmaz: İskandinav kızları sağlıklı, yapılı ve soğuk insanlardır. "Ateşli" kadınlar, İtalyan ya da İspanyol kadınları gibi, cansızlıkla "ateş"i birleştiren, yani ateşli canlılıkları olduğu gibi ete akıtılan kimselerdir. Kendini nesne haline *getirmek*, edilgin *kılmak*, edilgin bir nesne *olmak*'tan apayrı şeydir: seven kadın, ne bir ölüdür, ne de uyuyan bir kadın; onda, hiç durmadan sönen, sonra yenilenen bir atılım vardır:

arzunun devamını sağlayan büyülenmeyi yaratan, işte bu sönen atılımdır. Ancak, ateşlilikle kendini bırakış arasındaki denge çok kolay bozulabilir. Erkek arzusu, gerilimdir; sinirlerle kasların gerildiği bir vücuda yayılabilir: organizmadan istemli bir katılma bekleyen duruş ve davranışlar bu arzuyu kösteklemez, hatta çoğu kez, tam tersine, desteklerler. Buna karşılık, her istemli çaba, kadının etinin "alınması"nı engeller; işte bu yüzden, kadın, içinden gelen bir tepkiyle[6] kendisinden belli bir çalışma ve gerilim isteyen birleşme biçimlerini sevmez; çok sert ve apansız durum değiştirmeleri, bilinçli olarak yön verilen etkinlikler —el hareketleri ya da sözler— büyülenmeyi yarıda keser. Kapıp koyverilen eğilimlerin şiddeti kasılmaya, ters tepkiye, sinirlerin gerilmesine yol açabilir: kimi kadınlar tırmalar ya da ısırır, vücutları yay gibi bükülür, alışılmamış bir güç kazanır; ama bu görüngüler ancak zevkin belli bir doruğuna vardıktan sonra ortaya çıkar, bu noktayaysa, önceden verilecek —bedensel ya da tinsel— bir yönerge bütün yaşam enerjisinin cinsel organlarda toplanmasına engel olmadığı zaman varılır. Sizin anlayacağınız, genç kıza *kendini âşığının kollarına bırakmak* yetmez; uysal, ağırkanlı, zihnen uzaklarda olduğu zaman ne karşısındakini, ne de kendini hoşnut edebilir. Ondan, ne el değmemiş vücudunun, ne de yasaklarla, tabularla, önyargılarla, olmayacak isteklerle dolu kafasının olumlu bir biçimde istemediği, etkin bir katılma beklenmektedir.

Anlattığımız koşullar içersinde, kadının ilk cinsel yaşantılarının hiç de kolay olmayacağı anlaşılıyor. Daha önce, çocukluk ya da genç kızlık döneminde yaşanan birtakım olayların onda köklü direnmelere yol açtığını görmüştük; bu direnmeler kimi zaman aşılmaz; genç kız çoğu kez bunları aşmaya çalışır; o vakit de iç dünyasında korkunç çatışmalar başgösterir. Sert ilkeli bir yetişme, günah korkusu, anne karşısında kendini suçlu hissediş çok güçlü engellerdir. Pek çok çevrede kız oğlan kızlık öylesine değerlidir ki, onu

[6] İlerde, anlık davranışlarını değiştiren birtakım ruhsal nedenlerin bulunabileceğini göreceğiz.

yasaya uygun bir evliliğin dışında yitirmek tam anlamıyla yıkımdır. Genç kız yavaş yavaş, ya da ansızın bu yola sürüklendiği zaman onurunun lekelendiğine inanır. Genellikle kız oğlan kızı seçmediği bir adamın kollarına atan "gerdek gecesi" ve bu adamın koskoca bir cinsel yaşam bilgisini birkaç saate —ya da birkaç saniyeye— sıkıştırmaya kalkması, hiç de kolay bir deneme değildir doğrusu. Genel olarak, kesinliğinden, geri döndürülmezliğinden ötürü, her "geçiş" bunalıma yol açar: kadın olmak, geçmişle aradaki bağları, bir daha kurulmamacasına koparmak demektir; ancak bu geçiş, öbürlerinden daha acıklıdır; dünle yarın arasında bir boşluk yaratmakla kalmaz; genç kızı yaşamının önemli bir bölümünün geçtiği düşsel alandan koparıp alır, gerçek dünyaya atıverir. Michel Leiris, boğa güreşlerine benzeterek, "gerdek yatağı"na "hakikatin ortaya çıktığı alan" adını vermiştir; bu deyim, en dolu ve ürkütücü anlamına el değmemiş genç kız söz konusu olduğu zaman erişmektedir. Nişanlılık döneminde, arkadaşlık ederken, birbirinin gönlünü çelmeye çalışırken, ne denli acemice olursa olsun, eski törenli ve düşlü evreninde yaşamaya devam etmiştir; damat adayı romansı, ya da hiç değilse çelebice bir dil kullanmaktadır; o süre boyunca hâlâ birtakım kurnazlıklar yapabilmektedir. Ve ansızın, sahici gözlerle görülmüş, sahici ellerle kavranmıştır: gözünü korkutan da işte bu bakışlarla sarılmaların gerçekliğidir.

Gerek bedensel yazgı, gerekse töreler, genç kızı kadınlaştırma işini erkeğe yüklemektedir. Kadın yüzü görmemiş delikanlı için de ilk oynaş bir cinsel bilgi öğretmenidir elbet; ama delikanlı, erkeklik organının dikilmesinin açıkça ortaya koyduğu bir cinsel özerkliğe sahiptir; oynaşı ona, nicedir gözünü diktiği şeyi, kadın vücudunu gerçek olarak teslim etmekten öte bir şey yapmaz. Genç kızınsa, kendi vücudunu tanıyabilmek üzere, bir erkeğe gereksinimi vardır: bağımlılığı çok daha derindir. Erkekte, daha ilk yaşantılarından başlayarak, genellikle etkinlik, karar yetisi görülür, çünkü ya sevişti̇ği kadına para vermekte, ya da az çok kestirmeden giderek de olsa oynaşının gönlünü çelmeye çalışmakta, onu kışkırtmaktadır. Genç kızsa, tam tersine, çoğu kez, çevresinde fır dönülen, ar-

zulanan *kişi*'dir; erkeği ilk kışkırtan o olsa bile, ilintilerinin gidişini düzenleyen erkektir; çoğunlukla kadından daha yaşlı, daha bilgilidir, ve genç kız için yepyeni bir şey olan bu serüvenin sorumluluğunu taşıdığı kabul edilir; arzusu daha saldırgan ve buyurucudur. İster sevgili, ister koca olsun, kolundan tutup kendini teslim etmekten ve söyleneni yerine getirmekten başka bir şey yapamayan genç kızı yatağa götüren odur. Genç kız, zihninde bu yetkeyi kabul etmiş bulunsa bile, somut olarak boyun eğmesi gerekince korkuya kapılır. İlkin, karanlıklarına gömüldüğü şu bakıştan ürker. Utangaçlığı bir bakıma sonradan öğrenilmiş bir şeydir; ama aynı zamanda, kökleri ta derinlere inmektedir; erkekler de, kadınlar da utanırlar etlerinden; beden, doğrulanamayan içkinliği, kıpırtısız arı varlığı içinde, başkasının bakışları karşısında yapaylığın saçma olumsallığı biçiminde varolur, bununla birlikte *kendi kendisi*'dir: insan onun başkası için varolmasını engellemek, onu yadsımak ister. Kimi erkekler, kadın karşısına, erkeklik organları kalkmadıkça, çıplak çıkmaktan hoşlanmadıklarını söylerler; gerçekten de, beden, erkeklik organının dikilmesiyle, etkinlik, güç haline gelmekte, cinsel organı kıpırtısız bir nesne olmaktan çıkmakta, el gibi, yüz gibi bir öznelliğin anlatımı olmaktadır. Utangaçlığın genç erkeklerin elini kolunu kadınlardan daha az bağlayışının nedenlerinden biri de budur; saldırganlıklarından ötürü, onlara bakılma olasılığı çok daha azdır; seyredilseler bile, yargılanmaktan pek çekinmemektedirler, çünkü oynaşları onlardan durgun davranışlar beklememektedir: onların aşağılık duyguları, daha çok, sevebilme güçlerine, kadına zevk verebilme ustalıklarına bağlı olacaktır; en azından kendilerini savunabilir, oyundan yengiyle çıkmayı deneyebilirler. Kadınaysa, etini isteme haline getirme gücü verilmemiştir: vücudunu gözlerden saklayamadığı an, savunmasız bir halde karşısındakine teslim etmek durumundadır; okşanmak çıplak görülmek ve muncuklanmak düşüncesi karşısında başkaldırır; üstüne üstlük, memeler, kalçalar, etin özel biçimde dışarı doğru fışkırdığı kesimlerdir; yetişkin kadınların çoğu, giyinikken bile, arkadan seyredilmekten hoşlanmaz; tertemiz bir genç sevdalı kızı

soyunmaya razı edebilmek için ne türlü direnmelerin üstesinden gelmek gerekeceğini tahmin edebiliriz. Phryné bakışlardan korkmaz elbet, tam tersine, büyük bir çalımla soyunur: güzelliği onu yeniden giydirmektedir çünkü. Ama bir genç kız Phryné'ye denk olsa bile, hiçbir zaman kesinlikle bilmez bunu; erkeklerin verdiği oylar körpecik kendini beğenmişliğini doğrulamadıkça, saldırgan bir gururla beğenemez vücudunu. Ve budur işte asıl gözünü korkutan; sevdiği adam, bir bakışın ötesindedir: bir yargıçtır; ona kendisini olanca doğruluğuyla gösterecektir; kendi imgesine büyük bir tutkuyla bağlanmış olsa da, her genç kız, erkeğin karar anında kendinden kuşkulanır; karanlığı isteyişi, yorganın altına saklanışı bundandır; aynaya bakıp hayran olduğu günlerde, hâlâ kendi varlığı üstüne düş kurmaktaydı: kendini erkek gözleriyle görmeyi düşlüyordu; şimdiyse, bu gözler karşısındadır; hile yapmak olanaksızdır; kavgaya girişmek de öyle: erkek, her şeye karar veren, giz dolu bir özgürlüktür ve verdiği karar bir daha bozulmaz. Cinsel yaşantının gerçek sınavında çocukluk döneminin ve gençliğin zihinden çıkmayan düşünceleri ya hepten uçup gidecek, ya da değişmemecesine doğrulanacaktır; genç kızların çoğu, kalın baldırların, çok küçük ya da büyük memelerin, sıskacık kalçaların, yanağındaki et beninin acısıyla kıvranır; ya da, gizli bir kusurlarının ortaya çıkmasından korkarlar.

Her genç kızın kafasında, itiraf etmeye yanaşamadığı bin bir korku vardır, diyor Stekel.[7] *Ne kadar çok genç kızın bedensel açıdan kusurlu olma saplantısını zihninden atamadığını ve gizliden gizliye, kendini en olağan biçimde yaratılmış bir insan sayamamanın tedirginliğini yaşadığını kestiremezsiniz. Örneğin, genç kızın biri, "alt yarığının" yerli yerinde olmadığına inanmaktaydı. Daha önce, cinsel alışverişin göbekten yapıldığına inanmıştı. Göbeğinin kapalı olmasından, parmağını içine sokamamasından dertliydi. Başka biri kendini erselik (hünsa) sanıyordu. Başka biri de, sakat olduğuna, cinsel ilinti kuramayacağına inanıyordu.*

[7] *La Femme Frigide.*

Kafaları bu fikirlere saplanmasa bile, eskiden ne kendileri ne de başkaları için varolmayan, hatta hiç olmayan birtakım vücut bölgelerinin ansızın ortaya çıkışından ürkerler. Genç kızın, "benim bu" diyerek takınacağı şu yeni yüz karşı cinste tiksinti mi, kayıtsızlık mı, yoksa acı bir alay mı uyandıracaktır acaba? Ona, erkeğin yargısını kabullenmek düşecektir yalnız: olan olmuştur çünkü. İşte bu yüzden, erkeğin ilk tutumunun etkisi çok derin olacaktır. Ateşliliği, sevecenliği, sonradan bütün yalanlamalara göğüs gerecek bir kendini güven duygusu verebilir kadına: bu durumda kadın, tam 80 yaşına dek, bir gece, bir erkek arzusunun açtırdığı çiçek, uçurduğu Ekvator adaları kuşu olduğuna inanacaktır. Yoo, âşık ya da koca, tam tersine beceriksizce, kadında kimi zaman korkunç sinir hastalıklarına kaynaklık edecek bir aşağılık duygusu uyandıracaktır; bundan ötürü erkeğe kıyasıya diş bileyecek, ve bu diş bileme, inatçı bir soğukluk biçiminde dışa vuracaktır. Stekel, bu konuda aşağıdaki örnekleri veriyor:

36 yaşındaki bir kadın, zaman zaman öyle yaman bir bel ağrısına tutulmaktadır ki, haftalarca yataktan çıkamamaktadır... Bu müthiş sancıyı, ilk kez, gerdek gecesi duymuştur. Son derece acılı geçen kızlığın bozulması sırasında, kocası "Aldattın beni, kız değilsin sen...," diye bağırmış. Bele saplanan sancı, dayanılmaz sahneyi zihne çakan şeydir. Hastalık, sonu gelmez elektrik otamaları (tedavileri) için avuç dolusu para harcamak zorunda kalan kocanın verdiği bir cezadır... Bu kadın, gerdek gecesi de, ondan sonraki yaşamı boyunca da duygusuz kalmıştır... Gerdek gecesi, onun için, tüm yaşamını etkileyen korkunç bir örseleme olmuştur.

Genç bir kadın birtakım sinir bozuklukları ve özellikle mutlak bir soğukluktan kurtulabilmek için bana başvuruyor... Gerdek gecesi, kocası kendisini çıplak gördükten sonra: "Aa! bacakların amma da kısa ve kalın ha!" diye bağırmış. Ardından da cinsel birleşmeye geçmiş, buysa kadında hiçbir duygulanım uyandırmadığı gibi, müthiş canını yakmış... Kadın, soğukluğunun, düğün gecesi gördüğü hakaretten ileri geldiğini çok iyi biliyordu.

Başka bir soğuk kadın, "düğün gecesi, kocasının kendisini müthiş yaraladığını, soyunurken: 'Aman Allahım, ne de sıskasın!' dediğini" anlatmıştır. Adam bunları söyledikten sonra, kadını okşamaya karar verir. Kadın içinse, unutamayacağı, iğrenç bir andır bu. Nasıl da kaba davranmıştır kendisine!

Madam Z. W. de tam anlamıyla soğuktur. Gerdek gecesi, kocasının, ilk birleşmeden sonra: "Amma da kocaman deliğin var, kandırdın beni" demesi benliğini onulmaz biçimde yaralamıştır.

Bakış bir tehlikedir; ellerse başka bir gözdağı. Kadın, genellikle, şiddet dünyasına yabancıdır; delikanlının çocukken ya da gençken yaptığı kavgalarda aştığı sınavdan geçmemiştir: yani, başkasının etkileyebildiği, etten kemikten yapılmış bir varlık olma sınavını vermemiştir; ve şimdi, avuçlanmakta, erkeğin daha güçlü olduğu bir kıran kırana güreşe sürüklenmektedir; düş kurmakta, geri çekilmekte, manevra yapmakta özgür değildir artık: erkeğin paşa gönlüne bırakılmıştır, o, dilediği gibi kullanacaktır kendisini. Hiç güreşmediği için, güreşteki kafa kol kapmalara, sarmalara benzeyen bu sarılmalardan ürker. Bir zamanlar kendini nişanlısının, erkek arkadaşının, çalışma arkadaşının, uygar ve çelebi bir erkeğin okşamalarına teslim etmekteydi: ama şimdi o erkek kalıp değiştirmiş, yabancı, bencil ve inatçı bir adam olmuştur; tanımadığı bu insan karşısında çaresizdir. Genç kızın ilk cinsel denemesinin tam anlamıyla bir ırza geçme olması ve erkeğin tiksinç bir biçimde kaba davranması hiç de ender rastlanmayan bir durumdur; hele törelerin alabildiğine kaba olduğu köylük yerlerde, genç köylü kızı, çoğu kez, yarı onayarak, yarı başkaldırarak, kızlığını utanç ve korku içinde, çukurun birinde yitirmektedir. Şöyle ya da böyle, bütün çevre ve sınıflarda rastalan durum, genç kızın, her şeyden önce kendi zevkine bakan bir sevgili, ya da kocalık haklarından güç alan, karısının direnmelerini kendini hakaret sayan, kızlığın bozulması güç oluyorsa işi öfkelenmeye dek götüren koca tarafından düpedüz zorla ele geçirilmesidir.

Öte yandan, erkek saygılı ve çelebi de olsa, ilk giriş hep bir ırza geçmedir. Genç kız dudaklarının öpülmesini, memelerinin okşanmasını, ve belki de, bacakları arasında daha önceden tanıdığı ya da sezdiği bir heyecanı tatmak isterken, bir erkeklik organı yırta yırta içine girmekte, hiç de kendisini çağırmayan bölgelerde dolaşmaktadır. Bir kocanın ya da sevgilinin kollarında kendinden geçen, en sonunda şehvetle ilgili düşlerini gerçekleştirdiğini sanan ve cinsel organında beklenmedik bir acıyla karşılaşan genç kızın karşılaştığı kötü şaşırtmaca sık sık anlatılmıştır; o anda düşler uçup gitmekte, sarsıntı yok olmakta, ve aşk bir kesip biçmeye dönüşmektedir.

Doktor Liepmann'ın derlediği itiraflardan,[8] çok ilginç olan şu örneği alıyorum. Karşımızdaki, orta halli bir çevreden gelen, cinsel yönden son derece bilgisiz bir kızdır.

"Çoğu zaman, sırf öpüşerek çocuk sahibi olunacağını sanırdım. On sekizimi sürerken, sözün en gerçek anlamıyla vurulduğum bir adamla tanıştım." Adamla dolaşmaya başlar, konuşmaları sırasında, adam ona, bir genç kızın, bir erkeği sevdiği zaman kendini vermesi gerektiğini, çünkü erkeklerin cinsel ilişkide bulunmadan yaşayamayacağını, evlenecek durumda değillerse, genç kızlarla ilinti kurmaları gerektiğini anlatır. Kız direnir. Günün birinde, adam bir kır gezintisi düzenler, geceyi birlikte geçirecek biçimde. Genç kız, "bu işin kendisi için çok büyük bir zarara yol açacağını" yineleyen bir mektup yazar adama. Gezinti günü mektubu ona verir, ama beriki okumadan cebine atar, kızı alıp doğruca otele götürür; üzerinde tinsel etkisi vardır, kız onu sevmektedir; hadi deyince ardına düşer. "Büyülenmiş gibiydim. Yolda, bu işten vazgeçmesi için yalvarıyordum... Otele nasıl geldim, bilmiyorum. Aklımda kalan tek şey bütün vücudumun zangır zangır titrediği. Yoldaşım beni yatıştırmaya çalışıyordu; ama çok uzun bir direnmeden sonra başarabildi bunu. Ondan sonra istemime egemen olamadım ve istemeye istemeye boyun eğdim. Kendimi yeniden so-

[8] Bu deneme, Fransızcada, *Jeunésse et Sexualite* adıyla yayımlanmıştır.

kakta bulduğum zaman, saatlerdir gördüğüm bir düşten uyanmış gibiydim." Aynı denemeye girişmekten kaçınır ve tam dokuz yıl erkek yüzü görmez. Derken evlenme önerisinde bulunan birine rastlar ve evlenmeye razı olur.

Bu genç kız için, kızlığın bozulması bir çeşit ırza geçme olmuştur. Gönül rızasıyla yapıldığı zaman bile son derece üzücü olabilir. Isadora Duncan'ın ne türlü ateşlerle yandığını görmüştük. İlk görüşte vurulduğu, yakışıklı mı yakışıklı bir tiyatro oyuncusuna rastlar, adam kendisi için yanıp tutuşur.[9]

Ben de sarsıldığımı hissediyordum, başım dönüyor, ona daha sıkı sarılma arzusu karşı konmaz biçimde alevleniyordu, öyle ki, bir akşam, kendini tutamayıp çılgın gibi kanepeye sürükledi beni. İlkin ürktüm, sonra çoşkuyla kendimden geçerek, ardından acıyla bağırarak sevişmeyi öğrendim. İtiraf etmeliyim ki, ilk izlenimlerim yaman bir korku, müthiş bir acı oldu, birkaç dişimi birden çekmişlercesine canım yandı; ama çektiğimi sandığım acılara acıdığım için, benim için başlangıçta bir sakatlanmadan, bir işkenceden öteye geçmeyen bu işten kaçmadım... (Ertesi gün), bana acıdan başka bir şey getirmeyen deneme, işkence edilen dindarınkini andıran çığlık ve iniltilerim arasında, yeniden başladı. Bir yerlerim kesiliyordu sanki.

Kısa bir süre sonra, ilkin bu sevgilisiyle, ardından da başka âşıklarıyla, şiirli bir dille anlatacağı cennetlerde yaşayacaktır.

Bununla birlikte, eskiden genç kızlık düşlerinde olduğu gibi, somut, gerçek yaşantıda da en önemli rolü acı oynamaz: erkeğin içe girmesi çok daha önemlidir. Erkek, cinsel birleşmeye yalnız bir dış organıyla katılır: kadınınsa, ta içine girilir. Kadının karanlıklarına girerken bayağı bunalan delikanlılar vardır elbet; çocukluklarında mağaralar, gömütler, ayrıca kıskaçlar, tırpanlar, kurt kapanla-

[9] *My Life*.

rı karşısında duydukları korku depreşir: şişen cinsel organlarının o kaygan kılıfta sıkışıp kalacağını sanırlar; kadın, kızlık zarı delindikten sonra, kendini böyle bir tehlike içersinde hissetmez; ama o da tensel açıdan yabancılaştığını duyar. Mal sahibi toprakları, evhanımı da evi üzerindeki haklarını, "girmek yasaktır" diyerek olumlar; hele kadınlar, aşkınlıkları ellerinden alındığı için, kendi iç dünyalarını kıskançlıkla savunurlar: odaları, giysi dolapları, çekmeceleri kutsaldır. Colette, yaşlı bir sokak yosmasının, bir gün kendisine: "Yatak odama hiçbir erkek girmemiştir, Madam; erkeklerle iş çevirebilmek için, Paris yeterince büyüktür" dediğini anlatır. Vücuduna sahip olamadağına göre, yeryüzünde, başkasının giremeyeceği bir köşeciğinin bulunması gerekir. Genç kızsa, tam tersine, vücudundan başka bir şeye sahip değildir: bedeni, en değerli hazinesidir onun; içine giren erkek, bu hazineyi elinden *almaktadır;* bu halk deyimi, yaşanan deneyle de doğrulanmaktadır. Genç kız, daha başından sezdiği aşağılanmayı, somut olarak hissetmektedir: boyunduruk altına girmiş, boyun eğmiş, yenilmiştir. Memeli dişilerin çoğu gibi, çiftleşme sırasında, erkeğin *altında*'dır.[10] Adler, bunun doğurduğu aşağılık duygusu üzerinde ısrarla durmuştur. Çocukluktan başlar alçaklık-yüksekllik kavramlarının önemi; ağaçlara tırmanmak, insana üstünlük sağlayan bir edimdir; cennet gökyüzünde, cehennem yedi kat yerin dibindedir; düşmek, inmek gözden düşmek, çıkmaksa yücelmektir; güreşte yengi, karşısındakinin sırtını yere getirenindir; kadınsa, çiftleşme sırasında, yenik insanlar gibi sırtüstü yatmaktadır; hele erkek, gem ve dizgin vurulmuş bir binek hayvanı gibi üstüne çıkarsa. Sözün kısası, kadın, edilgin hisseder kendini: erkek, etkin bir biçimde enerjisini harcarken, okşanan, içine girilen, kendisiyle yatılan o'dur. Erkek de bir istemin yönettiği yivli bir kas değildir elbet; ne bir saban demiri, ne de kılıçtır, yalnızca bir ettir; bununla birlikte, erkek bu ete istemli bir devinim verir; gider gelir, durur, yeniden başlar, kadınsa her yapı-

[10] Yerler değişebilir elbet. Ancak, hele ilk denemelerde erkeğin bu "olağan çiftleşme biçimi"ne başvurmaması pek enderdir.

ları uslu uslu kabullenir; sevişirken alınacak duruşları, çiftleşme süresini ve ne zamanlar yapılacağını kararlaştıran —hele kadın çaylaksa— hep erkektir. Kadın, bu durumda, kendini basit bir araç olarak hisseder: özgürlüğün tümü öbür cinstedir. Şiirsel bir dille kadın kemana, erkek de onu titreştiren yaya benzetildiği zaman anlatılan da budur işte. "Aşkta, der Balzac,[11] ruhu bir yana bırakılırsa, kadın, içindeki gizi ancak çalmasını bilene söyleyen bir lir'dir." Erkek, kadınla birlikte zevk alır; karşılığında da ona zevk *verir*; bu sözcüklerde bile karşılıklılık yoktur. Kadının kafası, erkeğin azgınlığına görkemli bir hava veren, kadının duyduğu heyecanıysa utanç verici bir teslim oluş biçimine sokan, topluluk ürünü imgelerle doludur: özel yaşantısı bu bakışıksızlığı doğrular. Ayrıca, bir delikanlıyla bir genç kızın vücutlarını ayrı ayrı biçimlerde sınadıklarını unutmamak gerekir: birincisi, tam bir dinginlik içersinde vücuduna sahip çıkar, arzularını gururla benimser; ikincisi içinse, kendini duyduğu hayranlığa karşın, vücudu kaygı verici, yabancı bir yüktür. Erkeğin cinsel organı parmak kadar yalın ve temizdir; uslu uslu gösterir kendini, nitekim, oğlanlar, büyük bir şişinme ve meydan okumayla onu birbirlerine göstermişlerdir; kadınlık organıysa, kadının kendisi için bile giz doludur, gizlidir, bin bir sıkıntısı vardır, hep kaygan ve nemlidir; her ay kanar, kimi zaman, yüz kızartıcı sıvılarla kirlenir, gizli ve tehlikeli bir yaşamı vardır. Kadın, büyük ölçüde, onda kendini bulamadığı için cinsel organının arzularını benimsemez. Yüz kızartıcı bir biçimde dile gelir bu arzular. Erkeğin cinsel organı "dikilirken", kadınınki "sulanır", bu sözcükte bile, çocukken ıslatılan yatağın, işeme gereksinimini elinde olmadan ve suç işleyerek gidermenin anıları vardır; erkek de aynı tiksintiyi gece uyurken akıttığı tohumlar karşısında duyar; ister çiş, ister tohum olsun, bir sıvı fışkırtmak insanı küçük

[11] *Physiologie du Mariage*. Jules Guyot da, *Bréviaire de l'Amour expérimental*'de (Deneysel Aşk Kılavuzu) koca için şöyle der: "O, eliyle ve yayıyla son derece tatlı ya da gacır gucur sesler çıkaran bir saz şairidir. Kadınsa, iyi düzen verilmiş olmasına ya da olmamasına göre uyumlu ya da bozuk sesler verecek bir çalgıdır."

düşürmez: etkin bir işlemdir bu; ama sıvı edilgin bir biçimde akarsa, küçük düşülür, çünkü o zaman vücut beyin tarafından yönetilen kaslardan, büzgen ve sinirlerden oluşmuş, özneyi dile getiren bir organizmanın değil, mekanik heveslerin oyuncağı, cansız maddeden yapılmış bir çiçeklik, bir vazodur. Et —eski bir duvar ya da bir ceset gibi— sızıntı yaparsa, bu onun bir sıvı çıkardığı değil, içindeki sıvıların boşaldığı anlamına gelir: buysa, insanda tiksinti uyandıran bir süreçtir. Kadının azgınlığı, kabuklu bir deniz hayvanının gevşek açılıp kapanmasıdır; erkekte coşkunluk, kadındaysa sabır vardır; bekleyişi, edilginliğini yitirmeksizin ateşli olabilir; erkek, kartal gibi, çaylak gibi atılır avının üstüne; kadınsa, böceklerle çocukların gömüldüğü bataklık gibi, et yiyen bitki gibi avının ayağına gelmesini bekler; emme, çekme, yutma'dır o, zift ve öksedir, kıpırtısız, insanın içine işleyen, yapışkan bir çağrıdır: hiç değilse kendisi öyle hisseder kendini. Bu yüzden de, onda yalnız kendisini boyunduruk altına almak isteyen erkeğe karşı direniş değil, aynı zamanda kendi kendisiyle çatışma vardır. Aldığı eğitimden ve çevreden gelen yasaklara, bilinçaltına itmelere, kaynağını cinsel yaşantının kendisinden alan tiksinmeler ve karşı koymalar eklenir: bunlar birbirlerini öylesine destekleyip güçlendirirler ki, kadın, ilk birleşmeden sonra, çoğu kez, cinsel yazgısına daha çok başkaldırır.

Son olarak, erkeği düşman kılığına sokan, cinsel birleşmeyi ciddi bir tehlike haline getiren bir etken daha vardır: çocuk tehlikesi. Yasadışı çocuk, uygarlıkların çoğunda, öylesine kötü bir toplumsal ve iktisadi zayıflıktır ki, gebe kaldığım sanan genç kızların kendi elleriyle canlarına kıydıkları, evlenmeden çocuk doğuranlarınsa yavrularını boğazladıkları görülür; bu tehlike, epey güçlü bir cinsel dizgin yarattığından, pek çok genç kız, törelere uyarak evlenmeden kızlıklarının bozulmamasına özen gösterir. Sözü geçen dizgin yetmediği zaman bile, genç kız, sevgilisinin kamına yerleştireceği tehlikeden ürke ürke teslim olur ona. Stekel, daha başka örneklerin yanında, çiftleşme boyunca: "Ah ulu Tanrım, bir şey olmaz, inşallah! Bir şey olmaz inşallah!" diye bağıran bir genç kız-

dan söz eder. Kadın, evlendikten sonra bile çocuk istemeyebilir, ya sağlığı elverişli değildir, ya da çocuk yeni evliler için ağır bir yük olacaktır. İster âşığı, ister kocası olsun, sevişiği erkeğe tam anlamıyla güvenmiyorsa, sakınım cinsel aşkının içine edecektir. Ya kaygıyla erkeğin davranışlarını izleyecek, ya da çiftleşme sona erer ermez, hiç istemediği halde karnına bırakılan canlı tohumu dışarı atmak üzere yüz numaraya koşacaktır; bu yıkanma işi, sevip okşamaların yarattığı büyüyle çelişir, aynı sevinçle eriyen bedenleri kesin olarak birbirinden ayırır; işte o zaman sperma zararlı bir tohum, bir pislik haline gelir; erkek, o yüce bütünlüğü içersinde sırtüstü yatıp dinlenirken, kadın kirli bir vazoyu temizler gibi temizler kendini. Genç bir dul, tadı epey su götüren bir düğün gecesinden sonra, kocası ağır aksak sigarasını yakarken hamama kapanmak zorunda kaldığı zaman duyduğu tiksintiyi anlattı bana: görünüşe göre, yuva o anda yıkılmaya başlamıştı. Kadın soğukluğunun başlıca nedenlerinden biri, armut biçimindeki su pompası, yıkanma aleti ve leğeni karşısında duyulan tiksintidir. Daha güvenilir, daha kullanışlı gebeliği önleme yöntemlerinin bulunması, kadının cinsel açıdan özgürlüğe kavuşmasına epey yardımcı olmuştur; bunların hemen herkesçe kullanıldığı Amerika gibi bir ülkede, evlendiği zaman kız oğlan kız çıkan genç kızların sayısı, Fransa'ya oranla çok düşüktür; bu yöntemler, kadının sevişirken kendini bırakmasına izin vermektedirler. Ama o zaman da, genç kadının, vücudunu nesne gibi görmezden önce yenmesi gereken bir yığın tiksinti vardır: kızlığın bir erkek tarafından "bozulması"na nasıl soğuk terler dökerek yanaşıyor idiyse, erkeğin gönlünü yapacağım diye bilmem neresine "tıpa koyma"ya da aynı biçimde istemeye istemeye katlanır. İster dölyatağını mühürletsin, ister içine sperma öldürücü bir tampon tıksın, bedeninin ve cinsel organının iki yanlılığını bilen kadın, bu işin böyle soğukkanlılıkla önceden tasarlanmasından rahatsız olacaktır: nitekim, erkeklerin çoğu da koruyucu takmaktan hoşlanmaz. Sevişmenin çeşitli anlarını doğrulayan şey, cinsel davranışın bütünüdür: tek başlarına ele alındıkları zaman tiksinç gelebilecek davranışlar, bedenler, kendilerine yükle-

nen cinsel niteliklerle başka kalıplara sokuldukları zaman son derece doğal gözükürler; buna karşılık, bedenleri ve davranışları anlamdan yoksun, ayrı ayrı öğeler haline getirdiniz mi, her biri açık saçık, pis şeyler oluverir. Seven kadının sevdiği erkekle bir olma, kaynaşma biçiminde keyfini çıkaracağı erkeklik organının girmesi, bu iş sarsıntısız, arzusuz, zevksiz yapıldığı zaman, çocukların dediği gibi ameliyata benzer, pis bir şey olup gidecektir: danışıklı dövüş biçiminde koruyucu kullanıldığı zaman olan budur. Sizin anlayacağınız, bu korunma çareleri bütün kadınlara açık değildir; genç kızların çoğu gebelikten korunmayı bilmemekte, müthiş bir bunalımla, yazgılarının, teslim oldukları erkeğin paşa gönlüne bağlı olduğunu hissetmektedirler.

En uygun cinsel yaşama giriş, genç kızın, zorlanmadan, şaşırtmacaya getirilmeden, değişmez bir yönerge ve belli bir süre verilmeden, yavaş yavaş utangaçlığını yenmeyi, erkeğiyle içli dışlı olmayı, okşanmaktan hoşlanmayı öğrenmesidir. Bu açıdan ele alındığında, genç Amerikan kızlarının tadını çıkardığı, Fransız kızlarının da ele geçirmeye çalıştığı töre özgürlüğü olsa olsa alkışlanır: Amerikan kızları, hemen hemen farkına varmadan, "neckin"den (öpüşüp koklaşmaktan), "Petting"den (tutkulu okşamalardan), gerçek cinsel ilintilere geçiverirler. Genç kızın cinsel yaşamının başlaması, bu işe tabu gözüyle bakılmadığı, kızın erkek karşısında kendini özgür hissettiği ve erkeğin üstünlüğü azaldığı oranda kolaylaşır; sevgilisi de genç, çaylak, utangaç, kendisine denkse, genç kızın direnmeleri daha zayıftır; ama kadınlaşması da daha yüzeysel olacaktır. Nitekim, *le Blé en Herbe*'de, Colette'in Vinca'sı, epeyce hoyratça bir sevişmeyle kızlığının bozulmasından bir gün sonra, arkadaşı Phil'i şaşırtan bir tepkisizlik içindedir: çünkü kendini "sahip olunmuş" biri gibi hessetmemiş, tam tersine, kızlık denen baş belasından kurtulduğu için gurur duymuş, sağını solunu şaşırtan bir sınavdan geçmemiştir; aslında, Phil'in şaşırması yersizdir, sevgilisi sahici erkeği tanımamıştır. Claudine, Renaud'nun kollarında yaptığı bir danstan sonra, ondan daha az zarara uğramış durumdaydı. " Ham meyve" lik dönemini epeyce

uzatmış liseli bir Fransız kızın, geceyi erkek arkadaşlarından biriyle geçirdikten sonra, sabah kalkar kalkmaz kız arkadaşlarından birine koşup: "C..'yle yattım çok hoştu doğrusu," dediğini anlatmışlardı bana. Amerikan yüksek okullarından birinin öğretmeni de, öğrencilerinin kadın olmazdan çok önce kızlıklarını yitirdiklerini söylemişti; erkek arkadaşları, utangaçlıklarını körüklemeyecek kadar çok saymaktadır onları, kendileri de, kızların içindeki iblisi uyandıramayacak kadar utangaç ve gençtirler. Cinsel bunalımdan kurtulmak için aşk denemelerine girişen ve bunları çoğaltan bir sürü genç kız vardır; böylece hem meraklarını gidermek, hem de akıllarından çıkmayan fikirlerden kurtulmak istemektedirler; ama edimleri çoğu kez, daha başkalarının gelecekte yaşayacakları olaylardan önce davranmak üzere başvurdukları hayal oyunları kadar gerçekdışı kalmaktadır. Salt meydan okumak için, korkuyla, katı ilkeci bir usçulukla kendini vermek, sahici bir cinsel yaşantıyı gerçekleştirmek değildir: böyle yapmakla, yalnız tehlikesiz ve insana pek tat vermeyen bir kandırmaca elde edilir; sarsıntı yüzeyde kaldığı, alınan zevk ete işlemediği için, sevişme bunalım ve utançla bir arada yaşanmaz. Kızlıkları bozulmuş bu süt kuzuları yine birer genç kızdırlar; ve nefsine düşkün, buyurgan bir erkekle karşılaştıkları gün, tıpkı el değmemiş bir kız gibi direnme gösterebilirler. Bu arada, bu bakıma, yine verimsiz bir çağda kalırlar; okşamalardan gıdıklanır, öpüldükleri zaman güler, bedensel aşkı oyun sayarlar, ve bunlarla eğlenecek durumda değillerse, sevgililerinin istekleri az sonra can sıkıcı ve kaba gelmeye başlar; genç kızlığın tiksintileri, korku hastalıkları, utangaçlığı vardır hâlâ içlerinde. Bu aşamayı geçemezlerse —Amerikan erkeklerinin dediğine bakılırsa, Amerikan kadınlarının çoğu bu durumdadır—, ömürleri boyunca yarı-soğuk kalabilirler. Gerçek cinsel olgunluğa, ancak sarsıntı ve zevk içinde kendini etleştirmeye razı olan kadın erişebilir.

Yalnız, ateşli bir kadında bütün bu güçlüklerin azaldığı kanısına kapılmamak gerekir. Tam tersine, alabildiğine aşırılaşabilirler. Kadının sarsıntısı, erkeğin ulaşamayacağı kerteye çıkabilir. Erkeğin arzusu şiddetlidir, ama bir noktada toplanmıştır, ve —bel-

ki doyuma erdiği anın dışında— onu hep bilinçli bırakır; kadınsa, tersine tam bir yabancılaşma geçirir; pek çokları için, bu değişim anı, aşkın en şehvetli, en kesin anıdır; üstelik, bunun büyülü ve ükütücü bir yam da vardır. Eğer kadın kendinden geçmişse, sapıtmaya başlamışsa, erkek de kollarına aldığı dişiden korkabilir; kadının duyduğu değişim, erkeğin saldırgan çılgınlığından da köklüdür. Bu yangın onu utanıp sıkılmaktan kurtarır; ama kendini geldiğinde hem utanır, hem de iğrenir; bu kalıp değiştirmeyi mutluluk —hatta gurur— duyarak kabul edebilmesi için hiç değilse şehvet ateşiyle yanıp tutuşmuş olması gerekir; görkemli bir biçimde doyurmuşsa arzularına sahip çıkar: yoksa, öfkeyle reddeder.

İşte burda, kadının cinsel yaşamının can alıcı noktasına geliyoruz: cinsel yaşamının başlangıcında, kadının benliğinden geçişi şiddetli ve emin bir zeklenmeyle ödünlenmez. Böyle yapmakla kendini cennetin kapılarını açabilse, seve seve gözden çıkarabilirdi utancı da, gururu da. Ancak, yukarda gördüğümüz gibi, kızlığın bozulması, genç kızlık dönemindeki cinsel yaşamın mutlu bütünlenişi değildir; tam tersine, alışılmadık bir görüngüdür; dölyoluyla alman zevk hemencecik ortaya çıkmaz; Stekel'in derlediği —pek çok cinselbilim uzamanıyla ruhçözümcünün doğruladığı— rakamlara göre, kadınların ancak % 4'ü ilk birleşmede bu yolla zevk almaya başlamakta; % 50'si dölyolu zevkine haftalar, aylar, hatta yıllar sonra erebilmektedir. Burda ruhsal etkenlerin rolü büyüktür. Kadının bedeni özellikle "isterik"tir, yani bilinçli olgularla bunların bedensel dile gelişi arasında hiçbir uzaklık yoktur; tinsel direnmeleri zevklenmesini engeller; bu direnmeler hiçbir şeyle ödünlenmedikleri için, çoğu kez sürüp gitmekte, gittikçe güçlenen bir engel yaratmaktadırlar. Pek çok durumda, bir kısırdöngü oluşmaktadır: sevgilinin ilk beceriksizliği, ters bir söz ya da hareketi, saldırganca sıntışı, balayı süresince, hatta evlilik boyunca etkili olmaktadır; hemen zevklenemediği için eşine diş bileyen kadın, daha sonraki mutlu denemelere çok kötü bir ön hazırlıkla gelmektedir. Gerçi, erkek, olağan doyumun sağlanamadığı durumlarda kadına, bütün şu ahlakçı efsanelerin tersine, onu gevşetip rahatlata-

bilecek bızırsal bir zevk tattırabilir elbet. Ama kadınların çoğu bunu, dölyoluyla almandan daha *zorlama* gözüktüğü için reddetmektedir; çünkü kadın, erkeklerin yalnız kendi zevklerini düşünmelerinden ne denli üzüntü duyarsa, kendini açıktan açığa zevk verilmeye kalkıldığı zaman da aynı derecede yaralanmaktadır. "Başkasına zevk vermek," diyor Stekel, "ona egemen olmaktır; kendini başka birine vermekse, kendi özel isteminden vazgeçmektir." Aldığı zevk, olağan ve başarılı birleşmelerdeki gibi, erkeğin aldığı zevkin doğal bir uzantısı gibi gözüktüğü zaman, kadın bunu çok daha kolaylıkla kabul edecektir. Yine Stekel: "Kadınlar, sevişmekleri erkeğin kendilerini boyunduruk altına almak istemediğini fark ettikleri an, seve seve onların arzularına boyun eğerler," demektedir; bu istemi hissettikleri ansa, başkaldırmaktadırlar. Pek çoğu elle okşanmaktan hoşlanmaz, çünkü el verdiği zevke katılmaz, o bir et değil, etkinliktir; cinsel organ arzu dolu bir et gibi değil de, ustalıkla kullanılan bir aygıt gibi gözüktüğü an, kadın aynı tiksintiyi onun karşısında da duyacaktır. Ayrıca, her ödünleme çabası ona, sıradan bir kadının duyacağı heyecanları tatmakta başarısız kaldığını gösteren bir kanıt gibi gelecektir. Stekel, bir sürü gözlemden sora, soğuk diye nitelenen kadınların başlıca arzusunun olağan ölçüyü tutturmak olduğunu belirtir: "Doyuma, olağan bir kadın gibi ermek isterler, öbür yollar onları tinsel açıdan doyurmaz."

Demek ki, bu işte erkeğin davranışı son derece önemli. Arzusu şiddetli ve kabaysa, eşi, onun kollarında kendini düpedüz nesne haline gelmiş hisseder; kendini tam anlamıyla tuttuğu, fazla kayıtsız davrandığı zamansa, et haline gelmez; erkek, kadından kendini nesne haline getirmesini bekler, ama karşılığında, kadının onun üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Her iki durumda da kadının gururu ayaklanır; etten yapılmış bir nesneye dönüşmesiyle öznelliğine sahip çıkışını bağdaştırabilmesi için, kendini erkeğin arzusuna boyun eğecek bir av haline getirirken, erkeği de kendi avı yapabilmesi gerekir. Kadının soğuklukta öylesine sık direnişi işte bundandır. Sevgilisi çekici değilse, soğuk, ihmalci ve beceriksizse, kadının

cinselliğini uyandıramaz ya da doyumsuz bırakır; fazla erkek ve usta olduğu zaman da kadının kendisini itmesine yol açabilir; bu durumda kadın, onun egemenliğine girmekten korkar: kimi kadınlar ancak çekingen, yakışıklı olmayan, hatta yarı güçsüz, kendilerini ürkütmeyen erkeklerle doyuma erebilirler. Bir erkeğin seviştiği kadında kırgınlık ve hınç uyandırması son derece kolaydır. Hınçsa, kadın soğukluğunun en beylik kaynağıdır; kadın, yatakta, uğradığını kabul ettiği bütün hakaretleri, küstahça bir soğuklukla ödetir; tutumunda, çoğu kez, saldırgan bir aşağılık duygusu gizlidir: mademki beni sevmiyorsun, mademki hoşuna gitmeme engel olan kusurlarım var, mademki çekilmez bir kadınım, ben de kendimi aşka, arzuya, zevke bırakmam. Erkek ihmal ederek küçük düşürdüyse, kıskançlığını gıdıkladıysa, aşkını çok geç açığa vurduysa, evlenmek isterken oynaş diye tuttuysa, kadın hem ondan, hem kendinden işte böyle öç alır; hınç ansızın ortaya çıkıp başlangıcı son derece mutlu olan bir ilişki içersinde bile soğuklaşmaya yol açabilir. Bu düşmanlığı doğuran erkeğin, onu kendi eliyle yoketmesi pek enderdir: bununla birlikte, sevgi ve saygıyı kanıtlayan bir olay durumu değiştirebilir. Sevgililerinin kollarında kaskatı duran, onlara meydan okuyan kadınların, bir nişan yüzüğüyle tepeden tırnağa değiştikleri görülmüştür; mutlu, pohpohlanmış, bilinçleri dinginliğe kavuşmuş bir insan olurlar, bütün direnmeleri kırılıverir. Ama kırgın kadını mutlu bir eş ya da oynaş haline getirmeyi, en iyi, saygılı, sevdalı, yumuşak, yeni bir erkek becerebilir; bu yeni gelen onu aşağılık duygusundan kurtardığı an, kadın olanca ateşiyle kendisini verecektir.

Stekel'in *la Femme frigide* (Soğuk Kadın) adlı yapıtı, özellikle, kadın soğukluğunda ruhsal etkenlerin oynadığı rolü göstermeye çalışır. Aşağıdaki örnekler, bunun, kocaya ya da sevgiliye duyulan hıncın doğurduğu bir tutum olduğunu açıkça gösteriyor:

Matmazel G. S...., kendisiyle evleneceğini umarak, ama "evliliğe önem vermediğini, bağlanmak istemediğini" söyleyerek teslim olmuştu bir erkeğe. Özgür kadın rolü oynuyordu. Gerçekteyse,

bütün ailesi gibi, yerleşik ahlakın kölesiydi. Ama sevgilisi ona inanıyor, evliliğin hiç lafını etmiyordu. Bu konudaki inatçılığı, kız tam anlamıyla duygusuzlaşana dek sürdü. Sonunda evlenme önerisinde bulunduğunda, genç kız duygusuzluğunu itiraf ederek ve bir daha birleşme sözü duymak istemediğini söyleyerek öç aldı. Mutlu olmak istemiyordu artık. Gereğinden çok beklemişti... Kıskançlıktan ölüyor, burnu bir karış havada reddetmek üzere, benimle evlenir misin? diyeceği günü sabırsızlıkla bekliyordu. En sonunda, sevgilisini büyük bir incelikle cezalandırmak için canına kıymaya kalktı.

O güne dek kocasıyla sevişmekten büyük zevk alan aşırı kıskanç bir kadın, bir hastalığı sırasında, kocasının kendisini aldattığı sanısına kapılır... Eve döndüğünde, kocasına soğuk davranmaya karar verir. Kendisine saygı duymadığına ve yalnızca bir zevk aracı diye kullandığına göre, artık onun yanında heyecanlanmayacaktır. Eve geldiği günden beri soğuktur. Başlangıçta, heyecanlanmamak için birtakım küçük hilelere başvurmaktadır. Kocasını, en yakın hanım arkadaşına cilve yaparken görüyormuş gibi oyun oynamaktadır. Ama kısa bir süre sonra, doyuma ermelerin yerini sancılar alır...

17 yaşında bir genç kızın bir erkekle ilişkisi vardır ve bu işten son derece zevk almaktadır. 19 yaşında gebe kalır, sevgilisinden kendisiyle evlenmesini ister; adam karar veremez, ona git çocuğu aldır der, kız da reddeder. Üç hafta sonra, erkek evlenmeye hazır olduğunu söyler, kız da onun karısı olur. Ama o üç haftalık sıkıntıyı hiçbir zaman bağışlamaz ve soğuklaşır. Daha sonraları, kocasıyla yaptığı bir konuşma sayesinde soğukluğunu yenmiştir.

Madam N. M..., kocasının evlendiklerinden iki gün sonra, eski oynaşlarından birini görmeye gittiğini öğrenir. Daha önce tattığı doyum bir anda yok olur. Kadının kafası, düş kırıklığına uğrattığı kocasını hoşnut edemediği fikrine saplanır kalır; bu da soğuklaşmasına yol açar.

Kadın direnmelerini yense ve kısa ya da uzun bir süre sonra

dölyoluyla alman zevki tatsa bile, bütün güçlükler ortadan kaldırılmamıştır; çünkü onun cinselliğinin hızıyla erkeğinki çakışmamaktadır. Kadın, erkeğe oranla çok daha yavaş zevklenir.

Erkeklerin belki de dörtte üçü, cinsel ilişkiye başladıktan sonraki iki dakika içinde doyuma ermektedir, der Kinsey Raporu. Yüksek tabakadan, durumları cinsel ilişkilere hiç de uygun olmayan, doyuma erebilmeleri için on, on beş dakikalık uyarma gereken çok sayıda kadına ve ömürleri boyunca doyuma eremeyen yığınla kadına bakıldığında, erkeğin, eşiyle arasında bir uyum sağlayabilmek için cinsel etkinliği boşalmadan uzatabilecek ustalığa sahip bulunması zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Anlatılanlara bakılırsa, Hindistan'da, koca, kocalık görevini yerine getirirken, kendi doyumunu ertelemek, eşinin aldığı zevki uzatmak için pipo içermiş; Batı'da, bir Casanova, daha çok "atış"larının sayısıyla övünür; ve en büyük övüncü seviştiği kadını yeter diye bağırtmaktır: cinsel aşk geleneğine göre, bu öyle sık sık elde edilen bir başarı değildir; erkekler genellikle dişilerinin oburluğundan yakınırlar: kudurmuş bir dölyatağı, açgözlü bir dev, bir aç kurttur o; doymak nedir bilmez. Montaigne, *Denemeler*'inin III. cildinin V. Bölümünde işte bu konuyu işler.

Kadınlar, aşk konusunda bizden daha yetenekli ve ateşlidirler, sonradan kadın olan eski bir rahip bunun böyle olduğunu doğrulamıştır... ayrıca, bundan yüzyıllarca önce, Romalı, bu işin ustası, pek ünlü bir İmparator'la İmparatoriçe'nin kendi ağızlarından da aynı şeyi öğreniyoruz (İmparator, bir gecede, kölelerinden on Hırvat güzelinin kızlığını bozmuş; İmparatoriçe'yse, gereksinimine ve beğenisine göre eş değiştirerek, bir gecede tam yirmi beş erkekle sevişmiş.

adhuc ardens rigidoe tentigine vulvoe
E lassata viris, necdum satiata reccssit

(Bugüne dek çok sınadı kalkmış erkeklik organı dişininkini
Sonunda erkek yoruldu, ama görülmedi kadının doyduğu).[12]

Katalonya'da, kocasının aşırı arzularından yakınan bir kadınla (bana sorarsanız, aslında bundan pek rahatsız olmamıştır ve ben buna, gözümle görmedikten sonra pek inanmam) kocası arasındaki kavgadan sonra... Aragon Kraliçesi'nin şu ilgiye değer kararnamesi çıkageldi... bu yiğit hanım, uzun uzun düşündükten sonra, yasaya uygun ve gerekli sevişme sayısını, günde altı olarak saptıyordu; böylece, diyordu, cinsinin doğal gereksinim ve arzularının büyükçe bir kısmını yedekte bırakıyor, uygulanması kolay, dolayısıyla sürekli ve değişmez bir ölçü tutturmuş oluyorum.

Aslında şehvetin kadındaki görünüşü erkeğinkinin aynı değildir. Dölyoluyla alman zevkin ille de doyumla sonuçlanıp sonuçlanmadığının bilinmediğini söylemiştim daha önce: bu konuda kadınlardan gelen itiraflar pek enderdir ve soruna kesinlik getirmek istedikleri zaman bile son derece belirsizdirler; görünüşe bakılırsa, tepkiler, kişilere göre değişmektedir. Ancak şurası açıktır ki, cinsel birleşmenin erkek için biyolojik bir ereği vardır: tohum fışkırtmak. Ve bu ereğe, çok karmaşık daha bir sürü niyetten geçilerek varılır; boşalma sağlandıktan sonra, arzunun doyurulması gibi değilse bile, ortadan kalkması biçiminde ve bir sonuçlanma olarak gözükmektedir. Kadındaysa, tam tersine, erek başlangıçta belirsizdir, bedensel olmaktan çok ruhsaldır; kadın sarsılmak ister, genel anlamıyla şehveti arar, ama bedeni sevişmenin hiçbir kesin sonucunu yansıtmaz: işte bu yüzden de, cinsel birleşme, onun için hiç bitmez: sonu yoktur. Erkeğin aldığı zevk ok gibi yükselir, belli bir noktaya gelince tamamlanır ve doyuma ermede ansızın söner; cinsel edimin yapısı bitimli ve süreksizdir. Kadınsa bütün bedeniyle zevk alır;

[12] *Juvénal.*

tüm duyarlığı üreme organları dizgesinde toplanmamıştır; sevişme sırasında bile dölyolundaki kasılıp açılmalar gerçek bir doyuma ermeden çok, bir daglalanma dizgesi yaratır; bu dagalanmalar düzünlü (ryhtmique) olarak doğar, silikleşir, yeniden doğar, belli bir anda tepe noktasına ulaşır, sonra karışır ve erir, ama hiçbir zaman tam anlamıyla yok olmazlar. Belli bir sonu bulunmadığı için, zevk sonsuzdur: çoğu kez, kadının cinsel olanaklarını sınırlayan şey kesin bir doyumdan çok, sinirlerin ya da kalbin yorulması, ya da ruhsal açıdan doymasıdır; ve kadın, zevkin doruğuna çıktığı, yorgunluktan bitkin düştüğü zaman bile, cinsel arzudan bütünüyle kurtulmuş değildir.

Hani Juvénal'in deyimiyle, *lassata necdum satiata*'dır (doygun değil, yorgun'dur).

Erkek, eşine kendi düzgüsünü benimsetmeye ve ille de doyuma erdirmeye çalıştığı zaman korkunç bir yanıltıya düşer: çoğu kez, bütün yapabildiği, kadının kendine özgü bir biçimde yaşamakta olduğu şehveti yarıda kesmek olur.[13] Bu şehvet biçimi, kendi kendine son veremeyecek kadar esnektir: dölyoluna ya da üreme organı dizgesinin tümüne toplanan ya da bütün vücuttan yayılan açılıp kapanmalar belli bir çözüm getirebilir; kimi kadınlarda, bunlar, doyuma ermeye benzetilecek kadar düzenli ve şiddetli olabilmektedir; ama seven kadın, kendisini yatıştıran ve doyuran şeyi, erkeğin doyuma ermesinde de bulabilir. Ayrıca, cinsel davranış, sarsıntısız, sürekli bir biçimde, usul usul eriyip gidebilir de. Kılı kırk yaran, ama işi basitinden alan erkeklerin sandığı gibi, bu alandaki başarı matematik bir zevk çakışmasını değil, karmaşık bir cinsel davranışın yaratılmasını gerektirmektedir. Erkeklerin çoğu, bir kadına "zevk vermeyi" bir zaman ve uygulayım, yani şiddet işi saymaktadır; kadının cinselliğinin içinde bulunulan duruma ne denli bağlı

[13] Lawrance, bu iki çeşit cinsel davranış arasındaki zıtlığı çok iyi görmüştür. Ama onun yaptığı gibi, kadının doyuma *eremeyeceğini* söylemek, pek keyfi bir yargı olur. Kadını ille de doyuma erdirmeye çalışmak ne denli yanlışsa, *le Serpent à Plumes*'deki Cipriano'nun yaptığı gibi şu işten tümten vazgeçmek de öylesine hatalıdır.

olduğundan haberleri bile yoktur. Daha önce de söyledik, kadının şehveti bir çeşit büyülenmedir; buysa, tam bir kendini bırakış ister; kullanılan sözcükler, yapılan el hareketleri okşamaların yarattığı büyüye ters düşüyorsa, büyülenme falan kalmaz. Kadınların sevişirken sık sık gözlerini yummalarının nedenlerinden biri de budur: bedensel açıdan, gözbebeğinin büyümesini ödünleyen bir tepkidir bu: karanlık odada seviştiği zaman bile yumar gözünü; böylece odanın dekorunu, an'ın, kendisinin ve sevgilisinin benzersizliğini yok etmek, anasının karnı gibi hiç mi hiç kendinden ayırt edemediği etten yapılmış bir gecede yitip gitmek istemektedir. Daha önemlisi, erkeği karşısına diken o ayrılığı ortadan kaldırmak, onda erimek dileğindedir. Daha önce, kendini nesne haline getirirken bile özne olarak kalmak arzusunda olduğunu söylemiştik. Tüm bedeniyle arzu ve sarsıntı haline geldiği ve dolayısıyla erkekten daha çok yabancılaştığı için, ancak erkeğin yardımıyla özne olarak kalabilir; her ikisi yönünden de almakla vermenin birbirine karışması gereklidir; erkek, vermeden almakla yetinir ya da zevk almadan vermeye kalkarsa, kadın arzusu dışında çekilip çevrildiğini sanır; Öteki varlık halinde gerçekleştiği an, temel olmayan Öteki varlık olmuş demektir; bu durumda, başkalığını yadsıması gerekir. İşte bu yüzden, bedenlerinin ayrılması hemen her zaman güç gelir ona. Erkek, çiftleşmeden sonra, kendini ister hüzünlü, ister sevinçli, ister doğanın oyuncağı, ister kadını yenen varlık biçiminde hissetsin, etini yadsır, eksiksiz bir vücut biçimine girer yeniden, uyumak, yıkanmak, sigara içmek, açık havaya çıkmak ister. Kadınsa, kendisini etten yapılmış bir varlık haline getiren büyülenme dağılıp gidene dek sürdürmek ister tenin tene değmesini; ayrılma, yeni bir memeden kesilme kadar acıdır onun için; sertçe kendisinden uzaklaşan âşığa diş biler. Ama onu asıl yaralayan, bir ara gerçekliğine inandığı kaynaşmayı çürüten sözlerdir. Madeline Bourdouxhe'un öyküsünü anlattığı "Gilles'in karısı," kocası kendisine: "Nasıl, iyice zevklendin mi?" diye sorduğunda kaskatı kesilir. Eliyle ağzını örter; zevklenme sözcüğü pek çok kadım tiksindirir, çünkü zevki içkin ve ayrı bir duygulanıma indirgemektedir. "Yeter mi? Daha is-

tiyor musun? Nasıl, iyi miydi?" gibi sorular sormak bile, iki varlık arasındaki kopmayı gösterir; sevişmeyi, yönetimini erkeğin yüklendiği mekanik bir işlem haline sokar. O da zaten bu yüzden sormaktadır bu soruları. Kaynaşma ve karşılıklı zevk alıştan çok, egemen olmayı arar; çift arasındaki birlik bozulduğu an, geriye özne olarak yalnız kendisi kalmaktadır: bu ayrıcalıktan vazgeçebilmek için pek çok sevgi ya da eli açıklık gereklidir; erkek, kadının kendini küçülmüş, istemediği halde başkasının olmuş hissetmesinden hoşlanır; ondan hep verdiğinden çoğunu almak ister. Erkek, sevişmeyi kendisine güreş gibi gösteren bir sürü aşağılık duygusunu ardından sürüklemekten vazgeçtiği zaman, kadın yığınla güçlükten kurtulmuş olacaktır: ancak o zaman yatağa kanlı bir boğa güreşi alanı gözüyle bakmaktan kurtulabilir.

Bununla birlikte, genç kızda, kendini hayranlık ve gururun yanında, bir erkeğin egemenliği altına girme arzusuna da rastlayabiliriz. Kimi ruhçözümcülere göre, kendine eziyet ettirme düşkünlüğü, kadının başlıca özelliklerindendir, ve cinsel yazgısına bu eğilimin yardımıyla uyabilir. Ancak, eziyet edilmekten hoşlanma kavramı çok bulanık bir kavramdır, şimdi onu biraz daha yakından incelemek zorundayız.

Ruhçözümcüler, Freud'a göre, üç türlü eziyet düşkünlüğü vardır, diyorlar: bunlardan biri acıyla şehvetin birleştirilmesi, öbürü kadının cinsel yönden erkeğe bağlanmayı kabul etmesi, sonuncusuysa kendi kendini cezalandırmasıymış. Kadın, varlığında, kızlığın bozulması ve doğum aracılığıyla zevk ile acı birbirine bağlandığı, sevişme sırasında edilgin rolü benimsediği için eziyete uğramaktan hoşlanırmış.

Her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki, acıya cinsel bir değer yakıştırmak hiç de kuzu kuzu boyun eğme anlamına gelmez. Acı, çoğu kez, onu çeken kişinin kaslarının gerilmesine yol açmakta, sarsıntı ve zevkin şiddetinden uyuşan sinirlerin yeniden uyandırılmasına yaramaktadır; etin karanlıkları içinde çakan göz kamaştırıcı bir ışıktır o, sevgiliyi kendinden geçtiği duygusuzluk nokta- larından çekip çıkarmakta, zevke koşmasını sağlamaktadır.

Acı, cinsel çılgınlığın en olağan parçalarından biridir; birbirlerine vücut diye sarılmanın sevinciyle coşan bedenler, her yoldan birbirlerini bulmak, birleşmek, kaynaşmak isterler. Cinsel aşkta varlığın kendinden kopması, başka bir varlığa aktarılması, coşku vardır: acı da ben'in sınırlarını yok eder, bir aşma, doruğa çıkmadır; içkili şenliklerde acı öteden beri önemli rol oynamıştır; ve acıyla tatlının bir noktada birleştiğini hepimiz biliriz: bir okşama işkence haline gelebildiği gibi, bir işkence de insana zevk verebilir. Kollarına alıp sıkmak, kolayca ısırmaya, sıkıştırmaya, tırmalamaya götürür insanı; bu davranışlarda ille de eziyetçilik yoktur; yıkma değil, kaynaşma arzusunu dile getirmektedirler; bunlara uğrayan kişi de kendini küçük düşürmek ya da yadsımak değil, karşısındakiyle birleşmek ister; ayrıca, bu gibi şeyler mutlaka erkeğe özgü değildir. Gerçekte, acı, ancak bir kölelik biçiminde algılandığı ve istendiği zaman eziyet düşkünlüğünü anlatır. Kızlığın bozulmasının verdiği acıya gelince, insan bunu hiç de zevk eşliğinde yaşamaz; bütün kadınlar korkarlar doğum sancısından ve yeni yöntemlerin kendilerini bu acılardan kurtarmalarına sevinirler. Kadının cinselliğinde acının yeri erkeğinkinden ne artık, ne de eksiktir.

Öte yandan, kadının uysallığı da çok anlama gelen bir kavramdır. Daha önce, genç kızın, çoğunlukla *düşsel alanda bir* yaratanının, bir kahramanın, bir erkeğin boyunduruğunu kabul ettiğini görmüştük; ama bu da bir kendini hayranlık oyunudur. Genç kız, gerçek yaşamda, bu yetkenin tensel dile gelişine katlanmaya hiç mi hiç yatkın değildir. Çoğu kez, tam tersine, kendini sevdiği, saydığı adama değil de, üzerinde hiçbir etkisi bulunmayan bir erkeğe verir. Hayal oyunlarında, somut davranışların anahtarını aramak boşunadır; çünkü hayal oyunları birer oyun olarak yaratılıp geliştirilir. Tiksinti ve gönül hoşnutluğuyla saldırıya uğradığını düşleyen küçük kız, gerçekte böyle bir şeyi hiç *arzulamaz* ve bu olayın gerçekleşmesi, tam bir yıkım olur. Daha önce, Marie Le Hardouin'de, düşle gerçeğin birbirinden ayrılışının çok belirgin örneğini görmüştük. Yazdıkları arasında şu satırlara da rastlarız:

Ama benliğimi yok etme yolu üzerinde, burun deliklerimi kısarak, yüreğim küt küt atarak girdiğim bir alan daha vardı. Bu, sevdalı nefis düşkünlüğünün ötesinde, beni alıp düpedüz nefis düşkünlüğüne götüren alandı... Düşümde yapmadığım alçaklık yoktu. Denenebilecek her yolla kendimi olumlamak gereksinimiyle yanıp tutuşuyordum.[14]

Marie Bashkirtseff'i anmsamakta da yarar var:

Ömrüm boyunca kendimi isteyerek herhangi bir aldatıcı egemenliğin boyunduruğu altına sokmaya çalıştım, ama denediğim insanların hepsi bana oranla öylesine sıradandılar ki, her seferinde midem bulandı.

Beri yandan, kadının cinsel rolünün büyük ölçüde edilgin olduğu doğrudur; ama bu durumu dolaysız olarak yaşamanın eziyet düşkünlüğüyle en küçük bir ilgisi yoktur, tıpkı erkeğin olağan saldırganlığının da eziyetseverlikle ilgisi olmayışı gibi; kadın, okşamaları, sarsıntıyı, erkeklik organının içine girmesini kendi öz zevki doğrultusunda aşabilir ve böylece öznelliğini olumlamaya devam edebilir; ayrıca, sevgilisiyle birleşmeyi, kendini ona vermeyi de amaçlayabilir, buysa benliğinden vazgeçme değil, kendini aşmadır. Eziyet düşkünlüğü, birey kendini başkasının bilinci aracılığıyla katkısız nesne durumuna getirmeyi, kendini nesne saymayı, nesne olma oyunu oynamayı seçtiği zaman ortaya çıkar. "Eziyet düşkünlüğü, başkasını kendi nesnelliğimle değil, kendimi başkasının gözündeki nesnelliğimle büyüleme eğilimidir."[15] Sade'ın Juliette'i ya da *Philosophie dans le boudoir*'daki (Yatak Odasında Felsefe) körpe kız, sırf kendi zevkleri için kendilerini erkeğe akla gelebilecek her yolla verirler, ama hiç de eziyet düşkünü değildir-

[14] *La Voile noire.*

[15] J.-P. Sartre, *L'Etre et le Néant.*

ler. Lady Chatterley ya da Kate, kendilerini bütünüyle teslim ettikleri halde, eziyet düşkünlüğünden uzak mı uzaktırlar. Eziyet düşkünlüğünden söz edilebilmesi için, *ben*'in bir nesne gibi başkasının önüne *konmuş* olması ve bu iki kat yabancılaşmış varlığın başkası'nın özgürlüğüne dayanması gerekir.

Nitekim, bu anlamda, kimi kadınlarda gerçek bir eziyet düşkünlüğüne rastlarız. Genç kız da, seve seve kendini hayran olduğu ve kendini hayranlık, öz beninde yabancılaşmak anlamına geldiği için, buna yatkındır. Cinsel yaşama girdiği andan başlayarak şiddetli bir sarsıntı ve arzu duysaydı, bu yaşantıları olanca sahicilikleriyle yaşayacak, Ben denen o belirsiz ülküye yansıtmaktan vazgeçecekti; oysa soğuklukta, Ben kendini olumlamaya devam eder; bu durumda, Ben'i bir erkeğin malı yapmak, büyük bir kusur gibi gözükür. "Eziyet düşkünlüğüyse, tıpkı eziyetseverlik gibi, suçluluk duygusunun göklere çıkarılmasıdır. Gerçekten de, salt nesne olduğum için suçluyumdur." Sartre'ın bu fikri, Freud'un kendi kendini cezalandırma kavramıyla çakışmakta. Genç kız, Ben'ini başkası'na teslim ettiği için kendini suçlu saymakta, bundan ötürü de, küçük düşmeyi ve köleliği bile bile artırarak kendini ceza vermektedir; el değmemiş genç kızların ilerde sevgilileri olacak delikanlılara meydan okuduklarını, yine ilerki boyun eğişlerinden dolayı, türlü işkencelerle kendi kendilerini cezalandırdıklarını görmüştük; sevgili gerçek bir varlık halinde karşılarına dikildiği zaman da bu tutumda ısrar ederler. Soğukluğun bile, kadının gerek kendini, gerek erkeğine verdiği bir ceza olduğunu görmüştük; gururu yaralandığından, hem erkeğe, hem kendisine diş bilmekte, kendini zevki yasaklamaktadır. Eziyet düşkünlüğünde, kendini çılgınca erkeğin kölesi yapacak, en aşırı sözlerle hayranlığını gösterecek, kendisini küçük düşürmesini, dövmesini isteyecektir; yabancılaşmaya razı olmanın verdiği yılgıyla, gittikçe daha çok yabancılaşacaktır. Örneğin Mathilde de la Mole'ün davranışı bunu açıkça ortaya koyar; kendini Julien'e verdiğine kızmaktadır; bu yüzden, zaman zaman ayaklarına kapanmakta, her arzusunu yerine getirmek istemekte, saçını ona süpürge etmektedir; ama aynı zamanda, gerek ona, ge-

rek kendisine karşı sürekli başkaldırı halindedir; kollarında buz gibi yattığını sezeriz. Eziyet düşkünü kadının düzmece kendini bırakışı, zevklenmesini önleyen yeni engeller yaratır; ve bu arada o, kendinden, işte bu zevklenememenin de öcünü almaktadır. Soğukluktan eziyet düşkünlüğüne uzanan kısırdöngü bir daha çözülmemecesine bağlanır ve bir ödünleme olarak, eziyetseverliğe yol açar. Cinsel olgunluk kadını hem soğukluktan, hem kendini hayranlıktan kurtarabilir ve kadın, cinsel edilginliğine sahip çıkarak, oyun oynayacak yerde, onu en dolaysız biçimde yaşayabilir. Çünkü eziyet düşkünlüğünün çelişkisi, öznenin, benliğinden geçme çabasında durmadan kendini olumlamasıdır; öteki varlığa doğru hemen o anda içinden gelen devinimle, düşünmeden sunuşuyla kendini unutabilmektedir. Eziyet düşkünlüğü eğiliminin kadın erkekten daha çok çekeceği doğrudur; cinsel aşktaki edilgin nesnelliği onu edilginliği benimsemeye iter; bu oyunsa, kendini hayranlık kokan başkaldırmalarıyla bunların sonucu olan soğukluğunun körüklediği kendi kendini cezalandırmadır; sözün kısası, kadınların çoğu ve özellikle genç kızlar eziyet düşkünüdürler. Colette, ilk aşk deneylerinden söz ederken, *Mes Apprentissages*'da (Çıraklık Dönemim) şu itiraflarda bulunur:

Gençliğin ve bilgisizliğin de yardımıyla, tam bir sarhoşlukla, genç kızlara özgü suçlu, korkunç ve karışık bir sarhoşlukla başlamıştım işe. Daha evlenecek çağa gelir gelmez, olgun bir erkeğin çapkınlık başyapıtı, gösterisi, oyuncağı olmayı düşleyen yığınla genç kız vardır. Bu kendinden geçme özlemini doyururken, erginliğin sinir bozukluklarıyla, tebeşir ya da kömür dişleme alışkanlığıyla, diş macunu içmek, kötü kitaplar okumak, elinin ayasına iğne batırmak gibi garipliklerle atbaşı giden çirkin bir arzuyu cezalandırırlar.

Eziyet düşkünlüğünün genç kızlık dönemindeki sapıklıklardan biri olduğunu, kadının cinsel yazgısının yarattığı çatışmayı ortadan kaldıracak sahici bir çözüm olmayıp, bir bakıma bu yazgının ba-

tağına iyice saplanarak ondan kaçma anlamına geldiğini bundan daha iyi dile getiremezdik. Eziyet düşkünlüğü, kadının cinsel yaşamının olağan ve mutlu çiçeklenmesi değildir.

Bu çiçeklenme, kadının —aşkta, sevecenlikte, nefis düşkünlüğünde— edilginliğini aşmasını, seviştiği erkekle karşılıklılık içeren bir ilinti kurmasını gerektirmektedir. Cinsler arasında çekişme sürüp gittikçe, erkekle kadının cinsel yaşamlarının bakışıksızlığı çözülmez sorunlar yaratır; bu sorunlar, kadın erkekte hem arzu, hem de saygı bulunduğunu sezdiği an, bıçakla kesilmiş gibi yok olur; erkek, özgürlüğünü tanıyarak etine göz dikerse, kadın, kendini nesne haline getirdiği an bile temel varlık olmaktan çıkmadığını, kendi onamasıyla kabul ettiği boyun eğme içersinde özgür kaldığını fark eder. O zaman, sevgililerin her biri, kendine özgü bir biçimde ortak bir zevki yaşar; zevk, sevişen kişilerce, kaynağını karşısındakinden alan, ama kendisinin olan bir şey gibi hissedilir. Almak-vermek sözcükleri anlam değiştirir, duyulan sevinç gönül borcu, zevk sevecenlik haline gelir. Ben'in ve öteki varlığın birbirlerini karşılıklı olarak tanıyışları, somut ve tensel bir biçimde, en keskin bilinçle gerçekleşir. Kimi kadınlar, erkeklik organını içlerinde kendilerinden bir parçaymış gibi hissettiklerini söylerler; kimi erkekler içine girdikleri kadın *olduklarına* inanırlar; bu deyimler gerçeği tam anlamıyla dile getirmezler elbet; *öteki cinsin* bütün boyutları olduğu gibi kalır; ama ötekilik düşman olma özelliğini yitirir; cinsel edime heyecan vericiliğini kazandıran da işte vücutların böyle ayrılıkları içersinde birleşmesinin bilincine erişimizdir; her iki varlık, kendi sınırlarını aynı tutkuyla yadsır ve olumlarken hem birbirlerinin aynı, hem de birbirlerinden başka oldukları için bu sarsıntı alabildiğine büyüktür. Çoğu kez onları ayıran ayrım, birleştikleri zaman, hayranlıklarının kaynağı olur; kadın, erkeğin ateşliliğinde, kendisini tutuşturan kıpırtısız yangının öbür yüzünü seyreder; erkeğin gücü, kadının onda sınadığı güçten başkası değildir; gülümsemesi nasıl erkeğe zevk veriyorsa, yaşamla dolup şişmiş erkeklik organı da aynı biçimde kendisinindir. Erkekliğin ve dişiliğin bütün zenginlikleri birbirine yansır,

birbirlerinde kendilerini bulur, oynak ve coşkun bir birlik yaratırlar. Böyle bir uyum için gerekli olan uygulayım incelikleri değil, daha çok, kaynağını dolaysız ve cinsel çekimden alan karşılıklı bir ruh ve beden eli açıklığıdır.

Bu eli açıklık, çoğu kez, erkekte kendini beğenmişlik, kadındaysa çekingenlikle engellenir; kadın, bilinçaltına ittiği arzuları aşmadıkça, kendini bütünüyle vermeyi beceremeyecektir. Kadında tam anlamıyla cinsel açılımın genellikle geç oluşu bundandır: o, cinsel yaşamının doruğuna 35'ine doğru varır. Ne yazık ki, evliyse, kocası o zamana dek çoktan alışmıştır onun soğukluğuna; kadın yeni âşıkların gönlünü çelebilir elbet, ama çökmeye başlamıştır bile: zaman sınırlıdır. Kadınların çoğu, arzulanır olmaktan çıktıkları anda karar verirler arzularını üstlenmeye.

Kadının cinsel yaşamının koşulları yalnızca bu verilere değil, içinde bulunduğu toplumsal ve iktisadi durumun bütününe bağlıdır. Onu bu çerçevenin dışında derinlemesine incelemeye kalkmak, soyut bir harekettir. Bununla birlikte, incelememizden, hemen herkes için geçerli birtakım sonuçlar çıkmakta. Cinsel yaşantı, insan denen varlıklara, içinde bulundukları durumun iki anlamlılığını en keskin biçimde gösteren deneylerden biridir; onlar bu denemede kendilerini hem ten, hem tin, hem başkası, hem özne olarak sınamaktadırlar. Bu çatışma kadın için daha acıklı bir görünüm almaktadır, çünkü o kendini işin başında bir nesne gibi algılamakta, duyduğu zevkte hemencecik güvenilir bir özerklik bulamamaktadır; aşkın ve özgür bir özne olma saygınlığına, tensel yanını üstlenerek yeniden kavuşması gereklidir; buysa sıkıntılı, tehlikelerle dolu bir girişimdir; kadın, çoğu kez, yarıyolda batağa saplanıp kalmaktadır. Ancak, durumun zorluğu onu, erkeğin kolayca kapıldığı kandırmacalara düşmekten alıkoymaktadır; erkek, sevişme sırasındaki saldırgan rolüyle doyuma ermenin yarattığı doygun yalnızlığın getirdiği düzmece ayrıcalıklara kolayca kanmaktadır; kendini tam anlamıyla etten kemikten yapılmış bir varlık sayıp saymama konusunda kararsızdır. Kadınınsa, kendiliğinden, çok daha sahici bir yaşantısı vardır.

Kadın, kendisine düşen edilgin role az ya da çok uysa da, etkin birey olarak hep birtakım şeylerden yoksundur. Erkekte kıskandığı şey, sahip olma organı değil, altına yatırdığı avdır. Kadın katı ve sert erkek dünyasında devinirken, erkeğin, yumuşaklığın, sevecenliğin, gevşekliğin oluşturduğu, tensel hazlarla dolu dişi dünyasında yaşaması gerçek bir çelişkidir; kadının ellerinde hâlâ delikanlının, kadının, çiçeklerin, kürklerin, çocuğun kaygan dersini, eriyici etini avuçlama arzusu vardır; varlığının bir kesimi, kendisinin erkeğe teslim ettiğine benzer bir hazineyi ele geçirmeye hazırdır ve ister bunu. Pek çok kadında, uykuya yatmış koza halinde eşcinsellik eğiliminin bulunuşu ancak böyle açıklanabilir. Bu eğilimin, bir yığın karmaşık nedenle, özel bir yetkeyle kendini gösterdiği kadınlar vardır. Kadınların hepsi, cinsel sorunlarını, toplumun resmi olarak benimsediği beylik yoldan çözmeye yanaşmaz. Şimdi de tu kaka ilan edilen yolları seçenleri ele alalım.

IV. BÖLÜM

SEVİCİ KADIN

SEVİCİ kadın, genellikle, kafasına soğuk bir fötr şapka oturtmuş, kısa saçlı ve boyunbağlı biri gibi gelir gözümüzün önüne; erkeksiliği, hormon bozukluğunu dile getiren bir garipliktir. Sapık kadınla erkeksi kadını karıştırmaktan daha büyük yanlışlık olamaz. Odalıklar, saray yosmaları ve "kadınlık"larını bile bile öne çıkaran kadınlar arasında yığınla eşcinsel vardır; buna karşılık, "erkeksi" kadınların *çoğu karşı cinse dönüktür. Cinsel*bilim uzmanlarıyla ruhçözümcüler, en beylik gözlemi doğrularlar: "tu kaka ilan edilen" kadınların büyük çoğunluğu tıpatıp öbür kadınlar gibidirler. Cinselliklerini belirleyen bir "cinsel yazgı" yoktur.

Bedensel verilerin garip durumlar yarattığını da görürüz elbet. İki cins arasında çok kesin bir biyolojik ayrım yoktur; aynı vücut dokusu, hormonların eylemiyle değişime uğramaktadır, bu değişimin yönü üreme gereksinimlerine göre belirlenmekte, ama bu yönde dölütün evrimi sırasında değişebilmektedir; böylece yarı kadın, yarı erkek varlıklar ortaya çıkmaktadır. Erkeklik organlarının olgunlaşması geciktiği için, kimi erkekler kadınsı bir görünüşe sahip olmaktadırlar: aynı biçimde, kimi kızların —özellikle sporcuların— erkekleştiği görülmektedir. H. Deutsch, evli bir kadına tutulup yana yana çevresinde dolanan, kaçırıp birlikte yaşamaya kalkan bir genç kızdan söz eder: günün birinde, aslında erkek olduğunu fark eder, bunun üzerine sevgilisiyle evlenip çocuk sahibi olur. Ama buna bakıp, her sapık kadının kadın görünüşü altında "gizlenen" bir erkek olduğu sonucuna varmamak gerekir. İki üre-

me dizgesinin de bulunduğu erselikler çoğunlukla kadın cinselliğine sahiptirler: ben, Naziler tarafından Viyana'dan kovulmuş böyle bir kadın tanımıştım, kendisi yalnız erkeklerden hoşlandığı halde, ne kadınlara, ne de oğlanlara düşkün erkeklerin hoşuna gidememekten yakınmaktaydı. "Erkeksi" kadınlar, erkek hormonlarının etkisiyle, kadınlıklarının yanında erkeksi cinsel özellikler gösterirler; çocuksu kadınlardaysa dişilik hormonları eksiktir, gelişimleri yarı yolda kalmıştır. Bu özellikler, sevicilik yeteneğini dolaylı ya da dolaysız olarak etkileyebilir. Yaman, saldırgan, coşkun bir canlılığa sahip bir kadın, enerjisini etkin bir biçimde harcamak ister, genellikle edilginliğe yanaşmaz; güzellikten nasibini alamamış, çirkin bir kadın da aşağılığını erkeksi niteliklerle ödünlemek isteyebilir; cinsel duyarlığı gelişmemişse, erkekler tarafından okşanmayı arzulamaz. Ancak, bedensel yapı ve hormonlar yalnızca bir durumu belirler, bu durumun hangi nesneye doğru aşılacağını göstermezler. H. Deutsch, 1914-1918 savaşı sırasında baktığı Polonyalı bir yaralı erden söz eder, aslında, herkesin kınadığı erkeksi tavırlara sahip bir genç kızmış; orduya ilkin hastabakıcı olarak girmiş, sonra asker kılığına girmeyi başarmış; o arada erlerden birine vurulmuş —sonradan evlenmiş onunla—, bu yüzden kendi cinsine dönük bir erkek sanılmış. Erkeksi tavırları, cinsel yönden tam bir kadın gibi yaşamasına engel değilmiş. Ayrıca, erkek de ille bir kadına arzu duymaz; kendi cinsine dönük erkeğin tam anlamıyla erkek yapısına sahip olması, kadının erkeksiliğinin onu mutlaka eşcinselliğe götürmediğini gösterir.

Bedensel açıdan olağan ölçülere uyan kadınları, zaman zaman, "bızırcı"lar ve "dölyolcu"lar diye ikiye ayırmaya kalkmışlardır; birinciler, güya, Sapho'ca aşka yatkınmış; oysa, çocukluk evresinde bütün kadınların cinsel yaşamının bızırsal olduğunu gördük; cinsel yaşamın bu evrede kalması ya da başka bir kalıba girmesi hiçbir bedensel veriye bağlı değildir; ayrıca, sık sık öne sürüldüğü üzere, çocukken kendi kendini doyurmanın sonradan bızıra tanınan ayrıcalığı açıklamaya yettiği de doğru değildir: cinselbilim bugün çocuğun kendi kendini doyurmasını son derece olağan ve yaygın bir

görüngü saymakta. Daha önce gördüğümüz gibi, kadının cinsel yaşamının gelişimi, bedensel etkenleri de içine alan, ama kişinin varoluş karşısındaki genel tutumuna bağlı bir öyküdür. Maranon, cinselliğin "tek yönlü" olduğunu, erkekte yetkin bir biçime ulaştığını, kadındaysa, "yarı yolda" kaldığını öne sürmekteydi; ona göre, sevici kadın, erkek kadar zengin bir yaşam enerjisine sahiptir, bir başka deyişle "üstün yapılı" bir kadındır. Gerçekteyse kadının cinselliği özgün bir yapıya sahiptir ve erkekle kadının yaşam enerjilerini şu daha üstün, öbürü de daha alçak diye değerlendirmek saçmadır; sevişilecek cinsel nesnenin seçimi, kadının vücudundaki enerjinin niceliğine hiç mi hiç bağlı değildir.

Ruhçözümcüler, sapıklığın organsal değil, ruhsal bir görüngü olduğunu ortaya çıkarmakla büyük bir iş yapmışlardır; bununla birlikte, sapıklık, onlara da hâlâ birtakım dış durum ve koşullarca belirleniyormuş gibi gelmektedir. Zaten pek az üzerinde durmuşlardır bu konunun. Freud'a göre, kadının cinsel yaşamının olgunlaşması bızır evresinden dölyolu evresine geçmeyi, yani küçük kızın ilkin anasına duyduğu sevgiyi babasına aktarmasını gerekli kılar; çeşitli nedenler bu gelişmeyi köstekleyebilir; kadın, iğdiş edilmiş, sakatlanmış olmaya katlanamaz, penis eksikliğini kendi kendinden saklar, gözünü anasından ayıramaz, onun yerine koyabileceği kadınlar arar. Adler'e göreyse, bu çakılıp kalma, sessizce kabullenilen bir kaza değildir: öznenin kendisi ister bunu, istemi güçlü olduğundan, erkeklik organından yoksun bırakılışını bile bile yadsır, boyunduruğuna girmekten hoşlanmadığı erkeğe benzemeye çalışır. Böylece, eşcinsellik, ister çocukluk evresinde çakılıp kalma, ister erkeksi bir kafa tutma sayılsın, hep bir tamamlanamama olarak gözükecektir. Gerçekteyse, sevici kadın ne "yarım kalmış bir kadın", ne de "üstün" bir kadındır. Bireyin öyküsü, yazgısal bir gelişme değildir: geçmiş, her devinimde, yeni bir seçmeyle yeniden kavranır ve seçmenin "olağanlığı" ona hiçbir ayrıcalık kazandırmaz: onu, kendi sahiciliğine bakarak değerlendirmek gerekir. Eşcinsellik, kadın için, kadınlığından kaçma ya da onu üstlenme yolu olabilir. Ruhçözümcülerin en büyük yanılgısı, ahlakçı bir

uyunculukla, eşçinselliği sahici olmayan bir tutum diye ele almalarıdır.

Kadın, kendisini nesne haline getirmesini istediğimiz bir varlıktır; özne olarak erkek bedeninde doyuramadığı saldırgan bir nefis düşkünlüğüne sahiptir: buysa, cinsel yaşamında aşmak zorunda kalacağı birtakım çatışmalara yol açar. Onu alıp av diye erkeğin kucağına bıraktıktan sonra, egemenliğini ancak eline bir çocuk tutuşturarak geri veren dizgeyi olağan saymaktayız: oysa bu "doğalcılık"ın ardında, az çok anlaşılan bir toplumsal çıkar vardır. Karşı cinse dönüklüğün bile türlü çözümleri olabilmektedir. Kadının kendi cinsine dönüklüğü, özerkliğiyle etinin edilginliğini bağdaştırabilmek için başvuracağı çeşitli yollardan biridir. Doğa lafı etmeye kalkarsanız, doğal açıdan, her kadının kendi cinsine dönük olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim, sevici kadının başlıca özelliği erkeği elinin tersiyle itmesi, kadın etine düşkün oluşudur; iyi ama her genç kız erkeklik organının içine girmesinden, erkeğin egemenliğinden çekinir, erkek vücudu karşısında belli bir tiksinti duyar; buna karşılık, kadın vücudu onun için de, erkek için olduğu kadar arzu vericidir. Daha önce de söyledim: erkekler, kendilerini özne olarak ortaya koyarken, aynı zamanda ayrı varlıklar olduklarını da gösterirler; öteki cinsi sahip olunacak bir nesne saymak, onda ve dolayısıyla kendinde erkek ülküsünü dinamitlemektir; kendini bir nesne sayan kadınsa, gerek kendini, gerek öbür kadınları bir av gibi görür. Kendi cinsine dönük erkek, karşı cinse dönük erkek ve kadınlarda düşmanca duygular uyandırır, çünkü bunlar erkeğin egemen ve özne olmasını isterler;[1] buna karşılık, her iki cins de, sevici kadınlara içlerinden gelen bir hoşgörüyle bakarlar. "İtiraf ederim ki, diyor Tilly Kontu, beni hiç kızdırmayan bir yarışma bu; tam tersine, hoşuma gidiyor, hatta bakıp bakıp gülme ahlaksızlığını

[1] Karşı cinse dönük bir kadın, kendi cinsine dönük bir erkekle kolayca dost olabilmekte, çünkü cinsellikten arınmış olan bu ilintilerde hem bir güvenlik, hem de eğlenceli bir yan bulmaktadır. Ama genel olarak, erkek denen yüce varlığı hem kendinde, hem başkasında edilgin bir nesne haline getiren bu insanlara düşmanca bakılmaktadır.

gösteriyorum." Colette de romanında, Claudine'le Rézi'nin kurduğu çift karşısında, Renaud'ya aynı eğlenceli kayıtsızlığı yakıştırır.[2] Erkek, kendi cinsine dönük, ama saldırgan olmayan bir kadın karşısında, karşı cinse dönük, etkin ve özerk bir kadın karşısında duyduğu sıkıntıdan daha azını duyar; erkek ayrıcalıklarını yalnız bu sonuncu kadın tipi yadsır çünkü; Sapho'ca aşklar, geleneksel cins ayrımına aykırı düşmez: çoğu kez kadınlığın reddini değil, göklere çıkarılmasını dile getirirler. Daha önce, bu sevgilerin genç kızda, henüz yaşama fırsatı ya da cesaretini bulamadığı erkekli ilişkilerin ersatz'ı (benzeri) olduklarını görmüştük: bir aşama, bir çıraklık dönemidir bu, ve büyük bir ateşlilikle onu yaşayan genç kız, yarın eşlerin, sevgililerin, anaların en ateşlisi olabilir. Demek ki sapık kadında açıklanması gereken, yaptığı seçmenin olumlu değil, olumsuz yanıdır: buysa kadınlara düşkünlüğüyle değil, kadından hoşlanışıyla kendini belli eder.

Jones ve Hesnard'ın yaptıkları ayrıma göre, iki tür sevici kadın vardır: bunlardan biri, "erkeğe öykünmek" isteyen "erkeksi" seviciler, öbürüyse "erkekten korkan, kadınsı" sevicilerdir. Sapıklıkta kabaca iki eğilim bulunduğu doğrudur; kimi kadınlar edilginliği reddetmekte, kimisi de, kendilerini edilgince başka kadınların kollarına bırakmak üzere onu seçmektedir; ama bu davranışlar birbirlerini etkilemektedir; seçilen ve itilen nesneyle ilintiler birbirlerini açıklamaya yaramaktadır. Aşağıda göreceğimiz bir sürü nedenden ötürü, böyle bir ayrım bize keyfi geliyor.

"Erkeksi" sevici kadını, "erkeğe öykünmek" istemesiyle tanımlamak, onu sahici olmamaya mahkûm etmek demektir. Ruhçözümcülerin, kadın-erkek kategoryalarını şimdiki toplumun tanımladığı biçimde kabul etmekle ne türlü iki anlamlılıklara yol açtıklarını daha önce belirtmiştim. Gerçekten de, erkek bugün hem artı kutbu, hem yansızı, yani hem erkeği, hem de insani varlığı, kadınsa yalnız eksi kutbu, yani dişiyi canlandırmaktadır. Kadın insan gibi

[2] Erkekler arasındaki eşcinsellik cezalandıran İngiliz yasalarının, kadınlar arasındakini suç saymayışı ilginçtir. (Erkekler arası eşcinsellik de geçenlerde suç olmaktan çıkarılmıştır. — Ç.N.)

davrandığı zaman, erkeğe benzediği söyleniyor. Spor, siyaset, kültür alanlarındaki etkinlikleri, öteki kadınlara duyduğu arzu, "erkeksi bir kafa tutma" diye yorumlanıyor; onun kendini aşmak için seçtiği değerler hesaba katılmıyor, bu da bizi, kadının sahici olmayan bir seçmeyle öznel bir tutumu benimsediği kanısına götürüyor elbet. Bu yorumlamanın dayandığı en büyük yanlışlık, insan denen varlığın dişisi için kendini *dişi* bir kadın haline getirmenin *doğal* sayılmasıdır: bu ülküyü gerçekleştirebilmek için karşı cinse dönük bir kadın, hatta ana olmak bile yeterli değildir; "gerçek kadın," bir zamanlar hadımağalarının üretilişi gibi, uygarlığın yaratığı yapay bir üründür; erkeğe nasıl cinsel organıyla övünmük öğretiliyorsa, kadının o sözüm ona hafifmeşreplik, uysallık "içgüdüleri" de usulca kulağına fısıldanmaktadır; erkek, her zaman erkeklik yeteneğini benimsememektedir; kadınınsa, önüne sürülen yazgıyı kuzu kuzu kabul etmemekte çok daha haklı nedenleri vardır. "Aşağılık duygusu", "erkeklik duygusu" gibi kavramlar aklıma, Denis ve Rougemont'un *la Part du Diable*'da (Şeytanın Payı) anlattığı küçük bir olayı getiriyor: bir hanım, kırda dolaşırken, kuşların saldırısına uğradığını hayal ediyor; zihnindeki bu fikri söküp atmakta başarısızlığa uğrayan birkaç aylık ruhçözümleyici bakımdan sonra, kendisiyle uğraşan hekim, hastanenin bahçesinde ona eşlik ederken, *kuşların kadına gerçekten saldırdığını* görüyor. Kadın, kadınlık yönergeleri kendisini zayıflattığı için zayıf hisseder kendini. İçinden gelen dürtüyle tastamam bir birey, karşısında dünyanın ve geleceğin uzandığı bir özne ve özgürlük olmayı seçer: bu seçmenin erkeksilikle karışması, bugün için, kadınlığın bir sakatlık gibi görülmesindendir. Havelock Ellis'le Stekel'in derledikleri —birincisi salt düşünsel, ikincisi açık seçik— sapık kadın itiraflarında, söz konusu iki kişinin de kadınlık konusunda *uzmanlaşmak*'tan tiksindiklerini görürüz.

Anımsadığım kadarıyla, der bunların birincisi, hiçbir zaman genç kız saymadım kendimi ve bu yüzden başım dertten kurtulmadı. 5-6 yaşına doğru, insanlar ne derse desin, oğlan değilsem bile, kız da değilim dedim kendi kendime... Vücudumun oluşumunu dü-

pedüz gizemli bir kaza sayıyordum... Daha ayakta zor dururken, çekiçlerle ve çivilerle ilgileniyor, beni ata bindirmelerini istiyordum. 7 yaşına doğru, sevdiğim şeylerin bir kıza yakışmadığını fark ettim. Hiç mi hiç mutlu değildim, sık sık ağlıyor, oğlanlarla kızlar hakkındaki konuşmaları duyunca öfkemden çıldırıyordum... Her pazar, erkek kardeşlerimin okulundaki oğlanlarla çıkıyordum... 11 yaşına doğru... bu halimden ötürü cezalandırmak üzere yatılı okula verdiler beni... 15'ime doğru, düşünmeye kalktığım her konuyu bir oğlan gibi ele alıyordum... İçimde, kadınlara karşı, büyük bir acıma duygusu uyandı... Onların koruyucu ve yardımcısı oldum.

Stekel'in erkek kılıklı kadınına gelince:

Altı yaşına dek. çevresinin savlarına karşın, çözemediği nedenlerden ötürü kız gibi giydirilmiş bir oğlan olduğuna inanmıştır... 6 yaşında, kendi kendine: "Büyüyünce teğmen olacağım, Tanrı ömür verirse, sonra da mareşal" demektedir. Ata bindiğini, bir ordunun başında kentten çıktığını düşlemektedir. Çok zekidir, öğretmen okulundan alınıp liseye aktarıldığı zaman müthiş üzülmüş, kadınlaşmaktan korkmuştur.

Bu başkaldırı, insanın ille de Sapho'ca ilişkilere yöneleceği anlamına gelmez; bedenlerinin rastlantısal yapısının birtakım beğeni ve özlemlerini daha başından öldürdüğünü fark eden genç kızların çoğu aynı öfkeli şaşkınlık ve umutsuzluğa kapılır; Colette Audry,[3] 12 yaşında, hiçbir zaman denizci olamayacağını öğrendiğinde aynı öfkeyi duymuştur; geleceğin kadını, cinsinin kendisine çizdiği sınırlar karşısında doğal olarak ayaklanır. Neden bu sınırlara karşı çıktığını sormak, sorunu en ters biçimde ele almaktır: asıl sorun, neden bu sınırları kabul ettiğini anlamaktadır. Uyumculuğu, uysallığından, çekingenliğinden gelir; ama toplumun kendisine sunduğu

[3] *Aux yeux du souvenir.*

ödünler yeterli gözükmediği an, bu boyun eğiş kolayca başkaldırıya dönüşecektir. Nitekim, genç kız, kadın olarak talihsizliğini fark ettiği an başkaldırır: bedensel veriler işte bu dönüşle önem kazanırlar; çirkin, yapısı kusurlu ya da kendini öyle sanan kadın, kendini altından kalkacak kadar yetenekli hissetmediği kadınlık yazgısını reddeder; ancak, erkeksiliğin, bir kadınlık eksikliğini gidermeye uygun olduğunu söylemek yanlıştır: tam tersine, ondan birtakım erkek üstünlükleri uğrunda kadınlığından vazgeçmesi istenmekte, genç kıza bağışlanan olanaklar gözüne çok az gelmektedir. Bütün küçük kızlar kıskanırlar oğlanların rahat giysilerini; farbalalarını yavaş yavaş değerli kılan şey, aynadaki görüntüleri ve bu görüntüde sezdikleri vaatlerdir; eğer ayna kuru kuruya günlük bir suratı yansıtıyorsa, karşılarındaki görüntü hiçbir vaat taşımıyorsa, danteller ve kurdeleler can sıkıcı, hatta gülünç bir kılık haline gelir, ve "yarım kalmış oğlan", oğlan kalmakta direnir.

Vücudu biçimli ve güzel de olsa, garip tasarılara girişen ya da özgürlüğüne sahip çıkan kadın, genellikle, başka bir varlık yararına haklarından vazgeçmeye yanaşmaz; kendini içkin varoluşunda değil, edimlerinde yakalar: onu vücudunun daracık sınırlarına kapatan erkek arzusu, genç kızı da, tıpkı delikanlıyı şaşırttığı gibi şaşırtır; boyun eğen kız arkadaşlarına, erkeksi bir delikanlının edilgin bir eşcinsel erkeğe duyduğu tiksintiyi duyar. Bir bakıma, onlarla suç ortaklığı etmemek için seçer erkeksiliği, kılığını, yürüyüşünü, dilini değiştirir, kız arkadaşlarından biriyle, kendisinin erkek rolünü yüklendiği bir çift kurar: bu oyun, gerçekten de "erkekçe bir kafa tutma"dır; ama bu, ikinci derecede bir görüngüdür; ilk tepki, ele geçirici ve egemen öznenin kendini etten yapılmış bir av haline getirme fikri karşısındaki tepkisidir. Sporcu kızların çoğu eşcinseldir; tepeden tırnağa kas, devinim, gevşeme ve atılma olan bedenlerini edilgin bir et yığını gibi algılamazlar; bu vücut büyülü bir biçimde okşamaları çağırmaz, dünyadaki bir nesne olmayıp onun üzerinde etkilidir: bu durumda, varlığın-kendisi-için bedeniyle, başkası-için bedeni arasındaki uçurum doldurulamayacak kadar büyüktür. Aynı direnmelere eylem kadımında, "kafalı" kadında da

rastlarız, onun için de kişiliğinden istifa, salt tensel yanıyla bile olsa, olanaksızdır. Cinsler arasındaki eşitlik somut olarak sağlansa, bu engel, pek çok kişi için ortadan kalkardı; ama erkeğin kafası hâlâ üstünlük fikriyle doludur, ve bu inanış, paylaşmadığı zaman, kadın için can sıkıcıdır. Bununla birlikte, istemleri, başkalarını, egemenlikleri altına alma istekleri güçlü kadınların, erkekle çatışmaktan pek çekinmediklerini belirtmek gerekir: "erkeksi" kadın, çoğu kez, arzularını açıkça ortaya koyan, karşı cinse dönük bir insandır. İnsan olma hakkına sahip çıkmaktan vazgeçmez; ama bunun yanında, kadınlığını sakatlamayı da düşünmez, erkek dünyasına girmeyi, hatta onu kendine bağlamayı seçer. Sağlıklı nefis düşkünlüğü, erkeğin sertliği karşısında gerilemez; bir erkek vücuduyla keyiflenebilmesi için, aşması gereken direnmeler, el değmemiş utangaç kızınkinden azdır. Çok aşınmış, hayvansı yanı ağır basan bir yaradılış çiftleşmenin doğuracağı aşağılık duygusunu hissetmez; gözüpek aydın kadın bu duyguyu yadsır; kendine güvenen, kavgaya hazır kadın, yengiyle çıkacağına inandığı çatışmaya güle oynaya girişir. George Sand delikanlılara, "kadınsı" erkeklere düşkündü; Madam de Stael'se, âşıklarında ancak çok sonraları gençlik ve güzellik aramıştır: erkekleri aklının kıvraklığıyla bastıran, hayranlıklarını gururla kabul eden bu kadın, onların kollarında kendini hiç de av gibi hissetmiyordu herhalde. Rus Çariçesi Katerina gibi ulu bir kadın, rahatça her türlü eziyet düşkünlüğünü doyurabilirdi: bu oyunları oynarken biricik efendi yine kendisiydi çünkü. Erkek kılığına girip Sahra'yı atla geçen Isabelle Ehberardt, çöldeki keskin atıcılardan birine teslim olduğu zaman kendine duyduğu saygıyı hiç mi hiç yitirmiyordu herhalde. Erkeğin uyruğu olmak istemeyen kadın, ondan kaçmaya yeltenmez: tam tersine, kendi zevkine araç etmeye çalışır onu. Karşısındaki erkeğe bağlı elverişli durumlarda, yarış fikri bile yok olur, ve kadın, kadınlığını yaşamaktan, erkeğin erkekliğini yaşamaktan hoşlanışı kadar hoşlanır.

Ancak, etkin kişiliğiyle edilgin dişilik rolünü bağdaştırabilmesi, çoğu kez, ne yazık ki erkeğe oranla son derece güçtür; böyle bir çaba harcayarak kendilerini tüketmektense, kadınların çoğu bu de-

nemeye girişmekten kaçınır. Kadın sanatçı ve yazarlar arasında yığınla sevici vardır. Cinsel gariplikleri yaratıcı enerjinin kaynağı olmadığı gibi bu üstün enerjinin belirtisi de değildir; daha çok, kendilerini ciddi bir işe verdiklerinden, kadın rolü oynayarak ya da erkeklerle boğuşarak zaman yitirmek istememektedirler. Erkek üstünlüğünü kabul etmediklerinden, ne kabul ediyormuş gibi numara yapmayı, ne de her dakika karşı çıkarak kendilerini tüketmeyi arzularlar; şehvette rahatlama, yatışma, değişiklik ararlar: karşılarına bir yarışmacı gibi gelen erkek eşten vazgeçmekle kârlı çıkarlar; aynı zamanda da kadınlığın ayaklarına vuracağı kösteklerden kurtulmuş olurlar. "Erkeksi" kadının kendi cinsini göklere çıkarmasına ya da yerin dibine batırmasına, hiç kuşkusuz, karşı cinsle ilişkileri yol açacaktır. Erkeğin küçümsemesi, çirkin kadını çirkinliğine inandırır; âşığın saldırganlığı, kendini beğenen kadını yaralar. Daha önce gözden geçirdiğimiz hınç, kırgınlık, gebe kalma korkusu, çocuk aldırmanın yarattığı ürküntü gibi soğukluk nedenleri burda da karşımıza çıkar. Bu dürtüler, kadın erkeğe güvensizlikle yanaştığı oranda ağırlık kazanır.

Bununla birlikte, egemen olmak isteyen kadın için, eşcinsellik her zaman doyurucu bir çözüm değildir; kendini göstermek istediğinden, kadınsal olanaklarını bütünüyle gerçekleştirememekten hoşlanmaz; karşı cinsle ilişkiler ona hem bir değerden düşme, hem de bir zenginleşme gibi gözükür; cinsinin getirdiği sınırlamalardan kaçayım derken, başka yönden kendi kendini sınırlamış olur. Soğuk kadının, zevki bir yandan elinin tersiyle iterken, öte yandan arzulayışı gibi, sevici kadın da tam ve olağan bir kadın olmayı hem ister, hem istemez. Bu kararsızlık, Stekel'in incelediği erkek kılıklı kadında açıkça görülür.

Daha önce, yalnızca oğlanlardan hoşlandığını, "kadınlaşmak" istemediğini görmüştük. 16 yaşında, ilk kez genç kızlarla ilişki kurar; onlara köklü bir küçümsemeyle bakmaktadır, bu, cinsel yaşamına, kısa bir süre sonra, eziyetçiliği katar; saydığı kız arkadaşlarından birine, düşünsel alandan öteye geçmeyen bir aşkla vurulur:

sahip olduklarındansa tiksinmektedir. Çılgınca en güç derslere verir kendini. İlk Sapho'ca aşkı onu düş kırıklığına uğratınca, sözün en gerçek anlamıyla şehvet denemelerine girişir ve içmeye başlar. 17 yaşında, bir delikanlıyla tanışıp evlenir: ama karısı sayar adamı; erkek gibi giyinmekte, içmeye ve öğrenime devam etmektedir. Evliliğinin başlarında dölyolu kasılmasına uğrar, birleşmeleri hiçbir zaman doyumla sonuçlanmaz. Yataktaki durumunu "küçük düşürücü" bulmaktadır; saldırgan ve etkin olan hep kendisidir. "Çılgınca sevdiği" halde kocasını bırakır, kadınlarla ilinti kurar yeniden. Bir sanatçıyla tanışır, kendini ona verir, ama yine doyuma eremez. Yaşamı kesin dilimler halindedir; bir süre yazmakta, yaratıcı çalışmalar yapmakta, kendini erkek gibi hissetmektedir; bu dönemde, tek tük olgular biçiminde ve eziyet ederek, kadınlarla yatmaktadır. Ardından bir dişilik dönemi gelir. Doyuma ermek istediği için bize başvurup ruhçözümlemesi yaptırmıştır.

Sevici kadın, sonunda görkemli bir erkekliğe kavuşabilse, kolayca razı olurdu kadınlığını gözden çıkarmaya. Ama kavuşamaz. Sonunda, yine erkeklik organından yoksundur; sevgilisinin kızlığını parmağıyla bozabilir ya da sahip olduğunu sanabilmek üzere yapay erkeklik organı kullanabilir elbet; ama iğdiş edilmiş bir erkek olarak kalmaktan kurtulamaz. Kimi zaman müthiş acısını çeker bunun. Kadın olarak tamamlanamamış, erkek olarak da güçsüz olduğundan, sıkıntısı kimi zaman sinir hastalığına dönüşür. Hastalarından biri, Dalbiez'e[4]: "Sokacak bir şeyim olsa, her şey düzelirdi," demiş. Bir başkası, memelerinin sert olmasını istermiş. Sevici kadın, çoğunlukla, erkeksi yanının zayıflığını, aslında iç dünyasındaki dengesizliği açığa vuran bir saldırganlıkla, bir göstermecilikle ödünlemeye çalışır. Zaman zaman, öbür kadınlarla, "kadınsı" bir erkeğin ya da erkekliğine daha pek güvenemeyen delikanlınınkine benzer ilintiler kurabilir. Bunun en ilginç örneği, Kraff Ebbing'in

[4] *La Méthode psychanalytique et la Doctrine freudienne* (Ruhçözümsel Yöntem ve Freud Öğretisi).

kitabında adı geçen "Sandor"dur. O, işi bu açıdan ele alarak, ancak toplumun araya girmesiyle bozulan tam bir dengeye ulaşmıştır.

Sarolta, gariplikleriyle ün salmış, soylu bir Macar ailenin kızıydı. Babası onu erkek gibi yetiştirmişti: ata biner, ava falan giderdi. Bu etki, onu bir yatılı okula verdikleri 13 yaşına dek sürdü: burda, küçük bir İngiliz kızına vuruldu, erkek olduğunu öne sürüp kızı kaçırdı. Ana evine döndü, ama kısa bir süre sonra, "Sandor" adını alıp erkek kılığına girerek babasıyla yolculuğa çıktı: erkek sporlarıyla uğraşıyor, bol bol içiyor, genelevlere gidiyordu. Özellikle sahne oyuncularıyla ya da yalnız kadınlarla ilgileniyordu, üstelik de epey geçkince olanlarıyla; tam anlamıyla "dişi" olmalarından hoşlanıyordu. "Şiirsel bir peçe altından kendini gösteren kadın tutkusuna bayılırdım, der. Kadından gelen en küçük dikbaşlılıktan tiksinirdim... Genel olarak kadınla ilgili her şeye, özellikle de kadın giysilerine anlatılmaz derecede düşmandım, ama yalnız kendimde, kendi üzerimde; çünkü öte yandan gerçekten hayrandım kadınlara." Pek çok kadınla ilişki kurmuş, avuç dolusu para harcamıştır. O arada, başkentteki iki büyük gazete hesabına çalışmaktadır. Tam üç yıl, kendisinden on yaş büyük bir kadınla karı-koca yaşamı sürer ve ayrılacağı zaman kadını bin bir güçlükle razı eder. Her yanaştığı kadını tutkuyla kendisine bağlamaktadır. Genç bir öğretmene âşık olur, onunla evliliğe benzer bir şey yapar: nişanlısı da, nişanlısının ailesi de onu erkek sanmaktadır; kayınbabası, damadının erkeklik organının kalktığını gördüğünü sanır (takma bir organdı herhalde bu); görünüşü kurtarmak için tıraş oluyordu, ama oda hizmetçisi iç çamaşırlarında kan lekesi bulmuş, anahtar deliğinden gözetleyerek Sandor'un kadın olduğu kanısına varmıştı. Foyası ortaya çıkınca hapse atılır, ama sonunda temize çıkar. Sevgili Marie'sinden ayrılınca müthiş üzülür, hapishaneden ateşli aşk mektupları yazar ona. Vücut yapısı tam anlamıyla kadınsı değildir: kalçası çok küçüktür, beli yoktur. Memeler gelişmiş, üreme organları yerli yerindedir, ama pek gelişmemiştir. Sandor ancak 17 yaşında rahatsızlanmış ve alabildiğine tiksinmiştir aybaşı rahatsızlı-

gından. Erkeklerle ilişki kurma fikri de midesini bulandırmaktadır; yalnız kadın karşısında utanmaktaydı, öyle ki, bir kadınla yatmaktansa, bir erkeğin yatağını paylaşmayı yeğlemekteydi. Kendisine kadın gözüyle bakıldığı zaman müthiş sıkılmaktadır, yeniden kadın kılığına girmek zorunda kalınca gerçek bir bunalım geçirmiştir. "Mıknatısımsı bir gücün kendisini 24-30 yaşlarındaki kadınlara çektiğini" hissetmektedir. Hiçbir zaman kendisini okşatmamakta, sevişti̇ği kadını okşarken cinsel doyuma ermektedir. Gereğinde, içine topaç konmuş bir çorabı yapay erkeklik organı yerine kullanmaktadır. Erkeklerden nefret eder. Başkasının cinsel saygısına büyük önem verir, edebi yeteneği çoktur, geniş bir kültürü, akıl almaz bir belleği vardır.

Sandor ruhçözümlemesinden geçirilmemiştir, ama salt birtakım olguların sıralanmasından birkaç sivri nokta ortaya çıkıyor. Görünüşe göre, "erkekçe kafa tuma"ya girişmeksizin, sırf aldığı eğitimin ve bedensel yapısının etkisiyle, içinden gelen bir dürtüyle, başından beri kendisini erkek saymıştır; babasının onu yolculuklarına, yaşamına ortak edişi, belirleyici bir etki yapmıştır besbelli; erkeksiliği öylesine güvenlidir ki, kadınlar karşısında kimi zaman şöyle, kimi zaman böyle davranmaktadır: suç ortaklığı duygusuna kapılmaksızın, tam bir erkek gibi sevmektedir onları; karşılıklılığı kabul etmemekte, katkısız bir buyurganlık ve etkinlikle ortaya koymaktadır sevgisini. Bununla birlikte, "erkeklerden nefret etmesi" ve özellikle yaşlı kadınlara düşkün olması *ilginçtir*. Bu bize, Sandor'un anasına karşı *erkeksi* bir Oidipus karmaşasıyla baktığını gösteriyor; her küçük kızın çocukluğunda takındığı tavrı, o, büyüdükten sonra da sürdürmüştür: kızlar analarıyla birleşip bir çift kurar, onu korumayı, günün birinde egemenlikleri altına almayı umarlar. Çoğu kez, çocuk ana sevgisinden yoksun kaldığı zaman, büyüdükten, sonra da bu sevgi gereksinimini zihninden atamaz: babası tarafından yetiştirilen Sandor, kendisini seven, sevdiği bir ananın düşünü kurmuş, ondan sonra başka kadınlarda onu aramış olsa gerektir; kendisi gibi "yalnız" ve yaşlı kadınlara "şiirsel"

bir sevgiyle, saygıyla yanaşan erkekler karşısında duyduğu yaman kıskançlığı bununla açıklayabiliriz. Tutumu, Rousseau'nun Madam de Warens, genç Benjamin Constant'ın da Madam de Charriére karşısındaki tutumunun aynıdır: duygulu, "kadınsı" delikanlılar da anaları yaşındaki oynaşlara yönelirler. Az ya da çok belirtilmiş çizgilerle, sık sık, —taptığı ya da kıyasıya nefret ettiği için— anasına benzeyememiş, kadın olmaya yanaşmayan, ama çevresinde bir kadın koruyuculuğunun yumuşaklığını arayan sevici kadın örneğine rastlarız; o, bu sıcacık ana kucağından dünyaya oğlansı gözüpekliklerle atılabilir; erkek gibi davranır, ama erkekliği, kendisinden yaşlı bir oynaşın sevgisini aratacak kadar kırılgandır; böyle bir çift, olgun kadınla delikanlıdan oluşan beylik çiftin kopyası olacaktır.

Ruhçözümcüler, eşcinselin bir zamanlar anasıyla kurduğu ilintilerin önemine pek güzel parmak basmışlardır. Genç kız, iki durumda anasının boyunduruğundan kurtulmakta güçlük çeker: ya vesveseli bir ananın ateşli sevgisiyle büyümüşse; ya da ona köklü bir suçluluk duygusu aşılayan "kötü bir ana" tarafından hırpalanmışsa; ilk durumda, ilintileri eşcinselliğe yakındır: birlikte yatmakta, birbirlerinin göğüslerini okşamakta ya da öpmektedirler. Genç kız, daha başka kadınların kollarında aynı mutluluğu arayacaktır. İkinci durumdaysa, kendisini "kötü ana"dan koruyacak, tepesine çöken ilençten kurtaracak bir "iyi ana"nın yakıcı özlemini duyacaktır. Havelock Ellis'in ele aldığı, çocukluğu boyunca anasından nefret etmiş olan kişilerden biri, 16 yaşında, kendinden büyük bir hanıma duyduğu sevgiyi şöyle anlatır.

Kendimi öksüz kalıp da ansızın yeni bir anneye kavuşmuş gibi hissediyordum, büyüklere düşmanlığım azalmaya, onlara saygı duymaya başladım... Ona beslediğim sevgi tertemizdi, annem sayıyordum onu... Bana dokunmasından hoşlanıyordum, zaman zaman beni kollarına alıp sıkıyor ya da dizine oturtuyordu... Yatınca gelip iyi geceler diliyor, dudaklarımdan öpüyordu.

Yaşça büyük olan he derse, küçük kız seve seve razı olacaktır

daha ateşli sarılmalara. Egemenlik altına girmek, korunmak, çocuk gibi pışpışlanıp okşanmak istediğinden, genellikle edilgin rolü benimseyecektir. Bu ilişkiler düşünsel alanda kalsa da, tensel alana geçse de, çoğu kez gerçek bir sevda niteliğini taşırlar. Ama genç kızın evrimi içersinde beylik bir aşama gibi ortaya çıktıklarından, kesin bir eşcinsellik seçimini açıklamaya yetmezler. Genç kız bu ilişkilerde hem özgürlüğe kavuşmayı, hem de erkek kollarında da bulabileceği güvenliği arar. İlk sevda coşkunluğu geçtikten sonra, yaşça küçük olan, büyüğe anasına beslediği iki yönlü duyguyla bakmaya başlar; boyunduruğu altına girmeyi hem ister, hem istemez; beriki direnirse, bir süre daha "mahpusu" olarak kalır;[5] ama sonunda, ya kavga dövüşle, ya da iyilikle kaçacaktır; genç kızlık defterini dürmüş, kendini, olağan kadın yaşamını göğüsleyecek kadar olgunlaşmış hissetmektedir. Sevicilik yeteneğinin ortaya çıkabilmesi için —Sandor gibi— kadınlığını ya reddetmesi, ya da en mutlu biçimde kadınların kollarında yaşaması gerekir. Başka bir deyişle, anaya bağlanma, sapıklığı açıklamaya yetmez. Sapıklık, çok daha başka dürtülerle de seçilebilir. Kadın, eksiksiz ya da yarım kalmış denemelerle karşı cinsle ilişkilerinden zevk alamayacağını, yalnız başka bir kadının kendisini doyurabileceğini görmüş ya da sezmiş olabilir: özellikle, kadınlığına tapan kadın için Sapho aşkı, aşkların en doyurucusudur.

Şunu üstüne basa basa belirtmek son derece önemlidir: kadını eşcinselliğe götüren şey hep kendini nesne haline getirmek istemeyişi değildir; sevici kadınların çoğu, tam tersine, kadınlık hazinelerini kendilerine mal etmeye çalışırlar. Kendini edilgin bir nesne haline getirmeye razı olmak, bütün öznelik haklarından vazgeçmek anlamına gelmez: kadın, kendinde-varlık biçiminde kendi benliğine ulaşmak umudundadır; ulaştıktan sonraysa, kendini başkalığı içinde yakalamaya çalışacaktır. Yalnızken, kendini gerçekten ikileştirmeyi başaramaz; memesini okşadığı zaman, göğüsleri-

[5] Aslında konuyu son derece yüzeysel ele alan Dorothy Baker'in *Trio* (Üçlü) adlı romanında olduğu gibi.

nin yabancı bir ele nasıl geleceklerini bilemediği gibi, o yabancı elin altında neler hissedeceklerini de kestiremez; bir erkek ona etinin *kendisi için* varoluşunu gösterebilir, ama *başkası için* olanını gösteremez. Ancak parmakları, kendi vücudunun kıvrımlarını parmaklarıyla vareden bir kadının kıvrımlarında dolaşırken ayna mucizesi tamamlanır. Aşk, erkekle kadın arasında bir edimdir; kendi benliklerinden koparılan kadınla erkek o anda başkası haline gelirler: sevdalı kadını kendinden geçiren şey, etinin edilgin gevşekliğinin erkeğin ateşli yüzüne yansımasıdır; kendine hayran kadınsa, dikilmiş erkeklik organında kendi vücudunun sürükleyici yanlarını belli belirsiz yakalar. Kadınlar arasında sevişme bir seyretmedir; okşamaların amacı öbür varlığa sahip olmaktan çok, onda, yavaş yavaş yeniden canlanmaktır; burda cins ayrılığı ortadan kaldırılmıştır, ne kavga vardır, ne de yengi ya da yenilgi; tam bir karşılıklılık içersinde, sevişenlerin ikisi de aynı zamanda hem özne, hem nesne, hem efendi, hem köledir; ikilik, suç ortaklığı haline gelmiştir. "O sıkı benzerlik bir bakıma şehveti güvenlik altına alır, der Colette.[6] Sevilen kadın, gizlerini bildiği, öncelikle okşanmak isteyen yerlerini kendi vücuduna bakarak çıkardığı bir vücudu okşadığına inanmanın rahatlığı içersindedir." Renée Vivien de şöyle der:

O kadın göğsünün altında yatan yüreklerimiz benzerdir
Sevdiğim! Birdir vücutlarımızın yapısı
Aynı ağır yazgı ezmiştir ruhlarımızı
Gülüşünü, yüzündeki gölgeyi iyi anlarım ben
Yumuşaklığım denktir senin ulu yumuşaklığına
Kimi zaman aynı soydan sanırız birbirimizi hatta
Sende ben severim yavrumu, dostumu ve kızkardeşimi[7]

Bu ikileşme, analığa da dönüşebilir; kızında kendini bulan ve yabancılaşan ana, çoğu kez, cinsel bir bağla bağlıdır ona; ananın, etten yapılmış yumuşacık bir şeyi kollarına alıp koruma ve pışpış-

[6] *Ces Plaisirs...* (Hani Şu Zevkler...)
[7] *Sortileges* (Büyüler).

lama düşkünlüğü, sevici kadınınkiyle ortaktır. Colette, *les Vriles de la Vigne*'de (Bağdaki Sülükler) şu satırları yazarken işte bu benzerliğe parmak basmaktadır:

Tutkulu kız arkadaşında sahip olamadığın çocuğu arayan sen, gözlerinde anaca bir kaygı, üzerime eğildiğin zaman şehveti tattıracaksın bana.

Renée Vivien de aynı duyguyu dile getirir:

Gel, hasta bir çocuk gibi taşıyacağım seni
Ağlayıp sızlayan, ürkek ve hasta bir çocuk gibi
Sihirli kollarıma alıp sarılacağım o hafifçecik vücuduna
Göreceksin iyileştirip korumayı bildiğimi
Kollarımın seni daha iyi korumak için yaratıldığını[8]

Başka bir yerde de şöyle der:

Bayılıyorum mışıl mışıl uyuyacağın bir beşikte gibi zayıf ve dingin bir varlık halinde kollarımda yatışına.

İster cinsel, ister ana sevgisi olsun, her sevgide hem cimrilik, hem eli açıklık, karşısındakine hem sahip olma, hem de varını yoğunu ona verme arzusu vardır; ama anayla sevici kadın, kendilerine hayran oldukları, çocukta ve sevdikleri kadında kendi uzantı ya da yansılarını okşadıkları oranda çakışırlar.

Bununla birlikte, kendine hayranlık da insanı ille eşcinselliğe götürmez: Marie Bashkirtseff örneği bunu kanıtlar; yazılarında, bir kadına karşı en küçük sevgi belirtisine rastlayamayız; nefsine düşkün olmaktan çok beyniyle yaşayan, son derece kendini beğenmiş bir insan olduğundan, çocukluğundan beri erkek tarafından değerlendirilmeyi düşler: ününe ün katacak şeylerin dışında hiçbir şeyle

[8] *L'Heure des Mains Jointes.*

ilgili değildir. Her şeyden çok kendini putlaştıran ve soyut bir başarı ardında koşan kadın, kadınlarla sıcak bir ortaklık kuramaz; onları ya kendisiyle yarışan kişiler ya da düşman olarak görür.

Gerçekte, hiçbir etken tek başına belirleyici değildir; karşınıza çıkan şey, hep, karmaşık bir bütün içersinde ve özgür bir karara dayanarak yapılmış bir seçmedir; bireyin yaşamını yöneten cinsel bir yazgı yoktur: tam tersine, cinsel yaşamı, varoluş karşısında takındığı tavrı dile getirir.

Ancak, bu seçmede durum ve koşulların önemi büyüktür. Bugün bile, iki cins, büyükçe bir oranda ayrı yaşamaktadır: yatılı okullarda, kız okullarında, içli dışlılıktan kolayca cinselliğe kayılmaktadır; kız-erkek arkadaşlığının karşı cinsle ilişkileri kolaylaştırdığı ortamlarda daha az sevici kadına rastlanmaktadır. İşliklerde, yazıhanelerde, kadınlar arasında çalışan, erkeklerle gezip tozmaya pek fırsat bulamamış kadınların çoğu aşksal dostluklar kurarlar, gerek tinsel, gerek tensel açıdan yaşamlarını birleştirmeleri son derece uygundur. Karşı cinsle ilişkinin yokluğu ya da başarısızlığı, onları sapıklığa yöneltir. Yazgıya boyun eğişle yetenek arasma kesin bir çizgi çekmek güçtür: bir kadın, erkekler kendisini hayal kırıklığına uğrattığı için kendini kadınlara adayabileceği gibi, kimi zaman, onda bir kadın aradığı için kendisi erkeği umut kırıklığına uğratır. Bütün bu nedenlerden ötürü, kendi cinsine dönük kadınla karşı cinse dönük kadını kesinlikle birbirinden ayırmak yanlıştır. Olağan erkek, kararsız delikanlılık çağı geçtikten sonra, eşcinsel çılgınlıklara girişmez; olağan kadınsa —düşünsel ya da tensel açıdan— gençliğini coşturmuş olan aşklara döner sık sık. Erkek tarafından hayal kırıklığına uğratıldığı için, kendisine ihanet eden âşığı kadın kollarında arar; Colette, *la Vagabonde*'da (Başıboş Kadın), kadınların yaşamında yasak şehvetlerin oynadığı rol üzerinde durmuştur: bir de bakarsınız, kimisi, tüm ömürünü kendini avutmakla geçiriyor. Belinç dolanan erkek kollarında zevkin doruğuna erse bile, daha sakin şehvetleri horgörmeyebilir bir kadın. Nefsine düşkün, edilgin bir insansa, sevdiği kadının okşamaları gözünü yıldırmayacaktır, çünkü onunla sevişirken bütün yapacağı kendini bırakmak, zevklendirilmesine izin vermek olacaktır. Etkin, ateşli bir

insansa, hormonların akıl sır ermez bileşimiyle değil, saldırganlığa ve sahip olma arzusuna erkek nitelikleri gözüyle bakıldığından, "erdişi" gibi gözükecektir; Renaud'yu seven Claudine, Rézi'nin çekiciliklerine gözünü dikmekten geri kalmaz; tam anlamıyla kadındır, ama beri yandan da bir dişiyi kollarına alıp okşamak ister. "Dürüst kadınlar"da bu "sapık" arzular özenle bilinçaltına itilir elbet: bununla birlikte, temiz ama tutkulu dostluklar ya da ana sevgisi kılığında dışa vururlar; kimi zaman, bir sinir hastalığı ya da yaşdönümü bunalımı sırasında, güm diye patlak verebilirler.

Hele hele sevici kadınları iki kesin kategoryaya ayırmak boşunadır. Gerçek ilişkilerinin üzerine çoğu kez, toplumsal bir oyun eklendiğinden, iki cinsli bir çift oyunu oynamaktan hoşlandıkları için, kendileri de katılırlar bu "erkeksi" ve "kadınsı" sevici ayrımına. Ama birinin ciddi bir tayyör, öbürününse buğulu bir entari giymesi bizi yanıltmamalıdır. Yakından bakıldığında —en uç durumlar bir yana— cinselliklerinin iki yanlı olduğu görülür. Erkek boyunduruğuna girmek istemediği için sevici olan kadın, çoğunlukla, başka bir kadında o gururlu Amazon kadınını bulmaktan hoşlanır; eskiden, hep birlikte erkeklerden uzak yaşayan Sévres Lisesi kızları arasında sayısız yasak aşk çiçeklenirdi; seçkin kadınlar topluluğunun üyesi olmaktan gurur duyarlar, özerk kişiler olarak kalmak isterlerdi; onları ayrıcalıklı sınıf karşısında birleştiren o karmaşıklık, her birinin, kız arkadaşında, aslında kendisinde sevdiği büyüleyici varlığa hayran olmasına izin vermekteydi; birbirlerine karşılıklı sarılarak, her biri, aynı anda hem erkek, hem kadın oluyor, erdişiliğin nitelikleriyle kendilerinden geçiyorlardı. Ters yönden bakıldığında, bir kadının kollarında zevklenmek isteyen kadın, hiçbir efendiye boyun eğmemenin verdiği övüncü tadar. Renée Vivien, kadın güzelliğini ölesiye seviyor, kendisi de güzel olmak istiyordu; takıp takıştırıyor, uzun saçlarıyla övünüyor; ancak, kendini özgür, el değmemiş hissetmekten de hoşlanıyordu; şiirlerinde, evlenip bir erkeğin kölesi haline gelmeye razı olanları alabildiğine küçümser. Sert içkilere düşkünlüğü, zaman zaman çirkefleşen dili, erkekleşme arzusunu dile getirmekteydi. Gerçekte,

sevici çiftlerin çoğunda okşama karşılıklıdır. Bunun sonucu olarak, roller pek belirsiz biçimde dağıtılır: en çocuk yüzlü kadın, koruyucu bir hanım karşısında delikanlı rolü oynayabildiği gibi, sevgilisinin koluna yaslanmış oynaş rolüne de çıkabilir. Eşitlik içersinde sevebilirler birbirlerini. Eşler benzer olduğundan, her türlü bileşim, yer değiştirme ve oyun yapılabilir. İlintiler, kadınların özel ruhsal eğilimlerine ve yaşanan durumun bütününe göre dengelenir. İçlerinden biri paraca öbürüne yardım ediyor ya da onu geçindiriyorsa, erkek görevlerini yüklenir: zorba koruyucu, sömürülen avanak, sayılan efendi, hatta paraca öbürünü destekleyen kişi olabilir; tinsel, toplumsal, zihinsel üstünlüğü çoğu kez ona belli bir yetke kazandırır; bu arada, en çok sevilen, sevenin kendisine kazandıracağı ayrıcalıklarla donanır. Bir erkekle bir kadının birliği gibi, iki kadının birleşmesi de türlü görünüşler alabilir; duyguya, çıkara ya da alışkanlığa dayanabilir; karı-koca yaşamı gibi ya da romansı olabilir; onda da eziyetçiliğe, eziyet düşkünlüğüne, eli açıklığa, bağlılığa, kendini adamaya, naza, bencilliğe, ihanete yer vardır; sevici kadınlar arasında sokak yosmalarına rastlandığı gibi büyük sevdalılara da rastlanabilir.

Ancak, kimi özel durum ve koşullar bu bağlanmalara garip nitelikler kazandırabilir. Ne bir kurum ya da törelerle kutsanır, ne de sözleşmelerle kurala bağlanırlar: bu yüzden de, yaşayışları çok daha içtendir. Kadınla erkek—karı-koca olsalar bile— birbirlerinin karşısında belli oranda gösteri yaparlar, hele erkeğin sürekli olarak birtakım yönergeler verdiği, erdem, çekicilik, gönül avcılığı, çocuksuluk ya da sertlik örneği olmasını istediği kadın, koca ya da sevgilinin önünde, hiçbir zaman bütünüyle kendisi hissedemez kendini; bir kadın dostun yanındaysa gösteri yapmaz, olmadığı gibi gözükmek zorunda değildir, açıkyüzle çıkmamazlık edemeyecek kadar çok benzerler birbirlerine. Bu benzerlik, en kusursuz içli dışlılığa yol açar. Bu birliklerde cinsel aşkın oldukça az yeri vardır; şehvet, erkekle kadın arasındakinden daha az baş döndürücü, daha az yıkıcıdır, dolayısıyla sarsıcı değişimlere götürmez insanı; buna karşılık, birbirlerini seven kadınla erkek etlerini ayırdıkları

zaman, yabancılaşırlar; o zaman, erkeğin vücudu bile kötü gelir kadına; erkek de, kimi zaman, eşinin vücudu karşısında bir çeşit yavan tiksinti duyar; kadınlar arasındaysa, tensel sevgi daha eşit, daha süreklidir; çılgınca coşkulara kapılmazlar, ama düşmanca bir kayıtsızlığa da düşmezler; birbirini görmek, birbirine dokunmak, yatak zevkini usuldan usuldan sürdüren dingin bir zevktir. Sarah Posonby'nin hanım arkadaşıyla birliği, tam elli yıl, üzerine en küçük bir gölge düşmeden sürmüştür: görünüşe göre onlar, dünyanın dışında, kendilerine özgü bir cennet yaratmayı başarmışlardır. Yalnız, içtenliğin de belli bir ücreti vardır. Kendilerini, gizlemeden, denetlemeden, oldukları gibi ortaya koyduklarından, kadınlar birbirlerini duyulmamış kıskançlıklara yöneltirler. Erkekle kadın, ayrı cinsten oldukları için birbirlerinden çekinirler: erkek, kadın karşısında acıma duygusuna, kaygıya kapılır; ona çelebice, hoşgörüyle, ölçülü yanaşmaya çalışır; kadın da erkeği sayar ve azıcık korkar ondan, onun önünde kendini tutmaya çalışır; her biri, duygularını, tepkilerini pek kestiremediği öbür gizemli cinsi kollar. Kadınlarsa, birbirlerine karşı amansızdırlar; birbirlerinin oyunlarını bozar, kışkırtır, izler, inatla birbirlerinin yakasına yapışır, çirkefin dibine sürüklerler. Erkek dinginliği —ister kayıtsızlıktan, ister kendini denetlemekten gelsin—, kadının ağlayıp sızlama dalgalarının çarpıp geri döndüğü bir dalgakırandır; kadınlar arasındaysa ağlayıp sızlama, sinir nöbeti geçirme konusunda tam bir açık artırma vardır; dönüp dolaşıp aynı suçlama ve açıklamaları yapmaktaki sabırlarının sonu yoktur. Zorla birtakım şeyler isteme, acı acı söylenme, kıskançlık, zorbalık gibi karı-koca yaşamına özgü salgınlar burda alabildiğine kırıcıdır. Bu aşkların çoğu kez fırtınalı geçişi, genellikle, karşı cinsle yaşanan aşklara oranla, daha çok tehlikede oluşlarmdandır. Toplum bunları kınar, topluma katılmakta güçlük çekerler. Erkek gibi davranmayı yüklenen kadın —kişiliği, durumu, tutkusunun gücü dolayısıyla—, sevgilisine olağan, saygılı bir yaşam sağlayamadığı, onunla evlenmediği, alıp alışılmamış yollara sürüklediği için üzülür: Radcliffe Hall, *le Puits de Solitude*'deki (Yalnızlık Kuyusu) kadın kahramanına işte bu duyguları yükler;

bu üzüntüler, öldürücü bir can sıkıntısı ve özellikle dayanılmaz bir kıskançlıkla dile gelirler. Beri yandan, edilginliği seçen ya da karşısındakini daha az seven kadın, toplumun kınamasına üzülecektir; kendini gözden düşmüş, sapık, bir sürü şeyden yoksun bir insan gibi duyacak, kendisine bu yazgıyı zorla yaşatana diş bileyecektir. Kadınlardan biri çocuk isteyebilir; ya kısırlığına içi yana yana razı olacak, ya birlikte bir çocuk edinecekler, ya da ana olmak isteyen, bu hizmeti bir erkekten rica edecektir; çocuk kimi zaman birleştirici bir öğe, kimi zamansa yeni bir sürtüşme kaynağıdır.

Eşcinselliğe kapanan kadınlara erkeksi bir nitelik kazandıran şey, onları tam tersine kadınsı bir dünyaya hapseden cinsel yaşamları değil: kendilerini erkek saydıkları için yüklenmek zorunda kaldıkları sorumlulukların tümüdür. Durumları, Ninon de Lenclos gibi erkekler arasında yaşaya yaşaya, kimi zaman erkeksi bir ruha bürünen, ama yine de onlara bağlı kalan saray yosmasının tam tersidir. Sevici kadınların çevresindeki garip hava, özel yaşamlarının geçtiği harem iklimiyle toplumsal varoluşlarının erkeksi bağımsızlığı arasındaki çelişmeden gelir. Onlar, erkeksiz bir dünyada, erkek gibi davranmaktadırlar. Tek başına yaşayan kadın her zaman tuhaf sayılır zaten; erkeklerin kadınları saydığı doğru değildir: onlar —kaçı, oynaş, ya da "işletilen" kızlar aracılığıyla— birbirlerini sayarlar; erkeğin koruyucu kanadı üstüne gerilmediği zaman kadın, saldırgan, alaycı ya da düşmanca bir tavır takınan üstün sınıf karşısında kolu kanadı kırık kalıverir. Kadının eşcinselliği, "cinsel sapıklık" olarak, insanları daha çok güldürmektedir; getirdiği yeni yaşama biçimiyse küçümsemeye ya da rezalete yol açmaktadır. Sevici kadınların davranışlarının kışkırtıcı ve yapmacıklı oluşu, durumlarını doğal bir biçimde yaşayabilmek için ellerinde hiçbir tutamağın bulunmayışındandır: doğallık, insanın kendini düşünmemesi, edimlerini, zihninde canlandırmadan eylemde bulunması demektir; öbür insanların tutumlarıysa sevici kadını hep kendi varlığının bilincine varmaya zorlar. Ancak iyice yaşlandığı ya da büyük bir toplumsal etkiye sahip olduğu zaman, dingin bir kayıtsızlıkla kendi bildiği yolda yürüyecektir.

Örneğin, hoşuna gittiği için mi, yoksa kendini savunmak üzere mi erkek gibi giyindiğine karar vermek güçtür. Hiç kuşkusuz burda içten gelen seçmenin payı büyüktür. Hiçbir şey, kadın gibi giyinmekten daha *az doğal* değildir; erkek giysisi de yapaydır elbet, ama kadınınkine oranla daha rahat ve yalındır, eylemi köstekleyici değil, kolaylaştırıcıdır: George Sand, Isabelle Ehberardt erkek giysileriyle dolaşırdı; Thyde Monnier, son kitabında,[9] pantolona düşkünlüğünden söz eder; bütün etkin kadınlar topuksuz pabuçları, kalın kumaşları severler. Kadının süslenmesinin anlamı açıktır: amaç, kendini "allayıp pullamak"tır, allanıp pullanmaksa, kendini başkalarına sunmak demektir; karşı cinsten insanlarla ilişki kuran kadın hakları savunucuları, eskiden, bu konuda sevici kadınlar kadar diretmişlerdir: kendilerini elin günün karşısına çıkarılan bir mal haline getirmeye yanaşmıyor, sert kumaşlardan yapılmış giysi ve şapkaları yeğliyorlardı; süslü entarileri, fazla açık yakalı giysileri, savaştıkları toplum düzeninin simgesi sayıyorlardı. Bugün, gerçekliği egemenlikleri altına aldıklarından, simgeye daha az önem vermekteler. Sevici kadın içinse, haklarını korumak zorunda kaldığı oranda, önem taşımaktadır. Bedensel özellikler sevicilik yeteneğini körüklemişse, sert çizgili giysilerin vücuduna daha bir yakışması da olasıdır. Bu arada, takıp takıştırmanın belli başlı rollerinden birinin, kadının kavrayıcı hazlarını doyurma olduğunu belirtmek gerekir; sevici kadınsa, kürkün, ipeklinin getirdiği avuntuları hor görür: Sandor gibi, kürkleri de, ipekleri de kadın dostlarının üstünde sever, ya da sevgilisinin vücudunu onların yerine koyar. Sevici kadının çoğu kez susuz içki, sert tütün içişinin, kaba bir dille konuşmasının, sert hareketlere girişmesinin nedeni de budur: cinsel aşk açısından, sevgilisiyle aynı kadınsal yumuşaklığı paylaşır; onun tersine, tatsız olmayan bir ortamda yaşamayı sever. Bu yönden, erkeklerle arkadaşlık etmekten hoşlanmaya yönelebilir. Ama burda da yeni bir etken ortaya çıkar: onlarla çoğu kez iki yanlı bir ilinti kurar. Erkekliğine çok güvenen kadın, dost ve ar-

[9] *Moi.*

kadaş olarak yalnız erkek isteyecektir: ama bu güvene ancak erkeklerle ortak çıkarlara sahip, ticaret, eylem ya da sanat alanında onlarla birlikte çalışan kadında rastlarız. Gertrude Stein, dostlarını evine çağırdığında, yalnız erkeklerle konuşuyor, onların eşleriyle uğraşma işini Alice Toklas'a bırakıyormuş.[10] Erkeksi yanı ağır basan eşcinsel kadın, asıl, kadınlara karşı iki yanlı tavır takınacaktır: küçük görür onları, ama önlerinde, hem kadın olarak, hem de erkek olarak aşağılık duygusuna kapılır; onlara yarım kalmış bir kadın, tamamlanamamış bir erkek gibi gözükmekten korkar, bu da onu ya burnu havadalığı benimsemeye, ya da kadınlara —Stekel'in kitabındaki erkek kılığına girmiş kız gibi— eziyetçi bir saldırganlıkla yanaşmaya itecektir. Ama bu durum pek enderdir. Sevici kadınların çoğunun hiç sözünü etmeyerek erkeği reddettiğini görmüştük: onlarda da, tıpkı soğuk kadındaki gibi, hınç, utangaçlık ve gurur vardır; kendilerini tam anlamıyla erkek gibi hissetmezler; kadınsı hınçlarına bir de erkeksi aşağılık duygusu eklenir; erkekler, göz diktikleri kurbanları ele geçirip saklayabilmek için daha iyi silahlanmış yarışmacılardır; sevici kadınlar, onların kadınlar üzerindeki gücünden, kadına zorla sürdükleri "lekeden" nefret ederler. Ayrıca, toplumsal ayrıcalıkları ellerinde toplayışlarına, kendilerinden güçlü oluşlarına sinirlenirler: yarışa çıktığınız kişiyle dövüşmemek, onun sizi bir yumrukta yere yıkacağını bilmek, küçük düşürülmenin en acısıdır. Bu karmaşık düşmanlık, eşcinsel kadınların kimisini açıkça kendilerini ortaya koymaya iten nedenlerden biridir; yalnız kendileri gibi olan kadınlarla düşüp kalkarlar; gerek toplumsal, gerek cinsel açıdan erkeğe gereksinimleri bulunmadığını göstermek için derneğimsi birlikler kurarlar. Bundan da, kolayca, hiçbir işe yaramayan göstermeciliklere, sahici olmayan oyunlara kayılır. Sevici kadın ilkin erkek olma oyunu oynar; sonradan, sevici kadın olmak bile oyun haline gelir; erkek kılığına girmiş kadın, kılık değiştire değiştire, o kılığın kendisi olup çıkar; böylece kadın,

[10] Kişisel değeriyle cins ayrımının üstüne çı tığını sanan —ya da buna inanmak isteyen— karşı cinse dönük kadın da, bile bile aynı tutumu benimseyecektir: Örneğin Madam de Stael.

erkeğin baskısından kurtulacağım diye, oynamak üzere seçtiği kişinin kölesi olur; kadınlığa hapsolmak istememiştir, gidip sevicilige hapsolur. Yeryüzünde, bu sözüm ona özgürlüğe kavuşmuş kadın oymaklarından daha dar daha sakat bir topluluk yoktur. Ayrıca şunu da eklemek gerekir ki, kadınların çoğu, çıkarcı bir hatır gönül tanıyıcılıkla sevici olduklarını söylerler: iki anlamlı tavırlar takınışları son derece bilinçlidir, böylece, "kötü huylu" kadınları seven erkekleri avlama umudundadırlar. Bu görültücü patırtıcı—dolayısıyla en çok göze batan— acar hanımlar, kamuoyunun bir kusur, bir numara saydığı şeyi gözden düşürmeye katkıda bulunmaktadırlar.

Gerçekte, eşcinsellik ne bile bile seçilmiş bir sapıklık, ne de yazgısal bir ilençtir. *Belli bir durum içersinde seçilmiş,* yani hem birtakım dürtülere bağlı, hem de özgürce benimsenmiş bir tutumdur.[11] Hepsi onu açıklamaya yardım etse de, kişinin bu seçmeyle sorumluluğunu yüklendiği etkenlerin —bedensel verilerin, ruhsal öykünün, toplumsal durum ve koşulların— hiçbiri belirleyici değildir. Kadın için, genel olarak kadınlığının, özel olarak da cinsel durumunun ortaya çıkardığı sorunları çözmenin bir yoludur bu. Bütün insan davranışları gibi, ya birtakım oyunları, dengesizliği, başarısızlığı, yalanı dolanı yanında getirecek ya da tam tersine, verimli yaşantılara kaynaklık edecek, buysa, onun kötü niyet, tembellik ve sahicilikten uzaklık içersinde ya da açıkgörüşlülük, eliaçıklık ve özgürlük içinde yaşanışına bağlı olacaktır.

[11] *Le Puits de Solitude,* ruhsal ve bedensel yönden kara bir yazgının kurbanı olan bir kadın kahraman çıkarır karşımıza. Ancak eriştiği üne karşın, bu romanın belgesel değeri epey zayıftır.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

simone de beauvoir

Simone de Beauvoir'ın **«Kadın»** (Le Deuxième Sexe) adlı bu oev eseri Fransa'da ilk yayımlandığı zaman öylesine büyük bir ilgi gördü ki, iki yıl içinde 97 kez basılarak bir rekor kırdı. Kitap büyük yankılar yaptı. Bugüne kadar sürüp gelen «kadın anlayışı» bu eserle birlikte birden altüst oldu. Yazarlar, aydınlar, okurlar birbirlerine girdiler. Tartışmalar uzayıp gitti. Böylece yazarın ve kitabın ünü de dünyanın her tarafına yayıldı. Amerika'da aynı yıl içinde dört baskı birden yaparken, hızla çevrildiği dünyanın belli başlı bütün dillerinde de tekrar tekrar basılıyordu. Türkçede de yayımladığımız ciltlerin kısa sürede tükenip yeni baskılar yapması kitaba gösterilen bu ilginin dünya çapında olduğunu belirtmeye yeter.

Bütün yazarların **«her kadın ve erkeğin muhakkak okuması gereken kitap»** dediği bu büyük eseri tam metin halinde üç cilt olarak yayımlıyoruz: 1. **Tarih ve Genç Kızlık Çağı,** 2. **Evlilik Çağı,** 3. **Bağımsızlığa Doğru** adını alan bu kitaplar, hem bir bütün olarak hem de her biri belli bir konuya ayrıldığı için, ayrı ayrı okunabilir. Elinizdeki bu birinci cildin **«Tarih»** bölümü Türkçede ilk olarak çıkmakta, **«Genç Kızlık Çağı»** bölümü ise yayınlarımız arasında ikinci kez basılmaktadır.

KAPAK BASKISI ÇETİN OFSET 2 73 387
İÇİNDEKİ LİTHO OFSET 27 8565

1000